

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

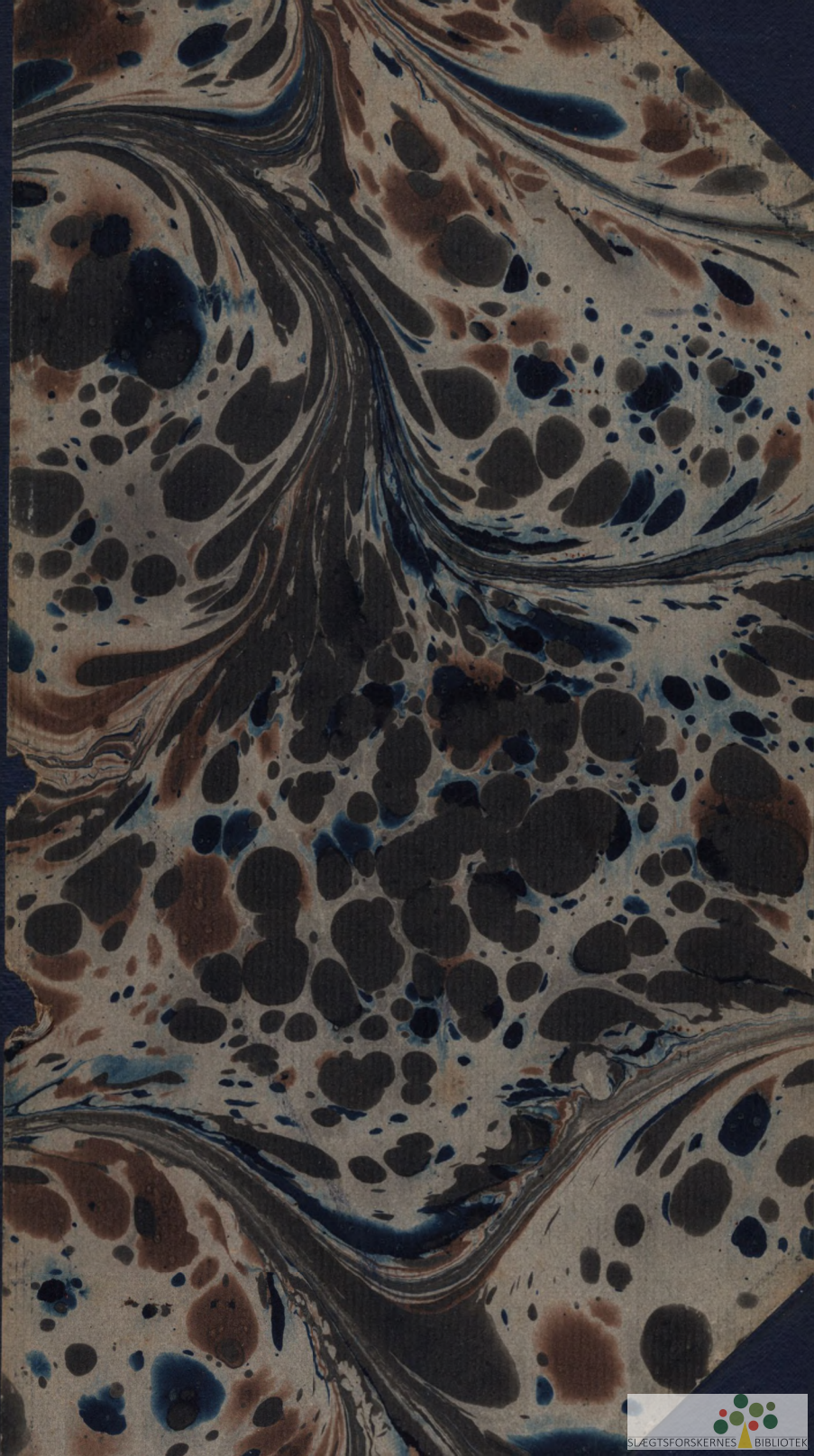
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
BIOGRAFISK
LEKSIKON

DANSK
BIOGRAFISK
LEKSIKON

GRUNDLAGT AF C. F. BRICKA

REDIGERET AF

POVL ENGELSTOFT

UNDER MEDVIRKNING AF

SVEND DAHL

UDGIVET

MED STØTTE AF CARLSBERGFONDET

XVI

MOLBECH—NIELS JYDE

J. H. SCHULTZ FORLAG
KØBENHAVN MCMXXXIX

Tilsynsraad:

Aage Friis, Ellen Jørgensen, Th. A. Müller.

Copyright 1939 by J. H. Schultz Forlag.

Aktieselskabet J. H. Schultz Bogtrykkeri . København

Molbech, Christian, 1783—1857, Historiker og Sprogmand. F. 8. Okt. 1783 i Sorø, d. 23. Juni 1857 i Kbh., begr. i Sorø. Forældre: Professor Johan Christian M. (1744—1824) og Louise Philippine Friderike Tübell (1760—1829). Gift 23. Okt. 1820 paa Frbg. med Johanne Christine Langberg, f. 20. April 1793 i Kbh. (Nic.), d. 24. Juli 1879 i Hellebæk, D. af Dispatchør, senere Justitsraad Knud Engelbreth L. (1760—1833) og Birgitte Marie Jacobsen (ca. 1769—1829).

I sit 7. Aar indskreves M. som Søkadet og undervistes af Faderen i Matematik, Astronomi, Navigation og Sprog. Da han var tretten Aar, bestemtes det, at han med en dansk Familie skulde rejse til Indien for at oplæres til Handelsmand; Brystsygdom og Hjemve i Forening bragte ham til at gaa i Land i Helsingør, og han vendte tilbage til Sorø. Med Faderen som eneste Lærer til-egnede han sig de almindelige Skolekundskaber, men læste tillige meget paa egen Haand; Cervantes' »Don Quixote« og Rousseaus »Confessions« hørte til hans Yndlingsbøger. M. elskede sin Fødeby og sine Forældre, men Barndomsaarene var i øvrigt næppe lykkelige. Der herskede knappe Kaar i Hjemmet; Moderens Sygelighed kastede mørke Skygger, og en af Sønnerne endte i voksen Alder som sindssyg. Selv havde M. medfødt Hang til tungsindig Selvrefleksion, og et ensomt Liv uden andre Kammerater end yngre Søkende udviklede Særheder i Karakteren, som siden skulde volde Vanskeligheder over for Medmennesker. Sine sørgmodige Betragtninger over Livet holdt han ikke for sig selv; det var ham altid en Fornødenhed gennem Brevveksling at dele dem med andre, og i de første Ungdomsaar i Kbh. var Kamma Rahbek hans Korrespondent; i ældre Alder søgte han forgæves at bevæge Fru Heiberg til at blive det. Lægedom fandt han ikke i deltagende Modforestillinger, men hos sig selv i sin trods skrøbeligt Helbred ukuelige Sjælskraft og aldrig hvilende Virksomhedsdrift. Det uhyre Forfatterskab, der spredte sig over mange Felter og ordrigt ofte gik

mere i Bredden end i Dybden, var ikke blot Udslag af enestaaende Modtagelighed og Meddelelseslyst; gennem det skrev han sig fri for Melankoliens Kvælertag, men som Grundtone i hans Væsen var den skjult til Stede til hans sidste Stund. Den gamle Mands smukke Breve fra de senere Aar til Sønnen, afdæmpede ved et langt Livs Tilskikkelser, vidner derom.

Privat dimitteret blev M. 1802 Student. Et paabegyndt juridisk Studium opgav han hurtigt, og Embedseksamen i noget Fag tog han aldrig; Nødvendigheden af at tjene til Livets Ophold samt Lyst og Tilbøjelighed førte ham andetsteds hen. Ved Nyerups Mellemkomst blev han 1804 Volontør ved Det kgl. Bibliotek, n. A. Amanuensis og efter mellemliggende Avancement 1823 1. Bibliotekssekretær, en Stilling, han beklædte til sin Død. M. omfattede Biblioteket med stor Kærlighed, tog det altid i Forsvar mod Angreb og forfægtede over for Tidens demokratiserende Tendenser dets Stilling som videnskabelig Institution, en Nationalskat, for hvis Konservation Publikumshensyn maatte komme i anden Række. Han ofrede det en væsentlig Del af sin Arbejdskraft, skønt han over for Omverdenen havde Skinnet imod sig; i Reglen indfandt han sig først efter Lukketid, naar han kunde være alene, eller han passede dets Sager hjemme i sin Stue. Det var hans Hverv at give Forslag til Anskaffelser af udenlandsk Litteratur i nyere Sprog, og han var en fortrinlig Vejleder; med samme Omhu forestod han Indbindingen, værnende om de solide Traditioner fra det 18. Aarh. med Hensyn til Smag og Holdbarhed. Sin Indsigt i Biblioteks-væsenets Teori lagde han for Dagen i sit 1829 udkomne Skrift om offentlige Biblioteker, der 1833 oversattes paa Tysk og 1902 af Graesel har faaet den Dom, at det »hat sich mit Recht den Ruf eines tüchtigen, mit gesundem Urteil und erfahrenem Blick bearbeiteten Lehrbuches erworben«. Andre større Arbejder, som han havde planlagt og samlet Materiale til: Det kgl. Biblioteks Historie, et dansk palæografisk Atlas og en Beskrivelse af de ældste danske Tryk, fik han derimod aldrig fra Haanden; om Maaden, paa hvilken Inkunabler burde katalogiseres, havde han Anskuelser, som først 70 Aar senere gennemførtes af Proctor.

Det kgl. Bibliotek blev Baggrunden for M.s litterære Virksomhed; fra dets nationale Skatte hentedes Materiale, og ved i Embeds Medfør at gennemgaa Udlandets videnskabelige Litteratur fik han, der af Naturen var en Mand med Ideer, i flere Henseender en videre Horisont. Endnu inden sit 30. Aar havde han en mangeartet Produktion bag sig. Som Historiker traadte han 1808 op mod G. L. Baden, 1809 mod J. Møller og hævdede over for dem,

at Historieskrivningens Maal maatte være objektiv Fremstilling af Fortiden, en Opfattelse, han fastholdt ubetinget. Da Grundtvig 1812 satte Subjektiviteten i Historiens Dommersæde, brød M. ud af det Venskab, der siden 1808 havde forenet dem; sit Standpunkt gav han til Kende i den Skildring af Ditmarskerkrigene under Hans og Frederik II., der udkom 1813 og modtoges med megen Anerkendelse. Men M. var ikke blot Historiker. 1807 blev han Medarbejder ved Videnskabernes Selskabs Ordbog og udsendte 1811 et lille Skrift om Dialekter eller Mundarter, i hvilket han efter en Indledning om Kærlighed til Modersmaalet slog til Lyd for en særlig Dialektordbog i Modtræk mod Rasks Hævdelse af Islandsk som direkte Grundsprog for Dansk. 1813 udgav han en dansk Haandordbog til Retskrivnings og Sprogrigtigheds Fremme og udviklede her de Anskuelse, han altid senere vedkendte sig: at den almindeligt raadende Skrivebrug til enhver Tid er højeste Norm for Retskrivningen, og at ingen enkelt Mand kan fordre, at et helt Folk skulde antage hans vilkaarlige Meninger for bindende Regler. Med disse videnskabelige Arbejder vekslede andre af mere personlig Karakter. Sin elegiske Sindsstemning, ved denne Tid forstærket af en haabløs Forelskelse, gav han Udtryk for i Digte og Prosastykker, der 1810 offentliggjordes under Titlen »Vaarblomster og Hedeurter«. Langt betydeligere, om end heller ikke fri for Sentimentalitet og en ikke altid helt naturlig Patos, er »Ungdomsvandringer i mit Fødeland«, der udkom 1811, og som i Brevform fortæller om Sommerudflugter i Sjælland og til Møen, med aaben Sans for Natur, Oldtidsminder, Kirker, Herregaarde og de historiske Tildragelser, der knytter sig til hvert enkelt Sted. Bogen gjorde Lykke og udsolgte paa faa Maaneder; Mynster følte sig »fordansket« af den, og P. Hjort fandt, at den havde en Mission ved at belære Københavnerne om, hvad Danmark var, og hvad der var i Danmark.

Med offentlig Understøttelse besøgte M. 1812 for første Gang Sverige og vandt sig da som senere Venner, med hvem han stedse vedligeholdt en omfattende Brevveksling: Atterbom i Uppsala, Hammarsköld i Stockholm, Reuterdaahl og Brunius i Lund o. m. fl. Litterært satte Rejsen Frugt i »Breve fra Sverrige i Aaret 1812«, der udkom 1814—17 i tre Bind og oversattes til Svensk, Tysk og Hollandsk, den første og paa sin Vis betydeligste Bog, der fra dansk Side er skrevet om Nabolandet med Offentliggørelse for Øje. Det politiske indlod han sig ikke med, men gav efter Selvsyn, Samtaler og Læsning et Billede af Sverige, dets Folk og Kultur, som dengang ikke havdes fyldigere andetsteds; i et Anhang meddeltes en Udsigt

over den svenske Litteratur, den relativt udførligste, som indtil da forelaa, med Veneration for Bellman og i Striden mellem Akademister og Romantikere tagende afgjort Parti for de sidste. Sine Skildringer af fædrelandske Egne fortsatte han med »Fragmenter af en Dagbog skreven paa en Reise i Danmark 1813«, der udkom 1815 og omhandlede Fyn, det sydøstlige Jylland, Langeland samt i stor Korthed Lolland og Falster, og endelig udgav han, der 1819 atter havde faaet kgl. Rejsestipendium, 1821—22 i tre Bind »Reise giennem en Deel af Tydskland, Frankrige, England og Italien i Aarene 1819 og 1820«. Med H. C. Andersens maleriske Rejsebøger kan M.s Efterretninger fra Syd- og Vesteuropa selvsagt ikke maale sig, men de høstede Bifald i Datiden og vidner paa deres Maade om et opladt Sind, ikke mindst for Kunstens Frembringelser. Mellem Rejserne i Sverige og dem til det sydlige Udland falder hans første Redaktørvirksomhed, idet han 1814 overtog Maanedsskriftet »Athene« efter Nyerup; det viste sig ved denne som senere Lejligheder, at han uanset sin Personligheds skarpe Kanter havde Evne til at samle Medarbejdere om sig. Med Hauch, J. L. Heiberg, Ingemann og Oehlenschläger blandt Bidragyderne blev »Athene« Organ for den yngre Digerskole; Hovedslaget leveredes af P. Hjort, men M. tog redaktionelt Forbehold og gav 1827 i en særlig Afhandling Baggesen Æresoprejsning som dansk Digter og Prosaist. Selv skrev han i Maanedsskriftet om mange forskellige Emner. Det var ofte abstrakte Betragtninger over Statens Væsen, Universalhistoriens Idé eller Nationalsprogets Hellighed; fastere Grund under Fødderne havde han i Mindeartiklen om Suhm og Karakteristikken af Christian II. og hans Regering. Af selvstændige Værker udgav han 1821 »Kong Erik Plogpenning's Historie«, efter Nutidens Dom i Kvalitet Bogen om Ditmarskerkrigene underlegen, men sine Planer om et nyt periodisk Foretagende til Afløsning af »Athene«, der ophørte ved Udgangen af 1817, fik han først realiseret med »Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst«, der udkom 1827—36 i fire Bind og til Medarbejdere havde Mænd som Bredsdorff, Høyen, Mansa, C. Paludan-Müller, Velschow og Werlauff; i øvrigt var det i 20'erne Sprogstudier, som især lagde Beslag paa hans Arbejdskraft.

Sprogmand i samme Forstand som Rask og Grimm var M. ikke, og han vidste det selv. Under Retskrivningsstriden 1825, i hvilken han skarpt, men sagligt bekæmpede Rasks Reformforslag og for et Hovedspørgsmaals Vedkommende (å-Tegnet) havde Retten fuldkommen paa sin Side, udtalte han, at han ingenlunde følte sig kaldet til at følge sin Modstander paa dennes overordentlige Lær-

doms Vej uden derfor at anse sin egen Vej for »en rent unyttig Afvej«. Det var Modersmaalet, som det siden Middelalderen havde udviklet sig i Litteraturen og forelaa i Almuemaalene, M. beskæftigede sig med, og derigennem knyttedes Venskabet med Grundtvig paa ny, til Glæde for begge Parter. 1825 udgav han Rimkrøniken, 1826 Henrik Harpestrængs Lægebog, 1828 den ældste danske Bibeloversættelse, 1836 Odensepræsten Hr. Michaels Rimværker og tilvejebragte herved det første Grundlag for Kendskab til ældre Dansk ud over Lovsproget; selv om Udgaverne, der er forsynede med Indledninger og Glossarer, ikke helt tilfredsstillende vor Tids Fordringer, var de fra hans Side forsvarligt Arbejde og har bevist deres Brugbarhed i over 100 Aar. Mest følte M. sig som Leksikograf. Med stærk Fremhævelse af, hvad Matthias Moth havde udrettet, skrev han 1827 om de danske Ordbogsarbejder i det 17. og 18. Aarh. og udgav 1833 (2. forøgede Udg. 1859) i to Bind »Dansk Ordbog«, anlagt efter Akademi princippet, med velvalgte Litteraturcitater og fraset visse Snurrigheder gode Definitioner, et for sin Tid beundringsværdigt Arbejde, der har blivende Betydning som Kilde til Kundskab om, hvad der ansaas for dannet Skrift- og Talesprog i Begyndelsen af det 19. Aarh. Derefter vendte han sig til Almuemaalene. Gennem mange Aar havde han fra Præster og andre rundt i Landet modtaget et efterhaanden righoldigt, om end uensartet leksikalsk Materiale, og paa dette Grundlag, suppleret med folkloristisk Stof, udgav han 1841 »Dansk Dialect-Lexikon«, det første Værk i sin Art hos os, fra Nutids Standpunkt let at kritisere, men i sin Helhed endnu uden Afløser. Og endelig udkom, som Resultat af hans Alderdoms Sysse, 1857—66 i to Bind »Dansk Glossarium«, en gammeldansk Ordbog, der ikke er helt overflødiggjort af Kalkars tilsvarende. En Skildring af de danske Bibeloversættelser fra det 16. Aarh. gav han 1840 og fremhævede Christian III.s Bibel som et Sprogmonument af vidtrækkende Betydning. At han her som andetsteds af Mangel paa skolet sproghistorisk Indsigt har begaaet Fejl i Enkeltheder, er sikkert og ofte blevet ham foreholdt. Men naar han 1846 i sin Udsigt over det danske Skriftsprogs historiske Udvikling i lidenskabelig Harm vender sig mod N. M. Petersens Sortsyn og stærkt betonede Modersmaalets Individualitet, Sprogets og Litteraturens voksende Livskraft gennem Tiderne, vil han ikke finde Modsigelse.

Ved Nyerups Død 1829 var M. blevet Professor i Litterærhistorie og n. A. Medlem af Teaterdirektionen, en Stilling, han efter sit Temperament lidet egnede sig for, og som han 1842 fra- traadte. Det paahvilede ham ved Universitetet at læse saavel over

dansk som fremmed Litteratur, og han viste stor Alsidighed i Valg af Emner, selv om hans trykte Forfatterskab i mindre Grad giver Udtryk herfor; sin Gennemgang af den engelske Litteratur, som han havde ikke ringe Forkærlighed for, fik han saaledes ikke frem i Bogform. 1831 udkom »Tolv Forelæsninger ved Kiøbenhavns Universitet over den videnskabelige Culturs og Literaturens Historie i den gamle Verden, særdeles i Orienten«, 1832 i to Bind »Forelæsninger over den nyere danske Poesie, særdeles efter Digterne Evalds, Baggenses og Oehlenschlägers Værker« og 1850 »Studier over Oehlenschlägers Poesie og Digtværker«, i deres Helhed Bøger, som ikke har overlevet Tiden, i hvilken de blev til. Større Værd for Efterverdenen har forskellige Arbejder uden for Universitetsvirksomheden: den 1830—40 udkomne, men aldrig fuldendte »Dansk poetisk Anthologie«, der indeholder gode Karakteristikker, bl. a. af Grundtvig, og Bogen fra 1831 om Johannes Ewald, den første litterære Monografi i vor Litteratur, efterfulgt 1851 af en Biografi af Schack Staffeldt; læseværdige er ogsaa de senere Essays fra 1855 om Cervantes og Stagnelius, hans svenske Yndlingsdigter. M.s stærke æstetiske Interesser gjorde ham ganske naturligt til Kritiker ogsaa af Dagens skønlitterære Frembringelser; sine Recensioner skrev han for det meste i »Maanedsskrift for Litteratur«, af hvilket han siden 1830 var Medredaktør. Som Kritiker hørte han ved sin udprægede Sans for Formens Elegance til Heibergs Retning, men savnede i nogen Maade Besindighed. Der er ingen Tvivl om, at hans Detailkritik af Ingemanns historiske Romaner er rigtig, men at der var Liv og Fart i Bøgerne, oversaa han ved denne Lejlighed ganske; heller ikke Hauchs »Vilhelm Zabern« fandt Naade for hans Øjne. Ved Anmeldelsen af Paludan-Müllers »Dandserinden« gik han til den modsatte Yderlighed og udtrykte sin Begejstring i saa entusiastiske Vendinger, at det efter Heibergs Mening »klædte ham rent forbandet«; mere Ligevægt er der i de anerkendende Bedømmelser af Chr. Winthers og Blichers Digte. Ogsaa Blichers Noveller omfattede han med Sympati; en paatænkt Karakteristik af Aarestrups Poesi, der ligeledes tiltalte ham, saa aldrig Lyset.

Sin Ungdoms Kærlighed til den historiske Videnskab blev M. ikke utro. 1833 holdt han paa Universitetet en Forelæsning, i hvilken han i Dahlmanns Aand frakendte de islandske Oldskrifter Kildeværdi, naar Talen var om de nordiske Folks Oprindelse og ældste Historie; i Modsætning til Datidens andre Historikere forstod han fra første Færd, at den unge arkæologiske Forskning havde Problemernes Løsning i sit Skød, og i sine »Fortællinger og

Skildringer af den danske Historie», et som Helhed mindre vellykket Folkeskrift, gjorde han 1837 det første Forsøg paa at give et Billede af vor Oldtid ud fra dens egne Mindesmærker. Det blev imidlertid ikke her, at han, skønt ogsaa i den følgende Tid levende interesseret, kom til at yde en Indsats af virkelig Betydning; den faldt paa et Omraade, som var ham mere nærliggende. 1839 stiftede han Den danske historiske Forening og trak i vidt Overskue Linierne op for dens Virksomhed. Øverst paa Programmet satte han et dansk-norsk biografisk Leksikon (en hos ham fra de unge Dage kær Tanke), en topografisk-antikvarisk Beskrivelse af Danmark og en udførlig, bibliografisk underbygget Fremstilling af den danske Litteraturs Historie. Endvidere udtalte han, at den nyere Tids Historie ingenlunde maatte tilsidesættes for Oldtidens, at Landets Historie ikke blot var Kongernes, men ogsaa Folkets Historie, og at den skulde ses ikke alene indefra, men under europæisk Synsvinkel. Som Foreningens Sekretær redigerede han 1840—54 »Historisk Tidsskrift« og skrev heri en lang Række Afhandlinger, af hvilke mange naturligt nok bærer Hastværkets Præg, medens andre, som de udførlige Bidrag til Corfitz Ulfeldts og Leonora Christinas Historie, vidner om dyberegaaende Undersøgelser; hertil føjedes 1845—51 i tre Bind »Historiske Aarbøger« af kronologisk-genealogisk Indhold samt 1851 »Historisk-biographiske Samlinger«. Med disse Foretagender paa Foreningens Vegne var M.s Arbejdstrang i 40'erne langt fra mættet. 1840—41 udkom i to Bind »Forelæsninger ved Kiøbenhavns Universitet over Historiens Philosophie«, i C. Paludan-Müllers Øjne med alle Mangler dog et Vindpust fra en anden Verden end den hjemlige »oldnordiske Sandørken«; 1843 fulgte den udførlige og for dansk Lærdomshistorie værdifulde Skildring af Videnskabernes Selskabs Historie, som ved sine uforbeholdne Udtalelser vakte Mishag inden for Selskabet. Dernæst gik han i Gang med betydningsfulde Kildepublikationer: 1842—58 (sammen med N. M. Petersen) Udvalg af hidtil utrykte danske Diplomer og Breve fra det 14.—16. Aarh., 1846 Jens Bircherods Dagbøger og 1848 1. Bind af Christian IV.s egenhændige Breve. Og endelig vendte han sig til videre Kredse ved Stiftelsen 1841 af Det Holbergske Selskab, men maatte paa Grund af sit Anlæg for despotisk Styresæt i en demokratisk bevæget Tid 1844 træde tilbage som Formand efter at have udgivet et Bind af Komedieme, med litteraturhistorisk Kommentar og populært holdte Bemærkninger vedrørende Sprogbrugen; Sigte paa Almenheden tog ogsaa »Danske Ordsprog, Tankesprog og Riim-sprog«, der udkom 1850 og endnu med Udbytte kan raadspørges.

Under Striden 1848 om Folkevisernes rette Udgivelse, der satte Sindene i saa lidenskabeligt Oprør, var han blandt Svend Grundtvigs Angribere; han led ikke blot et sagligt Nederlag, men ogsaa et personligt og ikke ufortjent, naar henses til Maaden, paa hvilken han søgte at konkurrere Modparten ud.

Saa meget M. færdedes i Bøgenes Verden, var han ikke uden Berøring med Livet, som det levedes om ham, og han tog gerne Del i Drøftelsen af offentlige Anliggender. Om Sorø Akademi, dets Skæbne og Fremtid har han gentagne Gange ytret sig; Modersmaalsundervisningen laa ham varmt paa Sinde, ikke blot i teoretisk Overvejelse, men ogsaa praktisk, og 1832 udgav han en dansk Læsebog i Prosa, særlig beregnet paa Mellemlasserne (9. Udg. 1869), 1843 for Ungdommens Skyld et Udvalg af Eventyr og Fortællinger (5. Udg. 1906). Politisk set var han konservativ og, som Situationen udviklede sig, Helstatsmand; 1848 tog han dristigt Christian VIII.s slesvigske Styre i Forsvar over for H. N. Clausen. Af den skandinaviske Bevægelse, som den tog Form i Løbet af 40'erne, var han en afgjort Modstander; han ønskede Enighed, men ingen Enhed, heller ikke sprogligt eller ortografisk, og udtalte sig herom 1844 i et Tillæg til sin Bog »Lund, Upsala og Stockholm i Sommeren 1842«, sidste Gang 1857 i et særligt Skrift. Som Følge af denne sin kontrære Holdning over for Tiden og dens herskende Ideer blev ikke alene han selv, men hele hans litterære Virksomhed Genstand for skaanselløs Kritik, ikke blot i Dagspressen; det er næppe muligt at naa videre i nedsættende Omtale af en Mand i hans levende Live, end sket er 1847 i P. L. Møllers »Kritiske Skizzer« og 1854 i C. E. Sechers Artikel i »Dansk Konversations-Lexikon«. De idelige Angreb fremkaldte hos M. ingen klynkende Klage, og de avlede ikke Bitterhed i hans Sind; det var efter eget Udsagn altid hans Maade »enten at tie eller at sige Tingen rent ud«: han valgte i Reglen det sidste og tog Følgerne.

Ogsaa om M. som Menneske er ufordelagtige Udsagn fra Datiden naaet ned til Nutiden; »vranten« og »gnaven« er staaende Tillægsord. De, der havde Evne til at sætte sig ud over hans ydre Maade at være paa, og som søgte ind til Kernen, fandt ogsaa andet hos ham: et varmt Hjerte og en utrættelig Hjælpsomhed. Fru Heiberg, der kendte ham gennem 30 Aar, siger, at kun faa var i Besiddelse af den Ridderlighed og det Galanteri over for Damer som han; hun føjer til, at den skønneste Egenskab hos ham var Trofasthed i Venskab i Liv og Død. Men Dommen over en Mand afhænger ikke alene af, hvordan han var, men ogsaa af, hvad han har villet.

Er end store Dele af M.s Forfatterskab overgivet Glemselen, stod han dog i Pagt med Fremtiden; Granskningen af dansk Historie og dansk Sprog er vandret videre ad de Veje, han pegede paa.

Blandede Smaaskrifter, I—II, 1834—36, 2. Saml., I—IV, 1853—56. Af hans Korrespondance er som Helheder udgivet Brevvekslingen med Kamma Rahbek (1883), med N. F. S. Grundtvig (1888), med Sønnen Chr. K. F. Molbeck (1908). — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1813, af Videnskabernes Selskab 1829. — Tit. Professor 1819. Justitsraad 1829. Etatsraad 1845. — R. 1836. DM. 1842. K. 1853. — Maleri (Fr.borg). Tegning af C. A. Jensen 1820 (sst.); Træsnit derefter af H. P. Hansen 1883. Profiltegning af J. V. Gertner 1856 (Hirschsprung). Radering af Magnus Petersen 1864 efter Tegning af J. V. Gertner. — Mindesmærke med Portræt paa Sorø Kgd. 1890, udført af Sode efter Tegning af L. Frølich.

Slægt i Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 614—17, og Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 217 f. Fr. Fabricius i Nord. Univ.-Tidsskr., IV, Hft. 1, 1858, S. 110—23. Johs. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889, S. 195—225. J. Martensens Udgave af Holbergs Komedier, I, 1897, S. 246—52. Chr. Bruun: Erindringer fra det gamle kgl. Bibliothek, 1906, S. 22—26. J. Ekedahl: Molbeck den ældre och Sverige, 1906. G. Leyh i Zentralbl. f. Bibl. wesen, XXIX, 1912, S. 249, 255; XXX, 1913, S. 104, 118. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik i det 19. Aarh., 1921, S. 64 f., 76 f. Georg Christensen i Samlaren, 1922, S. 193—98. P. K. Thorsen: Afhandlinger og Breve, II, 1929, S. 126—29, 232—36. Olaf Carlzen: Chr. Molbeck og Sorø, I—III, 1932—37. Victor Madsen: Katalog over det kgl. Biblioteks Inkunabler, I, 1935, S. VI—IX. Jørgen Glahder i Fra Rask til Wimmer, 1937, S. 34—40. Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige, 1937—38 (se Registeret). Carl S. Petersen: Stenalder, Bronzealder, Jernalder, 1938 (se Registeret). Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1939, S. 1—63.

Carl S. Petersen.

Molbeck, Christian Knud Frederik, 1821—88, Forfatter. F. 20. Juli 1821 i Kbh. (Slotsk.), d. 20. Maj 1888 sst., begr. i Sorø. Forældre: Bibliotekssekretær, senere Professor C. M. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Febr. 1859 i Kiel med Mathilde Krabbe, f. 24. Marts 1841 i Kbh. (Garn.), d. 14. Dec. 1908 i Askov, D. af Kaptajn, senere Generalløjtnant Oluf K. (s. d.) og Hustru.

M. gik i den gamle Borgerdydskole i Kbh., hvor han med Taknemlighed mindedes C. Mynster som Lærer, men havde som Gymnasiast svært ved at holde Disciplinen ud og blev derfor sat i Huset først hos Pastor Spang i Udby, senere hos Fr. Lange (s. d.) i Vordingborg. Gennem den sidste kom han i Forbindelse med Aagaards paa

Iselingen, et Bekendtskab, som fik den største Betydning for hans ungdommelige Dannelse og Udvikling. 1839 fik han Artium og studerede et Par Aar Teologi med P. C. Kierkegaard som Manduktør. Kun nitten Aar gammel udgav han en Digtsamling, »Billeder af Jesu Liv«, der blev beundret af Samtiden for dens smidige Versekunst. 1840 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling, som han n. A. udgav under Titlen »Om Billedhuggerkonsten og dens Poesie«. Han deltog ivrigt i Studenterlivet og kom til blandt Kammeraterne især at holde af Hans Brøchner, med hvem han forblev forbunden i et trofast Venskab til dennes Død. De skrev 1842, efter Sigende sammen med Ploug, en morsom Pamflet imod Heiberg, »J. L. Heiberg efter Døden« (1842); den parodierer »En Sjæl efter Døden« og følger den nøje i Sceneri og Versemaal. Den lille Satire er rettet mod Heibergs hele Stilling som trykkende Autoritet; den indeholder mange morsomme Steder, gaar ikke særlig dybt, men er godmodig-grovkornet — det eneste ret ungdommelige blandt M.s Arbejder.

I de følgende Aar skrev han nogle Dramaer, »Klintekongens Brud« og »Venusbjerget«, der 1845 blev opført paa Det kgl. Teater uden Succes; heller ikke de Digte, han udgav sammen med det sidstnævnte Skuespil i Samlingen »Digtninger« (1846), var betydelige. S. A. rejste han til Spanien paa et Stipendium og mødtes 1847 i Rom med Brøchner; de studerede i Fællesskab Dante. En Del af Rejsen er beskrevet i »En Maaned i Spanien« (1848). Oversættelsen af »Den guddommelige Komædie« er ogsaa begyndt ved denne Tid. For at uddybe sit Kendskab til italiensk Aand og Kultur rejste M. atter 1852—53 til Rom, paa ny i Følge med Brøchner. Senere foretog han endnu en Række Italienrejser og blev Medlem af flere italienske Akademier. 1852 forkastede Det kgl. Teater hans Tragedie »Dante«; s. A. udgav han sin Digtsamling »Dæmring«, som rummede nogle af hans bedste Vers. 1853—64 var han Professor i Dansk i Kiel, en udsat Post for en ømskindet Æstetiker af M.s Type. Efter at være fordrevet af Tyskerne skrev han en Aarrække litterære og andre kritiske Artikler i »Dagbladet«. De blev udvalgte og samlede i Bogen »Fra Danaidernes Kar« (1873, Titlen skyldes en Bemærkning af Brøchner). M. blev en udmærket Døgnkritiker, han havde et sundt Judicium og var en ypperlig Stilist. I sin Smag stod han paa den historiske Romantiks Grund, men han fulgte uden Bornert-hed med Nyhederne i dansk og til Dels fremmed Litteratur, indtil »det moderne Gennembrud«, eksklusive. 1871 blev han Hauchs

Efterfølger som Censor ved Det kgl. Teater, en Stilling, han beklædte indtil 1881 trods den voksende fjendtlige Stemning mod ham blandt den yngre Litteraturs Mænd. Han forlod denne Post som en Protest mod, at Teaterchefen, Kammerherre Fallesen, havde offentliggjort hans Censur over Bjørnsons »Leonarda«. Fra denne Periode stammer en Opblussen af hans dramatiske Produktivitet; han oversatte et Par fremmede Stykker og udgav »Renteskriveren« (1875), »Ambrosius« (1877), der begge blev spillede med Held, det sidste forblev endog i en Menneskealder et af Nationalscenens mest yndede Arbejder. Derimod blev »Faraos Ring« (1879) og »Opad« (1881) modtaget med nedsættende Kritik og Spot af den venstreorienterede Presse. I sine sidste Aar levede han i Bagsværd, mest optaget af personalhistorisk System med Guldalderens Personligheder. Han havde 1883 udgivet Chr. Molbechs og Kammarahbeks Brevveksling, ved sin Død havde han forberedt Faderens Brevveksling med Grundtvig til Udgivelse. I de sidste Maaneder før sin Død udfoldede han en rig lyrisk Produktivitet og skrev eller dikterede nogle af sine bedste Digte.

M.s dramatiske Værker er Kunstnertragedier af den romantiske Type. Bedre er hans Lyrik, skønt Retorikken ofte kan virke saa vedtægtsmæssig, at man har ondt ved at tro paa Stemningen. Hans Ideal af en Digter var Oehlenschläger, men ogsaa en Side af Chr. Winthers Poesi er som genfødt i hans. Grundtonen er imidlertid hos ham blevet elegisk, han er vendt med Længsel mod Fortiden og ser med Bitterhed og Haabløshed mod det tilkommende. Men nogle af hans bedste Digte (»Frejas Stjerne«, »Naturaanderne«, »Til Fjenden i vor egen Lejr«) vil leve i Kraft af deres fuldendte Ordsmusik og Stemningsfylde. — Hvor eminent en Sprogkunstner M. var, ses bedst af hans Oversættelse af Dantes »Komedie« (1851—63), et Sprogværk af højeste Rang, rummende hele Guldalderens Ordskat og Versekunst — ogsaa som Tolkning af den store Middelalderdigter fuldlødig. — Samlede Digte 1863 og 1879. Efterladte Digte udg. med Indledning af Ernst v. d. Recke 1888. Udvalgte Digte med Indledning af Harald Nielsen 1921. — Efterladte Papirer i det kgl. Bibliotek. — Dr. phil. h. c. 1879. — R. 1887. — Maleri af J. Roed 1868 (Fr.borg). Pennetegning (sst.). Maleri af L. Frølich 1847 (forhen hos Johan Hansen). Træsnit 1886 efter Daguerreotypi, taget i Alhambra. Træsnit udført og tegnet af H. P. Hansen 1879, 1881 og 1889. — Mindesmærke med Portræt paa Sorø Kgd. 1890 udført af Sode efter Tegning af L. Frølich.

Brevveksling med Hans Brøchner ved H. Høffding, 1902. Brevveksling med Chr. Molbech, 1908. Ungdomsoptegnelser i Vor Ungdom, 1902, Tillæg V.

O. Borchsenius: Fra Fyrerne, II, 1880. Samme: Hjemlige Interiører, 1894. Edv. Blaumüller: Skilderier, 1903. Marius Kristensen i Dansk Tidsskrift, 1901, S. 133—43. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik, 1921. Samme: Saga og Pastiche, 1923. Samme: Originaler og Oversættelser, 1929. R. Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—III, 1921—25.

Paul V. Rubow.

Molbech, Oluf Christian, 1860—1927, Forfatter. F. 7. Dec. 1860 i Kiel, d. 29. Dec. 1927 i Birkerød, Urne paa Birkerød Kgd. Forældre: Professor Chr. K. F. M. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Okt. 1890 i Brooklyn med Aasta Christiane Schack, f. 16. Aug. 1871 i Nørre Sundby, d. 18. Jan. 1939 i Birkerød, D. af Garvermester Simon Adolph S. (1828—93) og Asta Karoline Marie Mortensen (1830—1910).

M. blev Student 1879 fra Hauchs Skole, n. A. cand. phil. En Tid studerede han Statsvidenskab, blev efter at have aftjent sin Værnepligt Løjtnant. 1888 løsrev han sig fra det æstetiske Milieu, hvori han var opvokset, og rejste til Nordamerika, hvor han indtil 1899 var beskæftiget ved Tømmerindustri, samtidig med at han stiftede grundigt Bekendtskab med Nybyggerlivet i de gamle indianske Egne. Efter sin Hjemkomst forsøgte han i Tyskland at skabe sig en Eksistens ved Tømmerindustrien, men det mislykkedes. 1905—25 var han ansat i J. Jørgensen & Co.s Bogtrykkeri. — M. udfoldede en omfattende litterær Virksomhed, dels som Udgiver af personal- og litteraturhistoriske Værker: »General Langbergs Hændelser« (1902), »C. F. Tietgen: Erindringer og Optegnelser« (1904), »Christian Molbech og hans Søn Christian K. F. Molbech« (1908), »Chr. K. F. Molbech: Udvalgte Digte« (1921) og »Adam Oehlschläger: Udvalgte Digte« (1922), dels som skønlitterær Forfatter med en Række novellistiske Skildringer af sine Oplevelser i Amerika og af Livet i Nybyggeregnene, »Skoven hævner« (1904), »Over Havet« (s. A.), »Den gule By« (1905), »Pocahontas« (s. A.) og »Høg over Høg« (1908) samt Digtsamlingen »Emigrantens Sange« (1910). Hans betydeligste litterære Indsats er dog en paa omfattende Studier hvilende Fremstilling af Indianernes Undergang, »Indianerliv. Et døende Folks Saga« (1911), »Skovens Helte« (1912) og »Kampen om Prærien« (1915). En paa-begyndt samlet Skildring af det europæiske Kolonisationsarbejde under Titlen »Pelsværkshandelen i Nordamerika« lykkedes det ham ikke at faa fuldført. — Maleri af Aage Bertelsen og Tegning af Gerda Ploug Sarp i Familieeje.

Palle Rosenkrantz i Berl. Tid. 31. Dec. 1927.

K. K. Nicolaisen.

Moldenhauer, Peter Wilhelm, 1800—64, Købmand og Legatstifter. F. 24. Marts 1800 i Kbh. (Nic.), d. 27. Sept. 1864 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Juvelerer Maximilian Wilhelm Ivan M. (ca. 1765—1829) og Elisabeth Larsen (ca. 1766—1837, gift 1° 1788 med Justitsraad Carl Gottfred Meer, ca. 1743—88, gift 1° 1766 med Gjertrud Poulsen, ca. 1733—86). Ugift.

M. gik i Faderens Fodspor og drev i mange Aar en lille Guldmedeforretning i St. Kongensgade. Desuden havde han en ret omfattende Handel med Perler og Diamanter, og han kom som Handelsmand vidt omkring i Europa. Endog Pengehandel drev han til Tider. Personlig levede han uhyre nøjsomt, og da han desuden var ugift, samlede han sig efterhaanden en ret betydelig Formue. Hans store private Interesse var Musik. Han var selv aktivt udøvende Musiker, naturligvis som Amatør, og dyrkede navnlig Kammermusik. Hans Instrumenter var Bratsch og Sekondviolon. I sit Testamente skænkede han 5000 Rdl. til Det kgl. Kapels Enkekasse og 72 000 Rdl. til Oprettelse af et Musikkonservatorium. Længe havde man syslet med Planerne herom, men alle Forsøg var hidtil strandet paa manglende Midler. Nu kunde det længe nærrede Ønske bringes i Opfyldelse, og 2. Jan. 1867 aabnedes Kbh.s Musikkonservatorium. M. havde selv udpeget Konservatoriets første Bestyrelse, som kom til at bestaa af N. W. Gade, J. P. E. Hartmann og S. H. Paulli.

A. Hammerich: Kjøbenhavns Musikkonservatorium 1867—92, 1892. Gustav Hetsch: Det kgl. danske Musikkonservatorium 1867—1917, 1917.

G. St. Bricka (Harald Jørgensen*).

Moldenhauer, Daniel Gotthilf, 1753—1823, Teolog, Biblioteksmand. F. 11. Dec. 1753 i Königsberg, d. 21. Nov. 1823 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Professor i Königsberg, senere Dompræst i Hamburg Johan Heinrich Daniel M. (1709—90, gift 1° med Lucia Dorothea Crüger, 3° 1757 med Maria Margrethe Trummer, f. 1730) og Lydia Charlotte Trummer (1728—56). Gift 7. Sept. 1787 i Itzehoe med Margaretha Christine Eitzen, f. 18. Febr. 1766, d. 22. Marts 1823 i Kbh. (Frue), D. af Kammerassessor Joachim E. til Schrevenborn og Cæcilie Dorothea Burgwardt.

M. voksede op i et Hjem, hvor Lærdom havde til Huse, og kom tidligt til at holde af Bøger. Mellem hans Lærere var Herder, men Skolegangen afsluttedes i Hamburg, i hvilken By Faderen 1765 var blevet Dompræst. Som Student drog han 1773 til Universitetet i Göttingen, hvor de berømte lærde Orientalisten Michaëlis,

Filologen Heyne og Kirkehistorikeren Walch fik afgørende Betydning for ham; navnlig følte han sig, ogsaa senere, i Discipelforhold til Heyne, Skaberen af det første videnskabelige Bibliotek i moderne Forstand. Efter som Repetent ved det teologiske Fakultet at have lagt pædagogiske Evner for Dagen blev han 1777 paa Heynes Anbefaling af A. P. Bernstorff kaldet til Kiel som Professor, først i Filologi, derefter i Teologi og tog 1782 den teologiske Doktorgrad. 1780—81 udgav han i Herders Aand en metrisk Oversættelse af Job paa Tysk og udfoldede som Docent en i høj Grad paaskønnet Virksomhed, i sine sproglige Forelæsninger behandlende ikke blot Hebraisk, men ogsaa Kaldæisk, Syrisk og Arabisk. Guldbergs Opmærksomhed henledtes paa ham, og 1782 erholdt han kgl. Understøttelse til en Udenlandsrejse paa Betingelse af, at han genindtraadte i Statens Tjeneste og efter Svenskeren Björnståhls Maade udgav en Skildring af de Lande, han lærte at kende. Rejsen, der strakte sig over tre Aar og omfattede Holland, England, Frankrig, Spanien og Øvre-Italien, havde som Øjemed Bibelkollationer til Brug for en Udgave af det Ny Testamente, men M. havde ogsaa andre Formaal; som Frimurer interesserede han sig for Tempelherrernes Historie og i Forbindelse hermed for Inkquisitionens. Han besøgte ikke blot talrige Biblioteker, hvor der høstedes rigt videnskabeligt Udbytte, men havde i lige saa høj Grad Sans for praktiske Forhold, for politiske, økonomiske og sociale Tilstande; hans Menneskekundskab udvidedes, og saa lidt som senere nægtede han sig nogen Form for Livsnydelse. Ogsaa sin Bogsamlermani tilfredsstillede han, ved Køb og ad illegitim Vej, idet han særlig fra franske og spanske Klosterbiblioteker medtog Haandskrifter eller Dele deraf, naar han havde Brug for dem til sine Studier. Hvad der paa den ene eller anden Maade erhvervedes, tilfaldt efter hans egen Bestemmelse ved hans Død Det kgl. Bibliotek.

Under Rejsen, der 1786—87 efterfulgtes af en ny til Spanien, men denne Gang i diplomatisk Mission, udnævntes M. 1783 til Professor i Teologi i Kbh. og vandt efter Hjemkomsten n. A. hurtigt en Forgrundsstilling i den akademiske Verden; 1790—91 og 1799—1800 var han Universitetets Rektor. Sine Forelæsninger, der omfattede Dogmatik, Moral og Eksegese, holdt han paa Latin. Ciceros Modersmaal blev, som Fr. Nielsen har sagt, et levende Sprog paa hans Læber, og til Tider havde han op mod 200 Tilhørere; særlig højt skattede var Bibelfortolkningerne paa Grund af Foredragets Friskhed og Klarhed. Naar Mynster i ældre Alder taler nedsættende om Indholdets Kvalitet, er det til Dels Udtryk for en senere Tids Indstilling; ud fra Datidens tilegnede Rasmus

Møller 1801 M. Liviusoversættelsen i sand Højagtelse og Taknemmelighed over for sin uforglemmelige Lærer. Et større Forfatter-skab faldt derimod ikke i hans Lod. 1792 udgav han i tysk Oversættelse et udførligt Udtog af Procesakterne mod Tempelherre-erne, der indledede den moderne Bedømmelse, og som først 1841 overflødiggjordes ved Michelets Udgave. Men af Samlingerne til Inkvi-sitionens Historie fik han kun lidet bearbejdet, og Rejsebeskrivelsen saa aldrig Lyset fra hans Haand, ej heller det i Forening med T. C. Tychsen affattede Katalog over Escorialbibliotekets græske Haandskrifter. Naar det gik saaledes, skyldtes det noget Selvkritik over for den litterære Form, men mest Deltagelse i administrativ Virksomhed, der i udstrakt Grad lagde Beslag paa hans Arbejds-kraft. 1790 blev han Medlem af Kommissionen til en Reform af det højere Undervisningsvæsen, 1800 Direktør for det pædagogiske Seminarium og 1805 efter at være blevet entlediget som Professor Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler; i disse Stillinger gjorde han sit til at faa Mænd som H. C. Ørsted, P. E. Müller, L. Engelstoft og P. O. Brøndsted knyttede til Univer-sitetet, og Forordningen af 9. Nov. 1809, der i det meste af Aar-hundredet blev Grundlaget for det lærde Skolevæsen, var hans Arbejde. 1817 fratraadte han som Medlem af Universitetsdirek-tionen med Bibeholdelse af alle Indkomster og Emolumenter; i sine senere Aar var han legemlig svækket og i det hele kun en Afglans af sig selv.

Efter Erichsens Død blev M. 1788 Overbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek og viste sig at være en Biblioteksmand i stort Format. Biblio-fil var han ikke, smukke Bind, Palæotyper og Pragtværker brød han sig mindre om; det var hans Agt i sit nye Fædreland at skabe et videnskabeligt Brugsbibliotek som Göttingens. Med dette for Øje traf han Arrangementer med Boghandlerne, ogsaa uden-landske, men mest søgte han at naa sit Maal gennem Auktionskøb. Efter Thott erhvervedes ca. 60 000 Bind, og i den følgende Tid købtes, delvis eller helt, den ene Bogsamling efter den anden: Luxdorpha, Holstein Ledreborgs, J. H. E. Bernstorffs og mang-foldige andres. Mod Livrente blev Suhms Bibliotek paa 100 000 Bind og F. A. Müllers enestaaende Samling af Kobberstik til dansk Historie, ca. 4500 Blade, Statens Ejendom; Kalls Haandskrift-samling købtes, medens Uldalls, ligesom Hielmstiernes Samling af dansk Litteratur ca. 10 000 Bind, indkom som Gave. De mægtige Bogindkøb, der øgede Bogbestanden til det tredobbelte, krævede store Pengemidler, og M. havde en sjælden Evne til at skaffe dem; lykkedes det ikke, købte han dristigt paa Forskud med de talrige

Dubletter som Pant over for Myndighederne. Gælden var 1804 over 20 000 Rdl.; Summen likvideredes mod Afstaaelse af Dubletterne til Regeringen, og samtidig forøgedes Annuet, som M. forstod at værges mod Nedskæring i de kommende pengeknappe Tider. Gennem Suppleringskøb svejsedes de ofte heterogene Bogmasser sammen til en fastbygget Helhed, uden at en enkelt Videnskabsgren favoriseredes paa de andres Bekostning; Bøgerne opstilledes efter Fag, og 1816 paabegyndtes Udarbejdelsen af et systematisk Katalog over den udenlandske Afdeling, af hvilket Halvdelen var færdig ved M.s Død. 1793 gjordes Biblioteket offentlig tilgængeligt, og der vistest stor Liberalitet over for Udlaan saavel til Ind- som Udland. Et efter fransk Mønster planlagt Udgiverforetagende, et »Museum«, til Publikation af Haandskrifterne i Uddrag og Bearbejdelse blev aldrig virkeliggjort; som egnede herfor pegede M. bl. a. paa Christian IV.s egenhændige Breve.

Ved Arv og Giftermaal blev M. en formuende Mand; paa sit Landsted paa Strandvejen, til hvilket C. F. Hansen havde givet Tegning, førte han, der tilhørte den Bernstorff'ske Kreds, et selskabeligt Hus og var efter Mynsters Udsagn i sin Velmagts Dage meget underholdende. Som Menneske var han i øvrigt stærkt omstridt. Uvillie vakte hans Tyskhed, han lærte aldrig at udtrykke sig blot nogenlunde paa Dansk; dertil kom Selvherskertemperament, Storagtighed i Optræden, Utaalmodighed over for andres Meninger, og endelig indgød hans Væsen ikke umiddelbart Tillid. A. S. Ørsted mente dog, at der i nogen Maade gjordes ham Uret, og det var Mynster kært, at hans personlige Forhold til M. altid havde været det venskabeligste. At han var en fremragende Dygtighed, var Datiden derimod ikke i Tvivl om og vi ej heller. Naar Det kgl. Bibliotek den Dag i Dag for sin ældre Bogbestands Vedkommende i alle dets Fag og Videnskaber er et af Europas ypperste Biblioteker, da er dette M.s Værk.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Medlem af Videnskaberne Selskab 1789, af Selskabet for Fædrelandets Historie og Sprog 1806. — Etatsraad 1805. Konferensraad 1811. — R. 1809.

Slægt i Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 617—20. P. E. Müller i Dansk Litteratur-Tidende, 1823, S. 762—72. E. C. Werlauff: Efterretninger om det kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 245—337. C. Molbech: Blandede Skrifter, 2. Saml., I, 1853, S. 112—43. E. Gigas: Spanien omkring 1789, 1904. Samme i Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1907—08, S. 185—253; II, 1909—10, S. 264—72. Ada Adler: D. G. Moldenhawer og hans Haandskriftsamling, 1917. — R. Rask: Vejledning til det islandske Sprog, 1811, S. XLVII. K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv, III, 1825, S. 374—77. G. L. Baden i Østs Minerva, I, 1837, S. 199. H. Steffens: Was ich erlebte, V, 1842, S. 17. A. S.

Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, III, 1855, S. 168. L. Engelstoft: Udv. Skrifter, III, 1862, S. 350 f., 388. Samme i Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 174. Fr. Schmidt: Dagbøger, 1868, S. 112. Breve fra og til H. C. Ørsted, I, 1870, S. 4. N. F. S. Grundtvig: Kirke-Speil, 1871, S. 363 f. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levneds og min Tids Historie, 1877, S. 35. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 2. Opl., 1884, S. 68, 205 ff. Jens Møller i Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 255. Domprovsten i Roskilde (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, X), 1909, S. 186 f. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv, 1910, S. 72. J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger, I, 1917, S. 124—27. M. Neiiendam: Bastholmske Familiepapirer, 1924, S. 126. Breve fra P. O. Brøndsted, 1926, S. 38, 45 f., 68 f. Fr. Münter. Et Mindeskrift, III, 1937, S. 270.

Carl S. Petersen.

Moldenhawer, Ernst Christian, f. 1859, Forstmand. F. 27. Juni 1859 i Hellebæk. Forældre: Administrator ved det Schimmelmanske Fideikommis, senere Etatsraad Wilhelm M. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 18. Sept. 1888 i Blovstrød med Olga Christiane Brasen, f. 15. Marts 1864 i Vojens, D. af Sognepræst, sidst i Blovstrød, Provst Carl Peter B. (1816—96, gift 1° 1848 med Emma Gyrithe Sørensen, 1816—51) og Vilhelmine Elisabeth Garlieb (1824—98). Ægteskabet opløst. 2° 10. Sept. 1913 i Løsning med Ellen Goldmann, f. 17. Marts 1889 i Horsens, D. af Toldinspektør, senere Overtoldinspektør Claus Philip G. (1843—1902) og Charlotte Møller (1848—1932).

M. blev Forstkandidat 1885 og fik efter nogle Aars Beskæftigelse ved Opmaalings- og Planlægningsarbejder 1888 Ansættelse som Skovrider paa Frijsenborg under Overførster H. P. Winge (s. d.), hvem han 1913 afløste som Overførster for det samlede Frijsenborg'ske Skovbrug. Han har øvet vidtrækkende Indflydelse paa Skovbruget i Danmark gennem de Hugstprincipper, han har bragt i praktisk Anvendelse ved Driften af Frijsenborg Skove. Ogsaa talrige udenlandske Forstmænd er ved Besøg paa Frijsenborg blevet paavirket af hans Skovbehandling, og Beretninger i Faglitteraturen om saadanne Besøg har stærkt medvirket til at skabe fornyet Interesse i Udlandet for dansk Skovbrug. M. har hverken litterært eller ved Deltagelse i offentlige Diskussioner givet nogen Redegørelse for de af ham fulgte Principper for den voksende Skovs Plejning med Tyndingshugst. Han har udelukkende paavirket sine Fagfæller gennem den i Frijsenborgskovene i Aarenes Løb tilvejebragte Bevoksningstilstand og gennem mundtlige Redegørelser under Vandringer i Skoven, helst paa Tomandshaand, for de Betragtninger, der ligger til Grund for hans Skovbehandling. Det er blevet stærkt diskuteret, om M.s Hugst er fordelagtigere end den hidtil i dansk Skovbrug almindeligt praktiserede Hugst. Blandt

Fagfæller staar Mening imod Mening desangaaende. Der er imidlertid fuld Enighed om, at M. har ydet et overordentlig værdifuldt praktisk Bidrag til Belysning af det for Skovbruget meget betydningsfulde, men ogsaa meget vanskelige Spørgsmaal om Tyndingshugstens rette Teknik og Styrkegrad. Uanset hvilken personlig Indstilling til Udhugningsspørgsmaalet de enkelte besøgende paa Frijsenborg er mødt med, har alle maattet bøje sig i Beundring for M.s dybtgaaende Indsigt i Skovnaturen og Evne til overbevisende Tydning af den foreliggende Tilstands Udviklingsmuligheder, paa godt saavel som paa ondt. Til denne Tydning knytter sig en Konsekvens og en Dristighed i Dispositionerne, som næppe er overtruffet af nogen anden dansk Skovbruger. Denne Dristighed er dog ingen Chancesejlads, men tværtimod nøje overvaaget gennem fortløbende, talmæssig Kontrol af Skovbehandlingens biologiske og økonomiske Virkning. Uanset hvorledes den endelige Bedømmelse af Frijsenborghugstens produktive og økonomiske Effekt maatte falde ud, har M. alene gennem sin systematiske, talmæssige Kontrol af Driftsdispositionernes Virkning givet dansk Skovbrug et Eksempel, hvis Efterfølgelse paa andre Skovdistrikter kan faa stor Betydning for Skovdriftens Rationalisering. — Som Leder gennem en meget lang Aarrække af Danmarks største private Skovbrug har M. været selvskreven som Medarbejder ved de hovedsagelig under Dansk Skovforenings Auspicer udfoldede Bestræbelser for at fremme dansk Skovbrugs erhvervmæssige og organisatoriske Interesser. Han var Medlem af Dansk Skovforenings Udvalg vedrørende Len og Stamhuses Overgang til fri Ejendom, af Skovlovkommissionen af 1920 og af Dansk Skovforenings Bestyrelse fra 1919 til 1934. Siden 1910 har M. endvidere været Medlem af Statens forstlige Forsøgskommission og siden 1931 af Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforening. Om sit Syn paa de forstlige Forhold, som omfattes af disse Tillidshverv, har M. aldrig udtalt sig offentligt eller ved Bidrag til Faglitteraturen. Hans Stilling til de behandlede Spørgsmaal og hans personlige Bidrag til Spørgsmaalets Løsning er derved unddraget nærmere Bedømmelse. M.s eneste Bidrag til den forstlige Litteratur er en kun faa Sider lang Artikel i »Tidsskrift for Skovvæsen« 1889 om Trykning af Bogstaver paa Kort. — R. 1924. DM. 1938. *A. Howard Grøn.*

Moldenhawer, Johannes, 1829—1908, Blindepædagog. F. 14. Juli 1829 i Kbh. (Slotsk.), d. 22. Marts 1908 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Inspektør paa Det kgl. Biblioteks Læsesal, senere Justitsraad Carl Edvard M. (1795—1870) og Marie Elisabeth

Brockhausen (1807—91). Sønesøn af D. G. M. (s. d.). Gift 31. Juli 1858 i Kbh. (Frue) med Ovine Hauch, f. 10. Okt. 1833 i Kbh. (Slotst.), d. 19. Juli 1909 sst., D. af senere Departementschef, Kammerherre Christian Jørgen H. (1795—1859) og Caroline Henrikke Aagine Høyer (1801—91).

M. blev Student 1847 fra Efterslægtsselskabets Skole, tog n. A. anden Eksamen og studerede derpaa Filologi, medens han samtidig gav Undervisning, især i Sprog. Efter en pædagogisk Studierejse udgav han »Besøg i nogle Idiotanstalter paa en Rejse i Tyskland og Schweiz i Sommeren 1854« og »Om Blindeinstituttet i Lausanne« (i Dansk Maanedsskrift 1855). Med offentlig Understøttelse berejste han 1855 og 1857 England, Holland, Belgien, Frankrig, Tyskland og Østrig-Ungarn, først for at besøge baade Blinde- og Idiotanstalter, senere udelukkende for at studere Blindesagen, da han i Mellemtiden var blevet Lærer ved det ældre Blindeinstitut og forberedte Overgangen til det nye Institut, der oprettedes ved Lov af 21. Jan. 1857 og aabnedes 5. Nov. 1858, efter at M. fra 1. Aug. var blevet ansat som Forstander og Førstelærer. Fra sine Rejser kendte M. Foregangsmændene inden for Blindeforsorgen, og ved Korrespondance og Deltagelse i de udenlandske Blinde-lærerkongresser holdt han Forbindelsen ved lige. Alt nyt paa Blindeundervisningens Omraade kom derfor til hans Kendskab, og da det var ham en Æressag, at det af ham ledede Institut ikke stod tilbage for de bedste i Udlandet, blev det prøvet og saa vidt muligt indført ved Instituttet i Kbh. Til Hjælp for de blinde efter deres Afgang fra Instituttet tog han 1862 Initiativet til Stiftelsen af Foreningen til at fremme Blindes Selvvirksomhed, og for at bekæmpe Kirtelsygens Ødelæggelser blandt de blinde fik han 1898 efter et ihærdigt Arbejde oprettet en Forskole for blinde Børn paa Refsnæs ved Kalundborg. — M., der gik fuldstændig op i Arbejdet for de blinde, har offentliggjort en Mængde Artikler om Blindesagen i forskellige Tidsskrifter og som selvstændige Arbejder udgivet »Fremstilling af Blindeforholdene i Danmark, støttet paa statistiske Data, samt Meddelelser om Blindeforholdene i andre Lande« (1879) og »Det kongelige Blindeinstituts Historie tillige med en Oversigt over Blindesagens Udvikling i Danmark 1811—83« (1883), endvidere »Det kongelige Blindeinstituts Historie samt Meddelelser om Blindesagens Begyndelse og dens Udvikling i Danmark« (1905; forkortet Udgave i fransk Oversættelse 1907). I Forening med Joh. Keller udgav han »Nord. Tidsskrift for Blinde-, Døvstumme- og Idiotskolen« 1867—84 og var en af Fagredaktørerne af »Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet« fra 1899 til sin Død. 1905 tog han

sin Afsked og blev derefter Medlem af Instituttets Bestyrelse. — Ogsaa uden for Danmarks Grænser var M.s Virksomhed anerkendt og havde Betydning, idet han deltog i de fleste Blindelærerkongresser i Europa (i Reglen som Foredragsholder) og skrev mange Artikler om Blindesagen i udenlandske Fagtidsskrifter. — Konferensraad 1905. — R. 1876. DM. 1891. K.² 1898. — Pastel af Cathrine Heyerdahl. Marmorbuste af C. Aarsleff 1883 paa Blindeinstituttet. Posthumt Maleri af V. Kornerup 1908 i Familieeje. Træsnit 1880 efter Fotografi.

Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet, X, 1908, S. 89—104.

A. F. Wiberg (Joakim Larsen).

Moldenhawer, Carl Julius, 1846—1930, dansk-amerikansk Mejeriemand. F. 6. Maj 1846 i Kbh. (Slotsk.), d. 14. Jan. 1930 i Helsingfors, begr. i Amerika. Broder til Johannes M. (s. d.). Gift 6. Okt. 1874 i Frederikshavn med Marie Fogh, f. 1. Sept. 1852 i Frederikshavn, d. 1918 i Amerika, D. af Kommunalærer Emanuel Christian Frederik F. (1822—89) og Amalie Hedevig Lund (1828—1909).

M. uddannedes oprindeligt som Skibsbygger, gennemgik et Kursus i Skibskonstruktion ved Orlogsværftet og var i tre Aar Skibstømmerlærling i Aabenraa. 1869 rejste han til Amerika, men Tiderne var daarlige i hans Fag, og allerede n. A. tog han tilbage til Danmark. Her var Træskibsbyggeriet i Tilbagegang, men M. lagde Mærke til, at Mejeribruget var i stærkt Opsving. Saa slog han sig paa Mejerivæsen, lærte Faget praktisk paa et holstensk Gods og uddannedes videre under Professor Segelcke ved praktiske Kursus paa Constantinsborg og Kærsgaard i Jylland. Derefter rejste han 1872 til Finland, hvor han regnede med at finde et Arbejdsfelt for danske Mejerimænd. Resultatet kom imidlertid ikke til at svare til Anstrengelserne. I et saa udstrakt, delvis uopdyrket og tyndt befolket Land var det besværligt at fremskaffe lønnende store Mælkemængder til de forskellige Fællesmejerier, som han forpagtede og drev ved Hjælp af unge danske Mejerister, han selv uddannede. Han tog Præmier for baade Smør og Ost ved Udstillinger i Helsingfors og Hamburg, og det finske Landbrugsministerium paaskønnede hans Arbejde. Men det økonomiske Udbytte udeblev, og 1879 rejste M. med Hustru og tre smaa Børn til Amerika og begyndte en Virksomhed ved et privat Mejeri i Maryland. I de følgende ti Aar virkede han som Ekspert i Fremstilling af Smør og Ost ved forskellige Mejerier i Pennsylvania og Ohio. Derefter paabegyndte han sin mangeaarige Virksomhed som Kon-

sulent for de store Byers Mælkeforsyning, og i denne Henseende regnedes han for den betydeligste Autoritet i Amerika. En stor Indsats ydede han ogsaa som Bidragyder til Mejeri-Fagskrifter. Hans Skribentvirksomhed har haft Betydning for Mælkens Behandling ved alle amerikanske Mejerier. Han slog især til Lyd for ren Mælk og Pasteurisering — han kaldtes i Mejerikredse »The Father of Pasteurization in America«. — 1910—21 var han Konsulent for Staten New Yorks Landbrugsministerium, hovedsagelig med Hensikts paa Kolonisation. Han besøgte hyppigt Danmark. Under sit sidste Besøg foretog han en Rejse til Finland, hvor han døde. — R. 1924.

A. Kamp.

Moldenhawer, Wilhelm August Daniel, 1831—1917, Forfatter. F. 12. Juli 1831 i Kbh. (Slotsk.), d. 16. Maj 1917 sst., begr. sst. (Ass.). Broder til Johannes og Julius M. (s. d.). Gift 8. Maj 1858 i Kbh. (Frue) med Johanne Adame Hauch, f. 6. Dec. 1836 i Kbh. (Slotsk.), d. 23. Jan. 1911 paa Frbg., D. af senere Departementschef, Kammerherre Christian Jørgen H. (1795—1859) og Caroline Henrikke Aagine Høyer (1801—91).

M. blev Student 1848, privat dimitteret, og cand. polit. 1852, var derefter Assistent i Finansministeriet og blev 1857 Administrator for det Schimmelmann'ske Fideikommiss i Nordsjælland, hvilken Stilling han beholdt til sin Død. Forinden havde han 1855 meldt sig til Konkurrencen om et statsvidenskabeligt Professorat i Kbh., men trak sig tilbage før den mundtlige Prøve; den skriftlige Opgave udkom under Titlen »En historisk og kritisk Fremstilling af de forskellige Theorier om Jordrente«. De herhen hørende Problemer havde i det hele M.s Interesse. 1853 indgav han et Forslag til Finansminister Spønneck om en Grundværdistigningsskat; det byggede paa Stuart Mills Tanke, at den fremtidige Jordrente skulde overgaa til Staten, medens M. ikke, som en Snes Aar senere Henry George, vilde lade den allerede skabte Jordrente tilfalde Folket. Som Administrator søgte M. praktisk at udforme sine Ideer, bl. a. ved Jordfæste, og endnu 1900 deltog han i Diskussionen om Værdistigning. Han havde et let æstetisk Talent, udgav Dramaet »Kong Saul« (1851) og tre Digtsamlinger 1850, 1868 (under Pseudonymet Vilhelm) og 1906. — Etatsraad 1900. — Maleri af Catherine Heyerdahl 1906 (Familieeje). Tegning fra Barndommen af H. Olrik 1843 (ligesaa).

Nationaløkonomisk Tidsskr., 3. Rk., IX, 1901, S. 33—36. W. Keilhau: Grundrentelæren, 1916, S. 143, 299. Ret, XIII, 1917, S. 130—33.

Pool Engelstoft.

Moldt, Johannes Christian August, 1835—1906, nordslesvigsk Redaktør. F. 8. Aug. 1835 i Vesterlund ved Nordborg, d. 12. Sept. 1906 i Sønderborg, begr. sst. Forældre: Styrmand, Parcellist Hans Christian M. (1795—1850) og Anna Maria Schnack (1813—86). Gift 10. Juni 1881 i Nordborg med Frederikke Jakobine Hollænder, f. 13. Juli 1848 i Nordborg, d. 27. Okt. 1917 i Sønderborg, D. af Landbesidder Peter Hansen H. (1818—72) og Dorthea Sophie Schmidt (1814—92).

M., der tilhørte en gammel alsisk Sømandsslægt, blev efter Konfirmationen Skriver hos Amtsforvalteren i Nordborg og 1856 Fuldmægtig sst. 1864 afskedigedes han. Et Tilbud om Embede i Danmark afviste han, og han maatte i de følgende Aar ernære sig af ret tilfældigt Arbejde, bl. a. som Folks juridiske Raadgiver og fra 1870 som Boghandler i Sønderborg. Han tog fra første Færd Del i det national-politiske Arbejde — 1867 blev han brugt som Agitator i Mellemslesvig og paa de frisiske Øer under Rigsdagsvalgene — og en Række lokale Tillidshverv blev ham overdraget. Han blev godt kendt paa sin Ø, og da Redaktøren af »Dybbølposten« 1875 blev udvist, valgte Bestyrelsen M. til den ledige Stilling. Han redigerede »Dybbølposten« i 30 Aar. Uden at være udfordrende fik han dog de dansk nordslesvigiske Redaktørers sædvanlige Maal af Fængselsstraffe og Bøder. Betydning uden for Sønderborg Amt, for hvis jævne Danskhed den var et godt Organ, fik »Dybbølposten« ikke. Da Avishold op imod Aarhundredskiftet blev mere almindeligt, mærkedes denne Fremgang ikke i »Dybbølposten« Holdertal, men andre danske Aviser fik mange Abonnenter i dens naturlige Opland. M. valgtes 1888 til Kasserer for Vælgerforeningen og beholdt denne Stilling til sin Død. — Portrætteret paa Træsnittet af en Gruppe Sønderjyder 1877.

H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, II, 1930, S. 12 ff. Samme i Haabets Mænd, 1923, S. 149—56. Nis Nissen i Sprogforeningens Almanak for 1908, S. 108—11.

Hans Lund.

Møller, Johannes, 1661—1725, Rektor, Litterærhistoriker. F. 27. Febr. 1661 i Flensborg, d. 20. Okt. 1725 sst., begr. sst. Forældre: Præst ved St. Nicolai K. i Flensborg Olaus (Ole) M. (1617—85, gift 1° med Christina Friedrichsdatter, d. 1656) og Christina Breckling (d. 1704). Gift 2. Dec. 1700 med Anna Stricker, f. 4. Sept. 1680, d. 10. Maj 1770, D. af Borgmester i Flensborg Bernhard S. (1640—1712) og Brigitta Lorenzen (1642—1700).

J. M. stammede fra en Bondeslægt i Frørup; hans Bedstefader var Møller, deraf Navnet. Han besøgte sin Fødebys Latinskele

og viste allerede som Discipel stærk Interesse for det Fag, der siden skulde gøre hans Navn berømt, den lærde Litterærhistorie. 1676 kom han som Student til Kiel, hvor han bl. a. hørte Chr. Kortholt og Christopher Francke, men særlig blev knyttet til Polyhistoren D. G. Morhof, der i meget blev hans beundrede Forbillede. 1678 drog J. M. til Leipzig, var derpaa nogen Tid hjemme og opholdt sig siden (fra 1681) i Hamburg og (fra 1684) i Kbh. Opholdet begge Steder blev af den største Betydning for hans Studier. Især var det værdifuldt for ham at faa Lejlighed til at fordybe sig i de rige Bog- og Haandskriftsamlinger, hvortil der blev givet ham Adgang, og hvorfra han indsamlede meget Materiale, som siden skulde komme ham til Nytte. Det havde oprindelig været Tanken, at J. M. skulde være gaaet den gejstlige Vej. Hertil følte han imidlertid ingen Lyst, skønt han religiøst set repræsenterede en mild Pietisme, og da han nærede en usædvanlig stærk Kærlighed til sin Hjemstavn, fik denne ham til at se bort fra Velynderes Planer om en mere glimrende Løbebane og lade ham vælge den beskedne Plads som nederste Hører (Quintus) ved Flensborg Latinskole (1685). 1687 blev han Quartus, 1690 Konrektor og 1701 Rektor sst. I disse Stillinger har J. M. indlagt sig ikke ringe Fortjenester af Flensborg Skole. Bl. a. skaffede han den et Bibliotek paa over 1000 Bind, og han var en nidkær Lærer, streng over for Disciplene i sine Krav om nøjagtig Tilegnelse af Lærestoffet. Med særlig Interesse fulgte han dem blandt sine Disciple, som i tidlig Alder lagde videnskabelige Interesser og Anlæg for Dagen.

Fremfor alt elskede J. M. lærde Studier, og Studiero var ham kærere end alle høje Embeder og Udmærkelser. Næsten med Rigorisme gav han Afkald paa akademiske Titler og andre Æresbevisninger kun for at kaldes »Rector scholae patriae Flensburgensis«; det var ham nok blot at faa Lov til at gøre Fyldest i sin begrænsede Virkekreds og i øvrigt fordybe sig i det store Arbejde for at indsamle Efterretninger om Hertugdømmernes Forfattere, som han tidligt i sin Ungdom havde stillet sig som sit Livs Opgave. Allerede 1687 havde han udgivet en Plan for et saadant Arbejde »Cimbriæ literatæ Prodromus«, tilegnet den lærde Bogsamler Marquard Gude, og Livet igennem arbejdede han med utrættelig Flid og nøjeregnende Anvendelse af hvert ledigt Øjeblik paa at bringe det planlagte Værk i Stand. En Række mindre Skrifter — »Isagoge ad historiam chersonesi Cimbricæ« (1691), »Bibliotheca Septentrionis eruditi« (1699), der indeholder en ny, stærkt forøget Udgave af Albert Bartholins Forfatterleksikon, »Homonymoscopia historico-philologico-critica« (1697) og Udgaven af D. G. Morhofs posthume

Værk »Polyhistor« (1708) — kan dels betragtes som Forarbejder hertil, er dels Vidnesbyrd om hans stadig fortsatte Syslen især med litterærhistoriske Studier. Som Resultatet af mere end 40 Aars vedholdende Arbejde lykkedes det ham da ogsaa før sin Død at afslutte Manuskriptet til det Størværk, der faktisk blev hans Livs Indhold, »Cimbria literata«. Det er et Forfatterleksikon for »Cimbria«, Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, d. v. s. i Virkeligheden for den Del af den jyske Halvø, der ligger Syd for Kongeaaen. Medtaget er dog ogsaa Forfattere fra Kolding og Ribe samt fra Hamburg og Lübeck. De Personer, J. M. behandler, opføres i tre alfabetiske Rækker; i hver Artikel gives der først en mere eller mindre vidtløftig Oversigt over deres Levned, dernæst følger et Afsnit med Udtalelser om de paagældende samt en rig Fylde af Kildehenvisninger og endelig opregnes deres Skrifter, trykte saavel som haandskrevne. Som Værket er et storslaaet Monument over en enkelt Mands seje, ufortrødne Forskerflid, saaledes har det ved sin Rigdom af Oplysninger og sin store Nøjagtighed for senere Tider været et uvurderligt Skatkammer for dem, der har beskæftiget sig med lignende Emner, og som har formaet at trænge igennem den undertiden noget tunge latinske Form.

Trods Arbejdets store Værdi saa det i mange Aar efter J. M.s Død ud til, at Manuskriptet skulde være blevet henliggende utrykt, tilgængeligt kun for en snæver Kreds. Skønt J. M.s nærmeste Slægtninge, Broderen Frantz M. i Flensborg og Sønerne, Bernhard M. og Olaus Henricus M., søgte at udbrede Kendskab til Værket bl. a. ved at udgive et lille Skrift »De vita et scriptis Johannis Mølleri« (1734), havde ingen Forlægger Lyst til at binde an med det kolossale Foretagende. Først Gehejmeraad J. L. Holsteins energiske Indgriben blev bestemmende for Værkets Skæbne. Efter at have gjort sig bekendt med Manuskriptet i Kbh. fik han nemlig udvirket, at det maatte blive trykt paa Vajsenhusets Forlag og i dettes Trykkeri under Videnskabernes Selskabs Tilsyn. Oprindeligt havde det været Tanken, at Sønnen Bernhard (d. 1751) skulde have forestaaet Trykningen, men da han 1741 var blevet Præst i Slesvig, maatte Arbejdet med Udgivelsen overdrages hans Broder Olaus H. M. Under hans aarvaagne og pietetsfulde Ledelse kom Udgivelsen da til at foregaa, og 1744 forelaa »Cimbria literata« trykt i tre statelige Foliobind og udstyret med en vidtløftig Indledning af Hans Gram, der heri udførligt skildrede de fremragende Egenskaber, som karakteriserer den lærde Flensborg-Rektors Værk. — Stik 1744 samt af Sysang.

Slægt se Joh. Fr. Boies Ligtale over Fru Anna Møller, 1771. Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, Hans Grams Præfatio og S. 428—33. [B. og O. H. Møller:] *De vita et scriptis Johannis Mølleri*, 1734. Georgius Jordt i *Dänische Bibliothec*, VII, 1745, S. 593—646. Staatsbürgerliches Magazin, udg. af N. Falck, V, 1826, S. 745—56. O. M. Brasch: *Flensborg Latin- og Realskoles Historie*, 1861, især S. 85—91. Ernst Feddersen: *Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins*, II, 1936—38, S. 354, 385. *Kirkehist. Saml.*, 4. Rk., I, 1889—91, S. 34 f., 286, 439; II, 1891—93, S. 565 f. *Skriften des Vereins für schleswig-holsteinische Kirchengeschichte*, 2. Rk., III, 1904—05, S. 82.

Bjørn Kornerup.

Møller, Olaus Henricus, 1715—96, Genealog. F. 9. Maj 1715 i Flensborg, d. 5. April 1796 sst., begr. sst. Forældre: Rektor Johannes M. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Juni 1745 i Kbh. (Petri) med Anna Catharina Esmarch, f. 27. Jan. 1726 i Kbh. (Petri), d. 27. Juli 1794 i Flensborg, D. af Justitsraad, Sekretær i Tyske Kancelli Johan Marquard E. (1689—1733, gift 1° 1717 med Hedwig Hass, 1701—23) og Anna Cathrine Meybusch (1695—1737).

M. mistede ti Aar gammel sin Fader, efter hvem han arvede luthersk Fromhed, Sansen for Historie og den sirlige Haandskrift. Han kom i Flensborg Skole, der gennem hans Faders Virke havde faaet et godt Ry. 1734 forlod han Skolen for at gaa til Universitetet i Jena, hvor han opholdt sig tre Aar i Professor, Dr. theol. J. G. Walchs Hus og underviste hans tre ældste Sønner i det græske Sprog, samtidig med at han flittigt studerede ved Universitetet. Efter Tidens Skik gik M. ud fra det teologiske Studium, men drev med samme Iver filosofiske og filologiske Studier. Fra Jena besøgte han forskellige Universiteter og gjorde personligt Bekendtskab med en Række lærde og betydende Mænd. 1737 rejste han hjem til Flensborg og drog n. A. til Kbh. Her optog Præsten ved Petri Kirke, Konsistorialraad Rohn ham i sit Hus som Informator for sine Børn, og han fik fri Adgang til Det kgl. Bibliotek, ligesom Historikeren Gram aabnede ham sit Bibliotek, og han blev Medlem af det af Rohn grundede kateketiske Selskab. Sin Informatorstilling forlod M. 1742 for efter kgl. Befaling at befordre Udgivelsen af sin Faders efterladte Værk »*Cimbria literata*«, som han fuldførte i tre Bind 1744; dog vedblev han hele Livet igennem at arbejde paa dets Fuldstændiggørelse og Fortsættelse, med disse Supplementer fylder Manuskriptet i Ny kgl. Saml. i Det kgl. Bibliotek nu tolv Bind. Ligeledes overdroges det ham at fortsætte Harboes og Langebeks »*Dänische Bibliothec*«, af hvilket han udgav 4.—9. Bind i Kbh. og Leipzig 1743—47. 1744 var han blevet kaldet til Professor ord. i Litteraturhistorie ved Kbh.s Universitet, og s. A. tog han Magistergraden, men allerede 1749 blev han Rektor i Flensborg. Han til-

traadte Embedet n. A. og beklædte det til 1795, da han tog sin Afsked til Dels paa Grund af en Øjensvaghed. Som Skolemand var han konservativ, men vellidt ved sit omgængelige Væsen. M.s blivende Betydning ligger i hans Virksomhed som Personalhistoriker og navnlig som Genealog. Allerede i sin Skoletid var han begyndt at samle Oplysninger om lærde og gejstlige. Han samlede sig et betydeligt Bibliotek og stod i en udstrakt Korrespondance. Ved hans Død bestod hans Manuskriptsamling af 655 Numre foruden 110 Bøger med skrevne Tilføjelser, 110 Stambøger og 155 genealogiske Manuskripter. Hans utrykte Ane- og Stamtavler findes nu i Rigsarkivet, i Det kgl. Bibliotek, i det grevelige Rantzau'ske Arkiv paa Breitenburg og paa Raadhuset i Flensborg. Stadsarkivar i Flensborg, Professor, Dr. phil. Fritz Graef har udgivet hans Stambog og forberedte Udgivelsen af »Inventar der Møller'schen Stammtafeln« indeholdende 150 Familiers Personalhistorie og Genealogi, men naaede ikke inden sin Død 1936 at faa virkeliggjort sin Plan. M. skrev i det latinske og tyske Sprog, da han ikke mestrede det danske. Han naaede at faa udgivet adskillige Bidrag til Gejstlighedens og den lærde Stands Personalhistorie, Ane- og Stamtavler over Adelen og Borgerstanden, navnlig over Slægter, der havde Tilknytning til Flensborg, og skrev et stort Værk om Ahlefeldternes Historie. Han er Hertugdømmernes eneste betydende Genealog. 1776 var han blevet Medlem af Det kgl. genealogiske og heraldiske Selskab.

O. M. Brasch: Flensborg Latin- og Realskoles Historie, 1861, S. 190 ff. (med en Fortegnelse over M.s utrykte Stamtavler i Flensborg). Festschrift des Kunstgewerbemuseums in Flensburg, 1928.

Th. Hauch-Fausbøll.

Møllerup, Hans Peter Martin, 1866—1929, Præst. F. 17. Juni 1866 i Sjørslev, d. 15. Aug. 1929 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Gelsted, Provst Janus M. (1824—1900, gift 1° 1855 med Johanne Marie Høyer, 1830—60) og Anna Hagemann (1843—79). Gift 14. Juni 1893 i Randers med Amalie Louise Bruhn, f. 18. Marts 1864 i Grenaa, d. 5. Nov. 1928 i Kbh., D. af exam. jur., senere Fjordinspektør Heinrich B. (1825—1902) og Christine Christiane Ilsøe (1827—97).

M. blev Student 1885 fra Odense og cand. theol. 1892. Han var ordineret Medhjælper hos Pastor Kragh ved Jacobskirken i Kbh. 1892—96, Sømandspræst i Hull 1896—1900, residerende Kapellan ved Jacobskirken 1900—05 og Sognepræst ved Frihavnskirken fra 1905, tog sin Afsked faa Maaneder før sin Død. I England havde M. faaet Forbindelse med evangeliske Kredse saavel i Statskirken

som navnlig i Frikirkerne. Den aandelige Paavirkning, han der havde modtaget, blev bestemmende for hele hans Liv. I England saa han Slum-Missionen, tog Del i de store Vækkelsesmøder og fandt sammen med evangeliske Kredse, som var ude over alle denominationelle Grænser. M. med sit frimodige Initiativ blev derfor, da han vendte tilbage til Kbh., den selvskrevne Leder (sammen med Fibiger) af Vækkelsesmøderne i Koncertpalæet og Lørups Ridehus (1905—07). 1912 stiftede han Kirkens Korshær, som skulde arbejde blandt de daarligst stillede, og var dens Leder til sin Død. Han var 1895 sammen med H. O. Lange Stifter af Blaa Kors i Danmark, ligeledes Stifter af Blaa Kors Hjemmet paa Østerbro. Han var Formand for den danske Afdeling af evangelisk Alliance, og han bevarede stedse en broderlig Forbindelse med Frikirkefolket i Kbh. og over det hele Land. Han var Bestyrelsesmedlem i Kbh.s Indre Mission og i Kbh.s Kirkefond (hvis Sekretær han var en Tid) o. fl. Han oversatte adskillige af de mest populære engelske Vækkelsessange.

Den indre Missions Tidende, LXXVI, 1929, S. 451 f. Kristeligt Dagblad 16. og 21. Aug. s. A. A. Fibiger: Guds Vandringsmænd, 1930, S. 147—50. Nationaltidende 10. Okt. 1937.

Hans Koch.

Møllerup, Peter Johannes, 1872—1937, Matematiker. F. 3. Dec. 1872 i Nyborg, d. 27. Juni 1937 i Kbh., begr. i Hellerup. Forældre: Overhornist, senere Organist og Kommune lærer Carl Frederik M. (1841—1916, gift 1° 1865 med Caroline Amalie Sørensen, 1838—68) og Cecilie Marie Geleff (1853—1933). Brodersøn af L. C. M. (s. d.). Gift 22. Nov. 1897 i Kbh. (Matth.) med Anna Essemann, f. 7. Febr. 1875 i Frederikshavn, D. af Regnskabsfører ved Statsbanerne Andreas E. (1830—1906) og Elisabeth Bering (1835—1908).

M. blev Student 1891 fra Metropolitanskolen og tog 1896 Magistergraden med Matematik som Hovedfag. Han var en Del Aar Lærer ved Skoler og fra 1900 ved Polyteknisk Lærestalts Forberedelseskursus. 1903 blev han Dr. phil. ved Afhandlingen »Studier over den plane Geometris Axiomer«. 1906 tilbragte han med Studier i Karlsruhe og Göttingen. 1915 blev han Docent i Matematik ved Universitetet og n. A. Professor i Matematik ved Polyteknisk Lærestalt. M. blev paa Grund af sine pædagogiske Evner og store Arbejdskraft knyttet til adskillige Undervisningsanstalter, hvor hans Interesse var af Betydning for Udviklingen. Han var saaledes Censor i Matematik ved Teknisk Skole, ved Maskinisteksamen, ved Universitetets Skoleembedseksamen og ved Semi-

narierne. Han var Formand i Matematisk Forening 1917—26 og Efor for Hagemanns Kollegium 1929—32. M. var ogsaa optaget af kirkeligt Arbejde, bl. a. Søndagsskolesagen, og var sine sidste Aar Formand for Maglegaards Sogns Menighedsraad. Ved Siden af hele denne omfattende Virksomhed fik M. ogsaa Tid til rent videnskabelig Produktion. I en Række Tidsskrifter, særlig »Nyt Tidsskrift for Matematik«, »Videnskabernes Selskabs Oversigt«, »Mathematische Annalen« og »Rendiconti del Circolo matematico di Palermo«, har han skrevet Afhandlinger om Mængdelære, Algebra, Integralregning og Geometriens Grundprincipper. Han var Medarbejder ved Pascals »Repertorium der höheren Mathematik«. Sammen med Harald Bohr har han skrevet en stor Lærebog i matematisk Analyse, som i mange Aar har dannet Grundlaget for den videregaaende Undervisning i Matematik ved Polyteknisk Lærestanstalt. Hele M.s omfattende Virksomhed blev baaret og støttet af hans vennesæle og humorfyldte Personlighed. — R. 1926. DM. 1934.

Politiken 28. Juni 1937. Slægtstavlsamlingen, 1933, S. 60 f.

Poul Heegaard.

Møllerup, Lars Christian, 1838—1909, Opfinder. F. 11. Aug. 1838 i Hobro, d. 29. Maj 1909 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Murermester og Politibetjent Hans Peter Thomassen M. (1801—46) og Bolette Johanne Frederikke Ravn (1812—95). Gift 14. Okt. 1868 i Flensborg med Lucie Clausen, f. 29. Febr. 1850 i Flensborg, d. 1. Maj 1892 paa Frbg., D. af Gæstgiver, Skibsfører Andreas Ferdinand C. (d. 1878) og Karen Marie Matzen (1824—1908).

Efter sin Konfirmation blev M. sat i Mekaniklære i Hobro. Senere tog han Maskinisteksamen, og under Krigen gjorde han Tjeneste som Maskinist og Maskinmester i Marinen, hvorefter han sejlede som Maskinmester med forskellige Dampskibe tilhørende Jydsk-Engelsk Dampskibsselskab. 1876 opfandt han det meget bekendte Smøreapparat, der har gjort hans Navn kendt over hele Verden. Ved dette tilføres Olien Dampen, umiddelbart før denne strømmer ind i Gliderkassen i en Dampmaskine. Herved opnaas, at Dampen, samtidig med at den passerer Glideren og Dampcylinderen, smører de Flader, den kommer i Berøring med. Smøreapparatet har en lukket Oliebeholder, og Olien trykkes herfra til Smørestedet ved Hjælp af et Dykkerstempel, som igennem et Klinkhjul faar en lille Bevægelse for hvert Slag af Maskinen. Da M.s Opfindelse kom frem, var Dampmaskinen den eneste Kraftmaskine

af Betydning, og dens Smøring skete mest med Olie i en Smørekande, hvad der, hvis Maskinistens Aarvaagenhed svigtede, kunde have farlige Følger. M.s Opfindelse lettede Tilsynet med Maskinen betydeligt og mindskede Olieforbruget til under en Trediedel. M. havde dog ikke selv Sans for økonomisk at udnytte Opfindelsen. Han fik i den Henseende Hjælp fra Svogeren, senere Grosserer M. Clausen, ved hvis Hjælp der blev udtaget Patenter i de vigtigste Lande. Her i Danmark kendte man dengang ikke Patenter, men kun Eneretsbevillinger. M.s Eneretsbevilling blev givet 6. Nov. 1879. Til at begynde med blev Apparaterne fremstillet hos Frichs i Aarhus; senere maatte der, paa Grund af de store Ordre, ogsaa fremstilles Apparater hos Dehne i Halle, hvor de endnu fremstilles. M.s Smøreapparat blev udbredt over hele Jorden og er en af de mest kendte danske Opfindelser. 1877—88 var M. Maskinmester paa Dalum Papirfabrik ved Odense og bosatte sig derefter i Hovedstaden. Her gjorde han Bekendtskab med Etatsraad C. Ferslew, der tilbød ham en Stilling som Driftsbestyrer ved den nyoprettede Kattinge Cellulosefabrik, og her var han, til han 1902 tog sin Afsked.

Den tekniske Forenings Tidsskrift, XI, 1887—88, S. 48 f., 200. Tidsskrift for Ingeniør- og Bygningsvæsen, 1930, S. 111 ff. Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 60 f.

Poul Vinding.

Møllerup, Arthur Julius William, 1846—1917, Historiker, Museumsmand. F. 19. (Kbg. 18.) Sept. 1846 i Kbh. (Helligg.), d. 23. April 1917 i Klampenborg, begr. i Taarbæk. Forældre: Cand. jur. Thomas Joachim Andreas M. (1817—52) og Anna Joachimine Marie Mathealine Kieler (1821—92). Gift 6. Maj 1879 paa Frbg. med Caroline Susanne Ewald Rothe, f. 3. Maj 1853 i Vemmelev, d. 6. Okt. 1938 i Hellerup, D. af Sognepræst, Dr. theol. Vilhelm R. (s. d.) og 2. Hustru.

M. blev Student 1866 fra Metropolitanskolen, Magister i Historie 1872. Doktorgraden vandt han 1880 ved en dygtig Undersøgelse, »Danmarks Forhold til Liffand fra Salget af Estland til Ordensstatens Opløsning«, der blev oversat til Tysk 1884. Han tilhørte den Generation af Historikere, der maalbevidst satte Kræfter ind paa at skabe en solid Basis for Studiet gennem fælles Arbejde efter fast Plan. I Forening med Kr. Erslev og J. A. Fridericia var han virksom ved Grundlæggelsen af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Erslev og han udgav sammen et Par af Selskabets første Publikationer, »Kong Frederik den førstes danske Registranter« (1879) og »Danske Kancelliregistranter 1535—1550« (1881—82). I »Historisk Tidsskrift« offentliggjorde M. flere Afhandlinger,

deriblandt »Eggert Frille. Et Bidrag til Unionstidens Historie«, paa een Gang en biografisk Skildring og et Stykke Danmarkshistorie. Samme Karakter har den store Bog »Bille-Ættens Historie«, I (1893). Medens disse Arbejder har fast Grundvold og vidner om M.s friske Sans og formende Evne, er hans Part af »Danmarks Riges Historie« (III, 2), der omfatter Tiden 1536—88 (1900—06), præget af den Uro og Overbebyrdelse, som var kommet ind i hans Liv. Af økonomiske Grunde havde han maattet paa tage sig en Mængde forskelligartet og splittende Arbejde — megen Undervisning og litterær og redaktionel Virksomhed. Først 1893 blev han ansat som 2. Assistent ved Nationalmuseets 2. Afdeling. 1896 døde Afdelingens Direktør Henry Petersen og 1. Assistent Vilh. Boye, hvorefter M. udnævntes til Direktør, en meget krævende Post i Betragtning af, at han ikke havde faaet grundig Uddannelse som Museumsmand og hans Medarbejdere var ganske unge Folk. 1898 blev han Direktør for Rosenborg-Samlingen og Formand i Bestyrelsen for det nationalhistoriske Museum paa Fr.borg; men 1910 maatte han fratræde disse Embeder, da det konstateredes, at han havde forgrebet sig paa de ham betroede Midler. Han idømtes Straf for Underslæb. I sine sidste Aar samlede han Materiale til en Fremstilling af Købstadliv i Danmark 1660—1730 og udgav 1917 »Vildskud«, der er fremgaaet af Studier i det jyske Landsarkiv og indeholder kulturhistoriske Skitser fra det gamle Viborg. — Tegning af P. S. Krøyer 1907.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1880, S. 122. Politiken 25. April 1917. O. Duurloo: Bidrag til Oplysning om Thomas Jørgensens Slægt, 1890, S. 9.

Ellen Jørgensen.

Mols, Niels Pedersen, 1859—1921, Maler. F. 27. Marts 1859 i Grumstrup ved Skanderborg, d. 25. Okt. 1921 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Husmand Peder Nielsen (1820—74) og Ane Karlsdatter (1825—91). Navneforandring 29. Okt. 1898. Gift 29. Juni 1898 i Kbh. (Frue) med Gerda Krarup, f. 26. Juni 1871 paa Eriksholm, D. af Forpagter Alfred K. (1842—73) og Thora Margrethe Mathilde Henckell (1842—77).

M., hvis Forældre var fattige Husmandsfolk, kom allerede som otteaarig ud at tjene som Vogterdreng. Da man ret tidligt blev opmærksom paa Drengens kunstneriske Evner, blev han femten Aar gammel sat i Malerlære i Aarhus, blev Svend og kom ind paa den tekniske Skole der, hvorfra han dimitteredes til Kunstakademiet i Kbh. Her fulgte han Undervisningen fra Okt. 1880 til April 1884, samtidig med at han ernærede sig ved sit Haandværk.

1889 rejste han med Akademiets Støtte i Holland, Belgien og Paris, og April—Okt. 1890 var han i Italien paa det store Rejsestipendium. For Anckers Legat, som han fik 1907, var han igen paa en længere Rejse. — M. debuterede paa Decemberudstillingen 1883 med Billedet »En Kostald«. Fra 1884 til sin Død udstillede han hvert Aar paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg. Desuden har han deltaget i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1908—09 og i en Række store inden- og udenlandske Udstillinger, hvorfra han ofte har hjembragt Medailler, saaledes i Paris 1889 og 1900, i Chicago 1893, i Antwerpen 1894 og i München 1913. I Marts 1889 havde han en Udstilling i Kunstforeningen sammen med L. A. Ring og 1908 en Separatudstilling i Foreningen for national Kunst. Efter hans Død foranstaltedes en Auktion over hans efterladte Malerier paa Charlottenborg i Febr. 1922. M.s Kunst vandt tidligt Paa-skønnelse. Akademiets Aarsmedaille modtog han første Gang 1893 for »Medens Redningsbaaden er ude« (Randers Museum) og anden Gang 1894 for »Regnvejr«, hvorved han blev Medlem af Plenarforsamlingen. Den Neuhausenske Præmie fik han 1895 for »Billedhugger Professor Saabye i sit Atelier«. 1909—17 var han Medlem af Akademiraadet. — M. hører til blandt 80'ernes Banebrydere for Naturalismen i dansk Kunst. Sit Gennembrud fik han med »Roeoptagning« 1887 (Kunstmuseet), der gjorde stærkt Indtryk paa Samtiden ved sin sanddru Skildring af Dagliglivet paa Landet og det smukke Samspil mellem Landskab, Vejrlig og Dyr. Tidligere havde han især dyrket Figur- og Portrætmaleriet; nu fandt han sit specielle Felt i Skildringen af de Køer og den jyske Natur, han fra sin Barndom var fortrolig med, selv om han undertiden ogsaa søgte sig andre Motiver, f. Eks. fra Vestkysten, som i »Redningsbaaden køres til Stranden« (1895) og »Stranding« (1894). Helst malede han Graavejrsbilleder og har ofte i disse naaet en saa harmonisk Farvevirkning, at man er tilbøjelig til at glemme, at han ikke er nogen fremragende Kolorist. I sine senere Billeder, hvor han ikke gik af Vejen for det gode Vejr og de stærke Farver, afslører hans Mangler i denne Retning sig. I Aarenes Løb blev hans letflydende Tegning vel ogsaa en Kende for rutineret. Mest umiddelbar som Maler viser han sig i nogle impressionistisk hensatte Dyrestudier. Den stærkt plastiske Følelse, der træder saa tydeligt frem i hans Malerier, gav sig ogsaa Udslag i nogle Forsøg i Skulpturen, saaledes en Barnebuste (1906). Foruden Kunstmuseet, Hirschsprungs Museum og P. Joh. Neergaards Malerisamling i Humlebæk ejer de fleste Provinsmuseer Værker af M. Uden for Danmark er han repræsenteret i Museer i Lübeck, Göteborg og München. — Selv-

portræt 1919 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Maleri af M. Ancher. Mindestøtte ved Søndervig 1923 med Relief af C. J. Bonnesen.

Stamtavle over Efterkommere af Christian Krarup, 5. Udg., 1933, S. 56. Karl Madsen i Nord. tidsskrift, 1888, S. 103 f. Samme i Tilskueren, VI, 1889, S. 297 ff. Ill. Tid. 16. Febr. 1908. Berl. Tid. 26. Marts 1919, 25. og 26. Okt. 1921. Zahrtmann. Mindebog. Udg. af F. Hendriksen, 1919. Politiken og Aftenposten 26. Okt. 1921. København 30. Okt. s. A. Danske i Paris gennem Tiderne. Udg. af Franz v. Jessen, II, 1938. Paul Flemming: P. Joh. Neergaards Malerisamling, 1938.

Else Kai Sass.

Molt Wengel, se Wengel, Molt.

Moltesen, Eva Elisabeth, 1871—1934, Forfatterinde. F. 17. Dec. 1871 i Jorois i Finland, d. 10. Nov. 1934 i Charlottenlund, begr. i Gentoft. Forældre: Apoteker, Magister Frans Algoth Hällström (1835—78) og Olga Elisabeth Nyman (1843—1912). Gift 10. Aug. 1898 paa Hallola, Maaninka, Finland, med Dr. phil. L. M. (s. d.).

E. M. blev Student 1890 i Helsingfors, hvortil hendes Moder nogle Aar efter Faderens Død var flyttet. Hun tænkte oprindeligt paa at blive Læge, men opgav det for at forberede sig til en Gerning i den finske Folkehøjskoles Tjeneste. 1894 tog hun Magistergraden med Zoologi som Hovedfag, men havde allerede i Studieaarene 1892—93 virket som Lærerinde ved Nord-Savolaks Folkehøjskole, hvor hun nu helt helligede sig Lærerindegerningen. 1896—97 foretog hun en Rejse til Danmark, navnlig for at studere Folkehøjskolen, og traf paa Askov sin tilkommende Mand. Hun skrev engang: »Giv aldrig dit Land bort, uden Kærligheden tvinger dig«. E. M. levede sig stærkt ind i sit nye Fædrelands Forhold uden at glemme sit Hjemland, og hun medvirkede til gennem sit Forfatterskab og paa anden Vis at skabe en levende Forstaaelse i Danmark for Finland og omvendt. Hun, der gennem sin Mand fik stærke Indtryk af Sønderjydernes Kamp, talte ved Møder Landet over paa sin stiltfærdige, kønne Maade om det finske Folks Trængsler under den russiske Enevælde. Hun var Translatrice i Finsk og Svensk, udgav 1905 en finsk-dansk og en dansk-finsk Ordbog, 1908 det smukke Værk »Fra Kalevalas Lunde« og 1920 »Det finske Finland« (oversat til Czekisk). Paa Finsk udsendte hun »Nutidens Danmark« (1910) og »Fortællinger fra Kalevala« (1910). Ogsaa til forskellige Tidsskrifter ydede hun Bidrag. Hendes Moderlighed og store menneskelige Medfølelse førte hende ind i filantropisk Arbejde, og de Værtindeopgaver, hendes Mands offentlige Virksomhed gav hende, bestred hun med Klogskab og Ynde. — Maleri af

Agnes Smidt 1902. — Sønnen, Kunsthistorikeren *Erik M.* (f. 31. Maj 1899, d. 19. Aug. 1926), tog Magistergraden 1923. Hans to Smaabøger: »J. F. Willumsen« (1923) og »Sønnes Thorvaldsen-Frise og dens Forudsætninger« (1926) gav gode Løfter om fremtidigt Forfatterskab. Men hans Bane afbrødes ved hans bratte Død under et Ophold i Paris. Efter hans Død udkom et omfattende folkeligt Værk, »Bertel Thorvaldsen« (1929) og en Bog om Sankt Franciscus-Freskerne i Assisi, »Giotto und die Meister der Franslegende« (1930). Studier til en Doktorafhandling med Emne fra det 13. og 14. Aarhundredes Kunst forelaa derimod kun i Forarbejder ved hans Død. »Digte« (1931) med en smuk og levende Indledning af hans Moder giver i Prosa (Brevstykker aftrykte i Indledningen) og i Poesi et smukt Billede af et højtbegavet, aandeligt bevæget og rigt levende Menneske.

Politiken 11. Nov. 1934. Charlotte Ingerslev Lindbæk i Højskolebladet, LX, 1935, S. 230 ff.

Fred. Nørgaard.

Moltesen, Laust Jevsen, f. 1865, Historiker og Politiker. F. 18. Nov. 1865 i Rodhede ved Hvidding, Nordslesvig. Forældre: Gaardejer Peter M. Østergaard (1824—86) og Bodil Lauritzen (1826—73). Gift 10. Aug. 1898 paa Hallola, Maaninka, Finland, med Eva Elisabeth Hällström (se Moltesen, Eva).

En Del af Barndommen tilbragte M. paa en Gaard i Brørup, som Faderen havde købt, for at hans Børn kunde nyde godt af Undervisningen i Kongeriget, uden at han selv behøvede at forlade Nordslesvig. 1879 kom M. i en københavnsk Skole, 1883 blev han Student, privat dimitteret, og 1888 cand. theol. Han tilhørte fra Begyndelsen grundtvigske Kredse og redigerede 1890—95 »Dansk Kirketidende« sammen med J. H. Monrad. Inden for Teologien var Kirkehistorien hans Hovedinteresse; han kom ind paa et Studium af den religiøse Følelses Historie, og efter en Rejse til Hamburg og Holland udgav han 1893 den livfulde Skildring »Fredrik Brekling«. 1894—95 opholdt han sig med offentlig Støtte i Rom og var den første Dansker, der afskrev Pavebreve i Vatikanets Arkiv. Paa Grundlag af disse Breve skrev han »De avignonske Pavers Forhold til Danmark« (1896), et dygtigt og oplysende Arbejde, der skaffede ham den filosofiske Doktorgrad, og 1904 udgav han 1. Del af »Acta pontificum Danica«. Ogsaa hans senere Forfatterskab har bevæget sig inden for kirkehistoriske Rammer; 1901 udgav han »Det kristne Munkevæsen«, s. A. skrev han om oldkristelig og middelalderlig Litteratur i Jul. Clausens Verdenslitteraturhistorie, og 1909 behandlede han Renæssancen og Reformationen i »Folkenes

Historie«, IV. For sin videnskabelige Virksomhed hædredes han 1929 med Æresdoktorgraden i Teologi. 1898—1906 redigerede han det populære »Dansk Tidsskrift« (1898—1900 sammen med J. Appel) og var 1906—08 C. Gulmanns Medredaktør ved dets Fortsættelse »Gads danske Magasin«. — Imidlertid var han kommet ind i en omfattende Lærergerning, 1888—94 ved de Brock'ske Handelsskoler, 1899—1913 ved Frk. Zahles Skole, 1899—1912 ved Folkeuniversitetet, 1903—14 ved Statens Lærerhøjskole. Han er en livfuld og pædagogisk interesseret Lærer og har vist dette ogsaa i Stillingen som Statens tilsynsførende ved Folkehøjskoler og Landbrugsskoler (1913—26 og fra 1929), hvor han har vundet Paa-skønnelse fra forskellige Lejre. — I Politik kom han ind 1909, da han valgtes til Folketinget i Vinderup. Han er Venstremand af Bergs, Høgsbros og Bojsens Skole, præget af de grundtvigske Frihedsideer og vel orienteret i moderne Kultur, bestemt Modstander af Radikalismen. Som øvet Taler og kyndig Arbejder vandt han Anseelse i Partiet og fik betydningsfulde Ordførerskaber, bl. a. i Kirke- og Skolesager. Han tilhørte den socialt videst seende Fløj inden for Venstre, var i øvrigt ikke egnet til Partidisciplin og gik ofte Særveje. Han trak sig tilbage 1918, valgtes 1920 i Holstebro, faldt 1926, men valgtes igen for 1929—32. Efter Versaillesfreden var han, der allerede fra 1909 var Medlem af det interparlamentariske Raad, blevet stærkt interesseret i Folkeforbundsarbejdet og udenrigske Forhold og var 1920—32 Medlem af den danske Delegation ved Folkenes Forbund. Det faldt da naturligt, at han Dec. 1926 indtraadte som Udenrigsminister i Ministeriet Madsen-Mygdal. Han afgik med det samlede Ministerium April 1929, efter at han 1927 havde gennemført Loven om Udenrigstjenestens Omordning. 1929—32 var han Formand for det udenrigspolitiske Nævn. 1932 søgte han ikke Genvalg til Folketinget, bl. a. fordi han, der altid har været stærkt forsvarsinteresseret, ikke var tilfreds med Militærlovene 1932. — K.² 1928. — Maleri af Emil Østerman 1894. Tegning af Sinding Larsen 1923 (Rigsdagen). Flere Tegninger af schweiziske og franske Tegnere i Genève. Buste af Ebba Friis-Hansen 1935. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923, Rigsdagen).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1896, S. 156 ff. og Promotionsfesten den 1. Juni 1929, 1930, S. 37—41. Studenterne fra 1883, 1908, S. 155. Højskolebladet, XXXVIII, 1913, Sp. 147—52; LX, 1935, S. 665 f. Tiden 17. Jan. 1913. Politiken 22. April 1922, 14. Dec. 1926. Holstebro Avis 13.—14. Dec. s. A., 18. Nov. 1935. Dagens Nyheder 17. Nov. s. A.

Poul Engelstoft.

Moltke. Af de mange mecklenburgske Adelsætter, som i Tidens Løb har tjent eller bosat sig i Danmark, har ingen haft større Betydning end Slægterne Knuth og M., hvilken sidste allerede i Middelalderen spillede en Rolle her. Slægten, hvis Navn utvivlsomt er en Diminutivform af Fornavnet Molt (Malte), forekommer første Gang 1254 med Fredericus Moltike og er formentlig beslægtet med den fra 1247 kendte, omkring 1700 uddøde, Slægt Berkhane, der som Familien M. førte tre Urhaner i Skjoldet. Den 1254 og 65 nævnte Ridder Frederik M., der med Sandsynlighed antages at være Stamfader til den nulevende Slægt, var maaske Broder til Ridderen Johannes M. (nævnt 1255 og 66) — Stamfaderen til de gamle danske M.er —, hvis Søn Ridderen Evert M. (nævnt 1266 og 1306) formentlig er Bedstefader til Albert M. (d. tidligst 1370) — hvis Søn var nedenn. Rigsraad Conrad M. (d. tidligst 1395) —, nedenn. Ridder Fikke M. (d. tidligst 1371), Ridderen Evert M. (d. ca. 1366) og Conrad M. (nævnt 1336), der var Fader til nedenn. Marsk Evert M. (d. ca. 1380) og til Hr. Johannes (Henneke) M. (d. ca. 1399) til Torbernfeldt og Hr. Fikke M. (nævnt 1370 og 91) til Kyse. Denne Linie uddøde vistnok ca. 1520. — Ridderen Frederik M. (1254 og 65) var formentlig Oldefader til Ridderen Johannes (Henneke) M. (nævnt 1318 og 58) til Strietfeld, der 1323 var i Danmark, og hvis Descendent Gebhard M. (nævnt 1523 og 63) til Strietfeld og Walkendorf er nærmeste fælles Stamfader for alle nulevende M.er. Han var Fader til Claus M. (nævnt 1602 og 10) til Strietfeld og Walkendorf og til Otto M. (1540—1609) til Samow og Woltow, med hvis Sønesøns Sønner, Brødrene Wolfgang Caspar M. (1637—ca. 1713) til Samow, Viecheln og Gross Nieköhr og dansk Kammerjunker Ehrenreich M. (1656—1730) til Schorsow, Strietfeld, Walkendorf og Gottesgabe, denne Linie deles i Grenene til Samow og til Strietfeld-Walkendorf. Wolfgang Caspar M. var Oldefader til Brødrene Stabskaptajn Otto Wilhelm M. (1751—1802) til Samow og dansk Generalløjtnant Friedrich Philip Victor M. (1768—1845), der var Fader til den i preussisk Grevestand optagne Generalfeltmarskal Helmuth Carl Bernhard v. M. (1800—91) og til Bernhard Adolf Erdmann Georg M. (1804—71) til Rantzau, hvis Descendens lever i Tyskland. Stabskaptajn Otto Wilhelm M. (1751—1802) var Bedstefader til Generalmajor Otto Heinrich Theodor Albert Frederik August M. (1827—97), der 1866 sammen med en Broder blev anerkendt som dansk Adel, og hvis Sønner var nedenn. Generalmajor Otto August Heinrich M. (1868—1922) og Direktør, cand. polyt. Helmuth Heinrich Otto

M. (1882—1930), der var gift med Skuespillerinden Bodil Ipsen (f. 1889, s. d.). Ovenn. Kammerjunker Ehrenreich M. (1656—1730) var Bedstefader til Eberhard Friedrich Ehrenreich M. (1727—81) til Strietfeld, Walkendorf og Bülow m. m., hvis Sønner var den 1776 i Rigsrevestanden optagne Friedrich Ditlev M. (1750—1825) til Wolde og Casdorf m. m. — Stamfader til den württembergske, rigsgrevelige Linie — og Overpræsident i Kbh., Gehejmekonferensraad Werner Jasper Andreas M. (1755—1835), der 1834 fik Patent som dansk Lensgreve, men hvis Linie uddøde med hans nedenn. Søn Gesandten, Gehejmekonferensraad, Lensgreve Ehrenreich Christopher Ludvig M. (1790—1864).

Ovenn. Claus M. (1602 og 10) til Strietfeld og Walkendorf var Bedstefader til dansk Kaptajn Claus Joachim M. (d. før 1685) til Strietfeld og Walkendorf, hvis Sønner var Etatsraad, Amtmand Caspar Gottlob M. (1668—1728) og dansk Kaptajn, senere braunschweigsk Oberstløjtnant Joachim M. (1662—1730) til Ridsenow, Drüsewitz og Wesselstorf m. m. Denne var Fader til Generalløjtnant, Kommandant paa Kronborg Johan Georg M. (1703—64), til nedenn. Overhofmarskal, Lensgreve Adam Gottlob M. (1710—92), til Ilsabe Charlotte M. (1713—96), gift med Generalløjtnant Hans Bertram Rantzau (ca. 1688—1762) til Putlos, og til dansk Gesandt i Regensburg, Gehejmerraad Joachim Christopher M. (1699—1781) til Hintzenhagen, Wesselstorf og Bansow, af hvis Børn skal nævnes Overhofmester hos Enkedronning Juliane Marie, Gehejmekonferensraad Anton Heinrich M. (1734—92), Dekanesse i Vallø Eleonore Louise Caroline Augusta M. (1728—85), gift med Stiftamtmand, Lensgreve Eggert Christopher Knuth (1722—76, s. d.), og Caroline Louise Sophie M. (1741—94), der ægtede Gehejmerraad, Greve Hans Schack (1735—96) til Schackenburg. Ovenn. Generalløjtnant Johan Georg M. (1703—64) var Fader til kurhessisk Overhofmester Christoph August M. (1737—1813) og til de nedenn. Gehejmestatsminister Frederik M. (1754—1836) og General Adam Ludvig M. (1743—1810) til Svenstrupgaard og Frederikshøj, af hvis Børn skal nævnes Kammerherre, Generalkrigskommissær Andreas Georg Adam M. (1780—1846) — Fader til nedenn. Oversætter Adam Ludvig Joachim M. (1805—72) — nedenn. General Anthon Carl Frederik M. (1784—1863), Kammerherre, Hofchef, Baron Georg M.-Rosenkrantz (1786—1840), der 1828 fik Friherrepotent, og Byskriver i Svendborg Christian Julius Frederik August M. (1787—1845), hvis Sønnesønner er Generalmajor Carl Christian Frederik M. (f. 1867) og Statsadvokat Vilhelm Gebhard M. (f. 1872).

Overhofmarskal Adam Gottlob M. (1710—92), som 1750 op-højedes til Lensgreve og erigerede Grevskabet Bregentved, havde i to Ægteskaber 22 Børn, af hvilke følgende maa nævnes: Komtesse Catharine Sophie Vilhelmine M. (1737—1806), gift med Gehejme-raad, Greve Hannibal Wedell (1731—66) til Grevskabet Wedells-borg, Komtesse Ulrikke Augusta Vilhelmine M. (1740—63), gift med ovenn. Greve Hans Schack (1735—96), Komtesse Juliane Marie Frederikke Louise M. (1751—73), der ægtede Gehejmeraad, Landdrost Albrecht Philip v. Levetzau (1744—1817), Komtesse Sophie Magdalene M. (1765—1829), i Ægteskab med Gehejme-konferensraad, Greve Adam Christopher Knuth (1755—1844) til Lilliendal, og Komtesse Bertha M. (1767—1846), gift med Over-præsident, Baron Frederik Adeler (1764—1816, s. d.), og af Søn-nerne Overhofmarskal, Gehejmekonferensraad Greve Christian Fre-derik M. (1736—71) til Turebyholm, Trøjborg og Østerby, Gene-ralløjtnant Greve Christian Magnus Frederik M. (1741—1813) og de nedenn. General Greve Caspar Herman Gottlob M. (1738—1800) til Dronninglund og Dronninggaard, Gehejmekonferensraad Greve Frederik Ludvig M. (1745—1824), Gehejmestatsminister Lens-greve Joachim Godske M. (1746—1818) til Grevskabet Bregentved og Baronierne Einsiedelsborg og Kørup m. m., Viceadmiral Greve Adam Gottlob Ferdinand M. (1748—1820), Stiftamtmand, Gehej-mekonferensraad Greve Gebhard M.-Hvitfeldt (1764—1851) til Stamhuset Moltkenborg, Mullerup og det Hvitfeldt'ske Fideikom-mis, Gehejmestatsminister Greve Otto Joachim M. (1770—1853) til Espe og Bonderup og Diplomaten, Gehejmekonferensraad Greve Carl Emil M. (1773—1858) til Aagaard og Nørager m. m. Sidst-nævntes Søn Greve Adam Georg Ernst Henrik M. (1822—96) til Nørager var Fader til Oberst, Chef for Grænsegendarmeriet Greve Aage M. (f. 1868), Slotspræst i Fredensborg, Sognepræst til Asmin-derød og Grønholt Greve Viggo Vilhelm M. (f. 1862) og Greve Otto Joachim Adam M. (1860—1937) til Nørager og Conradines-lyst, der var Fader til nedenn. Sparekasseinspektør, Greve Ernst M. (f. 1885), Overlæge, Dr. med. Greve Otto M. (f. 1895), Komtesse Else M. (f. 1888), gift med Maleren Greve Harald M. (s. d.), og Komtesse Asta Bertha Julie M. (f. 1884), gift med Missionær Einar Prip (s. d.). — Ovenn. Generalløjtnant Greve Christian Magnus Frederik M. (1741—1813) var Fader til Kammerherre, Oberst Greve Joachim M. (1769—1820) til Rønnbæksholm og til de nedenn. Forfatteren, Overretsraad Greve Magnus M. (1785—1864) til Grünholz og Greve Adam Gottlob Detlef M. (1765—1843) til Nør og Grøn-wold, det større Nør-Grønwoldske Fideikommis og Nütschau, hvis

Søn nedenn. Gehejmestatsminister Greve Carl M. (1798—1866) til Nütschau var Fader til Kammerherre, Major Greve Adam Heinrich Carl M. (1828—1913), hvis Børn var de nedenn. Udenrigsminister, Greve Carl Poul Oscar M. (1869—1935) og Ritmester, Greve Frederik Josias Valdemar Otto M. (f. 1877). — Ovenn. Oberst Greve Joachim M. (1769—1820) var Bedstefader til Greve Oskar Peter August M. (1828—82) — hvis Søn er nedenn. Maler Harald Viggo M. (f. 1871) — og til Greve Joachim Richard Henry M. (1834—98), der var Fader til Komtesse Ida Mathilde M. (f. 1861), gift med Greve Frederik Ferdinand Reventlow (1850—1910), og til Komtesse Agnes Margrete M. (f. 1866), der ægtede Kammerherre, Lensgreve Christian Einar Ferdinand Ludvig Eduard Reventlow (1864—1929) til Grevskabet Brahetrolleborg. — Ovenn. Lensgreve Joachim Godske M. (1746—1818) til Grevskabet Bregentved var Fader til nedenn. Gehejmestatsminister, Overkammerherre Lensgreve Adam Wilhelm M. (1785—1864) til Grevskabet Bregentved og Jomfruens Egede, af hvis Børn skal nævnes Komtesse Maria Caroline Vilhelmine M. (1827—89), gift med Stiftamtmand, Baron Johan Christian Bille Brahe (1819—99, s. d.), Komtesse Julie Georgine Sophie M. (1830—89), der ægtede Amtmand, Greve Ludvig Frederik Henrik Brockenhuus-Schack (1825—1906, s. d.), og de nedenn. Gehejmekonferensraad, Ordensskatmester Greve Christian Henrik Carl M. (1833—1918) til Lystrup og Jomfruens Egede og Udenrigsminister Lensgreve Frederik Georg Julius M. (1825—75) til Grevskabet Bregentved, der var Fader til nedenn. Politiker Lensgreve Frederik Christian M. (1854—1936) til Grevskabet Bregentved, til Hofmarskal hos Frederik VIII. Kammerherre Greve Joachim Ludvig M. (f. 1857) og til Kammerherre Greve Hemming Vilhelm M. (1861—1927) til Marienborg og Egelykke, hvis Søn Lensgreve Christian Frederik Gustav M. (f. 1895) er den nuværende Ejer af Bregentved. — Ovenn. Greve Gebhard M.-Hvitfeldt, der 1843 fik Patent paa det sammensatte Navn og Vaaben, var Bedstefader til nedenn. Gesandt Greve Gebhard Leon M.-H. (1829—96) til Stamhuset Moltkenborg og det Hvitfeldtske Fideikommiss m. m. — Ovenn. Greve Otto Joachim M. (1770—1853) var Fader til Komtesse Henriette Sophie Bertha Eleonore M. (1819—98), gift med Hofjægermester Jacob Brønnum Scavenius (1811—50) til Basnæs, og til Kammerherre, Generalkrigskommissær Greve Adam Gottlob M. (1798—1863) til Espe og Bonderup, af hvis Børn skal nævnes Skolebestyrerinde, Komtesse Thusnelda (Nelly) Henriette Maria M. (1843—1928), Komtesse Sophie Isabella Lætitia M. (1827—98), gift med Stiftsprovst Hans Peter Kofoed-Hansen (1813

—93, s. d.), og Greve Otto Joachim Vilhelm M. (1828—68) til Espe og Bonderup.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 488—549; XL, 1923, S. 559; LI, 1934, II, S. 280; LIII, 1936, II, S. 126; LIV, 1937, II, S. 177; LVI, 1939, II, S. 121. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, VIII, 1917, Tillæg, S. 93—113.

Albert Fabritius.

Moltke, Adam Gottlob, Lensgreve, 1710—92, Hofmand og Statsmand. F. 10. el. 11. Nov. 1710 paa Walkendorf, Mecklenburg, d. 25. Sept. 1792 paa Bregentved, begr. i Kapellet ved Karise K. Forældre: Oberstløjtnant Joachim M. (1662—1730) og Magdalene Sophie v. Cothmann (1681—1752). Gift 1° 9. Sept. 1735 paa Ulriksholm med Christiane Frederikke Brüggmann, f. 26. Maj 1712 paa Ulriksholm, d. 28. Febr. 1760 i Kbh. (Holmens), D. af Oberst Godske Hans B. (1677—1736, gift 2° 1722 med Dorothea Hedevig Krag, 1701—28) og Margarethe Vilhelmine Hausmann (1686—1717). 2° 9. Sept. 1760 paa Fredensborg (Slotsk.) med Sophie Hedevig Raben, f. 8. Okt. 1733 i Kbh. (Slotsk.), d. 8. Juli 1802 paa Glorup, D. af Stiftamtmand, Gehejmeraad Christian Frederik R. (s. d.) og Hustru.

M.s Farbroder var Staldmester hos Frederik IV.s Broder Prins Carl, en anden var Amtmand paa Møen. Denne sidste, Caspar Gottlob M., fik ham 1722 ansat som Page hos den daværende Kronprins Christian, og da han 1730 blev udnævnt til Kammerpage hos den syvaarige Prins Frederik (den senere Frederik V.), grundedes det nøje Forhold imellem ham og denne, der trofast varede indtil den sidstnævntes Død. Saadan som M.s Løbebane blev, var det umuligt for ham at opnaa nogen rig aandelig Uddannelse ved Studier eller Rejser; derimod var han tidligt religiøst vakt og synes i nogen Tid at have staaet i Berøring med Herrnhuterne; religiøse Stemninger træder da ogsaa stærkt frem i hans efterladte Optegnelser. M. blev Kammerjunker 1735; gift s. A. havde han i de følgende Aar en hurtigt voksende Familie at forsørge, og han skaffede sig da Tilsagn om en nogenlunde god Stilling som Amtmand paa Møen; men da overraskede Christian VI. ham ved (1743) at gøre ham til Hofmarskal hos Prinsen og n. A. stille ham som Overkammerer i Spidsen for Sønnens Hofstat. Det var ikke mindst hans Opgave at vaage over Prinsen moralsk og fjerne daarlige Elementer fra hans Omgivelser.

Næppe var Frederik V. blevet Konge 1746, førend han overvældede M. med Naadesbevisninger; han gjorde ham til Overhofmarskal (13. Sept. 1746), forærede ham Godset Bregentved og

udnævnte ham til Gehejmeraad (1747). Faa Aar efter (31. Marts 1750) ophøjede han Bregentved tillige med flere Godser, som M. imidlertid havde købt, til et Grevskab.

Overhofmarskalembedet havde tidligere været en blot Hofcharge; under Frederik V. blev det den ydre Stilling, der gav M. Lejlighed til som Kongens fortrolige Ven at være om ham tidligt og silde. Da Frederik V. talte med ham om alt, hvad der laa ham paa Sinde, var det muligt for ham ved Samtaler og Referater at gøre sin Indflydelse gældende paa alle Omraader, hvor det lystede ham. Han attraaede derfor aldeles ikke at staa i Spidsen for noget Regeringskollegium eller engang at være Medlem af Konseillet. Da Kongen 1763 udtrykkelig gav ham Sæde i dette Kollegium, opnaaede han at faa Fritagelse for at møde der. Ganske sikkert var det ogsaa overflødigt for ham at tage Del i Konseillets Forhandlinger, da Ministrene maatte holde det for nødvendigt at tale med ham om mangfoldige Sager og at sikre sig hans Medvirking, naar det gjaldt noget af Vigtighed. De fremmede Diplomater havde saa vidtgaende Tanker om hans Indflydelse, at en af dem lejlighedsvis udtalte, at han efter Behag kunde af- og indsætte Ministre. Derfor holdt de det tit for lige saa vigtigt at forhandle med ham som med selve Udenrigsministeren, ja undertiden for endnu vigtigere.

Den Opfattelse, de fremmede Diplomater havde, faldt ganske sammen med, hvad der var den almindelige Mening i selve Landet baade hos høje og lave; ingen var i Tvivl om, at den bedste Vej til at opnaa noget hos Kongen var at vinde M. for sin Sag. Men hvad sagde Ministrene hertil? De kunde, skulde man tro, ikke finde andet, end at det var et ganske utaaeligt Forhold; det maatte efter al Sandsynlighed enten føre til højst pinagtige Rivninger eller til, at Ministrene sank ned til at blive Nikkedukker i M.s Haand. Men dog er det et helt andet Syn, Frederik V.s Regeringshistorie frembyder, og det maa siges først og fremmest at være M.s Fortjeneste, at det ikke kom til at gaa, som man kunde frygte for. M. var nemlig lykkeligvis ikke en almindelig »Favorit«, men sin Konges trofaste Ven og en god dansk Fædrelandsven, der, om han end til sine Tider ikke glemte sin egen Fordel, dog paa flere Maader med Alvor arbejdede for Landets Vel. Han, der havde en god Forstand og i det mindste i flere Retninger et sundt Blik, men ingenlunde var en Mand med overlegen Begavelse, kendte godt sin egen Begrænsning, og han var lykkeligvis uden den Ærgerrighed at ville være alt. Derfor tilraadede han ogsaa Kongen straks i Begyndelsen af hans Regering,

at han, om han end saa vidt muligt burde se med egne Øjne, dog tillige skulde støtte sig til Konseillets Overvejelser, og han opfordrede ham tillige til at bevare dette i dets daværende Sammensætning. Da han desuden selv aabenbart var hensynsfuld og behagelig i sit Væsen, forstod han personlig at stille sig i det rette Forhold til Konseillet og de andre Regeringskollegier. Vistnok mangler det ingenlunde paa Kabinetsordrer fra Kongen eller paa Forandringer fra dennes Side i Kollegiernes Indstillinger, ligesom det ogsaa temmelig jævnlig skete, at Kongen ved Embedsudnævnelser gik sine egne Veje, og i alt sligt har han ganske sikkert raadført sig med M.; men Regeringens fremherskende Træk, i det mindste hvad hele Sider af de indre Forhold angaar, var dog en Kollegiestyrelse, hvori M. ikke blandede sig.

Særlig Interesse har M.s personlige Forhold til de to betydelige Statsmænd, der spillede den største Rolle under Frederik V.s Regering, nemlig Schulin og J. H. E. Bernstorff. Over for den første synes M. at have følt sig i et vist ærbødigt Taknemmelighedsforhold, idet han betragtede ham som sin gamle Velynder. Anderledes blev Forholdet, da Schulin døde 1750, og efter en kort Mellemtid Bernstorff 1751 baade blev Udenrigsminister og Medlem af Konseillet. Den Ærbødighed, M. havde haft for den meget ældre Schulin, følte han ikke over for den med ham samtidige Bernstorff. Det synes ogsaa, som om denne ved Siden af al den fine Form, der udmærkede ham, har haft en vis docerende Bredde, der kunde virke irriterende, og at han nok holdt af at lade sin aandelige Overlegenhed træde frem. Nok er det, at M. følte sig stødt ved hans Væsen, og det var der dem, som forstod at benytte sig af. Oven i Købet var det en ikke ualmindelig, om end sikkert i det væsentlige uberettiget, Opfattelse, at Bernstorffs politiske System var forskelligt fra M.s, at han nemlig var engelsksindet, medens M. var fransksindet. Særlig Frederik II. af Preussen hadede Bernstorff, og den ene Gang efter den anden pønsede han derfor paa, om det ikke skulde være muligt at faa M. til at styrte Bernstorff. I det hele lod M. Bernstorff sørge for Udenrigspolitikken, om end ikke uden Kritik og maaske visse Forsøg paa selvstændig Aktion. Om de to Statsmænd har staaet helt enige over for den udenrigspolitiske Krise 1762, er saaledes et omstridt Spørgsmaal i moderne dansk Historieforskning.

Overvejende virkede M. skjult bag Kulisserne, blev dog 1762 Medlem af Overskattedirektionen, 1763, som nævnt, formelt af Konseillet; han styrede den kgl. Partikulærkasse, var fra 1754 Præsæs for Kunstakademiet, fra 1756 den øverst styrende for Fre-

deriks Hospital, fra 1759 Leder af et Natural- og Husholdnings-selskab. Han efterlod sig en stor privat Malerisamling. Om hans levende Interesse for Økonomi og Samfundstilstande vidner det, at han i Føling med Erik Pontoppidan udvirkede en kgl. Kundgørelse af 31. Marts 1755, hvorved Folk blev opfordret til at udarbejde Afhandlinger over herhen hørende Emner; hvad de skrev, vilde da blive trykt paa offentlig Bekostning. Virkningen heraf blev den livlige Forhandling i Litteraturen, som vi særlig kender fra det af E. Pontoppidan redigerede »Økonomisk Magasin«. Blandt de Emner, som paa den Maade blev behandlet, var Landbo-spørgsmaalet afgjort det vigtigste, og M. tillod fuldstændigt Fri-sprog paa dette Omraade skønt selv uden større Sympati for de egentlige sociale Landboreformer. Han var selv stor Godsejer. Ikke blot ejede han de betydelige Godser, der nu danner Grevskabet Bregentved (han havde af dem 1747 købt Turebyholm af Staten, 1750 Juellinge af Grev Frederik Danneskiold og 1751 Alslev og Tryggevælde af Grev Oertzen); men han ejede tillige til forskellig Tid Glorup og Rygaard paa Fyn, Baronierne Lindenberg og Høgholm samt Dronninglund og Dronninggaard i Jylland, Gammelgaard paa Lolland, Nygaard paa Møen, som han siden solgte til Schimmelmann, Nør i Sydslesvig og Testorf i Holsten. M. søgte ikke Forbedringen af de slette Landboforhold i en Forandring af Bøndernes sociale Stilling, men derimod i et mere tidsvarende Agerbrug og i Ophævelsen af det for Herremænd saavel som for Bønder fordærlige Fællesskab. Han var som Godsejer blandt de forreste med at faa indført den holstenske Kobbeldrift i Steden for det forældede Trevangsbrug; han indførte Dyrkning af Hvede paa Sjælland, forstod ved patriarkalsk Omsorg at faa sine Bønder med i Fremskridtet og forøgede ved sine forskellige Forandringer Kornproduktionen paa sine Godser meget betydeligt. I god Overensstemmelse med denne private Indsats virkede han som det førende Medlem af den 1757 nedsatte første Landvæsens-kommission, hvor han har haft afgørende Del i de første Skridt, der skete for at indskrænke Fællesskabet (Forordningerne af 29. Dec. 1758, 28. Dec. 1759 og 8. Marts 1760).

M. var Præses baade i det vestindisk-guineiske og det asiatiske Kompagni, det sidstnævnte i 21 Aar (1750—71). Han fik det asiatiske Kompagni til at paatage sig Omkostningerne ved Frederik V.s Rytterstatue, hvad der efterhaanden vakte stor Misfornøjelse, da der, paa Grund af Snyderi og slet Kontrol, blev Tale om aldeles monstrøse Udgifter.

Medens M. i en Sag som denne vel meget har vist sig som

Hofmanden, tilkommer der ham i det hele den Ros, at han i sit Forhold til Frederik V. ærligt og trofast har søgt at gavne denne. Han har bl. a. aabenbart gjort, hvad han kunde, for at støtte Kongen imod de Fristelser, som hans svage Karakter udsatte ham for. De Breve fra Kongen til ham, som vi kender, er paa en Maade lidet indholdsrige, de indeholder kun Udbrud af Frederik V.s Stemninger; men de har Betydning ved det stærke Indtryk, de giver af, at M. mange Gange hellere har udsat sig for Kongens Heftighed end villet undlade at holde igen imod hans Udskejelser. Han har paa dette Omraade været sin Konges gode Aand. En stor Løn høstede M. ved det trofaste Venskab, som Frederik V. nærrede for ham, lige indtil han, saa at sige, udaandede i hans Arme. Han gav denne Følelse Udtryk, ikke blot ved ydre Æresbevisninger, men særlig derved, at han efter Dronning Louises Død vilde ægte en Datter af M. Denne, der mindst af alt i Verden manglede Forsigtighed, var imidlertid besindig nok til at afværge denne farlige Ære.

Til Uheld for M. svarede ikke en almindelig Yndest til det Venskab, Kongen nærrede for ham. Der var selvfølgelig Misfor nøjelse hos mange med Regeringens Metoder og navnlig dens Skattepaalæg, og Borgernes Uvillie vendte sig særlig mod M., fordi han vitterlig efterhaanden var blevet en rig Mand; hans Palæ paa Amalienborg gjaldt med Grund for at være den pragtfuldest udstyrede Privatbolig i Byen. Folk troede, at M. havde tilsnaget sig uretmæssige Fordele ved sin Stilling, men i Virkeligheden havde han hovedsagelig tjent sin Formue ved at være en god Økonom og ved at købe sine Godser paa en Tid, da Prisen paa Landejendomme var overordentlig lav i Sammenligning med, hvad den blev allerede i Slutningen af Frederik V.s Regering. Ogsaa havde han flere Gange i en mærkelig Grad Lykken med sig, saaledes vandt hans Hustru engang ikke mindre end 60 000 Rdl. i Lotteriet. Paa løse Udtalelser og Rygter fra Samtiden om M.s Karakter og Forhold kan der ikke lægges Vægt; det afgørende for hans historiske Eftermæle maa blive, at han efter alt foreliggende tjente Landet med ærlig Patriotisme og god Forstaaelse af Fremskridts Nødvendighed.

Da Frederik V. døde 14. Jan. 1766, var M.s Magtperiode forbi. Christian VII. kunde ikke lide ham, og det fortælles, at han, med Hentydning til M.s høje Vækst, sagde om ham: »Storch vom unten, Fuchs vom oben«; han havde en Fjende i Enkedronning Sophie Magdalene, der i nogen Tid var vel lidt af Christian VII. og havde været skinsyg paa M. for hans Indflydelse paa Frederik V. Danne-

skiold havde lige siden sin Afsked 1746 et Horn i Siden paa ham, og han lagde sig ud med den af Kongen meget yndede unge Prins Carl af Hessen, da han bekæmpede dennes Giftermaal med Kongens Søster, Prinsesse Louise. Det var under disse Forhold dobbelt uheldigt, at det vidstes, at han var alt andet end populær. Alle-rede straks efter Christian VII.s Tronbestigelse blev der af Uvenner, deriblandt hans egen Svoger Statsministeren Ditlev Reventlow, rettet Angreb paa ham for hans Bestyrelse af Partikulærkassen, og selv om han, efter hvad han fortæller, ganske afviste disse Angreb, er det ikke usandsynligt, at der er blevet nogen Mistanke tilbage hos Kongen. En Kendsgerning er det under alle Omstændigheder, at han allerede i Juli 1766 pludselig fik sin Afsked fra sine vigtigste Embeder, og det uden Pension, et tydeligt Bevis paa, at han var faldet i Unaade. Han trak sig herefter tilbage til Bregentved. Men snart kom han atter til at føle et Pust af Lykken. Ikke alene blev han indbudt til at overvære Kongens Salving (1. Maj 1767), men han havde ogsaa den Glæde, at Kunstakademiet s. A. hædrede ham med en Guldmedaille som Anerkendelse af hans Fortjenester af det, og under den Svingning, der i Vinteren 1767—68 fandt Sted ved Hoffet, til Dels som en Følge af russisk Indflydelse, kom han, der var en ivrig Talsmand for Tilslutningen til Rusland, atter ind i Konseillet (8. Febr. 1768). S. D. blev han paa ny Præsæs for Overskattedirektionen og fik Sæde i den 1767 oprettede Landvæsenskommission, der 15. April 1768 blev omdannet til General-Landvæsenskollegiet. Han havde ogsaa her særlig ønsket at virke for agrartekniske Reforme, men gik under Henrik Stampes Førerskab med til de socialpolitiske Landbolove af 1769. Imidlertid varede hans nye Virksomhed som Statsmand ikke længe. Da han afslog at ville have noget at gøre med Rantzau-Ascheberg og Struensee, afskedigedes han 10. Dec. 1770, og det atter uden Pension. Fra nu af var hans Rolle udspillet for stedse. Det var for-gæves, at Beringskjold i Slutningen af 1771 søgte at faa ham til at være med i S sammensværgelsen mod Struensee; ikke blot M.s Forsigtighed, men ogsaa det nøje Kendskab, han fra tidligere Tid havde til Beringskjolds Upaalidelighed, maatte afholde ham fra at være med i sligt. Struensees Fald 17. Jan. 1772 fremkaldte ingen Forandring i hans Stilling; men efter Mageskiftet 1773 tildeltes der ham en Pension paa 4000 Rdl., hvad der mere maatte opfattes som et Bevis paa Anerkendelse end som en nødvendig Hjælp. Han fortæller selv, at han faa Aar i Forvejen i Anledning af Rygter om, at han havde samlet en kolossal Formue (ti—tolv Mill. Rdl.), havde ladet denne opgøre, og at det da havde vist sig, at han ikke ejede

1 Million. Men selv om han maatte have Ret heri, var han dog en efter den Tids Forhold ualmindelig rig Mand, og ikke mindst i denne Anledning vedblev der at ytre sig en vis Folkestemning imod ham. De sidste Aar af sit Liv tilbragte han i Stilhed, om Vinteren i Kbh., om Sommeren paa Bregentved.

Han afsluttede i denne Tid Optegnelser, som han tidligere havde gjort vedrørende Frederik V.s Historie og sine egne Oplevelser. Allerede straks efter hans Død blev der talt om, at han havde efterladt sig saadanne; men det var dog ikke førend 1870, at de offentliggjordes i »Hist. Tidsskrift« (4. Rk., II). Som de her kom til at foreligge, omfattede de en Paavisning af, hvorvidt Frederik V. havde fulgt en af M. ved hans Tronbestigelse udarbejdet Plan for hans Styrelse, endvidere en Fremstilling af de vigtigste Begivenheder under Frederik V.s Regering, nogle Træk af Underhandlingerne med Rusland om den gottorpske Sag og M.s egen Selvbiografi. Et Par Aar senere offentliggjordes i det samme Tidsskrift (4. Rk., IV) selve M.s ovenn. Plan for Frederik V.s Regering. Uagtet M. fuldstændig beherskede det danske Sprog i Skrift som i Tale, vedblev hans Modersmaal, Tysk, dog at ligge ham nærmest, og det er ogsaa i dette Sprog, at hans Optegnelser er affattede. De har betydelig Værd ved de Oplysninger, de giver om M.s Opfattelse af en Række vigtige Forhold og Regeringsskridt i Frederik V.s Tid ligesom ogsaa om hans Stilling til denne Konge. De har den Fortjeneste at være jævnt og naturligt affattede uden Tilsætning af haarde Domme om andre, endsige af Bagvaskelser eller af Lyst til at fortælle Skandaler. De vidner derved til Fordel for deres Forfatters Karakter. Ikke faa Steder indeholder de ogsaa historisk vigtige Enkeltheder, og de viser, hvor nøje indviet M. har været i, hvad der skete af Betydning i politisk Henseende; men uangribelige for Kritikken er de ingenlunde. M. har rimeligvis stolet paa sin Hukommelse, da han nedskrev dem, og den har ikke helt sjælden ganske svigtet ham. Der er paafaldende Fejl i dem, og det endog paa Punkter, hvor man mindst skulde have ventet det.

Kammerjunker 1735. Gehejmerraad 1747. — Hv. R. 1745. L'Union parfaite 1747. Bl. R. 1752.

Malerier af C. G. Pilo: med lang Paryk og som hvid Ridder (Fr.borg, Bregentved), gentaget som blaa Ridder (Schackenberg, Arreskov, Gl. Estrup); med kort Paryk (Bregentved, forhen Nørager). Malerier af P. Als: et fra før 1756 synes forsvundet (tidl. vistnok paa Charlottenborg), et senere i rød Dragt (1766, hos Nütschaulinien, Dragsholm) eller i blomstret Dragt (Glorup, Lystrup; Kopi af Hans Hansen paa Rosenborg). Maleri af L. Toqué 1759 (for-

svundet), af Jens Juel 1780 (Glorup, Bregentved) og af ubekendt (Familieej). Portrætteret af J. H. W. Haffner paa Tegningen fra 1781 af Appartementet paa Christiansborg (Rosenborg). Miniature (udstillet 1778) af Corn. Høyer (forsvundet). Buste af J. F. Saly 1757 (Glorup, Bregentved, Kunstakademiet; formindsket Wedellsborg). Relieffer af J. Wiedewelt 1763 (Kapellet i Karise, stukket efter 1793 af Mme. Marie Boizot; Porcelænsrelief derefter (Fr.borg)), af samme 1776 (Juellinge, stukket 1778 af Th. Kleve). Relief af L. Grossi (Fr.borg). Lille Kamé (Fr.borg). Medaille efter Tegninger af Saly eller Wiedewelt 1757 af M. G. Arbien; Stik derefter. Medaille af D. Adzer 1765, Stik derefter. O. H. de Lode udsendte 1753 et Helfigurs Stik efter Pilos tidlige Elefantridderbillede. — Et Miniaturebillede paa Fr.borg er med Urette henført til A. G. M.; det forestiller en udenlandsk Fyrste.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 523 f. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72; IV, 1873—74; 8. Rk., IV, 1912—13; 9. Rk., I—II, 1918—23. P. Vedel: Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium, 1882. L. Koch i Museum, 1890. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III—V, 1897—1906. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Hans Jensen i Hist. Aarvog for Sorø Amt, 1917. Samme: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936. J. O. Schack-Rathlous Arkiv ved Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, s. A.

E. Holm (Hans Jensen*).

Moltke, Adam Gottlob Detlef, Greve, 1765—1843, Godsejer og Forfatter. F. 15. Jan. 1765 i Odense, d. 17. Juni 1843 i Lübeck, begr. sst., senere flyttet til Slesvig. Forældre: Generalmajor, senere General Greve Christian Magnus Frederik M. (1741—1813) og Frederikke Elisabeth Reventlow (1746—87). Gift 1° ca. 1796 med Charlotte Auguste Wibel v. Wibelsheim, f. 24. Sept. 1772 i Kiel, d. 12. Aug. 1801 paa Helmstorf, D. af Landstaldmester Frederik Peter Anton W. v. W. til Marutendorf (1735—96) og Elsabe Magdalena Otte (1751—81). 2° 14. April 1802 i Kru-sendorf med Marie Christiane Wibel v. W., f. 9. Okt. 1774 i Kiel, d. 12. Aug. 1812 paa Nütschau, Søster til 1. Hustru. 3° 26. Maj 1827 med Catharina Hedevig Carolina Klüwer, f. 18. Dec. 1791 i Slesvig, d. 11. Dec. 1873 i Wandsbek, D. af Tobakspinder Johan Matthias K. og Elisabeth Magdalena Christina Arlitz.

M. blev 1775 Sekondløjtnant, 1781 kar. Premierløjtnant, tog sin Afsked af Hæren 1783 og blev s. A. Student. Han studerede to Aar i Göttingen og sluttede Venskab med B. G. Niebuhr. 1786 blev han cand. jur. og drog efter Udbrudet af den franske Revolution paa Rejse til Tyskland og Frankrig, hvor han kom i Rejseselskab med Bagesen. Ved sin Hjemkomst bosatte han sig

paa Godset Nør ved Slesvig, som han havde arvet, men købte senere Nütschau ved Oldesloe. M., der havde en livlig Fantasi og megen Interesse for de lavere Klassers vanskelige Kaar, var stærkt grebet af den franske Revolution, og det kom i den Anledning til et Brud mellem ham og Familien, der bevirkede, at han blev udelukket fra Arvefølgen til Grevskabet Bregentved. M. levede en Rigmands uafhængige Liv, ivrigt optaget af historiske og poetiske Sysler. Han stod i venskabelig Forbindelse med Zoëga, Wilh. v. Humboldt og Boghandler Fr. Perthes i Gotha, hvorom flere Brevsamlinger vidner. Da Freden var sluttet 1814, og det slesvigholstenske Ridderskab begyndte at røre paa sig, tog han levende Del i dets Forfatningsbestræbelser; deltog i Wienkongressen. I sine Erindringer fremhæver Rist hans Iver for Ridderskabets Sag, men kalder ham ellers en ekscentrisk Forfatter, der har meget vanskeligt ved at tie med disse vigtige Sager. 1826 forlod M. definitivt Holsten. Han overlod sin ældste Søn Carl (s. d.) Godset Nütschau og tog Bolig i Lübeck, hvor han henlevede sine sidste Aar. M. har udgivet flere poetiske Skrifter. 1794—95 udsendte han »Reise nach Maynz« i to Bind, og senere fulgte i Klopstocks Stil »Oden« og »Gedichte«, begge fra 1805. Sine politiske Ideer udformede han i »Ansichten bei den Ansichten« og »Die Erinnerung« fra 1816 og Skriftet »Was schwere Auflagen schwerer macht, Neckers Wort mit einem Vorwort« (1818). Lornsens Optræden i Efteraaret 1830 trykkede ham atter Pennen i Haanden, og han udgav 1833 »Einiges über die Verfassung Schleswig-Holsteins u. die Ritterschaft«, hvori han tog til Orde for en aristokratisk Forfatning for begge Hertugdømmer. Endelig udsendte han 1838 »Radirte Blätter, in Anleitung der Schrift: Rechtliche Bemerkungen eines Zollpflichtigen über das zu Kiel erschienene Publicistische Votum eines Zollfreien«. Hans historiske Studier over de italienske Republikker i Middelalderen satte derimod ingen litterære Frugter. — Kammerjunker 1782. — To Malerier i Familieje. Buste af Thorvaldsen 1804, hugget i Marmor af Landini (Thorvaldsens Museum, Familieje), gengivet i Stenradering 1851.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 528. N. N. Falck: Archiv f. Gesch. der Herzogthümer, II—III, 1844. Allg. deutsche Biographie, XXII, 1885, S. 156 f. J. G. Rist: Lebenserinnerungen, II, 1880, S. 333. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, III—X, 1896—1931 (se Registeret i X). Axel Pontoppidan: Digteren og Godsejeren A. G. D. Greve Moltke, 1939.

Harald Jørgensen (C. A. Nissen).

Moltke, Adam Gottlob Ferdinand, Greve, 1748—1820, Søofficer. F. 1. Jan. 1748 paa Bregentved, d. 16. Aug. 1820 i Ringkøbing,

begr. sst. Forældre: Lensgreve Adam Gottlob M. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 3. Okt. 1791 i Faarevejle med Komtesse Ida Birgitte (Betzy) Raben, f. 5. Okt. 1774 paa Aalholm, d. 30. Aug. 1820 i Kbh. (Holmens), D. af Gehejmerraad, Greve Otto Ludvig R. (1730—91) og Anna Cathrine Henningia Buchwald (1736—90).

M. blev Kadet 1755, Sekondløjtnant 1757 i en Alder af ni Aar, sprang derefter Premier- og Kaptajnløjtnantsklassen over og blev Kaptajn 1760, hvorefter han i to Aar studerede i Leipzig og Paris, Kommandørkaptajn 1767 og n. A. Auskultant i Admiralitetskollegiet. 1769 var han i engelsk Tjeneste og blev s. A. Generaladjutant hos Kongen. N. A. deltog han i Ekspeditionen mod Algier i Schoutbynacht F. C. Kaas' Stab og sendtes af denne til Kbh. med Rapport over det uheldige Udfald af Ekspeditionen. S. A. blev han Chef for Orlogsskibet »Grønland«, der sammen med en Fregat sendtes til Middelhavet til Forstærkning af den danske Eskadre. Da denne 1772 kaldtes hjem, blev M. med »Grønland« i Middelhavet for at ledsage Presentskibene og for at aflægge Besøg hos Dejen i Algier. N. A. kom han hjem, og 1774 beordredes han til at foretage Opmaalinger i Slesvig og Holsten i Anledning af en paatænkt Kanalforbindelse mellem Nord- og Østersøen, Ejderkanalen. S. A. ansattes han som Assessor cum voto deliberativo og n. A. som virkelig Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet og forfremmedes til Kommandør. 1778—80 var M. atter i engelsk Tjeneste. Herfra hjemsendte han en Anvisning paa, hvorledes Kobberforhudning af Skibsbunde udførtes i England, og en Omtale af Fordelene derved. Ved Kollegiernes Adskillelse 1781 fik han Sæde i Admiralitetskollegiet og var s. A. Chef for Orlogsskibet »Prinsesse Sophie Frederikke« i Eskadre og paa Krydstogt i Nordsøen, hvor han opbragte to engelske og en amerikansk Kaper, der havde forøvet Voldsomheder i Kleveland i Norge. S. A. blev han Kontreadmiral og var ca. 1783 Chef for Orlogsskibet »Oldenborg« paa Togt til Middelhavet, hvor han blev modtaget med megen Opmærksomhed baade i Algier og af Kongen af Sicilien. Han hjemførte fra Livorno Marmoret til Frederik V.s Gravmonument i Roskilde Domkirke. 1788 var M. under Vakancen efter Overkrigssekretær Rosenkrantz' Afgang Referent af Søetatens Sager hos Kongen og n. A. Chef for en af Eskadrerne i den udrustede Flaade. M. var Medlem af talrige Kommissioner og gjorde trods sin manglende Uddannelse som subaltern Officer fortrinlig Tjeneste som Skibschef og i Kollegiet. Han blev 1784 Æresmedlem af Videnskaberne Selskab. 1797 fik han paa Grund af Svagelighed sin Afsked med Viceadmirals Karakter og henlevede de sidste Aar af

sit Liv i Jylland som uheldbredelig sindssyg. — Hofjunker 1756. Kammerjunker 1762. Kammerherre 1769. — Hv. R. 1777. — Miniature af Corn. Høyer (Fr.borg). Maleri af Jens Juel (forhen Dragsholm); Miniature derefter (Rosenborg).

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 526. C. Molbech: Videnskaberne Selskabs Hist., 1843, S. 357. Nyt Archiv f. Søv., II, 1843, S. 137. Tidsskr. f. Søv., LXXXII, 1911, S. 549—59.

Th. Topsøe-Jensen.

Moltke, Adam Ludvig, 1743—1810, Officer. F. 6. Dec. 1743 i Kassel, d. 20. Jan. 1810 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Officer i hessisk, senere Generalløjtnant i dansk Tjeneste Johan Georg M. (1703—64) og Baronesse Elisabeth Jeannette Wolzogen (1715—88). Gift 24. April 1778 i Kbh. (Garn.) med Margaretha Sophie Hauch, f. 16. Okt. 1757 i Kbh. (Garn.), d. 9. Febr. 1829 i Kbh. (Garn.) (gift 2° 1811 med Gehejmestatsminister Frederik M., s. d.), D. af General Andreas H. (s. d.) og 1. Hustru.

M. fik 1754 Patent som Kornet, blev 1756 overtallig, n. A. virkelig Fændrik i Infanteriet, 1759 kar., n. A. virkelig Løjtnant, 1762 Sekondkaptajn, 1765 Premiermajor. 1769 gik han i russisk Tjeneste, deltog med Udmærkelse i Krigen mod Tyrkerne og blev saaret, var hjemme en Tid for at helbredes og søge Genansættelse, og da dette afsloges, gik han atter i russisk Tjeneste og blev Oberst. 1772 vendte han atter hjem, men maatte foreløbig nøjes med Vartpenge og Karakter som Oberst, og først 1774 blev han Oberstløjtnant og Regimentskommandør, 1778 Oberst og Regimentschef, 1787 Generalmajor. 32 Aar kommanderede M. sit af udskrevne Jyder og geworbne bestaaende Regiment og udviklede sig til en fortrinlig militær Pædagog, der vakte Kappelyst og Ærgerrighed blandt de unge Karle, betog dem Frygten for Soldaterstanden og paa alle Maader sørgede for deres legemlige Vel. I Forbindelse med Godsejerne fik han gennemført, at Søndagseksercitsen bortfaldt om Vinteren. For det faste Mandskab forbedrede han Indkvartering og Sygepleje, oprettede Skoler for dem og deres Børn og skaffede dem ekstra Indtægter. Han havde sjældne Evner til at vinde ikke alene Soldater, men alle Befolkningsklasser i By og Land og erhvervede sig, efterhaanden som hans Virkekreds udvidedes, Højagtelse, Beundring og Kærlighed overalt i Jylland. — Da det Vinteren 1800—01 trak op til Krig med England, fik M. som kommanderende General i Nørrejylland Ordre til at forestaa »Anstalterne langs de jydsk Kyster«, og i de følgende Aar traf han energisk, klogt og forudseende Forberedelser til at hindre, at Halvøen blev Krigsskueplads: Forsvarsanlæg rejstes paa de vigtigste

Punkter, navnlig Fladstrands Havn forbedredes og sikredes af Hensyn til Forbindelsen med Norge, Randers blev udset til militært Centralpunkt for Jylland med et stort og vel forsynet Tøjhus o.s.v. o.s.v. Han førte levende Korrespondance med Kronprinsen og var bestandig paa Rejse for at inspicere, opmuntre, drive paa. Landeværnsanordningerne gennemførte han efter en omhyggelig Plan og med Humanitet. Hans Virksomhed paaskønnedes af Kronprinsen, og efter at M. gentagne Gange for Alder og Svagelighed havde søgt Afsked, bevilgedes denne fra April 1808 paa den smukkeste Maade. 1802 var han blevet Generalløjtnant, ved sin Afsked blev han General af Infanteriet. Skønt han havde ægtet en formuende Dame, blev hans økonomiske Forhold efterhaanden meget trykkende. — Hofjunker 1759. Kammerjunker 1762. Kammerherre 1773. — Hv. R. 1782. DM. 1808. R.E. 1808. — Maleri af E. Pauelsen. Maleri paa Porcelæn i Generalsuniform (Familieej). Stik af A. Flint. Litografi fra Em. Barentzen 1844. Mindstøtte med Portrætrelief i Randers Tøjhushave. Obelisk 1821 i Kilden ved Aalborg.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 516. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstabens, I—III, 1883—88. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., I, 1916, S. 137 f.; 10. Rk., III, 1936, S. 175 f., 178 f., 199. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907. Luxdorffs Dagbøger ved E. Nystrøm, II, 1925—30. [C. F. Frisenberg:] Fra Krigen 1807—14, 1894, S. 3 ff., 8, 11. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstroh (Lesser).

Moltke, Adam Wilhelm, Lensgreve, 1785—1864, Statsmand. F. 25. Aug. 1785 paa Einsiedelsborg, d. 15. Febr. 1864 i Kbh., begr. i Kapellet ved Karise K. Forældre: Statsminister, Lensgreve Joachim Godske M. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 14. Juni 1817 i Kbh. (Trin.) med Komtesse Frederikke Louise Knuth, f. 2. Jan. 1797 paa Lundegaard, Gentofte, d. 16. Marts 1819 i Kbh. (Holmens), D. af Lensgreve, senere Gehejmekonferensraad Frederik K. (1760—1818) og Juliane Marie v. Møsting (1754—1821). 2° 22. Aug. 1823 i Kbh. (Slotsk.) med Komtesse Marie Elisabeth Knuth, f. 1. Aug. 1791 paa Lundegaard, d. 15. Jan. 1851 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

M. dimitteredes privat til Universitetet af J. P. Mynster, hvem han senere stod nær, og tog juridisk Eksamen 1805. Straks efter blev han Auskultant i Højesteret, gjorde 1809 Tjeneste ved Fredsforhandlingerne i Jönköping og blev s. A. Assessor i Højesteret. Faa Aar efter ombyttede han Dommergerningen med Administrationen, blev 1812 Deputeret i Rentekammeret og 1816 tillige Med-

lem af Finansdeputationen samt Medlem af Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond, 1831 Finansminister og Gehejme-statsminister og 1845 Præsident i Rentekammeret. 1818 havde han overtaget Bregentved efter Faderen og købte 1828 Jomfruens Egede; han var fra 1818 Kurator for Vallø og Vemmetofte og overtog s. A. Styrelsen af Knuthenborg for sin Hustrus Søstersøn F. M. Knuth (s. d.). Han havde saaledes et usædvanlig stort Landomraade under sin direkte Ledelse. M. var en dannet, human, godgørende og overordentlig velmenende Mand, ikke uden praktisk Blik og ikke uden Fortjenester af Finansstyrelsen (saaledes skete den første Offentliggørelse af Statsbudgettet 1835 i hans Embedsperiode), men han var alt i alt for veg og for traditionsbunden til at blive Fører. I Christian VIII.s Statsraad hørte han ikke til de mest fremtrædende, over for det fremvoksende liberale Røre stod han ikke uvilligt, men uden Begejstring, og han afslog at tage Sæde i det Udvalg, der efter Kongeskiftet Jan. 1848 skulde udarbejde den nye Forfatning. Sin største Bedrift øvede han, da det gamle Ministerium 21. Marts 1848 var traadt tilbage og Dannelsen af et nyt var mislykkedes for Bardenfleth; efter Opfordring af Tillisch og Oxholm (bag hvem mulig Berling og Louise Rasmussen stod) henstillede Kongen til M. at overtage Dannelsen af en Regering, som kunde give den slesvigholstenske Deputation Svar. M. indvilgede straks og dannede Martsministeriet, for en væsentlig Del af det liberale Partis Mænd. Selv overtog han Finansministeriet. Den Bro, M. ved sin Tiltræden havde bygget fra gammelt til nyt, var i Øjeblikket af overordentlig Værdi, og det var i den Forbindelse mindre væsentligt, at hans egen personlige Indsats i Politikken i den kommende Tid ikke synes betydningsfuld ud over den mæglende og sammenbindende Evne, der utvivlsvist var ham givet. Han forblev Premierminister indtil 27. Jan. 1852, idet han dannede baade Novemberministeriet 1848 (hvori han selv den længste Tid var Udenrigsminister) og Juliministeriet 1851 (hvori han selv ingen Portefeuille havde). Han underskrev Grundloven og fulgte siden ret langt med paa Vej mod Helstatspolitikken, men traadte tilbage ved dens endelige Sejr 1852. Han var Medlem af Landstinget 1849—60 og af Rigsraadet 1854—61 (Præsident 1854—55); han billigede ikke den Ørsted'ske Politik, men traadte ikke skarpt op over for den og afslog 1854 at danne Ministerium. Som Godsejer var han meget afholdt, skønt han ingenlunde hørte til de mest liberale, han var saaledes en Modstander af Fæstevæsenets Afløsning og ikke ivrig for Hoveriets. Naar han 1855—56 gik med til det J. A. Hansen'ske Kompromis i Fæstesagen, var det,

fordi han som adskillige andre Jorddrotter i Tiden gemte paa den Tanke om Landmændenes Samling, som siden fik et kortvarigt Liv i Oktoberforeningen. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Kammerherre 1809. Ordensvicekansler 1843. Ordenskansler og Overkammerherre 1856. Medlem af Danske Selskab 1822. Æresmedlem af Kunstakademiet 1827. Gehejmekonferensraad 1848. — R. 1815. K. 1824. DM. 1826. S.K. 1828. R.E. 1836. — Maleri af Hans Hansen 1823 og af C. A. Jensen 1824 (Bregentved). Tegning af J. V. Gertner 1848 (Fr.borg). Malerier af Aug. Schiøtt (Vemmetofte) og 1854 (Familieeje), A. Hunæus 1859 (Bregentved og andet Familieeje), af Fr. L. Storch (1853) og J. V. Gertner (1852). Portrætteret af J. V. Gertner paa Maleri af Christian VIII.s Kroning (Rosenborg) og af Const. Hansen paa Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (1860—64, Fr.borg) samt paa Lehmanns Litografi efter Westphals Skitse af Christian VIII.s Kroning. Buste af H. V. Bissen 1855 (Kunstmuseet, Fr.borg). Statue i Bronze i Bregentved Park af samme, rejst 1859 af Grevskabets Bønder. Bronzebuste i Karise Kirkes Kapel. Litografier af Henckel efter Maleri af Aumont, af samme efter samme, af I. W. Tegner efter J. V. Gertners Tegning 1848 og fra Th. Bergs lit. Institut med Bissens Statue (1860). Træsnit 1859.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 529 f. Nordischer Telegraph 10. Nov. 1848. H. E. Schack: 1848. Ugeblad for Politik og Literatur 31. Marts 1850. [Fr. Barfod i] Ill. Tid. 2. Okt. 1859. Flyveposten 20. Febr. 1864. Ved A. V. Moltkes Bisættelse s. A. Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1867—69. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875, S. 4, 41 f., 77—81. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 72, 142—46, 179. C. E. Bardenfleth: Livserindringer, 1890, S. 113 f., 141, 144, 158. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, I—II, 1892—1916. Gehejmeraadinde Andræs politiske Dagbøger, I, 1914, S. 188. A. F. Kriegers Dagbøger, I—IV, 1920—21. A. Linvald i Festskrift til Kr. Erslev, 1927.

Pool Engelstoft.

Moltke, Bodil, se Ipsen, Bodil.

Moltke, Anthon Carl Frederik, 1784—1863, Officer. F. 8. Maj 1784 i Aalborg, d. 12. Dec. 1863 paa Frbg. Slot, begr. paa Frbg. Forældre: Oberst, senere General Adam Ludvig M. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 15. Marts 1816 i Vordingborg med Inger Marie Staal, f. 31. Juli 1789 i Vordingborg, d. 25. Maj 1819 i Kbh. (Garn.), D. af Købmand Lars Terpager S. (1747—1818) og Else Engel (ca. 1750—1820). 2° 21. Juli 1820 i Vallø med Henriette Marie Sophie Wilhelmine v. d. Maase, f. 7. Nov. 1796 i Kbh. (Fødsst.), d. 27. Juni 1869 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, Kammerjunker, senere Staldmester, Kammerherre Frederik

Anton Adam v. d. M. (1773—1821) og Wilhelmine Løvenskiold (1779—1829).

M. blev 1789 indskrevet som Fændrik à la suite ved Faderens Regiment, fik 1794 Sekondløjtnants Karakter, blev 1800 efter fortrinlig bestaaet Artillerieksamen virkelig Sekondløjtnant i Infanteriet, n. A. Premierløjtnant, 1804 Stabs-, 1807 virkelig Kaptajn. 1813 deltog han med Hæder i Felittoget ved Sydgrænsen og blev Major, 1826 Oberstløjtnant, 1833 karakt. Oberst, 1839 Regimentskommandør, 1842 Generalmajor og Brigadekommandør. Han blev ikke anvendt i Felthæren 1848; han gjorde Indtryk af at være ældet ud over sine Aar og var noget tunghør, men hans Aandsevner var vedblivende gode, hans Tjenstiver uformindsket. 1849 fik han sit ivrige Ønske om Kommando i Felten opfyldt og førte med Dygtighed og stort personligt Mod en Brigade ved Kolding, Gudsø og Fredericia, var Vinteren 1849—50 kommanderende General i Jylland og fik 1850 Kommandoen over 1. Division af Felthæren. Krigsministeren havde bestemt, at General de Meza skulde »adjungeres« Divisionen; men »denne Ydmygelse for gamle M.« vilde de Meza ikke gaa med til og fik det forpurret, og ved Helligbæk og Isted førte M. sin Division med Ro og Omsigt. Fra 1851 havde han som Generalløjtnant Jyske Generalkommando, indtil han 1858 ret overraskende maatte fratræde denne Stilling, sættes til Disposition og blev Præsæs i den betydningsløse Raadgivende Komité i Kbh. 1860 sættes han à la suite i Armeen, men med fuld Gage m. m. — Kammerjunker 1802. Kammerherre 1824. — R. 1835. DM. 1840. K. 1845. S.K. 1849. — Portrætteret paa Litografiet efter S. Schacks Tegning af de øverstkommanderende i Felittoget 1850 og paa Litografiet af Krigsraadet i Vejlbj 1849 efter K. Gamborgs Tegning 1889. Litografi fra Tegner & Kittendorff 1852.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 517. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, 1867—87, I, S. 123, 306 og passim; II, S. 579—81, 862 og passim; III, S. 167 ff., 441 og passim. Dansk milit. Tidsskr., 1865, S. 40—44. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51, 1928. E. Bodenhoff: Den gamle General, 1914, S. 30, 120, 155. J. T. Ræder: Kriogerindringer fra 1848—50, 1911.

Rockstroh (Lesser).

Moltke, Carl, Greve, 1798—1866, Statsmand. F. 15. Nov. 1798 i Kiel, d. 12. April 1866 paa Godset Assieten i Kurland, begr. i Diensdorff. Forældre: Greve Adam Gottlob Detlef M. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 29. Maj 1824 i Kiel med Anna Malvine Simons, f. 21. Okt. 1802 i Paris, d. 22. April 1883 i Kbh. (Garn.), D. af Bankier i Bruxelles Henry S. (1764—1837) og Eliza Ross (1778—1851).

M. undervistes oprindelig privat og havde Tidens bedste Lærere, bl. a. Professor Niels Falck. Derpaa sendte Faderen ham til Johanneum i Hamburg, hvor han boede hos Undervisningsanstaltens Direktør Dr. Gurlitt. 1820 ledsagede han Faderen paa en Rejse til Italien, og efter sin Hjemkomst tog han 1822 juridisk Eksamen i Glückstadt. Fra 1823 virkede han som Auskultant ved den holsten-lauenburgske Overret, og da han 1826 havde overtaget Faderens Gods Nütschau ved Oldesloe, indtraadte han som Medlem i Ridderskabets vedvarende Deputation. 1830 blev han Medlem af den holstenske Landret, og n. A. fik han Sæde i den holsten-lauenburgske Overret. Allerede paa dette Tidspunkt var hans almindelige Position saa vel fæstnet, at han blev opfordret til at tage Sæde i de »erfarne Mænds« Forsamling 1832. Han kom herved til Kbh. og ansattes 1834 som Deputeret i Rentekammeret og for Finanserne. 1840 avancerede han til 1. Deputeret. Indtil nu havde hans almindelige politiske Indflydelse kun været ringe, men da Christian VIII. 1846 lagde Kursen om og indtog en fastere Holdning over for den slesvigholstenske Bevægelse, traadte M. frem i forreste Linie og overtog Stillingen som Præsident for det slesvig-holsten-lauenburgske Kancelli. Hans lille, tætte Skikkelse vidnede baade om Beslutsomhed og Handlekraft, og paa Grund af sin fuldkommen tyske Uddannelse og sine mange personlige Forbindelser inden for Ridderskabet maatte han mere end nogen anden i Christian VIII.s nærmeste Omgivelser være egnet til at gennemføre den Helstatspolitik, der efter det aabne Brevs Udstedelse maatte være Kronens Maal. Set fra et dansk nationalt Synspunkt var det imidlertid beklageligt, at han i meget ringe Udstrækning havde Forstaaelse af Betydningen af den vaagnende Danskhed i Slesvig.

Skønt M. ikke i Christian VIII.s Tid fik Sæde i Gehejmestatsraadet, var hans politiske Indflydelse i Kongens sidste Leveaar i stadig Stigning. Som den, der bedst kendte Forholdene i Hertugdømmerne, deltog han fra Sommeren 1847 i de Forfatningsovervejelser, der stærkt optog Kongen, og han sluttede sig til Reventlow-Criminil i dennes Ønske om, at der skulde indkaldes en grundlovgivende Forsamling, hvoraf Stænderne i Monarkiets forskellige Dele skulde udpege to Trediedele af Medlemmerne. Samtidig indtog han en meget skarp Holdning over for enhver separatistisk Bevægelse i Hertugdømmerne, hvor man til Gengæld stemplede ham som »Forræder« og »Renegat«. Da Christian VIII. 20. Jan. 1848 havde lukket sine Øjne, kaldte den nye Konge ifølge en Opfordring fra Faderen M. til at deltage i det ekstraordinære Statsraadmøde,

som fandt Sted paa Slottet Natten mellem 20. og 21. Jan., og straks næste Morgen fandt den officielle Udnævnelse til Gehejmestatsminister Sted. I de Maaneder, der fulgte efter, kan M.s Indflydelse vanskeligt overvurderes, og han staar som den drivende Kraft i hele Forfatningsarbejdet. Det var den almindelige Opfattelse, at Øjeblikket nu var inde til at opgive Kongeloven. M. udarbejdede paa Tysk et Udkast til en offentlig Henvendelse til Monarkiets Befolkning om den fremtidige Forfatning, der offentliggjordes ved et Reskript af 28. Jan. 1848. Der lovedes heri en fælles Stænderforfatning for Kongeriget og de to Hertugdømmer med lige mange Repræsentanter for de to Halvdele. Denne Forsamling skulde have Skattebevillingsret og besluttende Myndighed med Hensyn til fælles Love. Ved Siden heraf bevaredes de gamle Stænderforsamlinger, og det fastsloges samtidig, at der ikke skulde ændres noget i den gamle Forbindelse mellem Slesvig og Holsten. Om dette sidste Punkt havde der inden for Statsraadet staaet en meget haard Dyst, idet baade Bang og Bardenfleth energisk havde angrebet denne Udtalelse, men M. gik ud af Kampen som Sejrherr. Inden det endelige Forfatningsudkast fik Kongens Underskrift, lovede man, at det skulde forelægges »erfarne Mænd«. En snævrere Kommission bestaaende af Bang, Ørsted og M. fik som Opgave at udarbejde det nærmere Forfatningsudkast. Baade i Hertugdømmerne og i Kongeriget blev det kgl. Budskab Genstand for en haard Kritik. Det slesvigholstenske Parti ønskede ingen anden Forbindelse med Kongeriget end Personalunionen, og i Kongeriget var man forarget over, at denne Del af Monarkiet, skønt den befolkningsmæssigt var langt talrigere, ikke fik indrømmet en passende Repræsentation. I den liberale Presse blev M. Genstand for meget haarde Angreb, og man bebrejdede ham hans »danske Slesvig-Holstenisme«. Medens disse offentlige Storme rasede, og Februarrevolutionen brød ud og tændte Tyskland i Brand, arbejdede Forfatningskommissionen med stor Ihærdighed og uden at lade sig paavirke synderligt af den offentlige Mening. Omkring 20. Marts 1848 var det Udkast fuldført, der bedst kan betegnes som en naturlig og moden Frugt af et Tiaars stadige Arbejde med Forfatningssagen, men den folkelige Bevægelse i Monarkiet væltede hele dette Arbejde over Ende, og 21. Marts 1848 traadte M. tilbage som Minister.

I den Periode, hvor de Nationalliberale sad ved Magten, var der ikke megen Brug for Holsteneren og Helstatsmanden M., men det maa dog betragtes som en Anerkendelse af hans administrative Dygtighed og statslige Loyalitet, naar man udpegede ham til efter

Vaabenstilstanden i Malmø at tage Plads i den midlertidige Regering for Hertugdømmerne. Dristigt drog han til Holsten, men en fjendtlig Folkebevægelse tvang ham bort, og da Forbundstropperne ikke vilde garantere for hans personlige Sikkerhed, tog han Ophold i Sønderborg, hvor han sammen med to andre af Kongen udnævnte Regeringsmedlemmer dannede den saakaldte Immediatkommission. 1849 paatog han sig en diplomatisk Sendelse til Wien for at bevæge den østrigske Regering til at fjerne det slesvigholstenske Statholderskab i Kiel, men Forsøget var forgæves. En ny vigtig Periode i M.s Statsmandsgerning indtraadte i det Øjeblik, da Ejderpolitikken maatte erklæres for strandet, og Regeringen paa ny maatte bestræbe sig paa at føre en klar Helstatspolitik. Som den dansk-tyske Helstats ubøjeligste og mest konsekvente Forkæmper var M. som kaldet til atter at faa betydelig Indflydelse. Ogsaa de tyske Stormagter ønskede nu hans Tilbagevenden. I Juli-ministeriet af 1851 indtraadte han som Minister uden Portefeuille. Da han sammen med Udenrigsminister Reedtz ikke kunde faa Ministeriet som Helhed til at gaa med til at følge Preussens og Østrigs Krav om, at Junigrundloven ikke maatte udstrækkes ud over Kongeriget, og at de selvstændige Stænderforsamlinger i Hertugdømmerne skulde opretholdes, traadte han atter ud i Okt. 1851. Da Ministeriet Bluhme dannedes i Jan. 1852 paa et udpræget Helstatsprogram, indtraadte han paa ny som Minister for Slesvig. For første Gang beklædte en udpræget tysk Mand denne vigtige Stilling, men han beholdt Regenburg som sin Departementschef og opretholdt i det hele de danske Sprogreskripter. Til en vis Grad kan man endog sige, at han fuldstændiggjorde dem, f. Eks. med Hensyn til Rettsproget. Han var endvidere meget ivrig efter at faa Martensen til Superintendent i Slesvig, men Forsøget mislykkedes. Til Trods for sin loyale Overholdelse af Sprogreskripterne, der aabenbart forekom den meget retsindige Mand en retfærdig Handling over for de dansktalende Distrikter, var han paa Vagt over for alle Udslag af de nationaldanske Bestræbelser, og hans Bladforbud ramte saavel ejderdanske som slesvigholstenske Aviser. Han havde nu som før lige saa lidt Sympati for det danske Nationalparti som for Slesvigholstenerne. Da den slesvigske Stænderforsamling kaldte de Mænd, der havde organiseret den slesvigholstenske Rejsning 1848, »Regering« og »Øvrighed« under Kampene 1848—50, nedlagde han gennem Kommissarius en meget kraftig Protest. Han vilde ikke taale, at Hertugdømmernes lovlige Øvrighed forhaanedes »ved at sættes paa lige Fod med Ophavsmændene til det skammeligste Oprør, der nogen Sinde havde fundet

Sted i noget som helst Land, et Oprør, der var blevet forberedt ved de mest uforskammede Løgne og Bagvaskelser, paabegyndt med det sorteste Forræderi, fortsat med mageløs Haardnakkethed, Hovmod og Grusomhed og endt med Nederdrægtighed«. Samtidig med, at han saaledes var den politiske Slesvigholstenismes fortsatte afgjorte Modstander, hævdede han stadig, at en enevældig Regering eller et Styresæt, der kom dette meget nær, var den absolutte Forudsætning for Monarkiets fortsatte Bestaaen. Derfor fjernede det Forslag til en ny Forfatning for Slesvig, som han forelagde Stænderforsamlingerne, sig kun lidt fra den gamle Stænderforfatning, og han var ligeledes stemt for at trække meget snævre Grænser for de Magtbeføjelser, der skulde overlades Rigsraadet over for Monarkiets fælles Anliggender. Inden for Ministeriet var han den anerkendte Fører for dettes højre Fløj, og han støttedes ivrigt af Krigsminister C. F. Hansen. Sammen med denne gik han over i Ministeriet Ørsted og forsvarede ivrigt, at den nye Fællesforfatning burde oktroyeres. Ved Ministeriets Fald i Dec. 1854 traadte M. paa ny i Baggrunden, og han fastholdt sin Vægning ved at overtage en Ministerpost, saa længe Frederik VII. levede. Efter Tronskiftet i Nov. 1863 var hans Navn atter fremme, men han vilde ikke tage Ansvar for en Kursændring, der kunde have udsat det nye Dynasti, for hvis Overhoved han nærrede den dybeste Ærbødighed, for en Belastningsprøve, som det ikke kunde bære. Først i Juli 1864 indtraadte han som Minister uden Portefeuille i Bluhmes Regering og maatte som saadan anerkende den Traktat, der brutalt sønderlemmede det Monarki, som han gennem en Menneskealder saa ihærdigt havde søgt at holde sammen. M. tog sin Afsked i Juli 1865, først og fremmest af Helbredshensyn, og han døde n. A. paa et Besøg i Kurland. Krigen 1864 havde skaaret hans Rod over. — Ekstraordinær Assessor i Højesteret 1847. — Kammerherre 1835. Gehejmekonferensraad 1848. Ordenskansler 1864. — R. 1836. K. 1840. DM. 1841. S.K. 1842. R.E. 1848. — Malerier, bl. a. af H. Olrik 1869 (Gl. Christiansholm og andet Familieej). Akvarel paa Gl. Christiansholm. Træsnit 1859. Portrætteret paa det satiriske Blad af P. C. Skovgaard, »Statsskibet«.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 532. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. A. D. Jørgensen: Historiske Afhandlinger, III, 1898, S. 389—424. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, I—VII, 1920—25. H. Hjelholt: Den danske Sprogdrning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigen 1850—64, 1923. Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 369, 425—46. Hist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1866—67, S. 217—54; 9. Rk., VI, 1929, S. 221, 375—81, 383, 388, 390, 392, 395 ff., 400; 10. Rk., III, 1934—36, S. 415 f., 418 f., 426 ff.; V, 1939, S. 185—240.

Harald Jørgensen.

Moltke, Carl Poul Oscar, Greve, 1869—1935, Diplomat. F. 2. Jan. 1869 i Görz, d. 5. Sept. 1935 paa Gl. Christiansholm i Klampenborg, begr. i Ordrup. Forældre: Fhv. østr. Major, Kammerherre, Greve Adam Heinrich Carl M. (1828—1913, gift 1° 1860 med Grevinde Olga Capizucchi di Cassini, 1838—66, 3° 1876 med Komtesse Sophie Magdalene (Magda) Raben-Levetzau, 1846—1920 (gift 1° 1868 med Baron Holger Christian Georg Rosenkrantz, 1836—71)) og Grevinde Emma Christine Capizucchi di Cassini (1836—70). Gift 29. Juni 1907 paa Homestead, Massachusetts, med Cornelia (Nina) van Rensselaer Thayer, f. 6. Dec. 1881 i Boston, D. af Nathaniel T. (1851—1911) og Cornelia Street Barroll (1859—85).

M. blev Sekondløjtnant i Marinen 1889, deltog i en Opmaalings ekspedition til Grønland 1893 og blev 1894 Premierløjtnant. Han ledede s. A. en Opmaalings ekspedition til Sydvestgrønland, gjorde derefter Tjeneste i den franske Marine 1895—97, indtraadte i dansk udenrigsk Tjeneste som Volontør 1897 og tog sin Afsked fra Flaaden 1901. Efter at have gjort Tjeneste som Legationssekretær i London 1898—1900 og i Berlin 1900—03 udnævntes han Marts 1903 til Chargé d'affaires i Rom og blev Dec. 1908 Gesandt i Washington, Okt. 1912 efter J. H. Hegermann-Lindencrone i Berlin, hvor han allerede som Legationssekretær havde vist klog Forstaaelse af det dansk-tyske Forhold. Kundskabsrig, arbejdsivrig og forhandlingsdygtig varetog han med megen Dygtighed og Koncilians danske Interesser i de vanskelige Aar under og efter Verdenskrigen. Saaledes deltog han 1921—22 i de langvarige og omfattende Forhandlinger, der resulterede i Traktaten af 10. April 1922 mellem Danmark og Tyskland om Ordningen af de som Følge af Overgangen til Danmark af Suveræniteten over Nordslesvig opstaaede Spørgsmaal. — M. var en evnerig og meget dygtig Diplomat og Forhandler, yderst pligtopyldende og samvittighedsfuld i sin Gerning og i Besiddelse af et klart Judicium over for Tingenes Realitet. Han var Udenrigsminister i Ministeriet Stauning 1924—26. Endvidere var han Medlem af forskellige internationale faste Forligsnævn og ledede som Præsident den internationale Konference i Genève 1930 om en Toldvaabenhvile. — Kammerherre 1911. — R. 1903. DM. 1906. K.² 1913. K.¹ 1919. S.K. 1929. — Maleri af Magda Bernstorff (Gl. Christiansholm).

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 544 f. Politiken 4. Sept. 1912, 2. Sept. 1921 og 6. Sept. 1935. Berl. Tid. 14. Dec. 1919. Social-Demokraten, Berl. Tid. og Nationaltidende 6. Sept. 1935.

Fr. de Fontenay.

Moltke, Carl Emil, Greve, 1773—1858, Diplomat. F. 9. Jan. 1773 paa Bregentved, d. 19. Marts 1858 paa Nørager, begr. i Karise. Forældre: Lensgreve Adam Gottlob M. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 5. Juli 1807 i Kbh. (Garn.) med Grevinde Asta Thusnelda Münster-Meinhövel, f. 2. Okt. 1788 i Linden ved Hannover, d. 12. Febr. 1842 i Slesvig, D. af Rigsgreve, Gehejmeraad Georg Werner August Dietrich M.-M. (1751—1801, gift 1° 1775 med Grevinde Louise Maria Anna Christine Sophie Gronsfeld-Diepenbroick, 1755—1803, 2° 1780 med Frederikke Wilhelmine Louise v. der Schulenburg, 1764—86) og Baronesse Amalie Isabella Johanne Charlotte Ompteda (se Münster, Amalie).

M. blev Søkadet 1786 og Søløjtnant 1789. 1791—92 var han paa Togt med »P. Løvenørn« mod Piraterne ved Marokkos Kyst og var 1793 i engelsk Tjeneste for Uddannelsens Skyld. 1797 blev han udnævnt til Premierløjtnant, men tog sin Afsked fra Marinens Tjeneste 1803. Han var da 1798 indtraadt i den diplomatiske Tjeneste som Legationssekretær i Lissabon, 1801 forflyttet til Madrid, hvor han en Tid fungerede som Chargé d'affaires. 1804 udnævntes han til Gesandt i Stockholm, men blev først tre Aar senere akkrediteret i denne Stilling, som han n. A. maatte forlade paa Grund af Krigsforholdene. 1808 blev han derpaa udnævnt til Gesandt i Haag, men først 1815 tiltraadte han definitivt denne Post. I de mellemliggende Aar blev han anvendt i forskellige diplomatiske Sendelser, saaledes 1813 til det russiske Hovedkvarter i Schlesien, hvor han skulde søge at opnaa Kejser Alexander II.s Mægling over for England. Efter fem Aars Ophold i Haag blev M. forflyttet til London, hvor han forblev til 1832, da han forlod den diplomatiske Karriere og trak sig tilbage til sit Gods Aagaard, som han havde købt 1804. Hans Virksomhed i Statens Tjeneste var dog ikke forbi hermed, idet han var Medlem af Stænderforsamlingen i Roskilde 1835—46 og 1840 udnævntes til Ordenssekretær. Sine senere Aar tilbragte han paa Nørager, hans anden Ejendom, som var tilkøbt 1837. — Kammerherre 1804. Gehejmekonferensraad 1820. — R. 1810. K. 1813. S.K. 1815. DM. 1826. — Maleri af Hans Hansen 1812 (Lilliendal) og C. A. Jensen 1837 (Familieej); sidstnævnte litograferet af E. Fortling. Stik fra Chrétien.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 527 f. Medd. fra Krigsark., VI, 1894. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X).

Fr. de Fontenay (C. Zytphen-Adeler).

Moltke, Caspar Herman Gottlob, Greve, 1738—1800, Officer. F. 6. Okt. 1738 i Stege, døbt sst., d. 17. April 1800 i Rendsborg, begr. sst. (Garn. K.). Broder til Adam Gottlob Ferdinand M. (s. d.). Gift 23. Nov. 1759 i Kbh. (Slotsk.) med dame d'honneur hos Dronningen Kirstine Catharina de Cicignon, f. 14. Juli 1739 i Kristiania, d. 8. April 1800 i Rendsborg, D. af Major, senere Generalmajor, Gehejmeraad, Stiftamtmand Ulrik Frederik de C. (ca. 1698—1772) og Nicoline Antoinette Brüggmann (1717—59).

M. fik 1752 Patent som Kornet reformé og s. A. som Ritmester og blev 1755 Generaladjutant hos Kongen. 1758 købte han et Rytterregiment og blev Oberst og Regimentschef, og i de følgende Aar var han Chef for indtil tre Regimenter samtidig. Fra 1758 forrettede han Tjeneste i Staben hos Feltmarskal Friedrich Ernst, i Feltoget 1762 i Saint-Germains Stab under Gähler. Ved Generalkrigsdirektoriets Oprettelse 1763 blev han Deputeret i dette, men afgik paa Saint-Germains Forslag derfra 1765 samtidig med Hauch, blev Generalmajor og Generalinspektør over Rytteriet i Hertugdømmerne og fik Ordre til at begive sig til sit Regiment i Holsten. Da Saint-Germain 1767 en kort Tid atter fik Overledelsen, tog han M. med som Deputeret i Direktoratet, men da han gik ud, fulgte M. med og vendte tilbage til Holsten. Efter Hofrevolutionen 1772 fratog man M. hans sidste Regiment og mod en Pengegodtgørelse Inspektoratet i Holsten. 1774 blev han Generalløjtnant, 1782 fik han Inspektion over Rytteriet i Jylland og Hertugdømmerne, blev 1791 General af Rytteriet og fik Inspektion over Rytteriet i Danmark og Hertugdømmerne. 1793 blev han tillige Kommandant i Rendsborg, afgav 1795 Inspektionen og blev Guvernør i Rendsborg, hvilken Stilling han beholdt til sin Død. — Ved hans første Indtræden i Direktoratet blev det udtalt om ham, at han var virkelysten, interesseret i Tjenesten og sine Venners Ven; men han er fra anden Side blevet beskyldt for at have haft daarlig Indflydelse paa Christian VII. som Kronprins. Med sin Hustru fik han en meget betydelig Medgift, som han for en stor Del satte i Jordejendomme. — 1771 udsendte han et Skrift paa Dansk, hvori han modigt og med Virkning fremhævede de gode Sider ved Saint-Germains Styrelse. — Kammerjunker 1752. Kammerherre 1758. — Hv. R. 1768.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 524. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 198 f.; 7. Rk., V, 1921, S. 234. Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, ved H. Hansen, I—IV, 1927—36. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Luxdorps Dagbøger ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. C. A. Trier: Ulrik Adolf Holstein, 1916. K. C. Rockstrøh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstrøh (Lesser).

Moltke, Christian Henrik Carl, Greve, 1833—1918, Politiker. F. 13. Maj 1833 i Kbh. (Slotsk.), d. 21. Dec. 1918 paa Lystrup, begr. i Øster Egede. Forældre: Lensgreve A. W. M. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 7. Dec. 1865 i Kbh. (Slotsk.) med Komtesse Caroline Amalie (Amy) Danneskiold-Samsøe, f. 10. Maj 1843 i Kbh. (Slotsk.), d. 5. Febr. 1876 sst. (Holmens), D. af Lensgreve Christian D.-S. (1800—86, s. d.) og 1. Hustru.

M. blev Student 1851 fra Metropolitanskolen og cand. polit. 1856. Derefter var han til 1859 Attaché ved Gesandtskabet i London og 1859—61 Legationssekretær i Wien. Han afbrød her sin diplomatiske Karriere for at hellige sig Bestyrelsen af sine Godser, Lystrup og Jomfruens Egede i Præstø Amt samt Gaarden Sorvad paa Djursland. Han nød stor Anseelse som Landmand og navnlig som Kvægopdrætter; »Lystrup-Kvæget« kom til at spille en fremtrædende Rolle i den sjællandske Kvægavl. — 1864 deltog han i Krigen som Løjtnant i Kavaleriet. — 1871—95 var han Medlem af Præstø Amdsraad. 1875 valgte Højre i den daværende 3. Kreds ham til Landstinget. 1886 trak han sig tilbage; men n. A. udnævntes han til kongevalgt Medlem af Tinget. Sept. 1917 nedlagde han dette Mandat. Kun een Gang tog han i alle disse Aar Ordet i Salen; men des virksommere var han i Udvalgsforhandlinger af baade saglig og politisk Art. Han var den længste Tid Medlem af Finansudvalget, en Aarrække tillige Formand for dette. Han sluttede sig til Provisoriet 1877; men den egentlige Provisoriepolitik 1885—94 var han betænkelig ved. Han havde Plads i denne »sidste Baad af vore Godsejere«, om hvilken Edv. Brandes skrev, at den »sejlede op under et Flag, der hverken var Estrupsk eller Bojsensk«. I hans Hjem førtes de Forhandlinger, der brød sammen i »det mislykkede Paaskeforlig« 1888, og fra hvilke Slagordet om »Jens Busk i Grevens Lænestol« skriver sig. Forhandlingerne forud for Forliget 1894 tog han livlig Del i, og han var med til at lægge det Pres paa Estrup, der bevirkede Løftet om Ministeriets Afgang. En Opfordring til at danne det sidste Højreministerium afslog han. Efter Systemskiftet bevægede han sig i mere udpræget Højreretning. Han stemte mod Grundloven af 1915. — 1893 blev han Kurator for Vallø og 1909 Ordensskatmester. — Kammerherre 1865. Gehejmekonferensraad 1911. — R. 1864. DM. 1888. K.² 1890. K.¹ 1892. S.K. 1910. — Maleri af A. Schiøtt 1854 og af Otto Bache (Lystrup).

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 535. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 441 f. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 624—27. Berl. Tid. 21. Dec. 1918. N. Neer-

gaard: Erindringer, 1935, S. 208, 306. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger. Udgivet af Hans Lund, II, 1925, S. 206, 317.

M. P. Friis (P. Stavnstrup*).

Moltke, Conrad (Cort), d. tidligst 1395, Rigsraad. D. tidligst 1395. Fader: Albert M., d. tidligst 1370. Gift med Berteke, der levede endnu 1395.

C. M., hvis Fader en kortere Tid (ca. 1342) opholdt sig i Danmark, men ellers havde sit Hjem i Mecklenburg, kom tidligt her til Landet. Kong Valdemar (IV.) begunstigede hans Slægt, og allerede 1369 var han Medlem af Rigsraadet og Høvedsmand paa Varberg, hvilket Slot han beholdt, ogsaa efter at det s. A. var pantsat til Hansestæderne paa seksten Aar, og som han havde endnu 1371. Han deltog i Fredsforhandlingerne i Stralsund 1369—70. 1376—84 var han Høvedsmand paa det strategisk vigtige Vordingborg Slot; samtidig (1379 og 1383) nævnes han til Stegeborg, hvorved sikkert skal forstaaes Møens Hovedfæstning, ikke Borgen af samme Navn i det fjerne Östergötland. Gennem hele Olufs Regeringstid spillede han en fremtrædende Rolle i dansk Politik, hvor han bestandig optræder i nær Tilknytning til Drostten Henning Podebusk. Under Striden om Tronfølgen efter Valdemar (IV.) var han saaledes Ordfører for det Gesandtskab, som Rigsraadet 1377 sendte til Markgreve Frederik af Meissen; efter det paafølgende Møde i Nyborg fulgte han den gamle Hertug Albrecht til Mecklenburg, hvor han skriftlig forpligtede sig til at arbejde for den mecklenburgske Tronprætendent og staa Hertugen til Ansvar derfor. Han gik dog mindre vidt end f. Eks. Tuve Galen (s. d.), og hans Holdning ved denne Lejlighed synes ikke at have gjort Skaar i hans gode Forhold til Dronning Margrete. 1380—84 deltog han jævnlgt i Forhandlinger med Hansestæderne om de danske Sørøverier; det giver et stærkt Indtryk af hans daværende militære Magtstilling, at han paa et Møde i Stralsund 1384 alene paatog sig at udruste tre Skibe til Sørøvernes Bekæmpelse, mens Dronningen og Drostten kun skulde stille to hver. Snart efter maa der imidlertid være indtraadt et Brud mellem Margrete og C. M., der mistede sine Forleninger; og selv om han og hans Sønner 1388 ved et Forlig med Dronningen opnaaede at faa Pantelenet Grimstrup (paa Lolland) tilbage, var hans politiske Rolle dog udspillet; han forlod endog Danmark og tog Ophold paa sit mecklenburgske Slægtsgods Redebas. Inden for dansk Omraade synes han ikke at have ejet nogen Hovedgaard, men derimod meget

sjællandsk Bøndergods; overhovedet var han utvivlsomt en meget rig Mand.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 500. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 70—73, 94, 100 f., 461.

Henry Bruun.

Moltke, Ernst, Greve, f. 1885, Sparekasseinspektør, Skoleforstander. F. 16. Okt. 1885 paa Conradineslyst, Ruds Vedby Sogn. Forældre: Hofjægermester Greve Otto Joachim Adam M. til Nørager og Conradineslyst (1860—1937) og Ingeborg Valentiner (f. 1862). Gift 20. Marts 1915 paa Frbg. (Solbjerg) med Baronesse Ingeborg Güldenchrone, f. 2. Juli 1879 paa Urup, Østbirk Sogn, d. 30. April 1916 i Kbh., D. af Ritmester, Baron Oscar Emil G. (1837—92) og Marie Christine Josephine Mørck (1842—1917).

M. blev Student 1903 fra Herlufsholm og cand. jur. 1910, var Fuldmægtig ved Sjællands Stiftamt 1910—13, blev 1912 Sekretær i Handelsministeriet, Fuldmægtig sst. 1921, Kontorchef 1929; 1934 udnævntes han til Sparekasseinspektør. I Tilknytning til sin Embedsstilling har M. beklædt forskellige offentlige Hverv, saaledes været Medlem af Handelsskoleraadet 1923—26 og 1929—30, Sekretær i Overbevillingsnævnet 1925—34, Formand i Udvalget angaaende Laan til Sejlskibe 1927—32, kst. Direktør for Handelsskoleundervisningen 1928—29, Medlem af Revisorkommissionen 1929—34 og af Bestyrelsen for De statsunderstøttede Handelsskolers Pensionskasse 1930—34 samt Formand for Mæglerkommissionen 1932—34. — M. kom i sin Studentertid i Forbindelse med den kristelige Studenterbevægelse og var levende interesseret i dennes Arbejde. Dette i Forbindelse med Paavirkning fra hans Hjem fik Betydning for Udviklingen af hans kristelige og filantropiske Interesser, der har ført ham frem til betydningsfulde Poster inden for den kristne Filantropi. Han var saaledes Formand for Kristeligt Studenterforbund 1910—15, og efter at han 1914—21 havde været Sekretær for Den danske Diakonissestiftelses Bestyrelse, blev han 1924 valgt til Bestyrelsens Formand efter Professor H. V. Nyholms Død. Diakonissestiftelsen var da endnu midt i en betydelig Byggevirksomhed, hvorved bl. a. Søsterhuset blev betydelig udvidet og en Børneafdeling indrettet ved Hospitalet. 1937 indledes en ny stor Byggeplan, hvorved der bl. a. sker en Udvidelse af Hospitalet fra ca. 140 til 250 Senge og indrettes to nye kirurgiske Afdelinger. I M.s Formandstid er Moltkes Sygehjem ved Ruds Vedby, der hører under Stiftelsen, reorganiseret som Skolehjem for epileptiske Piger og Rekreationshjemmet Vilsbo ved Farum

erhvervet. M. er tillige Formand for Børnehjemmet Louisestiftelsen ved Sorø fra 1924 og for Ungdomshjemmet Lindevangshjemmet (Opdragelseshjem for vanskelige Piger paa Frbg.) fra 1918 og Medlem af Repræsentantskabet for Det københavnske Kirkefond fra 1916. 1936 blev han Forstander for Herlufsholm Skole og Gods og har ogsaa her taget personlig Del i Styrelsen. — R. 1928. DM. 1936. — Maleri af H. Vedel 1937 paa Herlufsholm.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 543. *Oluf J. Skjerbæk.*

Moltke, Evert, d. ca. 1380, Marsk. D. mellem 8. Juni 1380 og 31. Juli 1381. Fader: Conrad M. til Westenbrügge, Mecklenburg. Gift senest 1363 med Kirsten Abildgaard, der levede endnu 1403 (gift 2° før 1390 med Henning Henningsen Podebusk, d. tidligst 1405), D. af Timme Timmesen A. og Sophie Andersdatter Hvide.

Allerede E. M.s Fader synes til Tider at have opholdt sig i Danmark, hvor han selv og hans Brødre tog fast Ophold. 1365—74 beklædte E. M. Embedet som Kammermester og synes saaledes at have staaet højt i Kong Valdemars Gunst; endnu i dennes Levetid synes han at have faaet Sæde i Rigsraadet. I Tronstriden efter Valdemars Død støttede han vistnok Margrete mod sine Landsmænd Mecklenburgerne, og det var vel som Løn herfor, at han senest 1376 udnævntes til Marsk. I Forening med Broderen Henneke M. ejede han Torbenfeld, som han i hvert Fald for en Del havde tilgiftet sig. Ikke mindre var han dog knyttet til Fyn; her ejede han en kort Tid Næsbyhoved, som han 1368 afhændede til Kongen; senere erhvervede han Hovedgaarden Tange og fik 1380 Pantebrev paa Lykkesholm. 1377 nævnes han som Hovedsmand paa Faaborg Slot. Han forveksles let med forskellige Slægtinge af samme Navn.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 499.

Henry Bruun (Thiset).

Moltke, Fikke, d. tidligst 1371, Rigsraad. D. tidligst 27. Okt. 1371. Gift med Kirstine, d. 1347, begr. i Keldby K., antagelig D. af Henneke M. og Elsebe.

Der kendes fra det 14. Aarhundrede mindst femten Personer af Navnet F. M.; af disse har mindst fire optraadt i Danmark, men kun den mest fremtrædende kan omtales her. Forvekslingsmulighederne gør hans Ungdomshistorie tvivlsom; sikkert skelnes han først 1360. Da var han Ridder og Medlem af Rigsraadet; han skrives — ligesom jævnlig gennem de følgende elleve Aar — »af Møen«, hvor hans vigtigste Godsbesiddelser maa have ligget;

desuden ejede han en mindre Gaard paa Næstvedegnen, Skafterup. Jævnside hermed havde han en Række betydelige Forleninger, nemlig Vordingborg 1362, Kbh. 1362—63, Kalø og Randershus 1365—66 og Nebbe Slot ved Roskilde 1369—71. Sandsynligvis var det ogsaa ham, der i Sommeren 1369 var Høvedsmand paa Helsingborg og som saadan overgav Slottet til Hansestæderne. Ellers mødtes han oftest med disses Repræsentanter til fredelig Underhandling; saaledes var han med til at afslutte Overenskomster med dem i Rostock 1362 og i Nykøbing F. 1365, ligesom han deltog i Forhandlinger i Stralsund 1364 og 1367 samt i den endelige Fredslutning sst. 1369—70. 1364 førte han Titel af Gældker. Det er utvivlsomt ham, der har ladet hugge den meget store Gravsten i Keldby Kirke paa Møen over sin Hustru samt over Henneke M. og Fru Elsebe.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 497 f. Frede Bojsen: Af Møns Historie, III, 1917, S. 13—15, 17—20, 51, 184—88. L. M. Bååth: Hålsingborgs historia, II, 1, 1933, S. 371—73.

Henry Bruun.

Moltke, Frederik, 1754—1836, Statsminister. F. 18. Jan. 1754 i Odense, d. 4. Juli 1836 paa Vallø, begr. sst. Broder til Adam Ludvig M. (s. d.). Gift 1° 31. Maj 1786 paa Fossum med Margarethe Løvenskiold, f. 6. Juli 1772 paa Fossum, d. 30. Okt. 1808 paa Marianeslund ved Hørsholm, D. af Kammerherre Herman Leopoldus L. til Fossum (1739—99, gift 1° 1763 med Ingeborg Akeleye, 1741—1804 (gift 2° 1783 med Landraad Carl Johan Ingman v. Manderfeldt, 1747—1813), 3° 1793 med Christiane Sophie Deichmann, 1746—1808) og Inger Marie Deichmann (1749—93). 2° 22. Marts 1811 i Kbh. (Garn.) med Margaretha Sophie Hauch (gift 1° 1778 med Oberst, senere Generaløjtnant Adam Ludvig Moltke, s. d.).

Da M. tidligt mistede sin Fader, blev han alene opdraget af Moderen, der syntes at have givet ham en omhyggelig Uddannelse. Oprindeligt havde han til Hensigt at slaa ind paa den militære Bane, og han blev 1771 Sekondløjtnant i de sjællandske hvervede Dragoner, men s. A. forlod han denne Tjeneste som Ritmester og begyndte at studere Jura. Embedseksamen erhvervede han 1775, og hermed var Vejen banet for en smuk Karriere inden for Civiletaten. Alleerede paa dette Tidspunkt var han som Kammerjunker hos Enkedronning Juliane Marie nær knyttet til Hoffet, og denne Forbindelse gjorde det muligt for ham at gøre noget for sin gamle Lærer, Digteren Johs. Ewald, der netop paa denne Tid opholdt sig paa Søbækshuset ved Espergærde, haardt plaget af Sygdom og økono-

miske Vanskeligheder. I sit Samkvem med Ewald modtog han for Livet en Kærlighed til Poesien, ligesom han paavirkedes stærkt af dennes dybe og stærke Følelse. Sin unge, begejstrede Ven satte Digteren et Æresminde i Oden »Til min Moltke«, et Digterværk, der vil bevare M.s Navn uddødeligt, saa længe dansk Litteratur læses. Ved M.s Mellekomst blev Digterens sidste Aar taalelige i økonomisk Henseende.

Kort efter Ewalds Død 1781 drog M. som Amtmand til Norge, og i fjorten lykkelige Aar var hans Virksomhed knyttet til dette Land. Han bestyrede først Bratsberg Amt, forflyttedes 1788 som Stiftamtmand til Kristianssand og naaede n. A. det højeste civile Embede i Norge, nemlig Stiftamtmandstillingen paa Akershus. Utvivlsomt kan denne straalende Karriere delvis forklares ved hans adelige Byrd, men han viste sig ved forskellige Lejligheder sin Stilling fuldt voksen, og hans elskværdige og vindende Fremtræden hjalp ham over mange Vanskeligheder. Stor Betydning havde det ligeledes, at han ved Ægteskab var knyttet til de bedste Familier i Norge. Den Uvillie, hvormed Familien Anker i Kristiania oprindelig modtog ham, forsvandt hurtigt og gav Plads for et varigt og virkeligt Venskab. M. lod sig meget let begejstre for en Sag, og i hans Embedsgerning medførte dette, at han var meget villig og lydør over for Reformer. Imidlertid manglede han samtidig den sejge Udholdenhed og Kamplyst, der nødvendigvis maa til for at føre Sagerne igennem, og meget af det, han begyndte paa, blev for ofte velmente og gode Tilløb. Varig Betydning fik dog hans Arbejde med det saakaldte topografiske Selskab i Norge, der oprettedes 1791 og gjorde fortrinlig Gavn ved at udbrede Kendskabet til Norge. Som sin særlige Opgave saa han vagtsomt at følge Gustaf III.s hemmelige Bestræbelser for at vinde indflydelsesrige Kredse for en norsk Tilslutning til Sverige, og senere fremkaldte Begivenhederne i Frankrig under Revolutionen og deres Reaktion i Norge en stærk Bekymring hos ham. I Virkeligheden var hans Ængstelse i begge Retninger ubegrundet.

1795 sagde M. definitivt Norge Farvel og overtog Stillingen som 1. Deputeret i Generaltoldkammeret. Med dette Embede var forbundet Hvervet som Deputeret i Finanskollegiet, og han blev samtidig Medlem af Overbankdirektionen og fra 1796 Direktør for Postpensionskassen. Hans Virksomhed i Generaltoldkammeret blev dog kun af kort Varighed, idet han allerede 1799 overtog Stillingen som Præsident i Danske Kancelli. Det var Kronprinsen personlig, der gennemtvang dette Valg, og det viste sig hurtigt meget uheldigt. M. var ved sin lange Fraværelse fra Landet blevet fremmed for

Forhold og Personer inden for den snævre Statsmandskreds, og en vis Overfladiskhed og overdreven Reformsyge gjorde hans daglige Administration svingende og usikker. Som Kancellipræsident interesserede han sig meget for Undervisningsspørgsmaal, og han var en af de første her hjemme, der gjorde sig bekendt med Pestalozzis pædagogiske Principper. Meget snart kom det til Rivninger mellem ham og Chr. D. Reventlow, og selv om Striden delvis kan forklares med gammel Rivalitet mellem Kancelliet og Rentekammeret, spillede det personlige Modsætningsforhold mellem de to højstaaende Embedsmænd en vigtig Rolle. Uheldigt var det ligeledes, at der opstod Stridigheder inden for Kancelliet. Colbiørnsen, der 1799 følte sig selvskreven til Stillingen som Kancellipræsident, kunde ikke glemme, at han var blevet vraget til Fordel for den adelig fødte Moltke, og 1803 kom det til et voldsomt Sammenstød mellem de to selvfølede og stejle Naturer. Reventlow udtalte som sin Overbevisning, at der var Uret og Grund til Besværing paa begge Sider, og Kronprinsen kom under Forhandling med ham snart til den Overbevisning, at de begge maatte fjernes fra Kancelliet. Colbiørnsen udnævntes til Justitiarius i Højesteret, medens M. sattes i Spidsen for Generaltoldkammeret. Selv følte han denne Udnævnelse som en Tilsidesættelse og tænkte et Øjeblik paa at trække sig tilbage, en Plan, han dog hurtigt opgav, da Kronprinsen gentagne Gange forsikrede ham om sin fortsatte Bevaagenhed.

I ti Aar stod han i Spidsen for Generaltoldkammeret med Titel af Præsident, og han var en flittig og samvittighedsfuld Chef uden dog i højere Grad at udøve nogen bestemmende Indflydelse paa Sagernes Afgørelse. 1810 udnævntes han til Gehejmestatsminister, men der kunde ikke tilskrives denne Ophøjelse nogen større Betydning, da Statsraadet overhovedet ikke blev sammenkaldt i disse Aar. M., der ved tidligere Lejligheder havde ladet meget royalistiske Stemninger komme til Orde over for Kronprinsen, udtalte nu yderst frimodigt sin Opfattelse af Kabinetsregeringens store Skadelighed, og Statsraadet traadte atter i Virksomhed 1814. Som Statsminister deltog han i Dec. 1813 i de fortrolige Drøftelser om Danmarks Svar paa det østrigske Mæglingsforslag om Trondhjem Stifts Afstaaelse til Sverige i Stedet for at give Afkald paa hele Norge. Naturligvis var M. en overbevist Modstander af dette Forslag, men han lod sig omsider omstemme til det modsatte Standpunkt, da de ydre Forhold forværredes.

Norges Afstaaelse til Sverige gav Anledning til M.s Afskedigelse fra de fleste af hans vigtige Embeder. Dybt nedbøjet af det svære

Tab, Landet havde lidt, var han nemlig uforsigtig nok til at give Udtryk herfor i et Brev til General Haxthausen i Norge, og han lod samtidig skinne gennem Linierne, at han med Sympati fulgte Nordmændenes Rejsning, og at han som Præsident for Generaltoldkammeret var villig til at bringe Norge de nødvendige Forsyninger. Brevet blev opsnappet af Svenskerne, og under den uhyre vanskelige udenrigspolitiske Situation saa Frederik VI. ingen anden Udvej end at afskedige ham og forvise ham til Jylland (1814). Dog beholdt han sin Rang som Statsminister og bevarede endvidere indtil 1833 det ham 1811 overdragne Embede som Direktør ved Øresunds Toldkammer. Da Faren var drevet over, tog Frederik VI. ham atter officielt til Naade og udnævnte ham 1815 til Stiftamtmand i Aalborg. Dette Embede i den afsides liggende jyske Købstad blev den sidste Station paa M.s mærkelig bugtede Embedsbane, men han fandt sig hurtigt vel til Rette og kom i det bedste Forhold til den lokale Befolkning. Med stor Iver virkede han for Udbredelse af almindelig Oplysning, og som et betydeligt Mindesmærke over hans Virksomhed stod det ret anselige Stiftsbibliotek i Aalborg. Paa Grund af Svagelighed tog han 1824 sin Afsked, og sine sidste Aar henlevede han paa Vallø. 1803—10 virkede han som Forstander for Det kgl. genealogiske og heraldiske Selskab. — Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1800. Forstander for Danske Selskab 1810—12. Ordenssekretær 1808. Kammerherre 1780. Gehejmerraad 1804. Gehejmekonferensraad 1808. — Hv. R. 1790. DM. 1808. R.E. 1811. — Malerier af F. Zweidorff 1832 (Fr.-borg) og 1837 (Aalborg Katedralskole). Tegning og Stik af A. Flint. Porcelænsmaleri i Familieeje.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 516. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 1—2, 1907—09; VII, 2, 1912. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, I, 1895; IV—X, 1902—31 (se Registeret i X). Samme: Johannes Ewalds Levnet og Meninger, 1911. Meddelelser fra Krigsarkiverne, IX, 1902. Af Joh. v. Bülow's Papirer, 1864, S. 17—113. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870, S. 1—128. Norsk hist. Tidsskr., 2. Rk., I, 1877; 3. Rk., I, 1890. Det norske Folks Liv og Historie, VII, 1933, S. 117, 122, 136, 216 og 221.

Harald Jørgensen.

Moltke, Frederik Georg Julius, Lensgreve, 1825—75, Politiker. F. 27. Febr. 1825 i Kbh. (Garn.), d. 1. Okt. 1875 paa Bregentved, begr. i Kapellet ved Karise K. Broder til Christian M. (s. d.). Gift 6. Juni 1851 i Kbh. (Slotsk.) med Caroline v. der Maase, f. 23. Juli 1827 i Kbh. (Slotsk.), d. 26. Sept. 1886 i Skodsborg, D. af Kammerjunker, senere Kammerherre, Major, Hofchef Fre-

derik Herman Rostgaard v. der M. til Krogerup (1800—66) og Maren Olivia Colbiørnsen (1795—1877).

M. blev Student 1842, cand. phil. s. A. og studerede Jura, men tog ingen Eksamen, blev 1848 Volontør i Udenrigsministeriet og havde 1850—55 Stillingen som Attaché i London, skønt han overvejende opholdt sig i Danmark. Her var hans Bolig Turebyholm ved Præstø, indtil han 1864 arvede Bregentved; han var en afholdt Godsherre. Fra 1864 var han Kurator for Vallø og Vemmetofte. Han var Medlem af Rigsraadet 1864—66, 1855—61 af Folketinget og 1866—75 af Landstinget, tilhørte oprindeligt de Nationalliberale, siden Højre, men blev aldrig Fører. Alene i Kraft af sit Navn og sine Besiddelser var han dog en af Godsejernes første Mænd, nævnedes 1868—70 som Ministeremne og afslog 1874 Kongens Opfordring til at danne Regering efter Holstein. Juni 1875 blev han Udenrigsminister i Ministeriet Estrup, men var da alt svækket af Sygdom og døde faa Maaneder efter. — Kammerherre 1851. — R. 1856. K.¹ 1866. S.K. 1873. — Malerier af H. C. Jensen (Bregentved og Vemmetofte) og af en fransk Kunstner. Mindesmærke paa Bregentved af G. Hetsch med Medaillon af O. Thielemann og paa Vallø med Bronzebuste af Th. Stein 1877. Relief af samme i Hylleholt K. Buste af O. Thielemann 1880. Litografi fra Hoffensberg. Træsnit efter Fotografi 1875.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 534. A. F. Kriegers Dagbøger, IV—V, 1921—23.

Poul Engelstoft.

Moltke, Frederik Christian, Lensgreve, 1854—1936, Landmand. F. 20. Aug. 1854 paa Turebyholm, d. 23. Okt. 1936 paa Bregentved, begr. i Frerslev. Forældre: Kammerherre, Lensgreve Frederik M. (s. d.) og Hustru. Gift 2. Juni 1881 i Kbh. (Cit.) med Magdalene (Magda) Regitze Anna Emilie Estrup, f. 8. Nov. 1858 paa Skaføgaard, d. 21. Juli 1928 paa Bregentved, D. af Godsejer, senere Konsejlspræsident J. B. S. E. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1873 fra Herlufsholm og cand. phil. 1874, hvorefter han fulgte nogle Forelæsninger paa Landbohøjskolen. 1875 arvede han Bregentved Gods og overtog dets Styre 1879; ved Afløsningen 1922 overgik Godset til ham som Ejer. Det var saaledes i en ung Alder, at M. maatte paatage sig Ansvaret for en stor administrativ Virksomhed, og dette i Forbindelse med hans omgængelige og vindende Væsen og store Samfundsinteresser bevirkede, at han tidligt fik betydelige Tillidshverv. Han var 1880—1921 Sogneraadformand for Haslev Kommune og 1885—1920 Formand for Præstø Amts Landboforening. Senere valgtes han

ind i flere Landsorganisationers Ledelse og var 1887—1902 Præsident for Dansk Fiskeriforening, 1910—24 Formand for De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift og 1911—30 Præsident i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. M.s personlige Egenskaber gav ham Anseelse som en god Forhandlingsleder. Med Omhu og praktisk Sans forberedte han Sagerne, og med sin stilsfærdige og fredsommelige Natur havde han Evne til at virke neddæmpende paa de skarpere Modsætninger. 1894—1910 var han Medlem af Landstinget som Repræsentant for 3. Kreds; han antoges at staa de Frikonservative nær, men hans Deltagelse i Politik var i øvrigt præget af stor Tilbageholdenhed. I Styrelsen af sine store Besiddelser var han den udpræget humane Godsejer, som fulgte med i Virksomhedens mange Forgreninger og viste en udstrakt Hjælpsomhed. Paa Bregentved foretoges større Ombygninger 1887—91, og den landøkonomiske Udvikling støttede han bl. a. ved at aabne Adgang for en betydelig Forsøgsvirksomhed paa sine Ejendomme saavel vedrørende Husdyrbrug som Planteavl. Godsets Beboere omfattede ham med megen Hengivenhed og rejste ved hans 70 Aars Fødselsdag en Æresstøtte for ham i Bregentved Slotspark. — Hofjægermester 1881. Kammerherre 1888. — R. 1885. DM. 1892. K.² 1913. K.¹ 1918. S.K. 1925. — Maleri af J. V. Gertner 1861 og af Hans Henningsen 1922 samt af J. Aabye 1935 i Sparekassen for Bregentved og Omegn; Replik af sidstnævnte paa Bregentved. Bronzestue af Jenø Meister 1926 sst.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 540. Chr. Sonne i Tidsskr. for Landøkonomi, 1936, S. 725—29. Ugeskrift for Landmænd, LXXXI, s. A., S. 699 f. Nationaltidende 24. og 29. Okt. s. A.

Aksel Milthers.

Moltke, Frederik Josias Valdemar Otto, Greve, f. 1877, Officer, Luftfartekspert. F. 10. April 1877 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Fhv. østrigsk Major, Kammerherre, Greve Adam Heinrich Carl M. (1828—1913, gift 1° 1860 med Grevinde Olga Capizucchi di Cassini, 1838—66, 2° 1867 med Grevinde Emma Christine Capizucchi di Cassini, 1836—70) og Komtesse Sophie Magdalene (Magda) Raben-Levetzau (1846—1920, gift 1° 1868 med Baron Holger Christian Georg Rosenkrantz, 1836—71). Halvbroder til Carl M. (1869—1935, s. d.). Gift 1° 8. Juni 1905 paa Holsteinborg med Komtesse Eleonora Mimi Holstein, f. 14. Juni 1883 i Kbh. (Johs.), D. af Lensgreve Frederik C. C. H. til Holsteinborg (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1933. 2° 24. Febr. 1933 i St. Jean-Cap-Ferrat, Frankrig, med Sigrid Maria Jørgensen, f. 19.

Okt. 1903 paa Frbg., D. af Grosserer, Vinhandler Hans Jensen J. (1854—1912, gift 1° med Ellen Dickmann) og Sigrid Johanne Meyer (f. 1873).

M. blev Student 1896 fra Østersøgades Gymnasium, blev Sekondløjtnant 1898, gennemgik Hærens Officerskole 1898—1900 og blev 1901 Premierløjtnant i Rytteriet, 1913 Ritmester. 1914—19 var han uden for Nummer og blev afskediget 1919. Han var en særdeles elegant Rytterofficer, en elskværdig, mangesidig interesseret, repræsentativ og vindende Personlighed. Fra Ungdommen nærrede han stor Interesse for Sport og var en kendt Rytter paa Galopbanen samt Bestyrelsesmedlem i Sportsrideklubben og Kbh.s internationale Væddeløbsklub; men navnlig for æronautisk Sport har han gennem en Aarrække vist stor Interesse, har personlig deltaget i eller ledet et Antal Ballonopstigninger, og 1920 blev han Ballonfører. Om denne sin Yndlingsport har han skrevet flere Tidsskrift-artikler, bl. a. i »Milit. Tidsskrift« 1910 »Drageballonen Perseval-Siegsfeld« og 1912 »En dansk Ballonpark«, hvilke førte til yderligere Drøftelser i Tidsskriftet. 1913 bistod han Fæstningsartilleriet ved Udarbejdelsen af Forslag om Drageballonmateriel og var 1915 til Raadighed for Hærens tekniske Korps som sagkyndig ved Anskaffelse af Ballonmateriel. Han var Stifter af og Formand for Aktieselskabet Dansk Ilt- og Brintfabrik og var Medlem af Bestyrelsen for flere industrielle Foretagender. — R. 1912. DM. 1918.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 545.

Rockstroh.

Moltke, Gebhard, se Moltke-Hvitfeldt, Gebhard.

Moltke, Harald Viggo, Greve, f. 1871, Maler, Polarrejsende. F. 14. Dec. 1871 i Helsingør. Forældre: Godsejer, Fideikommissbesidder Greve Oskar Peter August M. (1828—82, gift 1° 1857 med Elise Alvide Magnussen, 1825—1905; Ægteskabet opløst 1866) og Karen Marie Jensen (f. 1849). Gift 30. Marts 1910 i Buerup med Else M., f. 2. Marts 1888 paa Conradineslyst, D. af Hofjægermester Greve Otto Joachim Adam M. til Nørager og Conradineslyst (1860—1937) og Ingeborg Valentiner (f. 1862).

M. levede fra sit 3. til sit 13. Aar i Nordamerika, blev Student fra Kbh.s Universitet 1888 og kom s. A. ind paa C. N. Overgaards Tegneskole under Axel Hou. Herfra dimitteredes han til Kunstakademiet, som han søgte fra Febr. 1889, indtil han tog Afgang Maj 1893. Efter endt Værnepligt gik M. til Sekondløjtnantskolen paa Kronborg og udnævntes til Sekondløjtnant i Fodfolket 1895. Han debuterede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1894 med

et Portræt og 1896 med en Komposition »Adam og Eva finder Abels Lig« og har siden udstillet her 1897 og næsten hvert Aar fra 1905. Det første Afsnit af M.s Virksomhed blev i usædvanlig Grad knyttet til Grønland og Polarforskningen. Som Maler og Observator deltog han i en Række Ekspeditioner. Begyndelsen var K. J. V. Steenstrups Rejse til Disko i Grønland 1898, hvor han bl. a. i Tegning gav en samlet Fremstilling (ca. fem m lang) af Nugsuark-Halvøens Kyst, en Strækning paa ca. 40 Mil; hans Billeder udstilledes efter Hjemkomsten i Mineralogisk Museum. Under Adam Paulsens Nordlysekspeditioner til Island 1899—1900 og til Utsjoki i finsk Lapmarken 1900—01 lykkedes det M. at præstere de første vellignende Gengivelser af de farvestraalende, hurtigt skiftende Nordlys-Fænomener. Hans Udbytte fra den første Ekspedition udstilledes 1900 i Videnskabernes Selskab og hos Winkel & Magnussen, senere hen i Académie française i Paris og vakte megen Opmærksomhed. Sin største Indsats ydede han som L. Mylius-Erichsens og Knud Rasmussens Fælle i den litterære Grønlands-Ekspedition 1902—04 med Overvintring hos Polar-Eskimoerne ved Kap York, og hvor Melville-Bugten skulde befares med Hundeslæde første Gang. Fra denne Tur, der stillede de yderste Krav til hans Haardførhed og Tapperhed, og som kostede ham hans Førlighed, hjembragte M. et Væld af Tegninger, Akvareller og malede Studier, især karakterfulde Grønlander-Portrætter. De afgav Stof til Illustrering af den Bog, som Mylius-Erichsen og han skrev i Fællesskab om Ekspeditionen (»Grønland«, 1906), og af Knud Rasmussens Bog »Nye Mennesker« (1905; ogsaa tysk og engelsk Udg.), endvidere i Aarenes Løb til større malede Kompositioner, »Mylius-Erichsen og Knud Rasmussen rejser i Melvillebugten sammen med Kap York-Eskimoer« (1922; Fr.borg 1931), »Knud Rasmussen rekognoscerer paa den grønlandske Indlandsis«, »Hundefodring i Melvillebugten«, »Polareskimoer paa Vandring«. Senere har M. foretaget Studierejser til Italien 1910 (Milano, Firenze, Pisa, Cassina) og 1937 (Rom), til Paris 1921. Nogle Aar malede han Underglasur paa Den kgl. Porcelainsfabrik (1907—08) og hos Bing & Grøndahl (1908—14), bl. a. en Rollo-Vase, skænket Raadhuset i Rouen 1911 i Tusindaaret for Rollos Ankomst til Normandiet. I øvrigt har han været beskæftiget med Portrætter i Pastel og Olie — bl. a. af Dr. Louis Bobé, Sophus Michaëlis (Dansk Forfatterforening), Dommer Didrik Nyholm (Fr.borg; Replik i Fredspaladset i Haag), Svend Leopold, Peter Freuchen — og har malet Landskaber, Mariner og Figurbilleder (1922 en Række med Motiv fra H. C. Andersens Eventyr). — Foruden Bogen om Grønland

har M. skrevet enkelte Kronikker i »Politiken« (bl. a. om Mylius-Erichsen 1933) og leveret illustrerede Artikler til »Ord och Bild« (om Knud Rasmussen 1930) og »Scandinavian-American Review« (om Polareskimoer 1921, Knud Rasmussen 1929). 1934 udgav han en lille Bog om Maleren Mogens Gad og 1936 den illustrerede, selvbiografiske »Livsrejsen«. — Arbejder af M. findes paa Fr.borg, i Meteorologisk Institut (Nordlys-Billeder), Mineralogisk Museum (Akvareller fra Grønland), Nationalmuseets etnografiske Samling (30 Eskimo-Portrætter), Kronborg-Museet (Grønlands-Billeder, samt Dagbogsoptegnelser og Studiemateriale fra den litterære Ekspedition), Aalborg Museum. — R. 1921. — Selvportrætter: Tegninger 1903 (Kronborg) og 1921, Malerier 1909 (forhen Johan Hansens Samling) og 1927.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 546. L. Mylius Erichsen og H. Moltke: Grønland, 1906. H. Moltke: Livsrejsen, 1936. Knud Rasmussen i Berl. Tid. 14. Dec. 1931.

Sigurd Schultz.

Moltke, Joachim, d. 1664, Boghandler og Avisudgiver. F. i Rostock, d. 6. Jan. 1664 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Gift 1° ca. 1628 med Elisabeth Johansdatter, d. 17. Jan. 1645, D. af Boghandler i Rostock Johan Hallervord (d. 1645) og Helene Albrechtsdatter. 2° med Helvig Petri, begr. 14. Jan. 1680 i Kbh.

J. M. var Boghandler i Kbh., hvor han 1626 optræder som Bestyrer af Rostock-Boghandleren Johan Hallervords, hans senere Svigerfaders Filial. N. A. blev han Boghandler for Universitetet, men fik dog først 1634 Privilegium paa denne Stilling. Ligeledes 1634 fik han sammen med Bogtrykkeren Melchior Martzan (s. d.) Privilegium paa at udgive »de ugentlige Aviser paa Dansk og Tysk«, men Kompagniskabet har rimeligvis kun bestaaet i, at J. M. har finansieret Avisudgivelsen. Sin Boghandel, der fra 1628 havde til Huse i et af Frue Kirkes Kapeller, drev han med Dygtighed frem til at være den største, der indtil da havde eksisteret her i Landet; han stod i regelmæssig Forretningsforbindelse med kendte italienske, hollandske, engelske og navnlig tyske Boghandlerfirmaer. Han oparbejdede ogsaa en betydelig Forlagsvirksomhed; bl. a. har han udgivet danske Salmebøger, som han selv har samlet, og flere opbyggelige Bøger, som han ligeledes selv har oversat fra Tysk. J. M. var i det hele en kundskabsrig og akademisk dannet Mand, som kunde korrespondere paa Latin med de Videnskabsmænd, han kom i Berøring med, og da han desuden efterhaanden — til Dels ved Arv efter sin første Svigerfader — blev Ejer af en stor Formue, erhvervede han sig betydelig Anseelse. Gentagne

Gange overdrog Universitetet ham Tillidshverv, navnlig af filantropisk Art. 1661 gjorde han sin Søn af første Ægteskab *Johan M.* (d. 1664) til sin Kompagnon. Efter begge Indehavernes hurtigt paa hinanden følgende Død blev Forretningen i Løbet af kort Tid ophævet, til Dels som Følge af en bitter Arvestrid, der var udbrudt mellem de to Enker, og som det tog flere Aar at bilægge.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, I, 1870, S. 185 ff.
P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1878, S. 156—69; II, 1879, S. 100—06.
L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925, S. 17 f., 363 f.

Lauritz Nielsen (P. Stolpe).

Moltke, Joachim Godske, Lensgreve, 1746—1818, Statsmand. F. 25. Juli 1746 paa Nygaard (senere Marienborg), Møen, d. 5. Okt. 1818 i Kbh., begr. i Kapellet ved Karise K. Broder til Adam Gottlob Ferdinand M. (s. d.). Gift 6. Nov. 1783 paa Seedorf med Georgine Buchwald, f. 1. April 1759 i Kiel, d. 16. April 1808 i Kbh., D. af Landraad, senere Kammerherre Caspar B. til Pronstorf (1728—1804) og Sophie Charlotte Hahn (1740—1804).

Som sin Faders Søn blev M. ni Aar gammel Løjtnant, ti Aar gammel Kaptajn i Fodfolket, fjorten Aar gammel Kaptajn i Garden. Imidlertid drog Studierne ham mere end Militærvæsenet, og han sendtes da i Sekstenaarsalderen paa en Udenlandsrejse til fremmede Universiteter, der varede i fem Aar. Han studerede bl. a. i Leipzig, hvor C. F. Gellert fik særlig Betydning for ham som for flere andre studerende Adelsmænd fra Danmark. Efter sin Hjemkomst blev han 1768 Kammerherre og samtidig Deputeret i Søetatens Generalkommissariatskollegium (fra 1770 i Admiralitets- og Generalkommissariatskollegiet). Han afskedigedes under Struensee i April 1771, fik sit Embede igen efter Struensees Fald i Jan. 1772, men fratraadte det snart efter og blev for en kort Tid Deputeret for Finanskollegiets Danske Kammer og Direktør for Øresunds Toldkammer samt (til 1781) Medlem af Overskattedirektionen. 1773—76 var han 1. Deputeret i Generaltoldkammeret, Deputeret i Finanskollegiet, Kommercekollegiet og Bjergværksdirektoriet. 1776—81 var han 1. Deputeret for Finanskollegiet, Rentekammeret og Bjergværksdirektoriet samt Direktør for Fonden ad usus publicos. 1778—81 var han Medlem af Generalvejkommissionen, 1780—84 Chef for Det kgl. Bibliotek, endelig April 1781—April 1784 Statsminister. — M. var i sin offentlige Tjeneste og ogsaa privat nær knyttet til J. O. Schack-Rathlou, som han endog lod udvælge den Kvinde, han giftede sig med. I

øvrigt var han en god Lærling af sin dygtige Fader, hvis Gerning han i vigtige Henseender fortsatte.

Under M.s Ledelse udarbejdedes 1772—73 i Danske Kammer Forslag til en Hoveriordning med omhyggelig Bestemmelse af Hoveriet i hvert enkelt Tilfælde ved Amtmændenes og to uvildige Landmænds Mellemkomst; man ønskede at tilvejebringe Reglementer, afpasset efter de forskellige Godsers særlige Forhold, bygget saa vidt muligt paa Overenskomster mellem de to Parter, men i Nødsfald paa Amtmandens og hans Bisidderes Kendelse; dette Forslag foregreb i nogen Maade den endelige Løsning af Hoverispørgsmaalet og tjener altsaa til Ære for M.s sociale Forstaaelse; det knyttede sig til A. G. Moltkes og H. Stampes Reformplaner fra 1768—69, men blev ikke Lov, fordi Landbosagerne 1773 gik over fra Danske Kammer til Rentekammeret og M. dermed, som anført, overgik til ny Virksomhed. Efter 1776 at være blevet Chef for Rentekammeret videreførte han det under Gregers Juels Ledelse paabegyndte Lovgivningsværk til Fællesskabets Ophævelse, og i hans Embedsperiode udarbejdedes den store Forordning af 23. April 1781, der blev Hovedloven om Udskiftningen og Udflytningen; han afsluttede herved i det væsentligste den Side af Landboreformerne, for hvilken hans Fader havde været den første Banebryder; men han lignede ogsaa sin Fader i den Henseende, at hans Reforminteresser ikke udstrakte sig til de almindelige Spørgsmaal vedrørende Bondestandens Retsstilling. Han var her konservativ — ligesom bl. a. i Spørgsmaalet om Forbudet mod Kornindførsel — og meget ængstelig ved dybtgaaende Forandringer. Det blev derfor et væsentligt Led i det Systemskifte, der fandt Sted ved Kronprins Frederiks Regeringstiltrædelse 1784, at M. maatte fratræde sin Ministerstilling og anden Embedsvirksomhed. Han levede i de følgende 29 Aar som Godsejer og Godsadministrator.

M. var 1776 blevet Kurator for Vemmetofte Kloster og blev 1791 ogsaa Kurator for Vallø. 1781 havde han købt Einsiedelsborg paa Fyn, og 1792 arvede han Bregentved, ligeledes som sin Faders tro Søn, idet en Brodersøn var blevet udelukket fra Successionen paa Grund af sine Sympatier for den franske Revolution. J. P. Mynster, der i sine unge Dage var Huslærer paa Bregentved, har i sine Livserindringer meddelt en Skildring af M. som en Mand, der ikke blot i Anskuelser, men ogsaa i Optræden vedblev at være den fine og fornemme Herre fra l'ancien régime. M. havde som sin Fader megen Lyst til at udrette noget, og derfor følte han ogsaa et stort Savn ved saa længe, paa Grund af, at Frederik VI. nærrede Uvillie imod ham, at være udelukket fra Statens

»Forretninger«. Han var en udpræget Patriot, og under Krigen 1807—14 saa han med Gru paa de Ulykker, der ramte den danske Stat og til sidst medførte dens Lemlæstelse. Det var ham en stor Tilfredsstillelse, at han i Dec. 1813 paa ny indtraadte i Regeringen som Gehejmestatsminister (efter umiddelbart i Forvejen at have deltaget i en snævrere Kreds' Forhandlinger om Mulighed for at bevare Norge). Han blev tillige første Medlem af Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond, fik i det hele en meget fremskudt og indflydelsesrig Stilling og udrettede især meget til Genrejsning af Finanserne efter Statsbankerotten. Han var bestemt Modstander af den Laanepolitik, som Finansminister Møsting slog ind paa efter hans Død, og som af den Grund først herefter kunde gennemføres. — M. var meget videnskabeligt interesseret, dyrkede klassisk Filologi og skænkede sin Faders efterladte naturhistoriske Samling foruden et Legat for naturhistorisk Studium til Universitetet. Ved sin dygtige Godsstyrelse fik han ogsaa Midler til megen Godgørenhed, og i sit Testamente stiftede han mange Legater i denne Retning. Han var som sin yngre Broder Otto M. (s. d.) den gode danske Mand af indvandret Slægt. — Ordenskansler 1808. Gehejmekonferensraad s. A. Overkammerherre 1815. — Hv. R. 1773. Bl. R. 1783. — Maleri af Jens Juel 1796 (Vemmetofte), 1799 (Bregentved, Charlottenborg); Kopi af Hans Hansen 1821 (Fr.borg); Stik derefter af J. F. Clemens 1816. Miniature (Fr.borg). Portrætteret paa Haffners Tegning af Appartementet 1781 (Rosenborg). Medaille af Loos 1818. Bronzebuste i Kapellet ved Karise K. Marmorbuste af H. V. Bissen i Universitetsbiblioteket, 2. Afd.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 525 f. Minerva Jan. 1819. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 71—83. M. Rubin: Frederik VI.s Tid, 1895. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1906—09. Fra Hoffet og Byen (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, III), 1906. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936. Th. Thaulow: En dansk Statsminister fra sidste Halvdel af 18. Aarh., 1932. J. O. Schack-Rathlous Arkiv ved Th. Thaulow og J. O. Bro-Jørgensen, 1936.

Hans Jensen.

Moltke, Frederik Ludvig, Greve, 1745—1824, Gehejmekonferensraad. F. 27. Marts 1745 paa Nygaard (Marienborg) paa Møen, d. 22. Jan. 1824 i Hamburg, begr. sst. (Petri Kgd.). Broder til Adam Gottlob Ferdinand M. og Caspar M. (s. d.). Gift 30. Jan. 1778 paa Blumendorf med Komtesse Sophie Agnese Luckner, f. 11. Okt. 1759 paa Blumendorf, d. 19. Marts 1847, D. af fransk Marechal Greve Nicolaus L. (1722—94) og Jeannette Rademacher.

M. var en ualmindelig velbegavet Dreng med et meget hurtigt Nemme. Som tiaarig blev han efter en Eksamination i Konseillets Nærværelse, hvad der var Skik og Brug for Prinser og Børn af de fornemme Familier, indskrevet som Student og fik s. A. Titel af Hofjunker. 1756 udnævntes han til Kammerjunker og Domherre i Lübeck og begyndte at studere Jura. 1758 optog Videnskabernes Selskab den trettenaarige Dreng som Æresmedlem, og n. A. lod han sig eksaminere i Retsvidenskab i Nærværelse af Kronprinsen og adskillige Ministre. 1760—63 fortsatte han sine Studier i Leipzig, hvor han stiftede Bekendtskab med Professorerne Ernesti og Gellert, og han opholdt sig en Tid i sidstnævntes Hus. Fra Leipzig gik Turen videre til Italien, hvor M., der fra sit Hjem var meget kunstinteresset, sluttede Venskab med Winckelmann. Herfra fortsattes Rejsen over Frankrig og Holland hjem. Af sine Omgivelser kaldtes han allerede da »den lærde M.«. Han talte syv Sprog og havde desuden megen Læsning. Ved sin Hjemkomst blev han 1765 Auskultant i Tyske Kancelli, og 1770—71 fungerede han som Deputeret i General-Landvæsenskollegiet. A. P. Bernstorff satte megen Pris paa ham og roste hans brændende Iver for Forretningernes gode og støtte Gang. Alle Toldsager kedede ham, men han var fuld af Virkelyst, naar det gjaldt Handels- og Fabriksagerne. 1771 tiltraadte han sit Præbende i Lübeck og virkede ivrigt for Regeringens Kandidat til Koadjutorposten ved Stiftet Lübeck. Efter Bernstorffs Tilbagevenden til dansk Tjeneste indtraadte han 1774 i det diplomatiske Korps som dansk Minister ved Hoffet i Eutin, en Stilling, han med et Par Aars Afbrydelse bevarede til 1787. Bernstorff havde dog adskilligt at klage paa i Anledning af hans Udførelse af dette Hverv, men var til Gengæld villig til at rose hans energiske Indsats ved det nye Koadjutorvalg i Lübeck 1776—78. Da Højstiftet Lübeck ophævedes 1803 ved Napoleons Indgriben i tyske Forhold, ophørte hans Embede som Domherre. Sine sidste Leveaar tilbragte han i Altona. M. har skrevet forskellige Smaaskrifter, enkelte paa Latin, f. Eks. om økonomiske Forhold, og han var et ivrigt Medlem af det slesvigholstenske patriotiske Selskab. — Medlem af Danske Selskab 1810. Kammerherre 1763. Gehejmerraad 1780. Gehejmekonferensraad 1808. — L'union parfaite 1770. Hv. R. 1774. — Klippet Silhouet 1790 (Fr.borg). Maleri af E. Pauelsen 1785 (Giesegaard).

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 525. Zeitschrift f. Schl.-Holst.-Lauenb. Geschichte, XXIX, 1899, S. 335—41. E. Nystrøm: Luxdorps Dagbøger, I, 1915—30. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreis, VII—VIII, 1906—17 (se Registeret i X). Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13.

Harald Jørgensen.

Moltke, Ehrenreich Christopher **Ludvig**, Lensgreve, 1790—1864, Amtmand og Diplomat. F. 18. Juni 1790 i Roskilde, d. 10. Aug. 1864 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Overpræsident, Lensgreve Werner Jasper Andreas M. (1755—1835, gift 2° 1798 med Johanne Caspare Rosenørn, 1767—1829) og Ida Elisabeth Lütken (1763—97). Gift 23. April 1819 med Reinholdine Frederikke Vilhelmine Bardenfleth, f. 18. April 1800 i Kbh. (Holmens), d. 14. Aug. 1890 paa Vallø, D. af Kontreadmiral Johan Frederik B. (s. d.) og Hustru.

Efter at være blevet Student 1809 fra Kiel tog M. to Aar efter 2. Eksamen ved Universitetet i København. 1814 tog han juridisk Embedseksamen og ansattes kort efter i det udenrigske Departement. 1816 var han Legationssekretær i Stockholm, 1816—19 i Berlin. 1819 blev han Amtmand over Islands Søndre Amt og samtidig Stiftamtmand. Under sin Virksomhed i Island vandt han Sympati og Anerkendelse som en retfærdig, omgængelig og dygtig Embedsmand. Han var en af de mest afholdte danske Embedsmænd i Island i det 19. Aarhundrede. 1823 blev han Amtmand i Præstø, 1824 Stiftamtmand i Aalborg. — Under et Besøg i Aalborg 1828 opfordrede Frederik VI. ham til at overtage Posten som Marskal hos Prins Frederik (Frederik VII.), og uagtet M. nødigt indtraadte i Hofstjenesten, gav han dog efter for Kongens Ønske. Da han ikke fandt, at han vandt nogen Indflydelse paa Prinsen, udbad han sig en Gesandtskabspost, hvad Kongen havde lovet ham, hvis han ikke blev tilfreds i sin Hofstilling. Frederik VI. udnævnte ham derfor 1832 til Gesandt ved det svenske Hof, hvorfra han 1846 forflyttedes som Gesandt til Paris. I Martsdagene 1848 opfordredes han efter Frederik VII.s eget Ønske til at overtage Hvervet som Udenrigsminister, men straks efter overdroges dette Hverv til Grev F. M. Knuth, og M. blev da i Paris, indtil han 1856 pludselig indstilledes af Udenrigsminister Scheele til Afsked i Naade af Statstjenesten. Efter M.s egen Formening skyldtes dette den Omstændighed, at han ikke tilstrækkelig stærkt havde støttet Planen om et Besøg af Frederik VII. og Grevinde Danner ved Hoffet i Tuilerierne. Efter sin Afsked tog M., der følte sig dybt krænket, først Ophold i Kiel, senere fra 1863 i Kbh. — M. var en dygtig Diplomat af den gamle Skole, yderst pligt-opfyldende og samvittighedsfuld i sin Gerning. — Breve i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek. — Hofjunker 1811. Kammerjunker 1814. Kammerherre 1824. Gehejmekonferensraad 1847. — R. 1826. DM. 1828. K. 1834. S.K. 1840. — Maleri 1861, formentlig af H. Olrik.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 511. A. Thorsøe: Kong Frederik VII.s Regering, I, 1884, S. 359 ff., 377 ff.; II, 1889, S. 469. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892, S. 928—32. Fr. Bajer i Hist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1900—02, S. 99—117. H. J. Hansen Glædemark i Danske i Paris, II, 1, 1938, S. 59—117. Jón J. Espólin: Íslands Árbækur i sögu-formi, XII, 1855, S. 114, 117, 134, 142. Klemens Jónsson: Saga Reykjavíkur, I, 1929, S. 220. Jón Helgason i Íslandsk Aarbog, VI, 1933, S. 49 f.

Fr. de Fontenay (C. Zytphen-Adeler).

Moltke, Adam Ludvig Joachim, 1805—72, Oversætter. F. 10. Dec. 1805 i Aalborg, d. 29. Aug. 1872 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajn, Kammerjunker, senere Oberstløjtnant, Kammerherre Andreas Georg Adam M. (1780—1846) og Amalia Mariane Christiane Oldenburg (1780—1848). Gift 6. Maj 1840 i Kbh. (Petri) med Luise Ernestine Bramsen, f. 22. Aug. 1806 i Kbh. (Frue), d. 9. April 1878 paa Frederiksminde, Gyrestinge Sogn, D. af Revisor i den slesvig-holsten-lauenburgske Brandforsikrings Kontor, senere Justitsraad Ludewig Ernst B. (1777—1828) og Marie Cathrine Beutner (1776—1863, gift 1° med Materialforvalter ved Nyholm Wilhelm Herrested, 1764—1800).

M. blev Student 1822 fra Aalborg og juridisk Kandidat 1829. 1838 ansattes han som Kopist i Justitskontoret under Landsoversamt Hof- og Stadsretten, senere i Skifteretten; 1849 blev han Sekretær (»Notarius«) ved Borgerrepræsentationen. 1840—47 var han Medredaktør af »Juridisk Ugeskrift«. Fra 1835 var han en meget brugt Oversætter fra Engelsk, baade af Romaner — Marryat, Bulwer, Scott, Cooper o. fl. — og af Historie og Rejseskildring; noget har han ogsaa omplantet fra Fransk og Svensk. Han havde ikke faaet Undervisning i eller praktisk Kendskab til Engelsk, og sikker Forstaaelse bragte hans store Træning ham ingen Sinde. Desuden arbejdede han med voksende Hastværk, lod ogsaa til sidst helt inkompetente oversætte under sit Navn; den gyselige Gengivelse af Forsters Dickensbiografi fremkaldte i hans sidste Leveaar Translatør Ferd. C. Sørensens Pjece »Literatur og Makulatur«. Men da han 1849—50 havde oversat »David Copperfield« som Feuilleton til »Fædrelandet« (samtidig med at den i Originalsproget udsendtes hæftevis), derefter oversatte Dickens' følgende Romaner tillige med de foregaaende, der allerede for en stor Del var oversat af andre, fik han i den almindelige Bevidsthed noget af den Glans, som udgik fra den store Forfatter, og som han uanset sine ringe Kundskaber og sin stilistiske Ubehjælpsomhed ikke havde kunnet svække afgørende. Til nyeste Tid har derfor Forlag fundet deres Regning i at reklamere med »M.s Oversættelse«, selv om

Udgaverne efterhaanden har maattet bearbejdes saa gennemgribende, at de kun har lidet igen af »den M.ske Charme«: de sære udanske Vendinger, navnlig i Talesproget.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 519. P. N. Heering: Familienbogen, 1912, S. 148. Pressens Magazin 1. Juli, 15. Juli 1919.

Paul Læssøe Müller.

Moltke, Magnus, Greve, 1785—1864, Overretsråd. F. 20. Aug. 1785 paa Nør, d. 12. Marts 1864 i Kiel, begr. sst. Broder til Adam Gottlob Detlef M. (s. d.). Gift 3. Okt. 1814 i Slesvig med Komtesse Juliane Charlotte Ulrikke Brockdorff, f. 26. Marts 1794, d. 10. Okt. 1843 i Slesvig, D. af Grev Christian Ulrich B. til Kletkamp (s. d.) og 2. Hustru.

Efter at have studeret i Kiel og Göttingen tog M. 1806 juridisk Eksamen i Slesvig, rejste to Aar i Udlandet, tiltraadte 1808 Stillingen som Auskultant ved Overretten i Slesvig og blev 1817 Medlem af samme Ret efter kort forinden at være blevet Landraad. 1834 valgtes han til Stænderdeputeret for Byen Slesvig og blev Præsident i Stændernes første Samling 1836. M. tilhørte det liberale slesvigholstenske Parti og viste i Stænderforsamlingen hen til England som Forbillede; derfor stod han ogsaa Hiort Lorenzen nær, og denne satte ham meget højt som Politiker. M. udtalte sig med Vægt mod Regeringens Toldforslag, han anbefalede endog Ophævelse af al Told samt var stemt for Offentlighed i Forhandlingerne. Han vilde 1838 ikke genvælges til Præsident, men støttede som Deputeret Hiort Lorenzen i Modstanden mod en Hyldestadresse til Kongen og i Forslaget om Kongeriget og Hertugdømmernes finansielle Adskillelse samt anbefalede Foreningen af den slesvigske og holstenske Stænderforsamling. Hans Tale for Skattebevillingsretten blev udbredt i Aftryk. Selv fremsatte han Forslag om en fuldstændig Skatterevision. I Sprogsagen hævdede han, at Hertugdømmernes dansktalende Dele havde Krav paa, at deres Sprog brugtes i Retterne, og 1840 holdt han mod Majoriteten fast ved Sprogskripterne, ligesom han anbefalede en fri Forfatning for Slesvig-Holsten. 1841 genvalgte han ikke til Stænderne. 1848 sendte han sin Kammerherrenøgle og sit Ridderkors tilbage og udgav s. A. »Offener Brief an meine Mitbürger in Schleswig-Holstein« for at opnaa Valg i Flensborg til Nationalforsamlingen i Frankfurt, dog uden at dette lykkedes ham. 1849 skrev han »Bemerkungen über den Krieg der Herzogthümer Schleswig und Holstein mit der Krone Dänemark und den abzuschliessenden Frieden«, hvori han udtalte højest at ville gaa med til en Forening

af Haderslev Amt og Ærø med Kongeriget, men for øvrigt tilraadede Personalunionens Opretholdelse. 1850 blev han afskediget som Overretsraad og Landraad og levede i Kiel til sin Død. — Kammerherre 1828. — R. 1834.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 529. L. Skau: Peter Hjort Lorenzen, 1865, S. 9 ff. Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 210. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I, 1931, S. 520, 529, 542; II, 1934, S. 113, 184, 186 ff., 201, 287, 291. Stændertidende for Slesvig 1836, 1838, 1840.

Gudrun Nissen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Moltke, Otto August Heinrich, 1868—1922, Officer. F. 3. Juni 1868 i Kbh. (Garn.), d. 22. Juli 1922 i Kregome, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kaptajn, senere Generalmajor Otto Heinrich Theodor Albert Frederik August M. (1827—97, gift 2° 1880 med Caroline Frederikke Jacobsen, 1849—1933 (gift 1° 1873 med Landmand Rudolph Christoffer Puggaard, 1849—73)) og Louise Augusta Gottlieb (1842—75). Gift 24. Aug. 1895 i Glostrup med Elisabeth Marie Hansen, f. 31. Maj 1876 i Glostrup, D. af Bryggeriejer Knud Christian H. (1827—92) og Ottine Vilhelmine Olsen (1847—1915).

M. blev Student 1886 fra Borgerdydskolen, gennemgik Officerskolen og blev 1889 Sekondløjtnant og Premierløjtnant i Rytteriet, gennemgik 1891—93 Stabsafdelingen, var 1895—99 Adjudant ved Generalinspektoratet for Rytteriet, 1900—04 ved 1. Generalkommando. Som Ritmester fra 1904 var han først Eskadronschef, derefter Stabschef ved Generalinspektoratet for Rytteriet, blev 1911 Oberstløjtnant og ansattes ved Gardehusarregimentet, var 1914—21 Stabschef ved 1. Generalkommando — fra 1917 som Oberst, blev 1921 Generalmajor, var en kort Tid Chef for 2. Division, derefter til sin Død Chef for Hærens Officerskole. 1906 var han til Tjeneste ved et preussisk Rytterregiment. — M. var en særdeles repræsentativ Personlighed, og saavel fra militær som fra anden Side blev hans betydelige administrative Evner, sunde, rolige Omdømme og store Arbejdskraft taget i Brug. Han var en smidig og slagfærdig Debattør med Evne til sikkert og let at opfatte og fastholde det centrale i en Sag. Han var Medlem af Kommissionen 1914 om Uddannelsen af Hærens Befalingsmænd, af Kommissionen 1918 til Revision af den militære Retspleje og af Straffelov for Krigsmagten; fra 1919 Tilforordnet af Hæren ved Kommissionen til Undersøgelse og Overvejelse af Hærens og Flaadens fremtidige Ordning (Hærloven af 1922). Det sidste Aar før sin Død var han Formand for Krigsvidenskabeligt Selskab; en Tid havde han været Formand

for Dansk Gymnastikforbund. En lang Aarrække var han Redaktør af »Militært Tidsskrift«, hvori han selv har skrevet talrige Artikler. Hans udmærkede indre og ydre Egenskaber, ikke mindst hans med Humanitet parrede Alvor, gjorde ham særlig egnet til Leder af Hærens vigtigste Undervisningsanstalt, og det var beklageligt, at hans Virken her blev saa kortvarig. — Kammerjunker 1920. — R. 1910. DM. 1916. K.² 1920.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 509. Berl. Tid. og Politiken 24. Juli 1922. Milit. Tidsskr. 1. Aug. s. A.

Rockstroh.

Moltke, Otto Joachim, Greve, 1770—1853, Statsmand. F. 11. Juni 1770 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Febr. 1853 paa Espe, begr. i Boeslunde. Broder til Carl Emil M. (s. d.). Gift 1° 17. Juni 1797 i Horsens med Christiane Sophie (Sehested) Juul, f. 24. Juni 1778 paa Frijsenborg, d. 24. Nov. 1810, D. af Kammerherre, Major, senere Oberst Christian Frederik J. (1745—1821, gift 2° 1787 med Isabella Sophia Schøller, 1761—1832) og Komtesse Catharina Vilhelmine Wedell-Jarlsberg (1751—86). 2° 15. Marts 1816 i Kbh. (Slotsk.) med Sophie Henriette Marie v. Düring, f. 4. Jan. 1777 i Haderslev, d. 7. Febr. 1853 paa Espe, D. af Kammerherre, Oberst, senere General Ernst Christoph Friederich v. D. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1785, privat dimitteret, cand. jur. 1788 og foretog umiddelbart derefter en Rejse til Frankrig, hvor han paa nærmeste Hold fik Lejlighed til at følge den franske Revolutions Udvikling. Som flere højerestaaende Embedsmænd begyndte han sin Karriere i Norge, idet han 1798 blev Amtmand over Bratsberg Amt. 1800 udnævntes han til Stiftamtmand i Kristianssand Stift og Amtmand i Nedenæs Amt. Kun ganske faa Aar fik han Lejlighed til at beholde disse Stilling, idet han allerede 1804 kaldtes til Kbh. for at overtage den vigtige Stilling som Direktør for Rentekammeret. I en Række vanskelige Aar sad han paa denne fremskudte Post for derpaa 1813, paa et for Landet uhyre kritisk Tidspunkt, at overtage den ikke mindre betydningsfulde Stilling som Præsident for det slesvig-holstenske Kancelli. I denne Egenskab kom han til at tage Standpunkt til det brændende politiske Spørgsmaal om Hertugdømmernes fremtidige Forfatningsforhold. Ifølge Forbundsforfatningens § 13 havde Holsten Krav paa en Stænderforfatning, men det slesvigholstenske Ridderskab hævdede, at denne Forfatning ogsaa maatte udstrækkes til at omfatte Hertugdømmet Slesvig. Over for dette Krav var M.s Holdning stedse klar og fast. Han afviste det blankt, og det blev ogsaa den

danske Regerings Standpunkt, da Sagen rejstes ved Ridderskabets Klage til den tyske Forbundsdag 1823. Det faldt ikke M. vanskeligt at indtage dette Standpunkt. Som Repræsentant for en absolutistisk Stat var denne Holdning den eneste mulige, og det havde utvivlsomt ogsaa en vis Betydning, at han som dansk Godsejer stod hele det slesvigholstenske Ridderskab noget fjernt. I den Forfatningskommission, der arbejdede i Aarene 1816—19, indtog han med Hensyn til Repræsentationsspørgsmaalet et ret konservativt Standpunkt og var saaledes ikke tilbøjelig til at indrømme Godsejerne en forholdsvis stærk Indflydelse. Dog saa han uden Sorg paa, at hele Forfatningsarbejdet løb ud i Sandet, og han var heller ikke meget ivrig for at gennemføre den Højesteret, som Hertugdømmet Holsten, ligeledes i Henhold til Forbundsforfatningen, havde Krav paa.

Ved det Røre, der opstod omkring Lornsens Optræden i Efteraaret 1830, var Øjeblikket imidlertid kommet, hvor M. ikke længere var i Stand til at forhale Sagens Afgørelse. Under den paniske Skræk, som paa et vist Tidspunkt syntes at have grebet Kongen, bevarede M. sin Ro og sin Tro paa, at Hertugdømmernes Befolkning i det store og hele vilde forholde sig rolig. Med en stædig og sammenbidt Energi tog han Kampen op mod de Personer, der vilde skræmme Kongen til at indføre en fælles Forfatning for begge Hertugdømmerne, og det lykkedes ham at bære Sejren hjem. I det Reskript, som 11. Jan. 1831 paalagde Kancelliet at indgive Forslag om en Stænderforfatnings Indretning, stod udtrykkelig, at Hertugdømmerne skulde holdes adskilte i forfatningspolitisk Henseende. Under de fortsatte Forhandlinger om Stænderforfatningens Udarbejdelse i den saakaldte Stænderkomité kom M.s Synspunkter afgørende til at præge Resultatet. Hans var saaledes Forslaget om, at man burde løse Forfatningssagen i to Tempi, og at man skulde tage den preussiske Stænderforfatning af 1823 til Forbillede, og han støttede Stemmanns mere konservative Forslag over for A. S. Ørsteds Indvendinger. Anordningen af 28. Maj 1831 og Forordningerne af 15. Maj 1834 blev saaledes først og fremmest en Sejr for M. og for det slesvig-holstenlauenburgske Kancelli. Men vandt M. ved disse Forordninger en betydelig Sejr over den politiske Slesvigholstenisme, saa afsvækkedes Betydningen af denne Sejr ved de Indrømmelser til Fællesskabet mellem de to Hertugdømmer, der ydedes ved Oprettelsen af en fælles Overappellationsret i Kiel og en fælles Regering paa Gottorp. Hvor stor administrativ Berettigelse disse Reformers end kunde have, bidrog de i allerhøjeste Grad til at knytte de to

Hertugdømmers Fremtidsskæbne uløseligt til hinanden, til største Skade for den vaagnende danske Nationalfølelse. Ved Bedømmelsen af M.s Betydning som Statsmand kan disse Forhold ikke lades ude af Betragtning.

M., der 1824 var blevet Medlem af Gehejmestatsraadet, bevarede sine høje Stillinger indtil 1842, da han paa Grund af tiltagende Svagelighed selv anmodede om sin Afsked. Kort forinden havde han fraraadet Kongen at udnævne sin Slægtning Hertugen af Augustenborg til Statholder i Hertugdømmerne, men den Omstændighed, at Kongen ikke fulgte Raadet, havde dog ingen Indflydelse haft paa M.s Beslutning om at opgive sine Embeder. M. trak sig tilbage til sine sjællandske Godser Espe (købt 1810) og Bonderup (købt 1825). 1842 lod han sig atter bevæge til at deltage i vigtige politiske Forhandlinger, idet Christian VIII. opfordrede ham til at udtale sig om en fremtidig Forfatning for hele Monarkiet. Efter Tronskiftet deltog M. som overordentligt Medlem af Statsraadet i de fornyede Forfatningsforhandlinger og indtog her et udpræget konservativt Standpunkt. — Æresmedlem af Kunstakademiet 1841. — Kammerherre 1800. Gehejmekonferensraad 1842. — K. 1810. DM. 1812. S.K. 1815. R.E. 1826. — Maleri af A. Schiøtt paa Espe. Litografi derefter af E. Westerber 1860. Portrætteret af J. V. Gertner paa Maleri af Christian VIII.s Kroning (Rosenborg).

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 527. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—1848, I—II, 1931—34. A. D. Jørgensen: Historiske Afhandlinger, III, 1898. Zeitschrift f. Schleswig-Holstein-Lauenb. Geschichte, XXIV, 1894, S. 193—236. L. Bobé: Efterladte Breve fra den Reventlowske Familiekreds, I, 1895; IV—X, 1900—31 (se Registeret i X).

Harald Jørgensen.

Moltke-Hvitfeldt, Gebhard, Greve, 1764—1851, Gehejmekonferensraad. F. 20. Febr. 1764 i Kbh. (Slotsk.), d. 20. Dec. 1851 paa Glorup, begr. i Svindinge. Broder til Carl Emil og Otto Joachim M. (s. d.). Gift 1° 9. Juli 1787 paa Clausholm med Birte Huitfeldt, f. 10. Jan. 1768 paa Clausholm, d. 1. Dec. 1788 sst., D. af Stiftamtmand, Gehejmeraad Matthias Vilhelm H. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 23. Sept. 1791 i Kværndrup med Bertha Sophie Bille-Brahe, f. 10. Maj 1774 i Odense, d. 2. Okt. 1833 sst., D. af Stiftamtmand, senere Gehejmekonferensraad Henrik B.-B. (s. d.) og 3. Hustru.

M.-H. blev Student 1780, privat dimitteret, cand. jur. 1782 og Assessor i Højesteret 1789. I den Sag, som Colbiørnsen anlagde mod Kammerherre Lüttichau for Æresfornærmelser i Anledning

af Jorddrotternes Andragende til Kronprinsen om Landboreformerne, understregede M.-H. stærkt de undskyldende Omstændigheder for Lüttichau. »Colbiørnsen beklæder et offentligt betydeligt Embede som Lovens Fortolker; derfor maatte og burde hans Ord fremfor enhver andens være afvejede med det skarpeste og modne Overlæg«, udtalte han under Voteringen. 1802 udnævntes han, der fra 1796 var Stiftamtmand i Trondhjem, til det vigtige Embede som Stiftamtmand over Akershus Stift og Amtmand over Akershus Amt, og tiltraadte som saadan den 1807 paa Grund af Krigen nedsatte norske Regeringskommission. Han var vel lidt af Befolkningen og interesserede sig meget for sociale Spørgsmaal. Kongen satte megen Pris paa hans administrative Dygtighed, og da det blev nødvendigt at sende F. J. Kaas til Norge 1809, forflyttedes M.-H. til Fyn som Stiftamtmand og Amtmand over Odense Amt. Allerede 1814 tog han sin Afsked. Fra Moderen havde han 1802 arvet Stamhuset Moltkenborg (Glorup m. m.), og nu erhvervede han 1815 Mullerup. 1843 fik han endelig det Hvitfeldt'ske Fideikommiss og føjede herefter Navnet Hvitfeldt til sit eget (skrevet Hvitfeldt). Han var en brav og retsindig Mand, der med stor Dygtighed drev sine vidtstrakte Godser. — Kammerherre 1784. Gehejmekonferensraad 1809. — Hv. R. 1803. R.E. 1840. DM. 1840. — Maleri paa Glorup, formentlig af J. Roed 1848.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 526 f. Medd. fra Krigsarkiverne, I, 1883; III—IV, 1888—90; IX, 1902. L. Bobé: Efterladte Breve fra den Reventlowske Familierekreds, IV, 1900; VII—IX, 1906—22 (se Registeret i X). Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930. Det norske folks liv og historie, VII, 1933, S. 280 f., 302.

Harald Jørgensen.

Moltke-Hvitfeldt, Gebhard Léon, Greve, 1829—96, Diplomat. F. 23. April 1829 i Paris, d. 28. Nov. 1896 sst., begr. i Kapellet ved Glorup. Forældre: Greve Adam Gottlob M.-H. (1798—1876) og Komtesse Eliza Razumowska (1811—92). Gift 15. Aug. 1863 paa Unwürde i Sachsen med Grevinde Maria Seebach, f. 12. April 1843 i Rom, d. 11. Febr. 1902 i Paris, D. af sachsisk Gesandt i Paris, Greve Albin Leo S. (1811—84) og Rigsgravinde Marie Nesselrode-Ereshofen (1820—88).

M.-H. blev Student 1846 fra Roskilde og begyndte at studere Jura. Men hans Onkel Grev A. W. Moltke (s. d.) opfordrede ham ivrigt til at indtræde i den diplomatiske Tjeneste, hvortil han medbragte værdifulde Egenskaber, kyndig i fremmede Sprog fra Barndommen, hørende til en af Landets første Familier samt Arving til en betydelig Formue. I tre Aar arbejdede han først

hjemme i Udenrigsministeriet, hvorpaa han 1852 ansattes som Attaché i Bruxelles. 1853—56 var han Legationssekretær i Wien, 1856—60 Ministerresident i Madrid og Lissabon og sendtes derfra, 31 Aar gammel, af Blixen Finecke til den vigtige Post som Gesandt i Paris, hvor han blev til sin Død. — M.-H. var i høj Grad Typen paa en fornem Diplomat af den gamle Skole, en Grandseigneur i Tænke- og Væremaade, høj, smuk og elegant, sprogkyndig, velbegavet og i Besiddelse af den internationale Verdensmands Erfaring og kølige Overlegenhed.

Gennem sine Familieforbindelser, Moderen af russisk Greveslægt, Hustruen af sachsisk, var han nøje knyttet til den europæiske Højadel, spillede en fremtrædende Rolle ved Dronning Isabellas Hof og vandt sig en udmærket Stilling i Paris baade ved Napoleon III.s Hof og under den republikanske Regering. Under Paris' Belejring 1870—71 holdt han længst muligt ud paa sin Post, endog efter at Kommunens Rædselsstyre var begyndt, og forlod først Byen med det sidste Tog, der slap ud stærkt beskudt af Kommunarderne. Saa nøje knyttet til det internationale Liv i Paris følte M.-H. sig, at han 1865 afslog Udenrigsministerstillingen i Ministeriet Frijs og ligeledes ved andre Lejligheder viste, at han foretrak at blive i Paris. Han følte vel ogsaa, at han bedst kunde tjene sit Fædreland her. Ved sine ypperlige Forbindelser i franske Regeringskredse forstod han at holde sin Regering fortrinligt underrettet om fransk Politik, og hans klart affattede, velskrevne Depecher viser hans Evne til at tænke politisk og finde det centrale i et vanskeligt Spørgsmaal. Ved mere end een Lejlighed fik hans Indberetninger om de ledende franske Statsmænds Synspunkter og hans klart gennemtænkte Overvejelser afgørende Betydning for den danske Regerings Handlemaade, saaledes i Spørgsmaalet om Alliancetilbudet til Preussen April 1866. »Han var heller ikke bange for i en given Situation at tage et selvstændigt Initiativ eller udtale og begrunde sin Opfattelse over for Regeringen hjemme. Kun en enkelt Gang, i 1870, svigtede hans Forsigtighed ham« (Aage Friis).

Uden at være nogen fremragende Personlighed var M.-H. sit Land til stor Nytte paa den Post, han i saa mange Aar beklædte. Ved Budskabet om hans Død udtalte en af hans Kolleger: »Moltke-Hvitfeldt var af et Verdensmandsstof, som nu ikke mere tilvirkes hjemme. National i Roden af sit Hjerte havde han dette Islæt af europæisk Tankegang, der satte ham saa fuldstændig à son aise og gjorde hans Dømmekraft saa fri i Omgangen med Franske i Almindelighed og franske Statsmænd i Særdeleshed; fra Thouvenel og Drouyn de Lhuys til Gambetta og Hanotaux havde de allesammen

Indtrykket af en Mand, der helt fyldte sin Plads og kunde have fyldt en større.« Trods sit internationale Snit var M.-H. en varmtfølende Patriot, stærkt grebet af Ulykkerne 1864, som han gjorde sit for at afværge. — 1876 arvede han Stamhuset Moltkenborg, bestaaende af Anhof, Rygaard og Hovedsædet Glorup, hvor han oftest tilbragte Sommeren med sin Familie. — Kammerherre 1858. — R. 1856. DM. 1860. K. 1862. S.K. 1869, i Diamanter 1876. — Marmorbuste af Aksel Hansen 1885. Portrætteret paa Træsnit 1885 af Prins Valdemars borgerlige Vielse. Træsnit af Waldor 1889. Formentlig portrætteret paa Siegwald Dahls Maleri af M.-H.s Salon 1852 (Nationalgaleriet, Oslo). Farvelagt Tegning af Guth 1892 (Fr.borg) forestiller antagelig M.-H.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 535. Dannebrog 8. Okt. 1894. Berl. Tid. 28. Nov. 1896. Nationaltidende s. D. III. Tid. 13. Dec. s. A. (Franz v. Jessen). Nord. Ugeblad for kath. Kristne, XLIV, s. A., S. 783—86. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916, S. 1279—84, 1366 f., 1396—99, 1439 f. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 501 f. A. F. Kriegers Dagbøger, III, 1921, S. 126; IV, s. A., S. 97; V, 1923, S. 31, 40. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I, 1921, S. 36 f. Samme: Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870, 1923, S. 65, 75, 115, 120—23. Danske i Paris gennem Tiderne, II, 1938, S. 130—40, 142—45, 164 f.

Fr. de Fontenay.

v. Moltzahn (Maltzahn), Johan Lotharius Friederich, 1719—56, Diplomat. F. 13. April 1719 paa Grubenhagen i Mecklenburg, d. 31. Dec. 1756 i St. Petersborg, begr. sst. Forældre: Landmarskal, Landraad Levin Joachim v. M. til Grubenhagen (1688—1750) og Christine Wilhelmine Löw v. Steinfurth (1696—1732). Ugift.

I Lighed med, hvad flere af hans Slægtninge havde gjort, søgte v. M. ind i dansk Statstjeneste og beklædte nogle Aar en Hofstilling. 1751 indtraadte han i Diplomatiets og overtog straks den meget vigtige Stilling som dansk Gesandt i St. Petersborg. Skønt han manglede enhver diplomatisk Uddannelse, udfyldte han dog sin Plads paa udmærket Maade paa Grund af sin Takt og sin Iver. Han var desuden en meget smuk Mand, hvilket bidrog i høj Grad til at vinde Kejserinde Elisabeths Gunst. Hans vigtigste Opgave var at faa Rusland med til Mageskiftesagen, men Forholdene var vanskelige som Følge af Grev Lynars mislykkede Forsøg, og nye Forhandlinger syntes blot at gøre Storfyrsten endnu mere stædig. Derimod vandt v. M. baade Storfyrstinde Katarina og hendes Moder for Sagen, hovedsagelig ved Hjælp af Bestikkelser, men muligt er det ogsaa, at Katarina laante Øre til v. M.s Henstillinger for at vinde Storkansleren v. Bestushevs Bevaagenhed.

Da Kejserindens Svagelighed gjorde et snarligt Tronskifte muligt, fordoblede v. M. sine Anstrengelser, men midt under disse døde han pludselig. Rygterne om, at han skulde være forgiven, savner ethvert Grundlag i de bevarede Aktstykker. Han karakteriseres som en hæderlig og elskværdig Mand, men næppe særlig betydelig. — Kammerjunker 1744. Kammerherre 1751.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1, 1897, S. 164, 166 ff., 172, 238 f. O. Brandt: C. v. Saldern und die nordeuropäische Politik im Zeitalter Katharinas II., 1932, S. 25 f.

Harald Jørgensen.

Momme, Hans Bagger, 1792—1827, Brygger. F. 10. Maj 1792 i Stovby, d. 5. Nov. 1827 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Laurits M. (1764—1824, gift 2° 1799 med Johanne Margrethe Brøchner, 1769—1817, 3° 1818 med Else Frederikke Charlotte Jørgensen, 1790—1864) og Eleonore Hedvig Bagger (1770—98). Gift 30. Sept. 1813 i Kbh. (Helligg.) med Marie Christine Østergaard, f. 12. Maj 1792 i Kbh. (Frue), d. 5. Febr. 1863 sst. (Helligg.) (gift 2° 1829 med Brygger, Kancelliraad Knud Gottfred Groth, 1785—1849), D. af Fiskebensfabrikant, Brygger, Kommerceraad Christian Ø. (ca. 1748—1811) og Margrethe Sophie Kisling (ca. 1752—1806).

M. kom til Kbh. sammen med to Brødre, som studerede. Han fik Ansættelse i Matrikelkontoret, hvorfra han 1823 tog sin Afsked, idet han ved sit Giftermaal var blevet Medejer af Bryggergaarden i Nygade 3, som han snart overtog alene. Han moderniserede Bryggeriet og var bl. a. den første Brygger her hjemme, som tog Dampmaskinen i Brug til Knusning af Malten. Det dertil nødvendige Valseværk blev drevet ved en af O. J. Winstrup forfærdiget Dampmaskine, der blev opstillet 1826 og vakte megen Opmærksomhed. — Kammerassessor 1823.

Handels- og Industritidende 1826, S. 76. C. Nyrop: O. J. Winstrup og P. J. Winstrup i Maanedsskr. for techn. Medd., udg. af Industriforeningen, XV, 1880, S. 99—132.

C. Nyrop (Georg Nygaard*).

Momsen, Hans, 1735—1811, Landsbytekniker og Matematiker. F. 23. Okt. 1735 i Faretoft, Tønder Amt, d. 13. Sept. 1811 sst., begr. sst. Forældre: Jordbruger og Landmaaler Momme Jensen (ca. 1702—70) og Maria Hansen (ca. 1706—72). Gift 4. Jan. 1780 i Faretoft med Adelheid Breckling, f. 17. Nov. 1755 i Faretoft, d. 7. Marts 1827 sst., D. af Arbejdsmand Johan Henrik B. og Engel Carstensen.

Som Dreng viste M. et udpræget mekanisk Snilde. Sine første

matematiske Kundskaber erhvervede han ved Hjælp af en gammel hollandsk Bog, han fandt mellem Bedstefaderens, en tidligere Navigationslærers, Efterladenskaber. Paa egen Haand fortsatte han sin tekniske Uddannelse og sine matematiske Studier, samtidig med at han arbejdede med Landbrug, Landmaaling og Digebygning. Han lærte sig de almindelige Kultursprog, endog Latin, for at kunne læse de matematiske Værker, og ved Siden af lagde han sig efter Navigation, Landmaaling, Astronomi o.s.v. Han virkede som Landskabstegner, Kobberstikker og Bogbinder, dyrkede Drejning i Træ og Metal, Glasslibning og Forfærdigelse af matematiske og astronomiske Instrumenter m. m. Til sin Fødebys Kirke byggede han et Orgel. Tillige fik han Tid til at undervise Ungdommen i sine Yndlingsfag. En af hans Elever, den senere Major, Matematikeren H. J. Krebs (s. d.), plejede at sende M. sine Manuskripter til Gennemsyn, før de gik i Trykken.

Nis Hansen i Dansk Folkeblad, V, 1839, S. 126 ff.

Georg Nygaard (P. Lauridsen).

Monberg, Christen Emanuel Kjær, 1877—1938, Arkitekt. F. 30. Juli 1877 i Odense, d. 16. Febr. 1938 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Arkitekt Peter Christensen M. (1851—1927, gift 2° 1879 med Clausine Clausen, 1860—97, 3° 1898 med Helga Camilla Ibsen, 1852—1923 (gift 1° 1879 med Grosserer Frederik Hermann Vett, 1853—1907), 4° 1925 med Cecilie Emilie Lorentzen, f. 1873) og Maren Emilie Kjær (1848—79). Brodersøn af N. C. M. (s. d.). Gift 17. Maj 1902 i Kbh. (Garn.) med Agnes Camilla Bachmann, f. 20. Nov. 1871 i Kbh. (Garn.), d. 13. April 1937 sst., D. af fhv. Stabssergent, Rentier Philip August B. (1826—1903) og Augusta Vilhelmine Nicoline Holm (1845—1918).

Efter at have gjort Svendestykke som Murer og gennemgaaet Odense tekniske Skole besøgte M. Kunstakademiet fra 1896 med Afgangsbevis 1901. Som ung tegnede han i en Aarrække hos Alb. Jensen og arvede flere af dennes Forbindelser, saaledes Magasin du Nord (store Ombygninger af Komplekset ved Kongens Nytorv foruden Nybygninger og Moderniseringer i Provinsen), Det forøenede Dampskibsselskab m. fl. Han drev egen Virksomhed i Kbh. fra 1903. M. forstod i sin Produktion at optage det, der var fremme i Tiden, med Skønhedsfølelse og paa en fornuftig, besindig Maade. Han begyndte med Palæstil og nærmest med den sidste Rest af Herholdts nationale Retning; et Eksempel paa Arven efter Herholdt er den herregaardslignende Stiftelse Emil Vett og Hustrus Hus, C. F. Richsvej 18 (1914). Det var dog navnlig inden

for den derefter følgende Nyklassicisme, at M.s Evner gjorde sig gældende. Han var en af dem, der med størst historisk Troskab anvendte Empirens Stilpræg til Løsningen af moderne Opgaver. Fra Nyklassicismens Periode stammer hans Hovedværk, Dansk Dampskibsrederiforenings Bygning, Amaliegade 33 (1920—23), desuden Beboelsesbygningerne Strandboulevard 64 (omkr. 1922) og Sølvgade 24 (1926) samt hans egen Villa Rosbæksvej 8 (1926). Paa Overgangen mellem det Herholdt'ske og det klassicistiske staar D.F.D.S.s Kontorbygning paa Dampfærgevej i Frihavnen, et Gavlhus med en Del Udstyr i Empire (1921). I sine senere Aar nærmede han sig noget Modernismens nye Konstruktioner og Former. M. har tillige deltaget i det kommunale Boligbyggeri med store Ejendomskomplekser, velordnede ogsaa med Hensyn til Udformning, men enkle paa Grund af deres økonomiske Niveau, f. Eks. Karreen Kastropvej 12—22 (1927), Hjørnet af Enghavevej og Ny Carlsbergvej (1931) samt de otte gule, treetages Murstensstokke ved Rentemestervej og Sokkelundsvej (1934), sikkert et af hans bedste Arbejder paa dette Omraade. — Af Væsen var M. jævn, venlig, paalidelig og retlinet; han følte sig i høj Grad som sin Stands Mand. Han var Formand for Akademisk Arkitektforening 1924—30, Medlem af Akademiet og Akademiraadet fra 1925, korresponderende Æresmedlem af The Royal British Institute m. m. Han modtog Eckersbergmedaillen 1923. Desuden blev mange af hans Bygninger præmieret af Kbh.s Kommune. — R. 1929. — Buste af G. Eickhoff 1838.

Architekten, VII, 1904—05 og flgd. Aargange (se Registre), især XL, 1938, Maanedsh., S. 85—96. Skønvirke, VI, 1920, S. 172 ff., X, 1924, S. 45 f. Fisker and Yerbury: Modern Danish Architecture, 1927, T. 58—61. Corn. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, Forsidebillede, S. 54 f., 67 f., 100, 103, 108. K. A. B.s Boligbog 1934, S. 88—93, 199 ff.; Tillæg til samme, 1935, S. 28 f. Politiken 17. Febr. 1938.

Knud Millech.

Monberg, Niels Christensen, 1856—1930, Entreprenør. F. 31. Juli 1856 i Storvorde ved Aalborg, d. 23. Sept. 1930 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Muremester Christen Petersen M. (1815—93) og Ane Margrethe Larsen (1820—1903). Gift 3. Juli 1883 i Lemvig med Anthonia Sølling, f. 30. April 1862 i Lemvig, D. af Distriktslæge Gustav Emil S. (1813—65) og Henriette Cathrine Plum (1824—1901).

M., der til at begynde med arbejdede i Faderens Haandværk, fik sin første Uddannelse paa Kunstakademiet, hvor han 1874—80 besøgte Arkitektskolen, samtidig med at han paa forskellig Maade

søgte teknisk Uddannelse. Efter at have uddannet sig paa Akademiet, hvor han dog ikke aflagde nogen Afgangsprøve, havde han nogle kortere Ansættelser ved Havne- og Jernbaneanlæg, og derefter paabegyndte han 1881 en selvstændig Entreprenørvirksomhed, som i Aarenes Løb fik et efter den Tids Forhold meget betydeligt Omfang. Hans første Arbejder var Bygning af Dampfægehavnene ved Oddesund og Havneanlæg i Rudkøbing og Assens. Herefter fulgte nogle store Arbejder, som han udførte i Forbindelse med Etatsraad Niels Andersen, nemlig Bygningen af Middelgrundsfortet og af Tørdokanlæggene paa Refshaleøen og i Helsingør. Udførelsen af disse Arbejder gjorde M. til en velhavende Mand, og for de sidstnævnte tildeltes der ham ved Udstillingen i Stockholm 1897 Guldmedaille for »udmærket Konstruktion og Arbejde«. Samarbejdet med N. Andersen, en af Datidens mest ansete Mænd, varede i ca. femten Aar og betød en hel Del for Udviklingen af M.s Virksomhed. Ved Aarhundredskiftet ophørte Samarbejdet, og M. udførte nu alene en Række betydelige Arbejder, f. Eks. Kloaktunneler under Kbh.s Havn og Trykledninger ud i Øresund, endvidere Jernbanebroen over Mariager Fjord ved Hadsund, Godsbanegaarden i Kbh. og Havnearbejder ved Islands Brygge, som anlagdes af Kbh.s Havnevæsen 1906. Sammen med tyske Firmaer byggede han endvidere Petribrücke ved Rostock og Færgelejerne ved Warnemünde. Kort efter Stiftelsen af Firmaet Christiani & Nielsen 1904 kom M. i Samarbejde med dette og udførte i Fællesskab med det en Række Brobygningsarbejder og Havneanlæg i de nordiske Lande, Tyskland og Rusland. Samtidig hermed udførte han, sammen med Firmaet Sager & Woerner i München, Havneanlægget ud mod Atlanterhavet ved Larasch i Marokko og, sammen med Firmaet Saabye & Lerche, Reykjavíks Havn og St. Croix' Havn. Desuden udførte M. alene en Række Havnearbejder i Kbh.s Frihavn og Kbh.s Sydhavn, bl. a. det sidstnævnte Sted fire Tørdokke, store Tørdokanlæg i Landskrona, der er Nordens største Tørdokanlæg, Havneanlæg i Trelleborg og Sassnitz m. m. Da Ministeriet for offentlige Arbejder 1909, efter at der havde været udarbejdet Planer til og udført Forundersøgelser med Henblik paa Bygning af en Storstrømsbro, i Modsætning til den 1937 fuldførte udført som en Lavbro, udskrev en Licitation, forinden Sagen paa ny skulde forelægges Rigsdagen, blev M., sammen med Burmeister & Wain og Akts. Gutehoffnungshütte, lavestbydende, og hans Projekt til Arbejdets Udførelse blev forelagt i Folketinget i Marts 1910. Ved en Afstemning 8. April faldt det dog med 49 Stemmer mod 49.

Ogsaa Spørgsmaalet om den 1908—09 gennem Holmsland Klit gravede Hvide Sande Kanal, der skulde skaffe Ringkøbing Fjord forbedrede Besejlings- og Afvandingsforhold, og som dengang omfattedes med stor Interesse, kom M. til at beskæftige sig med. Det var politiske Interesser, der stod bag ved Beslutningen herom, og Vandbygningsdirektør Otterstrøm (s. d.) vilde ikke tage noget sagligt Ansvar for dette Arbejde. Da J. C. Christensen gennemførte Beslutningen om Gennemskæringen, trak Otterstrøm sig tilbage 1906. Den foretagne Gennemskæring ved Hvide Sande, der udførtes af Vandbygningsvæsenet, viste sig da ogsaa hurtigt at være et uholdbart Foretagende, fordi den stærke Strøm bortskar Sandet, og dette medførte Oversvømmelser paa Fjordengene under Højvande. Der blev nu nedsat en ministeriel Kommission, som fik til Opgave i Løbet af kort Tid at fremkomme med Forslag til Sikring og Indsnævring af Kanalen, og af denne Kommission var M. et meget virksomt Medlem. 1912 begyndte man efter Kommissionens Forslag, der var inspireret af M., at bygge Moler, der skulde indsnævre og sikre Kanalen. Men allerede i Dec. 1913 blev Størstedelen af Molerne, hvis Udførelse var overdraget en af M.s tidligere Ingeniører, idet den paatænkte Fundering viste sig uigenneførlig, underskaaret og bortført af Strømmen og begravet paa henvend en Snes m Vand. Det kostede Staten ca. 1 Mill. Kr., og det kan ikke nægtes, at M. her led et Prestigetab. 1915 vedtog Rigsdagen helt at lukke Gennemløbet. Indtil da havde M. Ry som den, for hvem selv de vanskeligste Opgaver lykkedes, og man kan maaske bruge Udtrykket, at han en Tid lang var »paa Moden«, og at hans — den praktiske Mands — Raad altid skulde høres, naar Stat eller Kommune stod over for en stor Opgave. Utvivlsomt maa M. ogsaa af Eftertiden betragtes som en Banebryder, der har bidraget til at skabe det Grundlag, hvorpaa de danske Entreprenørfirmaer senere har bygget, og det Mod til at tage store Opgaver i Udlandet op, som senere har givet saa smukke Resultater. Ikke mindst ses dette, naar man betænker, hvor primitive Hjælpemidlerne var, da M. begyndte. I hans første Aar som Entreprenør kendte man ikke Jernbetonen, der ved sin Fremkomst muliggjorde Arbejder, som før var utænelige, man kendte intet til Jernspuns-vægge, alle Grave- og Pumpemaskiner var meget primitive, og elektrisk Drivkraft var saa godt som ukendt. Det kan uden Overdrivelse siges, at en Virksomhed som M.s ikke kunde være bygget op, uden at der i Spidsen stod en Mand med et næsten genialt praktisk Greb, der tillige havde Øjet aabent for at sikre sig den nødvendige teoretiske Indsigt.

M. var temmelig kræsen med, hvilke Arbejder han ønskede at paatage sig, og han sagde ikke sjældent Nej til et Arbejde. Saa meget mere pinte det ham vistnok, at han havde ladet sig lokke ind i det uhyre vanskelige Hvide Sande Problem, som tillige prægedes af politiske Intriger og af den daværende Vandbygningsdirektørs manglende Evne til teknisk at beherske det. I Foreningslivet deltog M. ikke meget. Dog var han 1902—11 Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse — som Ikke-cand. polyt. var han »§ 5 Medlem« af Foreningen —, hvor han bl. a. som Foreningens Kasserer udførte et betydeligt Arbejde, 1903 blev han Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab. Fra Stiftelsen 1897 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Det danske Kulkompagni, hvor han ved Wm. Th. Mallings Død 1913 blev Formand; endvidere var han Medlem af Bestyrelsen for Maskinfabrikken Atlas, for Akts. Cementfabrikken Dania og Danske Lloyd. Fra 1916 var han Medlem af Bestyrelsesraadet for Kbh.s Handelsbank. 1900—10 var han Dommer i den faste Voldgiftsret. M. deltog ikke i aktiv Politik, men besad en ikke ringe Indflydelse i politiske Kredse. I Forretningsministeriet Liebe modtog han 1920 Portefeuillen som Minister for offentlige Arbejder. — Etatsraad 1912. — R. 1895. DM. 1920. — Maleri af N. V. Dorph 1926 (Fr.borg), skænket af en Kreds af Ingeniører, og af Knud Larsen ca. 1916 (Familieje). Statuette af A. J. Bundgaard 1912. — Efter M.s Død er hans Firma som Aktieselskab fortsat af Sønnen *Gustav M.*, f. 7. Juli 1884, som blev cand. polyt. 1912, og Sønnen *Niels M.*, f. 3. April 1890, der er uddannet i Tyskland. En tredje Søn, *Axel M.*, f. 17. Okt. 1893, som ligeledes er ingeniøruddannet i Tyskland, er Medindehaver af Firmaet M. & Thorsen, der stiftedes 1919 og som sammen med et tysk Entreprenørfirma forestod Bygningen af Lillebæltsbroen, der indviedes 1935.

Politiken 9. Juli 1911 og 9. Dec. 1913. Social-Demokraten 23. Febr. 1912. Vort Land 18. Jan. 1913. Berl. Tid. 13. Maj 1914, 23.—24. Sept. 1930. J. Munch-Petersen: Ringkøbing Fjord, en Oversigt over de i de senere Aar foretagne Arbejder, i Ingeniøren, XXIV, 1915, S. 673—85. Ingeniøren 1. Jan. 1922. Ingeniøren, XXXV, 1926, S. 377. J. Munch-Petersen: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, i Teknisk Forenings Tidsskrift, LI, 1927, S. 109—62. Samme: Storstrømsbroen, i Gads dsk. Mag., XXIII, 1929, S. 65—78. R. Christiani i Ingeniøren, XXXIX, 1930, S. 493 f. Storstrømsbroen. Udg. af De danske Statsbaner, 1937, S. 10 ff.

Poul Vinding.

Mondrup, Christen Iversen, f. 1871, Generaldirektør for Post- og Telegrafvæsenet. F. 20. Okt. 1871 i Nøddelund. Forældre: Gaard-

ejer Hans Christensen (1842—1911) og Birgithe Christensen (1852—1931). Navneforandring 3. Marts 1903. Gift 28. Dec. 1905 i Bjerring med Mette Mogensen, f. 18. April 1872 i Bjerring, D. af Gaard- og Møllejer Christian M. (1834—99) og Antomine Nielsen (1840—1910).

M. indtraadte i Postvæsenet 1. Dec. 1888 som Elev i Ulstrup, blev 1895 Assistent i Finansministeriets Postrevision, begyndte snart efter at læse til Artium og blev Student 1901, cand. polit. 1906. 1908 blev han Fuldmægtig og 1910 tillige Ekspeditionssekretær i Postrevisionen, 1911 Postinspektør i Overpostinspektoratet for Nørrejylland, 1916 Postinspektør (fra 1. Okt. s. A. Overpostinspektør) i 3. Distrikt (Aarhus). Da Genforeningen forestod, udpegede Generaldirektør Kiørboe M. til at lede de med Overtagelsen af Postvæsenet i de sønderjyske Landsdele forbundne Forretninger, og han løste den ham stillede vanskelige Opgave saaledes, at alt klappede paa den smukkeste Maade. Det var da kun naturligt, at han var den kommende Mand, da Kiørboe ved Aldersgrænsens Indtræden maatte forlade sit Embede, og 1922 udnævntes M. til Generaldirektør for Postvæsenet. Da Telegrafvæsenet 1927 sammensluttedes med Postvæsenet under een Styrelse, blev M. Generaldirektør for begge Etater. — M. havde den Lykke fra sin Forgænger, Generaldirektør Kiørboe, at overtage en velkonsolideret og velorganiseret Etat, og han har forstaaet at fortsætte i sin Forgængers Spor, dog ikke saaledes, at han ene og alene er fulgt i dette; han har ogsaa taget nye og store Opgaver op og løst dem. Her skal blot nævnes hans Arbejde for Udviklingen af Postbesørgelsen ad Luftvejene, inden for hvilken han har været en drivende Kraft i det nordiske Samarbejde. Da Telegrafvæsenet sammensluttedes med Postvæsenet, stillede M. over for en stor og krævende Opgave. Hos Telegrafpersonalet herskede der stor Misfornøjelse med Ophævelsen af Etatens Selvstændighed, og det skal indrømmes, at det paa mange Punkter maatte og skulde gaa ud over Personalet, men naar Sammenslutningen alligevel blev fuldbyrdet med saa forholdsvis faa Gnidninger, som det skete, saa skyldtes dette i første Række M.s Forstaaelse af de vanskelige Forhold, hans Besindighed og store Forhandlingsevner. M. forstaar at fastholde de Maal, han har sat sig, og han er en meget smidig Forhandler, Egenskaber, der i rigt Maal er kommet Etaterne til gode, ikke blot indadtil, men ogsaa udadtil i Forholdet til fremmede Post- og Telegrafstyrelser, f. Eks. 1928 ved Danmarks heldige Bølgelinieplacering. M. er Medlem af Tilsynet med de statskoncessionerede Telefonselskaber, Regeringens Repræ-

sentant inden for Det danske Luftfartsselskab, i hvilket han har beklædt Pladsen som Næstformand, og Medlem af den internationale Oderkommission, hvis Præsident han var 1933. — R. 1920. DM. 1924. K.² 1928. K.¹ 1935. — Maleri af Axel P. Jensen i Dansk Post- og Telegrafmuseum.

Berl. Tid. 29. Okt. 1938. Aar bog for det danske Post- og Telegrafvæsen 1938, S. 344—51.

H. Hjorth-Nielsen.

Monies, David, 1812—94, Maler. F. 3. Juni 1812 i Kbh. (Mos.), d. 30. April 1894 paa Frbg., begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Cigarfabrikant Salomon M. (ca. 1786—1853) og Frederikke Soldin (ca. 1781—1858). Gift 14. Nov. 1837 i Kbh. (Mos.) med Bolette Jacobson, f. 14. Okt. 1810 i Kbh., d. 6. Juli 1889 paa Frbg., D. af Købmand Isac Noa J. (ca. 1780—1837) og Sara Heimann (ca. 1783—1858).

M.s Fader havde været velhavende, men mistede sine Penge i Statsbankerottens Tid, saa M. paa Gaden maatte falbyde de Cigarer, som Fader og Brødre havde rullet. Allerede 1824 kom han paa Kunstakademiet, hvor han 1827 vandt den lille Sølvmedaille og 1832 den store. Saa tidligt som 1827 begyndte han at udstille paa Charlottenborg. 1833 søgte han forgæves om Akademiets Bistand til at opnaa Rejseunderstøttelse og drog to Aar senere for egen Regning sydpaa, hvorefter han 1836 opnaaede en Bevilling fra Fonden ad usus publicos. Et Selvportræt er dateret München 1835. To Aar senere vendte han hjem og genoptog sin Produktion af Portrætter og Genrebilleder. Han blev agreeret 1847 og n. A. Medlem af Akademiet. 1867 fik han det Ancker'ske Legat. Med stor Flid gennemførte han sit omfattende Arbejde uden nogen Sinde at præstere noget synderlig selvstændigt. Et af hans forholdsvis betydeligste Arbejder er et Portræt af Arkitekten C. F. Hansen, udstillet 1844 (Privateje); han har givet en sympatisk Skildring af Grevinde Danner (Jægerspris); og i øvrigt hænger talrige Arbejder af ham paa Fr.borgmuseet, lige fra Rabbiner Wolffs Portræt 1832 til Arkitekten Herholdts fra 1879. Derimod findes hans Navn ikke mere i den udstillede Del af Den kgl. Malerisamling, der i sin Tid købte et Par Billeder af ham og modtog andre som Gave; det nydelige Genrebillede »Et Kaffeselskab ved et Skovløberhus i Dyrehaven« er deponeret i Bymuseet. Kunstakademiet ejer adskillige af hans Kunstnerportrætter. — M.s Evner udfoldede sig smukkeste i litografiske Arbejder; allerede før Rejsen var han i Gang dermed, og denne Del af hans Værk begrænser sig nærmest til 1830'erne, idet han holdt op efter sit fyldte 30. Aar.

M.s Litografier, der væsentligst er Portrætter og oftere efter andres Malerier end efter egne Tegninger, udførtes som Regel i det kgl. Stentrykkeri; de har den primitive Klarhed, der udmærker de fleste Blade fra denne tidlige litografiske Manufaktur. — Tit. Professor 1859. — R. 1874. DM. 1892. — To Selvportrætter 1835 og senere i Familieje. Selvportræt hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Tegninger af Bernh. Olsen (med A. Melbye) og af J. V. Gertner 1854 (Fr.borg). Maleri af C. A. Jensen 1834 (forsvundet). Træsnit 1875 efter Fotografi.

P. Krohn i Tidsskrift for Kunstindustri, 2. Rk., II, 1896, S. 147 f. Katalog over jødisk Udstilling 1908.

Erik Zahle.

Monrad. Præsteslægterne M. føres tilbage til Jacob M., der omkring 1500 var Præst i Luttendahl ved Goslar, hvis Søn Pastor David M. i Ulzen ved Lüneburg var Bedstefader til Sognepræst i Kettinge paa Als, Provst Johannes M. (1566—1623); han var Fader til Efterfølgeren i Kettinge, Pastor David M. (1591—1653), til Sognepræst i Nordborg Johannes M. (1593—1621) og til Biskop i Ribe, Dr. theol. Erik M. (1607—50), af hvis Børn maa nævnes Anna M. (1639 el. 41—1710), gift med Sognepræst ved Aarhus Domkirke, Provst Hans Rhumann (1622—76), nedenn. Memoireforfatter Johan M. (ca. 1638—1709) — der 1682 fik sit (apokryfe) Adelskab fornyet — og Sognepræst til Øyer i Norge, Provst Frederik M. (f. 1648). Sidstnævnte var Farfader til Sognepræst i Aagerup Frederik M. (1702—58), hvis Sønner var Billedhuggeren Vitus M. (1738—89) og Etatsraad, Generalkrigskommissær Hans Didrik M. (1737—93), hvis Søn, Foged i Norge Otto Sommer M. (1780—1863) var Fader til nedenn. Biskop Ditlev Gothard M. (1811—87); denne var Fader til nedenn. Mejerikyndige Johannes Henrik M. (1849—1915), hvis Søn Karl Johan M. er Direktør for Christian Hansens Laboratoriums amerikanske Afdeling. Ovenn. Pastor David M. (1591—1653) var Fader til Anna M., gift med Sognepræst i Aastrup Jørgen Lauridsen (ca. 1619—75), og til Elisabeth M. (1644—1718), der ægtede resid. Kapellan i Assens Jørgen Marcussen (d. 1683) — begge Døtre overførte Navnet M. til deres Efterslægt — samt til Sognepræst i Kettinge, Provst Johannes M. (1627—82). Af hans Børn var Sognepræst i Tømmerup Peter Manasses M. (1669—1741) Fader til Sognepræst ved Aarhus Domkirke Peder Ephraim M. (1712—93), hvis Sønnesøn nedenn. Sognepræst i Mern Hans Christian M. (1780—1825) var Fader til nedenn. Skolemand Christian Ferdinand M. (1815—89); hans Søn var Justerdirektør Karl Kristian Johannes M. (1850—1922). — Ovenn.

Kapellan i Assens Jørgen Marcussen (d. 1683) — der var Søn af en Hjulmand i Fraugde — var Fader til Sognepræst i Gjerpen, Provst i Bamble David M. (1666—1746) og til Sognepræst i Dalum og Sanderum Marcus Jørgensen M. (1669—1716), hvis fire Sønner alle var Præster; blandt disse Jørgen M. (1703—74) til Tjæreby, senere til Vaale og Undrumsdal i Norge — hvis Søn var Rektor i Trondhjem Søren M. (1744—98) — og Peder M. (1698—1736) paa Avernakø, hvis Sønnesøn var nedenn. Konferensraad, Kancellideputeret Peter Johan M. (1758—1834). Ovenn. Provst i Bamble David M. (1666—1746) var Bedstefader til nedenn. Konferensraad, Generalpostdirektør David M. (1763—1847), der var Fader til Generaldecisor, Kammerherre Jørgen Herman M. (1794—1876) og til Sognepræst i Marvede og Hyllinge Laurits Vilhelm M. (1797—1877) samt til Ellen Barbara Abigael M. (1802—87), gift med Juristen Johan Christian Kall (1795—1858, s. d.) og Elisabeth Davidsdatter M. (1813—92), i Ægteskab med Pastor Emil Theodor Clausen (1802—51, s. d.). Pastor L. V. M. var Fader til Clara Cathrine M. (1838—1922), gift med Præsten Niels Lindberg (1829—86, s. d.), til Overlærer David M. (1829—1913) — hvis Søn er nedenn. Overlæge, Professor, Dr. med. Svenn M. (f. 1867) — og til nedenn. Pastor Jørgen Herman M. (1848—1903), hvis Søn er nedenn. Pastor Johannes M. (f. 1876).

Chrf. Giessing: Danske, norske og islandske Jubel-Lærere, III, 1, 1786, S. 197—233. D. Mazar de la Garde: Conferensraad David Monrads Descendenter, 1896. Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 120 f.

Albert Fabritius.

Monrad, Christian Ferdinand, 1815—89, nordslesvigsk Skolemand. F. 10. Dec. 1815 i Grejs, d. 1. Juni 1889 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Sognepræst Hans Christian M. (s. d.) og Hustru. Gift 16. Nov. 1849 i Kbh. (Frue) med Anna Thorine Thorsen, f. 2. Okt. 1820 i Kbh. (Holmens), d. 2. Febr. 1905 sst., D. af Toldbetjent Thor T. (1769—1825, gift 1° med N. N.) og Ane Marie Kirstine Simonsen (1798—1860).

M. blev Student 1835 fra Sorø og studerede Teologi og Filologi uden at tage nogen Eksamen; hans Hu stod til Lærergerningen, og han begyndte tidligt at undervise. Af stor Betydning for ham var det, at han 1846 blev Lærer ved Mariboës Dannekvindeskole og Realskole. Her prøvedes for første Gang de grundtvigske Skoletanker, og M.s Undervisning prægedes af disse, uden at han dog blev Grundtvigs Discipel i snævrere Forstand. 1851 blev han Lærer ved Flensborgs lærde Skole og 1854 Kollaborator ved samme. A. D. Jørgensen var i disse Aar hans Elev og mindedes ham i dyb

Taknemmelighed. I sin »Redegørelse« skriver han, at M. vel var »uden fremragende Evner eller grundige Fagkundskaber«, men »han var en fyldigt udviklet Personlighed, fri for alt Pedanteri og Vigtigmageri, og Lærlingene en god Kammerat og elskværdig Fører. Gennem ham traadte det danske og nordiske Aandsliv os i Møde i sin bedste Skikkelse«. M. underviste tillige i en dansk Pigeskole, som han senere overtog, og da han afskedigedes 1864, fortsatte han denne private Skolevirksomhed i Flensborg indtil 1878. M. var den første, der saa Betydningen af, at det danske Kulturarbejde fortsatte under de nye Vilkaar; allerede ved Juletid 1864 havde han i Kbh. en Sammenkomst med interesserede Mænd om denne Sag, og her dannedes Foreningen Dannebrog, hvis Opgave det blev økonomisk at støtte dansk kulturelt Arbejde i Sønderjylland, og hvis Tillidsmand i Landsdelen M. blev indtil sin Død. Hans Interesse samlede sig om Flensborg og Nordslesvig. Han havde ringe Forbindelse med sydlige Egne, og hans Opfattelse var, »at det vel var højst ønskeligt, at der gøres, ogsaa i de sydlige Egne, hvad der er muligt, men at det frem for alt gælder de Egne, hvor Hjertelaget endnu er dansk«. »Det er Nordslesvig alt vort Haab tilsidst maa støtte sig til«. Sammen med Junggreen og Gustav Johannsen tog han Initiativet til Sprogforeningens Dannelse, blev straks Formand for dens Bogudvalg og var den, der i de vanskelige Begyndelsesaar havde det mest omfattende Arbejde. Han var medvirkende ved Oprettelsen af »Flensborg Avis« 1869 og var en af Bladets virksomme Støtter; i Perioder, hvor Redaktøren sad i Fængsel, redigerede han Bladet. 1880—89 var han (til 1885 sammen med A. C. C. Holdt) Redaktør af »Nordslesvigsk Søndagsblad«, der som Tillæg fulgte alle danske Blade i Sønderjylland. I den Kreds af Mænd fra de forskellige Egne, som indtil Vælgerforeningens Dannelse havde Ledelsen af Dagens politiske Arbejde, var M. stadig en af Flensborgs Repræsentanter, uden at han dog kom i første Række.

H. Rosendal i Grænsevagten, I, 1918—19, S. 226—31; VIII, 1926, S. 358 ff. Martha Ottosen: Danmarks Grænsevagt mod Syd, 1917, S. 132—41, 164—69. Haabets Mænd, 1923, S. 67—71. H. P. Hanssen i Sønderjydske Aarbøger, 1890, S. 27 f. A. D. Jørgensens Breve, 1939 (se Registeret).

Hans Lund.

Monrad, Ditlev Gothard, 1811—87, Politiker, Biskop. F. 24. Nov. 1811 i Kbh. (Frue), d. 28. Marts 1887 i Nykøbing F., begr. sst. Forældre: Kopist i Rentekammeret, senere Foged i Nordlandene Otto Sommer M. (1780—1863) og Charlotte Frederikke Riis (1781—

1829). Gift 1° 1. Maj 1840 i Kbh. (Petri) med Emilie Nathalie Lütthans, f. 21. Juli 1815 i Kbh. (Petri), d. 9. Sept. 1871 i Nykøbing F., D. af Murmester Johann Heinrich L. (1781—1852) og Louise Dorothea Borger (1783—1840). 2° 16. Febr. 1875 i Kbh. (Frels.) med Emmy Tutein, f. 4. Okt. 1832 paa Marienborg, d. 24. Jan. 1894 paa Frbg. (gift 1° 1856 med Byfoged Hother Hage, s. d.), D. af Hofjægermester P. A. T. (s. d.) og Hustru.

Baade i M.s fædrene og mødrene Slægt var der Præster og Jurister. D. G. Zwergius (s. d.) var hans Moders Morfader. Gammel Embedsmandstradition og kirkelig Patos var gennem Slægtled nedfældet i hans Psyke og kom paa mærkelig Vis til at danne en fast Ramme om hans Livsgerning. Var der fra Begyndelsen af en indre Modsætning i denne Arv, saa understregedes og differentieredes Splittelsen i skæbnesvanger Grad af de sjælelige Byrder, han modtog fra sin Faders aandelige Forlis og fra de Oplevelser, det kastede ham ind i. I det sælsomme Levnedsløb, der blev M. til Del, i dets indre Traade og dets ydre Data, stiger frem et Billede af storladen og forreven Vælde, som dansk Historie har faa eller ingen andre af. Bureaukrati og Rationalisme, en Tanke og en styrende Haand, trænet gennem Aarhundreders Tilpasning, en Klarhed, gennemslynget af en sjælesyg, kæmpende Individualitets Irgange som Lyn fra fjerne Skyer, en Villie, paa een Gang sporet og hemmet af en Personligheds brændende Ærgerrighed og korstegnede Ydmyghed — et Menneske, i sin sikre Form og sin kogende Formløshed et Stykke dansk Aand af dybere Rødder, end vi ellers kender. I sig selv og i sine Udslag et Stykke Danmarkshistorie, som ikke er og vanskelig vil kunne blive helt klarret, fristende til Forskning, til Beundring, til Fordømmelse, aldrig til Ringeaagt.

Da M. var tre Aar gammel, valgte Faderen ved Danmarks og Norges Adskillelse at tjene sit Fødeland. Han blev udnævnt til Foged i Nordlandene og rejste alene op for at overtage Embedet. Da Familien n. A. fulgte efter ham, var han blevet sindssyg og havde opgivet sin Stilling. Han blev aldrig siden rask. 1815—19 opholdt han sig med Hustru og Børn hos Slægt i Norge, men Samlivet blev for vanskeligt, og til sidst maatte Moderen forlade Hjemmet og tage Ophold i Hertugdømmerne, hvor hun døde. Faderen var nogle Aar paa Sindssygeanstalt og døde som gammel Mand paa Falster.

M. kom ved Hjemmets Opløsning 1820 i Huset hos Moderens Svoger Købmand Rasmus Kornerup i Præstø, hvor han opholdt sig i seks Aar. Tanken var, at han skulde uddannes som Handelsmand. Sikkert har han i dette borgerlige Hjem, hvor Livets rent

praktiske Sider lagde Beslag paa al Interesse og hvor Folk af alle Stænder færdedes, tilegnet sig noget af den demokratiske Jævnhed, som siden var en Del, om end ogsaa kun en Del af hans Væsen. Men i øvrigt passede han kun slet her, og det er allerede nu kende- ligt, at han var dybt præget af Splittelsen i sit Hjem og i sin Opvækst. De knugende Minder fra hans første Barndom, som han siden omtalte, laa allerede nu over ham, han syslede med Proble- mer, der syntes for tunge for et Barn, og hans over for Omgivelserne overlegne Begavelse fik ham til at trække sig ind i sig selv. Det var derfor en Lykke, at Sognepræsten i Byen, Forfatteren N. B. Søtoft, ved Konfirmationsforberedelsen fik Øje for hans usædvanlige Evner og gennem en Indsamling gjorde Udveje for, at han 1826 kom i Vordingborg Latinskole. Han viste her hurtigt sin stærke Hjerne og tog alle Prøver med Udmærkelse. Han var i Huset hos en af Lærerne, den lærde L. Westengaard, og da denne 1827 blev Sogne- præst i Pedersborg ved Sorø, tog han M. med til sin Præstegaard for at forberede ham privat til Studentereksamen. Han tog denne 1830 med glimrende Resultat. Først gennem Westengaard kom M. i Berøring med Mennesker, der kunde give hans Aand Næring. Han studerede tidligt Sprog og Matematik, og Westengaards Svoger, N. L. Høyen, der nu og da kom i Pedersborg, aabnede hans Øjne for Kunstens Verden. Da han 1830 som Student rejste til Kbh., hørte han til de bedst udrustede, hvad Evner og Kund- skaber angik. Men hans Personlighed prægedes uudslætteligt af hans Anlæg og Opvækst. Hans Begavelse mestrede uden Vanske- ligheder alle reelle Problemer. Han var nøjsom og retsindig, og han stræbte overalt at forstaa. Han havde ikke svært ved at skabe sig interesseret Omgang. Men der fattedes ham Bredde og Varme over for Livet og Menneskene, han havde gemt sig i sig selv med sine Problemer, og det havde nedfældet en ydre Kulde hos ham, der dækkede over et evigt kogende Indre. Denne skæbnesvangre Modsætning kom han aldrig ud over. Den stødte Mennesker fra ham i Øjeblikke, hvor han skulde have holdt dem fast, den prægede ham, uden at han selv ret vidste det, med Lidelsens og Ensom- hedens Mærke. Aldrig i hans paa Begivenheder, Tanker og Men- nesker rige Liv brød hans Væsen fuldt og helt tonende igennem Eneboerens og Tvivlerens Skal. Heri bunder de dybe Modsæt- ninger i M.s Natur og Liv; herved er han i dansk Historie blevet det store smertelige Symbol paa Menneskeandens bristende Evne til at forklare sig selv.

M. fik 1831 Regensen, 1835 Borchs Kollegium og tog 1836 teologisk Embedseksamen. Hans Studietid var frugtbar paa Ud-

vikling. Han beskæftigede sig ikke alene med Teologi, men med Æstetik, Filosofi og især østerlandske Sprog, som efterhaanden blev hans store Kærlighed. Han var oprindelig ikke til Sinds at blive Præst. Han gennemgik haarde religiøse Kampe, før han omkring 1835 fik nogenlunde Fred med sig selv. Inden for hans Kristentro gik der dybe Disharmonier, og helt naaede han her saa lidt som paa noget andet Omraade Enheden. Han kom kirkelig set til at indtage et Mellemandspunkt. De grundtvigske Ideer var ham fremmede, baade fordi Embedstraditionen i ham frastødtes af Tanken om Frikirke, og fordi en glad Kristendom aldrig vilde kunne passe ind i hans tunge Livssyn. Pietist kunde den verdenskløge Skematiker ikke blive, og en Højkirkelighed som Mynsters og Martensens stred mod den Liberalisme, der i disse Aar spirede hos ham. Kirkelig set blev han da uden Partifarve, med en levende Forstaaelse af alle Retninger og personlig med et mystisk Drag i sin Kristendom og Hovedvægten lagt paa Forholdet til Gud gennem Bønnen. Modsætningerne i M.s Anlægspræg og Paavirkninger gør sig ogsaa paa dette Omraade gældende, og han havde endnu, da han tog Eksamen, ikke bestemt sig til at blive Præst.

M. syslede som Student med Digtekunsten og skrev et Par Dramaer, der ikke viste skabende Evne. I øvrigt var det betydningsfuldeste for ham i denne Periode, at han kom ind i en Kreds af Ungdom, hvor han skulde finde baade Venner og Arbejdsfæller. I et 1831 stiftet Selskab mødtes han med Hall, C. E. Fenger, V. Birkedal, F. M. Knuth, Fr. Barfod og andre. I denne Kreds, hvor adskillige Frøkorn lagdes til senere Begivenheder i dansk Historie, var M. respekteret for sine utvivlsomme Evner, næppe egentlig afholdt. Hans næreste personlige Venner blev C. E. Fenger og V. Birkedal, der hver for sig repræsenterede en Side af hans eget Væsen. Ellers stod han her som andre Steder uden for og oven over de andre. Det tvangfri Samliv paa helt lige Fod kom aldrig til at ligge for M., og Aarsagerne laa baade i hans aandelige Overlegenhed og i hans delte Sind. 1832 gennemgik han en kortvarig haard Sygdom, der et Øjeblik truede med at formørke hans Forstand, og hvis Eftervirkninger længe laa tungt paa hans Bevidsthed. Alligevel førtes han utvivlsomt gennem Kredsen af begavede unge frem mod den Modenhed, som han skulde naa faa Aar efter.

Da M. havde taget Eksamen, var hans Plan at fortsætte Studiet af østerlandske Sprog. 1838 forsvarede han for Magistergraden den værdifulde Afhandling »De formis quiescentibus linguarum Semiticarum«, og kort efter rejste han med Stipendium til Paris,

hvor han vilde opholde sig et Aar for derefter et Aar endnu at studere arabiske Haandskrifter i Kairo og siden sigte efter et hjemligt Professorat. Efter en resultatløs Forelskelse i Anna Mathea Aagaard (senere gift med M. Hammerich, s. d.) havde han inden Rejsen forlovet sig med en Datter af en rig københavnsk Murmester, og hermed havde den tunge og forlegne Student gjort Springet ind i den fine Verden. Baade økonomisk og sjæleligt kom denne lykkelige Forbindelse til at betyde meget for M. Den indre Uro i ham kunde ikke stilles og blev det aldrig, men Livet smilede til ham, han fik et Hjem, som han før havde savnet, han blev sikker i sit ydre Væsen, han blev Mand. Og endnu inden han havde holdt Bryllup, kaldte nye store Opgaver paa de nye Evner.

Da Frederik VI. var død 3. Dec. 1839, sammenkaldte Orla Lehmann samme Aften til et Studentermøde med det Maal at overrække den nye Konge en Anmodning om en fri Forfatning. M. opholdt sig paa dette Tidspunkt i Kbh. i et Mellemrum mellem Rejserne til Paris og Kairo, og det fortælles, at det var et rent Tilfælde, at han kom til at deltage i Mødet. Her optraadte han i Tilslutning til Lehmann, gav for første Gang offentligt Bevis paa sin Talekunst og bidrog væsentligt til, at Adressen blev vedtaget. Den ydre Tilfældighed i M.s Deltagelse i Mødet kan være ubestridelig, men det synes givet, at han i god Tid forinden havde beskæftiget sig med politiske Ræsonnementer. Paa Regensen havde han boet sammen med C. F. Allen, det ovenfor omtalte Selskab af unge studerende var ogsaa politisk interesseret, i Paris havde han studeret politiske Forhold og Begivenheder. Der er heller ikke Tvivl om, at hans Forlovelse og Ønsket om at gifte sig rent materielt havde bragt hans Tanker i nærmere Forbindelse med praktiske danske Problemer. Tre Uger efter Studentermødet, 23. Dec. 1839, udgav han første Nummer af sine fem »Politiske Flyveblade« og fremtræder deri som fuldt udviklet politisk Tænkere. Det tør derefter fastslaaes, at M. vel fik sin politiske Krigerdaab ved sin glansfulde Deltagelse i Debatten paa Mødet paa Hotel d'Angleterre, men at han allerede forinden tankemæssigt havde taget Stilling til Problemerne. Han viser sig i Flyvebladene og i andre samtidige Udtalelser belæst især i franske Forfattere og er teoretisk paavirket af Hegel'ske Ideer. Han giver allerede nu Udtryk for den Tanke, som siden ofte kom igen hos ham, at den frie Forfatning, der nødvendigvis maatte vokse ud af Enevælden, vilde være stærk nok til at bygge Bro over nationale og andre Modsætninger i Riget, at altsaa den konstitutionelle Helstat var Maalet. Det

lader sig ikke bestride, at M.s politiske Synspunkter oprindelig havde et doktrinært Præg, og paa en vis Maade bevarede han dette Præg stærkere end mange af sine samtidige blandt de saakaldte »doktrinære«. Imidlertid var han ogsaa paa dette Omraade underkastet sin Naturs ejendommelige Blanding af Klarhed og Dunkelhed. Hans politiske Tænkning bundede paa den ene Side langt dybere end Halls og Kriegers, paa den anden Side fastholdt han med Styrke ganske enkle og praktiske, tilsyneladende overfladiske Synspunkter.

M. blev Sept. 1840 idømt en Bøde og et Aars Censur for sine Udtalelser i Flyvebladene. Imidlertid var han 1. April blevet Medredaktør af »Fædrelandet« og fortsatte her sin Skribentvirksomhed. Han var paa dette Tidspunkt ikke Tilhænger af nogen udstrakt Valgret og stod ængstelig over for den Bondebevægelse, der satte ind i 40'erne. Efter at han havde giftet sig, blev han Husejer i Kbh. og som saadan valgt ind i Borgerrepræsentationen; han fratraadte derefter Redaktionen af »Fædrelandet«, men overtog Maj 1843 »Dansk Folkeblad« og skrev her i de følgende halvfjerde Aar en Række betydningsfulde Artikler. Han øvede gennem dem en meget væsentlig Indflydelse paa det liberale Parti, der Dag for Dag fik fastere Konturer, og uden at han gav sine Forfatningstanker nogen samlet Udformning, blev han en af dem, Regeringen frygtede og dens Modstandere saa hen til. Krieger nærrede saaledes paa dette Tidspunkt megen Tillid til M.

M. paa sin Side syntes efterhaanden træt. Han tabte hurtigt Troen paa, at den konstitutionelle Bevægelse inden for en rimelig Tid skulde føre til Sejr. Han søgte ind paa andre Baner end den politiske; da hans Ansøgning om at blive Direktør for Kbh.s Skolevæsen blev afslaaet, modtog han 1846 Kaldelse til Sognepræst i Vester Ulslev paa Lolland.

Saa døde Christian VIII. 20. Jan. 1848, og et nyt Afsnit i dansk Historie tog pludselig sin Begyndelse. M. optraadte efter nogen Tøven baade mundtlig og skriftlig mod Forfatningsreskriptet af 28. Jan. og udtalte sig nu utvetydigt for almindelig Valgret til en forfatningsgivende Forsamling. Efter Casinomødet 11. Marts rejste M. til Kbh., talte ved det andet Møde og stod nu i Centrum af de Mænd, som Begivenhederne kaldte frem i første Række. Skønt han som Taler nu og siden kunde være ætsende skarp, rustet med en Patos, der lød som af dyb Malm mod Lehmanns og Plougs Lyrisk, og en Ironi, der bed haardt og ondt, var der dog altid saa meget af Statens og Kirkens Mand i hans Argumentation, at han ikke frygtedes af Magthaverne som revolutionær. Det var derfor

ogsaa ham, Bardenfleth først gik til, da han søgte at danne et Ministerium. Efter besværlige Forhandlinger overtog M. Kultusministeriet i Martsregeringen under A. W. Moltkes Forsæde.

M.s Ministertid blev kort. Han udtraadte i Nov. s. A. med sine Kolleger paa Spørgsmaalet om Slesvigs Deling. Men inden da havde han knyttet sit Navn til den ene af de to store skelsættende Begivenheder, som gør det uforgængeligt i dansk Historie, Grundloven. Det er med de Forbehold, der bør gøres i Enkeltheder, berettiget at fastholde, at Grundloven af 5. Juni 1849 i en overvejende Grad skyldes M. baade i sin Udformning og sin Gennemførelse, og baade M. selv og hans Samtid havde ogsaa denne Opfattelse. Statsraadet vedtog Juni 1848 at nedsætte et Udvalg bestaaende af M., Bardenfleth og Hvidt, og 15. Juli oplæste M. et samlet Grundlovsforslag, der i alt væsentligt er enslydende med et tidligere Udkast af M. Utvivlsomt har Lehmann øvet Indflydelse paa dette, men Lehmann erkendte selv M. for Grundlovens væsentligste Forfatter. Det drejede sig om et Tokammersystem nærmest efter belgisk Mønster, og begge Kamre skulde vælges efter almindelig Valgret. Det var et væsentligt Synspunkt for M. at undgaa Klassesdeling, og han saa nu den almindelige Valgret som et vigtigt Middel hertil. I samme Retning sigtede Udkastets Landboparagraffer til Gunst for Bønderne. Den stærke liberale Stat var M.s Ideal.

M. kom ikke til at signere Grundloven, men han havde ikke desto mindre en betydelig Del i dens Gennemførelse. Efter sin Udtrædelse af Ministeriet kæmpede han i Artikler i »Fædrelandet« med hele sin blændende Logik og Stilkunst for den almindelige Valgret og øvede derved mægtig Indflydelse især paa de Nationalliberale, af hvem mange ved at stemme paa Grundloven gik videre, end de egentlig selv ønskede. I hvert Fald: M. sejrede, og han fortrød aldrig sin Sejr. Hans grublende og tvivlende Sind syslede ustandselig med Problemet, men paa dette Punkt vaklede han ikke. Det maa dog siges, at han aldrig opfattede Valgretten som revolutionerende. Den var ham et regulerende Middel til at holde Staten samlet og hindre Klassesdeling, og det gik næppe op for ham, at den ogsaa indebar de stik modsatte Muligheder.

Det første Afsnit af M.s politiske Liv var forbi. I forbavsende kort Tid havde han naaet den højeste Tinde. Men bortset fra Ministerperioden havde han ikke staaet i forreste Linie som Debattør. Efter Grundlovens Vedtagelse fulgte det andet, længere, Afsnit af hans Virksomhed, da han slog sit Navn fast som en af Danmarks mest glimrende praktiske Politikere. 13. Febr. 1849 blev han ud-

nævnt til Biskop over Lolland-Falsters Stift, og dette Embede blev saa lidt som noget andet, M. beklædte, nogen Sinecure. Ulige større Betydning fik det dog, at han 4. Dec. s. A. valgtes til Medlem af Folketinget i Nykøbing F. og, med en kort Afbrydelse 1853, beholdt Mandatet, til han nedlagde det 1865 efter Nederlaget. I disse seksten Aar var M. blandt Rigsdagens og Landets Førere. Han var det fra først til sidst gennem Sejr og Nederlag i Kraft af personlige Egenskaber, som næppe nogen anden dansk Politiker har besiddet, han var det til Trods for, at den evige Dobbeltthed og Uro i hans Sind skød mange fra ham og gjorde alle utrygge over for ham, han var det og blev staaende i Historien i den Egenskab, skønt hans Bane endte med en Tragedie for ham selv og for hans Land, som aldrig vil glemmes.

Tiden passede for M. og M. for Tiden. De Strengede, der skulde spilles paa, var mange og disharmoniske. Junigrundloven havde sejret, men Sejren var indhentet af en Reaktion ude og hjemme, der gjorde Fjenderne stærke og Sejrherrerne skamfulde over deres Sejr. Ejdertanken var gennemført ved Begivenhederne 1848—50, men Helstaten dukkede straks efter op i Dagen som den eneste farbare Vej til Europa. Af Partierne stod de Nationalliberale med den glimrende personlige Dygtigheds Palmer, men de var tvivlende og uenige. Bønderne havde støttet dem ved Grundlovens Skabelse, men Grunden var allerede lagt til det dybe Skisma, der skulde skille de to Partier. De Konservative stod trods Nederlaget 1849 med en rig gammel Tradition, der vejede tungt til i en nyskabt Forfatning. For en dialektisk Begavelse som M. var netop disse Farvande egnet til Sejlads. Han kunde ikke tilhøre noget Parti. Mindre end nogen anden af de saakaldte doktrinære havde han en fast afsluttet Idékreds. Han var Tilhænger af den almindelige Valgret, men han var en myndig Centralisationens og Statsstyrets Mand. Han var Skandinav, men opgav ikke Troen paa den dansk-tyske Helstat som det solideste Grundlag for Staten. Han var økonomisk Liberalist, men han støttede J. A. Hansen i hans Modstand mod den ubegrænsede Næringsfrihed.

Det var ikke saadan, at M. køligt vurderede en broget Situation og med Benyttelse af alle Evner banede sig Vej til Tops. Det kunde han ikke ud fra sine Forudsætninger. Men Livet og Tiden kaldte paa ham med mangestemmig Brusen, og han kastede sig ud i dens Bølger, graadig paa Liv, Resultat og Magt, dirrende af Villie og Vitalitet. Han var en glimrende Taler, om ikke af Organ, saa af indtrængende Viden, fortærende Ironi og mørk Patos. Uden at gøre sig afholdt vidste han at spille paa de forskelligste Individuali-

teter i sine Omgivelser; om de ikke kom til at agte ham, saa lærte de at frygte ham. Ud fra sit eget vildsomme Indre forstod han at vurdere og udnytte slyngede Situationer, skønt han i Virkeligheden var alt for selvoptaget til at være Psykolog. Alt i alt blev han, den ensomme, i disse Aar en af dansk Politik's store. Noget fast afgrænset sagligt Program kan man vanskeligt paavise hos ham. Han vilde i al Almindelighed underbygge Grundloven ved Reformpolitik og organisere det konstitutionelle Maskineri, og det kan i hvert Fald siges, at han for Udviklingen af dansk parlamentarisk Stil fik afgørende Betydning.

I de første Aar af M.s Rigsdagsperiode samlede hans Arbejde sig om Kampen mod Statskuppet. M. var, som sagt, Helstatsmand og derfor i Princippet enig i de Betragtninger, der bragte Ministeriet Bluhme til at udstede Kundgørelsen af 28. Jan. 1852. Men han vilde nu som altid bevare sin Manddoms Værk, Juni-grundloven, og han blev derfor et Centrum i Oppositionen mod først Bluhme og siden navnlig Ørsted, da de vilde gaa uden om Rigsdagen ved Vedtagelsen af de nødvendige nye Forfatningslove. I adskillige stort anlagte Taler gav han straalende Udtryk for Frihedsvennernes Betænkelse og Harme, og da han Marts 1854 var Ordfører for Mistillidsadressen til Ministeriet Ørsted, blev han kort efter afskediget fra sit Bispeembede.

Han købte derefter Hummeltofte ved Lyngby og havde nu Tid til at ofre sig helt for politisk Virksomhed. Som Midtpunkt i Oppositionen mod Ørsted var han afgjort blandt dem, der laa nær at kalde ind i Regeringen, naar Signalerne skiftedes. Naar det ikke straks skete ved Dannelsen af Ministeriet P. G. Bang 1854, skyldtes det delvis Forhold, der ogsaa siden gjorde sig gældende, Modsætningen mellem Hall og M. M. var blandt de National-liberale som overalt en fremmed Fugl. Hall med sin smilende Danskhed, Lehmann med sin intelligente Skøntale og Krieger med sin juridisk skolede Retsindighed var lige forskellige fra ham. Et virkeligt Samarbejde paa lige Fod laa ikke for M. Hans Ærgerrighed og hans indre Uro jog ham frem foran andre. Han maatte være alene. Han havde over for Ørsted i sidste Instans taget et langt skarpere Stade end Hall, han var desuden Helstatsmand — han kom ikke ind i Ministeriet, men blev 1855 udnævnt til Overdirektør for Kbh.s Skolevæsen og Chef for Kultusministeriets 3. Departement. I begge disse Stillinger gjorde han udmærket Fyldest, og fra 31. Maj 1858 bestyrede han Kultusministeriet i Halls Forfald. Endelig 6. Maj 1859 udnævntes han til Kultusminister. Ministeriet Hall traadte

imidlertid allerede tilbage 2. Dec. s. A. paa Grund af Konflikten med Kongen og Grevinde Danner angaaende Berling, og det kortvarige Ministerium Rotwitt kom til Roret. Efter Rotwitts Død 8. Febr. 1860 var der meget, der talte for at kalde M. Han havde ikke følt sig tiltalt af Hall—Kriegers Aktion mod Grevinden, og Kongen havde endog forgæves forsøgt at bringe ham til at danne Regering efter Hall. Nu var han villig, men det strandede paa Hall. Denne vilde ikke overtage Udenrigsministeriet med M. som Konsejlspræsident; han handlede derved utvivlsomt klogt, efter som Forholdet mellem de to Mænd var, men det lettede ikke deres senere Samarbejde. Det blev da til et nyt Ministerium Hall, hvori M. overtog Kultusministeriet og foreløbig Indenrigsministeriet. Han forenede disse to omfattende Portefeuiller i halvandet Aar, og her paa sit Livs Middagshøjde naaede han Kulminationen af sin politiske Virksomhed. Det var et saglig set imponerende Arbejde, han udrettede i denne Tid, og han gjorde det med en dialektisk og taktisk Glans, som søger sin Lige i dansk parlamentarisk Historie. Her forenedes de slyngede Traade i M.s Psyke, Embedstraditionen, Herskervillien, Taktikerens Spring fra Position til Position, Glæden ved det reelle. Han udnyttede al den Kredit, han havde som Politiker hos de forskellige Partier, han gjorde sig heller ikke nu afholdt, men det lyste om ham af Arbejds-glæde, og det skabte ham en Respekt som aldrig før. Jernbaneloven og Fæsteafsløsningsloven var lykkelige Kompromis'er, og hertil føjedes adskillige andre vigtige Afgørelser. Ved Afslutningen af Rigsdagssamlingen 1860—61 fejredes M. ved en Afskedsfest af alle Partier.

Alligevel maatte han 15. Sept. 1861 afgive Indenrigsministeriet til Lehmann. Aarsagen var kort og godt den, at Hall mente det nødvendigt over for Folkemeningen at styrke den ejderdanske Tanke i Ministeriet ved at optage en af dens ypperste. Modsætningen mellem Hall og M. var dels personlig, dels saglig. Hall var i sin jævne Borgerlighed mindst af alle de Nationalliberale i Stand til at forstaa en ensom og splittet Natur som M.; deres Forfængelighed tørnede Gang paa Gang sammen. Saglig set blev Hall mere og mere tilbøjelig til at ordne det evige dansk-tyske Spørgsmaal ved at løsne Forbindelsen med Holsten og knytte Danmark og Slesvig tæt sammen. M. mente med Rette, at dette nu var en farlig, maaske uløselig Opgave, og han fastholdt principielt sin Tro paa den dansk-tyske Helstat. Alligevel var han en af de Ministre, der i de første Maaneder af 1863 var ivrigst for at skabe saa nær en Tilknytning som muligt mellem Danmark og

Sverige-Norge, ja, købe en føderativ Union med Opgivelse af Holsten. Denne Episode, der i sine fantastiske Enkeltheder er et nyt Bevis paa M.s politiske Frodighed, fik imidlertid ingen reelle Følger. M. og Hall kom ikke hinanden nærmere. Alt taler for, at begges Standpunkter var urealisable, og det lader sig i det hele ikke gøre nu at dømme de to Statsmænd imellem. Givet er det, at Spliden mellem dem blev en Ulykke for Danmark. Men en Tids Opgaver maa løses af Tidens Mænd, og til dem hørte baade Hall og M. Saa fortsattes da Tovtrækningen mellem de to, til Spillet var ude. M. maatte efterhaanden over for Holstenernes Stejlhed opgive Tanken om en Helstatsfællesforfatning, og han gik, om end uden Glæde, med til den i Nov. 1863 vedtagne dansk-slesvigske Fællesforfatning, men kun som en foreløbig Foranstaltning. Saaledes var Stillingen, da Frederik VII. døde 15. Nov. s. A.

Hermed begyndte M.s andet store dramatiske Indgreb i Danmarks Historie. Naar man vil skildre og vurdere det, maa man med fuld Erkendelse af Værdien af det Stof, der er samlet til dets Belysning, og det Skarpsind, der er øvet over for Stoffet, fastholde, at meget endnu er dunkelt og maaske altid vil blive det. Forklaringen heraf er ikke mindst den, at M. selv ikke har gjort sig Motiver og Handlinger fuldt klar, at hans voldsomme og vitale Natur har jaget ham af Sted, at han har troet paa sin Styrke og sit Retsind og ikke til enhver Tid nøje overvejet, om netop han var den rette Mand. Det er derfor mindre M.s enkelte Handlinger end hans hele Greb om Sagen, der æsker Dom.

Der opstod hurtigt Konflikt mellem Christian IX. og Ministeriet Hall. Under Pres af Situationen og af Ministrene stadfæstede Kongen Novemberforfatningen og sendte 4. Dec. Rigsraadet hjem. M. har siden erkendt, at i hvert Fald det første var et Misgreb, men han synes ikke at have ytret Tvivl, mens Forhandlingerne stod paa. I det hele synes han i de sidste Uger af Ministeriet Halls Levetid ikke at have taget væsentlige Særstandpunkter. Givet er det imidlertid, at Regeringen under Indtrykket af Stormagternes Pression blev mere og mere raadvild og indbyrdes uenig og derfor ikke havde nogen stor Styrke at sætte imod Kongen, da han 23. Dec., presset af Magterne, krævede Rigsraadet indkaldt paa ny for at ophæve Fællesforfatningen. Ministrene drøftede indgaaende Kravet, og Hall havde først paa alles Vegne lovet Kongen at indkalde Rigsraadet, da Krieger greb ind og fik ham til at tage Løftet tilbage. Kriegers Ræsonnement, at netop dette Ministerium ikke kunde tage sin Hjemkaldelse af Rigsraadet tilbage, modnede nu i Forbindelse med andre Forhold den Beslutning hos M., at han vilde tage

Ansaret. Ministeriet Hall havde faktisk siden Marts 1863 styret mod Konflikt med Tyskland, den Støtte, det havde haabet paa fra forskellig Side, havde vist sig upaalidelig, Kongen var uvenlig stemt især mod Hall og Lehmann, Regeringen var indbyrdes splidagtig. Mellem Kongen og M. personlig var der opstaaet et vist Tillidsforhold. I de skæbnesvangre Dage sidst i Dec., da Konge og Ministerium stod over for hinanden, kunde M. have ræsonneret, som mange siden har gjort det: Hall burde nagles til Taburetten og tage Følgerne af sin Politik. Men havde han gjort det, havde han ikke været sig selv. Han havde ingen Tillid til Hall, han troede at vide, at Kongen heller ikke havde det, der var i M.s egen Fortid Træk, der kunde gøre ham ønskeligere for Udlandet. I hvert Fald: han greb Chancen, han tilbød indirekte Kongen sin Hjælp, og den blev modtaget. 31. Dec. dannede han et Ministerium, hvor han selv var Udenrigsminister, og hvis Medlemmer i øvrigt var politiske Ubetydeligheder.

Der var meget, der rent taktisk berettigede M. til at tro, at han var Manden. Ulykken var, at der ingen solid saglig Baggrund var. Han havde i Virkeligheden intet andet Program end Hall. Og det drejede sig nu ikke mere om Beherskelsen af et partidelt Ting eller om Gennemførelse af Love, det drejede sig om Danmarks Eksistens. Det gjaldt i første Linie Tovtrækning med Gesandter, derefter Ansaret for et Lands Forsvar. M. satte en Gang igen sin Vitalitet mod sin Tvivl. Med sin Mandsvillie vilde han redde Danmark, og han tabte.

Krigen Febr. 1864 vilde være kommet ogsaa med en anden Konsejlspræsident, og den vilde have ramt os lige saa uforberedte. Det uløste Spørgsmaal, det evigt smertende Saar i dansk nyere Historie er dette: hvem har Ansaret for Danevirkes Rømning? En minutløs Undersøgelse af, hvor stor en Del M. har i Beslutningen, er i Virkeligheden uden større Interesse. Det staar fast, at General de Mezas Instruks berettigede ham til at foretage Rømningen, men det kan ikke siges opklaret, i hvor høj Grad Officerne under deres Samtaler med Kongen og M. ved disses Besøg i Stillingen havde gjort Rede for deres Standpunkt, som i øvrigt ikke dengang var endeligt fastlagt. Det lader sig ikke paavise, at M. forud har vidst Besked med, at og naar Rømningen skulde ske. Det er paa den anden Side ubestrideligt, at M.s hele Natur som den udenfor og ovenfor staaende gør det specielt vanskeligt at forstaa hans Del i Begivenhederne. Han har næppe heller her gjort sig alle Muligheder klar, ikke fordi hans Tanke og Ræsonnement savnede Skarphed, men fordi hans optimistiske Voldsom-

hed bar ham frem. Sikkert er det, at M. tog Følgerne af Rømningen og Folkets Raseri som en modig og behersket Mand. En særlig Vurdering kræver hans Optræden over for de Meza. Naar han ikke her fjøede Kongen, men lod Generalen falde som Offer for Folkestemningen, er Dommen herover vel til Dels afhængig af det ubesvarede Spørgsmaal, hvor meget M. vidste om Rømningen i Forvejen, men det kan meget vanskeligt forsvares, at M. lod de Meza falde. Han har ment at gavne det heles Vel derved, og det maa erkendes, at en enkelt Menneskeskæbne nu og da maa ofres for Staten. Men M. vilde intet have tabt og vundet meget, om han havde staaet fast her.

Over for Spørgsmaalet om Dybbølkampen 18. April ligger M.s Ansvar klarere belyst. Han har en Hoveddel i, at Skanserne ikke blev rømmet inden Stormen, men han havde gode Grunde til sit Ønske — Hensynet til Londonkonferencen — og han blev ikke tilstrækkelig underrettet af Krigsministeren. Endelig er det altid et aabent Spørgsmaal, om ikke Dybbølkampen knyttede et værdifuldt Baand mellem Danmark og Nordslesvig.

Krigens øvrige militære og diplomatiske Historie skal ikke fortælles her. Den egentlige Afgørelse faldt ved Londonkonferencens Sprængning. Naar det maa siges, at M. bærer et Hovedansvar for de danske Forhandlers uklare Instrukser og for den endelige Afvisning af det engelske Mæglingsforslag: Deling ved Voldgift, skal det straks tilføjes, at Opgaven utvivlsomt overhovedet var uløselig og kun vilde have været løselig, hvis England eller andre Magter effektivt havde støttet Danmark. M. var ikke den eneste, der holdt Haabet herom ved lige for længe. Imidlertid hører det ikke til de store Træk i M.s politiske Liv, at han i det afgørende Statsraadmøde 21. Juni overlod Afgørelsen til Kongen. Han gjorde det ikke af Fejghed, men Styrken svigtede ham i et Øjeblik, da han havde Brug for den. Mulighedernes Vildnis slog sammen om ham, Tvivl og Fantasteri brødes i hans Sind. Her ligger det afgørende Vendepunkt i M.s Psykologi.

Efter Als' Fald maatte M. 8. Juli 1864 paa Kongens Anmodning give Plads for et Ministerium, der vilde slutte den smertelige Fred. Der er ingen Tvivl om, at dette var en Nødvendighed, og de Taler, hvori M. hævdede sin Tro paa, sin Trang til en Kamp til sidste Mand, var storslaaede i deres Patos, men udsprang fra en syg og oprevet Sjæl. Fremfor nogen anden følte M. Landets Ulykke som sin egen, og 1865 solgte han sin Gaard i Lyngby og rejste 30. Nov. med sin Familie til New Zealand. Det storladne i M.s Personlighed viser sig ikke alene i denne resolute selvvalgte Forvisning,

men endnu mere i den Maade, hvorpaa han bar den. Den 54-aarige Mand tog fat som Nybygger med Spade og Økse, levede et primitivt Liv med Hustru og Børn og genvandt fuldt ud sin Sundhed legemligt og aandeligt. Alligevel var der sket en Omvæltning i hans Indre. Det grublende og prøvende i hans Aand havde paa ny faaet Overtaget over den fremstormende Handlelyst. Baade indadtil i sig selv og udad til andre vendte han sig ustandselig med Spørgsmaalet: hvad er Sandhed? Hans Tro paa de Idealer, han havde villet tjene med Junigrundloven, var ikke svækket, men han var trængt over i Forsvaret. I denne Kamp for at erkende og værne satte hans Aand sig endnu nogle af sine skønneste Blomster.

April 1869 vendte M. tilbage fra New Zealand. S. A. blev han Sognepræst i Brøndbyerne ved Kbh. Han afslog Opfordringer til at genindtræde i det politiske Liv, men skrev i Aarene 1869—71 ugentlige Artikler i »Berlingske Tidende«. Han tog her til Orde mod den spirende Folketingsparlamentarisme, men udfoldede i øvrigt ikke nye stilistiske Evner. Af større Interesse var de to Forelæsninger »Om politiske Drømmerier«, som han i Dec. 1869 holdt paa Universitetet, et Stykke glimrende dialektisk Journalistik, hvori han trak Danmarks Fremtidsudvikling op som et tvungent Valg mellem en Kamp med Tyskland til sidste Mand eller fuldkommen Afvæbning. Dette Dilemma, der siden indgik i andres Agitation for Afrustning, var dog ikke for M. nogen fast bundfældet Overbevisning, og han vendte senere tilbage til et efter Forholdene afpasset Forsvar.

Febr. 1871 fik M. sit gamle Embede som Biskop i Lolland-Falsters Stift igen og virkede her til sin Død. Han beskæftigede sig i den følgende Tid med Studier af forskellig Art og tumlede desuden bestandig i Tanken med Begivenhederne 1864. Han vendte ustandselig tilbage til dem i Breve, og han nedskrev de Erindringer, der blev udgivet 27 Aar efter hans Død. Det var ham dog umuligt ikke ogsaa at beskæftige sig med Dagens Politik. Han vilde ikke, sagde han, blande Kristendom og Politik sammen, men Kristendommen skulde gennemstrømme Politikken som en skjult Varme, som Sandhed og Naade. Heri er vist hans Stilling mellem de to Gerninger, der fyldte hans Liv, karakteristisk betegnet. Der var Bud efter M. flere Gange fra Vælgere, 1871 i Helsingør, 1872 i Roskilde, men først 1882 valgtes han ved et Suppleringsvalg i Middelfart og beholdt Kredsen, til han 1886 trak sig tilbage. Han var valgt væsentlig paa Foranledning af det radikale Venstre, men han søgte efter Valget Forbindelse med begge Fløje, ja, med alle Partier.

Han betegnede det som sin Opgave at binde de stridende sammen. Hans Standpunkt, som han efter 1869 ofte havde udtalt, dels i en Række »Politiske Breve«, dels i Breve til Politikere, ja, til Kongen, var det, at baade Regeringen og Oppositionen begik Fejl, han gik skarpt imod Provisoriet 1877 og senere mod Visnepolitikken. Han vilde ligelig Parlamentarisme med skiftende Regeringer og saglige Afgørelser. Men M. var nu en gammel Mand, og han betonedede det selv ved enhver Lejlighed. Tiden var en anden end i 50'erne og 60'erne. M. fik en underlig Stilling mellem Højre og Venstre, og hans snart patetiske, snart spottende Veltalenhed fandt ikke mere Sangbund. Han trak sig tilbage Aaret efter det andet Provisorium, overbevist om, at Grundloven var traadt under Fødder.

Sit sidste Aar levede M. i Ro i sin Bispegaard. En meget væsentlig Side af hans Biografi er hans Virksomhed som Præst og Skolemand. Egentlig videnskabelig Teolog var han ikke, bortset fra hans Ungdoms Studier over østerlandske Sprog, der fandt en populær Fortsættelse i hans Oversættelser af »Propheten Esaias« og »Hiob og Psalmerne« (1865). Men han var baade en frugtbar og original kirkelig Skribent og en usædvanlig levende og omhyggelig Biskop. Han helligede sit Stift, dets Præster og dets Lærere en utrættelig Interesse, var ikke altid lige velset, naar han kom paa sine smaa uventede Visitatser, men vandt ved sin menneskelige Forstaaelse og sin myndige Alvor i Længden de bedstes Hjerter. Af hans religiøse Skrifter maa fremhæves især hans »Prædikener paa alle Søn- og Helligdagene i Aaret samt i Fasten« (1871), »Fra Bønnens Verden« (1876), »Den femte Bøn og dens Liv i Kirken indtil Luther« (1883) og »Et Bidrag til den apostolske Trosbekjendelses Historie« (1886). Som Polemiker tog han fremragende Del i den af Georg Brandes rejste Debat om religiøse og moralske Problemer først i 70'erne og skrev siden i »Politiske Breve« (1878) mod Biskop Martensens Etik. Til Forstaaelsen af M.s egen Personlighed og Linierne i hans Politik er disse Arbejder af afgørende Betydning, og de bærer Side for Side Vidnesbyrd om hans eminente sproglige og videnskabelige Begavelse.

Som Skolemand knyttede M. sit Navn til Skoleloven af 1856 og til Forbedringen af Seminarieuddannelsen 1857, ligesom de videregaaende Kursus til Uddannelse af Lærere skyldes ham. Han maa ogsaa paa Skolens Omraade regnes for en af det 19. Aarhundredes Foregangsmænd i Danmark.

I sin Natur og sin Skæbne hører M. til de mærkeligste Skikkelser i vor Historie. Han var saa sammensat, at det ikke vil være muligt at finde en nogenlunde gyldig Generalnævner for hans Evner

og Personlighed. Det Indtryk, han gjorde paa sin Samtid, var saa uens, at selv samvittighedsfulde Bedømmere har givet deres Vurdering Pamflettens Karakter med Vægten lagt paa de samme Egenskaber, der for andre staar som purt Guld. Givet er kun eet: M. var overalt og altid, i Aandens Purpur og Pilgrimmens Pjalter, uden for og oven over andre og fri af Banalitetens Usseldom. Men denne Overlegenhed gav ingen Tryghed og ingen Lykke. I Kraft af sine Anlæg og sin splittende Analysen var M. en uforløst Aand. Kun i enkelte Øjeblikke, naar Magt eller Arbejde bar ham frem paa Stormvinger, kunde han for en kort Tid glemme det. Inderst inde vidste han det altid. Men det var hans Tro, at han delte Skæbne med hele Menneskeheden, der sukkede efter Forløsning, og her, ved Kristi Kors, begynder og ender M.s Saga. Den, der vil skrive den til Bunds og trænge ind til hans Hjertes og Hjernes inderste Celler, maa selv have følt Korset tynde sine Skuldre og Naglegabene brænde sine Hænder.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Æresdoktor i Teologi ved Universitetets Firehundredeaarsfest 1879. — R. 1850. DM. 1854. K. 1859. S.K. 1864.

Maleri af Const. Hansen 1846, litograferet af I. W. Tegner 1854. Buste af H. V. Bissen 1856 (Kunstmuseet). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg), Maleri af J. V. Gertner 1864 (sst.). Tegning (sst.). Buste af O. Evens 1882. Bronzemedajllon af samme 1889. Portrætteret paa C. Thomsens Maleri: En Bispevisitats 1888. Litografier af Em. Bærentzen 1844, fra I. W. Tegner 1856 og fra Em. Bærentzen & Co. 1864. Farvelitograferede Karikaturer med H. Martensen og Jens Busk. Staalstik af E. Sonne 1864 og A. Weger 1874 efter Fotografi. Træsnit 1860 efter Tegning af H. Olrik, 1874, 1880, 1882 (efter Fotografi), af C. Hammer 1885 og af G. Pauli 1887. Satirisk Træsnit fra Hamburger Wespen 1864. — Mindesmærke paa Nykøbing Kgd. Buste i Maribo K.s Landemodesal.

Povl Bagge: Studier over D. G. Monrads Statstanker, 1936. Af den her anførte Litteratur fremhæves: V. Hørup i Politiken 5. April 1887. V. Birke-dal: Personlige Oplevelser, I, 1890. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. P. Vedel: Bidrag til Monrads Biografi (Særtryk af Tilskueren), 1904—05. E. Henrichsen: Mændene fra 48, 1911. Aage Friis: D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864, 1914. Hist. Tidsskr., 8. Rk., IV, Tillægshæfte, 1913, S. 171—87; V, 1914—15 (se Registeret); 9. Rk., V, 1926—27, S. 447—85. F. Nørgaard: D. G. Monrad, 1918. A. F. Kriegers Dagbøger, I—VII, 1920—25. Sønderjydske Aarbøger, 1925, S. 1—77, 161—95. Harald Nielsen: Mænd og deres Gerning, 1929. Albert Olsen: Studier over den danske Finanslov, 1930. Endvidere: V. Nannestad:

Portraiter fra Kirken, 1895. Teologisk Tidsskrift, 4. Rk., X, 1929, S. 1—59. K. C. Rockstroh: General de Meza og Dannevirkes Rømning, 1930. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger 1863—79, 1936. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben, 1938. Hist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1934—36, S. 583—642; IV, 1937—38, S. 278—317. Dsk. Mag., 7. Rk., II—III, 1939 f.

Pool Engelstof.

Monrad, David, 1763—1847, Generalpostdirektør. F. 30. Juli 1763 i Adelhejms Præstegaard, Norge, d. 26. Febr. 1847 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst til Ejdanger i Akershus Stift, Provst Jørgen Herman M. (1714—63) og Cathrine Stranger (1728—63). Gift 2. Juli 1791 paa Frbg. med Clara Jørgensen, f. 9. Jan. 1767 i Kbh. (Nic.), d. 29. Marts 1848 sst. (Helligg.), D. af Konditor, Urtekræmmer, Løjtnant Hans J. (1731—96) og Cathrine Margrethe Næve (1742—90).

M. blev 1784 exam. jur. og s. A. Volontør i Danske Kancelli, 1786 Kopist, 1790 Kancellist og Kancellisekretær, fungerede som Sekretær ved den 1793 nedsatte Kommission angaaende Generalpostamtets bedre Indretning, blev 1794 Chef for Generalpostamtets danske Sekretariat, 1801 tillige surnummerær Direktør i Generalpostamtet, 1809 ved Generalpostamtets Omdannelse til Generalpostdirektion Postdirektør og 1835 Generalpostdirektør, afgik 1842. Inden for Generalpostamtet savnedes ved M.s Tiltræden 1794 i høj Grad en ledende Kraft, og det faldt i M.s Lod i Forbindelse med Chr. Wilh. Lange (s. d.) at føre Postvæsenet frem gennem de vanskelige Aar efter Krigene i Aarhundredets Begyndelse og den efter Krigene følgende lange vanskelige finansielle Periode, idet Lange tog sig af Etatens Finanser, M. af de Fremskridt, der maatte og kunde ske. Det kan med Sandhed siges, at M. blev Sjælen i alle de Reformer, der fandt Sted inden for hans lange Embedsperiode, selv om han først i sit 72. Aar blev Etatens øverste Leder. Der skete i hans Tid Fremskridt, som ikke var set siden Klingenberg's Dage. Her skal blot nævnes Forordningen af 1804 om Befordringsvæsenet, der nu henlagdes under Postvæsenets Styrelse, Indførelsen af Diligencer og Holstenskvogne, Oprettelsen af en Fodpost i Kbh., Oprettelse af nye Postkontorer og nye Ruter, bl. a. nye Forbindelser med Hamburg, bedre Forhold paa Store Bælts-overfarten, den optiske Telegrafs Henlæggelse under Postvæsenet og endelig, trods megen Modstand fra hans Kolleger, de øvrige Direktørers Side, Oprettelse af Dampskibsfart paa Store Bælt. Han havde en meget betydelig Del af Æren for, at Postforbindelsen mellem Landsdelene under Krigen 1807—14 foregik paa en saa betryggende Maade, som Tilfældet var, og endelig skal det nævnes,

at han med stor Snildhed, umiddelbart forinden Okkupationen af Sjælland fandt Sted 1807, bragte en Del af de paa Rosenborg Slot opbevarede kongelige Klenodier og Kostbarheder i Sikkerhed paa Gisselfeld. — Kancelliraad 1798. Justitsraad 1801. Etatsraad 1809. Konferensraad 1826. — R. 1810. DM. 1828. K. 1836. S.K. 1839. — Malerier af Jens Juel og af C. A. Jensen 1834 samt af H. P. S. Jørgensen. To Miniaturer af ukendt. Litografier af Bendixen og fra Em. Bærentzen & Co. 1841.

Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark under Frederik VI. og Christian VIII., 1908.

H. Hjorth-Nielsen (G. Kringelbach).

Monrad, Hans Christian, 1780—1825, Præst. F. 4. Maj 1780 i Bregninge, Ærø, d. 7. Marts 1825 i Mern, begr. sst. Forældre: Sognepræst Frederik Carl M. (1745—1823) og Ulrikke Antonette Sletting (1748—1808). Gift 4. Juni 1811 i Slingerup med Ferdinandine Henriette Gjertsen, f. 8. April 1793 i Sengeløse, d. 9. Juni 1871 i Kolding, D. af Sognepræst Henrik Mathias G. (1757—1806) og Anna Birgitte Maria Brønstorff (ca. 1768—1817).

M. blev Student 1799 fra Aarhus, cand. theol. 1803 og ansøgte om at blive Præst og Missionær i Dansk-Guinea, hvor han haabede og ventede at virke til Gavn og Velsignelse. Han fik Udnævnelse dertil 12. Okt. 1804 og rejste ved første Skibsløjighed til Guinea-kysten, hvor han 1805 tiltraadte Kaldet. Opholdet i Kolonien blev en stor Skuffelse for den unge Præst, der omtaler sin Præstedont som »en usigelig tung Stilling«. Hverken Kolonisterne eller de indfødte var lydhøre for hans Forkyndelse, og den moralske Tilstand paa Christiansborg og de øvrige »Etablissementer« og Forter var ikke god. 1809 vendte han hjem og blev to Aar efter Præst i Grejs og Sindbjerg Sogne ved Vejle. Her fik han Tid til at arbejde med sine Optegnelser fra Afrika-Tiden og skrev »Bidrag til en Skildring af Guinea-Kysten og dens Indbyggere«, en meget læseværdig Bog om den danske Koloni, Stedets og Omegnens Natur og Omraadets Beboere; den udkom 1822 med en Fortale af C. Molbech. 1823 forflyttedes M. til Mern.

Kay Larsen: Dansk-vestindiske og -guineiske Personalia og Data, Ms. i Det kgl. Bibliotek.

A. Jantzen (Kay Larsen*).

Monrad, Jørgen Herman, 1848—1903, Præst og Forfatter. F. 4. Febr. 1848 i Marvede, d. 18. Okt. 1903 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Provst Laurits Vilhelm M. (1797—1877) og Elisabeth Margrethe Frisenberg (1801—64). Gift 8. April 1875 i Kbh. (Var-tov) med Louise Esther Brandt, f. 24. Dec. 1847 i Rønnebak,

d. 27. Aug. 1917 i Kbh., D. af Pastor C. J. B. (s. d.) og Hustru.

Barndomshjemmet var præget af det vaagnende Liv i de gude-
lige Forsamlinger og af det sydvestsjællandske Konvent, og M.
selv, der kom sammen med de unge i Rønnebæk Præstegaard,
modtog tidligt Paavirkning herfra i grundtvigsk Retning. Da han
1857 var blevet Student fra Schneekloths Skole, blev han som
teologisk studerende snart Midtpunktet i en Kreds af ligesindede
Kammerater. 1873 blev han Kandidat og var en kort Tid Lærer
i Kbh., blev derefter uordineret Medhjælper for Sognepræsten i
Søborg, 1875 Kapellan pro loco i Farum, 1878 Sognepræst i Lem
i Viborg Stift, 1883 i Køge, 1890 sin Svigerfaders Efterfølger ved
Vartov og 1894 Frederikskirkens første Sognepræst. — M. over-
tog 1890 (sammen med L. J. Moltesen) Udgivelsen af »Dansk
Kirketidende«, der under hans Ledelse indtog en agtet Plads
blandt kirkelige Blade. Han var et klart Hoved og en kritisk
prøvende Tænkter med rigt Lune. Hans »Noter« til Ugens Be-
givenheder var skrevet i Lapidarstil, vittige, men uden Ond-
skab, af en fremragende Journalist. Ogsaa som Prædikant var
han kortfattet og klar, og hans Tale var rig paa Billeder, set
med en Digtters Øjne. Han havde en klangfuld, tiltalende Røst.
Det centrale i hans Skrift og Tale var Forkyndelsen af Frelsen i
Kristus og Daabens Pagt. Han var konservativ i Tro og liberal i
sin kirkepolitiske Opfattelse af »den taalsomme Folkekirke«, en
borgerlig Indretning, bl. a. fordi den kan ophæves ved en Rigs-
dagsbeslutning. Han var Tilhænger af Præsteløftets Afskaffelse og
borgerlig Ægteforening, men Modstander af Indførelse af Menig-
hedsraadene, en Stridens Mand og en stille vemodig Mand, der
havde sine bedste Timer som Præst, naar han kunde sidde og trøste
et gammelt, anfægtet Menneske. — M. har udgivet »Polemiske
Prædikener« (1893), »Studier over grundtvigske Digte« (1896), et
Tillæg (»Frederikskirkens«) til Roskilde Konvents Salmebog (1895),
Taler ved Rigsdagens Aabning 1898, ved A. D. Jørgensens Jorde-
færd 1897 og ved C. F. Tietgens 1901, »Dansk Kirkeliv i Halv-
femserne. En Skildvags Anfægtelser og Opmuntringer« (1901) og
»Minder fra Frederikskirken« (1903). Efter hans Død udgav Præ-
sterne P. M. Larsen og Oluf Madsen »Monrads Fastepredikener«
(1904). — Mindesmærke paa Graven af Niels Skovgaard 1905.
Posthumt Maleri af Agnes Smidt ca. 1905 i Frederikskirken. Buste
af Axel Locher ca. 1895. Litografi af Harald Jensen 1904. Træ-
snit 1894.

L. Moltesen i Dsk. Tidsskr., 1903, S. 845—50. L. A. Hauch: J. H. Monrad, 1903. Taler ved Sognepræst J. H. Monrads Bisættelse og Jordefærd, s. A. Joh. Fog Petersen i Højskolebladet 13. Nov. 1903. J. P. Bang i Dansk Kirke-tidende 25. Okt. s. A. Fr. Jungersen i Ill. Tid. s. D. Stig Bredstrup i Kirke-ligt Samfunds Julebog 1921. Samme: Jørgen Herman Monrad, 1927.

A. J. Rud.

Monrad, Johan, ca. 1638—1709, selvbiografisk Forfatter. F. ca. 1638, antagelig i Middelfart, d. Natten mellem 11. og 12. April 1709, begr. i Gennerup K., Skaane. Forældre: Sognepræst i Mid-delfart, senere Biskop i Ribe Erik M. (1607—50) og Margrethe Bang (1616—69). Gift 9. Nov. 1682 i Aastrup, Fyn, med Mette Sophie Krabbe, f. ca. 1661, antagelig i Skaane, d. 21. April 1708 paa Hikkebjerg, sst., D. af Niels K. til Skellinge m. m. (1603—63, gift 1° 1635 med Lisbeth Rud, 1608—49, 2° 1652 med Mette Bille, 1630—57) og Mette Rosenkrantz (1624—83, gift 1° 1642 med Niels Vind til Grundet, 1615—46, 2° 1651 med Erik Bille til Løgismose, 1629—56).

J. M. blev Student 1656 fra Kbh.s Skole, tog derefter teologisk Eksamen og blev Hovmester for Rigsraad Otto Krag's Sønner. Med en kortere Afbrydelse 1676 var han 1672—80 paa Rejse i Tyskland, Italien, Frankrig, Nederlandene og England. Han havde altid dyrket adelige Bekendtskaber og maa utvivlsomt have haft et indtagende Væsen, siden det lykkedes ham trods Stands- og Aldersforskæl at vinde den purunge Storgodsejerdatter til Brud. Ved hans Optagelse i den danske Adelstand (1682) søgte Regeringen at bøde paa Mesalliancen. Da Svigermoderen, bag hvis Ryg Ægte-skabet var indgaaet, kort efter døde, og J. M. skulde overtage hendes skaanske Godser, Hikkebjerg, Toppeladegaard, Asserstrup, Bjørnstrup og Halvdelen af Svenstrup, holdt den svenske Regering, trods officiel dansk Protest, Arven beslaglagt i over et Aar. 1683 var J. M. blevet Landkommissarius for Fyn, men afhændede 1691 Embedet paa fordelagtige Vilkaar og tog Ophold i Skaane, hvor han siden levede som Godsejer, efterhaanden stærkt forgældet. — At J. M. mindes af Eftertiden, skyldes udelukkende den lille Selvbiografi, han har efterladt sig; den er skrevet ca. 1689, men Slutningen har kun Karakter af korte Notater (senere ført ned til 1692), saa at den egentlige Fremstilling slutter med Forlovelses- og Bryllupstiden. Det er ikke ved det Indtryk, Bogen giver af sin Forfatters Karakter, at den virker tiltrækkende; han er meget glad for sig selv, har følt sig som et udvalgt Guds Barn, der altid har Lykken med sig, og han bliver ikke træt af at fremhæve sine egne

Fortrin og sin Succes ved enhver Lejlighed. Men hans naive Selvros udspringer af en umiddelbar Glæde over Tilværelsen, hvis Goder han har forstaaet at nyde ogsaa rent æstetisk. Han er en Epikuræer med oprindelig, uaffekteret Sans for Naturen, der indgaar som et nødvendigt Element i hans Velvære. Kulminationen af Livets Lyst bliver hans Kærlighedshistorie; i hans sødmefyldte Erindring herom gaar det æstetiske Behag og den erotiske Passion op i en højere Enhed. For denne Sensualist tegner Minderne sig i Situationsbilleder, som han gerne nøjes med at sætte rent skizze-mæssigt paa Papiret. Som Stilist er han nærmest skødesløs, men netop hans Mangel paa litterære Pretentioner gør ham frisk og levende som Skribent og giver hans Erindringer en særlig Plads i Tidens autobiografiske Litteratur; medens Højbarokken hersker, bekender han sig ugenert til Naturligheden. — Manuskriptet til Selvbiografien, der findes i Det kgl. Bibliotek, blev først udgivet af J. G. Burman Becker (1862), senere af S. Birket Smith (1888).

M. Weibull: Samlingar till Skånes historia, 1870, S. 67—77. Georg Brandes: Ludvig Holberg, 1884, S. 50—57. Ord och bild, 1896, S. 337—44. Jul. Lange: Udvalgte Skrifter, I, 1900, S. 382—86.

R. Paulli.

Monrad, Johannes Henrik, 1849—1915, dansk-amerikansk Mejerimand. F. 4. Aug. 1849 i Nykøbing F., d. 13. Aug. 1915 i Nærum, begr. i Søllerød. Forældre: Biskop D. G. M. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 19. Okt. 1872 paa Fuglsang, Toreby, Lolland, med Anna Maria Louisa Frederiksen, f. 26. Nov. 1849 paa Nøbbøllegaard i Holeby, D. af Proprietær Johan Ditlev Friderichsen (s. d.) og 2. Hustru.

Efter at have været i Snedkerlære kom M. paa Søkadetskolen i Kbh., men blev taget ud, da Faderen 1865 med hele sin Familie rejste til New Zealand. Her levede M. et eventyrligt Liv som Nybygger og blev, da Faderen 1869 rejste tilbage til Danmark, sammen med en Broder derude og deltog som frivillig Løjtnant i Krigen mod de oprørske Maorier. Som Belønning fik M. en Del Land, men han fandt ikke Forholdene tilfredsstillende, og 1870 rejste han tilbage til Danmark. Her studerede han lidt Kemi og havde i de følgende Aar forskellige Stillinger, drev en Tjærefabrik, var Inspektør ved en Sukkerfabrik m. m., hvorefter han satte sig ind i Mejeribrug og 1878 paa ny drog til New Zealand med Kone og Børn. Her tog han igen fat paa Nybyggerlivet, dog uden Held, og paa Foranledning af Chr. Hansens Laboratorium rejste han 1885 til Amerika, medbringende den første Centrifuge, der kom til Landet. I de første ti Aar var han Agent for Chr. Hansens Laboratoriums Filialfabrik i Little Falls, N. Y., som bestyredes af hans Svoger, J. D. Fre-

deriksen (s. d.); senere blev han Leder af Laboratoriets nyoprettede Kontor i Chicago. M. tilegnede sig ved Studier og Eksperimenter en omfattende Viden, og da han gennem sit Arbejde kom i Kontakt med Mejerimænd over hele Landet, fik han rig Lejlighed til at gøre denne Viden frugtbringende. Naar dertil kom, at han var en alsidigt begavet Personlighed, i Besiddelse af stor Veltalenhed og usædvanlige Evner som Skribent og Evne til at omgaas høje og lave, maatte hans Virksomhed faa stor Betydning. Han gav med rund Haand Raad og Vejledning til alle Mejerister, der søgte ham, var en højt skattet Foredragsholder ved Mejerikongresser og nedfældede sin Viden i et Utal af Artikler i Fagskrifter. Han udgav og redigerede en Tid »Kansas City Dairy Journal«, senere et meget læst Kvartalsblad »The Dairy Messenger« og udgav flere fortrinlige Fag-Haandbøger. Hans mest læste Bog blev »A.B.C. in Cheesemaking«. — I nogen Tid var M. Agent for United States Agricultural Department i Dairy Division, men da Staten Illinois 1899 oprettede sit eget Agerbrugs- og Mejeridepartement, kaldtes han til Stillingen som Assistant Dairy Commissioner. 1901 blev han af politiske Grunde fortrængt fra Stillingen, hvorefter han indtraadte i Redaktionen af det ansete Mejeriblad »New York Produce Review«, til hvilket han i en Aarrække under Mærket Pen & Ink Buttermaker havde leveret en ugentlig instruktiv Artikel, der fastslog hans Autoritet som den betydeligste mejerifaglige Skribent i Amerika. Til dette Tidsskrift var han Bidragyder til sin Død. Af Hensyn til sit Helbred maatte han 1907 efter et Aars Ophold paa Jamaica sammen med sin Familie tage til Danmark, hvor han henlevede sine sidste Aar, stadig beskæftiget med mejeri-videnskabeligt og journalistisk Arbejde. Ved sin dybe Indsigt i Mejerivæsenets baade praktiske og teoretiske Sider og sin brændende Interesse for Fagets Udvikling, ved sit Retsind, sin Ubestikkelighed og sin Hjælpsomhed skabte M. sig et anset Navn i Amerika, og hans Virksomhed har sat dybe Spor i det amerikanske Mejeribrug. Han samlede et meget stort Bibliotek af Alverdens Mejeri-Litteratur. Det overgik efter hans Død til Chr. Hansens Laboratorium i Kbh., som stadig holder det à jour, og det er sikkert det største og mest komplette Mejeribibliotek i Verden.

Mælkeritidende, XXVIII, 1915, S. 653—56.

A. Kamp.

Monrad, Johannes, f. 1876, Sognepræst. F. 5. Aug. 1876 i Farum. Forældre: Sognepræst J. H. M. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Sept. 1907 i Valgmenighedskirken paa Frbg. med cand. phil. Regitze

Charlotte Jungersen, f. 2. Febr. 1880 i Blære, D. af Valgmenighedspræst Fr. J. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1897 fra Østersøgades Gymnasium, cand. theol. 1903 og s. A. Lærer ved Ryslinge Højskole. 1917 blev M. Medforstander for Skolen, købte den 1922 og ledede den, til han 1929 blev Sognepræst i Kølstrup. Ved Siden af Alfred Povlsen var M. den, der især prægede det omfattende Skolearbejde i Ryslinge. Hans Klarhed som Fortæller, hans Evne til at tjene de unge med sit Vidnesbyrd, forenet med stor praktisk Sans, skabte ham en fremskudt Plads i Højskolens Verden. Hans Slægt tæller mange Præster, og følgende en Trang fra sin tidlige Ungdom fortsatte han Slægtslinien, da han søgte ind i Kirkens Tjeneste. Kirkepolitisk hylder han de grundtvigske Frihedstanker og har som Talsmand for disse fulgt i sin Faders Spor. Hans Skrift: »Grundtvigsk Kirkepolitik« (1911) er et Udtryk herfor. 1918—30 var M. Medlem af, siden 1930 Formand for Hovedbestyrelsen for Kirkeligt Samfund af 1898. Han var i en lang Aarrække Sekretær for, senere Medlem af Bestyrelsen for Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler. Han har foruden det nævnte Skrift skrevet en Biografi af Vilhelm Birkedal (1915), redigerede i mange Aar »Ryslingebogen«, Ryslinge Højskoles smukke Aarsskrift, var 1930—36 Redaktør af Kirkeligt Samfunds Julebog og redigerede: »N. F. S. Grundtvig. Et Festskrift« (1933).

Højskolebladet, LIV, 1929, Sp. 136—38. Fyns Tidende 2. Aug. 1936.

Fred. Nørgaard.

Monrad, Peter Johan, 1758—1834, Kancellideputeret. F. 18. Maj 1758 i Kristiania, d. 23. Jan. 1834 i Kbh. (Holmens), begr. paa Frbg. Forældre: Rektor ved Kristiania lærde Skole Søren Seerup M. (1728—88, gift 1° 1755 med Anna Cathrina Borch, 1734—56) og Elisabeth Darjes (1721—75). Gift 24. April 1789 i Kbh. (Nic.) med Cecilia Kirstine Martin(sen), døbt 25. Okt. 1761 i Kbh. (Holmens), d. 5. April 1839 i Kbh. (Frbg.) (gift 1° 1779 med Fuldmægtig Rasmus Sørensen), D. af Guldsmed Eilert M. (d. tidligst 1778) og Ellen Elisabeth Egholm (ca. 1720—88).

M. blev af sin Fader dimitteret til Universitetet 1776. Han begyndte derpaa et medicinsk Studium, men opgav det allerede 1779, hvorpaa han fik Ansættelse som Volontær i Danske Kancelli. Kancelliet var paa det Tidspunkt stærkt præget af norskfødte Embedsmænd. 1781 blev han Kopist, 1786 Kancellist og varetog 1789—90 under Konferensraad Aagaards Sygdom hans Forretninger som Kontorchef. Lønnen herfor var

en Udnævnelse 1790 til Ekspeditionssekretær, og derefter steg han rask gennem Graderne. 1799 blev han Assessor i Kancellikollegiet og Chef for norske Ekspeditionskontor, 1801 Chef for Revisionsdepartementet, 1803 Deputeret og 1826 1. Deputeret. Fra 1804 havde han endvidere overtaget Departementet for Lens- og Udskrivningssagerne. Han betragtedes som en kundskabsrig og alsidig interesseret Mand, paa hvis store Arbejdsevne man kunde lægge rigelig Beslag. Som Kancelliembedsmand fik han Sæde i talrige Kommissioner, f. Eks. angaaende de norske Bygselgaardes Overdragelse til Embedsboliger og forskellige Kommissioner vedrørende Borgervæbningen og Landmilitsvæsenet. Endvidere blev han Medlem af de Kommissioner, der skulde tage sig af Christiansborg Slots og Raad- og Domhusets Opførelse, af Kommissionen for Fødsels- og Plejestiftelsen, for nordiske Oldsagers Bevarelse og for den Arnamagnæanske Stiftelse. Endelig var han Direktør for Blindeinstituttet og for det Wærnske Institut samt 1798—1834 Medudgiver af Kollegialtidende. I sine sidste Leveaar deltog han i de vigtige Forhandlinger om en Ständerforfatnings Udarbejdelse. Under disse tilhørte han Kancelliets højre Fløj med Stemmann som Fører, idet han strengt holdt paa Grundejendom som den eneste Betingelse for Valgrets Erhvervelse og modsatte sig en særlig Repræsentation valgt af Universitetet og Gejstligheden. —Kancelliraad 1794. Justitsraad 1801. Etatsraad 1803. Konferensraad 1812. — R. 1817. K. 1828.

Hans Jensen: De danske Ständerforsamlings Historie 1830—1848, I, 1931.
C. Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901.

Harald Jørgensen (G. Kringelbach).

Monrad, Svenn, f. 1867, Læge. F. 19. Aug. 1867 i Helsingør. Forældre: Lærer, senere Overlærer David M. (1829—1913) og Anny Justine Unna (1836—1902). Gift 3. Marts 1899 i Kbh. (Jac.) med Hertha Elisabeth Black, f. 1. Okt. 1871 i Horsens, D. af Stiftsfysicus Andreas B. (1819—92, gift 1° 1849 med Nancy Bøtker, 1826—78) og Marie Catherine Benedicte Paludan-Müller (1841—1916).

M. blev Student 1885 fra Fr.borg og medicinsk Kandidat 1892. Efter forskellig Hospitalstjeneste, bl. a. paa Dronning Louises Børnehospital, var han 1897—1901 Reservelæge paa dette Hospital og er fra 1906 dets Overlæge. 1898 blev han Dr. med. ved Afhandlingen »Kliniske Studier over Appendicitis hos Børn«. Han virkede som Privatdocent ved Universitetet i Pædiatri fra 1900, fik Ansættelse som Docent 1906 og er fra 1934 Professor ved den medicinske Praktikantundervisning. Han var Læge ved Børnehjemmet paa Vodrofs-

vej 1899—1906 og Leder af Dronning Louises Børnehospitals Poli-klinik paa Vesterbro 1904—06. Selv havde han Privatklinik for Børnesygdomme 1904—08. Han har taget levende Del i Foreningsarbejde, stiftede Pædiatrisk Selskab 1908 og var dets Formand 1908—13, var Medlem af Kbh.s Lægeforenings Bestyrelse 1909—17, af Bestyrelsen for Medicinsk Selskab 1910—14, Formand 1914—16, er Medlem af Bestyrelsen i Foreningen til Kønssygdommenes Bekæmpelse fra 1910, af Direktionen for Welanderhjemmene fra 1915, var Repræsentant i Den alm. danske Lægeforening 1915—18, Medlem af Bestyrelsen for Nordisk pædiatrisk Forening 1915—31, er Medredaktør af »Acta paediatrica« fra 1921. Han var Formand for Danske Børnelægers Organisation 1916—18. Af Sundhedsstyrelsen blev han Medlem 1919, Næstformand i dens Lægerraad 1930, dens Konsulent i Børnehygijne og Vicemedicinaldirektør 1933. Endvidere er han bl. a. Medredaktør af »Revue française de pédiatrie« fra 1925, Medlem af Bestyrelsen for Association internationale de pédiatrie préventive fra 1931, Æresmedlem af Dansk pædiatrisk Selskab fra 1933, Formand for Hovedbestyrelsen og Direktionen for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse 1933—38. — M. har haft stor Betydning for Pædiatriens Udvikling og Uddannelsen af Børnelæger i Danmark og har udfoldet en meget stor litterær Virksomhed paa Pædiatriens Omraade. Særlig kendt er hans Arbejder over den exsudative lymfatiske Diatese og om Epilepsi og Hysteri i Barnealderen. Han har udgivet »Pædiatriske Forelæsninger og Studier«, I—III (1903—15), »Moderens Bog« (1916, 7. Oplag 1936, i alt 43 000 Eksemplarer), »En bok om barnevård« (1920) samt »De vigtigste Mave-Tarmsygdomme i den første Barnealder« (1928). Stor Opmærksomhed vakte hans Foredrag i Medicinsk Selskab 1935 om »Bekæmpelse af sygelighed og dødelighed i første leveår« som Propaganda for Udstationeringen af Sundhedsplejersker i Danmark (Loven af 31. Marts 1937). 1922 udgav han »Sundhedsstyrelsens vejledning i det spæde barns ernæring og pleje« (6. Udg. 1938, i alt 520 000 Eksemplarer). I øvrigt har han i Foredrag og Pjecer arbejdet kraftigt for social Omsorg for det spæde Barn, bl. a. for Oprettelsen af Welanderhjemmene og for Børneplejestationer i Kbh. — F.M.G. 1929. — Maleri af Jul. Paulsen 1920. Buste af Johs. Bjerg 1928.

Univ. Progr. Nov. 1898, S. 168 f. Gads dsk. Mag., XXVII, 1933, S. 490—98.

Axel Borghjærg.

de Montaignu, René Magnon, 1661(el. 50)—1737, fransk Skue-spiller og dansk Teaterdirektør. F. 8. Dec. 1661 (el. 1650) i Fran-

krig, d. 14. Febr. 1737 i Kbh., begr. sst. (Trin.). Fader: Tragediedigteren Jean Magnon (ca. 1620—62). Gift 1° med N. N. 2° ca. 1715 med Skuespillerinden Marie Magdalene la Croix, døbt 20. Okt. 1692 i Kbh. (Kat.), begr. 14. April 1736 sst. (Trin.), D. af Hof-Sukkerbager, senere Teskænker Nicolas Jean Baptiste la C. (d. senest 1701) og Martha le Coffre (1673 — tidligst 1701):

de M.s Fader var en af Molières nære Venner, og det er ikke usandsynligt, at han selv var Mesterens Elev. I hvert Fald var han præget af det Molière'ske Teaters Aand, da han fra 1686 agerede i Kbh. som Medlem af Christian V.s franske Hoftrup. Selv opgav han 1661 som sit Fødeaar, men den franske Gesandt, Grev Plélo, gjorde ham betydelig ældre i en Indberetning til sin Regering. Da Hoftruppen 1694 opløstes, forblev de M. i den danske Hovedstad, dels som Sekretær hos Statsmanden Poul Løvenørn, dels som Sproglærer ved Landkadetakademiet, samtidig med at han 1701—21 ledede Frederik IV.s franske Hoftrup og ved Studierejser til Paris holdt sig à jour med Teatrets Udvikling i Frankrig. Hoftruppens Afsked medførte, at de M., hvem Holberg gav det Vidnesbyrd, »at han i Grund havde udstuderet Theatret«, 1. Juli 1722 ansøgte om at maatte »indrette en Comoedie i det danske Sprog«. Motivert hertil var fra hans Side næppe af national Natur, men en Udvej til Erhverv, da Muligheden for at fortsætte de franske Forestillinger var udelukket. Dog anede de M. Ideens Levekraft, siden han i Ansøgningen skrev, at »mere kyndige Folk vil fuldkomme det Forehavende, som jeg i min Nidkærhed i det mindste vil faa Æren af at have begyndt«. Planen førte 23. Sept. 1722 til Aabningen af den første danske Skueplads i den tidligere franske Teaterbygning i Lille Grønnegade (Ny Adelgade), for hvilken Holberg skrev sine Komedier; de M.s første Forestilling var »Den Gerrige« af Molière, og to Dage senere opførte han »Den politiske Kandestøber«. de M. var uden Tvivl en dygtig Skuespiller; Holberg kaldte ham en »anseelig Acteur«, men han viste sig kun een Gang paa den danske Scene (i »Den danske Comoedies Ligbegængelse«), fordi han manglede det fornødne Kendskab til vort Sprog; dog forstod han, skriver Holberg, »at danne Acteurs«, og en af dem, Frederik de Pilloy, videreførte hans Instruktørgerning, da det første Komediehus paa Kongens Nytorv blev aabnet 1748. Men Guldspandt de M. ikke ved sin for dansk Kultur saa betydningsfulde Indsats; flere Gange maatte Forestillingerne ophøre af Mangel paa Tilslutning, senest kort før Kbh.s store Brand 1728, der umuliggjorde nye Forsøg. Han naede dog at faa givet ca. 300 Forestillinger, og nitten af Holbergs Komedier var derimellem. de M.

besad sin Tids Dannelse, var Lejligheds poet og Selskabsmand, let-sindig i Pengesager, frisk i Initiativet, men løs i Munden. Hans elegante Personlighed kastede Refleks af Glansen fra Solkongens Hof paa det fjerne nordiske. Men hans Bedrift som Kbh.s første maître de plaisir i scenisk Forstand vandt ikke fortjent Paaskønnelse hos Samtiden, og med en lille Pension døde han i Fattigdom. Ti Aar senere genopstod Ideen, som havde et nationalt Grundlag i Holbergs Komedier, og de M., hvis Navn ikke kendes i fransk Teaterhistorie, vil altid i vor Historie staa som den, der i praktisk Forstand grundlagde det danske Teater, det første nationale i Norden.

Fr. Schwarz skriver, at de M. var Enkemand, da han kom hertil. Den Hustru, vi kender, *Marie Magdalene la Croix*, var dansk af Fødsel, men af fransk Slægt. Hun havde været med sin Mand i Paris og tilhørte den franske Hoftrup, inden hun blev Aktrice i Lille Grønnegade, hvor hun kreerede bl. a. Gedske i »Den politiske Kandestøber«, Marthe i »Jean de France«, flere Perniller, f. Eks. i »Maskeraden« og Lucretia i »Den Vægelsindede«, i hvilken Rolle Holberg kaldte hendes Spil »et Mesterstykke af Skuespilkunst«. Da hun døde et Aars Tid før sin meget ældre Gemal, var hun kun 44 Aar. Af hendes Børn blev *Frederikke Sophie de M.*, døbt 27. April 1716 i Kbh. (Nic.), som Barn anvendt i Smaaroller, og det fremgaar af en Plakat fra 1726, at hun vandt »allerstørste Approbation« i en Danseentré, hvilket kun kunde »encouragere hende til at anvende med større Nidkærhed det Pund, hende er betroet til at øve sig paa Theatro«. 1728 deklamerede hun, tolv Aar gammel, Thalias Prolog ved en Forestilling for Hoffet, men hendes Skæbne efter Teatrets Ophør er os ukendt.

Dsk. Saml., II—III, 1866—68. Vilh. Møller i Tilskueren, XV, 1898, S. 651—62, 893—910. L. Bobé i Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1912, S. 72—77, 85; 7. Rk., III, 1919, S. 60 f. E. Nystrom: Den danske Komedies Oprindelse, 1918 (med Kildehenvisninger). Dsk. Mag., 6. Rk., III, 1923. A. P. Tuxen: Povl Vendelbo Løvenørn, 1924. Robert Neiiendam: Mennesker bag Masker, 1931, S. 11—22. Samme i Mercure de France 1. Sept. 1931.

Robert Neiiendam.

Moos, Magdalene, f. 1872, nordslesvigsk Foregangskvinde. F. 4. Sept. 1872 i Jægerup ved Vojens. Forældre: Gaardejer Mads Jensen (1839—1909) og Bodil Marie Pors (1840—1927). Gift 28. Juni 1895 i Jægerup med Gaardejer Peder Hansen M., f. 28. April 1852 i Ullerup, d. 20. Okt. 1937 i Broager (gift 1° 1885 med Johanne Kjestine Lilholt, 1856—93), Søn af Gaardejer Christen Hansen M. (1825—1901) og Mette Christine Møller (1822—1900).

M. M. er vokset op i et aandeligt bevæget Hjem, hvor Faderen trods smaa Kaar gav meget af sin Tid til udadventt Arbejde, dels af praktisk Art til Støtte for de mindre Landbrug, dels af kristeligt oplysende Indhold. Hjemmet var først knyttet til Rødning Frimenighed, senere var det blandt dem, der grundlagde Frimenigheden i Haderslev. M. M. blev Elev paa Hejls Efterskole, senere paa Askov Højskole. Efter hendes Giftermaal var Hjemmet i Nybøl blandt de førende danske Hjem paa Sundeved; det gav Rammen for frikirkelige Gudstjenester, og det var i det, Frimenigheden paa Sundeved blev stiftet ved et Møde i Marts 1902. Det var først, efter at en stor Børneflokk var vokset til, at M. M.s Kræfter blev taget i Brug udadtil. Hun blev 1919 Formand for den nord-slesvigske Kvindeforening, og hun blev i de svære Overgangsaaer omkring 1920 Sjælen i det omfattende Hjælpearbejde, Foreningen udførte for at lindre den mangeartede Nød, Krigen havde skabt. Indtil 1938, da hun traadte tilbage fra Formandsstillingen, har hun ledet Foreningens filantropiske Arbejde (Plejehjem, Hvilehjem, Spædbørnehjem m. m.). Fra 1920 sidder hun i Centralbestyrelsen for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse. — F.M.G. 1920.

Hejmdal 14. Marts 1930. Sprogforeningens Almanak 1939, S. 67 f.

Hans Lund.

Morell, Catherine Marie, se Gielstrup, Adam.

Morell, Gerhard Heinrich Matthias, ca. 1710—71, Kunsthandler og Kunstkammerforvalter. F. ca. 1710 i Kbh., d. 28. Maj 1771 sst., begr. sst. (Petri). Moder: Anna Dorothea (gift 2° før 1746 med Thomas Nicolaus Holschmacher). Gift 25. Jan. 1746 i Hamburg med Maria Elisabeth Deroden, f. ca. 1707, mulig i Tønder, d. 17. Aug. 1772 paa Charlottenborg (Petri) (gift 1° med Jakob Hahn). Stifmoder(?): Joanne Marguerite D. (1705—59).

M. skal være uddannet som Maler, men noget Arbejde af ham kendes ikke. Tidligt lagde han sig efter at være Kunstkender og Kunsthandler og kaldes 1745 Kabinetsinspektør hos Markgreven af Baireuth, antagelig Dronning Sophie Magdalenes Broder Frederik Ernst. Han synes at have opholdt sig en Del i Udlandet, især i Hamburg, hvor han 1746 tog Borgerskab som Eddikebrygger. Han flyttede siden til Kbh. og kom i Kongens Tjeneste. Fra 1757 solgte han ham en Del betydelige Kunstværker og overgav ham 1759 en Plan til Indrettelse af et Galleri paa Christiansborg dels af udvalgte Stykker af Samlingerne i Kongens Eje, dels ved Nyindkøb. Planen blev antaget, og M. rejste s. A. til

Holland med Pas som Kongens »theconophylacii director« og fik Løfte paa at succedere Kunstkammerforvalteren J. S. du Wahl; 1763 var han atter paa Indkøbsrejse i Udlandet og 1762—64 beskæftiget med Indrettelsen af det store Galleri paa Charlottenborg, som indtil Slotsbranden nød stor Berømmelse. 1767 kunde han overrække Kongen en haandskreven Katalog over Samlingen. Denne Indrettelse af den første udsøgte Kunstsamling i Danmark er hans betydeligste Fortjeneste. En anden ligger i hans fortræffelige Indkøb; 1757—64 skaffede han for over 10 000 Rdl. henved 200 gamle Malerier, deriblandt mange af Kunstmuseets Perler, og Priserne var ret beskedne. 1765 blev han Kunstkammerforvalter, men hans korte Embedsvirksomhed fik ikke større Betydning; hans Livsværk var gjort. Lorens Spengler blev hans Efterfølger. Foruden til Kongen købte M. Billeder til en Række af de store Samlere paa den Tid (Otto Thott, J. L. Holstein), og den Moltke'ske Samling skylder for en Del ham sin Tilblivelse. Hans Portræt, malet af J. S. du Wahl, hænger paa Kunstmuseet. — Mærkelig nok fik 1741 en Italiener Michael M. dansk Rejsepas til Udlandet som Kunsthandler.

Karl Madsen: Den kgl. Malerisamlings Billeder af ældre Malere, 1904, S. VI ff. P. Hertz i Kunstmuseets Aarsskrift 1921—23, 1924, S. 364 ff.

O. Andrup.

Moresco, Jacob Heinrich, 1828—1906, Forretningsmand. F. 2. Maj 1828 i Kbh. (Mos.), d. 29. Okt. 1906 i Ordrup, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Hoftandlæge Maximilian M. (1791—1846) og Adelaide Italiaender (1802—78). Ugift.

M.s Fader, der tilhørte en spansk Slægt, var omkring 1820 fra Nederlandene kommet til Kbh. og havde her erhvervet sig et vist Ry som Tandlæge. Det var hans Hensigt, at Sønnen ogsaa skulde uddanne sig hertil efter at have afsluttet sin Undervisning i Mariboers Skole, men hans Lyst til Forretningslivet førte ham hurtigt over paa dette Felt, og han begyndte som Lærling hos Manufakturhandler Unna paa Hjørnet af Købmagergade og Østergade. Siden blev han første Mand hos Carl Løvgren, hvis Manufakturhandel dengang var den betydeligste paa Østergade. 1855 rejste M. for første Gang til Paris og gennemgik et Tilskærerkursus der, og da han vendte hjem, var han fast besluttet paa snarest at blive sin egen Mand. 16. April 1856 aabnede han egen Detailforretning paa Østergade med Dametøj og Modepynt, hvor hans sikre Smag, store Flid og meget betydelige Evner som Forretningsmand hurtigt skaffede ham god Søgning. Ved Etableringen af sin Forretning

havde han maattet optage en Blanco-Kredit hos Bankhuset Reimarus i Hamburg paa 8 000 Rmk., men under Krisen 1857 maatte dette Hus indstille sine Betalinger, og til Trods for, at M. øjeblikkelig fik ordnet sig med Nationalbanken i Kbh., som overtog det allerede benyttede Beløb af Kreditten, udspreddes der dog det Rygte, at M. var i finansielle Vanskeligheder. Efter tre Aars Forløb var imidlertid Kreditten fuldt afbetalt, og for Fremtiden købte M. altid kontant og nøjedes med at give sine Kunder Kredit. I de følgende Aar lagde M. gradvis sin Forretning om, idet han fra at betjene et Overklassepublikum i højere Grad søgte at finde det brede, solide Middelstandspublikum, og samtidig optoges en egentlig engros-Forretning, som efterhaanden blev saa fremtrædende, at Detailhandelen kunde ophæves. Samtidig blev Damekonfektion helt dominerende, og paa sine efterhaanden stærkt voksende Systuer blev hans Firma i forbausende faa Aar det største i hele Norden for Tilvirkning af Damekonfektion efter de skiftende Aarstiders Krav. Ikke blot gik M. sejrrikt frem paa hele det danske Marked, men han oparbejdede tillige et stort Salg til Sydsverige og Norge. Da den svenske Indførselstold paa Damekonfektion blev betydelig forhøjet 1890, startede han 1892 AB. M. i Malmø, og da den svensk-norske Mellemrigtstold ophævedes 1897, blev Følgen heraf omgaaende Starten af et norsk Akts. M. i Kristiania. 1900 omdannedes Hovedforretningen i Kbh. til et Aktieselskab under Navnet Akts. J. M. med en samlet Aktie- og Obligationskapital paa 4 Mill. Kr. og med M. som Formand i Bestyrelsen. Som Forretnings- og Konfektionsmand var M. en for sin Tid enestaaende Dygtighed, der tillige forstod at uddanne og fastholde Medarbejdere af høj Kvalitet, hvoriblandt særlig maa nævnes Emmerich Müller, der var Direktør i Aktieselskabet 1900—12. Som Forretningsmand var M. ikke blot en fremragende Indkøber, men i Forbindelse med sine dygtige Medarbejdere ogsaa en stor Organisator. I hans Firma gennemførtes tidligt en effektiv Kontrol med leverede Arbejder og de dertil medgaaede Stoffer og Besætning, ligesom man der forstod den Kunst at faa Anvendelse for de Ting, der var paa Lageret, inden de blev usælgelige. Tidligt gennemførte Firmaet et ensartet Arbejde for den enkelte Syerske til Fordel baade for denne og Firmaet selv, ligesom der var Forstaaelse for Betydningen af en fornuftig Begrænsning af Arbejdstiden og Indretningen af sunde og hygiejniske Forhold paa Arbejdspladsen. I finansiell Henseende naaede Firmaet i et forholdsvist kort Aaremaal en meget stærk Position. Ved Hovedfirmaets 50 Aars Jubilæum 1906 beskæftigede de M.ske Virksomheder i Sæsoner ca. 3000

Mennesker, og den aarlige Omsætning i Kaaber og Overstykker laa da paa ca. $\frac{1}{4}$ Mill. Stk. M. forstod imidlertid ikke blot at skabe en stor Virksomhed, han tænkte ogsaa paa sine Medhjælpere, naar de blev gamle; saaledes oprettedes ved Jubilæet en selvstændig Pensionskasse for de faste Funktionærer, samtidig med at et af ham tidligere oprettet Legat for Syersker blev doteret med 300 000 Kr., hvorved dets Kapital voksede til 500 000 Kr. Mellem Standsfæller nød M. i Kraft af sin straalende Karriere stor Respekt, og han blev Gang paa Gang genvalgt til Formand i Foreningen af københavnske Manufaktur-Grossister. — Etatsraad 1898. — R. 1885. DM. 1892. K.² 1904. K.¹ 1906. — Malerier af Axel Hou 1904 og P. Mønsted 1930, begge i Familieeje. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895, paa K. Gamborgs Tegning »Bazar« (Fr.borg) og paa L. Tuxens Maleri: Selvskab hos Moresco 1906. Buste.

J. H. Moresco: Minder fra mit Liv og min Tid, 1896. Børsen 15. April 1906. Politiken 30. Okt. s. A. Krak: Danmarks ældste Forretninger, 1915. Aktieselskabet J. Moresco København 1856—16. April—1931, 1931. *Jens Vestberg.*

Morgan, Charles, ca. 1575—1642, engelsk Officer. F. 1574 el. 75, d. 1642 i Bergen op Zoom, begr. sst. Fader: Edward M. til Pen-carn. Gift 1605 med Eliza v. Marnix, begr. i Delft før Maj 1634, D. af Philip v. M., Herre til Ste. Aldegonde (1540—98, gift 2° 1587 med Katharina van Eckeren, d. 1591 (gift 1° med Borgmester i Antwerpen Jan van Stralen), 3° 1591 med Jossina de Lannoy, d. 1605(?)) og Philippotte de Bailleul (d. 1586).

Efter Nederlaget ved Lutter Aug. 1626 beordrede Karl I. C. M., der stod i Nederlandene med et engelsk-tysk Korps, til at stille sig til Raadighed for Christian IV. Marts 1627 indtraf C. M., der af Christian IV. udnævntes til Generalløjtnant, i Elbmundingen med ca. 3000 Mand og beordredes i Stilling Syd for Bremen, hvor han lod opkaste Forskansninger og vedligeholdt Forbindelse med England og efterhaanden bragte Styrken op til de lovede 6000 Mand. Da Tilly i Sept. rykkede frem imod ham, rømmede han sine Stillinger og trak sig op mod Elben, hvor han beordredes til at slutte sig til de kongelige Tropper i Jylland. Forfulgt af Tillys Tropper efterkom C. M. imidlertid ikke Ordren, der meget vanskeligt kunde udføres, men kastede sig med sit Fodfolk ind i Fæstningen Stade og fordelte sit Rytteri i det aabne Land, der blev udplyndret og ødelagt. Efter at Tillys Tropper havde forjaget eller fanget C. M.s Rytteri, belejrede de Stade, hvor C. M. maatte kapitulere Maj 1628 mod fri Afmarch med Resterne af Korpset

mod Revers om ikke at tjene Kongen af Danmark de første seks Maaneder. Imidlertid havde kejserlige Tropper oversvømmet den jyske Halvø m. m., undtagen Marskegnene, og fordrevet eller fanget de kongelige Tropper. C. M. rekruterede sit Korps i Nederlandene og førte det til Glückstadt, hvorfra han Foraar 1629 gik i Søen, besatte Øerne Sylt, Før og Nordstrand og var i Fremrykning mod Tønder, da Fredsforhandlingerne standsede ham. — Kong Christian var ikke tilfreds med C. M., men hans Kritik berører kun mindre væsentlige Forhold, og C. M. havde opereret under meget vanskelige Betingelser.

Dictionary of National Biography, XXXIX, 1894, S. 13 f. J. O. Opel: Der niedersächs.-dänische Krieg (1621—29), III, 1894, S. 104 f. og passim. F. H. Jahn: Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen, 1822, S. 252, 270 f., 339 f. og passim. A. Larsen (Liljefalk): Kejserkrigen, 1901. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenh. Breve, II, 1889—91. Nieuw nederlandsch biogr. Woordenboek, I, 1911, Sp. 1312. *Rockstroh.*

Morgenstjerne, se v. Munthe af Morgenstjerne.

Moritz, Nicolaus Christian, ca. 1684—1732, Miniaturemaler. F. ca. 1684 i Slesvig, begr. 3. Marts 1732 i Kbh. (Petri K.).

N. C. M. uddannedes som Maler og begav sig tidligt paa Rejse i Udlandet. Han opholdt sig i Danzig 1702, i London 1705—07 og 1711, i Kristiania, i Kbh. 1702 og 05 og i Slesvig 1726. Han er en fremragende Miniaturemaler. Paa Kunstmuseet findes et meget smukt og karakterfuldt Portræt af en Embedsmand (det kaldes, formentlig med Urette, Caspar Bartholin), som viser, hvor meget Maleren har lært af ældre engelsk Miniaturemaleri. En Tegning paa Tybjerggaard skal være signeret 1732. Paa Brahetrolleborg findes en stor Stamtavle af det oldenborgske Hus fra Diderik den Lykkelige; den synes malet til den plønske Hertugfamilie og er signeret 1714. N. C. M.s Stambog findes i den Thottske Samling i Det kgl. Bibliotek.

E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912. *O. Andrup.*

Morsing, Christian Torkelsen, ca. 1485—1560, Professor. F. ca. 1485 paa Mors, d. 27. Juli 1560 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Gift 1° med Marine Lauridsdatter. 2° med Elisabeth Nielsdatter, d. tidligst 1585.

C. T. M. forekommer første Gang 1514 som immatrikuleret i Louvain og derpaa 1519 som Rektor ved Vor Frue Skole i Kbh. Han havde paa det Tidspunkt et længere Studieophold i Udlandet

bag sig og var baade Mag. art. og Baccalaur i Kejser- og Kirkeretten. Som Rektor udgav han 1519 en lille Lærebog i den latinske Syntaks, der viser, at han paa dette Omraade fuldt ud tilhørte den humanistiske Fremskridtsretning. En gammel Efterretning om, at han n. A. skal være blevet sendt til Tyskland for at hente et Par Universitetslærere hjem, og at han i den Anledning skal være rejst til Wittenberg og derfra have ført Martin Reinhard og Matthias Gabler til Danmark, er blevet stærkt betvivlet af den nyere Kritik. Derimod var han selv ved denne Tid Professor ved Kbh.s Universitet og 1522—23 dettes Rektor. Under den følgende Perodes Uroligheder forlod C. T. M. igen Danmark og opholdt sig flere Aar i Udlandet. 1527 var han saaledes i Leipzig, 1528 i Köln, hvor han udgav en latinsk Regnebog, og 1529 i Louvain, hvor han optraadte som Docent i Aritmetik og Astronomi og udsendte et fra Græsk oversat Skrift af kosmografisk Indhold. S. A. var C. T. M. atter i Kbh., hvor han nævnes som Professor og Vikar ved St. Margretes Alter i Vor Frue Kirke, men ca. 1531 drog han paa ny ud, denne Gang som Hovmester for den senere saa berømte Peder Oxe. De gennemrejste baade Tyskland, Frankrig og Italien; i Montpellier fik C. T. M. god Lejlighed til at lægge sig efter Medicin, og i Basel tog han den medicinske Doktorgrad. 1537 blev han kaldt tilbage af Christian III., fik overdraget et Professorat i Medicin ved det genoprettede Universitet og blev dets første Rektor. Sammen med Bugenhagen udarbejdede han det første Lektionskatalog (Ordinatio lectionum) og var i de følgende 23 Aar en Hovedstøtte for den unge Institution. Han deltog i næsten alle Forhandlinger vedrørende denne, blev 1539 og igen 1546 og 1556 Rector magnificus samt fra 1544 Universitetets Vicekansler. Gennem sin mangeaarige Lærervirksomhed og Deltagelse i Administrationen kom C. T. M. til at høre til det genskabte Universitets mest fortjente Mænd. Af forskellige samtidige berømmes han i de stærkeste Toner for sin usædvanlige Lærdom baade i de gamle Sprog, i Medicinen og i Aritmetikken. Der er Grund til at tro, at han paa dansk Grund har været en af de betydeligste Repræsentanter for Humanismen. Som Mediciner har han formodentlig hørt til Tidens traditionsbundne Retning, men synes at have udmærket sig ved sund Fornuft og solid Kunnen. Litterært har han ikke været meget virksom. Nævnes bør dog hans »En liden Bog om Pestelentzis Aarsage, Forvaring oc Lægdøm der emod« (1546), der skulde tjene som Vejledning i Forebyggelse af den hærgende Sot. Bogen er genudgivet af Axel Hansen og Knud Jensenius i »Klassisk dansk Medicin«, I, 1937.

Erasmus Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 61 f. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621, I, 1868—69, S. 432—46; IV, 1868—74, S. 34 f., 74—77, 103—08. Kirkehist. Saml., 5. Rk., II, 1903—05, S. 400. Personalthist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1926, S. 120. J. Oskar Andersen: Overfor Kirkebruddet, 1917, S. 72 f.

Bjørn Kornerup.

Morsing, Elias Olsen (Cimber), f. ca. 1550, Astronom. F. ca. 1550, antagelig paa Mors. Angivelse 11. Marts 1590 som Dødsdatum synes at skyldes en Fejlæsning af »obiit« for abiit; han besøgte nemlig Hven 8. Maj 1596 (J. L. E. Dreyer: Tycho Brahe, 1890, S. 123). Antagelig ugift.

Omkring 1580 kom E. O. M. til Tyge Brahe paa Hven, hvor han tog stærkt Del i de astronomiske Arbejder. 1584 sendte Tyge Brahe ham til Frauenburg for at bestemme dette Steds Polhøjde saa nøjagtigt som muligt (se III, S. 595). Paa samme Rejse bestemte han ogsaa Königsbergs Polhøjde (Regiomontum, ikke som angivet hos Friis = Regensburg). Fra sit Ophold i Frauenburg medbragte han som Gave det Triquetrum, som Kopernikus selv havde forfærdiget og benyttet, en Relikvie, som inspirerede Tyge Brahe til et latinsk Digt (Epist. astr., S. 235; P. Gassendi, S. 57). 1589 forlod han Hven og rejste rundt i Danmark, til Dels sammen med Anders Sørensen Vedel, for at foretage geografiske Stedbestemmelser. Han var saaledes en Forløber for Den danske Gradmaaling. Den første Bog, som blev trykt paa Hven, i 2000 Eksp., var hans »Diarium astrologicum et metheorologicum anni a n. Chr. 1586«, udarbejdet efter det Mønster, som Tyge Brahe havde givet 1573. Den indeholder en Kalender for 1586 med tilhørende Vejrspaadomme m. m., desuden en Afhandling om Kometen 1585. E. O. M. var vistnok dens første Opdager. Et Afsnit af Skriftet er optrykt i Tyge Brahes »Opera omnia«, IV (1922), S. 397—414. — I Det kgl. Bibliotek findes Manuskript med hans Observationer 1584 og 1589 (Gl. kgl. Saml. Nr. 311, Fol. og Nr. 1831, 4°); dette er optrykt i F. R. Friis' Bog om E. O. M. Hans Skæbne efter 1596 er ukendt.

F. R. Friis: Elias Olsen Morsing og hans Observationer, 1889.

C. F. Pechüle (Poul Heegaard*).

Morsing, Peder Jensen, d. 1658, Bogtrykker. D. 21. Sept. 1658 i Kbh., begr. sst. (Trin. K.). Muligvis Søn af Klokker ved Frue Kirke Jens Jørgensen M. Gift med Sophie (gift 2° 1660 med Bogtrykker Henrik Gøde, s. d.).

Man har kun Kendskab til P. J. M.s Virksomhed i hans senere Aar, nemlig fra 1652, da han blev Leder af det Trykkeri, som

1641 var blevet oprettet i Tilknytning til Akademiet i Sorø. Herfra flyttede han 1654 til Kbh., hvor han overtog Stillingen som Universitetets 1. Bogtrykker, der var blevet ledig ved Melchior Martzans (s. d.) Død i dette Aar. P. J. M. var den første danskfødte Bogtrykker, som opnaede denne Stilling, og han viste sit nationale Sindelag ved at kæmpe for, at den udenlandske — navnlig tyske — Arbejdskraft, som paa den Tid dominerede inden for Bogtrykkerfaget her hjemme, skulde afløses af dansk. I sit nye Kald arbejdede han med Nidkærlighed paa at bringe sit Trykkeri op paa Højde med de bedste i Udlandet og fik fra Kongen Hjælp til omfattende Indkøb af Materiel; en Skriftprøvebog, han udsendte kort før sin Død, viser da ogsaa, hvor godt han i denne Henseende har været forsynet. 1656 fik han Privilegium paa Trykningen af de i Danmark og Norge forordnede Skolebøger og n. A. paa Udgivelse af Aviser og Almanakker. Blandt hans Tryk findes et Par danske Salmebøger, hvis Indhold antages at være samlet af ham selv. Da P. J. M. var død, dræbt under Kbh.s Belejring af en svensk Kanonkugle, arvede hans Enke Privilegierne og fortsatte Forretningen, som derefter ved hendes andet Ægteskab overgik til Henrik Gøde. Efter dennes Død satte hun sine to Mænd et fælles Epitafium i Trinitatis Kirke.

P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, I, 1878, S. 177—84.

Lauritz Nielsen (P. Stolpe).

Morsing, Peter Jensen, ca. 1623—78, Søofficer. F. ca. 1623, d. 29. Aug. 1678 om Bord i Orlogsskibet »Mars« i Østersøen, bisat i Holmens K. Gift med Inger Knudsdatter.

P. J. M. blev Skibsløjtnant 1653, Kaptajnløjtnant 1657, Kaptajn 1659, Schoutbynacht 1675 og Viceadmiral 1677. Under den første svenske Krig 1657 var han om Bord i Orlogsskibet »Trefoldigheden« og den følgende Vinter i »Prammen«, der var udlagt for at styrke Kbh.s Forsvar mod Angreb fra Kalvebodstrand. Ved Udbrudet af 2. svenske Krig 1658 blev han Chef for Fregatten »Højenhald«, der var udlagt sst., tog virksom Del i Forsvaret og derefter sluttede sig til den Flaadestyrke, der i Okt. s. A. under Kommando af Rigsadmiral Henrik Bielke sendtes til Sundet for at forene sig med den hollandske Flaade, der var sendt Kbh. til Undsætning. Ved Fredslutningen fik P. J. M. i Stedet for sit Tilgodehavende udlagt tre Møller. 1666 var han Chef for Orlogsskibet »Norske Løve« i Eskadren, der under Admiral Helt var udrustet for at hindre Kaperi i Nordsøen. Eskadren forfulgtes af svære Storme, og under en af disse strandede »Norske Løve« ved Egersund i Norge og blev

Vrag. P. J. M. beordredes til at blive ved Vraget for at bjærge, hvad bjærges kunde. N. A. blev han anvendt som Leder af Tømmerhugst til Skibsbygning. Fra 1672 var han Chef for Orlogsskibet »Gyldenløve«, og da den skaanske Krig udbrød, beholdt han Kommandoen over dette. 1676 deltog han om Bord i dette i Gullands Erobring og var om Efteraaret stationeret ved Helsingborg. 1677 deltog han som Schoutbynacht under Niels Juel i Slaget ved Møen 1. Juni. Han viste dog ikke her nogen særlig Aktivitet og blev i den Anledning af en nedsat Krigsret idømt en Bøde. I Slaget i Køge Bugt 1. Juli s. A., hvor han førte den ene af Eskadrerne i Arrieregarden, lykkedes det ham at udslette det daarlige Indtryk fra den foregaaende Kamp. S. A. i Sept. var han Chef for en Eskadre, der deltog i Niels Juels heldige Angreb paa Vestervik. N. A. var P. J. M. som Viceadmiral Chef for en Eskadre i Østersøens vestlige Del, men sluttede sig senere til Hovedflaaden under Niels Juel. Han havde sit Flag hejst i forskellige Skibe, senest i Orlogsskibet »Mars«, hvor han døde. Liget førtes til Kbh., hvor han begravedes i Holmens Kirke »med stoer Ceremoniel«. P. J. M. var en dygtig, rolig og besindig Sømand.

H. G. Garde: Den dansk norske Sømagts Historie 1535—1700, 1861 (se Registeret). H. D. Lind: Kong Frederik III.s Sømagt, 1896 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Mortensen, Christian Casper, 1839—1922, Maskinfabrikant, Opfinder. F. 9. Maj 1839 i Vrejlev Sogn, Vendsyssel, d. 2. Marts 1922 i Nørre Sundby, begr. i Aalborg. Forældre: Gaardejer Morten Sørensen (1797—1879) og Ane Kirstine Christensen (1809—ca. 80). Gift 6. Jan. 1865 i Vraa med Johanne Marie Christensdatter, f. 4. Febr. 1826 i Vraa, d. 9. Maj 1877 i Aalborg, D. af Gaardmand Christen Pedersen (ca. 1771—1831) og Anne Andersdatter (1795—1883, gift 2° 1831 med Gaardejer Christen Viladsen, 1786—tidligst 1850).

M. uddannedes som Mekaniker og kom tidligt ind paa at arbejde med Fremstilling af Boreværktøj, hvorved han indlagde sig stor Fortjeneste af Brøndboringens Udvikling, særlig ved at angive en Skylleboremethode, som betød en stor Besparelse af Tid og Penge over for tidligere Metoder. M. opfandt Metoden 1870, mens han boede i Hjørring, og n. A. fik han dansk Eneretsbevilling i ti Aar. En dansk Patentlov kom først 1894. Samtidig dannedes der et Selskab, Aalborg Brøndboringskompagni, der udtog Patenter i andre Lande og solgte Patenterne for Sverige og Østrig. Metodens Værdi anerkendtes fra alle Sider, men økonomisk blev Sagen en

Skuffelse, fordi en af det danske Indenrigsministerium 1872 paa Foranledning af en Konkurrent afgiven Erklæring, netop da Selskabet stod over for Afslutning af større Engagementer, bl. a. Salget af det tyske Patent, gjorde det tvivlsomt, hvorvidt den meddelte Eneret kunde opretholdes. Denne, som det synes, uheldige Erklæring medførte, at Selskabet ikke kunde hævde sine Rettigheder; en Proces, Selskabet havde anlagt her i Danmark mod en Person, der formodedes at have krænket M.s Eneret, tabtes efter en saa langsommelig Procedure, at Patenttiden næsten var udløbet, inden Højesteret kunde høres, og Selskabet sygnede hen. Helt usandsynligt er det maaske ikke, at Sagen vilde have faaet et andet Udfald ved Højesteret, idet bl. a. en i Datidens Industrikredse meget kendt og anset Mand, Jernstøber, cand. polyt. P. J. Winstrup meget uforbeholdent gav M. Ret. De Fremtidsudsigter, der havde aabnet sig for M., svigtede imidlertid nu, og bitter og skuffet maatte han, der saa sin Metode anvendt i stigende Grad overalt, paa bar Bund begynde forfra paa at skabe sig en Eksistens som Maskinfabrikant, idet han havde opgivet sin tidligere Virksomhed for at hellige sig Arbejdet inden for Selskabet. Han arbejdede med sammenbidt Energi, traadte f. Eks. en Tid lang selv sin Drejebænk og sled haardt Dagen igennem. Ved Flid og Energi lykkedes det ham atter at skabe sig en Virksomhed og udnytte sin Boremetode ved forskellige Anlæg. 1889 fik han Eneret paa et Rørbrøndsfilter, som sættes om Brøndrørets nederste Parti. Omkring Aarhundredskiftet gik han i Kompagni med Fabrikant Galster om Maskinfabrikken M. & Galster i Nørre Sundby og begyndte nu at realisere sine længe nærrede Planer om Anlæg af Vandværker med Vinden som Drivkraft. En Vandbeholder til et saadant Anlæg leveret til Løgstør Kommune blev imidlertid utæt, og dette gav Anledning til, at et Ingeniørnævn, bestaaende af Direktør D. Berg, Aalborg, og Amtsvejinspektør L. Schlegel, Aalborg, i Maj 1899 fældede en ugunstig Dom over Anlæggets Udførelse. Der fulgte en bitter Strid, som sikkert er gaaet M. til Hjerte. Hverken ved disse Anlæg eller ved hans Patenter vedrørende Tørveproduktionen fik han det økonomiske Udbytte, han stræbte efter. Som Anerkendelse af hans Fortjenester af Brøndboringen bevilgede Staten ham fra 1910 en aarlig Pension paa Finansloven, en Anerkendelse, der kom sent, men som dog vistnok lindrede noget af den Bitterhed, der stedse prægede M. i hans senere Aar.

M. Mortensen: Et Regeringsovergreb og dets Følger, 1902. Samme: Vinden som Drivkraft for Vandforsyningsanlæg, 1903. Ingeniøren, IX, 1902, S. 203, 237 f., 241, 255, 267, 280, 305 ff. Helge Holst: Opfindernes Liv, II, 1915, S. 191 f. Svensk Diamantbergborrnings AB. Jubilæumsskrift, 1936, S. 14. *Poul Vinding.*

Mortensen, Niels Carl Wilhelm, 1832—93, Sanglærer, Komponist. F. 6. Jan. 1832 i Kerteminde, d. 3. Nov. 1893 paa Jonstrup, begr. i Ballerup. Forældre: Lærer Ludvig Detlef M. (1806—64) og Amalie Christiane Hansen (1799—1852). Gift 14. Okt. 1853 i Værløse med Louise Marie Jensen, f. 5. Juli 1829 paa Jonstrup, d. 21. April 1916 i Ballerup, D. af Lærer, senere Seminariefors­tander, Professor Jens J. (s. d.) og Hustru.

M.s musikalske Interesser og Evner viste sig tidligt, og allerede som halvvoksen var han en Tid fungerende Organist i sin Fødeby. 1849 blev han Elev paa Jonstrup Seminarium, og efter sin Afgangseksamen 1851 fik han straks Ansættelse ved Seminariet som Lærer i Sang, Skrivning og Tegning; i en lang Række Aar var han tillige Inspektør. M. gjorde Musikken til et Fag ved Seminariet, der blev holdt højt i Ære, og baade som Pædagog og som skabende Kunstner har han sat Spor i dansk Musikliv. For Eleverne paa Jonstrup skrev han »Kortfattet Violinskole« (1859) og en Orgel­skole (1867), der begge kom i flere Oplag, og til Brug ved Under­visningen i Sang udgav han »Flerstemmige Sange for Mand­stemmer« (1858 ff.), »100 Sange for 4 Mandstemmer«, »Kvartetten«, ogsaa for Mandstemmer (1872), og andre lignende Samlinger. Hans egne Kompositioner, især Sange, bragtes ud over Landet af Seminariets Elever og fik takket være deres nydelige musikalske Form en varig Udbredelse. Mest kendt blev hans Melodier til »Nattens dæmrende Taager« (af »Slaget ved Fredericia«, 1858), »Rosen blusser alt i Danas Have«, »Sov, mit Barn, sov længe«, »Lær mig, o Skov, at visne glad«. M.s levende Interesse for den danske Vise gav sig synligt Udslag i et Kartotek over danske Sange ordnet efter Melodiernes Begyndelse, et Arbejde, han syslede med i sine senere Aar, og som efter hans Død er overgaaet til Det kgl. Bibliotek. — R. 1892.

Zak. Nielsen: Minder, 1905, S. 60 f. Stig Bredstrup: Fra Jonstrup, 1918, S. 78 ff.

Nils Schiørring.

Mortensen, Laurits Carl Nicolaj, f. 1861, Billedhugger, Porcelæns­maler. F. 23. Febr. 1861 i Kbh. (Trin.). Forældre: Arbejdsmand Jens M. (1831—79) og Emma Larsine Christine Knudsen (1836—1922). Gift 14. Okt. 1887 i Kbh. (Matth.) med Ida Amalie Hafvermann, f. 26. Jan. 1862 i Kbh. (Trin.), D. af Skomagermester Olof Gustav H. (1828—1903) og Caroline Persson (1830—88).

M. kom i Billedskærelære hos H. C. Berg 1875, var udlært 1880 og dimitteredes fra Teknisk Skole til Kunstakademiet, som han søgte Okt. 1879 til sin Afgang Maj 1886, især med Th. Stein som

Lærer. 1892 rejste han to Maaneder til Tyskland, Italien og Østrig, 1900 til Paris for at se Verdensudstillingen og 1930 for Anckers Legat til Italien (Firenze og Rom). Desuden opholdt han sig Vinteren 1894—95 i St. Petersborg, udsendt af Den kgl. Porcelainsfabrik for efter Alexander III.s Ønske at undervise i Underglasurmaling paa den kejserlige Fabrik. Han har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling fra 1886, den nordiske Udstilling i Kbh. 1888, Verdensudstillingen i Paris 1900 (Mention honorable for »En Kapgænger i Start«), den internationale Udstilling i Rom 1911, den baltiske i Malmø 1914, den danske i Brooklyn Museum 1927. Akademiet tildelte ham Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1903 for »En Fodboldspiller« (Kbh.s Idrætspark), 2. Gang 1909 for »En Kapgænger i Start« (Kunstmuseet; Model 1899). — En betydelig Del af M.s Virksomhed ligger paa Kunstporcelænets Omraade. Han var ansat som Underglasurmaler ved Den kgl. Porcelainsfabrik 1887—1901 og hørte til Fabrikkens bærende Kræfter i Underglasurmaleriets Glansperiode. Fra den Tid stammer ogsaa en Portrætbuste af hans Moder, der nu findes i Kunstmuseet, af Porcelæn, til Dels blaamalet under Glasuren. Derefter udførte han en Del Skulpturer (Dyr, mindre Figurer) til Bing & Grøndahl. Med Porcelænsarbejder deltog han bl. a. i Udstillingen i Dresden 1897, de nordiske Udstillinger i Kaiser Wilhelm Museum i Krefeld 1902, New York 1912 og den danske Udstilling i Berlins Kunstgewerbemuseum 1910—11. Hans Hovedindsats er dog en Række legemsstore Statuer af nøgne Atleter, foruden de ovenfor nævnte »Før Vædekampen« (1900, Marmor i Stockholms Nationalmuseum), »En ung Atlet, der betragter en Maalerlarve« (1912, Hellerup Lystbaadehavn), som han selv anser for det Arbejde, hvori han naaede sit Maal nærmest, baade med Hensyn til Gengivelse af Mennesketypen og til statuarisk Opbygning, »Sejrherren« (1902). Mere end nogen anden dansk Billedhugger har M. bevidst dyrket Sportsmands-Skikkelsen og søgt en Karakteristik af det legemlige Særpræg, som den specielle Sportsgren udvikler. Desuden har han udført nogle Buster (Forfatteren A. C. Andersen, 1913; J. C. Christensen, 1922, Folketingets Vandrehal; fhv. Indenrigsminister Dr. O. Krag, 1930) og andre Skulpturer (»En drikkende Gaas«, skaaret i Nødde træ, Lands tinget) samt ikke saa faa dekorative Arbejder paa Christiansborg (Stuklofter i Taffelsalen, Kongens Haandbibliotek, Alexandersalen og det tilstødende Galleri, Folketingssalen, Højesteret; Portrætrelieffer i Rigsdagsbibliotekets Læseværelse), i Glyptotekets nyere Del, Godthaabskirken paa Nyelandsvej (Altervæggen) og Vor Frel-

sers Kirke i Aalborg (Stukdekorationer paa Vægge og Hvælvinger). — I fremtrædende Grad har M. deltaget i Kunstnerlivet og beklædt ledende Tillidshverv. Han var Formand for Dansk Billedhugger-samfund 1906—33 (som derefter udnævnte ham til Æresmedlem), Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i Dansk Skulpturforening 1907—38, sad i Akademiraadet 1911—34 og i Akademikommissionen 1920, hvor han repræsenterede Oppositionen mod Akademiet, i Charlottenborg-Udstillingens Komité 1917—20. Gennem et Par Decennier har han været en af sit Fags Hovedstøtter, myndig og fast af Holdning, ikke just elsket fra alle Sider, men altid en saglig Forhandler, der nøje stod paa de parlamentariske Regler. — R. 1927. — Maleri af Ole Pedersen 1890. Buste af C. F. Liisberg 1887. Portrætteret paa Gruppebillede af H. Dohm 1936.

Arthur Hayden: Royal Copenhagen Porcelain, 1911. Sigurd Schultz i Nationaltidende 23. Febr. 1936.

Sigurd Schultz.

Mortensen, Claus, se Tøndebinder.

Mortensen, Frederik Vilhelm, f. 1865, Fiskeridirektør. F. 22. Sept. 1865 i Odense. Forældre: Detailhandler Jens M. (1834—81) og Ane Johanne Hansen (1835—71). Gift 15. Nov. 1893 i Svendborg med Christiane Marie Sophie Hansen, f. 12. April 1869 i Odense, D. af Konditor i Odense, senere i Svendborg Christian H. (1846—1925) og Marie Sophie Frederikke Nielsen (1850—1932).

M. kom tidligt til Søs, tog Styrmandseksamen 1889 og blev Reserveløjtnant i Marinen 1891. 1893 ansattes han i Fiskerikontrollen som Assistent. 1895 udnævntes han til Fører af den nybyggede, første Redningsdamper »Vestkysten«. Dette Skib og det senere »Vesterhavet« var kraftige Dampere, særlig bygget til Hjælp for Vestkystfiskerne, naar Landing blev farlig; det var den frygtelige Harboøre-Ulykke i Nov. 1893, hvor 26 Fiskere omkom under Landingsforsøg, der gav Stødet til Bygningen af disse Redningsdampere. 1895—1904 virkede M. som »Vestkysten« Fører, hjalp talrige Baadebesætninger i Land og skabte sig ved sin Uforfærdethed og Resoluthed et Navn, der længe vil leve blandt danske Fiskere. Den 1938 søsatte Redningsdamper døbt »F. V. Mortensen«. Der blev imidlertid Brug for hans Førerevner i større Omfang. 1904 kaldtes han til Posten som Fiskerikontrollør for Øerne og udnævntes 1907 til Fiskeriinspektør, en nyoprettet Stilling til Ledelse af den da stærkt udvidede Kontroljeneste, og tillige som Konsulent for Ministeriet i alle Sager vedrørende Saltvandsfiskeriet. Med sit indgaaende Kendskab til Fiskeriet og Fiskernes Forhold,

med sin sikre Dømmekraft og Forhandlingsevne blev M. et fortrinligt Bindeled mellem Fiskerierhvervet og Centralstyret, og hans gode Navn inden for Fiskernes Organisationer fra Aarene paa Vestkysten og i Kontrol-tjenesten befastedes yderligere. 1917 gjordes Inspektørstillingen til en Direktørpost, hvorved Salt- og Ferskvandsfiskeriets Sager samledes under en fælles Administration. 1922 omdannedes Fiskerikontoret til Landbrugsministeriets Fiskeridirektorat. Igennem alle Tilblivelsesfaser var M. Leder af Fiskeridirektoratet, lige til han med Udgangen af 1934 tog sin Afsked paa Grund af svigtende Helbred. Naar Fiskeristyrelsen saa hurtigt udviklede sig til et omfattende og selvstændigt Led inden for Centraladministrationen, skyldtes dette ikke mindst M.s Indsats og den Tillid og Respekt, han fra alle Sider nød. I en sjælden Grad levede han i og for sin Gerning. Som Fiskeridirektør kom han naturligt i nøje Kontakt med Ledelsen af en Række Institutioner, der arbejder i Fiskeriets Tjeneste. Fra 1909 var han Medlem af Kommissionen for Havundersøgelser, indtil han 1925 afløste Kommandør Drechsel som Formand. 1910 optoges han i Bestyrelsen for Forsikringen for danske Fiskerfartøjer og overtog 1921 Formandsposten. 1933 traadte Kongeriget Danmarks Fiskeribank i Virksomhed med M. som Bestyrelsens Formand. For det ved Fiskeriloven af 1917 oprettede Aalegaards-Overnævn var M. Formand lige fra dets Oprettelse, indtil han 1934 frattraadte alle sine Hverv. — M.s Embedsgerning faldt for Størstedelen inden for de Aar, hvor Fiskeriet udvikledes stærkt under moderne Former, Fangstfelterne udvidedes, Fangsten og dermed Fiskeudførselen fordobledes. I talrige Kommissioner og Udvalg, der har forberedt de Love og andre Statsforanstaltninger, Erhvervets Vækst krævede, har M. ydet et stort og dygtigt Arbejde, der i ikke ringe Grad har præget Resultaterne. Siden 1907 har Fiskeridirektøren ledet Redaktionen af »Aarbog for den danske Fiskerflaade« og den aarlige »Fiskeri-Beretning«, der begge udgives paa Ministeriets Bekostning. 1935 udgav M. sammen med A. C. Strubberg »Dansk Saltvandsfiskeri«. — Æresmedlem af Dansk Fiskeriforening 1935. — M.f.æ.D. 1899. R. 1909. DM. 1921. K.² 1935.

A. Strubberg.

Mortensen, Frantz Heinrich, 1875—1933, Industrimand. F. 25. Jan. 1875 i Rio de Janeiro, d. 23. April 1933 i Kbh., Urne paa Helsingfors Kgd. Forældre: Ingeniør i den brasilianske Flaade Thomas M. (1841—1901) og Anna Schmidt (1851—1937). Gift 25. Marts 1902 i Haderslev med Petra Christiane (Nuddy) Nielsen,

f. 24. Jan. 1881 i Haderslev, D. af Købmand Hartvig N. (1852—1904) og Christiane Skov (1860—1923).

M. sendtes som Barn til Danmark for at faa en god Skoleundervisning, og efter Handelsuddannelse hos Mægler Chr. Clemmensen i Odense, Handelsskoleundervisning i Odense og senere ved Købmandsskolen i Kbh. fik han 1897 Ansættelse ved Burmeister & Wains Maskin- & Skibsbyggeri. Han viste sig i Besiddelse af store Evner som Forretningsmand og vandt hurtigt Tillid inden for det store Foretagende, som han var knyttet til indtil 1910, de sidste syv Aar som Chef for Firmaets Kontor i London, senere i Dublin. 1908—09 gennemgik han det tekniske Institut i Dublin, og 1910 kaldtes han til Chef for Maskin- & Brobygnads AB, Separator- & Metalvarefabrik i Helsingfors. Som Direktør for dette Foretagende — et af Finlands største — fik han Lejlighed til at yde en meget betydelig merkantil Indsats baade i Kraft af sin Forretningsdygtighed og sin Personligheds vindende Egenskaber. Med Energi og Fremsyn oparbejdede han under talrige Rejser i Europa et stort Marked for Firmaets Produkter, saaledes en Separator og flere nye Artikler, Emaillevarer og Laase, hvis Fabrikation optoges paa hans Initiativ og nødvendiggjorde store Udvidelser af Fabrik anlæggene. M. havde et sikkert Haandelag ikke alene i Virksomhedens tekniske Anliggender, men ogsaa i Forholdet til Funktionærer og Arbejdere, hvis Vel laa ham stærkt paa Sinde. Flere Tillidshverv i det finske Forretningsliv blev overdraget ham. Trods sin Udlændighed nærede han den mest brændende Interesse for Danmark, og han paatog sig paa Trods af de store Krav, hans praktiske Virksomhed stillede til hans Tid og Arbejdskraft, flere Hverv i Danskhedens Interesse. Saaledes var han i adskillige Aar Formand for Bestyrelsen for Dansk Klub i Helsingfors og tillige Medlem af Bestyrelsen for Dansk Understøttelseskasse sst. og af Komiteen for Dansk Kirke i Udlandet. Hans store, smukke Hjem aabnede sig gæstfrit for mange danske besøgende. — R. 1928. — Posthum Pastel efter Fotografi 1931 i Familieej. *A. Kamp.*

Mortensen, Hans, 1825—1908, Botaniker. F. 28. April 1825 i Hesnæs, Falster, d. 12. Nov. 1908 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Fisker Morten Jensen Otte (1781—1845) og Karen Jensdatter (1790—1845). Gift 23. Juni 1854 i Tingsted med Birthe Pedersen, f. 11. Okt. 1834 i Stubberup, Tingsted Sogn, d. 14. Marts 1904 paa Frbg., D. af Gaardejer Peder Jørgensen (1796—1873) og Ane Pedersdatter (1806—74).

M. tog Lærereksamen 1845 fra Jonstrup, var derefter Huslærer paa Falster og efter et Kursus i Naturhistorie paa Polyteknisk Lærestanstalt (1847—49) Lærer ved Agerbrugsskolen paa Næsgaard, derpaa 1853—56 Lærer i Øverup og fra 1856 Seminarielærer i Jonstrup, hvor han virkede til 1896. Talrige danske Lærere mindes M. som en venlig og hjælpsom, men ogsaa en lidt usædvanlig Person, om hvem mange, ofte kuriøse Smaatræk fortælles, men det er dog som Botaniker, han bedst huskes, ikke paa Grund af videnskabelig Forskning, men som Florist. Han sluttede sig meget nær til Johan Lange, og de to var i en lang Aarrække de bedste Kendere af danske Planter. M. var en entusiastisk Florist, der har gennemforsket alle Dele af Landet, ganske særligt det nordøstlige Sjælland, som han gennemtravede paa milelange Ture, ofte først efter endt Gerning paa Seminariet. Resultatet heraf var hans bedst kendte Skrift, »Nordostsjællands flora« (Bot. Tidsskrift, 1872). Inden for Botanisk Forening spillede han en stor Rolle som Leder af dens Plantebytning og af talrige Ekskursioner, hvortil som til Foreningens Fester han skrev flere vittige og alvorlige Sange; 1899 valgte Foreningen ham til Æresmedlem. Hans Sønner, Seminarielærer *Hans Christian Cornelius M.* (s. d.) og Skoleinspektør *Rasmus Christopher M.* (f. 1862, 1907—32 Skoleinspektør i Kbh.), har begge baade som Skolemænd og videnskabeligt dyrket Zoologi. — R. 1892.

Bot. Tidsskrift, XXIX, 1909, S. 337—40. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie 1924—26, I, S. 447 f., 589 f.; II, S. 319 ff. Jonstrupbogen, III, 1925, S. 57—63.

Carl Christensen.

Mortensen, Hans Christian Cornelius, 1856—1921, Zoolog. F. 27. Aug. 1856 paa Jonstrup, d. 7. Juni 1921 i Viborg, begr. sst. Forældre: Botanikeren, Seminarielærer Hans M. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Aug. 1891 i Kbh. (Jac.) med Ingeborg Cathrine Lemming, f. 23. Juni 1858 i Kbh. (Frels.), d. 8. Juli 1938 i Viborg, D. af Urtekræmmer Hans Peter L. (1824—73) og Valborg Wilhelmine Berg (1830—98).

M. var allerede som Barn stærkt naturhistorisk interesseret, men efter Studentereksamen 1874 fra Fr.borg gav han sig dog i Lag med vekslende Studier (Teologi, Medicin), inden han tog fat paa Naturhistorien. Han begyndte allerede 1876 at undervise ved forskellige københavnske Skoler, og dette Arbejde optog ham saa meget, at han aldrig naaede at tage nogen afsluttende Universitetseksamen. 1887 fik han Accessit for Besvarelsen af Universitetets zoologiske Prisopgave (Om de danske Krybdyr), en Del af dette Arbejde offentliggjordes i »Zoolog. Anzeiger«, X, 1887. 1888 kom

M. til Viborg som Adjunkt ved Katedralskolen, hvor han fungerede — fra 1909 som Overlærer —, til han 1921 tog sin Afsked. Han fortsatte i Viborg med stor Energi sine zoologiske Studier og fik 1896 Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for en Afhandling om danske Mus, et Arbejde, der aldrig er blevet publiceret. Det er dog navnlig som Ornitolog, at M. har gjort en betydelig Indsats. Allerede som ung interesserede han sig meget for Fugle og anlagde en Fuglesamling, og sine Erfaringer paa dette Omraade offentliggjorde han 1889 i en lille Vejledning i Udstopning og Opbevaring af Fugleskind. 1899 paabegyndte han det systematiske Ringmærkningsarbejde, som har gjort hans Navn bekendt saavel ude som hjemme. M. har i og for sig ikke fundet paa at ringmærke, dette var sket for første Gang længe før, men M. er den første, som har indført systematiske og regelmæssige Ringmærkninger i stor Stil. Han begyndte med at mærke 165 Stære og fortsatte senere med Bistand af talrige Medhjælpere med Krikænder, Spidsænder, Storke, Maager, Hejrer m. fl., saaledes at han indtil sin Død havde naaet at mærke omkring 6000 Fugle, af hvilke 6 pCt. var genfundet (ser man bort fra Stærene, endda 14 pCt.). Resultaterne af dette Ringmærkningsarbejde fik M. delvis selv offentliggjort i en Række Afhandlinger: om Krikænder (Vid. Medd. Dansk naturhist. Foren., 1909), endvidere om Spidsænder, Storke m. fl., alle offentliggjort i »Dansk Ornit. Foren. Tidsskr.« 1911—20, et Par Afhandlinger om Maager og Hejrer offentliggjort sst. efter hans Død. M.s Indsats paa dette Omraade har ikke alene haft Betydning derved, at han har paavist en Række danske Ynglefugles Trækveje, navnlig Storkens østeuropæiske Trækvej, men først og fremmest derved, at M.s Virksomhed gav Stødet til lignende Ringmærkninger i Tyskland (1903), England (1904) og efterhaanden i næsten alle Lande. M., der ogsaa var blandt Stifterne af Ornitologisk Forening 1906, var en særpræget Personlighed, der trods et svigtende Helbred med stor Energi gennemførte sit Arbejde; hans Publikationer, Breve, Optegnelser er ejendommelige ved en umaadelig vidtdreven Omhyggelighed. — Efterladte Papirer i Zoologisk Museum.

R. H. Stamm i Vid. Medd. Dansk naturh. Foren., LXXIV, 1922, S. V—IX.
O. Helms i Naturens Verden, V, 1921, S. 345—48. Samme i Dansk Ornit. Foren. Tidsskr., XV, 1921, S. 93—97.

R. Spärck.

Mortensen, Harald Richard, f. 1878, astronomisk Forfatter. F. 17. Febr. 1878 i Kbh. (Pauls). Forældre: Kusk Jens Christian M. (1849—91) og Emma Nathalie Jenny Lundquist (1853

—99). Gift 2. Febr. 1919 i Viborg med Hilda Gustava Harriet Elisabeth Hørberg, f. 10. Juli 1885 i Kbh. (Helligg.), D. af Handskemagermester Jacob Christian H. (1851—1925) og Marie Mariane Pedersdatter (1845—1922).

M. voksede op i Nyboder, gik i Sølvgades Kommuneskole og kom i Snedkerlære. 1897 blev han Snedkersvend, men søgte snart bort fra Haandværket og var 1901—04 Postbud. Allerede paa dette Tidspunkt havde hans tidligt vakte Interesse for Astronomi, navnlig Astronomiens Historie, sat sig stærke Spor i hans Udvikling. Som Postbud deltog han i et internationalt Tyge Brahe-Møde i Prag. Allerede da var han velkendt som Tyge Brahe-Forsker og var i Forbindelse med Mænd som Victor Nielsen paa Urania-observatoriet, Torvald Köhl og den jævnaldrende senere mag. scient. H. E. Lau. 1901—03 arbejdede M. som Observator ved den internationale meteorologiske Dragestation ved Hald. Han søgte nu bort fra Postvæsenet til en Beskæftigelse, der stemte bedre med hans Interesser. Han var 1904—05 Afdelingsbetjent ved Vejr-tjenesteafdelingen paa Meteorologisk Institut og kom herfra 1905 som Portner til Det kgl. Bibliotek; her er han stadig (fra 1919) ansat som Kustode. M.s astronomiske Interesse koncentrerede sig efterhaanden helt om Astronomiens Historie i Danmark. Et stort Arbejde er blevet sat ind her, og M. er sikkert den bedste Kender i Nutiden af alt herhenhørende. Han er tillige en meget flittig og omhyggelig Samler af alle astronomiske Minder. Han har skabt en betydelig Samling af Instrumenter, Billeder, Bøger o. s. v., der nu udgør Kernen i den historisk-astronomiske Samling paa Rundetaarn. Da Planerne om Indretningen af en saadan Samling paa Rundetaarn blev aktuelle omkring 1929 samtidig med Rundetaarns Omdannelse til Folkeobservatorium, var M. selvskreven til baade at indrette og lede denne Samling, en Opgave, han har løst med den største Dygtighed og Kærlighed til Sagen. Samlingen, der blev indviet 1930, er meget indholdsrig og repræsentativ, og dette skyldes, at M. i den har deponeret de kostbareste Stykker fra sine private Samlinger, hvoraf han har hjembragt mange Stykker fra sine talrige Studierejser til bl. a. Tyskland og Italien. Ogsaa for Tyge Brahe-Minderne paa Hven har M. vist stor Interesse og har derovre forestaaet Indretningen af et Tyge Brahe-Museum. I Aarhus har han ledet Indretningen af et Ole Rømer-Værelse under Aarhus Museum. M. har givet forskellige litterære Bidrag til Astronomiens Historie i Danmark; de vigtigste er »Uraniborgs og Stjerneborgs Ruiner indtil Nutiden« (Fra Arkiv og Museum, II, 1903—05), »Tycho Brahe« (Samleren, VIII,

1931, S. 89—92) samt Artiklen om den astronomisk-historiske Samling paa Rundetaarn i Jubilæumsskriftet »Rundetaarn 1637—1937«. — F.M.S. 1931.

Politiken 17. Febr. 1938.

C. Luplau Janssen.

Mortensen, Karl Andreas, f. 1867, Skolemand. F. 18. Febr. 1867 i Bramdrup ved Kolding. Forældre: Gaardejer Morten Ladegaard Nielsen (1815—1904) og Mette Marie Hansen (1841—1921). Gift 2. Maj 1896 i Seest med Botille Louise Viuff, f. 28. Febr. 1873 i Seest, D. af Gaardejer, Entreprenør Hans Jensen V. (1839—1912) og Anna Margrethe Lindskov (1839—1915).

M. blev Student 1885 fra Kolding og studerede Filologi, afbrudt af Virksomhed som Lærer ved Kolding Latinskole 1887—89 og som Huslærer 1889—92. 1894 blev han cand. mag. med Dansk som Hovedfag. 1892 var han blevet Lærer ved københavnske Latinskoler og forblev i denne Virksomhed efter sin Embedseksamen, samtidig med at han manuducerede til Skoleembedseksamen. 1899 ansattes han ved Odense Katedralskole, hvor han virkede, til han 1918 blev Rektor ved Katedralskolen i Ribe, hvorfra han efter Genforeningen 1920 forflyttedes til Haderslev, hvor han beklædte Embedet som Rektor ved Katedralskolen til sin Afsked 1937. M. har udfoldet et betydeligt Forfatterskab, dels af videnskabelig, dels af skolemæssig Art. 1896 erhvervede han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling »Om Stavelsetælling som Princip for dansk Versbygning mellem Reformationen og Arrebo«. Paa beslægtet Omraade bevæger han sig i »Studier over ældre dansk Versbygning«, I, som han 1901 forsvarede for Doktorgraden, og i sit Bidrag i Festskrift til Ludv. F. A. Wimmer (1909), »Et kapitel af dansk versbygnings historie i 17. Aarh.«. Siden har han foruden at give Bidrag til flere Leksika især beskæftiget sig med Holbergstudier, f. Eks. i »Edda« 1914, »Holberg Aarbog« 1922 og med »Holberg og Peder Syv« (Holberg Aarbog 1924); 1925 kom Bogen »Ludvig Holberg«. — Til Brug væsentlig i Gymnasieskolen udgav M. »Nordisk Mytologi« (1898), hvori han anlægger moderne Videnskabs Syn paa Emnet, »Lærebog i den danske Litteraturs Historie med Hovedpunkter af det øvrige Nordens« (1902) og endelig det store »Litteraturudvalg for Gymnasiet« (1909 ff.), som han udgav i Samarbejde med Olaf Hansen, og som har oplevet flere Oplag. Ved Siden af sit Skolearbejde og sin Skribentvirksomhed har M. 1907—25 været Medlem af Opgavekommissionen ved Studenter-, Real- og Mellemskoleeksamen og fra 1915 Censor i Dansk ved

Skoleembedseksamen. — R. 1921. DM. 1934. — Maleri af Essen-drup og Tegning af Gerda Ploug Sarp i Privateje. Maleri af Johannes Nielsen paa Haderslev Katedralskole.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1901, S. 139 f. Th. Hauch-Fausbøll: Studenterne fra 1885, 1910, S. 75. Berl. Tid. 6. Maj 1920. *Chr. Buur.*

Mortensen, Andreas Ludvig, 1876—1937, Amtsskolekonsulent. F. 7. Juni 1876 paa Orebygaard, d. 17. Febr. 1937 i Haderslev, begr. sst. Forældre: Slotsgartner Johan M. (1825—91) og Susanne Carstensen (1833—1915). Gift 4. Aug. 1905 i Orte med Maren Astrid Kristiansen, f. 1. April 1879 i Sønder Vissing, D. af Lærer, sidst i Orte, Mikkel K. (1849—1937) og Anne Kirstine Madsen (1856—1937).

M. dimitteredes 1898 fra Silkeborg Seminarium og blev s. A. Lærer ved Silkeborg private Realskole. 1903 blev han Bestyrer af Silkeborg Seminariums Børneskole og 1916 Medforstander for Seminariet. 1920 udnævntes han til Skolekonsulent for Haderslev Amt, et Embede, som han beklædte til sin Død. Som Amtsskolekonsulent har M. ikke alene udført et stort organiserende Arbejde, men ved talrige Besøg i Skolerne, hvor han altid blev mødt med Tillid og Respekt, virkede han befrugtende paa Lærernes Arbejde ved instruktiv Vejledning i Undervisning og ved sin saglige, forstaaende Fremtræden. Som Lærer i Silkeborg tog M. virksom Del i kommunal Politik og var Borgmester 1919—20. — I »Vor Ungdom« Jan. 1919 skrev han »Ungdommen og den ny Tid«, hvori han tog til Orde for den Forening af militær Uddannelse og Ungdomsskole, der traadte ud i Livet ved Hærloven af 1922 under Navn af Landstormen. Han blev Medlem af Komiteen til Gennemførelse af en Ordning for denne og udarbejdede sammen med daværende Oberstløjtnant With dens detaljerede Plan. 1931 udarbejdede han alene en ny udførlig Plan for den civile Del af Undervisningen. Den vandt almindelig Anerkendelse, men hindrede dog ikke Landstormens Ophævelse ved Hærloven af 1932. — M. har været særlig virksom for Fremme af Skolehygiejne. Han var Medlem af Udvalget for den 8. nordiske Kongres for legemlig Opdragelse, Børne- og Skolehygiejne (1935), var i flere Aar Medindbyder til skolehygiejniske Kursus i Haderslev og sad i Kommissionen af 1936, der drøftede Folkeskolens hygiejniske Forhold, og som afgav Betænkning 1937 — efter hans Død. I en Aarrække og til sin Død var han Medlem af Idrætsmærkeraadet. — Endelig bør nævnes hans Indsats i det nationale Arbejde i Sønderjylland; han talte ved talrige Møder i Forsamlingshusene til unge og gamle

og sad i mange Aar i Sprogforeningens Tilsynsraad. Venner og Medarbejdere satte Nov. 1937 en Mindesten paa hans Grav i Haderslev. — R. 1923. DM. 1932.

Folkeskolen 25. Febr. 1937. Grænsevagten Marts s. A. Modersmaalet 17., 18., 19., 20. og 22. Febr. s. A. Hejmdal 18., 20. og 22. Febr. s. A. Højskolebladet 5. Marts s. A.

Chr. Buur.

Mortensen, Morten, f. 1871, Kommunalpolitiker. F. 4. Sept. 1871 i Rude, Saksild Sogn. Forældre: Smed Jens M. (1837—1904) og Ane Katrine Sørensen (1848—1921). Gift 16. Nov. 1897 i Esbjerg med Maren Caroline Augusta Salling, f. 24. Aug. 1874 i Aarhus, D. af Bager Andreas Martinus S. (1850—1916) og Mette Marie Mortensen (ca. 1849—87).

Som ung Maskinarbejder, udlært i Aarhus 1889, fik M. 1897 Ansættelse som Lokomotivfyrbøder ved Statsbanerne med Station i Esbjerg og blev Lokomotivfører 1908. Han tog virksomt Del i sit Fags Organisationsarbejde, blev Bestyrelsesmedlem i Dansk Lokomotivmands Forening 1900—01 og 1907—12, Formand for Lokomotivførernes Hovedafdeling 1912—15, Kredsformand 1915—20. M. var desuden med i Tjenestetidsudvalget 1915, i Statsbanernes Sparekommission af 1920 og sad i Jernbaneorganisationernes Fællesudvalg 1915—20. At han 1919—25 var Præsident for de nordiske Lokomotivmænds Forbund, er Udtryk for den Anseelse og Tillid, han nød blandt sine Arbejdsfæller. I Esbjerg, som først blev Købstad 1898, har M. været Medlem af Byraadet som Socialdemokrat siden 1902, og 1929 blev han Borgmester. Han har altsaa i en Menneskealder været med til at lede Udviklingen i denne stærkt voksende By, som paa nogle Omraader bærer særligt Præg af hans Initiativ og Fremsyn. Det gælder saaledes de tekniske Anliggender, Bygningen og Udvidelserne af de kommunale Værker. Allerede tidligt pegede M. paa den rationelle Løsning af Elektricitetsforsyningen for hele Sydvestjylland og tog Initiativ til Esbjergs Tilknytning til Karlsgaarde-Værket; for nylig har han atter haft Anledning til at kæmpe for dette planøkonomiske Synspunkt. Siden 1929 er M. Formand for Sydvestjyllands forenede Elektricitetsværker, fra 1935 Formand for Foreningen af købstad-kommunale Elektricitetsværker og Medlem af Elektricitetsraadet. I Krigsaarene var den vanskelige Opgave at varetage Kommunens Brændselforsyning betroet M. I Forbindelse med hans Interesse for at skaffe Borgerne billige Forbrugsgoder staar hans Arbejde i Kooperationens Tjeneste. Fra Oprettelsen af Arbejdernes Fællesbageri i Esbjerg 1912 har han haft Sæde i Bestyrelsen. Ud heraf

er vokset Kødforsyning, Brændselforretning etc., som tilsammen danner Institutionen Arbejdernes kooperative Virksomheder, hvis Formand M. var 1918—37. Han var 1924—35 Medlem af Bestyrelsen for Det kooperative Fællesforbund i Danmark og 1923—36 Formand for De sammensluttede Fælles- og Andelsbagerier. Endvidere var han virksom for Oprettelsen af Dansk kooperativ Assurance, hvis Formand han var fra Stiftelsen 1929 til 1934. — Et andet Omraade, hvor det i høj Grad skyldes M., at Esbjerg blev Foregangsby, er Forsorgen for de gamle. Byens billige Boliger for Aldersrentenydere har været Forbillede for lignende Byggeri i andre Byer. Nævnes maa ogsaa M.s Indsats ved Indretningen af den kommunale Flyveplads og Etableringen af Luftruten Esbjerg—Kbh. 1937. — M. blev Medlem af Købstadforeningens Bestyrelse 1929. — Sin store Arbejdskraft har M. lagt mere i praktisk Administration end i Tale og Agitation. Han har ikke altid haft Medvind, naar han har forfægtet sine Meninger, politiske som kommunale, men han anerkendes af Partifæller og respekteres af Modstandere som en indsigtfuld og vidtskuende Kommunalmand.

Dansk Lokomotiv-Tidende 2. Sept. 1922. Dansk Lokomotivmands Forening 1899—1924 (Festskrift), 1924, S. 41, 47 og 70. Vestjyllands Social-Demokrat 31. Aug. 1922, 15. Marts 1930 og 2. Marts 1937. Sydvestjylland 10. Aug. s. A.

Oluf Bertolt.

Mortensen, Morten Larsen, 1881—1911, Botaniker. F. 25. Febr. 1881 i Baaring, d. 3. Dec. 1911 i Lyngby, begr. sst. Forældre: Friskolelærer, sidst i Langtved, Peder M. (1848—1933) og Anna Kathrine Marie Margrethe Asmussen (1854—1932). Gift 27. April 1907 i Aarhus med Christine Margrethe Andersen, f. 27. Juni 1886 i Aarhus, d. 31. Jan. 1923 i Fredericia (gift 2° 1920 med Gaardejer i Tolstrup ved Fredericia Søren Hansen Kring, f. 1887), D. af Snedker Jens Michael A. (1856—1919) og Noline Jensen (1850—1932).

M. tog almindelig Forberedelseseksamen i Kerteminde 1896 og blev derefter Medhjælper ved Lyngby Forsøgsstation, hvis Leder, Statskonsulent K. Hansen, snart fik Øje for hans usædvanlige Begavelse og Entusiasme for Forsøgsarbejdet og for Botanikkens Anvendelse i Landbrugets Tjeneste, og han gav ham flere specielle Opgaver i Varietetsforsøg, Forædlingsarbejde o. lign.; ogsaa E. Rostrup og F. Kølpin Ravn anvendte ham som Medhjælper ved deres plantepatologiske Forsøg. Samtidig hermed forberedte M. sig til Studentereksamen, som han tog 1900, og derpaa studerede han baade Naturhistorie med Botanik som Hovedfag ved Universitetet

og Landbrugsvidenskab ved Landbohøjskolen. Han blev Landbrugskandidat 1904 og mag. sc. i Naturhistorie 1906, hvorefter han straks blev Assistent ved Stationen i Lyngby. 1907 blev han Assistent, senere Konsulent ved De samvirkende danske Landboforeningers Forsøgsvirksomhed. Ved Studierejser i Skandinavien og Holland og ved et Studieophold i Halle søgte han videre Uddannelse, og alle ventede sig meget af den unge, initiativrige Landbrugsbotanikers Fremtid, men Sukkersyge medførte hans tidlige Død. — M. efterlod sig en betydelig litterær Produktion, der foruden nogle mindre betydende Smaaarbejder om danske Planter og dansk Floristik mest bestaar af Artikler i Landbrugspressen og Leksika. Hans vigtigste Skrifter er hans Bearbejdelser af flere Aars Forsøg med Bælgsæd (Tidsskr. for Landbrugets Planteavl, XV, 1908), med Sorter af toradet og seksradet Byg og Havre (tre Afhdl. sst., XVI, 1909) og sammen med K. Hansen med Rugsorter (sst., XIX, 1912). Sammen med Hansen skrev han 1910 »Beretning om Forsøg og Undersøgelser i Græsmarker 1905—1909«. Han arbejdede for en forbedret Teknik ved Markforsøg og kritiserede skarpt de forældede Metoder, der anvendtes af Landboforeningerne. Hans Kritik vakte Opsigt og har bidraget sit til senere Forbedringer. Han efterlod sig et stort Materiale om sine Forsøg over Plantesygdomme især hos Kornsorterne, hvorom han kun fik publiceret en enkelt større Afhandling, »Om Sygdomme hos Kornarterne, forårsagede ved *Fusarium-Angreb* (Fusarioser)« (Tidsskr. f. Planteavl, XVIII, 1911).

Botanisk Tidsskr., XXXIII, 1914, S. 89 ff. Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1913, S. 227 ff. Ugeskrift for Landmænd, LVII, 1911, S. 725 f.

Carl Christensen.

Mortensen, Martin, f. 1872, dansk-amerikansk Mejerimand. F. 29. Maj 1872 i Fjeldsted ved Sindal. Forældre: Husmand Peder Christian M. (1821—1902) og Juliane Marie Larsen (1827—1904). Gift 14. Nov. 1900 i Royal, Iowa, med Emelia Christensen, f. 24. Nov. 1878 i Royal, Iowa, D. af Landmand Peter C. og Christine Hendricksen.

Som ung Landmand fik M. Lyst til at uddanne sig som Lærer og gik i tre Aar paa Ranum Seminarium, men afbrød Læsningen og rejste 1893 til Amerika, hvor han begyndte som Mejerielev paa et Mejeri i Iowa Center, Iowa, som ejedes af en Broder. Det viste sig, at Mejerivæsenet laa for ham. Han blev Mejerist paa forskellige andre Mejerier, tog Præmier for Smør og studerede 1897—1900 paa den meget ansete Mejeriskole ved Iowa State College i Ames, Iowa. 1900 ansattes han som Inspektør (Superintendent) for The

Hanford Hazelwood Cream Company, Amerikas største Mejeri, i Sioux City, Iowa, og 1904 blev han Direktør for The Hazelwood Cream Co. i Portland, Oregon. Denne Stilling beklædte han til 1908, hvorefter han tog tilbage til Iowa State College for at fuldføre sine Studier. Straks efter ansattes han som Leder af Universitetets Mejeriskole som Afløser af Professor G. L. McKay, en af Amerikas dygtigste og mest ansete Mejerilærere. M. overtog samtidig Stillingen som Leder af Staten Iowas Forsøgslaboratorium i Mejeribrug, og begge disse ansvarsfulde Stillinger har han beklædt siden. Af Faglitteratur har M. — ved Siden af en Række Beretninger fra Forsøgslaboratoriet — udgivet »Management of Dairy Plants« (1923, 2. Udg. 1938), den eneste Lærebog om dette Emne i Amerika. Ved flere Lejligheder har han repræsenteret De Forenede Stater udadtil, saaledes ved en Rejse til Europa 1900, udsendt af det amerikanske Landbrugsministerium, 1914 udsendt af Iowa State College for at studere Mejerivæsenet i Europa og 1931 som Delegeret fra De Forenede Stater ved Mejerikongressen i Kbh. M. har beklædt flere faglige Tillidshverv, var saaledes Secretary Treasurer for American Dairy Service Association 1917 og 1918, Vicepræsident 1919 og Præsident 1920, Præsident for National Creamery Butter Makers Association 1922 og 1923, Præsident for Gamma Sigma Delta 1924. 1934 udnævntes M. til Æresdoktor (LL.D) ved Kansas City State College. — R. 1927.

A. Kamp.

Mortensen, Oluf, se Baden.

Mortensen, Ole Theodor Jensen, f. 1868, Zoolog. F. 22. Febr. 1868 i Harløse ved Hillerød. Forældre: Lærer Johannes Gottlieb M. (1834—1913) og Petra Cathrine Jensen (1830—1917). Gift 10. April 1901 i Ordrup med Valborg Nathalie Blomberg, f. 22. Juni 1876 i Dragør, D. af Rejsesekretær Peter Otto B. (1854—1925) og Nielsine Nicoline Fasmer (1850—1912).

M.s Interesse for Naturvidenskab vakttes allerede i Skolen, men efter Studentereksamen fra Fr.borg 1885 paabegyndte han efter Faderens Ønske det teologiske Studium og blev 1890 cand. theol. Derpaa tog han fat paa det naturhistoriske Studium, som han afsluttede 1895 med Magisterkonferens. Allerede som Student havde han i en kortere Tid virket som Assistent ved det zoologiske Institut i Giessen. Hans første videnskabelige Arbejder fra 1893—94 beskæftiger sig med den Dyregruppe, der senere skulde blive hans Hovedarbejdsfelt, Echinodermerne. Efter Magisterkonferensen fik han imidlertid i et Par Aar Ansættelse ved Biologisk Station, og

han publicerede 1896—99 en Række mindre fisketibiologiske Arbejder samt et større (Undersøgelser over vor almindelige Rejes Biologi). Endelig fremkom i denne Periode hans første almindelige marinbiologiske Arbejde (småa faunistiske og biologiske Meddelelser i Vid. Medd. fra Dansk naturhist. Foren. 1897). Han forberedte dog samtidig et større Arbejde over Echinoderm-larver: »Systematiske Studier over Echinoderm-larver«, for hvilket han 1897 erhvervede den filosofiske Doktorgrad. 1899 startede han sammen med Johs. Schmidt den danske videnskabelige Siam-Ekspedition og indledede derved den Række af store Indsamlings- og Forskningsrejser, som er knyttet til hans Initiativ. 1902—14 var han Assistent ved Zoologisk Studiesamling. 1910 blev han ansat ved Zoologisk Museum, hvis 2. Afdeling han ledede 1917—33. — M.s Indsats falder paa to Punkter; dels er han en betydelig — vel nok Samtidens førende — Specialist inden for Echinodermene, dels har han vist sig som en fremragende og meget initiativrig forskningsrejsende. Inden for det første Omraade har han fortsat sine Ungdomsarbejder med en overmaade flittig Produktion. Af særlig betydningsfulde Værker kan fremhæves hans Bearbejdelse af Echiniderne i Ingolf-Ekspeditionen (Vol. IV, 1—2, 1903—07), i hvilken der er brudt nye Baner for denne Gruppes Systematik, endvidere hans Arbejder over Echinodermernes Larveudvikling samt endelig hans monumentale Monografi over Echiniderne, af hvilken foreløbig to Bind er udkommet (1928 og 35). I øvrigt har han bearbejdet Echinodermmaterialet fra talrige inden- og udenlandske Ekspeditioner. Hans Virksomhed paa dette Omraade har desuden medført, at Zoologisk Museum har erhvervet en enestaaende righoldig Echinoderm-samling. Lejlighedsvis har han ogsaa arbejdet med andre Dyregrupper, særlig Ctenophorer, hvor han bl. a. har beskrevet den ejendommelige Form *Tjalfiella*. Han har ogsaa skrevet enkelte mere almindelige biologiske Arbejder, bl. a. om Beskyttelseslighed og Mimicry. Foruden den ovennævnte Ekspedition til Siam har han foretaget — ofte med forbavsende ringe Midler — Forskningsrejser til talrige Havomraader, særlig i Troperne (Vestindien 1905—06, Stillehavsegnene 1914—16, Det malayiske Arkipelag 1922—23 — denne sidste var et Led i hans Arbejde for Oprettelsen af en interskandinavisk biologisk Station i Troperne —, Java, Mauritius, Sydafrika m. m. 1929—30, Det Røde Hav o. fl.). Resultatet af de store Rejser til Stillehavsegnene er nedlagt i en lang Række Afhandlinger affattet dels af M. selv, dels af udenlandske Specialister (»Papers from Dr. Th. Mortensen's Pacific Expeditions«, I—LXXIX, 1922—38, der udgør elleve Bind af Vid.

Medd.); der er igennem dette ydet meget betydelige Bidrag til Kendskabet til den marine tropiske Fauna. En særlig Indsats har M. endvidere ydet ved gennem sin Energi og Optimisme 1906 at faa startet Værket »Danmarks Fauna«, hvis Redaktør han var til 1914. Han var ogsaa i nogle Aar Redaktør af »Videnskabelige Medd. fra Dansk Naturhist. Forening«. M. blev Medlem af Videnskaberne Selskab 1920 og Æresmedlem af Naturhistorisk Forening 1931, ligesom han er Medlem af en lang Række udenlandske Akademier og videnskabelige Selskaber. Han har repræsenteret Danmark paa en Række internationale Zoologkongresser og er Medlem af det permanente Udvalg til disses Afholdelse.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1898, S. 164 f. Studenterne fra 1885, 1910, S. 75 f. Politiken 22. Febr. 1938.

R. Spärck.

Morthorst, Johanne Caroline Elisabeth, se Dahlén, Carl.

Mortimer, Walter, —1513—34—, Humanist. W. M. stammede fra Skotland. 1513 optræder han i Danmark som pavelig Notar, senere virkede han i Roskilde, idet han 1517 var Rektor ved Domskolen og 1534 Kannik i Kapitlet sst. 1528 omtales han som Magister. Han synes at have været en dygtig Skolemand og en af de banebrydende Repræsentanter for Humanismen her hjemme. Særlig i Spørgsmaalet om en forbedret Latinundervisning viste han sig som Tilhænger af Tidens Fremskridtsideer og forkastede paa humanistisk Vis bestemt den middelalderlige latinske Grammatik »Doctrinale«. I den Anledning pristest han højt af den lærde tyske Bogtrykker Johannes Meyer, der kalder ham en fortrinlig Pædagog, højt fortjent af den roskildensiske Skoleungdom, og en Foregangsmand i Kampen mod alt skolastisk Barbari. Efter Peder Palladius' Opgivelse talte Skolen i hans Tid ca. 900 Disciple.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, 1859—63, Tillæg, S. 144. Henrik Boort: Fasciculus morum, 1517, Fortale. Hans Knudsen: Joachim Rønnow, udvalgt Biskop til Roeskilde, 1840, S. 174. Aarsberetninger fra Det kgl. Geheimearchiv, VI, 1876—82, Tillæg, S. 14. *Bjørn Kornerup.*

Morville, Niels Georg Christian, 1817—1904, Jurist, Hedeskovdyrker. F. 14. Maj 1817 i Kbh. (Frels.), d. 16. Marts 1904 i Viborg, begr. sst. Forældre: Fuldmægtig i Matrikulskontoret, senere Amtsforvalter i Viborg, Kammerraad Niels Christian M. (1785—1856) og Pouline Sophie Rasmussen (1796—1857). Brodersøns Søn af Niels M. (s. d.). Gift 31. Aug. 1858 i Kbh. (Frue) med Anna Louise Vilhelmine Schmiegelow, f. 11. Jan. 1830 paa

Fuirendal, d. 22. Sept. 1905 i Aarhus, D. af Godslæge paa Holsteinborg, Krigsassessor Joachim Friedrich David S. (1786—1830) og Anna Metta Edebohl Bøtcher (1792—1867).

M. blev Student 1835 fra Viborg og 1841 juridisk Kandidat og vendte derefter straks tilbage til Viborg, hvor han bosatte sig for Resten af sit Liv. 1852 blev han Overretsprokurator og 1876 Justitssekretær ved Viborg Overret. Allerede 1853 begyndte M., der fra Ungdommen havde set, hvorledes Skovene i Viborg Amt blev ødelagt, paa Tilplantningen af Margrethelund Krat ved Viborg, hvilket senere gav Stødet til Anlæg af en Række andre Plantager, og i de følgende Aar, da M. færdedes i Egnens store Heder og Krat med sin Ven Enrico Dalgas, modnedes Planen om at danne et Selskab til Frugtbargørelse af de jyske Heder. Ved Hedeselskabets Stiftelse 1866 blev M. valgt til sammen med Dalgas og Mourier-Petersen at udgøre Bestyrelsen, og han vedblev at sidde i denne til sin Død. 1866 udsendte han et lille Skrift, »Om Træplantning i Hederne«, og har desuden skrevet nogle Smaaartikler om Hedeplantning i forskellige Tidsskrifter. Foruden for Træplantning havde M. levende Interesse for Botanik og Arkæologi. — R. 1875. DM. 1895. — Mindestøtte af L. Brandstrup 1910 i Viborg. Mindesten ved Mallehøje Østergaard. — En Søn, *Poul Georg Christian M.* (f. 8. Aug. 1861, d. 19. Nov. 1921), virkede fra 1884 som Assistent og fra 1887 til sin Død som Skovrider ved Hedeselskabet. — R. 1907.

Slægt hos Lengnick. L. Schrøder: Det danske Hedeselskab 1866—91, 1892. Hedeselskabets Tidsskr., XIV, 1894, S. 43 f., 149—52; XXIV, 1904, S. 43—49; 1921, S. 235—38. C. Nyrop: Det danske Hedeselskab 1866—1916, 1916. Dansk Skovforenings Tidsskr., I, 1916, S. 24—28. Viborg Stiftstidende 16. Marts 1904. Berl. Tid. 21. Nov. 1921. Dansk Jagttidende, XXXVIII, s. A., S. 140.

A. *Oppermann* (C. *Syrach Larsen**).

Morville, Niels, 1743—1812, Landmaaler. F. 7. Juli 1743 i Lejrskov, d. 11. Nov. 1812 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Henrik M. (1708—64, gift 2° 1746 med Elisabeth Steenberg, 1712—94) og Maren Gudme (1716—46). Ugift.

M. blev 1760 Student fra Horsens, og efter at have hørt Professor Hees Forelæsninger i Matematik blev han 1762 antaget af Videnskabernes Selskab ved de geografiske Opmaalinger. 1763 tog han teologisk Eksamen. 1768 og 1772 holdt han matematiske Forelæsninger, var 1768—72 beskæftiget ved de økonomiske Opmaalinger paa Vordingborg og Antvorskov Rytterdistrikter og udførte derefter i seks Aar under Videnskabernes Selskab de trigonometriske Opmaalinger over Fyn, Lolland, Falster, Langeland, Taasinge,

Ærø og en Del af Sønder- og Nørrejylland. 1778 blev han ansat som Landmaalingskonduktør ved Rentekammerets Landmaalingsarkiv, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. 1779 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og 1781 Medlem af Landmaaler-Eksaminationskommissionen. M. har skrevet en Del større og mindre Afhandlinger, som især findes optaget i Videnskabernes Selskabs Skrifter, og hvoraf de vigtigste angaar den geografiske og geometriske Beregning af Landet og forskellige agrariske Spørgsmaal. 1777 vandt han Landhusholdningsselskabets Guldmedaille for en Afhandling om 100 Tdr. Lands fordelagtigste Behandling. Hans betydeligste Arbejde er den 1791 paa Videnskabernes Selskabs Bekostning udgivne Bog »Geometrisk og økonomisk Jorddeelings- og Jordskiftningsslære«, der 1793 blev oversat paa Tysk. — Kammerraad 1800. Justitsraad 1812.

Slægt hos Lengnick. Dsk. Litteratur-Tidende, 1812, S. 684—88. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 197, 253 f., 328. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1911, S. 35—39.

H. Crone (A. Schneider*).

Mosbech, Niels Holger Søren Larsen, f. 1886, Teolog. F. 18. Marts 1886 i Mosbjerg. Forældre: Lærer, sidst i Storvorde, Peder Christian Larsen M. (1863—1917) og Ane Marie Nielsen (f. 1861). Gift 9. Nov. 1916 i Storvorde med Aavel Magdalene Fausbøll, f. 23. Jan. 1883 paa Mandbjerg i Nordslesvig, D. af Proprietær Martin F. (1833—1914) og Anna Elsebeth Hansen (1842—1916).

M. blev Student 1904 fra Aalborg, cand. theol. 1910. Han vandt 1911 Universitetets Guldmedaille og foretog Studierejser i Udlandet 1912—16; særlig opholdt han sig i Göttingen og Berlin, München og Paris. Han tog Doktor(Licentiat)graden 1916 ved Afhandlingen »Essæismen. Et Bidrag til Senjødedommens Religionshistorie«. Han blev Docent i nytestamentlig Eksegese ved Universitetet 1916 og ekstraordinær Professor i samme Fag 1936. Han har udgivet nogle eksegetiske Arbejder, »Apostlenes Gerninger indledet og forklaret« (1929) og »Sproglig Kommentar til Apostlenes Gerninger« (1929); paa lignende Maade en Forklaring til 1. Kor. (1931) med en sproglig Kommentar (1932). Desuden har han i Festskriftet til Universitetets Aarsfest 1934 skrevet »Fortolkningen af Johannes' Aabenbaring i Fortid og Nutid«. 1937 offentliggjorde han nogle grundige Studier over Teksten i Siraks Bog (»Prolegomena til en ny Prøveoversættelse af Siraks Bog«) og s. A. et lille Skrift om »Evangelielitteraturens Tilblivelse«. Desuden har han skrevet en Række Afhandlinger og Artikler i »Teologisk Tidsskrift«, »Salmonsens Konversationsleksikon«, »Kirkeleksikon for Norden«

og »Dansk biografisk Haandleksikon«. Han var Formand for Ny teologisk Forening 1915—23 og Medlem af Konsistorium 1926—34. Han var Formand for Brønshøj Sogns Menighedsraad 1925—29 og er Medlem af Udvalget til Oversættelse af Apokryferne siden 1931, tillige siden 1935 Medlem af Udvalget til Oversættelse af det ny Testamente. Han var Meddommer ved en Konkurrence om et Docentur ved Reykjavíks Universitet 1937. — R. 1934. — Buste af V. Gustafson.

Frederik Torm.

Mossin, Hans, 1678 el. 80—1755, Præst. F. 1678 el. 80 i Randers, d. 29. Sept. 1755 i Køge, begr. sst. Forældre: Provst Hans M. (1637—1711, gift 2° 1695 med Helene Jensdatter, gift 1° med Anders Carlsen) og Mette Wendel (1645—93). Gift med Anna Wissing, f. ca. 1690, d. 4. Sept. 1759 i Køge.

M. blev Student 1698 fra Randers, tog Attestats 1701, blev Sognepræst i Skuldelev og Selsø 1709 og Provst i Horns Herred 1727. 1731 blev han Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Kbh. Striden mellem den gamle Ortodoksi og Pietismens Vækkelse om den rette Tro og det vakte Liv delte Gejstligheden i to skarpt adskilte Lejre. M. hørte ligesom Biskop Worm, Stiftsprovst Reenberg og den ældre Fløj af Gejstligheden til Ortodoksien, som vilde værge den nedarvede Lutherdom. I en Strid mellem M. og Pietisten, Professor Jeremias Reuss anklagede M. denne for at nægte Kristi og Aandens Guddommelighed, men Reuss rensede sig i en Disputats 1734 for Anklagen. 1736 blev M. forflyttet til Nikolai Kirke. Paa dette Tidspunkt havde Pietismen sejret som kirkepolitisk Retning. Et af de Midler, Kirkeledelsen benyttede for at vinde Terræn, var at ansætte Kateketer ved de større Kirker i Kbh. Da M. 1737 fik paatvunget to pietistiske Kateketer, Andreas Balslev og Henrik Rehling, brød Striden for Alvor løs, idet M. fra Prædikestolen anklagede Kateketerne for at føre falsk og djævelsk Lærdom. Kongen var meget harmfuld over M.s Opførsel, Sagen blev undersøgt i en Kommission, hvis Dom fik kgl. Approbation i April 1738 med det Resultat, at det ikke var M.s eller Kateketernes Lære, der ret forstaaet var kættersk, men at M. havde overtraadt den kirkelige Lovgivning, som paabød Præsterne at afholde sig fra at bringe saadanne Stridigheder med personlig Karakter paa Prædikestolen; de Udtryk, M. havde brugt om Kateketerne, mortificeredes, men han blev yderligere fradømt sit Embede og ikendt en stor Bøde. Den ortodokse Fløj bevarede længe Erindringen om dette Aar som »Forfølgelsens Aar«, og den haarde Dom viste, at den pietistiske Dogmatik var garanteret kirkepolitisk

og ikke taalte Modsigelse. 1740 opnaaede M. dog at komme i Embede igen og blev kaldet til Sognepræst i Køge.

Mnemosyne ved Jens Møller, IV, 1833, S. 396 ff. Hesperus udg. af K. L. Rahbek, VIII, 1823, S. 385—424. L. Koch: Kong Christian den Siettes Historie, 1886, S. 193 ff. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II, 1894, S. 657 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 677 f.; 4. Rk., III, 1893—95, S. 809 (Note 1); 5. Rk., III, 1905—07, S. 99 f.; 5. Rk., IV, 1907—09, S. 595; 5. Rk., V, 1909, S. 107—11. H. F. Rørdam: Hist. Samlinger og Studier, II, 1896, S. 264, 286—94, 390—94, 396 f. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, II, 1933, S. 37, 47, 52, 262.

Michael Neiiendam.

Moth. Patricierslægten M. føres tilbage til Mathias M., der siges at have været i Tjeneste ved Gottorp-Hoffet og have boet i Svavsted; hans Søn Kirurg i Flensborg Povl M. (ca. 1535—97) var Fader til Sognepræst ved Mariæ K. i Flensborg, Mag. Johannes M. (1574—1642) — hvis Sønnesøn var nedenn. Arkivar i Tyske Kancelli, Justitsraad Johan M. (1639—1705) — og til kejserlig Livlæge, senere Læge i Flensborg Matthias M. (ca. 1567—efter 1642), hvis Søn var nedenn. Livlæge Poul M. (1600—70). Han var Fader til Stiftsprovst i Odense, Dr. theol. Rudolph M. (1642—75), til nedenn. Leksikograf, Oversekretær Matthias M. (1649—1719) — der sammen med tre Søstre 1679 fik Vaabenbrev — til Ida Christine M. (1644—89), gift med Biskop Søren Glud (1621—93, s. d.), Beate Ingeborg M. (1646—97) — der først ægtede Sognepræst i Førslev, Provst Jens Andersen Hals (d. 1675), dernæst Kancelliraad Frederik Mecklenburg (1651—84) og sidst Landsdommer, Etatsraad Holger Parsberg (1636—92) — til Elisabeth Margrethe M. (1652—efter 90), gift med Generalproviantkommissær Nikolaus Hansen Bennik (d. 1675), og til nedenn. Sophie Amalie M. (1654—1719), der 1677 fik Patent som Grevinde af Samsøe (se Slægtartikel Danneskiold). — Ovenn. Beate Ingeborg M. (1646—97) var i sit første Ægteskab Moder til Amtmand Povl (Hals) M., der 1698 optoges i Adelstanden med Navnet M.; hans Søn Guvernør i Vestindien Frederik Christian M. (1694—1746) var Fader til Generalløjtnant Paulus M. (1728—1802), til Margrethe M. (1734—efter 1760), — gift med Planteren Lucas Uytendale (d. 1786), der 1763 ophøjedes i Friherrestanden med Navnet de Breton — og til Overformynder paa St. Croix, Kammerherre Frederik Christian M. (1730—1808). Denne var Bedstefader til Major Frederik Christian Patrick M. (1791—1851), af hvis Børn skal nævnes Caroline Frederikke Sophie Marie Noline M. (1812—84), gift med Justitsraad Frederik Klee (1808—64, s. d.), Sognepræst til Vinding, Bryrup og Vrads Frederik Peter Christian M. (1818—94)

og Overlærer ved Sorø Akademi Carl Ludvig Julius Patrick M. (1820—1906), hvis Søn var nedenn. Bibliotekar, cand. jur. Axel Frederik Carl Mathias M. (1867—1932). Pastor F. P. C. M. var Fader til nedenn. Lektor, Dr. phil. Claus Frederik M. (1861—1930) og til Kommandørkaptajn Rudolf M. (f. 1873).

Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 209—12. S. Otto Brenner: Stamtavle over Familien Moth (maskinskr.), 1929.

Albert Fabritius.

Moth, Axel Frederik Carl Mathias, 1867—1932, Biblioteksmand. F. 19. Febr. 1867 i Sorø, d. 12. Juni 1932 paa Bellevue Hospital i New York, begr. i New York (Woodlawn Cemetery). Forældre: Adjunkt, senere Overlærer ved Sorø Akademi Carl Ludvig Julius Patrick M. (1820—1906) og Anna Helene Thune (1832—1918). Ugift.

M. blev Student 1885 fra Sorø, cand. jur. 1891 og rejste derefter til Amerika, hvor han efter at have lært bibliografisk Teknik i Columbia University Library assisterede H. C. Bolton ved Udarbejdelsen af hans store kemiske Bibliografi. 1893—95 var han atter i Danmark, men vandt ikke Fodfæste og søgte tilbage til Amerika, først som Assistent ved Smithsonian Institution i Washington, derefter fra 1896 ved New York Public Library, hvor Resten af hans Livsgerning faldt. 1897 blev han 1. Assistent ved Katalogiseringen, 1907 Leder af denne; han fik her god Brug for sine mangesidige Kundskaber og store Arbejdsevne og som Chef for et Personale paa ca. 150 Mennesker Lejlighed til at gøre sig usædvanlig afholdt ved sin højt kultiverede og uselviske Personlighed. Ogsaa i New Yorks danske Koloni nød den stiltfærdige Mand stor Anseelse. M. har udgivet nogle bibliotekstekniske Hjælpemidler, saaledes 1915 et Polyglotleksikon over bibliotekstekniske Udtryk og s. A. en udførlig Fortegnelse over »Technical Terms used in Bibliographies and by the Book and Printing Trades«. — R. 1930.

F. F. C. v. Haven i Soraner-Bladet, XVII, 1932, S. 67. Nordlyset 16. Juni s. A.

Svend Dahl.

Moth, Claus Frederik, 1861—1930, Litteraturhistoriker. F. 23. April 1861 i Grindsted, d. 16. Okt. 1930 paa Frbg., begr. i Haderslev. Forældre: Sognepræst, sidst i Vinding, Bryrup og Vrads, Frederik Peter Christian M. (1818—94) og Elisabeth Augusta Holm (1833—1912). Gift 9. Aug. 1895 i Ørum, Bjerre Herred, med Else Katrine Magdalene Hartvigsen, f. 18. Juni 1863 paa Withsminde, d. 14. Febr. 1927 i Haderslev, D. af Gaardejer Hans H. (1827—77) og Karen Jørgensen (1829—1916).

M. blev Student 1881, privat dimitteret, cand. mag. i Græsk, Latin og Historie 1888, Dr. phil. 1898. 1888—95 var han Lærer ved forskellige private Skoler i Kbh.; Aug. 1895 blev han ansat ved Kolding højere Almenskole (Adjunkt 1916), efter Genforeningen 1920 Lektor ved Haderslev Katedralskole, hvorfra han tog sin Afsked 1929. Da det efter endt Eksamen trak ud med at finde fast Ansættelse, fordybede M. sig i Studiet af Renæssancens og tysk Humanismes latinske Litteratur; Resultatet heraf blev Disputatsen om »Conradus Celtis Protucius, Tysklands første laurbærkronede Digter« (1898). Allerede i dette Arbejde viser M. sig som en grundig Forsker med betydelig Evne til letlæselig Fremstilling; Bogen giver ikke blot et udførligt og paa flere Punkter nyt Billede af Celtis, men en meget omfattende tidshistorisk Baggrund og er næsten en hel Haandbog i tysk Humanismes Historie. Som en Slags »Affald« fra Disputatsen udgav M. i »Studier fra Sprog- og Oldtidforskning« Oversættelser af »Pave Julius' Død« (1894), en Satire, der med temmelig Sikkerhed tilskrives Erasmus Rotterdamus, og »Præste- og munkefjendske Humanistdigte fra Renæssancetiden« (1899). Fra samme Tid stammer ligeledes den smukke lille Bog om »Abailard og Heloïse, deres Livshistorie og Brevvexling« (1905), som i ni Aar maatte vente paa at finde en Forlægger. 1913 kom M.s mest læste og paaskønnede Værk »Vagantviserne«, Træk af Middelalderens Studenterliv og Digtning. Ogsaa denne Bog giver et levende og omfattende Tidsbillede; dens sidste Halvdel udgøres af en Række nette Oversættelser og et udførligt, lærd Noteapparat. Mindre Paaskønnelse vandt M. for »Aristotelesagnet eller Elskovs Magt« (1916), skønt denne Bog i højere Grad end nogen af hans øvrige vidner om hans store Lærdom, spændende fra østerlandsk Olddigtning og middelalderlig Folkepoesi til helt moderne fransk og tysk Litteratur; inden for den en Tid saayndede Motivforskning er den vort betydeligste hjemlige Arbejde. I flere Aar beskæftigede M. sig indgaaende med Studier over Petrarca i Avignon og Vaucluse, men naaede kun at faa offentliggjort den lille Bog om »Francesco Petrarca og hans Børn« (1926). Ved sin Død efterlod han sig to digre Manuskripter, som det ikke hidtil har været muligt at faa udgivet, et om D'Urfé's Astræa-Roman og et om Abailard og Heloïse i senere Tiders Digtning; kun en lille Afhandling om Blichers »Abeilard til Heloïse« blev trykt i »Edda« 1929. Desuden lod M. fra 1922 i Haderslev Skoleprogram trykke en Del mindre Oversættelser, væsentlig af græske og latinske Digtere, samt i »Vejde Amts Aarbøger« 1926 af Anders Sørensen Vedels »Mindeskraft om J. P. Grundet«. — M. var en

lærd og redelig, noget verdensfjern Forsker, med Tyngdepunkt i sin solide klassisk-filologiske Dannelse. Hans henved 50 Bind efterladte Ekscerpter viser, at han efterhaanden ogsaa erhvervede et her hjemme sjældent Kendskab til middelalderlig Litteratur samt fransk og tysk Digtning i 16. og 18. Aarhundrede. Paa sin stilsfærdige Maade var han med til at holde en Dør aaben ud til europæisk Lærdomsliv. Sine radikale Idealer fra 80'ernes og 90'ernes bevægede Ungdom glemte han aldrig, og det giver hans tidligere Bøger et eget varmt og personligt Præg, mens det vel dogmatiske Frisind navnlig i den sidste kan virke noget skæmmende. Skønt ikke just nogen fremragende Stilist lagde M. dog stor Vægt paa sin Fremstillings Form og ejede betydelig Evne til klart og pædagogisk at tilrettelægge et svært tilgængeligt Stof, samme Evne, som i Undervisningen vandt ham de mere interesserede Elevers Respekt og Hengivenhed. — Mindesten paa Graven 1935.

Univ. Progr. Nov. 1898, S. 174 f.

K. F. Plesner.

Moth, Johan, 1639—1705, Arkivar. F. 11. Febr. 1639 i Breklum i Flensborg Amt, d. 6. Jan. 1705. Forældre: Sognepræst Nicolaus M. (ca. 1614—42) og Birgith Lange (1610—1706, gift 1° med Sognepræst i Breklum Johannes Brekling, 1588—1637). Gift 9. Dec. 1689 med Sibylle Amalie v. Sudermann af tysk adelig Slægt.

J. M. gik i Skole i Flensborg og besøgte derpaa Universitetet i Helmstedt. 1664 blev han ansat i Tyske Kancelli, og her blev han 1667 udnævnt til Sekretær og Arkivar. Paa den Tid, han overtog Stillingen, var Arkivet i stor Uorden, og det blev J. M.s Hverv at bringe Orden heri og samtidig supplere de mange Lakuner med Materiale andetsteds fra. Med stor Iver begyndte han Arbejdet, men han manglede Plads, og han blev atter og atter kaldt bort fra sit Arbejde for at udføre andre Hverv. 1671 sendte man ham til Gottorp, for at han sammen med den derværende Arkivar kunde registrere og ordne Fællesarkivet. Opholdet paa Gottorp varede et halvt Aars Tid, og han vendte tilbage med en hel Del Dokumenter og Afskrifter, som kom til stor Nytte under Stridighederne med Gottorp. 1686 foretog han sammen med Marquard Gude en ny Revision af Hvælvingen paa Gottorp og Dele af Tyske Kancellis Arkiv. Det fulgte af sig selv, at hans aarelange Syslen med Arkivet maatte give ham gode Kundskaber i det dansk-gottorpske Spørgsmaal, og han kunde derfor gaa G. v. Breitenau til Haande ved hans Udarbejdelse af Stridsskrifter mod Gottorp. 1689 modtog han Udnævnelse til Arkivar i Tyske Kancelli og ved alle Regeringsarkiverne i Hertugdømmerne og

Grevskaberne, og 1703 blev han Formand i den Kommission, som nedsattes for at bringe endelig Orden i Tyske Kancellis Arkiv. Inden dette Arbejde var kommet rigtig i Gang, døde J. M. Han efterlod sig en temmelig betydelig Haandskriftsamling. — Kancelliraad 1689. Justitsraad 1701.

A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie, 1884 (se Registeret).

Harald Jørgensen (L. Laursen).

Moth, Matthias, 1649—1719, Oversekretær, Leksikograf. F. 27. Marts 1649 i Odense, d. 19. Marts 1719, begr. i Frue Kirke i Kbh. Forældre: Kgl. Livlæge Poul M. (s. d.) og Hustru. Gift 23. Jan. 1676 i Kbh. (Frue) med Kirstine Aagaard, d. 6. Febr. 1698 i Kbh., begr. i Frue K., D. af Sognepræst i Ørum, Viskum og Vejrum Anders Lauridsen A. (1609—61) og Mette Pedersdatter Ostenfeld (d. 1689, gift 2° med Sognepræst i Ørum Niels Olufsen Mariager, d. 1679).

Dimitteret til Kbh.s Universitet 1665 begyndte M. M. at studere Medicin under Thomas Bartholin og blev 1666 Baccalaureus. Fra 1667 studerede han Medicin i Udlandet, bl. a. Leiden og Paris, tog hjem herfra 1670 i Anledning af Faderens Død, men rejste ud igen. Da hans Søster 1671 blev Christian V.s Maitresse, aabnedes der imidlertid en anden Løbebane end Lægens for ham. Jan. 1675 blev han Assessor i Skatkammerkollegiet, Juni s. A. tillige Stempelpapirforvalter, Maj 1676 Assessor i Danske og Tyske Kancelli, April 1680 Kancelliraad og Kammersekretær for de norske Sager. Det var Danske Kancelli, M. M. viede sin Hovedkraft, og Belønningen kom, da han Aug. 1688 blev Oversekretær for dets norske og 1690, efter Bolle Luxdorps Afgang, for de danske Sager. Han blev herved faktisk Landets Indenrigs- og Justitsminister, hvortil kom, at han som Medlem af en Række Kommissioner (den permanente Finanskommission af Juli 1690, der fungerede som et Slags »Overrentekammer«, den Okt. 1690 oprettede Gehejme Finanskommission (til Maj 1691), Kommissionerne angaaende Handelsens Fremme af 1690 og 1693 og Den store Kommission i Raadstuen af Febr. 1691 ang. Bortforpagtningen af Tolden) øvede en betydelig Indflydelse i Finanssager og økonomisk Politik. 1693 blev han endvidere Deputeret ved Hofetaten, 1694 i Generalkommissariatet for Land- og Søetaten, 1696 i Politikommissionen. Svarende til den hermed følgende Magtposition fik han Marts 1679 Ret til at føre adeligt Vaaben og blev 1684 virkelig Etatsraad, 1692 Justitsraad, med Ordre til efter Tilsigelse at møde i Højesteret, og Patron for det kgl. Ridderakademi, 1695 Gehejmerraad. 1694

blev han en af Direktørerne for Kbh.s Vandvæsen, 1696 Medlem af Inspektionen med Byens Brand- og Belysningsvæsen, 1697 Meddirektør for Børnehuset. Som Direktør for det danske Postvæsen, som 1685 var overdraget hans Søstersøn Chr. Gyldenløve, fungerede han 1688—90 sammen med Jens Rosenheim, 1690—99 alene.

M. M. er unægtelig en af de største Samlere af »Ben«, der har levet i Danmark. Hans Karriere var i sin Start betinget af andet end personlige Kvalifikationer, men inden længe lagde den unge Embedsmand, hvis Universitetsstudier synes at have været noget slentrende, meget stor Dygtighed for Dagen. I Kancelliet blev han den ledende Sjæl, i de forskellige Kommissioner var hans Indlæg altid velovervejede og blev ofte bestemmende (som da han ved Udarbejdelsen af Kammerinstruksen 1690 fik ophævet alle »Benaadninger« til stor Gavn for Statskassen og senere med Held modsatte sig Bortforpagtning af Statsindtægter), i Postvæsenet gennemførte han flere Reforme og holdt udmærket Orden. Hans Arbejdsevne maa have været enorm. Helt sig selv blev den travle Mand imidlertid først, naar han smed Dagens Byrde fra sig og igen var Studenten. »Her i dette lille Kammer / er jeg fri for Larm og Klammer / her betænkes, hvad jeg er / hvad jeg ved, det prøves her«. Saaledes lød et lille Vers, som efter hans Død blev fundet i hans Bibliotek. Allerede i sin Ungdom oversatte han Ovids Metamorfoser paa danske Aleksandrinere og lod stikke Kobbere til dem; han syslede med en Udgivelse, men det blev aldrig til noget; Haandskriftet findes nu i Det kgl. Bibliotek. Varmt støttede han ældre og yngre lærde (Peder Syv, Thomas Bartholin d. Y., Torfæus, Arne Magnusson, Peder Kylling, J. B. Winsløw) og viste i Omgangen med dem sin »innata animi bonitas« (Torfæus). Stærkest hang hans Hjerte dog ved Arbejdet med den danske Ordbog, der blev hans Livs Hovedbedrift. Med Christian V.s Død var M. M.s politiske Rolle udspillet. Kort efter Tronskiftet 1699 fik han sin Afsked og kunde nu leve helt for Ordbogen. Han ejede en Gaard ved Stormbroen, opført 1682; i Søllerød Kirke lod han 1703 bygge en lukket Stol. — Hv. R. 1693. — Portrætteret paa Maleriet af Højesteret (Rosenborg).[§]

C. Molbech i Nye dsk. Mag., V, 1827, S. 245—67. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 264 f. Fr. Olsen: Det danske Postvæsen, dets Historie og Personer indtil dets Overtagelse af Staten 1711, 1889, S. 135—39, 189 f. Gyldenløves Lakaj (Matthias Skaanlunds Optegnelser) (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVII), 1912. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, II, 1922.

C. O. Bøggild Andersen.

M. M. har som *Leksikograf* efterladt sig et Stovværk, den danske Ordbog. Han planlagde Værket allerede 1680, og da han 1690 blev Oversekretær baade i det danske og norske Kancelli, udsendte han en Opfordring til Biskopperne om at skaffe ham Meddelere, især blandt Præsterne, der kunde indsende Ord og Talemaader til Brug ved Ordbogen. En stor Del af disse Bidrag er endnu bevaret, og M. M.s Bemærkninger paa Manuskripterne viser, at han omhyggeligt har gennemgaaet dem. Deres Bidrag til Kundskab om Dialekterne i Datiden er endnu langt fra udnyttede. Redaktionen af Ordbogen, som M. M. personlig besørgede, var vist allerede vidt fremmet, inden han 1699 fik sin Afsked. Sine sidste tyve Aar ofrede han næsten helt paa en ny og endelig Redaktion af Ordbogen, delt i en almindelig og en faglig Del. Den første (foreløbige) Redaktion er fuldstændig bevaret, af den sidste mangler nu Bogstaverne P og R (Q brugte M. M. ikke, lige saa lidt som C, X og Z), der er brændt. Af den sidste Redaktion lod M. M. selv trykke et Par smaa Prøver, men hele Samlingen, oprindelig 60 Foliobind, blev af hans Arvinger 1753 solgt til Kongen, som lod den hensætte i Gehejmearkivet; herfra blev den 1784 overført til Det kgl. Bibliotek, hvor den nu findes. Den har været en vigtig Kilde for senere Ordbogsforfattere. M. M.s Ordbog er, som det ogsaa fremgaa af hans Instruks til Bidragyderne, ikke en Ordbog over det godkendte Skriftsprog, men tilstræber i størst muligt Omfang at medtage Fagord af alle Slags og Ord, som kun er i Brug hos Almuen. Da han ogsaa havde norske Medarbejdere, findes der en Del særnorske (ja endog islandske) Ord, som ikke vides at have været i Brug i Danmark. Heller ikke hans Former af Ordene er altid, som de paa hans Tid var almindelige i danske Bøger, selv bortset fra hans ejendommelige Retskrivning, som var temmelig radikal. Det ulitterære Præg forstærkes derved, at de oplysende Eksempler væsentlig stammer fra daglig Tale og kun i ringe Omfang fra Litteraturen. Benyttet med Forsigtighed giver Ordbogen derfor et usædvanlig tydeligt Billede af det talte Sprog paa en Tid, hvorfra man ellers næsten kun kender litterært Dansk.

V. Såby i Blandinger, udg. af Universitetsjubilæets danske Samfund, I, 1881—87, S. 32. Ordbog over det danske Sprog, I, 1919, S. XV, XLV. Aage Hansen i *Acta philol. Scand.*, VI, 1931—32, S. 99 ff.

Marius Kristensen.

Moth, Poul, 1600—70, Læge. F. 3. Sept. 1600 i Flensborg, d. 6. Maj 1670 i Kbh., begr. i Petri K. Forældre: Fhv. kejserlig Læge i Wien Matthias M. (ca. 1567—efter 1642, gift 2° 1603 med N. N. Kock) og Ingeborg Jørgensdatter (d. senest 1603). Gift 1. Marts

1641 med Ida Dorothea Bureneus, f. 1. Dec. 1624 i Kiel, d. 26. Sept. 1684 i Kbh., D. af Borgmester Rudolph B. og Ida Rothfelsen.

Efter at have besøgt Gymnasiet i Hamburg og i tre Aar studeret Medicin i Königsberg fortsatte P. M. i to Aar sine Studier i Kbh. (immatriculeret 1629) under Thomas Finckes og Ole Worms Vejledning, samtidig med at han underviste den siden saa berømte Thomas Bartholin m. fl. 1632 rejste han udenlands og besøgte i Løbet af otte Aar, snart alene, snart som Hovmester for andre, Nederlandene, England, Frankrig og Italien og erhvervede 1637 Doktorgraden i Basel. 1640 bosatte han sig i sin Fødeby, hvor han praktiserede indtil 1644, da han, tvunget af Krigsurolighederne, flyttede til Lübeck, som han forlod 1647 for at nedsætte sig i Odense. Herfra kaldtes han 1650 til Kbh. som Hofmedicus hos Frederik III. og blev n. A. ansat som Livlæge. Kongen betroede ham desuden at lede Kronprins Christians første Undervisning og aflagde ham 1652 med et indbringende saakaldt Regnskabsprovsti i Vendsyssel som Tillæg til hans reglementerede Lønning. Ogsaa til andre Forretninger anvendte Kongen P. M., der 1659 endog fungerede som en Slags Regnskabsfører for Flaaden. Baade ved sin Embedsstilling og ved sin fremragende Dygtighed som Læge skaffede han sig stor Praksis, især i de højere Stænder. Hans Skrifter er ikke betydelige; foruden sit Fag dyrkede han de gamle Sprog, Historie, Musik og især Mnemoteknik. Kort efter P. M.s Død lykkedes det hans Enke at føre Datteren Sophie Amalie M. (s. d.) sammen med den unge Konge, hvorfor hun af denne lønnedes rigeligt baade med Penge og Æresbevisninger og kort før sin Død endog fik Rang med Gehejmeraadinder. — Maleri paa Fr.borg.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevesen, I, 1873, S. 504 ff. Kr. Carøe: Den danske Lægestand, I, 1909, S. 87; V, 1922, S. 40.

G. L. Wad (R. Paulli*).

Moth, Sophie Amalie, 1654–1719, Christian V.s Elskerinde. F. 28. Marts 1654 i Kbh., d. 17. Jan. 1719 paa Jomfruens Egede, begr. i Kbh. (Frue K., 1734 overført til Petri K.). Søster til Matthias M. (s. d.).

1671 kom den sekstenaarige Pige i Forbindelse med Christian V. og blev snart hans Elskerinde. Forholdet blev ikke længe nogen Hemmelighed i Hofkredse, men foreløbig traadte hun dog ikke meget frem; hun boede en Tid hos en Søster, der var gift med Proviantkommissær Nikolaj Bennick. Hendes Stilling som Kongens officielt anerkendte Elskerinde blev først slaaet fast efter Griffen-

felds Fald, da Kongen forærede hende Samsø og 31. Dec. 1677 ophøjede hende til Grevinde af Samsø; ved et aabent Brev af 1. Jan. 1679 erklærede Kongen desuden sine Børn med hende for sine naturlige Børn med Tilnavnet Gyldenløve. Hun synes at have været temmelig ubetydelig og har vist heller ikke haft nogen som helst politisk Indflydelse. Hendes Indflydelse indskrænkede sig, saa vidt man kan se, til at opnaa forskellige personlige Begunstigelser for sin nærmeste Slægt. Ligeledes har man i høj Grad overdrevet Størrelsen af de Pengesummer, som Kongen ødslede paa hende. Alligevel var det ikke saa ganske lidt, og dertil kom, at Børnene blev rigeligt udstyret; især var Overdragelsen af det danske og norske Postvæsen til de to Sønner en meget uheldig Maade at forsørge dem paa. Naturligvis forvoldte Forholdet Dronningen mange Fortrædigelser og Tilsidesættelser. Efter Kongens Død levede S. A. M. et meget tilbagetrukkent Liv paa Jomfruens Egede (som hun 1674 havde købt af Vincents Joachim Hahn), efter Sigende opfyldt af dyb Anger over sit tidligere Liv. I Holsten ejede hun fra 1682 Godserne Rixdorf og Schöneweide. Ved Kongen blev hun Moder til to Sønner og tre Døtre. Af Døtrene døde de to i en ung Alder, den tredie blev gift med Grev Frederik Ahlefeldt (s. d.). Sønnerne var Christian Gyldenløve (s. d.) og Ulrik Christian Gyldenløve (s. d.). — Maleri 1682 af Horatius Paulijn (Gisselfeld). Portrætteret paa Familiebillede ca. 1708 (Fr.borg). Miniature af J. Barbette 1692 (sst.). Paa Gisselfeld og Gaunø findes Billeder, der kaldes S. A. M. Et Maleri paa Fr.borg kaldtes i sin Tid, formentlig med Urette, S. A. M.; gengivet under dette Navn i Træsnit af R. Neergaard 1874 og i »Norges Historie« 1891—95.

Gyldenløves Lakaj (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVII), 1912.

L. Laursen (C. O. Bøggild Andersen*).

Motzfeldt, Peter Hanning, 1774—1835, Inspektør i Grønland. F. 13. Dec. 1774 i Skogn ved Trondhjem, d. 7. Okt. 1835 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Lorentz Marcus Hanning (1739—1817, gift 2° med Martha Sophie Sejersted, f. 1762) og Marie Sophie M. (d. 1782). Antog Moderens Navn ifølge kgl. Bevilling. Gift 11. Febr. 1820 i Kbh. (Garn.) med Emilie Wilhelmine Ernst, f. 14. Juni 1794 i Kbh. (Nic.), d. 27. Marts 1838 sst. (Frue), D. af Købmand Hans Jørgen E. (1752—1825, gift 2° 1806 med Maren Margrethe Neth, 1771—1818) og Anna Marie West (ca. 1769—1805).

Efter Uddannelse paa Embedskontor i Norge tog M. 1794 dansk

juridisk Eksamen og ansattes s. A. ved Handelen i Grønland, hvor han anbragtes som Assistent i Godhavn, men allerede n. A. udnævntes til »Oberassistent« (3: Bestyrer) ved Logen Kronprinsens Eiland, hvorfra han 1799 forfremmedes til Købmand i Ritenbenk. I hver af disse Stillinger udviste han baade handelsmæssigt og administrativt stor Dygtighed, hvorfor han, da Inspektørembedet for Nordgrønland blev ledigt 1801, konstitueredes i dette og 1803 modtog kgl. Udnævnelse. — Som Inspektør arbejdede M. med lige stor Energi for Handelens og Hvalfangstens Ophjælpning og for Befolkningens Udvikling og Fremgang. Saaledes indførte han forskellige Forbedringer i Handelens Drift og indgav 1806 et Forslag til Oprettelse af et stort fælles Tranbrænderi for hele Diskobugt og senere et lignende til Omordning af Landsdelens Medicinalvæsen, ligesom han paabegyndte Udarbejdelse af Love for det grønlandske Samfund og affattede en detailleret Plan til »en Lærestanstalt til den grønlandske Ungdoms Undervisning«. For Europæerne oprettede han 1804 »Nordgrønlands Læseselskab«. — Imidlertid afbrødes hans Bestræbelser i disse Henseender af Krigen med England 1807—14, og han fik nu fuldt op at gøre med at holde sit Inspektorat oven Vandet under de Vanskeligheder og Indskrænkninger, som den næsten helt standsede Besejling af Landet medførte. Ogsaa denne Situation viste M. sig voksen, idet han dels ved sit Bekendtskab med engelske Hvalfangere fik disse til at overlade sig, hvad de kunde undvære af Proviant og Forsyninger, og dels i Samarbejde med Sydgrønlands Inspektør ved en »Order in Council« fik Tilladelse af den engelske Regering til fri Handel med London eller Leith og derefter traadte i Forbindelse med et engelsk Firma, som udsendte et Par Skibsladninger til Grønland, saa at den værste Nød blev afhjulpet. — Efter Krigens Slutning satte M. Handel og Hvalfangst i Gang igen, men da hans Helbred nu var svækket, rejste han 1815 til Danmark paa Rekreation, vistnok i den Hensigt atter at drage ud. Dette skete dog ikke, idet han 1817 udnævntes til Medlem af Direktionen for den grønlandske og færøske Handel. Under sit Ophold i Ritenbenk forfattede M. »en læseværdig Beskrivelse« af de Distrikter, han havde bestyret. — Justitsraad 1824. — Miniature i Grønlands Styrelse.

H. Ostermann.

Mourier. Slægten M. hører til de ved det nantiske Edikts Ophevelse fordrevne franske Slægter; den føres tilbage til Pierre M., der omkr. 1600 skal have været Godsbesidder i Pousin i Provinsen Bas Vivarais, og hvis Sønesøn Moïse M. (1660—1741) 1686 emi-

grerede til Genève og senere var Gæstgiver og Sukkerbager i Rolle, Kanton Vaud; han var Fader til Urmager i Genève Jean Louis M. (1704—52) og til Præst ved den fransk reformerte Kirke i Kbh. Jean Ferdinand M. (1692—1754), af hvis Børn skal nævnes Justitsraad Charles Henri M. (1732—1815), der var reformert Præst i Braunschweig og Stockholm og senere Lærer for Kronprins Frederik (VI.) og Prinsesse Louise Augusta, Superkargo Pierre Paul Ferdinand M. (1746—1836) til Aagaard, og Faderens Efterfølger Frédéric Moïse M. (1727—86), som var Fader til Oberstløjtnant Frédéric Guillaume Henri M. (1766—1820) — hans Descendens lever, til Dels i Tyskland — og til Direktør for Asiatisk Kompagni, Justitsraad René Pierre François M. (1768—1836), af hvis Børn skal nævnes Laura Frederikke M. (1799—1871), gift med Overretsassessor, Justitsraad Jesper Peter With (1791—1854, s. d.), og nedenn. Højesteretsjustitiarius, Konferensraad, Dr. jur. h. c. Charles Ferdinand Léonard M. (1800—80). Ovenn. Superkargo P. P. F. M. (1746—1836) var Fader til Elisabeth Jacobine Vilhelmine M. (1778—1813), gift med Etatsraad Peter Johansen Neergaard (1769—1835, s. d.) til Gunderslevholm m. m., og til Anne Marie M. (1787—1879), der først var gift med Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten Peter Østergaard (1782—1815), og derpaa med Generalkrigskommissær, cand. jur. Christian Petersen (1783—1841) til Engelsholm, samt til Charles Adolph Denys M. (1776—1859) til Hindema, af hvis Børn skal nævnes Elisabeth Arnoldine de Fine M. (1811—83), der ægtede Politikeren Carl Neergaard (1800—50, s. d.) til Gunderslevholm m. m., Marie Josephine Denise M. (1814—61), gift med Assessor, Etatsraad Carl de Fine Skibsted (1812—81) og Godsejer William Courtonne M. (1806—96), der var Fader til Højesteretsassessor Paul Pierre Ferdinand M. (1837—1905). — Ovenn. Urmager i Genève Jean Louis M. (1704—52) var Fader til Købmand sst., senere i Seligny Jean George M. (1727—1806), hvis Sønneson, nedenn. Viceadmiral, Ordensmarskal Konrad Emil M. (1795—1865) var Fader til Louise Camilla M. (1835—68), gift med Oberstløjtnant Søren Adolph Arendrup (1834—75, s. d.), til Kommandør i Søtaten Louis Alphonse M. (1834—1909) og til Stiftsgartner ved Vallø Otto Valdemar M. (1843—1922). — Ovenn. Anne Marie M. (1787—1879) var i sit andet Ægteskab Moder bl. a. til Annette Christiane Eleonora M.-Petersen (1830—57), gift med Direktør i Udenrigsministeriet Peter August Frederik Stoud Vedel (1823—1911, s. d.), og nedenn. Politiker Peter Paul Christian Ferdinand M.-Petersen

(1825—98), der var Fader til Hofjægermester Peter Poul William Adolph M.-Petersen (f. 1872).

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 188—208. Ellen Mourier: Slægten Mourier, 1928. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 623—32.

Albert Fabritius.

Mourier, Charles Ferdinand Léonard, 1800—80, Jurist, Politiker. F. 1. Dec. 1800 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 25. Juni 1880 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Direktør for Asiatisk Kompagni, senere Justitsraad René Pierre François M. (1768—1836) og Christiane Frederikke Fabricius (1776—1822). Gift 26. Okt. 1832 i Kbh. (Slotsk.) med Johanne (Hanne) Bertine Heineth, f. 16. Dec. 1801 i Holeby, d. 14. Jan. 1882 i Kbh. (Garn.), D. af Sognepræst, sidst i Veggerløse, Hans Ditlev H. (1766—1829) og Edel Marie Fabricius (1774—1859).

M. blev Student 1818 fra Metropolitanskolen og cand. jur. 1822. S. A. blev han Volontør i Danske Kancelli og Privatsekretær hos A. S. Ørsted, under hvem han arbejdede i ni Aar; i denne Egen- skab konciperede han Udkastet til Forestillingen om Stænder- anordningen af 28. Maj 1831. 1826 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling af skatteretligt Indhold, blev 1831 surnummerær og 1832 virkelig Assessor i Overretten i Kbh., 1852 Højesteretsassessor og 1871 Højesterets Justitiarius. 1879 blev han Æresdoktor ved Kbh.s Universitet. Hans Betydning ligger i øvrigt paa det praktiske og politiske Omraade. Han havde betydnings- fulde legislative Hverv, var 1849 Medlem af den store Landbo- kommission, hvor han ivrigt bekæmpede Bondevennernes Opfat- telse af Fæstespørgsmaalet, og 1852 af Retsplejekommissionen, hvor han udarbejdede et udførligt Lovforslag om Indførelse af Offentlig- hed og Mundtlighed samt Nævninger, endelig af Straffelovkom- missionen 1850. — I aktiv Politik kom M. først ind ret sent. Ved P. G. Bangs Afgang som Indenrigsminister 1849 afslog han A. W. Moltkes Opfordring til at overtage Posten. S. A. valgtes han til Medlem af Folketinget i Kbh.s 6. Kreds, men stillede sig ikke igen 1852. 1854—66 var han kongevalgt Medlem af Rigsraadet. Han tilhørte oprindelig de Konservative og bekæmpedes stærkt af Bonde- vennerne for sin Stilling i Fæstesagen; senere nærmede han sig de Nationalliberale, deltog 1851 i Stiftelsen af Femtejuniforeningen og stemte 1863 for Novemberforfatningen. Under Grundlovsdebatten 1864—66 støttede han fra Begyndelsen Ministeriet Bluhme og gav Anledning til, at dette 1864 lovede ikke at unddrage Rigsraadet

Behandlingen af den nye Grundlov. I Fællesudvalget 1865 indtraadte han som det eneste egentlig ministerielle Medlem. Han vilde et absolut konservativt Landsting og var ikke tilfreds med det endelige Resultat af Forhandlingerne paa dette Punkt, fordi den almindelige Valgret efter hans Mening fik for stor Indflydelse paa Tingets Sammensætning. — Justitsraad 1842. Konferensraad 1862. — R. 1850. DM. 1859. K.¹ 1868. S.K. 1871. — Maleri af H. C. Jensen 1876 i Familieej. Blyantstegning af samme ligesaa. Træsnit 1880.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 56—60. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. A. F. Kriegers Dægbøger 1848—80, I—VII, 1921—25.

Poul Engelstoft.

Mourier, Konrad Emil, 1795—1865, Søofficer. F. 11. April 1795 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 26. April 1865 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Præst ved den fransk reformerte Kirke i Kbh., senere Professor Ferdinand Louis M. (1754—1831, gift 2° 1802 med Mechtele Marie Sophie Harboe, 1776—1821) og Juliane Marie Spengler (1765—99). Gift 17. Juni 1831 i Drammen med Constance Marie Münster, f. 12. Maj 1808 paa Frbg., d. 6. Jan. 1865 i Kbh. (Holmens), D. af Læge, senere Landfysicus i Buskerud Amt Jørgen Andreas M. (1775—1835) og Henriette Louise Christine Colding (1780—1847).

M. blev Kadet 1806, Sekondløjtnant 1813, Premierløjtnant 1820, Kaptajn 1830, Kaptajn 1840, Kommandørkaptajn 1847, Kommandør 1851, n. A. Kontreadmiral og Viceadmiral 1853. Han gjorde 1813 Tjeneste ved Rokanonbaadsflotillen ved Sønderjyllands Vestkyst og stillede 1816 à la suite. 1816—19 sejlede M. som Overstyrmand i Fregatskibet »Anna Dorthæa« paa Ostindien og Batavia og var derefter paa forskellige Togter, bl. a. 1827 og 30 som Chef for Dampskibet »Kiel«, der var til Raadighed for Kongen. 1831 beordredes han til at rejse til Ostindien for at overtage Stillingen som Guvernør ad interim over de danske Besiddelser. Han overtog Posten 1832 og virkede i denne til 1838. Efter sin Hjemkomst til Danmark var han 1839—41 Chef for Briggen »Mercurius« til Guinea, Sydamerika og Vestindien. 1842 afhentede han Dampskibet »Hekla« i England, hvor det var bygget, og førte det til Kbh. og senere s. A. til Stockholm med Deltagerne i Naturforsker mødet. 1844—45 var han Chef for samme Skib i Eskadren i Middelhavet, der under H. G. Garde (s. d.) var udsendt for at støtte de diplomatiske Forhandlinger om Afskaffelsen af den siden

1767 betalte aarlige Tribut. Da Garde med de to Fregatter hjemkaldtes i Sept. 1844, overtog M. Kommandoen over den danske Styrke, der samvirkede med en svensk og en norsk Fregat, og kom til at spille en ret betydelig Rolle, da han var den eneste af de tre nordiske Chefer, der raadede over et Dampskib. For sin Optræden ved denne Lejlighed modtog han fortjent Anerkendelse fra Danmark og tillige fra Sverige, Frankrig og Holland, fra de to sidstnævnte paa Grund af virksom Bistand til disse Landes Konsuler. 1848 blev M. Deputeret i Admiralitetskollegiet og April s. A. ved Marineministeriets Oprettelse Departementsdirektør i dette til 1853, da han udnævntes til Flaadeinspektør. S. A. var han Chef for Eskadren og sendtes 1855 til Paris for at overbringe Kejser Napoleon III. Elefantordenen. 1856 afgik han som Flaadeinspektør og blev Chef for Orlogsværftet paa en Tid, da Nedlæggelsen af Gammelholm og Sammendragningen af hele Virksomheden paa Nyholm forberedtes, og blev i denne Stilling til sin Afgang fra Søværnet Jan. 1864. M. var en meget dygtig, koldblodig og samvittighedsfuld Søofficer, streng og alvorlig og mere respekteret for sit solide og retskafne Væsen end egentlig afholdt. — Ordensmarskal 1860. — R. 1836. DM. 1842. K. 1852. S.K. 1854. — Maleri af A. Hunæus 1839 og Miniature i Familieeje. Blyants-tegning af Otto Bache 1866 efter Fotografi.

H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder 1815—48, 1909 (se Registeret).
Kay Larsen: De dansk-ostindiske Koloniers Historie, I, 1907, S. 153—57.

Th. Topsøe-Jensen.

Mourier-Petersen, Peter Paul Christian **Ferdinand**, 1825—98, Godsejer, Hededyrker, Politiker. F. 9. Juli 1825 paa Engelsholm ved Vejle, d. 7. Aug. 1898 paa Rugaard, begr. i Hyllested. Forældre: Godsejer, cand. jur., Generalkrigskommissær Christian Petersen (1783—1841, gift 1° 1808 med Christence Hansen, 1768—1810 (gift 1° 1787 med Kaptajn Niels Jermiin til Engelsholm, 1750—1807)) og Anne Marie Mourier (1787—1879, gift 1° 1809 med Overretsassessor Peter Østergaard, 1782—1815). Gift 31. Okt. 1863 i Kbh. (Frue) med Alvilda Dahl, f. 19. Dec. 1832 i Kbh. (Frue), d. 14. Marts 1911 paa Bettysminde ved Randers, D. af Overretsprokurator, senere Kancelliraad Vilhelm Burchardt D. (1794—1860) og Andrea Cecilie Marie Bondrop (1796—1849).

M.-P. blev Student 1843 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1849, efter at have deltaget som frivillig i Krigen, juridisk Kandidat. 1856 blev han Medejer af Ry Nørreskov ved Silkeborg, og 1857 købte han Rugaard ved Grenaa, hvor han senere boede.

M.-P. blev tidligt optaget af offentlige Hverv som Medlem af Sogne- raad, Amdsraad og Rigsdag. 1861—66 repræsenterede han Æbel- toftkredsen i Rigsdagens Folketing, 1864—66 ogsaa i Rigsraadet, og fra 1866 sad han i Landstinget for 9. Kreds. Han tilhørte Højre og tog virksom Del i Forhandlinger og Udvalgsarbejde uden at blive Fører. Hans dygtige og sparsommelige Styrelse af Godser saavel som af offentlige Anliggender, i Forbindelse med hans store Interesse for Skovbrug, bevirkede, at han 1866 blev valgt til For- mand for Det danske Hedeselskab, en Stilling, som han beklædte indtil sin Død. Det blev vel Dalgas, der som administrerende Direktør kom til at gøre det største Arbejde for Selskabet, særlig ude i Befolkningen; men ved Siden heraf fik M.-P.s Anseelse saavel som hans Besindighed og administrative Dygtighed sin store Betyd- ning. I Landstinget virkede han ihærdigt for Hedesagen, men i øvrigt yndede han ikke at træde stærkt frem, og han fandt sig uden Misundelse i, at Dalgas, hvem han oprigtigt beundrede, kom til at staa som den egentlige Leder af Selskabet; men efter Dalgas' Død fik M.-P. rig Lejlighed til at vise, hvor nøje han var kendt med alle Sider af Hedesagen. — Jægermester 1861. Hofjæger- mester 1867. Kammerherre 1893. — R. 1869. DM. 1875. K.² 1887. — Mindesmærke i Rugaards Have med Relief af Rasmus An- dersens. Mindesten ved Mallehøje Østergaard.

M. Galschiøt: Landbrug og Landmænd i Danmark, 1888. Hedeselskabets Tidsskr. 1898, S. 163 ff.; 1912, S. 270 ff. Berl. Tid. 8. Aug. 1898. Grenaa Avis 9. Aug. s. A. Ill. Tid. 21. Aug. s. A. Ugeskrift for Landmænd, 8. Rk., II, 1898, S. 448 f. C. Nyrop: Det danske Hedeselskab 1866—1916, 1916. Dansk Skovforenings Tidsskr., I, s. A., S. 31 ff.

A. Oppermann (C. Syrach Larsen*).

Mule, Erik, 1669—1751, Professor. Døbt 21. April 1669 i Odense, d. 30. Jan. 1751 sst., begr. sst. Forældre: Borgmester Mogens M. (1610—80) og Margrethe Eriksdatter (1634—93, gift 2° 1682 med senere Professor Elias Naur, s. d.). Brodersøn af Hans M. (s. d.). Gift 21. Marts 1706 paa Vejlevgaard med Margrethe Klingen- berg, d. 8. April 1723 i Odense, D. af Ejeren af Vejlevgaard og Lundegaard Peder K. (d. senest 1699) og Else Pedersdatter (d. 1705, gift 1° 1655 med Professor Rasmus Hansen Brochmand, s. d., 2° med Borgmester Niels Hansen Smidt til Vejlevgaard og Lundegaard, d. senest 1677).

E. M. blev Student 1686 fra Odense Gymnasium, rejste 1687—90 udenlands, blev 1691 adjungeret sin Stiffader som Rektor ved Odense Skole, blev 1693 Konrektor sst., tog 1676 Magistergraden,

blev 1700 Professor designatus ved Odense Gymnasium og 1711 Professor i Græsk sst. 1726 blev Professoratet i Jura ved Kbh.s Universitet ham tilbudt, men han und slog sig og fik dog s. A. Titel af Assessor i Højesteret. Uden nogen litterær Indsats var han meget anset for sine Kundskaber i de gamle Sprog og Lovkyndighed. Paa det religiøse saa vel som paa andre Omraader havde han sine egne Meninger og var bekendt for at kunne satirisere og ræsonnere saa stærkt, at ikke alene Odense, men hele Fyn var fuldt af hans lystige Indfald. Ved hans Omsorg oprettedes i Henhold til testamentarisk Bestemmelse af hans Fætter Rasmus M. (d. 1720) de kateketiske Skoler i Odense, nu kaldet Mulernes Legatskole, hvortil han 1740 legerede 35 Tdr. Htk. Bøndergods og formaaede sin Søster Anna, Professor Th. B. Bircherods Enke, til ligeledes at give 20 Tdr. Htk., alt paa meget humane Vilkaar, ogsaa for Bønderne.

Danmarks Adels Aarvog, XXI, 1904, S. 329f. J. Bloch: Den fynske Geistlighed Hist., II, 1788, S. 507—14. Lærde Tidender 1751, S. 42 ff., 83 ff., 112. Hofmans Foundationer, V, 1760, S. 197 ff. Dsk. Saml., 1. Rk., IV, 1868—69, S. 109. Personalhist. Tidsskr., 1. Rk., V, 1884, S. 50; 5. Rk., VI, 1909, S. 18 f.

Hans Knudsen (G. L. Wad).

Mule, Hans, 1605—69, Assessor, Møntsamler. F. 8. Marts 1605 i Odense, d. 3. Sept. 1669 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Borgmester Jørgen M. (ca. 1569—1634) og Barbara Mogensdatter Rosenvinge (1578—1634). Gift 5. Dec. 1647 i Odense med Maren Braad, f. 21. Juli 1611, d. 12. Dec. 1663 i Kbh. (gift 1° 1631 med Magister, senere Biskop i Viborg Wichmand Hasebard, ca. 1601—42), D. af Raadmand Jørgen Jensen B. (ca. 1570—1633) og Karen Christensdatter Wibe (ca. 1569—1637).

H. M. blev Student 1624 fra Odense, studerede derefter dels i Kbh., dels i Sorø, og opholdt sig i flere Aar hos den lærde Holger Rosenkrantz paa Rosenholm. 1629 rejste han med hans Søn, Erik Rosenkrantz, til Universiteterne i Oxford, Cambridge og Leiden og vendte hjem 1634. 1636 rejste han atter ud med to unge Adelsmænd af Slægten Lindenov og besøgte England, Frankrig og Nederlandene. Ved sin Hjemkomst 1639 blev han kaldet til Professor ved Sorø Akademi, hvad han dog afslog for 1640 at tiltræde en seksaarig Rejse som Hovmester for Kaj Lykke (s. d.). Først 1654 fik M., der var velhavende, Embede som Oeconomus (Kvæstor) ved Kommunitetet; dette forestod han med stor Dygtighed, hvad han især under Svenskekrigen fik Lejlighed til at vise. 1660 udnævntes han tillige til Assessor i Kammerkollegiet, og kort

før sin Død fik han Sæde i Højesteret. H. M. var den første og banebrydende Samler af danske Mønter. Den af ham udarbejdede Katalog over hans Samling blev 1670 udgivet med Fortale af Thomas Bartholin, og selve Samlingen indlemmedes i Det kgl. Møntkabinet. Sit store Bibliotek paa 7000 Bind testamenterede han til Universitetsbiblioteket tillige med en Pengesum til Bibliotekets Vedligeholdelse. Ved andre Legater betænkte han Vor Frue Kirke, Odense Katedralskole m. fl. Institutioner. — Maleri 1643 i Odense Katedralskole.

Danmarks Adels Aarbog, XXI, 1904, S. 330. Univ. Progr. 1669. Hofmans Foundationer, I, 1755, S. 262—66; V, 1760, S. 78—81; IX, 1763, S. 148 ff. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 15 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, I, 1916, S. 115. Numismatisk Forenings Medlemsblad, XIV, 1936.

G. L. Wad (*Georg Galster**).

Muller (Müller), Jørgen Peter, 1866—1938, Hygiejniker, Idrætsmand og Forfatter. F. 7. Okt. 1866 i Adserballe, d. 17. Nov. 1938 i Aarhus, Urne sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Stadager, Georg Vilhelm Müller (1816—98, gift 1° 1851 med Sidsel Ottonia Matzen, 1822—62, 3° 1884 med Sara Oline Christine Flatau, 1852—1929) og Ellen Nielsine Jacobsen (1842—77). Gift 1° 1. Maj 1896 i Stadager med Marie Cornelia Dumili Schønberg, f. 9. Dec. 1865 i Kbh. (Frue), d. 21. Dec. 1930 i Bournemouth, D. af Kaptajn, Gymnastiklærer Peter S. (1820—84) og Anna Cornelia Dumili (1834—1911). 2° 1. Sept. 1937 i Aarhus (b. v.) med Emilie Jensen Berg, f. 30. Marts 1889 i Ribe, D. af Lokomotivfører Syvert B. (1863—1919) og Hansine Caroline Emilie Hansen (f. 1861).

M. blev Student 1884 fra Nykøbing F., cand. phil n. A., var Løjtnant ved Ingeniørkorpset 1888—89, dernæst i Argentina, hvor han virkede som Jernbaneingeniør. Hjemkommen til Danmark blev han 1891 ansat i Recks Opvarmningskompagni, hvor han forblev til 1901. Han paabegyndte i denne Periode teologisk Studium og tog 1894 Hebraicum og Patristicum. 1901—05 var han Inspektør ved Vejle fjord Sanatorium. Efter den Tid virkede han udelukkende som Agitator for Legemsrøgt og var under denne Virksomhed for en stor Del bosat i Udlandet: i Zürich 1910—11, i St. Moritz 1911—12, i London 1912—24. Allerede som Barn blev hans Interesse for Idrætten vakt, idet hans Fader arrangerede Kapløb for ham og hans Brødre i Præstegaardshaven, ligesom han i det hele søgte at interessere Sønnerne for Idræt. Derved blev Grunden lagt til det senere saa berømte M.-Hold. M. blev en ivrig Udøver

af saa at sige alle dengang kendte Idrætsgrene. Han dyrkede Gymnastik, Kapgang, Løb, Spring, Kast, Svømning, Skøjteløb, Roning, Fægtning, Boksning, Brydning m. fl., og i flere af disse Idrætsgrene naaede han betydelige Resultater. 1893 nævnes han alene i Løb som Indehaver af danske Rekorder over Strækningerne 200 m, 350 m, $\frac{1}{4}$ mile, $\frac{1}{2}$ mile, 5 Mil og 10 Mil, 1895 som Medindehaver af saa godt som alle Ro-Rekorder og som Indehaver af Europarekord i Kapgang over $\frac{1}{4}$ mile. Han har dernæst været Indehaver af talrige Danmarksmesterskaber i de forskelligste Idrætsgrene. Som personlig Udøver af Idræt naaede han formentlig videst som Roer; nævnes skal, at han og hans tre Brødre, Christoffer, Benjamin og Georg — det saakaldte M.-Hold — flere Aar i Træk (fra 1896) vandt Øresundsløbet og utvivlsomt paa den Tid var Skandinaviens fineste Fireaarershold. M. var tillige ivrig som Agitator for Idræt og kom paa Grund af sin Indsigt og store Interesse til at betyde meget for Indførelse eller Fremme af adskillige Idrætsgrene, som dengang var lidet kendte her i Landet. Han maa saaledes nævnes som Foregangsmand for Indførelse af engelsk Atletiksport i Danmark. Ogsaa i Pressen agiterede han med belærende og oplysende Artikler, saaledes i »København«, hvor han var Sportsmedarbejder 1893—1901, og som Medudgiver af »Aar-bog for Legems-Idræt« 1898 og 1905. — Ved sin personlige Træning var M. en opmærksom Iagttager, saavel med Hensyn til hvilke Træningsmetoder som hvilken Levemaade der førte til de bedste Resultater, og han kom derved ind paa det Felt, hvor hans store Indsats skulde gøres, nemlig Idrætshygienen eller rettere almindelig Legemsrøgt for Sundhedens Skyld. I sin Bog »Mit System« (1904) slaar han stærkt til Lyd for en sund og hygiejnisk Livsførelse med frisk Luft i Opholdsstue og Soveværelse, regelmæssig Søvn, Maadehold i Nydelse af Tobak m. v. »Systemet« bestaar af en Række gymnastiske Øvelser, vist i alt væsentligt konstrueret af M. selv. Han tager her stærkt Afstand fra den svenske Gymnastik, som dengang havde erobret Førerstillingen her i Landet. Tiden skulde vise, at han fik Ret i adskillige af sine Paastande. Dernæst indgaar Bade og Frotteringsøvelser i Systemet, ligesom M. i det hele taget drager stærkt til Felts for en rationel Hudpleje, hvori Hærdning indgaar som et væsentligt Led. Bogen fik en enestaaende Succes; meget hurtigt blev den oversat paa adskillige europæiske Sprog og var 1906 alene paa Tysk trykt i 175 000 Eksemplarer; den er nu oversat paa 25 forskellige Sprog og er i alt udkommet i over $1\frac{1}{2}$ Mill. Eksemplarer. Ud over »Mit System« skrev M. adskillige andre Bøger og Afhandlinger, bl. a. »Vink om Sund-

hedsrøgt og Idræt« (1907), »Kønsmoral og Livslykke« (1908), »My Breathing System« (1914), »My Army and Navy System« (1916) og »Hvad fejler vor Ungdoms fysiske Opdragelse« (1927). Senere, da personlige Sorger bragte ham ind paa spiritistiske og okkulte Grublerier, skrev han nogle mindre Bøger om disse Emner. »Mit System« er og bliver dog hans Hovedværk.

Han virkede tillige som Foredragsholder og agiterede derigen- nem for sine Ideer om Idræt og Legemsrøgt. Oftest var Fore- dragene ledsaget af Forevisning af »Systemet«. Denne Virksomhed udstrakte sig til Skandinavien, Finland, Storbritannien, Irland, Tyskland, Frankrig, Holland, Belgien, Bøhmen, Østrig, Polen, Schweiz, Italien, Estland, Rusland; i alt holdt han ca. 1400 Fore- drag. — En meget væsentlig Del af M.s Virksomhed faldt i Eng- land, ligesom det ogsaa var i dette Land, han opnaaede størst Anerkendelse. Han fik Prinsen af Wales' Protektion for sine Bøger, og han fungerede i en Aarrække som Eksaminator ved det af Læger grundede og ledede Institute of Hygiene. 1912 oprettede han i Dover Street i London sit M.-Institut, hvis Leder han var til 1924; kort efter overtoges det af hans Søn Ib M. Siden da virkede han væsentligst som Foredragsholder. Faa Danske har opnaaet en Be- rømmelse som M. Han var Æresmedlem af seksten Foreninger og Selskaber i Skandinavien, England, Skotland, Tyskland, Ita- lien og Rusland. — R. 1919. — Statue af R. Bøgebjerg 1905.

Internationale Illustrierte Athleten-Zeitung 20. Dec. 1896. A. C. Meyer: Idrætsbogen, II, 1908—09, Afsnit VI, S. 9; Afsn t VIII, S. 88. Studenterne fra 1884, 1909. Verden og Vi 26. Dec. 1913. E. Aabye i Politiken 3. Nov. 1916. Health and Strength 13. Juli 1912. Anglodania 26. Febr. 1929. Jyllandsposten 8. Okt. 1936. Aarhus Stiftstidende 11. Jan. 1937. Nationaltidende og Poli- tiken 18. Nov. 1938.

Otto Olsen.

Mumme, Hans Peter Theodor, 1801—85, historisk Forfatter. F. 25. Maj 1801 i Nordby, Risby Sogn i Svansen, d. 21. Maj 1885 i Odense, begr. sst. Forældre: Degn og Skolelærer Peter M. (ca. 1746—1801) og Christine Marie Krohn (ca. 1764—1844). Gift 26. Nov. 1824 i Faaborg med Anna Kirstina Boemann, f. 7. Nov. 1807 i Faaborg, d. 26. Jan. 1874 i Odense, D. af Kobbetsmed Gabriel B. (ca. 1774—1826) og Christiane Padermann (ca. 1767—1834).

M. kom som Barn med sin Moder til Fyn og uddannedes ved Grev Ludvig Reventlows Understøttelse paa Brahetrolleborg Semi- narium, hvorfra han dimitteredes 1821, blev snart efter Kordegn og Lærer ved Borgerskolen i Faaborg, hvor han oprettede en privat

Skole, og 1839 Kordegn og Kantor ved St. Knuds Kirke i Odense samt Lærer ved Købstadens Skolevæsen; ogsaa her oprettede han en Pigeskole. Efter at have opgivet de andre Embeder var han til sin Død Degn ved Graabrødre Hospitals Kirke. M. har udgivet flere historiske Skrifter, saaledes det paalidelige Arbejde »St. Knuds Kirke i Odense« (1844), »Bidrag til Odense Byes Historie« (1857), især omhandlende Skole- og Fattigvæsen samt Graabrødre Hospital, og »Begivenhederne i Fyen under de franske og spanske Troppers Ophold her i 1808« (1848). — DM. 1847.

Fyens Stiftstidende 23. Maj 1885.

G. L. Wad (*Hans Knudsen**).

Munch, Munck. Af de borgerlige Slægter af Navnet M. skal nævnes en norsk Slægt, hvis Stamfader Rasmus Sørensen i Kristianssand formentlig var af jysk Oprindelse. Han var Fader til Kaptajnløjtnant i Søetaten Søren Rasmussen Munch (1686—1748), hvis Søn Sognepræst til Land Peter M. (1740—1802) var Fader til Biskop i Kristianssand Johan Storm M. (1778—1832) og til Stiftsprovst i Kristiania, Hofprædikant Edvard M. (1780—1847), der var Fader til Historikeren Peter Andreas M. (1810—63) og til Korpslæge Christian M. (1817—89), hvis Søn er Maleren Edvard M. (f. 1863). Biskop Johan S. M. var Fader til Digteren Andreas M. (1811—84), hvis Datter er nedenn. Malerinde Anna Elisabeth M. (f. 1876). — En dansk Præsteslægt føres tilbage til Sognepræst i Hammelev og Enslev Gerhard Munck (1773—1834), der var Fader til Vinhandler i Kbh. Hans Frederik Brøgmund M. (1805—35) og til Hørkræmmer, Grosserer sst. Niels Foss Møller M. (1810—68), hvis Sønnesønner er nedenn. Skibsbygningsingeniør Ove Holger M. (f. 1873) og Direktør Poul Gerhard M. (f. 1875). Vinhandleren H. F. B. M. var Fader til nedenn. Pastor Frederik Vilhelm M. (1833—1913), bl. hvis Børn var de nedenn. Sognepræst Frederik Ferdinand M. (f. 1861) og Sygeplejersken Laura Charlotte M. (1876—1932). — Af bornholmske Slægter M. findes flere, af hvilke en stammer fra Jesper Hansen Munch (1677—1760) til St. Munkegaard i Aaker Sogn; af hans Sønnebørn skal nævnes Peder Marcussen M. (f. 1767) til St. Munkegaard m. m. og Købmand i Neksø Anders Marcussen M. (1768—1836), hvis Søn Konsul i Neksø Marcus Jespersen M. (1807—72) var Fader til Oliva Christine Rasmine M. (1840—1904). Peder Marcussen M. var Fader til Marine Else Cathrine M. (1797—1874), gift 1° med Herman Hansen, 2° med Overformynder Hans Peter Petersen; i første Ægteskab havde hun Sønnen, Politikeren, Urmager i Rønne Jeppe Findanus Petersen (1818—1900), der tog Navn efter sin Stiffader, og hvis

Søn, Professor, Dr. med. Jacob Julius Petersen (1840—1912, s. d.) i Ægteskab med ovenn. Oliva C. R. M. (1840—1904) var Fader til de nedenn. Juristen Professor Hans Vilhelm M.-Petersen (1869—1934) — Fader til Byretsdommer Erwin M.-Petersen (f. 1900) — og Vandbygningsingeniøren, Professor Jon Julius M.-Petersen (1873—1939), gift med nedenn. Lektor, Dr. phil. Alfhild Valfrid Mathilda Palmgren M.-Petersen (f. 1877). — En anden bornholmsk Slægt udspringer fra Kaptajn Peter M., hvis Søn Købmand og Borgerkaptajn i Hasle Jacob Peter M. (1763—1826) var Bedstefader til Købmand Jacob Peter Johannes M. (1834—1914); denne var Fader til Formand for Indre Mission Provst Peter Johannes M. (1865—1934) og til Agnes Hedevig Elisabeth M. (f. 1874), gift med Professor Søren Absalon Larsen (f. 1871, s. d.).

E. A. Thomle: Familien Hofgaard i Norge, 1911, S. 129—35. Haagen Krog Steffens: Norske Slægter, 1915, S. 178—81. Jens Thiis: Edvard Munch og hans samtid, 1933. — Stamtavle over Pastor Gerhard Muncks og Hustru Henriette Stampe, f. Fabricius' Descendenter, 2. Udg., 1885. — Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed, 1886, S. 39—42, 45, 49 ff. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 776—79. — Slægtstavlesamlingen, 1932, S. 67 f.

Albert Fabricius.

Munch, Anna Elisabeth, f. 1876, Malerinde. F. 18. Juni 1876 i Kbh. (Vartov). Forældre: Norsk Forfatter, Professor Andreas M. (1811—84, gift 1° 1844 med Charlotte Amalie Juul, 1823—56) og Anna Maria Amalie Nordberg (1832—1905, Plejedatter af Mosterens Mand Lensgreve Gregor Christian Raben). Ugift.

A. E. M., der er udgaaet fra et meget kunst- og litteraturinteresseret Hjem, lagde tidligt kunstneriske Evner for Dagen. Sin første Undervisning fik hun i Fjortenaarsalderen af Maleren Karl Jensen; senere blev hun Elev af C. N. Overgaard. Under et Studieophold i Paris 1894 besøgte hun Académie Julian og havde der Jean Paul Laurens og Benjamin Constant til Lærere; i øvrigt modtog hun her stærke Indtryk af nyere fransk Kunst, ikke mindst af Puvis de Chavannes. Hjemkommen til Kbh. blev hun Elev af Julius Paulsen. Akademiet har hun kun besøgt et enkelt Semester 1909 for at studere Freskoteknik paa Dekorationsskolen. En tidligt vakt Interesse for italiensk Ungrenæssance førte hende ud paa flere Rejser til Italien, saaledes 1892—93, hvor hun tillige var i Frankrig, 1905—06, 1921, 1927. 1897 opholdt hun sig nogle Maaneder i Bretagne. Endelig var hun paa Rejser i Sverige 1936 og 1937, det sidste Aar tillige i Norge. — Foruden paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg, hvor A. E. M. siden sin Debut 1898 regel-

mæssigt har udstillet, har hun deltaget i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904, 1907—08, 1914, 1919—20, 1922, 1930, Den frie Udstilling 1902 som Gæst, den danske Udstilling i Kunstgewerbe-Museum, Berlin 1910, Baltiska Utställningen, Malmø 1914, Kvindelige Kunstneres retrospektive Udstilling 1920 og Forumudstillingen 1929 samt selv haft en Række Særudstillinger: 1918 hos Køster, 1919, 1923, 1928, 1936 hos Chr. Larsen, 1932 hos Bach, Auktion i Kunsthallen Jan. 1936. — A. E. M. var i sin Ungdom stærkt paavirket af fransk Kunst. Senere følte hun sig navnlig tiltrukket af de fynske Maleres Farvesyn, samtidig med at hendes Figurstil nærmede sig den Skovgaard'ske. En Sammensmeltning af de to Elementer til en dekorativ Helhed har hun især tilstræbt i sine Billeder med bibelske Motiver, af hvilke flere er blevet udført til Altertavler f. Eks. i Mesinge, Ringe og Højby Kirker paa Fyn, Sejlstrup Kirke i Vendsyssel og Lindevangskirkens Menighedshus i Kbh. Mens hun til at begynde med hovedsagelig dyrkede Portrættet, siden afvekslende med de bibelske Kompositioner, er hendes Motivvalg i Aarenes Løb blevet mere og mere omfattende. Fra sine mange Rejser har hun hjembragt Studier, Figurbilleder og Landskaber. Her hjemme førte hendes Begejstring for de fynske Malere hende ind paa at male det fynske Landskab, med eller uden Staffage af Figurer. Bedst er hun, naar hun med sin udpræget dekorative Sans komponerer Grupper af Børn ind i frodige danske Landskaber, og i enkelte holdningsfulde Portrætter, f. Eks. »Provstinden«. I Kalkmalerier i Fyns Forsamlingshus, Graabrødreklosters Kirke og Ansgarkirkens Sakristi i Odense har hun vist Frugterne af sine Freskostudier her og i Italien. Hun er repræsenteret i Maribo, Ribe, Sønderborg og Vejen Museer. — Ogsaa som Billedhugger har A. E. M. forsøgt sig og har foruden en Tympanon i Granit, forestillende »Den gode Hyrde«, paa Ringe Kirkes Portal og nogle Gravrelieffer gjort flere mindre Skulpturarbejder. Endelig har hun givet sig af med grafisk Kunst og Bogillustration. Velkendt er hendes Tegninger til Sophie Breums »Kongebørn« 1904, »Dorte og Per Døvnælde« 1924, S. Tvermose Thyregods »Sagn og Historier om danske Mænd og Kvinder«, I—III, 1920—22. — Dobbeltportræt af Helga og A. E. M. af H. Olrik 1882. Tegning 1886 og Maleri 1890 af Leis Schelderup. Maleri af Gustava Grüner 1922. Selvportrætter 1915, 1922 og 1930. Bronzerelief 1893 af Fr. Hammeleff.

Slægt i H. K. Steffens: Norske Slægter, 1915, S. 178—81 og Jens Thii: Edvard Munch og hans samtid, 1933, S. 3—42. Hver 8. Dag 15. Marts 1914. Kvinden og Samfundet 30. Jan. 1921. Fyns Stiftstidende 9. Juni 1921. Vore

Damer 25. Aug. 1921. Berl. Tid. 26. Dec. 1921, 17., 28. Jan. 1923. Politiken 22. Jan. 1923. Karl Christensen: Anna E. Munch, 1938. *Else Kai Sass.*

Munch, Elna Elisabeth, f. 1871, Politiker. F. 13. Juni 1871 paa Skovridergaarden ved Petersværft, Kallehave Sogn. Forældre: Forstraad, Skovrider C. A. N. Sarauw (s. d.) og 3. Hustru. Gift 20. Dec. 1902 paa Frbg. (b. v.) med Dr. phil., senere Minister P. M. (s. d.).

E. M. blev Student 1891 fra N. Zahles Skole og cand. mag. 1896 med Matematik som Hovedfag. Hun deltog i Studenter-tiden i det politiske Røre, var 1902—03 Medlem af Studenter-samfundets Bestyrelse og valgtes 1907 til Næstformand i den Aaret før stiftede Kvindevalgretsforening i Kbh. Sin betydeligste Gerning i disse Aar udøvede hun som Formand i Forretningsudvalget, der var nedsat af Landsforbundet for Kvinders Valgret. Denne Organisation stiftedes 1907 paa Initiativ af radikale Kvinder, af hvilke E. M. var særlig virksom. Den opretholdtes, indtil den nye Grundlov blev vedtaget 1915, hvorved Kvinder fik Stemmeret og Borgerrettigheder lige med Mænd. Ved Foreningens Ophævelse 1915 stiftedes Dansk Landsforbund for Kvinders Valgret med E. M. som Formand. Dette Forbund blev herefter den danske Afdeling af den internationale Kvindevalgretsbevægelse. Som Leder af Forretningsudvalget i Landsforbundet for Kvinders Valgret var E. M. den drivende Kraft i det store agitatoriske, landsomfattende Arbejde, som Foreningen gennemførte. Hun holdt Møder i de fleste Valgkredse og var den, der tilrettelagde Bevægelsens Landsmøder, hvortil Delegerede i stort Tal mødte op. To Aar efter Foreningens Stiftelse talte den 122 Lokalafdelinger med over 10 000 Medlemmer. 1917 blev E. M. valgt ind i Kbh.s Borgerrepræsentation, og ved det første Valg til Folketinget efter den nye Grundlov valgtes hun 1918 i Kbh. som Repræsentant for Det radikale Venstre. Hun var Medlem af Borgerrepræsentationen til 1925 og af Folkeetinget til 1935, siden 1920 valgt i Østre Storkreds. — I atten Aar, fra 1900, var E. M. Lærerinde ved Frk. Kruses Skole i Kbh. Hun havde 1899 udgivet en Lærebog i Fysik til Skolebrug og interesserede sig baade som Borgerrepræsentant og Rigsdagsmedlem for alt vedrørende Undervisningsspørgsmaal, ikke mindst den højere Undervisning. 1919 valgtes hun af sit Parti til Medlem af den store Skolekommission. Som Politiker var hendes Interesser i øvrigt i høj Grad knyttede til Sundhedsvæsenet. Hun var Medlem af forskellige Kommissioner til Forberedelse af Lovgivning herom, og hun var Partiets Ordfører ved Behandlingen af disse Spørgsmaal.

Hendes Tale var da som oftest bygget over videnskabeligt begrundede Synspunkter, og hun søgte med Lidenskab gennem Lovgivningen at bekæmpe Kvaksalvervæsenet. Mest var hun dog optaget af Kvindernes Særinteresser. Hun tog straks efter sit Valg Ordet for Ligeløn og øvede ikke ringe Indflydelse paa dette Princip Gennemførelse i vor Lovgivning. Som Partiets Ordfører ved Behandlingen af Ægteskabslovene viste hun stor Indsigt og satte sit Præg paa de opnaaede Resultater. Hun var Medlem af Det radikale Venstres Bestyrelse paa Rigsdagen og sidder i Komiteen for Det danske Hus i den internationale Studenterby i Paris. Hendes Form er i Skrift og Tale akademisk, argumenterende og saglig.

G. Fog-Petersen.

Munch, Peter Rochegune, f. 1870, Historiker, Politiker. F. 25. Juli 1870 i Redsted paa Mors. Forældre: Landmand og Møller Chresten Møller M. (1844—1920) og Johanne Mathilde Jacobsen (1845—1932). Gift 20. Dec. 1902 paa Frbg. (b. v.) med Elna Elisabeth Sarauw (se Munch, Elna).

M., der stammede fra en nordjysk Storbondeslægt, kom i Viborg Katedralskole, hvorfra han 1889 blev Student og hvor han sammen med sine Klassekammerater, de senere Historikere Jacob Peter Jacobsen (s. d.) og Aage Friis (s. d.) fik stærke Indtryk af Rektor H. H. Lefoliis (s. d.) ejendommelige Personlighed og Danskundervisning; hans Interesser samlede sig derved om religiøse, nationale og politiske Problemer. Efter Læsning af Ibsen og Georg Brandes sluttede han sig i de sidste Skoleaar til Tidens aandelige Radikalisme og tilstræbte allerede i sit Rusaar og under aktiv Deltagelse i Studenterlivet, særlig som Leder af »Centrum«s-Oppositionen i Studenterforeningen og i Studentersamfundet, en aandelig og politisk Fornyelse af den akademiske Ungdom. Dog først noget senere, da han 1895 havde taget Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag og Fransk og Latin som Bifag, udformede han sit politiske Stade. Trods meget vanskelige økonomiske Kaar gennemførte han i disse Aar et omfattende Studium. Han var pædagogisk interesseret efter Paavirkning af Lefolii og siden af Professor K. Kroman (s. d.), hos hvem han tog Filosofikum og hvis logiske, klare Form var beslægtet med hans egne Anlæg. Han blev en fængslende Historielærer ved københavnske Privatskoler; var stærkt interesseret for Reformen i Historieundervisningen, som de bl. a. paa-begyndtes ved Johan Ottosens (s. d.) Lærebøger, og ønskede Skoleungdommen en nøgtern Oplysning om Samfundsproblemer. Dette førte ham snart til at udgive banebrydende Lærebøger i Samfunds-

kundskab og Historie, der siden har været meget anvendte i den højere Skole, ved Lærerkursus og paa Højskoler. Hans Verdenshistorie er i alt udkommet i syv Udgaver og hans »Samfundskundskab« i fjorten. M. kom derved til at øve en betydelig Indflydelse paa et helt Slægtleds historiske Opfattelse.

M.s stærke Interesse for Nationalitetskampen i Sønderjylland, som han opfattede som Prøvesten for Folkets Levedygtighed, gav sig Udtryk i, at han ikke blot deltog i de sønderjyske Studenterforeninger 4 S's og To Lovers Arbejde, men sammen med jævnaldrende Studenterkammerater organiserede regelmæssig Udsendelse til mange Dagblade af Korrespondancer med Oplysning om Stillingen i Nordslesvig, i Tilknytning til Gustav Johannsens og H. P. Hanssens Politik.

Videnskabeligt historisk Arbejde ledsagede Virksomheden som Historielærer. Frugten af et grundigt Studium af de danske Købstæders Udvikling blev »Købstadstyrelsen i Danmark fra Kristian IV.s Tid til Enevældens Ophør«, hvis 1. Del om Tiden 1619—1745 forsvarede for den filosofiske Doktorgrad 1900, medens 2. Del, om Tiden 1745—1848, udkom s. A. Emnevalget karakteriserer M.s Interesser, og det værdifulde Arbejde gav ham en fremtrædende Plads blandt Kr. Erslevs Elever. En Videreførelse af det videnskabelige Studium vilde have gjort ham selvskrevet til en Lærerpост ved Universitetet, hvortil hans rige pædagogiske Evner og alsidige Syslen ogsaa med den nyere Tids udenlandske Historie kvalificerede ham. Men da hans Hovedinteresse snart førte ham mod Løsning af aktuelle politiske eller folkeoplysende Opgaver, blev hans Skribentvirksomhed af mere spredt Karakter; den byggede paa en omfattende Viden og et alsidigt Studium, men ytrede sig foruden i de ovenfor nævnte Lærebøger mest i talrige større eller mindre Afhandlinger og Tidsskriftartikler af politisk, økonomisk og historisk Natur, samt i Bidrag til fædrelandshistoriske eller verdenshistoriske Samlingsværker. I »Salmonsens Konversationsleksikon«, 1. Udgave, skyldtes Afsnittene om Frankrigs Historie, Europas og Købstædernes Historie ham. I Folkeuniversitetsundervisningen deltog han med en Foredragssække om det danske Folks politiske og nationale Gennembrud efter Julirevolutionen, og han har senere udgivet Behandlingen heraf. Han blev Medarbejder ved »Verdenskulturen«, »Det 19de Aarhundrede« og »Det danske Folks Historie«. Sammen med Aage Friis har han udgivet »Johanne Luise Heiberg og A. F. Krieger« (I—II, 1914—15) og sammen med Aage Friis og Elise Koppel »A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80« (I—VII, 1920—25). M. er fra 1927 Formand for Insti-

tutet for Historie og Samfundsøkonomi, hvis Oprettelse skyldtes hans Ønske om at skabe et frugtbart Samarbejde mellem Historikere og Nationaløkonomer. Han er ligeledes Formand for Den nationale Kommission for intellektuelt Samarbejde. Han var som Minister 1919 virksom for Oprettelsen af Rask-Ørsted Fondet, i hvis Komité han havde Sæde. Fra 1931 er han Medlem af Det kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie. I »Folkenes Historie« behandlede M. (1903—11) Tiden 1600—1814 med Undtagelse af Afsnittene vedrørende England og Holland, og i Vilhelm Østergaards »Vort Folk« (1897) skrev han en Afhandling om Christian VIII. og Caroline Amalie. I dette lille Arbejde er M.s Stil i fuld Udvikling til, hvad den siden blev, nøgtern, enkel, dagklar, ofte med en brat Vekslen mellem længere Tankeudviklinger og korte, rammende Sætninger, der fastslaaer et Resultat eller med Fynd fremsætter en Paastand. Med fintmærkende Evne til psykologisk Indtrængen i Personlighed og Karakter giver han en træffende Vurdering af Kongen som af hans litterære og kunstneriske Omgivelser. M. var allerede fra Skoleaarene paavirket af Søren Kierkegaard saavel som af den Tilknytning, han som Gymnasiast og i de første Studenteraar følte til den nationalliberale Dannelse, der endnu paa dette Tidspunkt havde Tag i den akademiske Ungdom. Om Christian VIII. skriver han: »Nutidsmennesker, der er vante til at tumle med det Stof af Viden, af Tanker og Følelser, som udgør de litterære Kredses Fælleseje, føler sig overfor ham som overfor en Mand af deres egen Art; der gaar et Net af Forbindelsestraade fra hans Tanker til vore«. Denne Karakteristik af Kongen og hans aandsbeslægtede giver tillige et Billede af M.s egen Aandsform, som den oprindelig udtrykte sig: koncentreret, fornem, hævet over Folkets Gennemsnit, videnskabeligt og litterært bestemt. M. havde dengang, og har siden vedligeholdt, en vaagen Sans for Litteratur, og hans Stil er paavirket af megen Læsning ogsaa inden for dette Omraade. At læse en Tekst af ham tager mindre Tid end et tilsvarende Stykke af de fleste andre Skribenter. Tanken møder ingen Hindringer. Dels er Vanskelighederne fjernede ved Stoffets Overskuelighed og ved stor Fremstillingsevne, dels er det dunkle og gaadefyldte forbigaaet som tilhørende en Verden, om ikke uden for hans Forestillingskreds, saa dog for hans Opgave. Som Taler er M. fremragende. Saavel naar han behandler et fagligt Emne som fra Tingenes Talerstole eller paa Folkemøder, fængsler Foredraget ved den udprægede Orden, der er i Stoffbehandlingen, og som lader Tilhøreren baade se og forstaa Sammenhængen.

M. var opdraget i Kr. Erslevs strenge videnskabelige Skole.

Selvstændig i sit Syn paa Danmarks Stilling i Nutiden er han dog stærkt paavirket af Tschernings Bedømmelse af dansk Militærvæsen efter 1864, af Monrads politisk-filosofiske Drømmerier, men dybest og mest afgørende af Hørup, hvis Tanker han har overført paa Nutidens Politik. Under Indflydelse af Georg Brandes, med hvem M. følte sig aandeligt beslægtet, blev hans Horisont udvidet og hans Interesser for vesteuropæisk Kultur vakt, og ved Mødet med Hørups stærke Villie fjernedes han fra de hjemlige akademiske Kredses romantisk-nationalliberalt bestemte Verden for efter et Studieophold i Frankrig ved Aarhundredets Begyndelse at staa fuldt rustet som Talsmand for en paa Demokrati, Folkeoplysning og internationalt Samarbejde hvilende Livsbetragtning. Denne har hos M. dog altid mere været bygget paa naturlige Ligheds-synspunkter, paa Rets- og Retfærdighedsprincipper end paa en umiddelbar Samfølelse med Folkets brede Lag.

M. blev som Student Venstremand, og selv om han tidligt havde Føling med de Kræfter i Venstre, der straks efter Systemskiftet løftede deres Røst i Oppositionen mod det nye Venstreministerium, var han en Tid meget tilbageholdende over for Tanken om at danne et nyt Parti. Regeringen burde have Lejlighed til at vise, hvad den vilde, og i »Det ny Aarhundrede«, et Tidsskrift, som M. udgav 1903—09, fandt han en Tid Udtryk for denne Bedømmelse af Situationen. Men *inden for* Venstre vilde han bane Vej for det nye. I Frankrig var han blevet grebet af de social-radikale Ideer og tog nu Ordet for, at der her hjemme skulde dannes en social-radikal Gruppering uden for Rigsdagen uafhængig af Rigsdagspartierne, dog væsentligt med Tilhold i Venstre, hvor beslægtede Ideer oprindeligt havde haft hjemme. En saadan Bevægelse skulde efter M.s Tanke deltage i Tidens Drøftelser ud fra en fordomsfri, videnskabelig Vurdering af Problemerne; den skulde staa som Talsmand for Humanitet og social Forstaaelse og derved øve Indflydelse i alle Lejre, hvor Afhængighed af Interessekampene trængte til at blive brudt. Maalet skulde være »den langsomme Omformning af Befolkningens Tænkevis i moderne Aand«. Denne Sætning vakte baade Opsigt og Modstand, og mange saa i dette Program et Forsøg paa at overføre franske Metoder med konfessionsløs Folkeskole og Adskillelse mellem Stat og Kirke paa dansk Grund. M. henvendte sig i sin Appel til Venstre om at bryde med den Alberti—J. C. Christensen'ske Politik særlig til Højskolerne, hvor han ventede Støtte til Ønsket om en anden Aand i dansk Politik og Forstaaelse for hans nye Ideer, der i Kravene om aandelig Frihed var beslægtede med den grundtvigske vidtgaende Lære om Religionens frie Stilling i Skole

og Folkekirke. Selv om disse Programkrav ikke er blevet gennemført, har dog deres Ideer i vid Udstrækning bredt sig i vort Folk, og M. har trods alle Omskiftelser fastholdt disse Synspunkter fra sin første Indtræden paa det offentlige Livs Skueplads og aldrig tabt sit oprindelige Maal af Sigte.

Ved en Grundlovsfest i Esbjerg i disse Aar talte M. om »Svampens Aand« i dansk Politik. Udtrykket var laant hos Hørup og betegner, hvor han hos Venstre efter Systemskiftet fandt det svage Punkt. Da J. C. Christensens Stilling til Militærspørgsmaalet syntes at skulle holdes hen i det uvisse, traadte M. i aaben Opposition til Ministeriet og blev i Aarene 1903—04 en af Hovedmændene for Brudet i Venstre og Det radikale Venstres Stiftelse.

I »Det ny Aarhundrede« havde han udformet sin Opfattelse af Danmarks militære Opgaver og dets internationale Stilling; i Partiets Jubilæumsskrift fra 1930 udtrykker han denne saaledes: Rustningssystemets Opgivelse skulde være Tegnet paa, at »Danmark havde forladt den Drømmeverden, hvori det hidtil havde levet, og erkendt de Vilkaar, hvorunder det virker«. Hæren og Flaaden har herefter kun et Grænsepolitisk Opgaver, og det militære Apparat bør afpasses efter, hvad dette Formaål kræver. Med stor Grundighed uddybede M. dette Emne i »Det ny Aarhundrede« og udgav Artiklerne herom i et Særtryk under Titlen: »Danmarks Selvstændighed« (1909). Denne hans sagligt begrundede og under alle Omskiftelser af ham fastholdte Grundbetragtning er blevet stærkt angrebet, men selv om M.s Administration af Forsvarslovene og senere Militærordninger ikke var og ikke er blevet et snævert Udtryk for hans Program — Apparatet har til enhver Tid været større end M.s Opfattelse maatte forudsætte —, saa er det dog Tid efter anden ogsaa her paa Grund af hans Indflydelse blevet saa indskrænket, at dets Anvendelighed i det store Hele vil være begrænset til de Opgaver, M. har stillet. Hans Indflydelse har her været meget stor.

M. var 1903 Medstifter af Den radikale Klub, der sammen med »Uroen i Vendsyssel« blev Udgangspunktet for Det radikale Venstres Dannelse 1905. Hans Tanker prægede i høj Grad Odenseprogrammet, og i »Det ny Aarhundrede« rettede han en Række moralsk betonedede Angreb paa J. C. Christensen og Alberti, idet han krævede en anden Luft i vort offentlige Liv. Om den politiske Moral talte han i Studenterforeningen, et Foredrag, der blev offentliggjort i hans Tidsskrift, og som blev Udgangspunkt for en vidtgaaende Diskussion. Ved Partiets Stiftelse i Odense havde han udtalt: »Ideen er sat i Skammekrogen, vi vil give den Ærespladsen igen. Vort Maal er stort, lad vort Arbejde derfor blive opoffrende,

vore Midler rene«. I Maj 1909 valgtes M. paa Langeland, hvor han allerede 1906 havde opnaaet et meget anseeligt Stemmemaal. S. A. i Oktober blev han Indenrigsminister i Zahles første Ministerium. I sin første, korte Ministertid stillede han Forslag om at standse den paabegyndte Overgang fra Hartkornsskat til Ejendoms-skyld med den Motivering, at Regeringen vilde forberede en Lov-givning, der gennemførte Ejendomsskyldens Omdannelse til Grund-skyld. I den følgende Periode under Ministeriet Berntsen fremførte M. med Styrke Kravet om en samlet Grundlovsrevision i Juni-grundlovens Aand. Efter Valget 1913, da det andet Ministerium Zahle dannedes, blev M. Forsvarsminister og ledede dette Mini-sterium under Verdenskrigen indtil Paaskekrisen 1920. Ved Krigs-udbrudet 1914 var hans Holdning i væsentlig Grad afgørende for den Beslutning, Ministeriet tog, at tilsidesætte Oppositionens ledende Po-litikeres og de øverste militære Myndigheders Betæneligheder og gennemføre Mineafspærringen i Store Bælt. I de bevægede Debatter herom 5. Aug. mellem Partiordførerne og Regeringens Medlemmer rejstes alvorlige Betæneligheder ved at give et imødekommende Svar paa Tysklands Forespørgsel, om Danmark vilde spærre Store Bælt. Heroverfor erklærede M., i sin Egenskab af Forsvarsminister, at saafremt Danmark ikke gjorde det, maatte vi være forberedt paa, at Tyskerne gennemførte Spærringen, og at de da antagelig til Støtte for Minefelterne ikke blot vilde besætte Anholt og Sprogø, men Punkter paa Fyn og Sjælland. Hvis der, erklærede han, mellem de forsamlede danske Politikere kunde tilvejebringes fuld Enighed om, at Danmark ikke vilde betragte en saadan Besættelse af visse Punkter paa Store Bælts Kyster som Krigsaarsag, kunde han for Enighedens Skyld gaa med til, at Danmark undlod Spær-ringen. Men kunde en saadan Enighed ikke opnaas, maatte han anse det for absolut paakrævet, at Danmark paatog sig Opgaven. Da derpaa Grev Frijs og Neergaard gjorde gældende, at tysk Land-gang paa Sjælland og Fyn efter deres Skøn ubetinget maatte med-føre Krig, erklærede M. det for en bydende Nødvendighed, at Danmark gennemførte Spærringen. Fra første Færd havde han modsat sig de øverstkommanderendes Krav om Mobilisering. Ved at hindre Mobilisering og ved at beslutte Mineudlægningen, Af-gørelser, hvorpaa M. øvede den største Indflydelse, blev Mulig-heden tilvejebragt for at bevare Danmarks Neutralitet. Hans Ad-ministration af Hær og Flaade under Krigen byggede paa den Betragtning, at der mellem alle Partier i det væsentlige burde være Enighed om de militære Foranstaltninger. Derfor blev Forsvars-lovene af 1909 overholdt og intet Forsøg gjort paa at ændre dem,

saa længe Krigen varede. Inden for denne Ramme virkede M. for at holde vort Militærberedskab i størst mulig Ro og kun lade det gribe ind paa lidet demonstrativ Vis, naar Neutraliteten blev Genstand for tilfældige Krænkelser. Ved Krigens Slutning var M. Medlem af den danske Delegation, som i Paris forhandlede om Afstemningszonerne i Slesvig, og hans Opfattelse var, at vi kun skulde modtage en Befolkning, der ved fri Afstemning med Flertal tilkendegav sit Ønske om at tilhøre Danmark. Som Medlem af den Regering, der opnaaede at faa fastlagt Danmarks Sydgrænse saaledes, at Minoriteterne paa begge Sider blev de mindst mulige, har M. siden med Styrke hævdet, at den trufne Løsning var endelig og ikke kunde give Anledning til Strid. Over for en af den tyske Rigsdagsmand Pastor Schmidt i April 1938 i Folketinget fremsat Udtalelse om, at Grænsespørgsmaalet ikke var løst i Overensstemmelse med de i det øvrige Norden knæsatte Principper, afviste M. med stor Fasthed de fremsatte Betragtninger. Og efter at have redegjort for Afstemningsprincipperne og Mindretalsvilkaarene udtalte han: »Jeg tror da at kunne sige, at det er helt naturligt, at dette Grænsespørgsmaal ikke siden er blevet rejst, og at der intet Grundlag findes for Strid om Grænsen mellem Tyskland og Danmark«.

Efter Ministeriets Fald 1920 genoptog M. sin litterære Virksomhed, omarbejdede sine Lærebøger og førte dem à jour. I »Det danske Folks Historie« skrev han 1926 ff. den første Fremstilling af »Det danske Folks Livsvilkaar 1864—1914«. Heri, som i hans andre Afsnit om »Det danske Folk og Udlandet 1864—1901«, »Forfatningskampen 1870—1901« og »Under Verdenskrigen« fremtræder i behersket Form hans Grundsyn paa den Udvikling, i hvis sidste Stadier han selv har været aktiv Deltager. Som Oppositionsmand søgte han i Aarene 1920—29 paa ny at indarbejde sine Ideer om Forsvar og Neutralitet i vor Lovgivning og underbyggede nu sin Argumentation med Danmarks Deltagelse i Folkenes Forbund, af hvis Delegeretforsamling han har været Medlem fra dets Oprettelse 1920. Fra 1934 var han en Periode Medlem af Folkeforbundsraadet, og skønt Repræsentant for et lille Land gjorde han sig saavel her som i Delegeretforsamlingen ved sin Viden og sin Personlighed gældende ud over det sædvanlige. Det vakte derfor ogsaa en ikke ringe Opmærksomhed, da han som Medlem af Raadet i Foraaret 1935 indtog et Særstandpunkt til Frankrigs Forslag om en almindelig Fordømmelse af Tysklands da paabegyndte Oprustning, som var i Strid med Versaillestraktaten. M. afholdt sig fra at stemme og gav den Begrundelse, at det laa

uden for Folkeforbundets Opgave at være Dommer over en Stat, der ikke var Medlem. I Berlin paaskønnede man i høj Grad denne hans Holdning, der blev udlagt som et første Tegn paa Afstandtagen uden for Tyskland fra den hidtil enstemmige Anbringelse af al Krigsskyld paa Tysklands Skuldre.

Da det første Ministerium Staunings Arbejdsløshedspolitik havde medført en Uoverensstemmelse med Det radikale Venstre, og Valgkampagnen 1926 derfor i ikke ringe Grad blev ført paa dette Mod-sætningsforhold mellem de to Partier, var M. efter Ministeriets Afgang ivrig for at genopbygge Tilliden. Det har været en af hans politiske Grundsætninger, at indtil Arbejderbefolkningen i social og økonomisk Henseende var naaet til Ligestilling med den øvrige Befolkning, burde enhver Arbejdskonflikt praktisk taget ende med en Forbedring af Arbejdernes Kaar. Det har ligeledes været hans Opfattelse, at Det radikale Venstre og Socialdemokratiet i et vidt-gaaende Samarbejde og ved gensidig Støtte burde opnaa Magt til Gennemførelse af sociale Foranstaltninger til Underklassens Gavn. Ud fra denne Betragtning har han været Tilhænger af at beskatte store Formuer og Indkomster efter en stærkt stigende Skala, og den har ligeledes ført til, at han i Aarene efter Landbrugskrisen 1931 har vist stor Iver for at benytte Statsmagten til Bedring af Kaarene for den haardest ramte Del af Landbrugsstanden. Efter Valget 1929, da det andet Ministerium Stauning blev dannet, indtraadte M. sammen med to andre radikale Ministre i Regeringen, hvor han blev Udenrigsminister. Under de senere europæisk-politiske Kriser har han under Fastholden af sine Principper tillempt disse i Praksis efter Socialdemokratiets ændrede Holdning i Militær-spørgsmaalet, dog kun saa vidt det var muligt uden at tilsidesætte det for M. væsentligste, at Danmarks Militærvæsen ikke maatte være egnet til at gøre Landet til Deltager i en europæisk Krig. Efter hans Opfattelse giver et dertil begrænset Militærapparat Danmark den størst mulige Beskyttelse. M.s Hovedopgave som Udenrigsminister har været at tilrettelægge og gennemføre de Handelsaftaler med England og Tyskland, der er blevet nødvendige for under Afspærringspolitikken at opretholde og genopbygge Landbrugets Eksport og at sikre Landet de vigtigste Forsyninger, især af Raavarer. M. er af Overbevisning Frihandelsmand, og hans Bestræbelser er derfor ved enhver Lejlighed, og i de fleste Tilfælde med Held, gaaet ud paa at tilvejebringe Betingelser for en forøget Udførsel.

I det nordiske Samarbejde har M. fra sin første Indtræden i Politik været en af Hovedmændene. Han har deltaget i talrige

Delegeret- og Raadsmøder og har i sin Folkeforbundspolitik tilstræbt, at Nordens Lande over for den øvrige Verden optraadte i Fællesskab som Udtryk for en kulturel og folkelig Enhed. Det Samarbejde mellem de smaa Stater i Nord- og Vesteuropa, de saakaldte Oslostater, til Varetagelse af fælles Interesser og Neutralitet, som blev skabt ved Opgivelsen af Folkeforbundets Sanktionspolitik, har ogsaa i M. haft en forstaaende Talsmand.

M.s politiske Stade er i enhver Sag paa venstre Fløj, og han har altid nydt en vidtgaende Tillid inden for sit Partis almindelige Vælgerklasse. Hans Aandsform er med Aarene udviklet til en kølig, ironisk bestemt Individualisme; han er en ensom Mand, der lever i sit Arbejde og i sin egen Tankeverden, fjernt fra gængs Selskabelighed og fra, hvad en Overklasse sædvanlig betragter som værdifuld Underholdning eller opbyggende Adspredelse. M. er en jævn Mand, enkel i Livsvaner, hans Færd er præget af Uegennytte og altruistiske Synspunkter. For det danske Demokrati i dette Aarhundredes første Trediedel har hans Betydning været meget stor; hans Anskuelser og hans Villie har været retninggivende, og selv om hans Idealer nu og da er blevet sat til Side af en Verdensudvikling, der var stærkere end vore hjemlige Bestræbelser, har han gennem sit lange politiske Liv fastholdt sine Maal og har opnaaet mere, end det falder i de fleste Politikeres Lod.

Buste af Elise Brandes. Portrætteret paa Jul. Paulsens Maleri af Ministeriet Zahle 1917 (Fr.borg; deponeret i Rigsdagen), paa H. Vedels Grundlovsbillede 1918 og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (begge i Rigsdagen).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1900, S. 133 f. Det nye Danmark, I, 1928. Det radikale Venstre 1905—1930, 1930. Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 24—30. Beretning fra Kommissionen til Undersøgelse og Overvejelse af Hærens og Flaadens fremtidige Ordning, 1922. Ugens Tilskuer, III, 1912—13, S. 74 ff. Fremtiden 15. Juli 1920. Fyns Venstreblad 25. Juli s. A.

G. Fog-Petersen.

Munch-Petersen, Hans Vilhelm, 1869—1934, Jurist. F. 26. Marts 1869 i Kbh. (Johs.), d. 8. Sept. 1934 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Dr. med., senere Professor Julius Petersen (s. d.) og Hustru. Navneforandring 23. Maj 1890. Gift 20. Juli 1899 i Wien med Lina Johanna Mandl, f. 12. Okt. 1873 i Wien, D. af Grosserer Michael M. (1827—95) og Carolina Friedl (1851—1901).

M.-P. blev Student 1886 fra Metropolitanskolen. Allerede i Studietiden gik hans Interesser i Retning af den videnskabelige Jura, og efter at han 1891 var blevet juridisk Kandidat, udarbej-

dede han en Besvarelse af Universitetets Prisopgave i Retsvidenskab for Aaret 1891—92. Den belønnedes med Guldmedaillen og skaffede desuden sin Forfatter det Hurtigkarl'ske Rejsestipendium, paa hvilket han 1893—95 foretog en Studierejse til England, Tyskland, Østrig, Frankrig og Italien. Resultatet af sine Studier nedlagde han i et omfattende Arbejde, »Løftet og dets Causa«, hvormed han 1896 erhvervede den juridiske Doktorgrad. M.-P. forfægtede her, i Modsætning til den herskende Teori i dansk Retsvidenskab, at det abstrakte Løfte kun undtagelsesvis var i Stand til at stifte Ret, idet man i Lighed med, hvad der gjaldt i Henhold til flere fremmede Retsforfatninger, maatte kræve, at der forelaa Oplysninger om Løftets materielle Retsgrund (causa). Nogen større Betydning fik denne Lære dog ikke. — Samtidig med at M.-P. 1896 blev Assistent i Justitsministeriet, begyndte han som Privatdocent at afholde praktiske Øvelser som Supplement til Universitetsundervisningen. Disse Øvelser fandt stor Tilslutning hos de studerende, og ved Finansloven 1899—1900 blev M.-P. ansat som midlertidig Docent for et Tidsrum af tre Aar. 1901 udnævntes han ved Deuntzers Afgang til Professor. — Til Brug ved Universitetsundervisningen udarbejdede M.-P. 1901 en Begynderbog for de juridiske studerende, »Den borgerlige Ret i Hovedtræk« (10. Udg. 1937 ved Erwin M.-P.), der med de Ændringer, den senere Retsudvikling har nødvendiggjort, endnu danner Indledningen til Studiet af Privatretten ved Kbh.s Universitet. Værket var uden Forøgere i den nordiske Litteratur og har senere tjent som Mønster for tilsvarende Fremstillinger i svensk og norsk Retsvidenskab. Ogsaa paa anden Maade virkede M.-P. for en Reform af Studiet; saaledes skyldes Oprettelsen af det juridiske Laboratorium 1903 hans Arbejde. At M.-P. efter Deuntzer havde overtaget Processen som Fagomraade, medførte, at hans Forfatterskab fik en overvejende procesretlig Karakter, medens det hidtil i det hele havde haft Privatretten til Genstand. Retsplejereformen syntes da efter en Menneskealders Arbejde at staa foran sin Gennemførelse; men forskellige Forhold hindrede denne, og først 1919 traadte Reformen ud i Livet. M.-P.s Virksomhed som Proceslærer kom derfor for en stor Del til at falde i en Overgangstid. Fra disse Aar stammer hans »Den danske Civilproces i Hovedtræk« (I—IV, 1906—15; 2. Udg. af IV 1915), der bærer Præg af sin Forfatters indgaaende Studier af Udlandets mere moderne Procesordninger, og som bidrog til at bane Vejen for Retsreformen, ligesom han i videnskabelige og mere populære Afhandlinger søgte at afværge alle Angreb paa de bærende Tanker i Reformen. Selv om Grundlaget for denne var

skabt ved Goos' og Nellesmanns Forarbejder, og M.-P. ikke direkte tog Del i Lovgivningsarbejdet, skyldtes det i væsentlig Grad hans utrættelige Arbejde for Lovens Gennemførelse i dens oprindelige Skikkelse, at man ikke indskrænkede sig til at vedtage en Kompromisordning. Det var derfor med fuld Føje, at han for den store Offentlighed kom til at staa som »Retsplejelovens Fader«. Allerede inden Lovens Ikrafttræden havde han udsendt en systematisk Fremstilling af Retsplejen efter Reformens Gennemførelse, »Den danske Retspleje«, I—V (1917—19; 2. Udg. 1923—26). Medens Værket baade i 1. og 2. Udg. fortrinsvis var tænkt som Lærebog, var det M.-P.s Hensigt at lade 3. Udg. fremtræde som en egentlig Haandbog; men han naaede kun at udarbejde Manuskriptet til »Skifteretten« før sin Død. 1906—19 redigerede han »Ugeskrift for Retsvæsen«s litterære Afdeling, der under hans Ledelse snart blev det naturlige Sted for Drøftelsen af aktuelle juridiske Problemer. Selv bidrog han i Aarenes Løb med en lang Række mindre Afhandlinger, især om processuelle Spørgsmaal. — 1910 valgtes han til Referendarius consistorii, en Stilling, som han hævdede op til at blive et vigtigt Led i Universitetets Organisation. Han var en af Universitetets Repræsentanter i Universitetskommissionen af 1912, og det skyldes ikke mindst hans Indsats, at den af Finanslovkommissionen foreslaaede Indførelse af et administrativt Centralorgan — ved Ansættelse af en Direktør eller Kansler for Universitetet — blev opgivet. Overhovedet stod M.-P. stedse som den energiske Forkæmper for Universitetets Selvstyre og modsatte sig med Styrke ethvert Forsøg fra Centraladministrationens Side paa at begrænse dette. Hans Optræden kunde her være præget af en vis Stejlhed; men hvor det drejede sig om Universitetets indre Administration, kom hans betydelige Forhandlingsevner til deres fulde Ret, og det lykkedes ham derved ofte at udjævne modstridende Interesser. Ved Universitetsanordningen af 1921 omdannedes Referendarstillingen til den væsentlig mere betydningsfulde Stilling som Universitetets Administrator, og M.-P. beklædte denne Stilling indtil sin Død. Ogsaa de studerendes Tarv omfattede M.-P. med den største Interesse. Han deltog paa Universitetets Vegne i Oprettelsen af Dansk Studiefond 1913, og det lykkedes ham at overvinde Modstanden mod, at selve Fondets Kapital anvendtes til Udlaan, saaledes at Fondet fuldt ud kunde komme til at virke efter sin Hensigt. 1923—24 var han Universitetets Rektor. Fra 1918 var han Eforus for Hassagers Kollegium. 1932 udnævntes han til Æresdoktor i Uppsala. Han var Medlem af forskellige Lovkommissioner, saaledes Formand for den 1930 nedsatte Konkurslovkommis-

sion. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1919 i Familieeje. Buste af V. Gustafson 1925 ligesaa. Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen paa Studiegaarden 1929; Skitse hertil i Familieeje.

Slægt ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 4. Okt. 1933. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1896, S. 147 f. Frantz Dahl i Univ. Progr. Nov. 1934, S. 143—49. Poul Johs. Jørgensen i Ugeskrift for Retsvæsen s. A., B., S. 273—76. Knud Jarner og Henry Ussing sst., S. 277. Nils Alexanderson i Svensk Juristtidning, XIX, s. A., S. 433—36.

Stig Juul.

Munch-Petersen, Jon Julius, 1873—1939, Vandbygningsingeniør. F. 20. Okt. 1873 i Kbh. (Johs.), d. 20. Febr. 1939 sst., Urne paa Vestre Kgd. Broder til H. V. M.-P. (s. d.). Navneforandring 23. Maj 1890. Gift 30. April 1911 i Stockholm med Dr. phil., senere Universitetslektor Valfrid Palmgren (se Munch-Petersen, Valfrid).

M.-P. blev Student 1891 fra Mariboers Skole, cand. phil. n. A. og 1897 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen gik han nogle Maaneder i Smedelære hos P. W. Høst i Kbh. og kom derefter til Opmaalingsarbejder ved Nymindegab. Samme Sommer kom han til Vandbygningsvæsenet som assisterende Ingeniør. 1898—99 var han paa Studierejse i Nordeuropa og 1899—1900 havde han et Aars Orlov fra Vandbygningsvæsenet, i hvilket Tidsrum han gjorde Tjeneste i Hamburg som Ingeniør ved Baudeputation Abteilung für Strom und Hafenbau. Hjemkommen herfra blev han beskæftiget ved Esbjerg Havn og senere ved Kystsikringsarbejderne ved Thyborøn og Agger. 1905 blev han Ingeniørassistent og 1913 Ingeniør af 2. Grad ved Vandbygningsvæsenet og var som saadan ledende Ingeniør og Statens tilsynsførende ved en Række Havneanlæg paa Bornholm og ved Anlægget af Rødby Havn. Efter Stormfloden 1913 rekonstruerede han samtlige bornholmske Havne, og fra 1914 administrerede han Statshavnen ved Hammeren. Han var Rønne Havns Bygmester, og alle Udvidelser og Nyanlæg ved den i de sidste tyve Aar er udført efter hans Forslag. Allerede 1911 var M.-P., som 1912 foretog en Studierejse til U. S. A., og som jævnlig senere foretog Studierejser i Udlandet, blevet knyttet til Undervisningen paa Polyteknisk Lærestalt i Egenskab af Hjælpedocent, og denne Gerning beslaglagde hans Interesse stærkt. 1916 blev han Docent og 1919 Professor i kulturteknisk Vandbygning, et Fag, han i særlig Grad har udviklet og organiseret. M.-P. udfoldede en ret betydelig litterær Virksomhed. Allerede 1906 fik han sammen med Palle Bruun og H. P. Meden Den tekniske Forenings Pris for Besvarelse af en Prisopgave om Beva-

relse af Møens Klint. Af Lærebøger udgav han: »Kulturteknisk Vandbygning«, 1. Del (1924, 2. Udg. 1937), »Praktisk Hydraulik« (1931) samt »Vandløbsregulering og Kanalbygning« (1936). Han var desuden Medarbejder ved Salmonsens Leksikon og udgav en Række mindre Arbejder i Form af Pjecer og Afhandlinger; særlig kendte er hans Arbejder om Materialvandring langs Havkyster, om Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, om Storstrømsbroen, til hvilken han bl. a. udarbejdede Forslag i Form af en kombineret Jernbane- og Færdselsbro (1928), om Ringkøbing Fjord og om Rødby-Femern-Ruten, for hvilken M.-P. var en interesseret Talsmand. Det, der i særlig Grad vil bevare M.-P.s Navn, er hans Teori om Materialvandring langs Havkyster, som han første Gang forelagde ved den baltiske Ingeniørkongres i Malmø 1914 og som senere er udbygget yderligere og offentliggjort i Kbh., Warszawa og Helsingfors og forelagt paa den baltiske hydrologiske Konference i Lübeck Sommeren 1938. M.-P.s Teori anerkendes fra alle Sider, og hans Formel, der stemmer med de direkte Iagttagelser, anses saavel i Ind- som Udland for det bedste Middel til Forudbestemmelse af Tilsandingsforholdene ved projekterede Anlæg. En med Aarene stærkt udviklet Tunghørhed vanskeliggjorde efterhaanden M.-P. Undervisningsarbejdet, som stedse havde hans store Interesse og som han varetog med en særegen Charme og Friskhed, der gjorde ham elsket af Studenterne. Ved hans Død havde man fra alle Sider haabet, at der foran ham maatte ligge en Række gode Arbejdsaar i hans nyindrettede Vandbygningslaboratorium i Polyteknisk Læreanstalts Nybygninger, hvor han vilde videreføre og underbygge sin Teori. I offentlige Diskussioner om Trafikspørgsmaal, f. Eks. om Storstrømsbroen og om Rødby-Femern-Ruten, virkede hans Indlæg baade ved deres Friskhed og Saglighed. Kommissionsarbejder og Foreningslivet lagde ikke ringe Beslag paa M.-P. Fra 1912 var han Medlem af Femern-Rute Komiteen, fra 1913 af Vandafledningskommissionen vedrørende Grundes eller Bygningers Afstaaelse til Gadeanlæg i Kbh., og 1916—26 var han Medlem af Ekspropriationskommissionen vedrørende Grundes Afstaaelse til Vandanlæg. 1910—19 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse og udførte her et meget betydeligt Arbejde, ikke mindst i Retning af at bringe de svenske og danske Ingeniørorganisationer i nært Samarbejde. 1919—23 var han Formand for Foreningens Sektion for Vej-, Vand- og Jernbanebygning. 1922 blev han Medlem af Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund og korresponderende Medlem af Nordische Gesellschaft i Lübeck. 1931 blev han Dan-

marks Kurator for de baltiske Staters hydrologiske Konferencer og 1935 Medlem af Komiteen for Union Géodesique et Géophysique Internationale, valgt af Videnskabernes Selskab. 1937 blev han Medlem af det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber. — R. 1925. DM. 1931. — Maleri af Herm. Vedel 1933. Buste af V. Gustafson 1925.

Studenterne fra 1891, 1916, S. 95 f. Politiken 24. Sept. 1919. Polyteknikeren 3. Okt. s. A. Bornholms Avis 18. Okt. 1933. Anker Engelund i Berl. Tid. 19. Okt. s. A. og Politiken 21. Febr. 1939. Dagens Nyheder 19. Okt. 1933. Børsen 20. Okt. s. A. Svend Svendsen i Stads- og Havneingeniøren, 1938, Nr. 12. Povl Vinding i Berl. Tid. 21. Febr. 1939. Nationaltidende s. D. Ingeniøren XLVIII, s. A., B., S. 34 f.

Povl Vinding.

Munch-Petersen, Alfhild Valfrid Mathilda Palmgren, f. 1877, Filolog. F. 3. Juni 1877 i Stockholm. Forældre: Lektor, senere Rektor Karl Edvard Palmgren (1840—1910) og Ida Pohl (1853—1937). Gift 30. April 1911 i Stockholm med Ingeniør, senere Professor Jon M.-P. (s. d.).

V. M.-P. blev Student 1895 fra Uppsala, studerede Fransk og blev fil. cand. 1901, fil. lic. 1903; 1905 tog hun Doktorgraden med en Afhandling om Infinitiv hos den gamle franske Forfatter Agrippe d'Aubigné. Straks efter Studentereksamen var hun blevet Lærerinde ved Faderens Skole (den Palmgrenska Samskolen) i Stockholm og virkede her i hele sin Uddannelsestid, under hvilken hun desuden foretog flere Rejser til Udlandet for at studere Sprog og sociale Forhold. 1905 blev hun Amanuensis ved Kungl. Biblioteket i Stockholm, men inden for Biblioteksomraadet blev det især Folkebiblioteksvæsenet, som fangede hendes Interesse, især efter at hun paa en Rejse 1907 havde faaet et indgaaende Kendskab til amerikanske offentlige Biblioteker. Af disses Indretning og Virkemaade gav hun 1909 i Bogen »Bibliotek och folkuppfostran« en Fremstilling, som fik Betydning ikke alene i Sverige, men gennem Oversættelser ogsaa i flere andre Lande, hvor den virkede ansporende til at skabe Folkebiblioteker af moderne Type. Efter amerikansk Mønster begyndte hun 1908 at holde Bibliotekskursus i Stockholm, og 1911 indrettede hun Byens første Børne- og Ungdomsbibliotek. Hun sad 1908—12 i en Kommission om et stockholmsk Centralbibliotek, og navnlig fik hun stor Indflydelse paa Ordningen af Statens Forhold til Folkebiblioteks- og Studiekredsvæsenet, idet man i Hovedsagen fulgte en af hende 1911 afgiven Betænkning; især for Studiekredsbevægelsen kom den til at danne Udgangspunkt for en kraftig Udvikling. — Efter sit Giftermaal og sin Bosættelse i Danmark har

V. M.-P. bevaret Tilknytning til Folkebibliotekssagen, bl. a. som Medlem 1918—36 af Bestyrelsen for Kbh.s Kommunebiblioteker, men i øvrigt er hendes Virksomhed her i særlig Grad blevet Udbredelsen af Kendskabet til hendes Modersmaal, idet hun fra 1916 har været Lektor i Svensk ved Universitetet og fra 1914 ved Statens Lærerbhøjskole; i denne Forbindelse kan ogsaa nævnes hendes og M. Borups meget benyttede »Svensk-dansk Ordliste« (1925). Hun har været Medlem af Bestyrelsen for Svenska Föredragsföreningen i Kbh. 1917—37 (i ti Aar Formand, nu Æresmedlem) og for Foreningen Norden 1921—29, og for Kvindesagen har hun bl. a. virket som Medlem 1914—16 af Dansk Kvindesamfunds Fællestyrelse. I alle Kredse, som hendes sociale og litterære Interesser har bragt hende i Berøring med, har hendes fint kultiverede og varmtfølede Personlighed skabt hende menneskelig Sympati og saglig Indflydelse. — To Malerier af Elisabeth Bergstrand-Poulsen. Tegning af Gerda Ploug Sarp.

Svend Dahl.

Munck, Slægt, se Munch.

Munck, Laura **Charlotte**, 1876—1932, Forstanderinde. F. 6. Juli 1876 i Lille Næstved, d. 28. Juli 1932, begr. i Hellerup. Forældre: Sognepræst Vilhelm M. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Gennem Forældrenes opofrende Gerning blandt Sognets Beboere fik C. M. indpodet den Menneskekærlighed, som altid prægede hende. Hele sin Ungdom tilbragte hun i Hjemmet, hvor hun ikke kunde undværes, og deltog i Arbejdet blandt sin Faders Sognebørn. Denne Periode var dog afbrudt af et Ophold i Schweiz, hvor hun tilegnede sig sin store Færdighed i fremmede Sprog, som senere kom hende til stor Nytte, og af et halvt Aars Ophold paa Diakonissestiftelsen, der blev Anledning til, at hun valgte Sygeplejegeringen som sin Livsstilling. 30 Aar gammel paabegyndte hun sin Uddannelse paa Presbyterian Hospital, New York (1906—09) og afsluttede denne med Statseksamen. Man var her blevet opmærksom paa hendes store Evner og rige Personlighed, og der blev tilbudt hende store Opgaver, men hun valgte at rejse hjem. Her var der ikke straks Brug for hende. Den amerikanske Uddannelse var ikke anset, snarere en Hindring, men 1910 blev hun ansat som Assistent ved Rigshospitalet, hvor hun hurtigt vakte Opmærksomhed og 1911 blev udnævnt til Plejemoder. Imidlertid skulde det nyopførte Bispebjerg Hospital tages i Brug, og der var stærkt Røre om Stillingen som Forstanderinde der. Kampen stod imellem at bibeholde det hidtil kendte System med Plejemødre og en For-

standerinde ved Sygeplejerskeskolen, eller, som Dansk Sygeplejeraad arbejdede for, at een Forstanderinde skulde have Overledelsen af Sygeplejen og Elevundervisningen. Dette sidste blev endelig vedtaget af Kbh.s Magistrat efter Indstilling af Hospitalsdirektøren, og til den nye Stilling valgtes 1913 C. M., som i Kraft af sin Uddannelse og sine personlige Egenskaber var selvskreven til den. Det lykkedes hende ikke alene at overvinde alle Begyndervanskeligheder, men at vise, at hun fuldt ud magtede den meget krævende Stilling; hun blev anset i vide Kredse baade inden for og uden for sin Stand, samtidig med at hun vandt sine Elevers fulde Hengivenhed. Som den Førerskikkelse, hun var, fik hun mange Tillidshverv. 1910 blev hun Formand for Kristelig Forening for Sygeplejersker; 1921 Formand for Sygeplejerskernes Samarbejde i Norden, Næstformand i Dansk Sygeplejeraad 1924, Formand for samme 1927, Medlem af Bestyrelsen for Alderdomskassen for Sygeplejersker 1925 og Medlem af den internationale raadgivende Sygeplejerskekomité ved Røde Kors Ligaen i Paris (1924—27). Som Formand for Dansk Sygeplejeraad og som hele den danske Sygeplejerskestands ypperlige Fører har C. M. indlagt sig stor Fortjeneste ved altid at tale Sygeplejerskernes Sag og altid huske deres Pligter, og ved sine mange Rejser til Landets Sygehuse kom hun i nær Kontakt med Sygeplejerskerne og deres foresatte. Af særlig Betydning var hendes Arbejde for Sygeplejerskernes Samarbejde i Norden, Udgivelsen af »Lærebog og Haandbog i Sygepleje« og hendes Ledelse af Dansk Sygeplejeraads store sociale Kursus, endvidere hendes store Indsats ved Dansk Sygeplejeraads Overtagelse af Testrup Højskole (1927), som hun omfattede med den største Kærlighed og Interesse, og endelig hendes Arbejde for Sygeplejerskernes Hus, som hun indviede kort før sin Død. — F.M.G. 1932. — Mindesmærke paa Graven 1933.

Tidsskrift for Sygepleje, XIII, 1913, S. 304—07; XIV, 1914, S. 45—55; XXXII, 1932, S. 347—447 passim; XXXIII, 1933, S. 407—10.

Cornelia Petersen.

Munck, Frederik Ferdinand, f. 1861, Præst. F. 13. Marts 1861 i Flensborg. Forældre: Adjunkt, senere Sognepræst Vilhelm M. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 9. Dec. 1890 i Kbh. (Holmens) med Eliza Caroline Aagaard, f. 19. Marts 1867 paa Frbg., d. 2. Okt. 1893 i Nakskov, D. af Løjtnant, Fuldmægtig, senere Kontorchef i Kreditforeningen, Kaptajn Carl Sophus A. (1829—95) og Margaret Eliza Brown (1848—1928). 2° 30. Juni 1909 i Vinderslev med Helene Johanne Fox Maule, f. 3. Aug. 1860 paa Vinderslev-

gaard, D. af Proprietær Carl F. M. (1817—77) og Cecilie Christine Bay (1834—94).

M. blev Student 1879 fra Herlufsholm, cand. theol. 1886, Kaldskapellan i Nakskov-Branderslev 1890, residerende Kapellan sst. 1894, 1. residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke 1903, Sognepræst til Ordrup 1911, Provst for Sokkelunds Herred 1913. 1931, ved sin Afgang som Sognepræst og Provst, blev han ansat som Præst ved Sygehjemmet i Ordrup. M. var en dygtig Præst og Provst. Uden at være kirkelig Partimand sluttede han sig nærmest til Indre Mission. Han har oversat flere af Ludvig Schnellers Skrifter: »Evangelievalfarter« (1892), »Aposteltro og Aposteldaad« (1896), »Gaar ud i al Verden!« (1898). Hans varme Interesse for alt Ydre Missions Arbejde førte til, at han blev Bestyrelsesmedlem baade i Østerlandsmissionen og i Israelsmissionen samt Medlem af Dansk Missionsraad. Særlig Betydning fik hans Virksomhed ved »Nordisk Missions-Tidsskrift«. Det var stiftet af Jens Vahl (s. d.) i 1890 og blev efter hans Død (1898) redigeret af Vilhelm Sørensen (s. d.) og M. Efter Vilh. Sørensens Død (1911) blev M. Eneredaktør. Med stor Dygtighed har han gennem en lang Aarrække forstaaet at lede Tidsskriftet saaledes, at det paa videnskabeligt Grundlag, men i en for enhver dannet Læser tilgængelig Form har bragt paalidelig Oplysning om den kristne Mission i Fortid og Nutid, ligesom det ogsaa har drøftet Principperne for Missionens Arbejde. — R. 1918. DM. 1926.

Lorenz Bergmann.

Munck, Johannes, 1867—1919, Præst. F. 12. Aug. 1867 i Kbh. (Frels.), d. 20. Nov. 1919 i Herning, begr. i Timring. Broder til Ferdinand og Charlotte M. (s. d.). Gift 17. Sept. 1894 i Slagelse med Caroline Maria Fabricius, f. 3. Juni 1866 paa Basnæs, d. 28. Aug. 1938 paa Møltrup, D. af Forpagter paa Charlottendal Lars Peter Christian F. (1838—91) og Laura Constance Marie Lang (1837—99).

M. blev Student 1886 fra Herlufsholm, cand. theol. 1893. Fra Hjemmet havde han taget i Arv en udpræget Interesse for alle lidende og en stor Lyst til at yde saadanne Hjælp. Det var da ogsaa at gaa i Faderens Spor, naar han 1894 søgte og fik Embedet som Fængselspræst paa Vridsløse. De atten Aar, han virkede der, blev hans Læreaar, hvor han paa Grundlag af Erfaringer vandt de Synspunkter, der prægede hans senere Gerning. Hans Virksomhed optog ham stærkt. I et Foredrag sagde han: »Jeg er kommen til at holde af dette Folk (∴ Fangerne) . . . jeg har fundet gode Venner iblandt dem . . . jeg har en inderlig Lyst til at hjælpe

andre til at faa et sandt og sundt Syn paa Forbryderne . . . de er hverken »interessante Mennesker« eller »forfulgte Uskyldigheder«; de er meget mere »Mennesker der er faldne blandt Røvere« og som trænger til Hjælp«. M. advarede imod al Blødsødenhed i Opfattelsen af Forbryderne; men ikke mindre skarpt vendte han sig mod den Selvgodhed, som bringer mange til at se ned paa de frigivne Fanger. Han lærte snart at forstaa, at det afgørende og vanskelige Punkt i en Fanges Liv er den Dag, da hans Straf er endt og han kan gaa frit ud blandt Mennesker. Derfor optoges han mere og mere af Fængselselskabets Arbejde og Optagelseshjemmet for løsladte og betinget benaadede Forbrydere, Adserbølgaard ved Brørup, som han fik oprettet 1899. Han blev grebet af den Tanke, at det maatte forsøges at skabe ikke et Fængsel, ikke en ny Anstalt, men »et kristent Hjem«, aabent for Vagabonder, løsladte Fanger o.s.v. Da skete det, at M. af en Mand, der var interesseret i og troede paa disse Tanker, modtog de fornødne Penge, og 1912 købte han Hovedgaarden Møltrup ved Herning og indrettede den til et Hjem for løsladte Fanger og andre hjemløse. S. A. tog han sin Afsked som Fængselspræst og overtog Ledelsen af Hjemmet, som han beholdt til sin Død. Under mange Vanskeligheder er det fortsat til den Dag i Dag. M. og hans Hustru, med deres store Kærlighed til »Sønnerne« og deres udholdende Uselviskhed, prægede Møltrup. Her indbød man efter Evangeliets Ord »de fattige, vanføre, lamme, blinde«. Ikke alle tog imod Indbydelsen, ikke alle forstod den ret. Men Møltrup blev dog under M.s Ledelse et Lyspunkt i en Række Tilværelser, om hvilke Mørke havde lejret sig. Hjemmet fik straks Støtte fra mange Sider; en særlig god Ven var Biskop H. Ostenfeld, der til sin Død var Formand for Bestyrelsen. Efter M.s Død blev hans Hustru paa Møltrup og bistod hans dygtige og nidkære Efterfølger, Pastor P. H. E. Kastrup. — R. 1910. — Mindesten med Portrætmedaillon paa Graven.

Nogle Ord af og om Pastor Johannes Munck, Møltrup, ved Th. S. Rørdam, 1927. Joh. Munck: Adserbølgaard, 1910. Samme: Fængselselskaberne og deres ledende Principper, 1908.

Hans Koch.

Munck, Ove Holger, f. 1873, Ingeniør, Maskintekniker. F. 21. Febr. 1873 i Kbh. (Garn.). Forældre: Grosserer Christian Henrik M. (1843—95) og Anna Anholm (1854—1935). Gift 3. Marts 1900 i Kbh. (Frue) med Inger Høffding, f. 23. Maj 1874 i Kbh. (Frbg.), D. af Ingeniør Theodor H. (s. d.) og Hustru. M. blev Student 1890 fra Metropolitanskolen, cand. phil. n. A.

og 1896 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Umiddelbart efter Eksamen blev han ansat ved Burmeister & Wains Maskin- og Skibsbyggeri i Kbh., hvor han blev, til han 1898 fik Ansættelse hos Flensburger Schiffbau Gesellschaft. Efter et halvt Aars Arbejde her kom han nogle Maaneder som Konstruktør til Messrs. Short Bros. Pallion Shipyard, Sunderland, England, hvorefter han i Foraaret 1899 vendte tilbage til Burmeister & Wain, hvor han efterhaanden gennemløb Stillingerne: Værftsingeniør, Kontorchef, Overingeniør og 1907 blev ansat som Underdirektør. I Slutningen af 1908 forlod han denne Stilling og førte derefter Tilsyn med Bygningen af en Isbryder hos G. Seebeck A.G., Bremerhafen. April 1909 tiltraadte han Stillingen som Overingeniør hos Kbh.s Flydedok og Skibsværft og blev 1914 udnævnt til Skibsbygningsdirektør ved dette Firma for 1919 at overtage Stillingen som teknisk Direktør sst. ved Aktieselskabets Grundlægger Hj. Arentz' Tilbagetræden som administrerende Direktør. Som Merkantildirektør havde han til Medarbejder den senere Belysningsdirektør Børresen, der 1920 afløstes af Ingeniør cand. polyt. J. P. L. Frigast. Med Udgangen af 1926 fratraadte M. Stillingen ved dette Aktieselskab og modtog i Foraaret 1927 et Tilbud fra den daværende Trafikminister Stensballe om at blive Chef for Statsbanernes Maskinafdeling. I dette Embede, som han beklædte til 1. Marts 1938, har han været medvirkende til den Modernisering af Statsbanerne, som er karakteriseret ved Indførelsen af Lyntog, Motortog og elektrisk Nærtrafik. 1915—24 var M. Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, 1918 blev han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Brændsels- og Kontrolforening og Medlem af Industriraadet, hvor han 1927 blev Næstformand. 1919—27 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Nielsen & Winther og af Forretningsudvalget for Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien, af Dansk Arbejdsgiverforenings Hovedbestyrelse og Formand for Foreningen af Jernskibs- og Maskinbyggerier i Danmark. 1920 blev han Medlem af Havnebestyrelsen i Kbh., 1924 af Industriforeningens Bestyrelse og af Frihavnsaktieselskabets Bestyrelse, 1925 af Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole. 1926 blev han Vicepræsident i Danmarks naturvidenskabelige Samfund i Stedet for Fr. Johannsen, der valgtes til Præsident, 1927 Medlem af Overskibssynet, 1936 af Statens Materialprøveraad og 1937 af Akademiet for de tekniske Videnskaber. — R. 1920. DM. 1929. K.² 1935.

Politiken 12. Dec. 1937, 4. Jan. 1938. Nationaltidende 3. Jan. s. A.

Povl Vinding.

13*

Munck, Frederik Vilhelm, 1833—1913, Præst. F. 19. Jan. 1833 i Kbh. (Holmens), d. 5. Maj 1913 i Hellerup, begr. sst. Forældre: Vinhandler, Løjtnant i Livjægerne Hans Frederik Brygmann M. (1805—35) og Christiane Frederikke Louise Tolstrup (1814—1910, gift 2° 1837 med Vinhandler Frederik Vilhelm Raaschou, 1800—75). Gift 31. Maj 1860 i Tjæreby med Marie Ludomilie Charlotte Fabricius, f. 30. April 1836 i Lindelse paa Langeland, d. 17. Aug. 1914 i Hellerup, D. af Forpagter paa Basnæs, cand. phil. Ferdinand Erik Christian F. (1802—55) og Caroline Andersen (1812—91).

M. blev Student 1850 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og cand. theol. 1858; n. A. blev han Adjunkt ved Latinskolen i Flensborg og var 1862—64 Kateket ved den frie danske Menighed i Flensborg. Efter Krigen blev han afsat af Preusserne. 1865 blev han Kateket ved Frelzers Kirke paa Christianshavn og 1868 Præst ved Straffeanstalten sst., hvorfra han 1875 forflyttedes som Sognepræst til Herlufsholm. Han tog sin Afsked som Præst 1906. M. er særlig kendt for sin Interesse for Sygekassesagen, idet han arbejdede for Samvirken og Sammenslutning mellem Kasserne indbyrdes, herunder ogsaa for at lette Medlemmer, der flyttede, Overgangen til andre Kasser. 1887—1907 var han Formand for de forenede sjællandske Sygekasser og 1896—1906 Redaktør af »Sygekassetidende«. M.s Virksomhed for Sygekassesagen faldt i en Tid, hvor den frivillige Sygeforsikring var i stærk Udvikling inden for den jævne Befolkning baade i By og paa Land. Flere Regeringskommissioner arbejdede med Spørgsmaalet om Statens Støtte til Sygekasserne, og 1888 fremsattes det første Lovforslag herom. Det var dog først i Rigsdagssamlingen 1891—92, at der naaedes Enighed om en Lov om anerkendte Sygekasser, der stadfæstedes af Kongen 12. April 1892. M. blev Medlem af det ved Loven oprettede Sygekassenævn og var Medlem indtil 1911. Fra 1898 var han Medlem af Diakonissestiftelsens Bestyrelse. Hans sociale Interesse gav sig ogsaa Udslag i en Række Smaaskrifter: »Om de Fattiges Vilkaar paa Christianshavn« (1867), »Om Fattigdommen i Kbh.« (1868), »Om Sygekasser paa Landet« (1884), »Lægerne og Sygekasserne« (1910). Endvidere har han skrevet »David Livingstone, en Levnedskildring« (I—II, 1887), »John Howard, Fængslernes Reformator« (1889) og »Vincent de Paul, Tidsbillede fra Frankrig i det 17. Aarhundrede« (1910). — R. 1894. DM. 1906. — Maleri af Leis Schjelderup 1909 i Familieeje.

Erindringer i Fængselspræsten Pastor Vilhelm Muncks Optegnelser (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXXVI), 1922. Sygekassetidende,

XVII, 1912—13, S. 201—06. Tidsskr. f. Arbejderforsikring, IX, 1913—14, S. 29—34.

Oluf J. Skjerbæk.

Mund, Pros, d. 1644, Søofficer. D. 13. Okt. 1644 om Bord i Orlogsskibet »Patientia« i Slaget ved Femern. Forældre: Niels M. til Birkevold, Norge (d. tidligst 1622) og Ingeborg Prosdatter (Hørby) (d. tidligst 1631). Gift med Edel Urne, d. senest 1653, D. af Johan U. til Valsø (1543—1620) og Thale Pallesdatter van Mehlen (d. 1636).

P. M., der havde opholdt sig nogle Aar i Udlandet indtil 1620, blev 1624 Løjtnant til Skibs og forfremmedes 1628 til Kaptajn. S. A. var han som Skibschef i stadig Virksomhed ved Østersøens sydlige Kyst, hvor han modarbejdede de kejserlige Operationer i Østersøhavnene og støttede Stralsunds Forsvar. 1630 sendtes han til Færøerne og Norges Kyster for at beskytte Handelsskibe mod Fribytterne og deltog derefter i Kampen mod Hamburgerne paa Elben, hvor han ogsaa n. A. havde Station med nogle Skibe. 1632 og 33 var P. M. Chef for Vagtskibet ved Glückstadt og foretog herfra et Kryds i Vesterhavet til Norges Kyst. 1633 blev han forlenet med Island, en Forlening, han beholdt til sin Død, og hvor han tilbragte flere Vintre. Da Krigen med Sverige udbrød, blev der atter Brug for ham paa Flaaden. 1644 var han Chef for en mindre Eskadre, der forenede sig med en Eskadre under Ove Giedde ved Flekkerø, hvorfra de gik til Vesterhavet, hvor de 25. Maj havde en uafgørende Træfning med den svensk-hollandske Flaade under Martin Thijssen ved Listerdyb. Efter Kampen vendte de Danske tilbage til Flekkerø, hvor P. M. rejste Anklage mod flere af Skibscheferne for at have svigtet ham i Kampen. I Slutningen af Juni s. A. sluttede P. M. med sin Eskadre sig til Hovedflaaden under Kongen, hvor han som Viceadmiral kommanderede 3. Eskadre. Efter Slaget paa Kolbergheide 1. Juli klagede Christian IV. over manglende Aktivitet hos flere af P. M.s Skibschefer, men Klagen gjaldt ikke denne personlig, der med stor Tapperhed tog Del i Slaget, og hvis Flagskib »Sophia« synes at have haft flere døde og saarede end noget af de andre Skibe. Efter den svenske Flaades Gennembrud førte P. M. en Eskadre i Flaaden, der kommanderedes af Erik Ottesen, og da man i Kbh. fejlagtigt havde faaet den Opfattelse, at den svenske Flaade var gaaet i Vinterkvarter, indskrænkedes den danske Styrke yderligere til en Eskadre paa tre Orlogsskibe, tolv Fregatter og to Galejer under Admiral P. M., der nu havde sit Flag hejst paa Orlogsskibet

»Patientia«. Denne Eskadre, hvis Besætning tilmed var haardt medtaget af Sygdom, blev 13. Okt. mellem Femern og Lolland angrebet af en meget overlegen svensk-hollandsk Flaade under Kommando af Carl Gustav Wrangel. Efter en heltedmodig Kamp blev næsten alle de danske Skibe erobret eller ødelagt, idet kun tre Fregatter og de to Galejer naaede tilbage til Kbh. P. M. faldt, da »Patientia« blev entret, og hans Lig kastet i Søen. P. M. ejede Fædrenegaarden Birkevold i Norge og købte i Slutningen af sit Liv Grevensvænge paa Sjælland. Enken erhvervede senere Rønnebæksholm.

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700, 1861 (se Registeret). Chr. Bruun: Slaget paa Kolberger Heide, 1879, S. 44 f. H. D. Lind: Kong Kristian den fjerde og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 226—30.

C. F. Bricka (Th. Topsøe-Jensen*).

Mundt. Slægten M. føres tilbage til Guldsmed i Kbh. Jodochus Henrik M. (ca. 1645—1702), der formodentlig er indvandret syd-fra. Han var gift med Karen, Datter af Hofklejnsmed Henrik Svitzer, og havde bl. andre Børn Datteren Cathrine Elisabeth M. (1687—1750), gift med sin Fætter Stadshauptmand, Hofjuvelerer Frederik Fabritius (1683—1755), og Stadskaptajn, Medlem af de 32 Mænd, Silke- og Klædekræmmer Jodochus Henrik M. (1694—1744). Dennes Søn Juvelerer i Kbh. Philip M. (1740—1804) var Fader til Legatstifteren, Konferensraad, Borgmester i Kbh. Just Henrik M. (1782—1859) og til nedenn. Matematiker, Professor Carl Emil M. (1802—73), af hvis Børn skal nævnes Overretsprokurator Jodochus Henrik M. (1834—1926) og de nedenn. Malerinden Caroline Emilie M. (1842—1922) og Svampekenderen, Lægen Christopher M. (1844—1925). Overretsprokuratoren var Fader til bl. a. Astrid M. (f. 1872), Enke efter Domprovst Hans Martensen-Larsen (1867—1929, s. d.), og de nedenn. Statsskovrider Knud Helge M. (f. 1867) og Borgerrepræsentant Gerda M. (f. 1874).

S. O. Brenner: Stamtavle over Slægten Mundt, 1929. *Albert Fabritius.*

Mundt, Carl Emil, 1802—73, Matematiker. F. 4. April 1802 i Kbh. (Nic.), d. 22. Dec. 1873 paa Frbg., begr. i Sorø. Forældre: Guldsmed Philip M. (1740—1804) og Mette Christiane Winther (1757—1827). Gift 3. Aug. 1833 i Bromme med Caroline (Amalie) Jørgensen, f. 4. Nov. 1808 i Bromme, d. 31. Jan. 1845 i Sorø, D. af Møller Hans Henrik J. (1772—1828) og Sophie Frederikke Pedersen (1776—1832).

M. blev Student 1821 fra Metropolitanskolen, var 1825—26 i England med en Broder og tog 1829 teologisk Embedseksamen,

men ændrede siden Studieinteresse og tog 1842 Magistergraden i Matematik for en Afhandling om den Nøjagtighed, hvormed Størrelser kan bestemmes ved Tabeller. Allerede 1829 var han blevet knyttet til Sorø Akademi, først som Adjunkt og siden 1843 konst. som Lektor med Matematik og Astronomi som Undervisningsfag. 1849 blev den akademiske Lærestalt i Sorø nedlagt, og M. fik Afsked med Pension under Navn af Vartpenge. S. A. blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. Han forlod Sorø og bosatte sig paa Frbg., hvor han blev til sin Død. I denne Tid virkede han i Tilsynet med Realskolerne. Han deltog en Del i det politiske Liv. 1848 blev han valgt af Sorøkredsen til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, til hvis højre Centrum han hørte. 1851 og 1852 valgte Folketinget ham til Statsrevisor. 1854 blev han valgt til Landstingsmand for Kbh. og deltog i to Rigsdagssamlinger, genvalgte ikke 1855. — M.s største Betydning som Matematiker ligger paa Lærebøgenes Omraade. Paa det rent videnskabelige Felt har han ud over sin Magisterafhandling kun skrevet en Artikel om den Pistor'ske Refleksionscirkel (Indbydelsesskrift, Sorø 1848), men som Lærebogsforfatter viste han stor Selvstændighed. Hans Fremstilling udmærker sig ofte ved Simpelhed og Forstaaelighed, uden at der gives Afkald paa Eksakthed. Særlig fremragende i denne Henseende er hans elementære Plangeometri (1838) og hans Ledetraad ved Regneundervisningen (1839). Begge er udkommet i flere Oplag, den første i 2. Udgave (1851), forbundet med en elementær Stereometri. Ved den Madvig'ske Skolereform blev hans store og omfattende Lærebog i Astronomi (1855) indført i de lærde Skoler, men denne maatte nogle Aar senere afløses af den mindre »Grundtræk af Astronomien« (1859). — Tit. Professor 1849. — R. 1869. — Maleri af A. Jerndorff 1871 i Familie-eje. Tegning af Emilie Mundt.

Breve til og fra B. S. Ingemann, 1879, S. 492 ff. Niels P. Larsen: Begravelsespladserne i Sorø, 1908. Gerda Mundt: Bromme Mølle, 1932. Sorner-Bladet, V, 1920, S. 63 f.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard*).

Mundt, Christopher, 1844—1925, Læge, Svampekynder. F. 6. Jan. 1844 i Sorø, d. 30. Nov. 1925 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Lektor, senere Professor Carl M. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Maj 1875 i Kbh. (Holmens) med Antonie (Toni) Sophie Natalie Krieger, f. 7. Nov. 1851 i Husum, d. 25. Dec. 1920 paa Frbg., D. af Major, senere Oberst Sophus Carl Ferdinand Balthasar K. (1805—84) og Caroline Dorothea Nathalia v. Zeska (1825—71).

M. levede sine første Barndomsaar i Sorø, hvor Faderen var

Lektor, men efter at denne 1849 havde fratraadt Embedet, flyttede Familien til Kbh. M. blev Student 1862 fra Metropolitanskolen og tog 1869 medicinsk Embedseksamen. Efter Studierejse til Paris og Kandidattjeneste paa Frederiks Hospital nedsatte han sig 1873 som Læge paa Vesterbro og Frbg., hvor han praktiserede til sin Død. Han havde altid fra Ungdommen haft naturhistoriske — særlig botaniske — Interesser, men førtes i modnere Alder ind paa Studiet af Svampe, og her kom han til at gøre sin Indsats ved at paapege disses dengang her hjemme ret upaaagtede Betydning som Næringsmiddel. Han var 1905 Medstifter af Foreningen til Svampekundskabens Fremme, hvis Formand han var til sin Død. Til Støtte for dette Oplysningsarbejde havde han allerede 1887 udsendt den lille Bog »Danmarks spiselige Svampe«, som med de senere følgende, stærkt omarbejdede Udgaver 1906, 1917 og 1926 har gjort stor Nytte som Pionerarbejde. — Maleri af Emilie Mundt ca. 1892 i Familieeje.

Hakon Jørgensen.

Mundt, Caroline Emilie, 1842—1922, Malerinde. F. 22. Aug. 1842 i Sorø, d. 25. Okt. 1922 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Søster til Christopher M. (s. d.). Ugift.

Først tredive Aar gammel bestemte E. M. sig for at blive Maler og søgte da ind paa V. Kyhns Tegneskole for Kvinder, hvor hun traf en aandsbeslægtet i Malerinden Marie Luplau (s. d.). Desuden malede hun to Maaneder hos J. Roed. Da der blev nægtet de to Kunstnerinder Adgang til Kunstakademiets Undervisning, rejste de 1875 sammen til München, hvor de blev i otte Maaneder og malede efter nøgen Model. Siden fulgtes de til Frankrig paa et toaarigt Studieophold 1882—84, som de delte mellem Paris, hvor de studerede hos Collin og Courtois, og Bretagne, hvor de malede efter Naturen. Et Akademistipendium 1891 brugte E. M. til en ny Rejse til Paris, og 1912 var hun et halvt Aar i Italien og Schweiz. — Hun debuterede 1878 paa Charlottenborgudstillingen med Billedet »To Børn« og udstillede siden jævnligt her lige til sin Død. Desuden deltog hun i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904 og i Kvindelige Kunstneres retrospektive Udstilling 1920. Efter hendes Død blev der i Dec. 1922 afholdt en Mindeudstilling af hendes Billeder i Bergenholz' Kunsthandel. — Allerede i sit Debutbillede »To Børn« anslog E. M. den Tone, der gaar gennem det væsentligste af hendes Produktion. Med Forkærlighed har hun beskæftiget sig med Børnenes Liv og Færden, som hun især i sine Asylbilleder har skildret med megen Følsomhed og Forstaelse.

En Del af dem har fundet Udbredelse gennem Reproduktioner. Samtidig har hun malet Portrætter, Genrebilleder og enkelte Landskaber. Sammen med Marie Luplau holdt hun i ca. 34 Aar en meget søgt Tegne- og Maleskole. Randers Museum ejer »Efter Hjemkomsten«. — Maleri af Marie Luplau 1891.

Berl. Tid. 27. Okt. og 8. Dec. 1922, 2. Nov. 1926. Politiken 22. Aug. 1922, 30. Okt. 1926. Danske i Paris gennem Tiderne. Udg. af Franz v. Jessen, II, 1938.

Else Kai Sass.

Mundt, Gerda, f. 1874, Politiker. F. 4. Sept. 1874 paa Frbg. Forældre: Overretsprøkurator Jodochus Henrik M. (1834—1926) og Anne Augusta Poulsen (1840—1905). Ugift.

G. M. blev Student 1896 fra Zahles Skole og cand. phil. 1897, hvorefter hun studerede ved Universitetet i Halle 1898—99. Hun har fortrinsvis viet sig det kristeligt-filantropiske Arbejde og her, saavel i offentlige Hverv som i det skjulte, øvet en meget betydelig Indsats. Hun var 1904—12 Leder af Lyngby K. F. U. K. og 1916—19 Bestyrelsesmedlem og Kasserer i K. F. U. K.s Hovedforening i Kbh. Hun er Formand for Missionen blandt kvindelige Arbejdere. — 1909—14 var hun Medlem af Lyngby Sogneraad, 1912—14 af Værgeraadet og 1913—14 af Skolekommissionen. Fra 1919 er hun Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, valgt af de Konservative. — Hun havde tidligt taget Del i politisk Virksomhed, bl. a. i Danske Kvinders Forsvarsforening. Fra 1924 er hun Medlem af Hovedbestyrelsen for Den konservative Vælgerforening for Kbh.-Frbg., og 1932 valgtes hun til Folketinget paa den konservative Liste for Søndre Storkreds. Baade i Borgerrepræsentationen og i Folketinget er det særlig sociale og filantropiske Spørgsmaal, hun beskæftiger sig med. Hun var Medlem af Kbh.s Værgeraads Forretningsudvalg 1923—33. Fra 1930 er hun Medlem af Lucasstiftelsens Bestyrelse, fra 1931 af Kuratelet for De forenede Kirkeskoler og fra 1933 af Kbh.s Børneværns Forretningsudvalg. — Hun har bl. a. udgivet Slægtsbogen »Bromme Mølle« (1932) og Rejse-skildringer fra Orienten og Amerika. 1917—20 var hun Medredaktør af det kirkelige Tidsskrift »Plovfuren«.

Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, III, 1937, S. 315. Berl. Tid. 4. Sept. 1934. G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 287 ff.

P. Stavnstrup.

Mundt, Knud Helge, f. 1867, Førstemand. F. 13. Febr. 1867 paa Frbg. (Frels.). Broder til Gerda M. (s. d.). Gift 28. Febr.

1902 paa Frbg. med Inger Margrethe Schrader, f. 22. Sept. 1872 i Kbh. (Frels.), D. af Grosserer og Fabrikant Rasmus Frederik S. (1829—81) og Hansine Marie Bodholt (1835—1914).

M. blev Forstkandidat 1889, tog dansk juridisk Eksamen 1892 og var derefter til 1896 beskæftiget ved Godsadministration og Planlægningsarbejder paa Marienborg paa Møen. Efter kort Tids Ansættelse som privat Assistent hos Forstraad H. C. Ulrich (1. Kbh.s Skovdistrikt), der var Foregangsmand med Hensyn til praktisk Udnyttelse af P. E. Müllers jordbundsbiologiske Undersøgelser, blev M. ansat som Assistent ved Statsskovbruget, fra 1903 med Tjeneste som Skovfoged i Jægersborg Hegn. Fra 1907 til 1937, da han faldt for Aldersgrænsen, var han Skovrider for Sorø Akademis 2. Skovdistrikt. Igennem samme Tidsrum havde han Tilsyn med Universitetets Fredskove og Skove tilhørende C. P. Bøgels Stiftelse. 1924—35 var han endvidere Statens tilsynsførende med de private Skove i Sorø og Præstø Amter, fra 1935 alene for Præstø Amt. 1908—14 var han Censor ved Skovbrugseksamens 2. Del, 1900—01 Formand for Forstlig Diskussionsforening og til 1907 Medlem af Bestyrelsen, 1907 Medstifter af og Formand for Foreningen af statsansatte Forstassistenter. Siden 1921 har han været Medlem af Dansk Skovforenings Repræsentantskab. — Gennem sin praktiske Virksomhed paa Sorø Akademis 2. Skovdistrikt og igennem talrige faglige Afhandlinger i danske og udenlandske Tidsskrifter har M. øvet mærkbar Indflydelse paa dansk Skovbrug og paa dets Omdømme i Udlandet, og han har ved Foredrag paa internationale Kongresser og i udenlandske forstlige Foreninger og ved Modtagelse af udenlandske Forstmænd paa sit Skovdistrikt frem for nogen af sin Tids Fagfæller bidraget til Fastholdelse af Udlandets Interesse for dansk Skovbrug. Størst Opmærksomhed og livligst Diskussion har været og er fremdeles knyttet til de af M. fremførte hugst- og foryngelsesbiologiske Skovbehandlingsprincipper, saaledes som han selv har omsat dem i Praksis i de af ham bestyrede Skove. Han har herved videre udformet C. D. F. Reventlows Tanker angaaende Tyndingshugstens rette Udførelse og Betydning for Kvalitetsproduktionen. Han har søgt bort fra det tysk prægede Foryngelsessystem med Renafdrift af større, samlede Arealer, paa hvilke den nye Bevoksning frembringes ved kunstige Kulturforanstaltninger, over imod mere naturlige Foryngelsesformer med gruppevis, langsomt fremadskridende Hugst under videst mulig Udnyttelse af selvsaaet Opvækst og under stadig Observering af, at der bibeholdes en biologisk sund Jordbundstilstand. I Forbindelse med den praktiske Iværksættelse af sine Hugst- og Foryngelsesprincipper

har han tilrettelagt en løbende Opmaalingskontrol med de i Skoven staaende Vedforraad ikke blot efter Masse, men ogsaa efter Kvalitet udtrykt ved en relativ Værdiskala. Han har herved vist Vej til Anvendelse af den af Schweizeren Biolley udformede, verdenskendte »méthode du contrôle« ogsaa ved Løvskovdriften, hvor Kvaliteten ikke er umiddelbart givet med Trærnes Tykkelse. M.s Hugst-, Foryngelses- og Kontrolmetoder er ikke i deres fulde Udstrækning blevet accepteret af dansk Skovbrug i Almindelighed og vil af mange Aarsager næppe nogen Sinde blive det. Dog er det utvivlsomt, at der selv blandt de tilsyneladende skarpeste Kritikere af M.s Skovbehandling kan spores en Paavirkning fra hans biologisk-tekniske Indstilling over for Skovnaturen. Gennem sin praktiske Virksomhed har M. endvidere ydet værdifulde Bidrag til Arbejdet for at finde Afsætning for Bøgeskovens Overskudsproduktion af Brænde gennem Fremstilling af specielle Industribrænde-Sortimenter og ved rationelt tilrettelagt Kulsvidning i Forbindelse med Anvendelsen af Trækul til Motorbrændsel. — R. 1926. DM. 1937.

A. Howard Grøn.

Munk. Navnet M. førtes af en Række, især jyske, Adelslægter, af hvilke de mest fremtrædende er en Gren af Familien Lange (Tre Roser) (s. d.) og den Slægt, som i Skjoldet førte en — i flere Linier med en Vinranke belagt — Bjælke; de ældste Led af denne sidste lader sig ikke genealogisk udrede, og de forskellige Liniers Afstamning fra de tre Brødre(?) Poul Jonsen(?), Palne Jonsen (nævnt 1307 og 27) og Niels Jonsen(?) er ganske upaaviselig. De saakaldte Bjælke-M. er føres tilbage til Ridderen Peder M. (nævnt 1333 og 77) til Holbækgaard, som formentlig var Søn af Ridderen Johannes Poulsen (nævnt 1325 og 53) til Holbækgaard. Hr. Peder M. var Fader til Ellen M., gift med Rigsraaden Jens Nielsen Løvenbalk (d. 1442, s. d.), til nedenn. Rigsraad Mogens M. (d. 1410) til Boller og til Ridderen Stig M. (nævnt 1391 og 1423) til Nørgaard; hans Søn var Ridderen Niels M. eller Mus (d. 1464) til Brusgaard, hvis Efterslægt, der førte Navnene M., Mus og Due, uddøde kort efter 1525. Den ældre Linie af Vinranke-M.erne føres tilbage til Palne Jonsen (nævnt 1307 og 27), hvis Søn Ridderen Johannes M. (nævnt 1327 og 28) var Fader til nedenn. Marsk Palne Jonsen (nævnt 1344—64) — hvis Efterslægt, der førte Navnet Marsk, uddøde kort efter 1500 med Ridderen Ludvig Marsk til Østrup og Nørlund — og til Niels Jensen af »Keldebec« og Laastrup, som 1349—64 var Justitiarius regis og var Farfader til Rigsraaden Niels Christiensen M. (d. ca. 1471). Vinranke-M.ernes yngre

Linie udspringer fra Gunde M. (nævnt 1442 og 68) i Havbro, der var Fader til Peder M. (nævnt 1468 og 75) til Havbro og til Niels M. (nævnt 1458 og 96) i Halkær; denne, hvis Descendens uddøde i 17. Aarh., var Oldefader til Admiral Christen M. (d. 1612) til Gessinggaard. Ovenn. Peder M. til Havbro var Oldefader til Peder M. (nævnt 1580 og 1610) til Vesterris, hvis Sønneson var nedenn. Generalmajor Laurids M. (d. 1702) til Bregninge og Merløsegaard.

Af Slægten med tre Roser i Skjoldet førtes Navnet M. af den Linie, som udspringer fra den ikke i Dokumenter paaviste Malte Iversen — som maa have været Søn af Ridderen Iver Thomsen (nævnt 1377 og 1406) (se Lange); Malte Iversen skal have været gift med Else eller Anne, Datter af ovenn. Ridder Stig M. (med Bjælken) til Nørgaard; af deres Sønner skal nævnes Ridderen Holger M. (nævnt 1454 og 75²) — hvis Datter Inger M. (lever 1493) var gift med Rigshofmester Poul Laxmand (d. 1502, s. d.) — Peder M. (nævnt 1440 og 79) til Krogsgaard og Oluf M. (nævnt 1447 og 93) til Krogsgaard og Kleitrup, hvis Sønner var de nedenn. Biskop i Ribe Iver M. (ca. 1470—1539) og Landsdommer Mogens M. (d. 1558) til Palsgaard, af hvis Børn skal nævnes de nedenn. Ide M. (d. 1586) — gift med Ridderen Oluf Nielsen Rosenkrantz (d. 1545, s. d.) — og Biskop Oluf M. (d. 1569) til Tvis Kloster og Volstrup m. m., samt Ludvig M. (d. 1537) til Palsgaard; denne var Fader til de nedenn. Rigsmarsk Peder M. (1534—1623) til Estvadgaard og Sæbygaard m. m. og Ludvig M. (1537—1602) til Nørlund, hvis Datter var nedenn. Kirstine M. (1598—1658), Grevinde af Slesvig og Holsten. Ovenn. Peder M. (nævnt 1440 og 79) til Krogsgaard var Bedstefader til Brødrene, nedenn. Christen M. (ca. 1520—79) til Taabdrup og Jørgen M. (d. 1577) til Krogsgaard, Visselbjerg og Oksvang, med hvis Sønneson Jørgen M. til Haraldskær og Krogsgaard m. m. Slægten uddøde mellem 1650 og 55. — Ovenn. Biskop i Ribe Iver M. (ca. 1470—1539) havde med Ide Pogwisch af den holstenske Adelsslægt to Sønner, fra hvem Slægten M. af Vejbjerggaard nedstammer; den førte tre blaa Kugler (eller Dambrikker) i Skjoldet og uddøde omkr. 1660. — Slægten M. af Fjellebro er muligvis en Gren af Familien Bjørn; den føres tilbage til Mikkel M. (nævnt 1446 og 69), med hvis Oldebarn nedenn. Ebbe M. (1551—1622) til Fjellebro den udsluktes. — Af de Smaaslægter med Navnet M., som findes, skal endnu nævnes M. af Halland, maaske oprindelig en Slægt, hvis Adelskab var gaaet tabt; hertil hørte Erik M. (d. 1594) til Barbo i Nedenæs, som 1580 blev adlet. Han efterlod ikke legitimt Afkom, men var Fader til nedenn.

Nordhavsfarer Jens M. (1579—1628) og derigennem Stamfader til en københavnsk Borger-slægt M.

Danmarks Adels Aarvog, XXII, 1905, S. 292—317; XXIII, 1906, S. 510; XXVIII, 1911, S. 578; XXXII, 1915, S. 608; XL, 1923, S. 553; XLVIII, 1931, II, S. 159; LI, 1934, S. 278; LII, 1935, II, S. 144; LIII, 1936, II, S. 123. — Sst., XVIII, 1901, S. 252—61; XXIII, 1906, S. 501; XXVIII, 1911, S. 574; XXXII, 1915, S. 606; XL, 1923, S. 552 f.; LV, 1938, II, S. 135. — Sst., XXII, 1905, S. 321 ff.; XLVI, 1929, II, S. 309; LI, 1934, S. 278. — Sst., XXII, 1905, S. 319 f. — Sst., XXII, 1905, S. 323 f.; XL, 1923, S. 553.

Albert Fabritius.

Munk, Christen, ca. 1520—79, Lensmand. Antagelig f. ca. 1520, d. 5. Juli 1579 paa Aakær, begr. i Aarhus Domkirke. Forældre: Hans M. til Krogsgaard (d. 1535) og Maren Christensdatter Spend (d. tidligst 1543). Gift 1° med Else Ulfstand, d. 1565, D. af Rigsraad Truid U. (s. d.) og 1. Hustru. 2° med Dorthe Gyldenstjerne, d. 18. Juli 1583, begr. i Aalborg, D. af Rigsraad Mogens G. (s. d.) og Hustru.

C. M. deltog som Hofsinde i Christian III.s Datter Annas Brude-tog til Sachsen 1548. Hans væsentlige Livsgering faldt i Norge, hvor han først var forlenet med Hamar (1549—56) og derpaa med Akershus (1556—72). Som Lensmand paa Akershus, hvormed han forbandt flere mindre Len, indtog han en lignende dominerende Stilling i Landets sydlige Egne som Lensmanden paa Bergenhus i Vest og Nord. C. M. var en Embedsmand, der med Nidkærlighed overvaagede Kronens Interesser. Paa Akershus begyndte han karakteristisk nok med at indskrænke Personalet. Paa hans Initiativ blev der 1558 lagt Udførselstold paa Laks, Kød o. a. Varer, samtidig med at Tolderne blev sat paa fast Løn og deres Sportler tilfaldt Kongen. Han stod ogsaa bag ved Indførelsen af en høj Told paa Trælasterkporten 1562; han havde endda selv forinden i flere Aar opkrævet denne Told paa egen Haand, ligesom han havde tvunget udenlandske Købmænd til at købe store Mængder af Træ af Staten til høj Pris, før de fik Lov til at købe paa det frie Marked. C. M. var her i Pagt med Tidens af Statsinteresser stærkt mærkede danske Handelspolitik og blev ogsaa paaskønnet af Regeringen, der f. Eks. 1561 giver ham Løfte om at beholde Sundmøre, som han havde faaet som afgiftsfri Forlening 1558, endnu i tyve Aar paa Grund af sin tro Tjeneste. I et enkelt Tilfælde fik han dog en Tilrettevisning, fordi han var gaaet for vidt i sin Iver, idet han i Anledning af, at han vilde blande sig i Skatteopkrævningen i en anden Mands Len, hvor det ikke gik ham rask nok, fik Tilhold om at passe sine egne Len og der ikke at besvære Befolkningen ud over det rimelige.

Trods den beskedne Begyndelse holdt C. M. efterhaanden et helt lille Hof paa Akershus af unge Adelsmænd, der gjorde Pagetjeneste, arbejdede paa hans Kontor og fulgte ham paa hans Rejser, formelig en Skole til fremtidig norsk Statstjeneste. Under Syvaarskrigen maatte C. M. som den øverstbefalende i det sydlige Norge snart forsvare eget Omraade og snart angribe de tilgrænsende svenske Landskaber. 1567 udholdt han i atten Uger en svensk Belejring af Akershus, indtil han blev befriet af Hjælpetropper fra Danmark og Bergen. N. A. foretog han til Gengæld et større Plyndringstog til Värmland og Dal og sammen med Lensmændene fra Bahus og Elfsborg yderligere til Västergötland. To Aar efter Krigens Slutning blev han forflyttet til Aakær Len i Jylland, men gensaa Norge 1578, da han sammen med to Rigsraader skulde holde Herredag (Retterting) deroppe. — C. M. ejede en nu forsvunden Hovedgaard, Taabdrup ved Haderslev.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 253. Yngvar Nielsen i Norges Historie, IV, 1, 1909. Sverre Steen i Det norske folks liv og historie, IV, 1935.

Poul Colding.

Munk, Ebbe, 1551—1622, til Fjellebro, Adelsmand. F. 6. Aug. 1551 paa Fjellebro, d. 18. Juli 1622 sst., begr. i Odense St. Knuds K. Forældre: Ebbe M. (d. 1560, gift 1° med Maren Clausdatter Bonde) og Kirsten Tønnesdatter Viffert (d. 1563). Gift 4. Marts 1604 paa Antvorskov Slot med Sidsel Høg, f. 11. Juni 1582, d. 8. Aug. 1648, D. af Stygge H. (d. ca. 1630) og Anne Gregersdatter Ulfstand (d. 1627).

Efter Forældrenes Død opdroges E. M. først af Frands Brockenhuus (s. d.), derefter af Morbroderen Corfits Viffert (s. d.), hvem han i Syvaarskrigens sidste Aar fulgte til Halmstad. 1574—77 tjente han ved Kurfyrst August af Sachsens Hof; derefter boede han en halv Snes Aar paa sin Gaard. Først 1587 blev han dansk Hofjunker; 1591—96 fungerede han som Skænk og havde som Løn herfor 1593—97 et lille norsk Len, Frølands Skibrede og Ejdsberg Sogn. 1596 forfremmedes han til et dansk Hovedlen, Antvorskov; da hermed var forenet Sæbygaard 1596—1604 og 1617—20 samt Korsør Len fra 1605, styrede han i Virkeligheden gennem mange Aar det meste af Vestsjælland. Det gamle Herrekloster, som nylig var grundigt istandsat, stod i hans Tid gæstfrit aabent for de talrige Standsfæller, der drog forbi ad den nære Hovedlandevej; ogsaa Christian IV. kom der gerne. Maj 1619 skulde der holdes Herredag paa Slottet; da ramtes Værten, endnu før de egentlige Møder var begyndt, af et Slagtilfælde, der maaske ikke har været uden

Sammenhæng med Festlighederne. Han overlevede dog Anfaldet, men maatte n. A. opgive sine Len og trække sig tilbage til Fædrengaarden Fjellebro. Ind imellem de støjende Drikkelag havde Antvorskovs Sale dog ogsaa givet Rum for alvorlige Samtaler om religiøse Spørgsmaal. Deri var navnlig Fru Sidsel Høg levende interesseret. 1620 udgav hun selv en lille Bønebog, der blev meget yndet, og paa hendes og Mandens Tilskyndelse udkom 1614 »Sielens Klenode«, en Oversættelse af et af den tyske Dogmatiker Joh. Gerhards Opbyggelsesskrifter. Som Enke styrede hun myndigt og dygtigt sin fynske Ejendom og fortsatte saavel den Afrunding af Jordegodset som de Byggearbejder, E. M. havde paa-begyndt. — Epitafium i St. Knuds K.

Danmarks Adels Aarbog, XXII, 1905, S. 320. Hans Mikkelsen: Ligprædiken over E. M., 1625. Samlinger t. Fyens Hist. og Top., VII, 1878, S. 16—33.

Henry Bruun.

Munk, Ide, d. 1586. D. 22. Aug. 1586 i Malmø, begr. i Valløby K. Forældre: Rigsraad Mogens M. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Febr. 1529 med Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz (s. d.).

Selv om I. M. i et og andet har slægtet sin Fader Mogens M. paa, er det dog sandsynligt, at det sekstenaarige Samliv med hendes langt ældre Ægtefælle, den ædle Oluf Rosenkrantz, har sat et uudsletteligt Præg paa hende. Hvad der findes af samtidige Vidnesbyrd, giver Indtrykket af, at I. M. optraadte som en værdig Husfrue paa Vallø, Ægteparrets Hjem. Oluf Rosenkrantz' Venner lagde gerne Vejen om ad Vallø, og unge Adelsmænd sendtes herhen til Opdragelse. Da Oluf Rosenkrantz døde 1545, var Ægteparrets tre Døtre endnu umyndige, og I. M. kunde derfor i adskillige Aar blive siddende i uskiftet Bo paa Vallø. Den ældste af Døtrene Birgitte (f. 1530) var dog allerede trolovet med Peder Bille, ældste Søn af Forældrenes nære Venner Eske Bille og Sophie Krummedige (d. 1539). Brylluppet fejredes med stor Pragt 1548. Derimod stillede I. M. sig afvisende over for en Forbindelse mellem hendes yngste Datter Karen og en anden af Eske Billes Sønner, skønt der vistnok var truffet en foreløbig Aftale herom inden Oluf Rosenkrantz' Død. I. M. motiverede sin Holdning med, at hun ikke vilde love sin Datter bort, før denne var gammel nok til selv at bestemme sin Skæbne. — Det er muligt, at Fru I. ikke har anset den unge Bille, hvis Fremtid ikke var sikret som hans Broders, for et tilstrækkelig godt Parti for sin Datter. I. M. havde endnu ikke bøjjet sig, da den gamle Rigshofmester, der var højst forbitret herover, døde 1552. Allerede n. A. døde for øvrigt den unge Karen

Rosenkrantz. Sin tredie Datter, Mette, fik I. M. ca. 1552 gift med den ansete skaanske Adelsmand Steen Rosensparre, og 1554 fandt derefter det endelige Skifte Sted mellem Fru I. og hendes Døtre og Svigersønner. Disse delte Vallø mellem sig, og Fru I. skrev sig derefter til Nygaard og fra 1560 ogsaa til det af hende selv nyoprettede Totterupholm (Rosenholm) i Fakse Hrd. — Om Arven efter sin Fader (d. 1558) havde hun sammen med Søsteren Karen Pogwisch og sine Brodersønner en haard Strid med Broderen Oluf M. (s. d.). — Skønt denne beslutsomme og selvstændige Kvinde paa udmærket Vis havde formaaet at hævde sig i sin Enkestand, skyldte hun dog først og fremmest sine Svigersønner, at hun vedblev at indtage en meget fremskudt Stilling inden for dansk Adel i de følgende Aartier. Peder Bille fik under Syvaarskrigen ansvarsfulde Poster, og efter den ogsaa velansete Steen Rosensparres Død 1565 ægtede Fru Mette Rosenkrantz 1567 den hjemvendte Peder Oxe, Danmarks mægtige Rigshofmester. — Gravsten i Valløby K.; Afstøbning paa Fr.borg.

Danmarks Adels Aarvog, XVIII, 1901, S. 261. Genealogisk og biografisk Archiv, 1840—49, S. 204—09. A. Heise: Familien Rosenkrantz's Historie, II, 1882, S. 161, 212, 225 ff., 243, 247—51. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 279 ff., 284, 286—92, 427—31.

Astrid Friis.

Munk, Iver, ca. 1470—1539, Biskop. Antagelig f. før 1470, d. 9. Febr. 1539, begr. i Ribe Domkirke. Forældre: Oluf M. til Kleitrup og Ide Iversdatter Juel.

1534 kaldes I. M. »mere end 60-aarig«; men da han 1494 var viet Præst og endda Baccalaur i Kirkeret, er han vel født før 1470. Hans akademiske Grad viser, at han havde drevet videregaaende Universitetsstudier (1498 bevidnes han ogsaa som Magister), men om disse vides kun, at han 1489 immatrikuleredes i Köln, 1490 i Greifswald. — Inden 1496 var han Kannik i Ribe og havde tillige Sognekaldet Nustrup i Sønderjylland (med Annekskapel i Gram) og inden 1499 ogsaa Sognekaldene Aal og Alslev paa Vardeegnen. 1499 »oplod« hans Morbroder, Biskop Hartvig Juel, hvem han antagelig var en god Hjælp i Stiftets Administration (1498 nævnes han som Official), ham Ribe Bispestol, og Kapitlet valgte ham, da Kong Hans anbefalede det, samt I. M. ved Forpligtelsesbrev stadfæstede dets Privilegier, udvidede dets Rettigheder og lovede ikke at søge pavelig Dispensation for Brud paa disse Løfter. Hartvig Juel »resignerede« imidlertid sit Embede i Pavens Haand, hvorefter denne allerede i April 1499 ved »Provision« udnævnte I. M. til Biskop; for saa vidt stod han ubundet af Forpligtelsesbrevet. —

I alt Fald 1500 var han bispeviet. Ganske urigtigt har man ud fra et Pavebrev fra 1506, der meddeler dem Aflad, som overværer I. M.s første Messe »i Pontifikaldragt«, hævdet, at han endnu da var uindviet, ja endda opsatte Indvielsen til kort før 1513, eftersom han faktisk læste sin første Pontifikalmesse ved Lauge Urnes Bispevielse i Ribe i Kongehusets og Rigsraadets Nærværelse.

Betegnende for I. M.s Passivitet over for den egentlige Bispegering er da ogsaa, at han holdt en Vikar »i de aandelige Sager« (saaledes 1514 og vel før og efter). Biskoppens væsentligste Arbejde var for ham kirkelig Administration, Godspolitik og Indflydelse som Rigsraad paa Rigets Forhold. Om hans fremtrædende juridiske Interesser vidner vel den 1504 i Ribe trykte Udgave af Jyske Lov m. m. — Som kirkelig Administrator havde han gentagne Konflikter med sit Kapitel (en Overenskomst 1502 imødekom dets Ønsker om de residerende Kannikers Tal og Lønning mod at overlade Bispen Beskikkelsen af de ikke-residerende, men 1511 truede I. M. endog med at opsiges den; 1518 afsluttedes ny Overenskomst). Det smukke Eftermæle, Ribe Bispekrønike giver I. M., skyldes vel ikke mindst, at han og Kapitlet i Christian II.s Tid stod sammen over for vilkaarlige Overgreb (saaledes mod Kanniken Poul Andersen, Sigbrits haandgangne Mand); fortjent af Kapitlet gjorde han sig i øvrigt 1508 ved Omdannelsen af Provstiet for Hardsyssel til en Prælatur i Kapitlet.

Af fremragende historisk Betydning blev I. M.s Stilling til Christian II.; han hørte til dem, som tidligst saa, at dennes Syn paa Kongedømmet truede Rigsraadets Magt og det bestaaende Forhold mellem Stat og Kirke. Trods tidligere Løfter søgte han derfor 1513 at hindre hans Tronbestigelse og indlod sig i Forhandling med den senere Frederik I. om Kongevalg. Medens han under Kong Hans havde været brugt i vigtige diplomatiske Forhandlinger (saaledes med de Svenske paa Mødet i Kalmar 1505), holdtes han i Skygge i Christian II.s Tid. Dette i Forbindelse med Kongens voksende Tilsidesættelse af Rigsraadet, hans Brud paa Kirkens Privilegier og hele hensynsløse Voldsfærd gjorde I. M. til en af Lederne af Oprøret Dec. 1522; de sammensvornes Forbindelse med Hertug Frederik var indledet ved ham. — Udviklingen efter Oprørspartiets Sejr skulde dog ikke svare til I. M.s Forventninger. Netop nu blev Kirkens Stilling stadig mere prekær, især paa Grund af Frederik I.s Forhold til Reformationsrøret. Endnu 1525, da Tiendenægtelsen begyndte i Tørninglen, og 1526, da Hertug Christian (III.) vilde nyordne Kirkeforholdene der (og i Haderslev Len), fandt I. M. dog Støtte hos Kongen, og i en Brevveksling

1526 med Hertugen (om Fastebrug, Evangeliets Forstaaelse m. m.) advarede I. M. myndigt denne mod at »kaste sin Segl i anden Mands Korn«. Men efter Prælaternes Nederlag paa de to Odense-Herredage (1526 og 1527), der medførte Brudet med Kurien og faktisk Tolerance for »Lutheriet«, indtog I. M. en mærkelig passiv Holdning i Kirkespørgsmaalet. Da Hertug Christian 1528 ved Haderslev-Kirkeordinansen faktisk løsrev Tørninglens Kirker fra Ribe Stifts, fandt I. M. sig deri, fordi »Kongen vilde det«; 1530 maatte Ribe Kapitel endog bidrage til Lønningen af den lutherske Læsemester i Haderslev. S. A. godkendte I. M. Joakim Rønnovs Beskikkelse til Roskilde Stift, der absolut afviste enhver Ret til Indblanding fra Roms Side; 1532 fandt han sig i Kongens Ophævelse af hans Kollatsret til Kapitlets Prælaturer (dengang Ærkedegnedømmet), og i flere af Stiftets østlige Byer kunde Reformationen uhindret slaa Rod. — Ligesom han ved Forleningen af Bispegodset stadig havde foretrukket Slægt og Venner, ønskede han nu kun at sikre Brodersønnen Oluf M. Bispeembedet efter sig. 1531 havde Frederik I. godkendt dette mod et stærkt bindende Forpligtelsesbrev fra denne; men Kapitlet modsatte sig I. M.s Fratræden. — Paa Herredagen i Kbh. 1533 efter Frederik I.s Død medbeseglede I. M. den Reces, som genoprettede Bispestyret, og »Enighedsbrevet«, som forsvarede Kongevalgets Udsættelse, samt en Henvendelse til Paven om Ærkesædets Besættelse (dog ikke afsendt). Ribe Kapitel fik nu Meddelelse om Rigsraadets Godkendelse af Oluf M. som Onkelens Efterfølger og om hans Optagelse i Raadet. Da Paven 1534 bekræftede Oluf M. som I. M.s »Koadjutor«, maa han og Kapitlet i Fællig have fornyet Forbindelsen med Kurien; Klageskriftet 1536 mod Bisperne beskylder derfor næppe helt med Rette I. M. for med Vold mod Kapitlet at have indtrængt Brodersønnen. — Da Grevefejden tog fat, bøjede I. M. sig for Nødvendigheden af at tage Christian III. til Konge. Nu fik ogsaa Reformationen fast Fod i selve Ribe (1535). Efter Statskuppet i Aug. 1536 fængsledes ogsaa I. M.; men allerede Dagen efter Godkendelsen af den nye Statsordning paa Rigsdagen i Kbh. 30. Okt. indgik han Forlig med Kongen og forlenedes derefter med Ribe Bispegaard med Tilliggende. Hermed godkendte han den nye Kirkeordning, men om I. M.s Overgang til Lutherdom forlyder intet. 1537 rettede en pavelig Nuntius (i aabenbar Uvidenhed om de danske Kirkeforhold) en Indbydelse til ham om at deltage i det paatænkte almindelige Koncil i Mantova. — Allerede 1514 havde I. M. stiftet Messer og Vigilier i St. Birgittes Kapel i Domkirken, hvor han da ogsaa begravedes 1539; i sine Vel-

magtsdage havde han her ladet det storslaaede Epitafium med hans Billede i Bispedragt udføre af Claus Berg (Stik derefter 1736 og Træsnit 1677). Til Claus Berg stod han i venligt Forhold, og hans Søn, den senere Biskop i Oslo Frans Berg, lod han en Tid tjenstgøre i sit Kancelli. Om I. M.s kunstneriske Interesser vidner vel ogsaa de to bevarede Malerier (af Jomfru Maria og to Apostle) i Renæssancestil paa Nordpillen i Domkirken. — Trods sit Cølibatløfte havde I. M. tre Børn, eet med »Maren Bispes« og to Sønner (Frands og Niels Iversen), hvis Moder var Ide Pogwisch; disse førte ubestridt adeligt Vaaben.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 256 f. Acta pontif. Danica, V, 1913; VI, 1915. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 93. Kirkehist. Saml., 4. Rk., VI, 1899—1901, S. 367. Script. rer. Dan., VIII, 1834, S. 107. Genealog. og biogr. Archiv, 1840—49, S. 14—32. J. Kinch: Ribe Bys Historie, I, 1869, S. 410 ff. O. Nielsen: Ribe Oldemoder, 1869, S. 106. Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1859, S. 132 f. Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 1—20. Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1862, S. 131—80. A. Heise: Herredagen 1533, i Hist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1872—73, S. 222—517. Ribe Bispekrønike i Script. rer. Dan., VII, 1792, S. 202. Dsk. Mag., I, 1745, S. 26. Fr. Beckett: Danmarks Kunst, II, 1927, S. 218, 421. F. Hvass: Personer og Familier af Navnet Hvas, V, 1890, S. 389.

J. Oskar Andersen.

Munk, Jens, 1579—1628, Ishavsfarar. F. 3. Juni (Juli?) 1579 paa Barbo ved Arendal i Nedenæs Len, begr. 3. Juli 1628 i Kbh. (Nic. K.). Forældre: Lensmand Erik Nielsen M. (d. 1594) og Anna Bartholomæidatter (d. 1623). Gift 1° med Cathrine Adriansdatter. Ægteskabet opløst 1623. 2° med Margrethe Tagesdatter, d. 14. Febr. 1651 i Kbh., begr. sst. (Nic. K.) (gift 2° 1630 med Borgmester i Kbh. Christoffer Hansen, s. d.), D. af Slotsskriver paa Akershus, senere Lagmand i Hedemarken Tage Eriksen (d. tidligst 1648).

Skønt J. M. var født i Norge, var begge Forældrene danske. Hans Farfader nævnes blandt Hallands Adel, men hverken Faderen, der blev adlet paa Grund af sine Fortjenester under Syvaarskrigen, eller J. M. selv regnedes til Fødselsadelen, muligvis fordi Mødrene i begge Tilfælde var af uadelig Byrd. Erik M. var en havesyg og brutal Natur og blev paa Grund af sin ulovlige Fremfærd fængslet, da Sønnen kun var seks Aar gammel. Moderen tog derpaa Ophold i Frederiksstad, og tre Aar senere blev J. M. derfra sendt til sin Faster i Aalborg, hvor Onkelen var Borgmester. I en Alder af tolv Aar tog han Hyre som Skibsdreng til Portugal, stod i Handelslære hos en Købmand i Oporto, men drog allerede efter et Aars Forløb til Bahia i Brasilien. Her fristede han først

en temmelig kummerlig Tilværelse som Skomagerdreng og Maler-medhjælper, men kom atter til Handelen. 1598 maatte han dog atter forlade Brasilien under ret dramatiske Omstændigheder, idet han frelste to hollandske Skibe, der havde krænket den spanske Monopolhandel, fra at blive opbragt af Spanierne. Han kom nu atter til Danmark, sejlede paa Østersøhavnene, Holland og Spanien, bl. a. for Rigsraaden Henrik Ramel, og førte siden nogle Aar sit eget Skib paa Fangsttogter i Ishavet, hvor hans Fartøj 1609 blev skruet ned af Isen, saa at han kun med Møje reddede sig og Mandskabet ind til Arkhangelsk. 1610 kom han i Christian IV.s Tjeneste. Kongen, som nærrede levende Interesse for de nordlige Farvande, udsendte nævnte Aar en Ekspedition paa to Skibe, af hvilke det ene blev ført af J. M., dels for at drive Fangst under Finmarken, dels for at undersøge Sejlmulighederne i det Kariske Stræde mellem Novaja Zemlja og Øen Vaigach, med andre Ord den af baade Englændere og Hollændere ivrigt eftersøgte Nordost-Passage Nord om Asien. Der kom dog intet af Betydning ud af Rejsen, idet man allerede paa et tidligt Tidspunkt blev standset af Isen, og i de nærmest paafølgende Aar lagde Kalmarkrigen Beslag paa Flaaden og dens Mænd. J. M., der 1611 blev udnævnt til Kaptajn i Flaaden, deltog med Hæder i Kampene ved Göta Elv og Belejringen af Elfsborg. Efter Fredslutningen forblev han i Kongens Tjeneste og sendtes endnu s. A. som Tolk og Regnskabsfører med Jacob Ulfeldts Gesandtskab til Spanien, sejlede n. A. et russisk Gesandtskab til Arkhangelsk, krydsede siden i Nordhavet efter Fribyttere som næstkommanderende under Jørgen Daa og besøgte 1617 paa ny Spanien for at hyre biscayiske Hvalfangere til et nylig stiftet Fangstkompani, i hvilket han selv havde Part.

Da Ove Gieddes Togt til Indien forestod, var det Hensigten, at J. M. som en af Flaadens mest erfarne Officerer skulde deltage i Færden, og det blev ham paalagt at gøre Skibene sejlklare. Planen om hans Deltagelse blev dog atter opgivet, formodentlig fordi han imidlertid havde forelagt Udkastet til en selvstændig Ekspedition med det Formaal at opsøge en Søvej til Indien Nord om Amerika, idet forskellige engelske Søfareres, især Henry Hudsons, Opdagelser syntes at give berettiget Haab om en sejlbare Nordvest-passage fra Hudson Bay til Stillehavet. Planen vandt Kongens Bifald, og 9. Maj 1619 forlod J. M. Kbh. med to af Flaadens Skibe, Fregatten »Enhjørningen« og Jagten »Lamprenen«, med en Besætning paa i alt 64 Mand. 30. Juni fik de Kap Farvel i Sigte og styrede 11. Juli ind i Hudson Strait. Storm, Ishindringer og

omfattende Undersøgelser af Nord- og Sydsiden af dette Farvand, hvor man bl. a. for første og eneste Gang traf Eskimoer, bevirkede, at Skibene ikke før seks Uger senere løb ind i Hudson Bay. Her sattes Kursen mod Sydvest i Retning af den formodede Passage. 7. Sept. naaede »Enhjørningen« under en forrygende Snestorm Churchill Rivers Munding. »Lamprenen«, som var forslaaet nordover under Uvejret, ankom dertil to Dage senere, efter at man, saa vidt det kan skønnes af J. M.s Kort, ved denne Lejlighed havde opdaget de store Fjorde Chesterfield og Ranken Inlet. Da Aars-tiden allerede var langt fremskreden, gjorde man alt rede til Overvintring i Landet, som kaldtes Nova Dania, og foretog en forgæves Rekognoscering op ad Floden for at faa Forbindelse med den indfødte Befolkning. Det var J. M.s Agt at underkaste Kysten en nøjere Undersøgelse det følgende Foraar, og i Begyndelsen tegnede Udsigterne ret lyse. J. M. var en dygtig Organisator og forstod at sætte Folkene i Arbejde med Jagt, Træfældning o. a.; men da Vinteren for Alvor satte ind, forandredes Forholdene paa skæbnesvanger Maade. Med Datidens geografiske Kundskaber var det umuligt at forudse, at man under saa sydlige Breddegrader vilde møde et Klima, der i Strengthed kan maale sig med Sibiriens, og Mandskabet var kun slet udrustet til at modstaa Kulden. Den dybe Sne tvang det tillige til Uvirksomhed, der forhindrede al Jagt, saa at man udelukkende var henvist til den vitaminfattige Skibskost, som snart fremkaldte Skørbug i sin værste Form. I Løbet af nogle Maaneder bukkede næsten alle under for Sygdommen. 25. Febr. 1620 var der 20 døde, 10. April 41 og 4. Juni 61. M., som forgæves havde gjort sit bedste for at lindre Sygdommen, hvis Natur da var ganske ukendt, var til sidst selvtredie tilbage. Da Isen brød op midt i Juni, og man derved fik Lejlighed til at sætte Ørredgarn, kom de efterlevende saa meget til Kræfter, at de kunde gøre Jagten sejlkklar. Fregatten maatte naturligvis efterlades, og at fortsætte Undersøgelserne var udelukket. 16. Juli begyndte Hjemrejsen, og trods Isvanskeligheder og Storm lykkedes det de tre Mand at føre det lille Fartøj over Atlanterhavet, saa at de 21. Sept. kunde kaste Anker i en af Fjordene nær Bergen. J. M. havde udført en enestaaende Sømandsdaad, som han siden har beskrevet i »Navigatio Septentrionalis« (1624), og havde, som nævnt, ikke blot opdaget Churchill River, men antagelig ogsaa baade Chesterfield og Ranken Inlet. Naar Ekspeditionen i øvrigt var mislykkedes, var Grunden udelukkende Tidsalderens manglende geografiske og fysiologiske Forudsætninger, og ingen Bebrejdelse kan rettes mod J. M., der tværtimod havde vist sig som en frem-

ragende Leder. Heller ikke Samtiden synes at have lagt ham Rejsens Udfald til Last, og et tidligt opstaaet Sagn om, at han skulde være faldet i Kongens Unaade, er ganske uhistorisk. Tværtimod paatænkes det at sætte ham i Spidsen for en ny Ekspedition, der dels skulde grunde en Nybygd i de besøgte Egne, dels afhente det efterladte Skib og fortsætte Eftersøgningen efter Nordvestpassagen. Planerne blev dog opgivet af ukendte Aarsager, blandt hvilke muligvis har været J. M.s svækkede Helbred. Derimod fortsatte han sin Tjeneste i Flaaden. I Efteraaret 1621 sendtes han til Holland for at hyre Mandskab til det Ostindiske Kompagni, og n. A. ledsagede han som Chef for Orlogsskibet »Nældebladet« en Ostindiefarer forbi de Kanariske Øer. Siden var han udkommanderet paa flere Togter i de nordlige Farvande, indtil Krigen brød ud 1625. I dens første Aar laa han gentagne Gange som Eskadrechef ved Wesers Munding. 1628 befandt han sig med en Flaadeafdeling ud for Stralsund og deltog med Tapperhed i Kampene, da hans Død indtraf, men om det var som Følge af Saar eller andre Grunde, er ukendt ligesom ogsaa den nøjagtige Dato.

Danmarks Adels Aarvog, XXII, 1905, S. 324. Jens Munks Navigatio Septentrionalis, udg. af P. Lauridsen, 1883. C. C. A. Gosch: Danish Arctic Expeditions, II, 1897. Johs. Knudsen: Den danske Ishavsfarer Jens Munk, 1902. Kaj Birket-Smith: De Danskes Vej. Jens Munks Rejse og andre danske Ishavsfarer under Christian IV., 1929.

Kaj Birket-Smith.

Munk, Kaj Harald Leininger, f. 1898, Præst, Forfatter. F. 13. Jan. 1898 i Maribo. Forældre: Garvermester Carl Immanuel Petersen (1857—99) og Ane Mathilde Christensen (1868—1903). Adopteret 13. Juni 1916 af Parcellist Peder Christian Sørensen M. (1860—1939) og Marie Hansen (f. 1860). Navneforandring s. D. Gift 13. Jan. 1929 i Skarrild med Elise Marie Jørgensen, f. 8. Sept. 1909 i Vedersø, D. af Gaardejer Niels Øster J. (f. 1869) og Birthe Kirstine Strandbygaard (f. 1876).

M. mistede tidligt sine Forældre. Sit Barndomshjem fik han ikke i Maribo, hvor Faderen havde haft Forretning paa Torvet, men hos Plejeforældrene paa deres Gaard i Opager. Det var en fromt troende Familie, han var blevet Medlem af. Allerede som ganske lille kom han under daglig Paavirkning fra indremissionske og grundtvigske Kredse. Pastor C. J. A. Bachevold i Rubbelykke og Lærer M. Wested i Vejleby var de første Personligheder, der krydsede hans Vej. Den førstes strenge og stærke Forkyndelse og den sidstes vidtfavnende Varme mindes han med Tak og Skyldighed. Det tredie usædvanlige Menneske, som fik Betydning for ham

i de allerførste Aar, var Oscar Geismar, dengang Kapellan hos Pastor Bachevold. Geismar læste med ham og drøftede uden for Lektietimerne Digtere og Poesi med Drengen. Enden paa det blev, at M. kom i Maribo Realskole, senere i Latinskolen i Nykøbing F., hvorfra han 1917 dimitteredes til Universitetet for at studere Teologi. Han blev cand. theol. 1924, Sognepræst i Vedersø s. A. Hans Studieaar i Kbh. havde for ham deres særlige Varme ved hans Ophold paa Regensen. Et uudryddeligt Sværmeri for noget i bedste Forstand studentikost kan han føre tilbage til sin Regensianertid, som kulminerede med hans Valg til »Klokker«.

M. var tidligt poetisk vakt. Som otteaarig begyndte han at skrive Digte i Oehlschlägers og Prædikerens Stil og fandt saaledes paa en morsom Maade allerede i sin poetiske Fostertilstand frem til nogle af de Inspirationskilder, som ogsaa siden har nærret ham. I sidste Klasse i Maribo Realskole skrev han sit første Skuespil »Pilatus«, der blev indsendt til forskellige Forlag og Teatre og rejiceret. En Privatudgave af dette første Stykke udkom til Julen 1937. Hans egentlige Forfatterskab begynder med Skuespillet »En Idealist«, opført paa Det kgl. Teater og trykt 1928. Det blev dels paa Grund af en forkert, »ekspressionistisk« Iscenesættelse, dels ogsaa fordi det var saa nyt og usædvanligt i Form og Indhold, en rygtbar Fiasko. Efter dette historiske Skuespil om Kong Herodes følger et Drama med moderne Milieu, »I Brændingen«, trykt 1929, opført 1937 paa Betty Nansen-Teatret. Det handler om en Georg Brandes-lignende Person. Det næste Skuespil er igen et historisk Drama, denne Gang om Henrik VIII.: »Cant«, opført paa Det kgl. Teater og trykt 1931. Det blev M.s første store sceniske Succes, hans Gennembrud som en Teaterdigter, Folk vil se. Det næste Drama »Ordet« rykker igen frem til vor Tid, men paa en egen Maade, det er et Mirakelspil fra den danske Landsby. Paa Scenen befæstede det M.s Position, det blev 1932 en enestaaende Succes paa Betty Nansen-Teatret. Bogudgaven er fra s. A. 1933 opførte Det kgl. Teater det bibelske Drama »De udvalgte«, det foreligger ogsaa trykt. Derimod har n. A.s Skuespil »Kærlighed« aldrig været trykt. Digteren lod sig nøje med Det kgl. Teaters Opførelse af det temmelig svage Arbejde. 1935 spillede Betty Nansen-Teatret en af M. »omsat«, det vil sige radikalt moderniseret og aktualiseret Udgave af Shakespeares Hamlet. Et Privattræk udsendtes af denne til Julen 1938. 1936 opførtes paa Folketeatret »Sejren«, et politisk-aktuelt Skuespil om en Diktator i Italien og hans Kamp for at erobre Abessinien. 1938 opførte samme Teater »Han sidder ved Smeltediglen«, ogsaa et politisk Skuespil med tydeligt Sigte. Det

handler om Jødeforfølgelserne i Tyskland. De to politiske Dramaer foreligger i Bogform. Et nyt historisk Drama om Dyveke, Sigbrit og Christian II., »Diktatorinden«, blev opført paa Det kgl. Teater 1938, men er ikke trykt. Derimod har M. udgivet et Filmsmanuskript, bygget over det samme Stof, »Filmen om Christiern den Anden« (1938). Trykt er heller ikke »Puslespil«, en Slags konservativ Revy bygget over en laant Idé og beregnet paa at give Carl Alstrup Lejlighed til at vise sit Talents Muligheder i syv Roller. Det blev som Sommerspil en stor Succes paa Folke-teatret 1939. Foruden denne lange Række dramatiske Arbejder har M. skrevet en Rejsebeskrivelse fra en Fornøjelsesrejse til Palæstina »Vedersø-Jerusalem retur« (1934), en Samling Jagtskitser »Liv og glade Dage« (1936), to Digtsamlinger, »Os bærer den himmelske Glæde« (1934), en Række Digte fra Palæstina, og »Knaldperler« (1936), en Samling Børneverse, en Oxfordbog »10 Oxford-Snapshots« (1936) og endelig et større Udvalg af Artikler, Noveller, Skitser og Digte, plukket blandt hans talrige Bidrag til Dagspressen (især »Nationaltidende« og »Jyllandsposten«); det har faaet Navnet »Himmel og Jord« (1938). I sine Digte formaar M. ofte at gaa ind under de gamle Genrers Krav og løfte dem til poetisk Gyldighed for moderne Mennesker. Han har skrevet Salmer, som fortjener at blive optaget i Salmebogen, Fædrelandssange, som kun venter paa at blive sat i Musik, et pragtfuldt Digt til Kong Christian X.s Jubilæum, hvori han har pustet Liv i en Genre, som man troede var døet ud i det 18. Aarhundrede. Hans Vers er ikke melodiose, men sprogligt markante. Hans Prosa i de faa Noveller og Skitser og de mange Artikler er enestaaende frisk og slagkraftig. Det er ikke nogen dannet Prosa, men der er en vældig Bølgegang i den. Indtrykkene springer frem, og Billederne slaar ud — altid paa en original, ikke altid paa nogen smagfuld Maade. M. er af mange Grunde, ogsaa af den sidste, en anvendt og beundret Journalist. Hans Ansigt over for Offentligheden er livfuldt, hans Maal ud over det religiøse at vække en sund Nationalaand og en Samling omkring nordiske Idealer. Det er imidlertid som Dramatiker, han har gjort en Indsats, som vistnok maa kaldes blivende. Han har slaet et nyt Drama afgørende igennem. Uden Forudsætninger er han ikke, heller ikke i dansk Litteratur. Men han er den første, som har overbevist Publikum om, at Teatrets Reteutralisering var Vejen frem, og som har overbevist det paa en Maade, der har slaet 20'ernes uhyggelige Teaterkrise ihjel og fyldt 30'ernes danske Teatre. Sine kunstneriske Principper har han klart fremsat i to Artikler, den ene fra 1928, inspireret af »En Idealist«s Fiasko, den

anden fra 1938, fremkaldt af den straalende Genopførelse af Stykket. De er begge trykt i »Himmel og Jord«. Han slutter sig i disse Artikler til det Drama, som bryder med Naturalismen og opstiller Kravet om Forstørring, Lidenskab, Farver, Glød og Tempo. »Kunsten skal være et Chock«, staar der i et af hans Skuespil. Det vil sige, at han arbejder paa det store Dramas Linie. Han har lært teoretisk af Pirandello, praktisk af Filmen, poetisk af Shakespeare. Hans Teater er et elizabethansk Teater i det 20. Aarhundrede og spænder som et i Aand og Sandhed elizabethansk Teater fra det ophøjede til det barokke, fra det glimrende gennemførte til det hastigt nedrablede. »En Idealist« er beslægtet med de store Skuespil i Verdenslitteraturen. »Diktatorinden« kæmper — men forgæves — for at tage Kransen fra »Ridderen af Randers Bro«. Over for Indvendinger af æstetisk Art trækker M. paa Skulderen. Dels fordi han nærer en særdeles god Mening om sig selv i Forhold til anden, nuværende og forhenværende Dramatik, dels og mere afgørende, fordi han med sine Skuespil vil tjene — som han har sagt — »En Højere«. Hans Dramer er da ogsaa, naar man betragter dem ret, skrevet over det samme Bibelord næsten alle sammen: »Hvad nytter det et Menneske, om det vinder al Verdens Rigdom, hvis det tager Skade paa sin Sjæl«. I et Sammenstød mellem Guds Krav og Verdens Krav knitrer Ideerne i disse Skuespil, og den, der giver Kejseren, hvad Guds er, dømmes haardt og afgørende. Det kunstnerisk og menneskeligt almengyldige ved dette tilsyneladende strengt religiøse Problem er den liflige Belysning, M. giver det. Han fremstiller Verdens Rigdomme og Lidenskaber med en Glans, som gør deres Intethed umiddelbart dramatisk rystende, naar den demonstreres til sidst, naar de Kraft- og Helteskikkelser, han maner frem i sin Digtning, vakler og styrter med et Brag, der i et almindeligt Tilskuermenneskes Sind udløser den store klassiske Følelse over for Tragedien: Medlidenhed og Rædsel.

Bo Bojesen Rud: Kaj Munk, 1938. Hakon Stangerup i Samtiden, L, 1939, S. 91—100. Politiken 25. Nov. 1938.

Hakon Stangerup.

Munk, Kirsten (Kirstine), 1598—1658, Christian IV.s Hustru. F. 6. Juli 1598, d. 19. April 1658 paa Boller, begr. i Odense(?). Forældre: Ludvig M. (s. d.) og Ellen Marsvin (s. d.). Gift(?) 1615 med Christian IV. (s. d.).

Det vides ikke, naar Christian IV. første Gang traf K. M., men 14. Marts 1615 friede han til hende i et Brev til hendes Moder Fru Ellen Marsvin. K. M. var da knap sytten Aar, og intet vides om hendes Følelser over for den 38-aarige Konge. Derimod synes

Moderen at have villet bringe det mest mulige ud af denne Forbindelse i økonomisk Henseende. Skønt Christian IV. 23. Aug. s. A. udstedte en juridisk bindende Erklæring om at ville have K. M. til sin Hustru og lovede hende et Len paa Livstid, fik han først 12. Nov. i Haderslev en lignende Erklæring fra hende, og den var kun tiltraadt af Ellen Marsvin, ikke af hendes nærmeste mandlige Frænde Otte Marsvin, som Kongen oprindeligt havde ønsket det. Trods Kongens Forelskelse, der fremgaar af hans Breve, trak Ellen Marsvin yderligere Fuldbyrdselsen af Ægteskabet ud, og først da Kongen i et kraftigt Brev havde holdt K. M. og hendes Moder til deres Løfte, optoges det ægteskabelige Samliv i Slutningen af Dec. 1615. Nogen kirkelig Vielse fandt ikke Sted, men var heller ikke nødvendig for at gøre Ægteskabet lovgyldigt. Samtiden godkendte Ægteskabet, og Kongen regnede sig for gift med K. M., kaldte hende »ma treschere femme« og underskrev sig »dyn kere och troe husbonde«.

Som ung var K. M. smuk og rank, med lyst Haar og regelmæssige, lidt fyldige Træk, men blev med Aarene tyk og gigtisk. Hun var livlig og charmerende, holdt af at lege og danse og havde lært fremmede Sprog, men var uden moralsk Holdning eller dybere aandeligt Indhold, og formentlig har kun hendes Ydre og hendes erotiske Lidenskab fastholdt Kongen. Hun fik elleve Børn, hvoraf de syv blev voksne, foruden en Datter, Kongen senere nægtede at være Fader til. Hendes onskabsfulde Tunge og ubeherskede og uligevægtige Temperament viste sig baade over for Børnene, som hun udskældte, forsømte og gjorde Forskel paa, og over for Kongen, der senere klagede derover og over hendes Gridskhed og Taktløshed. 1627 sagde Rygtet, at hun havde politisk Indflydelse paa Kongen, men intet tyder herpaa. Maaske er det fremkaldt af, at hun og Børnene s. A. optoges i Kirkebønnen og hun fik Titlen Grevinde af Slesvig og Holsten, eller af hendes Modsætning til sine Stifbørn Christian og Frederik (III.).

Hun var til Stadighed sammen med Kongen, og endnu 1629 var Tonen i hans Breve til hende venlig og naturlig. Under Kejserkrigen traadte Rhingrev Otto Ludvig af Salm i dansk Tjeneste som Officer, og i ham forelskede K. M. sig lidenskabeligt og stod fra 1628 i Forhold til ham. S. A. ophørte hendes ægteskabelige Samliv med Kongen, der dog først senere synes at være blevet helt klar over hendes Utroskab, ligesom han ikke straks benægtede Faderskabet til hendes 1. Sept. 1629 fødte Datter Dorothea Elisabeth (s. d.). Brudet mellem dem blev dog snart fuldstændigt. Kongen mente, K. M. havde forsøgt at forgive ham og lade ham

forhekse, og efter at hun havde brudt et i Nov. 1629 mellem Ægtefællerne indgaaet Forlig, kom det til nye Sammenstød, og i Jan. 1630 forlod hun paa eget Initiativ Fr.borg. Hendes skamløse Forhold til Rhingreven og hele grove og taktløse Optræden var da en offentlig Skandale. Hun havde forberedt en Flugt til Sverige og havde — om end forgæves — søgt at vinde den svenske Regering ved at skaffe Gesandten politiske Oplysninger. Kongen havde længe opretholdt Skinnet af Hensyn til Børnene og for at undgaa at erkende, at han stod »med bred Hat paa«. Faderskabet til Dorothea Elisabeth lader sig nu ikke afgøre, men Kongen fastholdt ikke, at det var Rhingrevens.

K. M. drog til sin Moder, til hvem Forholdet længe, maaske altid, havde været daarligt, men da Kongen hørte, at K. M. bagtalte ham til Slægt og Venner, fik Ellen Marsvin 13. Marts 1630 Ordre til at overlade hende sine Gaarde Boller og Rosenvold, der vistnok var købt for Kongens Penge til hans Hustru og Børn, og her fik K. M. nu — og flere Gange senere — Husarrest, men levede efter Kongens Udsagn »som en stor Prinsesinde«. Hun samlede efterhaanden, især ved Arv efter Moderen, der døde 1649, en stor Godsmængde, men viste sig som en daarlig Godsejer, saa hendes Værge Otte Marsvin flere Gange fik Ordre til at tage sig af hendes Godsdrift, og i hvert Fald een Gang optraadte hun som Bondeplager og viste hele sin upaalidelige, intrigante og hensynsløse Karakter.

Baade K. M. og hendes Moder og senere Svigersønnerne forsøgte en Udsoning med Kongen, men hans Forbitrelse var stadig stigende, og lige til sin Død udarbejdede han bitre Fremstillinger af deres Forhold til Brug for Børnene og Rigsraadet. Hans Elskerinde Vibeke Kruse (s. d.), der havde været K. M.s Tjenestepige, pustede til Ilden, og til Tider var Kongen ganske ude af Ligevægt, bl. a. opfordrede han 1640 Ellen Marsvin til Jernbyrd i Sagen. Flere Gange lod han K. M. forhøre, og 1635 og 1647 holdtes hun fængslet paa Stjernholm. Under sit Fængselsophold havde hun Forbindelse med borgerlige Kredse i Horsens, bl. a. med Biskop Hans Svanes Familie. Skønt hun brød sine Aftaler med Kongen og optraadte meget udfordrende paa en Rejse i Hertugdømmerne, gjorde han aldrig Alvor af sin Trusel om Proces mod hende. Han havde den Tort, at Børnene, der mest var opdraget hos Ellen Marsvin, støttede Moderen, og skønt han selv havde valgt sine Svigersønner, vendte ogsaa de sig imod ham. Presset af Corfitz Ulfeldt (s. d.) stillede han sig lige før sin Død noget mere imødekommende over for hende. Skønt vi i det væsentlige kun kender

K. M.s Forhold til Kongen fra hans egen Fremstilling, synes denne i det store og hele at være rigtig. K. M. turde da heller ikke sværge sig fri for Anklagens Hovedpunkt, Forholdet til Rhingreven.

Da Svigersønnerne 1648 kom til Magten, søgte de at skaffe K. M. Oprejsning, men ud over en Undskyldning fra de højlerde, der havde støttet Kongen, og en forsigtig Erklæring fra Rigsraadet om Ægteskabets Lovlighed naaede de intet. Efter Svigersønnernes Fald 1651 blev hun chikaneret af Frederik III. Han fratog hende 1657 efter et Forhør Grevindetitlen og forbød 1655 Adelen at omgaas hende. Hun blev efterhaanden ganske besat af Tanken om at faa Hævn over Kongen, selv paa Landets Bekostning. Hun opmuntrede i en Række til Dels i Chiffer skrevne Breve Corfitz Ulfeldt i hans landsforræderske Færd i Sverige og laante, trods sin Gerrighed, 1655 Karl X. Gustaf 20 000 Rdl. til hans Krigsførelse. Svenskernes Indrykning i Landet, som hun havde sat hele sin Lid til, blev en uhyre Skuffelse. Hendes Godser led under Krigen, og hun fik ingen Oprejsning.

I sine sidste Leveaar plagedes hun haardt af Sygdom og laa i stadig Strid med sine Børn og Svigerbørn, der forlangte Penge af hende, og hendes Paaholdenhed kunde da ogsaa nok give Anledning til Sammenstød. Værst var Sønnen Valdemar Christian (s. d.), der ikke betænkte sig paa at presse Penge ud af hende ved Trusel om at sælge hendes kompromitterende Breve til Dødsfjenden Frederik III. Alle sine sletteste Egenskaber, Usædelighed, Gridskhed og Upaalidelighed genfandt hun hos flere af sine Børn. Hun døde efter et Slagtilfælde paa Boller 19. April 1658 og blev bisat med Pomp og Pragt i det af Svenskerne besatte Odense 23. Juli s. A., men hendes Begravelsessted kendes ikke. Fyns Biskop Lauritz Jacobsen Hindsholm (s. d.) afslog at tale over hende. Det besørgedes mere panegyrisk end paalideligt af hendes Sognepræst Christen Pedersen Sommer. Et forsonende Træk i hendes Karakter synes at være hendes Kærlighed til Dattersønnen Leo Ulfeldt, der i længere Tid boede hos hende.

Miniature af J. v. Doordt 1623 (Rosenborg). Maleri (med Børnene) af samme (Wedellsborg; Kopi Fr.borg; Træsnit fra 1890). Et Maleri af samme brændte 1859; Akvarelkopi af F. C. Lund 1858 (Fr.borg). Maleri af samme i Tyskland. Malerier paa Børringe Kloster og paa Ovesholm i Skaane. Maleri som ældre (Fr.borg); gengivet i Træsnit af E. Duncker 1891. Maleri (forsvundet), gengivet i Kobberstik af J. Haas 1757. Litografi af Edv. Lehmann efter et af J. v. Doordts Malerier.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 258 f. Oluf Bang: Saml. af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, III, 1743, S. 294—336. Saml. t. Fyens Hist. og Top., VII, 1878, S. 309—33. S. Birket Smith: Leonora Christina, I, 1879. Dsk. Mag., 5. Rk., I, 1887—89, S. 127—32. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 301—19. Gads dsk. Mag. 1908—09, S. 203—17, 297—302. Saml. t. jydsk Hist. og Top., 5. Rk., IV, 1939. Nationaltidende 8. April 1928, 6. Okt., 20. Okt., 3. Nov. 1929, 16. Marts, 17. April, 6. Juli, 17. Aug. 1930. Fra Arkiv og Museum, II, 1903—05, S. 500—12. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, I—VII, 1878—91, passim. Vejle Amts Aarbog 1932, S. 44—72. *Hans H. Fussing.*

Munk, Laurids (skrev sig Lauritz), d. 1702, Officer. D. 2. Marts 1702 i Kbh., begr. i Bregninge, Bølling Hrd. Forældre: Niels M. til Serridslevgaard m. m. (d. tidligst 1655, gift 1° med Kirsten Harbou, gift 1° med Claus Mund til Serridslevgaard) og Sidsel Skinkel (d. senest 1642). Gift ca. 1661 med Barbara Hedewig v. Drachstedt, f. 1644, d. 1. Aug. 1709 i Kbh., D. af Heinrich v. D. og Elisabeth Mandelsloh.

L. M. var 1655 Fyrværker (Underofficer) ved Søartilleriet, blev 1657 Stykfændrik ved det i Jylland for Krigen opstillede Feltartilleri, kommanderede Batteri ved Indtagelsen af Bremerførde og blev fanget i Frederiksodde i Okt. Ved den første Fred blev han afskediget, men genantoges s. A., deltog under Eberstein i den anden Krig, blev Løjtnant 1660 og søgte 1666 om Afsked. 1670—93 var han Kongens »Küchen-Meister« (Køgemester?), blev 1673 Kaptajn i Artilleriet, deltog 1675 i Indtagelsen af Wismar, og n. A. udmærkede han sig særdeles ved Erobringen af Landskrona, blev 1677 Oberstløjtnant og Chef for Kbh.s Tøjhus og s. A. Oberst og Inspektør over Søartilleriet samt Danske og Holstenske Artilleri. Da Hæren Efteraar 1679 opstilledes ved Sydgrænsen, havde han personlig Kommandoen over Feltartilleriet. 1685 blev han virkelig Chef for Danske Artilleri, 1693 Generalmajor. 1692—96 var han Medlem af Kommissionerne i »Raadstuen«, under Krigsperioden 1700 af den midlertidige Slotslov. — Hv. R. 1699. — Hans Hustru havde været Kammerfrøken hos Herskabet paa Sønderborg, fra 1698 Hofmesterinde for Prins Christian (VI.).

Danmarks Adels Aarbog, XXII, 1905, S. 312 f. Milit. Repert., V, 1839, S. 5, 9. Bidrag til den store nord. Krigs Hist., udg. af Generalstaben, I—II, 1899—1903.

Rockstroh (P. C. Bang).

Munk, Ludvig, 1537—1602, til Nørlund, Statholder i Norge. F. 1537, d. 8. April 1602 paa Lundegaard, begr. i Nørre Broby K. Forældre: Ludvig M. (d. 1537) og Kirsten Pedersdatter Lykke

(d. tidligst 1570; gift 2° med Christoffer Urne, s. d.). Gift 29. Juni 1589 i Kbh. med Ellen Marsvin (s. d.).

1561—71 gjorde L. M. Tjeneste som Hofjunker; ind imellem havde han dog andre Hverv. Saaledes deltog han i Syvaarskrigen, i Somrene 1564 og 1565 til Søs, i de paafølgende Vintre til Lands. Bl. a. var han med i Slaget ved Svarteraa, hvor han blev saaret. 1568 blev han Hofmarskal og fik Pederstrup paa Lolland i Pant for Laan til Dækning af Krigsudgifterne; dette Pant indløstes senest 1576. Rigtig i Forgrunden kom han først som norsk Lensmand. 1571 fik han Throndhjem med Hærjedalen og Jæmteland i Forlening. 1577 forflyttedes han til Akershus, som han beholdt til 1583; dertil var knyttet det høje Embede som Norges Statholder. Samtidig havde han Helgeland 1577—86; derefter fulgte 1586 en kort Tid Hedemarken og Østerdalen, 1588—89 Lister Len samt endelig 1589—96 atter Throndhjem med Hærjedalen og Jæmteland. I Norge har L. M. imidlertid ikke efterladt sig noget godt Rygte. Allerede 1573 klagede Trønderne over hans haardhændede Beskatningsmetoder, og da han 1589 var kommet tilbage til samme Len, tiltog Klagerne efterhaanden i Antal og Styrke, indtil Formynderregeringen og den unge Christian IV. selv fandt det nødvendigt at gribe ind. Det hjalp ikke, at L. M. søgte at skyde Skylden paa sine Fogeder; 1596 blev hans Len ham frataget, og n. A. fik han Ordre til at give personligt Møde i Throndhjem for en særlig Kommission. Denne henskød den endelige Afgørelse til Kongen, der dømte ham til en anselig Bøde; desuden skulde han saa vidt muligt tilbagebetale de Beløb, han med Urette havde indkrævet. 1599 erklæredes han dog fri for videre Tiltale i denne Sag. Noget nyt Len fik han ikke; han var i øvrigt nu svagelig og holdt sig i Ro paa sine Herregaarde, Lundegaard paa Fyn og Nørlund i Himmerland, hvis endnu bevarede Renæssancebygning han lod opføre. Byggearbejdet strakte sig gennem Aarene 1581—97 og kan saaledes ikke, som Sagnet vil, være foranlediget ved hans Giftermaal. — Maleri paa Rosenborg; Kopi fra 18. Aarh. paa Fr.borg. Træsnit derefter af Neergaard 1903 efter Tegning af Magnus Petersen.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 258. H. F. Rørdam: Arild Hvitfeldt, 1896, S. 189—95. M. J. Lomholt: Bidrag til Nørre Broby Sogns Historie, 1918, S. 74 f.

Henry Bruun.

Munk, Mogens (Magnus), d. 1410, Rigsraad. D. 12. Aug. 1410. Fader: Peder M. til Holbæksgaard (d. tidligst 1377). Gift før 8. Nov. 1401 med Kirstine Thott (gift 1° med Jep Muus, s. d.), D. af Peder

Axelsen T. (d. senest 1375) og Juliane Pedersdatter Grubbe (d. tidligst 1376).

M. M. nævnes som Væbner 1394; ved Kroningen i Kalmar 1397 blev han Ridder. 1401 nævnes han som Lensmand paa Aalborgshus; 1406 indløste Dronning Margrete af ham Galten Herred, som han havde haft i Pant for 700 lødige Mark; men s. A. forlenedes han til Gengæld med Koldinghus, Rosborg (Vejle) og Bygholm, og det sidste Slot, der laa nær ved hans egen Gaard Boller, fik han paa Livstid. Han var ogsaa Medlem af Rigsraadet og optræder i denne Egenskab bl. a. 1409, da der blev sluttet et Forbund med Ditmarskerne. N. A. anførte han sammen med Henneke Skarpenberg en Hærstyrke, der langs Vestkysten drog ned i Sønderjylland, samtidig med at Kong Erik selv indtog Ærø og Als. Ved Eggebæk mødtes dog Jyderne af Holstenerne under Grev Adolf af Schauenburg, der vandt en blodig Sejr; blandt de faldne var ogsaa M. M. Den holstenske Krønike omtaler i den Anledning hans Rigdom, og det hed sig senere, at Dronning Margrete, skønt han var faldet i hendes Tjeneste, benyttede Lejligheden til at beslaglægge, hvad han efterlod af Guld og rede Penge; dog blev det bevist, at hun havde tilbagegivet hans Arvinger i det mindste en Del deraf.

Danmarks Adels Aarbog, XXII, 1905, S. 297 f. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 324 f., 399, 477.

Kr. Erslev (Henry Bruun*).

Munk, Mogens, d. 1558, Landsdommer og Rigsraad. D. 3. Dec. 1558, begr. i Hjerm K. Broder til Iver M. (s. d.). Gift med Karen Rosenkrantz, d. 1535, begr. i Viborg Domkirke, D. af Rigsraad Ludvig R. til Palsgaard (d. mellem 1490 og 1492) og Kirsten Andersdatter Hak (d. tidligst 1493).

M. M. naaede først i en moden Alder frem til en indflydelsesrig Stilling i det offentlige Liv. Han nævnes første Gang i et Tingsvidne fra 1493 og kaldes da Væbner. Takket være sin Broder Iver M., der 1499 var blevet Biskop i Ribe, fik han 1500 sin første Forlening: Bispegaarden Volstrup beliggende i en afsidesliggende Egn paa den sydlige Limfjordskyst. Da M. M. ikke selv ejede nogen Hovedgaard, blev Volstrup herefter hans faste Opholdssted. Det er klart, at af denne Broderforlening kan intet slutes om M. M.s personlige Dygtighed. Uden en saadan havde Christian II. derimod næppe 1521 givet ham det meget krævende jyske Landsdommerembede. Retsreformerne bevirkede dog samtidig en Indskrænkning af hans Embedsmagt, idet der stilledes to Meddommere ved hans Side.

Til Varetagelse af sine egne Interesser paa det vigtige Viborg Landsting kunde Christian II. næppe have gjort noget uheldigere Valg. M. M.s Landsdommerværdighed blev et værdifuldt Aktiv for det jyske Adelsparti, der i Slutningen af 1522 rejste sig til aaben Modstand mod deres Konge; thi til dette sluttede M. M. sig fra den første Begyndelse. Der er intet, der tyder paa, at han var blandt Oprørets Anstiftere, men han var de nordjyske Bisper og Herrer, der hemningsløst stræbte efter Christian II.s Afsættelse, paa saare nært Hold, hans Broder Ribebispen var blandt de Rigsraader, der allerede 1512 havde ønsket at gøre Hertug Frederik til dansk Konge, og begge Brødre var nært forbundne med den holstenske Adel og har naturligvis derfor været vel vidende om, at denne og Hertug Frederik var villige til at sætte noget ind paa et dansk Kongeskifte. Antagelig har M. M. allerede før de oprørske Herrer i Brevet af 21. Dec. 1522 forbandt sig til Opstand mod Kongen, ført uformelle Forhandlinger med Hertug Frederik; i hvert Fald rejste han nu med dette Brev, der netop var formet som en Fuldmagt for ham, til Hertug Frederik for at forhandle. Det lykkedes M. M. at blive enig med Hertugen, saaledes at Oprørerne 20. Jan. 1523 kunde foretage det afgørende Skridt at opsige Christian II. Huldskab og Troskab. Umiddelbart efter sendtes Landsdommeren paa ny til Hertugdømmerne, denne Gang for at tilbyde Hertug Frederik Kronen. Paa Vejen ned traf M. M. Christian II. i Vejle, men har næppe, som Svaning og Huitfeldt fortæller, ved sin Bortgang fra Kongen efterladt et Opsigelsesbrev fra de oprørske Raader skjult i sin Handske, idet Christian II. i stærke Udtryk har benægtet at have modtaget noget saadant (Behrmann, II, S. 196 f.). 30. Jan. modtog M. M. i Husum Hertugens endelige Svar. Endnu en Gang kom han til at spille en fremtrædende Rolle i denne bevægede Tid. Det var, da han ved Hyldingen paa Viborg Mark 26. Marts fremstillede den nye Konge for den forsamlede Mængde af adelige, Borgere og Bønder og til Slut overrakte den nye Konge Rigsfanen. M. M. var under Interregnet (20. Jan.—26. Marts 1523) blevet optaget i Rigsraadet af dettes oprørske Medlemmer. Frederik I. gav ham nu Vandfuld Herred til Len som Løn for ydet Tjeneste, videre al Sagefald og Told af Viborg By, som for øvrigt havde været tillagt tidligere Landsdommere, og han blev atter eneste Landsdommer. Men frem i første Række traadte M. M. ikke. At han ikke havde gjort sig elsket af Menigmand under Udøvelsen af sit Embede, viste sig 1531. Paa det store Tofte Marked, der 22. Sept. afholdtes ved Viborg, kom det da til Tumulter. Den umiddelbare Aarsag var M. M.s

Forsøg paa at lade opkræve Told af Markedsomsætningen — heri handlede han dog efter egen Paastand ikke anderledes end sine Forgængere —, men den egentlige Aarsag var den gærende Uro blandt Bønderne fremkaldt af den af Christian II.s Tilhængere udsprede Proklamation af 30. Aug. Vel paa Markedsdagen truedes M. M.s Hustru paa Livet af nogle Bønder, der fordrede en Mand, M. M. havde ladet fængsle, løsgivet. Den følgende Dag, Tingdagen, indtog Bønderne en saa truende Holdning, at M. M. maatte flygte. Jens Hvas, hvem det var lykkedes at dæmpe den værste Uro, kom derefter paa Mogens Gjøes Initiativ til at fungere som Landsdommer, til Uroen var dæmpet ned. Skønt M. M. beholdt sit Embede, nærrede han alligevel herefter et ganske ubegrundet Had til Jens Hvas (XI, S. 27). Under Interregnet efter Frederik I.s Død 1533 var hans Holdning præget af samme politiske Kløgt som 1522—23 — han har næppe været de stærke Overbevisningers Mand. Paa Herredagen 1533 stod han paa Mogens Gjøes og Erik Banners Side, og da Grevefejden udbrød, gik han straks ind for Hertug Christians Sag. Han kom da ogsaa gennem disse urolige Aar, uden at hans Stilling væsentligt svækkedes. De urolige Forhold nødvendiggjorde dog, at der atter indsattes Meddommere ved hans Side (Aug. 1534). Efter Reformationens Gennemførelse maatte han for at faa Lov til at beholde Bispelenet Volstrup afstaa Vandfuld Herred 1537. Hans heri staaende Pantenum overflyttedes til Volstrup. Han var til Stede ved Brømsebrotraktatens Afslutning 1541, men trak sig i Forsommeren 1542 helt tilbage fra det offentlige Liv, samtidig med at hans Søn Oluf indvalgtes i Rigsraadet. Han nedlagde sit Hverv som Landsdommer, og selv om det er uvist, om han samtidig formelt udtraadte af Rigsraadet — baade Fader og Søn deltog som Rigsraader i Hyldingen af Prins Frederik i Viborg 4. Juni (Scandia, VII, 1934, S. 228 f.) — vides det i hvert Fald ikke, at han i de følgende Aar deltog i noget Rigsraadmøde. Han var dog ingenlunde affældig, men levede herefter et ret tilbagetrukket Liv paa Volstrup, som Oluf M. Dec. 1542 købte af Kronen. Selv ejede M. M. ikke nogen Hovedgaard. Ved Arv fra sin Hustrus Slægt havde han dog faaet Andel i Palsgaard (jfr. XI, S. 26 f.). Han ejede desuden adskilligt spredt Gods. M. M. havde med sin Hustru talrige Børn, deriblandt den allerede nævnte Oluf M. (s. d.), Datteren Ide (s. d.), gift med Rigsraad Olaf Rosenkrantz, og Datteren Karen, gift med den rige holstenske Adelsmand Wulf Pogwisch. Med en uadelig Kvinde, Marine Jensdatter, som han levede sammen med efter sin Hustrus Død, havde han desuden to Døtre. Ved et Gavebrev, der 1554 fik kongelig Stad-

fæstelse, sikrede han disses Fremtid. De skulde ifølge dette have Ausumgaard og to andre Gaarde i frit Eje for Livstid.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 256 f.; XXVII, 1910, S. 389. Genealogisk og biografisk Archiv, 1840—49, S. 171—93. K. Barner: Familien Rosenkrantz's Historie, I, 1874, S. 247 f., 263 ff., 270—74. A. Heise: Samme Værk, II, 1882, S. 134, 186; Diplom., S. 116 ff. Hist. Tidsskr., 4. Rk., V, 1875—77, S. 270, 320 ff. Diplom. Vibergense udg. af A. Heise, 1879, S. XLVII—L. F. Hvass: Personer og Familier af Navnet Hvas, IV, 1880, S. 42 f., 69—79, 81, 91, 93, 203, 302 f. O. Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder, 1895, S. 66 f., 102—07.

Astrid Friis.

Munk, Oluf, Rigsraad, d. 1569. D. 24. Nov. 1569, begr. i Hjerm K. Forældre: Mogens M. (s. d.) og Hustru. Gift ca. 1538 med Drude Rantzau, d. 28. Jan. 1606, begr. i Hjerm K., D. af Kaj R. til Kletkamp (ca. 1488—1560) og Ida Blome (d. tidligst 1563).

O. M. var Mogens M.s næstældste Søn. Han blev sendt til Köln for at studere og tog Magistergraden. Hans Onkel Ribebispen tog ham derefter under sin formaaende Protektion. Bisp Iver benyttede Christian II.s Afsættelse 1523 til at fratage Mester Poul Andersen (I, S. 389 f.) hans Kanonikat ved Ribe Domkirke og i Stedet forsørge sin Brodersøn med det. Ogsaa som Forstander for Nonneklostret i Ribe kom O. M. til at afløse Poul Andersen. Dernæst lykkedes det 1531 efter flere Aars ihærdigt Arbejde Bisp Iver at faa Frederik I. til at indvilge i, at Brodersønnen maatte blive hans Efterfølger. Dog paa det Vilkaar, at han overensstemmende med Odenserecessen af 1527 indgik paa at søge Stadfæstelse paa sit Bispeembede hos Kongen samt ikke lægge Udbredelsen af den evangeliske Lære Hindringer i Vejen. Sandsynligvis blev der samtidig ydet Frederik I. et kontant Vederlag for hans Samtykke. Kapitlets Samtykke kunde derimod ikke købes. Paa Herredagen 1533 efter Frederik I.s Død fik Iver M. sine Kolleger i Rigsraadet til at anerkende O. M. som sin Medhjælper og optage ham i Rigsraadet. Og efter dettes direkte Henvendelse herom lykkedes det omsider at faa tilvejebragt et Slags Valg af Kapitlet. Dettes uvillige Holdning over for O. M. skyldtes antagelig en næppe ubegrundet Formodning om, at det kun var den verdslige Magt, der fulgte med Bispeembedet, som betød noget for O. M. — Under Grevefejden var O. M. efter Mødet i Ry 4. Juli 1534 blandt de Raader, der sendtes til Hertugdømmerne for at tilbyde Hertug Christian Kronen. Saaledes placeret opnaede han ogsaa Marts 1535 Christian III.s Stadfæstelse af hans Valg til Ribebispens Koadjutor. Pavens Anerkendelse forelaa allerede i April 1534. — Reformationen blev mindre ødelæggende for O. M.

end vel for nogen anden høj gejstlig. Han blev som de andre Bisper fængslet ved Reformationens Gennemførelse 12. Aug. 1536, men allerede 7. Maj 1537 løsladt. En af Betingelserne for hans Løsladelse var, at han inden Aar og Dag giftede sig, og antagelig har hans Bryllup med Drude Rantzau, der tilhørte en af de mægtigste holstenske Adelslægter, fundet Sted kort efter. Han fik endnu 1537 Tvis Kloster i fri Forlening og St. Hans Kloster i Horsens som Pantelen. Han beholdt i øvrigt et Kanonikat ved Ribe Domkirke, og Ribe var vistnok i endnu en Aarrække hans faste Opholdssted. Han købte 1540 her Taarnborg, hvor han allerede i sin Prælattid havde resideret. Af Kronen fik O. M. i de følgende Aar i Kraft af sine gode Familieforbindelser og sin Rigdom flere vigtige Forleninger: 1539—50 Skivehus i Pant for en betydelig Sum, 1550—52 Aalborghus som Regnskabslen, 1564 Lundenæs, 1565—69 Ørum som Pante- og Afgiftslen. 1546 ombyttede han Horsens St. Hans Kloster med Ørslev Kloster, som han beholdt til 1566. — O. M. blev ved sin Fader Mogens M.s Formidling 1542 genoptaget i Rigsraadet. Til Gengæld købte han s. A. Volstrup til Brug for Faderen. Han var velstaaende nok til ogsaa 1547 at afkøbe Kronen Tvis Kloster. Han var i det hele taget en af sin Tids store Godsamlere. Hans Bestræbelser for at samle Størstedelen af Slægtsgodset (bl. a. Palsgaard) paa sine Hænder, fandt den øvrige Slægt sig dog ikke i uden Protest. Efter Faderens Død 1558 kom det til talrige Sagsanlæg mod ham. Selv om han formelt fik Retten paa sin Side, har han næppe haft det reelt, da han ved et Forlig, der mægledes 1567, indgik paa at betale sine Slægtninge en større kontant Sum.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 259; XLVII, 1930, II, S. 37. Genealogisk og biografisk Archiv, 1840—49, S. 193—214. J. F. Kinch: Ribe Bys Historie, I, 1869, S. 478—82. Acta Pontificum Danica, VI, 1915, S. 483—89. O. Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder, 1895, S. 107—10. Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 141 f.

Astrid Friis (A. Heise).

Munk, Palne Jonsen, d. ca. 1364, Marsk. Levede endnu 5. Jan. 1364, men var død 24. Aug. 1365, begr. i Odense Graabrødre Kloster. Forældre: Johannes Palnesen M. (d. tidligst 1327) og Gunner Aagesdatter (d. tidligst 1327). Gift med Margrete Jacobsdatter (d. tidligst 1371).

P. J. M. førte vel aldrig selv Slægtsnavnet M., men tilhørte dog denne Slægt, hvis Vaaben han førte. Han nævnes første Gang 1327, synes tidligt at have sluttet sig til Kong Valdemar (IV.) Atterdag og vedblev til sin Død at høre til dennes trofaste Mænd. 1344 var

han en af Kongens Forlovere ved Sønderborgoverenskomsten med de holstenske Grever, og 1353 var han, der fra 1351 betegnes som Ridder, en af de tre Voldgiftsmænd paa kongelig Side ved Forliget med Grev Claus ved Vindinge Aa. Fra 1354 forekommer han som Marsk. Hvad han i denne Stilling udrettede, maa have staaet Samtiden klarere end Nutiden; han kendes nemlig bedst under Navnet »Hr. Marsk Palne«, folkeligt endog trukket sammen til »Marspalli«. I den Grad var Embedstitlen gaaet i uløselig Forbindelse med Egennavnet, at den endnu 150 Aar efter førtes af hans Efterkommere, nu som rent Slægtsnavn uden mindste Forbindelse med det virkelige Embede.

Danmarks Adels Aarvog, XXII, 1905, S. 295; LII, 1935, II, S. 144.

Thiset (Henry Bruun*).

Munk, Peder, 1534—1623, til Estvadgaard, Rigsmarsk. F. 13. Marts 1534 paa Lønborggaard, d. 31. Marts 1623 paa Sødringholm, begr. i Volstrup K. Broder til Ludvig M. (d. 1602, s. d.). Gift 1° 1566 i Randers med Karen Skeel, d. 19. Dec. 1601 paa Hammelmose, D. af Albert S. (d. 1568, s. d.) og Hustru. 2° 29. Juli 1604 i Malmø med Sophie Brahe, f. 1. Juni 1580 paa Krogholm, d. 1. April 1638 paa Sæbygaard (gift 2° 1627 med Malte Sehested, d. 1661, s. d.), D. af Peder B. (d. 1610) og Margrethe Albretsdatter Gjæe (d. 1594).

Efter en tiaarig Uddannelse hos Hertug Philip af Pommern-Wolgast tjente P. M. 1559—62 som Hofjunker hos Frederik II., hvem han fulgte paa Toget til Ditmarsken 1559. I Syvaarskrigen deltog han fra dens Begyndelse, først til Lands, men fra 1564 til Søs; som Skibschef var han med i alle de store Søkampe i dette og de følgende Aar, til han ved Evert Bilds Død 1567 blev Flaadens øverstkommanderende. Som saadan udmærkede han sig navnlig 1569, da han ved et rask Kup bemægtigede sig den store Handelsflaade, der laa i Rigas Havn. 1570 maatte han nøjes med den næstkommanderendes Plads. Til Løn for sine Fortjenester fik han straks efter Stettinerfreden s. A. Sæde i Rigsraadet og 1576 Titel af Rigsadmiral. I denne Egenskab førte han 1589 Kommandoen over den Eskadre, der skulde bringe Frederik II.s Datter Anna (s. d.) til Skotland, men som paa Grund af Storm maatte søge Havn i Norge; n. A. lykkedes det ham imidlertid at føre det skotske Kongepar til Edinburgh. 1591 fulgte han med en Flaade Christian IV. til Hyldingen i Norge. Disse Aar betegner i det hele Højdepunktet i P. M.s Livsbane. 1588 var han blevet valgt ind i det Firemands-

raad, der skulde styre Danmark og Norge under Kongens Mindreaarighed. Inden for denne snævre Kreds stod han i et Modsætningsforhold til Christoffer Walkendorff, der skyldtes, at denne som Rentemester havde Overtilsyn med Flaadestationen paa Bremerholm og derigennem greb ind paa Admiralsens Virkefelt. Efter den mislykkede Skotlandsfærd 1589 anklagede denne paa Herredagen n. A. sin Kollega for at have sørget daarligt for Skibenes Udrustning. Ganske vist lykkedes det Walkendorff at hævde sin Uskyld, men kort efter trak han sig dog ud af Formynderstyrelsen, hvad der sikkert har været P. M. en Tilfredsstillelse. Juni 1593 udtraadte han selv, uvist af hvilken Grund. Selv om han ved Kroningen 1596 bar Rigssværdet og samtidig udnævntes til Rigmarsk, var han dog ved denne Tid mindre vel anskreven hos den unge Konge, hvad der maaske til Dels tør sættes i Forbindelse med Broderens, Ludvig M.s, Sag. Dette var dog mere forbigaaende, og endnu i det nye Aarhundede fik han betydelige Hverv betroet, saaledes 1601—03 Deltagelsen i Grænsemøder med de svenske Rigsraader, 1606 Kommandoen over den Flaade, der førte Christian IV. til England. 1605 paadrog han sig imidlertid paa ny Kongens Mishag, da han efterkom en Opfordring fra Karl IX. til at virke for et nyt Grænsemøde, og endnu mere kom han i Unaade, da det nogle Aar senere oplystes, at han som Lensmand paa Vestervig havde forsømt sin Pligt til at vedligeholde Kongsgaarden og Kirken: Vel baade af denne Grund og som Følge af sin høje Alder opgav P. M. 1608 baade sit Len og sit Sæde i Rigsraadet; de sidste femten Aar af sit lange Liv tilbragte han i dyb Ro. Hans vigtigste Forleninger havde været Odensegaard 1565—66, Aastrup i Vendsyssel 1566—74, Stege (som Admiralslen) 1568—96, Vestervig Kloster 1596—1608. Han skrev sig til Estvadgaard ved Skive, men ejede desuden Sødringholm og Demstrup ved Mariager samt Sæbygaard, Vrejlev Kloster med flere mindre Hovedgaarde i Vendsyssel. — Fremstillingen paa Stik af Frederik II.s Ligbegængelse er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarbog, XVIII, 1901, S. 257 f. Jens Gjødesen: Ligprædiken over P. M., 1623. H. D. Lind: Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 37 ff.

Henry Bruun.

Munksgaard, Ejnar Johannes Nielsen, f. 1890, Boghandler. F. 28. Febr. 1890 i Viborg. Forældre: Sergent, senere Graver Ole Nielsen M. (1858—1935) og Ane Kristine Lucie Magdalene Lauritzen (1859—1918). Gift 23. Dec. 1917 i Kbh. med Malerinden Yelva

Axilia Thyra Dagmar Christensen, f. 4. Nov. 1885 i Næstved, D. af Overassistent Peter Max Vilhelm C. (1856—1937) og Yelva Axilia Thyra Dagmar Løser (1860—1933).

M. etablerede sig 1917, efter en grundig Uddannelse hjemme og i Udlandet, sammen med Otto Levin under Firmanavn Levin & M.s internationale Boghandel og Forlag; Firmaet overtog 1924 M. P. Madsens Boghandel og Forlag og flyttede samtidig ind i denne Boghandels fortrinligt beliggende Lokaler paa Nørregade lige ved Universitetet. Efter Levins Død 1933 fortsætter M. alene Forretningen, hvis Firmanavn 1938 ændredes til Ejnar M. Med fremragende Dygtighed har M. arbejdet sin Boghandel op til at blive en Forretning, der ikke blot er af stor Betydning for dansk og nordisk Forlagsvirksomhed, men er af Verdensformat. Han er saaledes Udgiver af en Række af de fællesnordiske videnskabelige Tidsskrifter: »Acta tuberculosea«, »Acta neurologica et psychiatrica«, »Acta pathologica et microbiologica«, »Acta ophthalmologica«, »Acta orthopædica«, »Acta philologica«, »Acta archæologica«, »Acta ethnologica« og »Acta linguistica« saavel som af det af de fem nordiske Regeringer udgivne Tidsskrift »Le Nord«; for adskillige danske og udenlandske videnskabelige Selskaber er han Kommissionær, saaledes Det danske Videnskabernes Selskab og Det islandske Videnskabernes Selskab. Et meget betydningsfuldt Særfelt har han fundet sig, idet han har taget Initiativet til Udgivelsen af Facsimileudgaver af gamle Haandskrifter, der er af stor Værdi for det kildekritiske Studium; han er Grundlægger og Redaktør af Facsimileudgaven af de gamle islandske Haandskrifter »Corpus codicum Islandicorum medii aevi« paabegyndt 1930, der, naar den bliver komplet, vil omfatte ca. 100 Foliobind; han er Udgiver af »Codices Avestici et Pahlavici Bibliothecae Universitatis Hafniensis« (fra 1931), »Monumenta typographica Islandica« (fra 1933) og »Monumenta linguarum Asiae majoris« (fra 1936), og af de under Union Académique Internationale's Auspicier udgivne »Monumenta musicæ Byzantinæ« (1935). Hans betydningsfulde Virksomhed har bragt ham megen offentlig Paaskønnelse; han er Æresmedlem af det islandske litterære Selskab og af Flateyar framfara stiftun; 1936 udnævntes han til Æresdoktor ved Islands Universitet og s. A. til Medlem af Kommissionen for den Arnamagnæanske Stiftelse. Ogsaa Forfatterbanen har han betraadt ved Udgivelsen af forskellige mindre Skrifter: »Om Flatøbogen og dens Historie« (1930), Charles Nodier: »Den Boggale« med Indledning og Noter (1921), Lukianos' »Den daarlige Bogsamler« (1928, sammen med Paul V. Rubow), »Hans Christian Andersen's visits to

Charles Dickens« (1937), »Digte af Bjarni Thorarensen og Jónas Hallgrímsson« (1938) o. a.; ligeledes har han skrevet Artikler i danske og udenlandske Tidsskrifter. — R. 1931. DM. 1936. — Malerier af Olaf Rude 1923 og Marie Henriques 1936. Buste af V. Gustafson 1936.

Andreas Dolleris: Danmarks Boghandlere, IV, 1919, S. 255 f. Gunnar Gunnarsson i Berl. Tid. 15. Nov. 1935. Leopold Magon i Nordische Rundschau, VIII, 1935, S. 176 ff. Sigurður Nordal i Lesbók Morgunblaðsins 5. Febr. 1933.

Ove Tryde.

Munthe. Den over hele Norden forgrenede Slægt M. føres tilbage til Købmand i Lübeck Ludvig M. (—1560—), der med Sandsynlighed antages at tilhøre en oprindelig flandersk Adelslægt. Han var Fader til Ærkedegn i Lund Ludvig M. (1558—1634), til Elisabeth (Lisbet) M. (ca. 1560—senest 1611), gift med Forstander for Sorø Skole Hans Mikkelsen (ca. 1538—1601, s. d.) og Sognepræst i Tikøb Hans M. (1560—1601), der var Fader til Hofprædikant, Biskop i Bergen Ludvig M. (1593—1649) og Rektor ved Gymnasiet i Lund Arnold M. (1590—1629), hvis Søn Sognepræst i Bösarp Hans M. (1622—84) er Stamfader til den svenske Slægt M. Biskop Ludvig M. var Fader til Birgitte M. (1634—1708), gift med Christopher Gertsen Morgenstjerne (1619—79), og til Anna M. (1639—88), gift med Foged i Romsdalen Iver Andersen til Gjermundsnæs; deres Søn Tolder paa Molde, Godsejer i Romsdalen Ludvig M. (1666—1735) — fra hvem Familien M. fra Romsdalen stammer — var Fader til Etatsraad, Højesteretsassessor Morten M. (1702—63), Justitsraad, Professor i Kbh. Caspar Frederik M. (1704—63) og Sognepræst til Agerø Anders Borch M. (1713—70), hvis Søn var nedenn. Rektor Eiler Christopher Kaasbøll M. (1759—1814).

Slægten *Morgenstjerne* føres tilbage til Buntmager i Bergen Christopher Morgenstern (—1565—), der var født i »Sleslen i Offuerland«; hans Sønnesøn Foged i Indre Sogn Christopher Gertsen Morgenstjerne, gift med ovenn. Birgitte M., var Fader til Sognepræst til Vik i Yttre Sogn Ludvig M. (1657—1708) — Stamfader til Slægten M. fra Sogn — til Oberst Gerhard M. (1671—1729), til Elisabeth M. (1666—ca. 85), der ægtede Etatsraad, Overhofsretsjustitiarius Hans Blix (1661—1730) (1712 adlet Blixencrone) til Ullevold, og Provst Otto M. (1659—1733) til Ouden m. m., af hvis Børn skal nævnes Cathrine M. (1699—1725), der ægtede Købmand, Stadskaptajn i Kristiania Tobias Tobiesen (1692—1740), og nedenn. Justitsraad, Kollegiekommitteret Bredo v. M. af Morgen-

stierne (1701—57) til Bækkeskov, der 1755 adledes med det sammensatte Navn. Af hans Børn maa nævnes Konferensraad, Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet Otto Christopher v. M. af M. (1735—1809) til Bækkeskov — hvis Efterslægt lever i Norge — Kommandør i Søetaten Troels Smith v. M. af M. (1745—1810) til Hüttenhof og nedenn. Kammerherre, Stiftamtmand Caspar Wilhelm v. M. af M. (1744—1811), der var Fader til Anna Dorothea v. M. af M. (1774—1866), gift med General Christian Høegh-Guldberg (1777—1867, s. d.), til Henriette Bodil Birgitte v. M. af M. (1782—1863), der ægtede Kammerherre, Kontreadmiral Christian Wulff (1777—1843) til Petersgaard, til nedenn. Oberstløjtnant Otto Ludvig v. M. af M. (1792—1848) og til Kammerherre, Chargé d'affaires i Haag Jacob Wilhelm v. M. af M. (1788—1859), hvis Datter Anna Petra Henriette v. M. af M. (1832—1926) ægtede Generalløjtnant Carl Madsenius Vilhelm Tvermoes (1830—98). Ovenn. Kommandør Troels Smith v. M. af M. var Fader til Anna Dorothea v. M. af M. (1784—1837), gift med Etatsraad, Kammeradvokat Hans Bilsted (1774—1830, s. d.) og til Oberstløjtnant, Toldinspektør i Vejle, Bredo Ove Ernst v. M. af M. (1781—1838), af hvis Børn russisk Major, Toldinspektør i Yalta paa Krim Hans Vilhelm Otto Christian v. M. af M. (1817—86) var Stamfader til en russisk Gren af Slægten, om hvis Skæbne efter Revolutionen intet er bekendt. En Broder til H. V. O. C. v. M. af M. var Kaptajn Otto Ludvig Michael v. M. af M. (1831—99) — 1883 Erektor af det M.-Morgenstjerne-Løvenskioldske Fideikommis — hvis Søn er nedenn. Personalhistoriker Bredo Otto Anton v. M. af M. (f. 1871).

Hartvig Munthe: Efterretninger om Familien Munthe, 1883—88. Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 317—35; XL, 1923, S. 557.

Albert Fabritius.

Munthe, Eiler Christopher Kaasbøll, 1759—1814, Skolemand. F. 7. Maj 1759 paa Vestad, Romsdalen, d. 16. Marts 1814 i Nyborg, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst til Agerø, Anders Borch M. (1713—70) og Sara Susanne Lund (1726—1810). Gift 7. Juni 1797 i Kbh. (Nic.) med Anna Margrethe Krüger, døbt 17. Juni 1758 i Kbh. (Nic.), d. 15. Aug. 1826 sst. (Garn.), D. af Kammertjener hos J. H. E. Bernstorff, senere Inspektør ved Almindelig Hospital Johan Christian K. (ca. 1721—80) og Johanne Christiane Brun.

M. dimitteredes privat til Artium 1776 og studerede Filologi uden dog at tage nogen Eksamen. I en Aarrække havde han

Ansættelse som Lærer for Pagerne ved Hoffet; men 1797 fik han Afsked med Ventepenge og blev Andenlærer ved Seminariet paa Blaagaard. N. A. ansattes han som Lærer ved Metropolitanskolen, hvor han først underviste i Geografi og Historie, siden i Latin og Hebraisk. Samtidig var han Lærer ved det Schouboeske Institut. Ved Hovedstadens Bombardement 1807 mistede han ikke blot alle sine Ejendele, men tillige sin venstre Arm, hvad vistnok forkortede hans Dage. 1809 udnævntes han til Rektor ved den lærde Skole i Nyborg, hvor han virkede til sin Død. M. mindes som Forfatter af Lærebøger i Historie og Geografi. Hans Verdenshistorie (1804) udkom i flere Oplag, og hans Geografi (1803) kom i 16. Oplag 1863, de senere Oplag omarbejdede af H. M. Velschow. 1806 udkom »De vigtigste indenlandske Tildragelser og de mærkeligste Personers Levnedbeskrivelser«, en Læse- og Lærebog i Fædrelandets Historie, der i et levende Sprog fortæller en Mængde Anekdoter fra Danmarkshistorien. Ogsaa denne Bog opnaaede en lang Række Oplag, de fleste gennemsete af E. C. Werlauff. 1810 udkom en tysk Udgave i Altona. Han var en skattet Lærer, »hans Foredrag udmærkede sig ved Smag og Værdighed«, udtalte Schouboe ved hans Død.

A. F. Müllertz: Hist. Efterretninger om Nyborg latinske Skole, 1821, S. 27. L. Engelstoft: Skoleannaler, 1808, I, S. 353. Dagen 21. Marts 1814. Olaf Carlsen: Soranske Studier, II, 1929, S. 19—22, 111 f., 133.

Chr. Buur (Joakim Larsen):

v. Munthe af Morgenstjerne, Bredo, 1701—57, Kollegieembedsmand. F. 23. Sept. 1701 i Froens Præstegaard, Gudbrandsdalen, d. 13. Jan. 1757 paa Bækkeskov, begr. i Everdrup. Forældre: Provst Otto Munthe (1659—1733, gift 1° 1684 med Martha Stockfleth, d. 1690) og Else Cathrine Hammer (1669—1736). Gift 25. Maj 1730 i Kbh. (Frue) med Anna Dorothea Smith, f. 10. Sept. 1714 i Kbh., d. 18. Febr. 1777 i Præstø, D. af Prokurator, senere Generalfiskal, Justitsraad Troels S. (1672—1730) og Ellen Kaasbøll (1682—1748).

v. M. af M. gik i Kristiania lærde Skole, dimitteredes 1718 og tog teologisk Eksamen 1720. Han søgte derpaa juridisk Uddannelse, blev 1728 Prokurator ved Højesteret, 1735 Kammeradvokat og 1747 Assessor i Højesteret. 1747—49 og 1753—57 var han Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Med Interesse arbejdede han med den Revision af Christian V.s Lovbøger, der havde taget sin Begyndelse 1737. Han fik efter eget Ønske Arbejdet overdraget og arbejdede derpaa den sidste halve Snes Aar af sin Levetid, først helt alene, senere som Medlem af en Kommission.

Da Kofod Ancher 1759 skulde levere en Oversigt over det udførte Arbejde, kom han til det Resultat, at Udbyttet kun var ringe. Der var blevet indsamlet Parallelhenvisninger til Lovbogsartikler og Henvisninger til nyere Love, der nu ingen Værdi havde. Ekstrakterne af Højesterets Domme var endog »choiserte med maadeligt Jugement«. Hans største Indsats var Indsamling af Henvisninger til Lovbøgernes Kilder, hvorimod han ikke havde faaet tilvejebragt det mindste af de i hans Instruks forlangte Codices af Lovbøgerne med indførte Mangler og rettede Fejl. v. M. af M. ejede en Tid lang Gaarden Petersborg i Høsterkøb, hvor han anlagde en Plantage af Morbærtræer. Han solgte den igen 1752. I Forvejen besad han (fra 1741) Bækkeskov Gods i Præstø Amt. Han adledes 1755 med Navnet v. M. af M. — Kancelliraad 1737. Justitsraad 1747. — Maleri af A. Brünniche i Familieeje.

Danmarks Adels Aarvog, XXXII, 1915, S. 320. Stampes Erklæringer, I, 1793, S. 528 ff. Luxdorphs Dagbøger, udg. af E. Nystrom, I, 1915—30. C. Christensen: Hørsholms Historie, 1879, S. 290.

Harald Jørgensen (V. A. Secher).

v. Munthe af Morgenstjerne, Caspar Wilhelm, 1744—1811, Officer og Stiftamtmand. F. 4. Marts 1744 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Sept. 1811 paa Gammelgaard, Ryde Sogn, Lolland, begr. i Ryde, senere flyttet til Nakskov Kgd. Forældre: Kancelli-, senere Justitsraad Bredo v. M. af M. (s. d.) og Hustru. Gift 13. Marts 1772 i Vaabensted med Anna Petra Catharina Flindt, f. 20. Nov. 1750 paa Nielstrup, d. 19. Okt. 1814 i Stubbekøbing, D. af Konferensraad, Landsdommer Henrik F. til Nielstrup (1718—90, gift 2° 1757 med Komtesse Frederikke Christine Holck, 1725—84) og Johanne Christine Riis (1719—55).

Efter 1758 at være blevet privat dimitteret til Universitetet indtraadte v. M. af M. i Hæren som kar. Kornet i Kavaleriet, blev 1760 virkelig Kornet, 1762 Løjtnant og 1763 Kaptajn i Infanteriet. 1765 udnævntes han til Chef for Grenaderkompagniet i det holstenske Infanteriregiment, og han fik 1769 Tilladelse til at gaa i russisk Krigstjeneste. Han indlagde sig her stor Fortjeneste og avancerede til Premiermajor. Da han var blevet saaret under Stormen paa Bender 1770, vendte han hjem og blev ved Juleaftensfejden 1771 udnævnt til 3. Major i Garden. 1773 blev han Generaladjutant, men sattes 1774 à la suite og afskedigedes 1781. Han kastede sig nu over Landvæsenet, idet han 1774—86 ejede Lundbygaard ved Vordingborg og fra 1786 Gammelgaard paa Lolland. Under Kampen om Landboreformerne tog han ivrigt Del i den litterære

Debat med Skriftet »Det danske Landvæsens Forfatning« (1783). Han støttede Stavnsbaandets Ophævelse og indrømmede, at Tiendeafgiften var en Byrde for Bonden. Derimod troede han ikke, at det vilde blive til Held for Bonden, om han fik sin Gaard til Selveje, idet han atter og atter havde vist Ulyst til de nødvendigeste praktiske Landbrugsreformer. Efter hans Opfattelse var de hoveripligtige Bønders Kaar heller ikke saa sørgelige, som man vilde gøre dem til. v. M. af M. blev naturligvis stærkt angrebet af Reformvennerne, selv om man anerkendte hans mæglende Holdning i Striden. 1792 søgte v. M. af M., der som ung Officer havde været paa Sorø ridderlige Akademi, forgæves Stillingen som Direktør for Akademiet. 1795 indtraadte han paa ny i Statstjenesten som Amtmand over Havreballegaard og Stjernholm Amter, og han overtog 1799 desuden Skanderborg og Aakær Amter. 1803 blev han tillige Stiftamtmand over Aarhus Stift, men forflyttedes 1804 til den tilsvarende Stilling i Lolland-Falsters Stift, hvor han gjorde sig fordelagtigt bemærket under Englændernes Overfald. — Kammerherre 1774. S.K. 1808. — Maleri af Propsthayn 1790; Kopi derefter med Storkorsbaand.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 328 f. Horsens Skoles Program 1844, S. 65—68. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 1909. Samme: Kampen om Landboreformerne, 1888. Olaf Carlsen i Soraner-Bladet, XI, 1926, S. 43 f. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1936, S. 175, 177—80, 199.

Harald Jørgensen.

v. Munthe af Morgenstjerne, Bredo **Otto** Anton, f. 1871, Personalhistoriker. F. 6. Marts 1871 i Kbh. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn af Flaaden, Kammerjunker Otto Ludvig Michael v. M. af M. (1831—99) og Baronesse Anna Helene Mariane Løvenskiold (1839—1921). Gift 1° 22. Nov. 1910 i Kbh. (Cit.) med Ella Caroline Hinrichsen, f. 27. Jan. 1885 paa Frbg. (Johs.), D. af Tømrermester, senere Entreprenør Hans Christian Frederik (Fritz) H. (1851—1913) og Ida Caroline Flyger Møgelberg (1855—1935). Ægteskabet opløst 1916. 2° 20. Jan. 1917 i Bygdø Kapel (Ullern Sogn) med Martha Marie Paus, f. 22. Nov. 1876 i Kristiania (Trefoldigheds K.), D. af Grosserer, adm. Direktør for Den norske Kreditbank Ole P. (1846—1931) og Birgitte Halvordine Schou (1848—1923).

Efter at være blevet Student fra Metropolitanskolen 1890 tog v. M. af M. 1898 juridisk Embedseksamen og var derefter ansat i Kbh.s Magistrats 3. Afd. fra 1899; ved Oprettelsen af Kongeriget Danmarks Hypotekbank 1906 blev han ansat som Assistent, n. A.

udnævnt til Fuldmægtig og 1909 til Ekspeditionssekretær; 1936 tog han sin Afsked. Ved Moderens Død 1921 tiltraadte han Besiddelsen af det Munthe-Morgenstjerne-Løvenskiold'ske Fideikommis. Han er Formand for Urne-Legatet fra 1919, Medlem af Repræsentantskabet for Den ophævede civile og adskillige Stænders Enkekasse fra 1926 og Kommissær for samme fra 1931. v. M. af M. arbejdede sammen med Baron Christopher Zytphen-Adeler ved Stiftelsen af Dansk Adelsforbund og var en Tid Kasserer og Sekretær for samme. — Af hans Forfatterskab, der især har beskæftiget sig med adels- og arkitekturhistoriske Emner, er der Grund til at nævne Bøgerne om Nicolai Eigtved (1924) og Odd-Fellow Palæet i Kbh. (1926) og af egentlig personalhistoriske Emner Stamtavlen over de Cicignon og Generalmajor Johan Caspar v. Cicignons Liv og Levned (begge i Personalhist. Tidsskr. 1921), samt den dygtigt gennemførte Studie over Woldemar Løvendal og Ulrik Frederik Gyldenløves Descendens (sst. 1923), hvortil 1938 kom Bogen om Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid. Som det vistnok vægtigste Arbejde maa nævnes Undersøgelsen om den norske Adels Stilling i Forhold til dansk Adel (Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929), hvori v. M. af M. imødegik norske Personalhistorikeres Angreb paa »Danmarks Adels Aarvog« og betonedede den norske Adels Erkendelse af Fællesskabet mellem de to Lande. v. M. af M.s Forfatterskab bærer tydeligt Præg af hans Afstamning fra ansete og slægtkære dansk-norske Familier. — Kammerjunker 1901. — R. 1931. — Miniature af Rønne ca. 1920. Maleri af Preben Knuth 1937.

Albert Fabritius.

v. Munthe af Morgenstjerne, Otto Ludvig, 1792—1848, Officer. F. 9. Juli 1792 paa Gammelgaard, d. 5. Juni 1848 ved Bøffelkobbøl, begr. i Sønderborg. Forældre: Godsejer, senere Stiftamtmand Caspar v. M. af M. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Marts 1837 med Frederikke de Schouboe, f. 10. Juli 1801 i Kbh. (?), d. 2. Jan. 1890 paa Frbg., D. af Byfoged, senere Stiftamtmand, norsk Statsraad Oluf Borch de S. (1777—1844) og Frederikke Christine Dorothea v. Munthe af Morgenstjerne (1773—1835).

v. M. af M. fik ti Aar gammel Patent som Kornet uden Anciennitet, indtraadte 1806 i Danske Militærinstitut, udnævntes 1807 til Fændrik i Fodfolket (uden Anciennitet) og afgik først 1809 fra Instituttet som Sekondløjtnant. 1811 traadte han uden for Nummer, fik n. A. reserveret Premierløjtnants Anciennitet og deltog som kar. Premierløjtnant med Hæder i Felttoget 1813. Han var herefter atter uden for Nummer og opholdt sig ved Okkupationskorpset i

Frankrig, traadte 1820 i Nummer med Garnison i Aalborg, fik 1823 reserveret Kaptajns Anciennitet, blev 1825 Stabskaptajn, 1837 virkelig Kaptajn og Kompagnichef, fik 1839 reserveret Majors Anciennitet, blev 1842 virkelig Major, 1847 Oberstløjtnant og Kommandør for 12. Bataillon. Han var vel begavet, besad gode Sprogkundskaber, havde været en dygtig Kompagnichef og førte 1848 sin Bataillon godt ved Bov og Slesvig. Under Bataillonens frem og tilbage bølgende Kamp om Bøffelkobbøl Skov 5. Juni s. A. blev han dødeligt saaret, da han førte sine Skytter frem til et Modangreb, og døde s. D. — Kammerjunker 1820. — Litografi af hans Fald ved Nybøl.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 330 f. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I, 1867—71, særlig S. 843 ff. og 1324 ff.

Rockstroh (Lesser).

Musted, Jens, ca. 1730—98, Operasanger, Skuespiller. F. ca. 1730 i Kbh., d. 25. Juni 1798 sst. (Nic.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Øltapper Jens Jensen M. (d. 1744) og Anne Jørgensdatter. Gift 8. Dec. 1755 i Kbh. (Frue) med Anne Margrethe Aarup, døbt 23. Dec. 1730 i Kbh. (Helligg.), begr. 7. Aug. 1775 sst. (Nic.), D. af Tjener, senere Undergraver ved Frue K. Christian A. (ca. 1687—1755) og Helene Madsdatter Lund (ca. 1695—1750).

M. kan betegnes som den første danske Operasanger. Allerede som Barn medvirkede han i »Det musikalske Societet«, og efter at han 1752 var blevet Student fra Kbh.s Skole, antoges han (Marts 1753) som Sufflør og Rolleskriver ved Komediehuset paa Kongens Nytorv, hvor han arbejdede sig frem til en Debut som Valère i »Tartuffe« (10. Febr. 1756). Han var mere en musikalsk dannet Teaterentusiast end et dramatisk Talent, men hans lyse Baryton, der med Aarene synes at have faaet en mørkere Klang, skaffede ham et Repertoire ikke alene i de første danske Musikintermezzoer, f. Eks. i »Den tvivlraadige Hyrde«, men ogsaa (fra 1761) blandt Frederik V.s italienske Operister. »Han føler, hvad han synger«, vidnede N. K. Bredal, »derfor synger han rigtigt, derfor føler andre, hvad han synger«. I Skuespillet overtog M. de Holberg'ske Leandere efter C. P. Rose, men spillede bedst, skriver P. Rosenstand-Goiske, de »saakaldte petit maître- eller Sprader-Roller«. Blandt hans Sangpartier var Soldaten Alaric i »Desertøren« og Mufti i »Holger Danske« af Baggesen og Kunzen, og det var som Bruno i deres Opera »Erik Eiegod«, at M. 3. Marts 1798 optraadte sidste Gang. Han tjente Teatret i 45 Aar og var den eneste af Personalet, som,

engageret i Holbergs Tid, levede længe nok til at virke sammen med den unge Skuespiller Oehlenschläger.

P. Rosenstand-Goiske: Den dram. Journal, I, 1771, S. 9 ff. Samme: Krit. Efterretninger, 1839, S. 88, 122. V. C. Ravn i Festskrift i Anl. af Musikforeningens Halvhundredaarsdag, I, 1886. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, 1911. Torben Krogh: Zur Geschichte des dän. Singspiels im 18. Jahrh., 1924.

Robert Neiiendam.

Muus. Flere danske og norske Slægter har ført Navnet M., af hvilke her skal nævnes en fynsk Handelsmandsslægt, hvis Stamfader Lars M. (1678—1748) optog Navnet efter sit Fødested Musegaarden ved Seden. Han var Købmand og Skipper i Kerteminde og Bedstefader til Brødrene Sognepræst til Havdrup og Skensved Laurids M. (1744—74) og Etatsraad, Toldinspektør Hans M. (1758—1841), der var Fader til Thor M. (1803—80) til Sørup og til Formand for Borgerrepræsentationen i Kerteminde, svensk-norsk og britisk Vicekonsul i Odense Elias Bendz M. (1805—93); af dennes Børn skal nævnes Christiane Antonie Marie Reinholdine Bruun M. (1835—1923), gift med Generalløjtnant Johan Frederik Lorenzen (1831—1907), Oline Johanne Dorothea Bruun M. (1836—64) og Betzy Magdalene M. (1843—1905), der begge var gift med Genealogen Etatsraad H. R. Hiort-Lorenzen (1832—1917, s. d.), Konsul, Grosserer Laurids Christian August Bruun M. (1837—1927) — hvis Søn er Generalkonsul, Grosserer Kai Bruun M. (f. 1877) — og nedenn. Grosserer Oscar Hakon Valdemar Bruun M. (1847—1918), der var Fader til Direktør Gunnar Guldberg M. (f. 1877) og til Vicekonsul, Grosserer Thorbjørn M. (f. 1881). Ovenn. Pastor Laurids M. (1744—74) var Bedstefader til Borgmester Nikolai Esmark M. (1830—94) — hvis Søn var nedenn. Skovrider Frants Vilhelm Ferdinand Ahlefeldt Øllgaard M. (1873—1934) — og til Oberst Laurids Hack Ludvig M. (1814—72), af hvis Børn skal nævnes Magna Valborg Julie Augusta M. (1850—1933), gift med Bankdirektør Poul Christian Conrad Harhoff (1843—1927), Oberst Gerhard Christof M. (1852—1936), i Ægteskab med nedenn. Forfatterinde Mathilde M. (1852—1935), og nedenn. Læge Niels Rothenborg M. (f. 1866). — En dansk Præsteslægt M. føres tilbage til Brygger i Kbh. Jacob Riis, hvis Hustru Anna Nielsdatter M. tilhørte en norsk Slægt; deres Søn, Kapellan i Kerteminde Niels Jacobsen M. (1660—1724) var Bedstefader til Sognepræst i Sæby Niels Jacobsen M. (1727—84) og til Forvalter, senere Ejer af Raadegaard Johannes Jacob M. (1750—1828), af hvis Børn skal nævnes Marthe Christence M. (1794—1866), gift med Justitsraad,

Klædefabrikant Johan Philip Weilbach (1786—1856), og nedenn. Bibliotekar Carl (Augustin) Høffding M. (1796—1885) — Navnet M. er desuden ført af flere mindre Adelslægter, saaledes af M. af Stenalt, der maaske er en Linie af Slægten Prip, og M. af Ullerup, der sikkert er en Gren af Slægten Hvas, samt af Linier af Slægterne Munk og Thott.

H. R. Hiort-Lorenzen: Kjøbmand i Kjerteminde Lars Muus' samlede Descendens, 1878. Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 209—20. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 632—38. Jul. Schovelin: Fra det gamle Handels-Hus, 1929. — C. Giessing: Danske, norske og islandske Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 309. Lengnicks Stamtavler.

Albert Fabritius.

Muus, Carl (Augustin) Høffding, 1796—1885, romersk-katolsk Konvertit. F. 20. Marts 1796 i Skelby, Sjælland, d. 27. Juni 1885 i Kbh. (Kat.), begr. sst. (Kat. Ass.). Forældre: Proprietær Johannes Jacob M. til Holløse Mølle, senere til Raadegaard (1750—1828) og Drude Margrethe Hansen (1766—1844). Gift 24. Febr. 1840 i Stiftsbjergby med Methea Christine (Christiane) Møller, f. 7. April 1813 i Kbh. (Frue), d. 3. Nov. 1878 sst. (Kat.), D. af Bogholder ved Sukkerhuset Niels M. (ca. 1775—1825) og Christine Kragh.

M. blev Student 1815 fra Metropolitanskolen og var allerede i sin Opvækst blevet stærkt betaget af, hvad han havde læst af Grundtvig, som paa den Tid var en ortodoks Bibellutheraner. Gennem Grundtvig lededes M. saaledes til Luther, men Læsningen af Konvertitten Fr. L. v. Stolbergs Kirkehistorie gjorde et dybt Indtryk paa ham, ikke mindst fordi han ogsaa kendte den Hunger efter Autoritet, som havde ført Stolberg ind i den katolske Kirke. 1828 blev M. teologisk Kandidat og begyndte efter Opfordring fra Grundtvig og med Understøttelse af Gunni Busck, til hvem han Livet igennem forblev i Venskabsforhold, at oversætte Eusebius' Kirkehistorie (1832, 2. Udg. 1865), et Arbejde, der drog ham ind i Studiet af de apostolske Fædre og Justinus Martyrs Apologier, som han ogsaa oversatte. 1836 fik M. offentlig Rejseunderstøttelse, besøgte Kirkehistorikeren Neander i Berlin, hvad der dog blev ham en Skuffelse, medens han derimod i München hos J. A. Möhler og i dennes af den romantiske Katolicisme prægede Skole følte sig helt hjemme. »Vil jeg være lykkelig paa Jorden og salig i Himlen, maa jeg gaa den katolske Vej«, skrev han 1839 til Biskop J. P. Mynster, da han gav Afkald paa sin Understøttelse; s. A. konverterede han og antog det nye Fornavn Augustin. En Stilling ved Universitetsbiblioteket i Würzburg gjorde ham det muligt at bevare Forbindelsen med Möhlers Kreds; han fulgte opmærksomt

Begivenhederne i vort Land og imødegik i den tyske Presse de slesvigholstenske Angreb paa Danmark 1848. 1870 vendte han som pensioneret tilbage til Kbh. og udgav Theodoret's Kirkehistorie i Oversættelse med Forklaringer (1876—81), et omfattende og flittigt Arbejde, der vidner om megen Belæstthed, om end det efter en senere Tids Bedømmelse savner kritisk Metode. Forordet til sidste Bind indeholder en Redegørelse for hans Udvikling og udkom 1882 »som særskilt Afskedsord« under Titlen »Aabent Brev til Christne i Landet«. M. var en yderst beskeden og irenisk Natur; om sig selv sagde han: »Af Natur er jeg med eet Ord — en Særling«; hans Polemik mod Protestantismen var hensynsfuld, og Livet igennem bevarede han et uudsletteligt Indtryk af Grundtvigs aandelige Styrke, saa at han kunde sige, at han først »sent fik Sans for anden Stil og andre Toner end hans«, men det var ham en Kilde til Undren, at Grundtvig ikke med sin »Opdagelse« 1825 af den uforandrede Trosbekendelse ved Daaben konsekvent var blevet Katolik.

Nordisk Ugeblad for katholske Kristne, XXXIII, 1885, S. 427—31; LXXXV, 1937, S. 25 ff., 49 ff. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, II (1821—72), 1926, S. 161, 165, 272.

Michael Neiiendam.

Muus, Christian (el. Christen), 1656—1717, Biskop. F. 26. Okt. 1656 i Kristiania, d. 11. Dec. 1717 i Svendborg, begr. i Odense (St. Knuds K.). Forældre: Kornhandler Søren M. (ca. 1608—93) og Øllegaard Olufsdatter (1621—1703). Gift 1° 8. Juli 1680 i Kristiania med Helle Christensdatter, døbt 22. Aug. 1662 i Kristiania, d. 1701, D. af Byfoged Christen Christensen (d. 1686) og Lisbeth Bendixdatter (Ahlefeldt?). 2° 19. April 1702 i Kristiania med Vibeke Lund, antagelig døbt 16. April 1677 i Kristiania, d. 2. Febr. 1755 i Odense, D. af Etatsraad, Justitiarius i Kristiania Overhofret Christen L. (1624—91) og Margrethe Jespersdatter (d. tidligst 1696, gift 1° med Købmand i Kbh. Henrik Rosenmeyer, d. 1658, 2° 1661 med Landkommisarius Johan Garmann, 1610—73, gift 1° ca. 1640 med Maren Dop, d. 1654).

Efter at være blevet Student 1675 fra Kristiania studerede C. M. i Kbh., hvor han 1677 tog baade teologisk Attestats og Magistergraden. I denne Tid havde han desuden det Held at vinde en virksom Beskytter i den norske Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve. 1679 drog han ud paa en Udenlandsrejse, men kom ikke længere end til Hamburg, da han blev kaldt hjem for at blive Præst i Urskog i Norge. 1686 forflyttedes han til Aas, blev ca. 1693

Provst, 1694 Stiftsprovst i Kristiania og 1701 Biskop over Ribe Stift. Han synes ikke at have gjort sig afholdt i denne Stilling; der klagedes bl. a. over, at han ved at kræve Bestikkelser o. l. skulde have gjort sig økonomisk Fordel af Præsterne og i øvrigt have ført et skamløst Levned, og efter en anonym Angivelse blev det 1711 paalagt Stiftamtmanden i Ribe at undersøge hans Forhold. Formodentlig maa han dog have kunnet klare for sig, thi 1712 blev han Biskop i Odense. Heller ikke her herskede der ubetinget Tilfredshed med ham, og 1717 blev han paa ny (sammen med Stiftamtmanden og Odense Bys øvrige Gejstlighed) underkastet en Kommissions Efterforskninger, men heller ikke denne synes at have kunnet overbevise ham om alvorlige Forsyndelser. C. M. hører ikke til Danmarks meget betydelige Bispeskikkelser, og med Rette eller Urette havde han mange Fjender, hvis Opfattelse for lange Tider bestemte Dommen over ham (jfr. særlig Erik Pontoppidan). Andre Kirkehistorikere (især J. C. Bloch) har dog ment, at der med al Indrømmelse af de svage Sider ved hans Personlighed var god Grund til ogsaa at fremhæve positive Træk. Mest kendt er hans Navn blevet som en Lejlighedsdigter, der med en ikke ubetydelig Behændighed forstod at udtrykke sig i rimet Stil. Uden Tvivl har denne Færdighed været medvirkende til at skaffe ham de høje Embeder, han ved Hoffets Gunst opnaaede. Foruden spredte Vers har han udgivet flere større digteriske Arbejder, hvoriblandt kan nævnes »Den Norske Løve« (1683, om og til U. F. Gyldenløve), »Gothers og Venders Ære-Minde« (1709, en Velkomsthilsen til Frederik IV.). De bugner af krybende Smiger og strutter af overflødig Lærdom. — Maleri i Ribe Dømkirke. Stik af A. Reinhardt 1717.

Erich Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicae*, IV, 1752, S. 114 f. J. C. Bloch: *Den Fyenske Geistligheds Historie*, I, 1787, S. 181—206. H. P. Mumme: *St. Knuds Kirke i Odense*, 1844, S. 240, 275. G. L. Wad: *Fra Fyens Fortid*, II, 1916, S. 424; IV, 1924, S. 63, 67. Hugo Matthiessen, Otto Smith og Victor Hermansen: *Ribe Bys Historie 1660—1730*, 1929, S. 245 f., 290—93, 311.

Bjørn Kornerup.

Muus, Frants Vilhelm Ferdinand Ahlefeldt Øllgaard, 1873—1934, Forstmand. F. 8. Jan. 1873 i Nykøbing S., d. 8. Juni 1934 i Roskilde, begr. i Borup. Forældre: Borgmester, sidst i Sorø, Nikolai Esmark M. (1830—94) og Anna Marie Jensen (1840—1919). Gift 28. Aug. 1906 i Borup med Ingeborg Boserup, f. 29. Nov. 1874 i Borup, D. af Læge, senere Justitsraad Johan Joseph B. (1836—1907) og Petrea Nicolai Agathe Sophie Oxholm (1851—1934).

M. blev Student 1891 fra Sorø, cand. phil. 1892 og Forstkandidat

1896. 1900 blev han ansat som Skovrider paa Svendstrup Gods, og denne Stilling beholdt han indtil sin Død 1934. Som Formand for Forstlig Diskussionsforening 1904—12, som Medlem af Dansk Skovforenings Handelsudvalg og dets Formand 1919—28 samt som Medlem af Dansk Skovforenings Bestyrelse tog M. levende Del i Skovbrugets offentlige Anliggender, navnlig med Hensyn til Organisering af Handelen med Skovbrugsprodukter. Ved sin egen Skovdrift søgte han under Paavirkning af H. Mundt (s. d.) nye Retningslinier for Hugst og Foryngelse i Bøgeskoven. Han har herom skrevet en ved sin Fremkomst opsigtvækkende Afhandling i »Dansk Skovforenings Tidsskrift« 1921 om Forsyndelser mod Skovnaturen ved vor almindelige Skovdrift. En økonomisk Begrundelse for Ændring af Hugstprincipperne har han givet sst. 1931 i Afhandlingen »Bøgeskovens fremtidige Økonomi«. En særlig Indflydelse kom han endvidere til at øve derved, at hans Skovdistrikt gennem en meget lang Aarrække var det stærkest søgte Lærested for skovbrugsstuderende under deres praktiske Uddannelse. 1910—32 var han Censor ved Skovbrugseksamen 3. Del.

Dansk Skovforenings Tidsskrift, 1934, S. 289—93. *A. Howard Grøn.*

Muus, Jep, d. 1394, Ridder. D. 14. Sept. 1394, begr. i Graabrødrekirken i Ystad. Fader: Sandsynligvis Niels Jensen M., der 1365 optræder som Arving efter en ældre J. M. Gift med Kirstine Thott (gift 2° med Mogens Munk, d. 1410, s. d.), D. af Peder Axelsen T. (d. senest 1375) og Juliane Pedersdatter Grubbe (d. tidligst 1376).

J. M. nævnes tidligst 1366. Han havde Elfsborg i Pant til 1377, da Dronning Margrete indløste Slottet. 1380 deltog han i den skaanske Adels Forening til Kirkens Værn, 1387 i dens Hylding af Kong Oluf. 1384 var han Høvedsmand paa Lindholm; Hansestæderne klagede over, at han misbrugte denne Stilling til omfattende Sørøveri. 1389 blev han Ridder; s. A. var han Foged paa Varberg og sluttede som saadan Forlig med Margrete, hvorved han tilstod at have faaet fuldt Vederlag for alle Tab og al Gæld og for alle Anklager, han havde haft mod Dronningen; Baggrunden for dette mærkelige Dokument kendes ikke. 1390—94 var han Høvedsmand paa Helsingborg Slot. Efter hans Død kom det frem, at han ved Svig havde søgt at tilegne sig Hovedgaarden Højby i Skaane, som han i Virkeligheden kun havde haft som et midlertidigt Pant; han havde misbrugt Ejerindens Signet og derefter ved Trusler tvunget to Lundekanniker til at bekræfte det falske Skøde. Som Følge heraf blev Højby fradømt hans Arvinger.

Videst kendt er J. M.s Navn dog blevet gennem det Sagn, der knytter sig til hans Giftermaal, og som Chr. Winther har behandlet digterisk i »Ringens Indskrift«. Det stammer fra de adelige Slægtbøger, som beretter, at Kirstine Thott først var trolovet med Holger Munk, men at Kongen og Dronningen tvang hende til i Stedet at ægte J. M.; for at minde ham om, at han var af ringere Slægt end hun, gav hun ham da en Guldring, hvori der var indlagt en Kobbernagle; derfra stammer det Ordsprog: »Art dig, Kobbernagle, du ligger udi Guld lagt«. Siden slog Hr. Holger Munk ham ihjel og fik Fru Kirstine. En enkelt Version tilføjer, at J. M. bortførte sin Brud fra Bosø Kloster, hvor hun opdroges, og at Brylluppet stod paa Helsingborg. — Ud over den Kendsgerning, at Kirstine Thott var gift først med J. M. og siden med Mogens Munk, rummer Sagnet næppe nogen historisk Kerne; mod dets Troværdighed taler bl. a., at J. M. rimeligvis var af samme Slægt som sin Hustru, og at denne efter hans Død pietetsfuldt værnede om det Alter, han havde indstiftet i Malmø Kirke.

Danmarks Adels Aarvog, XVII, 1900, S. 416, 452. P. von Möller: Bidrag till Hallands historia, I, 1874, S. 84—88. Chr. Winther: Poetiske Skrifter, III, udg. ved Oluf Friis, 1929, S. 355.

Henry Bruun.

Muus, Mathilde, 1852—1935, Forfatterinde. F. 14. Febr. 1852 i Aarhus, d. 12. Nov. 1935 i Kbh., begr. i Aarhus. Forældre: Ritmester, senere Oberst Ludvig Frederik Brock (1813—86) og Marie Kirstine Cecilie Hildach (1823—89). Sønnedatter af L. F. Brock (s. d.). Gift 11. Nov. 1888 i Aarhus med Ritmester, senere Oberst Gerhard Christof M., f. 17. Juni 1852 i Flensborg, d. 12. Sept. 1936 i Kbh. (gift 2° 1924 med Ingeborg Sigrud Holbøll, f. 1880), Søn af Kaptajn, senere Oberst Laurids Hack Ludvig M. (1814—72) og Anna Louise Elisabeth Synnestvedt (1824—91). Ægteskabet opløst.

M. M. skulde oprindelig studere Medicin, men opgav det for huslig Gerning, var ti Aar hos Baron Rosenkrantz paa Balskov og styrede siden Faderens Hus i et lignende Tidsrum. Hun havde ikke egentlig lært Husvæsen, men det interesserede hende, og hun kom ind paa at samle Opskrifter og eksperimentere med dem. Fra først i 90'erne meddelte hun sine Resultater i Aviserne, først i »Nationaltidende«, siden i mange Aar i »København«, og 1902 samlede hun under Pseudonymet E. Constantin sine Opskrifter til en »Husholdnings- og Kogebog«, der blev en overordentlig Succes og 1927 kom i 10. Oplag. Senere fulgte bl. a. »Gæster i Hjemmet« (1903), »Smaa pigernes Kogebog« (1906),

»Pebersvendenes Kogebog« (1916), »Nem Mad« (1925, 3. Opl. 1933) og »100 Fiskeretter« (1930). Som skønlitterær Forfatterinde optraadte M. M. med »Stilfærdige Kærlighedshistorier« (1915) og Skuespillet »Flytningen« (1921). Hun havde et eget Greb paa den specielle Journalistik, hun drev, og som dengang ikke var saa kulegravet som nu. Ikke mindst inden for sit eget Milieu, det københavnske Bourgeois, bidrog hun til at højne Respekten for huslige Dyder.

Ill. Tid. 14. Dec. 1919. København 12. Sept. 1920. Berl. Tid. 13. og 17. Nov. 1935. Politiken 13. Nov. s. A.

Poul Engelstoft.

Muus, Niels Rothenborg, f. 1866, Læge. F. 23. Maj 1866 i Jægersborg. Forældre: Oberstløjtnant, senere Oberst Laurids Hack Ludvig M. (1814—72) og Anna Louise Elisabeth Synnestvedt (1824—91). Gift 28. April 1900 i Kbh. (b. v.) med Agathe Rambusch, f. 28. Sept. 1871 i Kbh. (Holmens), D. af Kaptajn, senere Kommandør Heinrich Jacob Victor R. (1825—86) og Constantine Juliane Hansen (1834—91).

M. blev Student 1884 fra Sorø og tog Lægeeksamen 1891; han var tidligt videnskabeligt interesseret og studerede Anatomi i Sverige og Tyskland. Efter Kandidattjeneste ved Frbg. Hospital 1893—94 hos Howitz, til hvem Datidens gynækologisk-kirurgisk interesserede unge søgte, blev M. Prosector anatomiae 1894—96 hos den med Histologi og Embryologi arbejdende Chievitz ved det anatomiske Institut i det gamle Kirurgisk Akademis Bygning. Efter Kandidattjeneste 1896—98 ved Frederiks Hospital og ved Fødselsstiftelsen 1898—99 hos Leopold Meyer var M. 1898—1901 Prosector chirurgiae ved Professoratet i operativ Kirurgi, der fra 1899 indehavdes af Roving, fra hvem han fik Ideen og Materialet til sin Disputats: »De saakaldte embryonale Blandingssvulster, et Bidrag til Nyresvulsternes Patologi«; denne udarbejdede han dels hos Marchand i Leipzig og dels paa Universitetets pat.-anat. Institut i Bredgade hos Carl Lange og forsvarede den 1900 for Doktorgraden med Carl Lange og Leopold Meyer som Opponent. M. dyrkede nu Obstetrikken videre, og efter et Studieophold i Paris og Schweiz var han Underaccouchør ved Fødselsstiftelsen 1901—04, fra hvilken Tid stammer nogle mindre Meddelelser i »Foreningen for Gynækologi og Obstetriks Forhandlinger«. Praksis i Kbh. begyndte M. 1900, og 1904 oprettede han en privat Fødeklínik; hans kirurgiske Interesse var dog saa stor, at han med flere andre efter Wanschers Død deltog i Konkurrencen 1906 om Overkirurgposten ved Frederiks Hospitals Afd. D. (Afhandling: Hjernekirurgi), hvori

Schaldemose sejrede. Da Sundhedskollegiet med Hoff som Dekan i Marts 1907 nedlagde Arbejdet efter sine Sammenstød med Justitsminister Alberti, overtog M. April s. A. som Konsulent i Medicinal-sager Ledelsen af det nyoprettede Statskontor for Sundhedsvæsenet, blev 1908 Medlem af den af Alberti med Knud Faber som Formand nedsatte Medicinalkommission og 1909 Formand for den nyoprettede Sundhedsstyrelse, hvor han med sit hurtige og skarpe Hoved gjorde god Fyldest. Desuden var M. Medlem af flere Kommissioner og Udvalg, men i Nov. 1911 blev han ganske vilkaarligt afskediget af Justitsminister Bülow, hvilket var Genstand for megen og skarp Kritik. Efter et Studieophold i Udlandet genoptog M. praktisk Lægegerning og blev 1913 Sygehuslæge i Maribo, hvor han med betydelig Dygtighed virkede til 1937; i disse Aar var han desuden Medlem af forskellige Kommissioner og Bestyrelser, bl. a. Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse.

Bibliotek for Læger, XCII, 1900, S. 299—303. Hospitalstidende 1900, S. 1206—09; 1911, S. 1420—23. Universitetets Aarvog 1904—07, 1911, S. 754—58. Studenterne fra 1884, 1910, S. 67 f. Carl Jul. Salomonsen: Om den vilkaarlige Afskedigelse af Sundhedsstyrelsens Formand (1911), Smaa-Arbejder, 1917, S. 427—33. Gordon Norrie: Hjemme og ude. Livserindringer, 1931, S. 237—43.

Otto C. Aagaard.

Muus, Oscar Hakon Valdemar Bruun, 1847—1918, Forretningsmand, Minister. F. 24. Nov. 1847 i Odense, d. 12. Dec. 1918 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Konsul, Købmand Elias Bendz M. (1805—93) og Marie Christine Bruun (1806—64). Gift 13. Sept. 1872 i Langaa, Jylland, med Helene Louise Hermantine Guldberg (ved Daaben Gudberg), f. 2. Juli 1851 i Kbh. (Frue), d. 9. Nov. 1891 sst. (Jac.), D. af Tømrersvend Joachim David Græbe G. (1806—59) og Christiane Jensine Rademacher (1807—97).

M. fik sin Skoleundervisning paa Sorø Akademi og fik derefter en grundig Handelsuddannelse i England, Belgien og Tyskland. Hjemkommen fra Udlandet traadte han ind i Faderens Forretning, der var grundlagt i Kerteminde 1829 og senere ogsaa var etableret i Odense fra 1841 og i Kbh. fra 1857 — de to første Steder under Firma Elias B. M., det sidstnævnte under Firma B. M. & Co. Efter en Del Virksomhed i Provinsen flyttede M. 1879 til Kbh., løste Grossererborgerskab her og blev 1886 optaget som Associé i Slægtens tredelte Forretning. I Kbh. vandt M. hurtigt megen Anseelse som dygtig Kornhandler; 1888—1910 var han Medlem af Grosserer-Societetets Komite og 1904—10 desuden Formand for Kbh.s Bedømmelses- og Voldgiftsudvalg for Kornhandelen og

Foderstofhandelen. 1889—95 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation og 1890—1910 af Havneraadet, hvor han navnlig udførte et betydeligt Arbejde for Kbh.s Frihavn. 1910—13 var M. Handelsminister i Ministeriet Berntsen. Selv om han ikke paa dette Tidspunkt var nogen gammel Mand, var han alligevel mærket af Alderen, og da han samtidig stod fjernt over for det politiske Livs særlige Vilkaar, formaaede han ikke som Handelsminister at give nogen selvstændig Indsats af Betydning. Personlig var M. en Mand med mange tiltalende Egenskaber, og han forbandt megen naturlig Elskværdighed med udpræget Retsind og Nobelhed i Tankegang og Handlemaade. — R. 1894. DM. 1908. K.² 1912. — Malerier af Knud Larsen 1905 i Købmandsskolen og i Familieje. Træsnit.

Mit Hjem, I, 1911. Krak: Danmarks ældste Forretninger, 1915. Børsen 13. Dec. 1918. Berl. Tid. 12. Dec. s. A.

Jens Vestberg.

Muusmann, Carl Quistgaard, 1863—1936, Journalist og Forfatter. F. 9. Juni 1863 i Slesvig, d. 11. Juni 1936 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Adjunkt Morten Quistgaard M. (1822—1917) og Marie Sophie Frederikke de Linde (1838—1928). Ugift.

M. blev Student 1882 fra Roskilde, hvor Faderen efter Krigen 1864 var blevet Adjunkt ved Katedralskolen, og begyndte at studere Jura, men gik hurtigt over i journalistisk Virksomhed: 1884—96 ved »Avisen«, 1896—1919 ved »Vort Land«, derefter ved »Nationaltidende« (en kort Tid dog ved »Berlingske Tidende«). Uden partipolitisk Præg befandt M. med sin medfødt konservative Natur sig bedst som Medarbejder ved den borgerlige Højrepressen. Udstillingen i Kbh. 1888 og et Ophold i Paris 1888—89 gjorde ham for bestandig til en karakteristisk Blanding af en fuldblods Københavner med Byens Overfladeliv som Særstof og en franskbegeistret Pariserfarer med særlig Sympati for Tiden under det andet Kejserdømme. — Fra Journalistikken førtes M. »logisk« (som han ved Lejlighed kaldte det) over i Forfattervirksomheden — med Aarene henvend halvhundrede Bøger omkring bestemte Yndlingsmotiver. En lige saa karakteristisk Blanding af en harmløs Boheme og en bestandig Bourgeois skabte en stærk og stadig Sans for Cirkuslivets og Forbryderverdenens Skæbner og dermed en Række Romaner om Artister eller Fanger: bl. a. »Lovens Arm« (1896), »Tretten Trumfer« (1899), »Fange No. 113« (1903), »Den flyvende Cirkus« (1906), »Filmens Datter« (1914), »Gøglervognen« (1919) o. m. a. Forkærligheden for alt Fransk blev til »Fra Sedan til Verdun« (1916), »En miskendt Storhed. Napoleon den tredies Liv og Levned«

(1918) og Romanen om Kejserprinsen: »Loulous Øjne« (1916). Ren Journalistik (Artikelstof i Bogform) var »Den russiske Kejserfamilies Tragedie« (1917), »So sprach der Kaiser« (1918) og »Hohenzollernes sidste Dage« (1919). Varigere Betydning har kun den Gruppe Bøger, hvori M. med sin skarpe Hukommelse og sit nøjagtige Kildestudium har givet sine Bidrag til Københavns ydre Historie: Romanen »Københavns Nøgler« (1912) og Forlystelseslivets Kavalkade fra samme Tidsrum: »Firsernes glade København« (1920) samt de lidt bredere anlagte Skildringer: »Halvfemsernes glade København« (1921), »Da København blev voksen« (1932) og »Da Storkøbenhavn var lille« (1933). Trods den stærke Begrænsning i Stofvalget er her dog baade ægte Tidskolorit og let udførte Portrætter (fra Gustav Esmann over »Hellig-Hansen« og Axel Heide til Carl Møller o. fl.). Ogsaa som Dramatiker gjorde M. sig gældende: Folkekomedien »De grønne Dreng« (Det ny Teater 1924) og den mangfoldige Gange og Steder opførte Dramatisering af »De smaa Landstrygere«. — R. 1933.

Dannebrog 16. Okt. 1894. Studenterne fra 1882, 1907, S. 13. Journalisten 15. Juni 1923, 1. Juni 1933, 15. Juni 1936. Sophus Bauditz' Forord til: Københavns Nøgler, 1912. Dansk Forfatterforening 1894—1919, 1919, S. 237 f. Berl. Tid. 24. Nov. 1921. Dagens Nyheder 12. Juni 1936.

Carl Dumreicher.

Muxoll, Frederik Christian Georg, 1804—80, Søofficer. F. 14. Nov. 1804 i Kbh. (Trin.), d. 11. Nov. 1880 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Assistent i Nationalbanken i Kbh., senere Købmand i Maarum Rahr Anthon M. (1775—1854) og Sophie Frederikke Søegaard (1781—1868). Gift 26. Okt. 1828 i Kbh. (Holmens) med Emilie Marie Sophie Lund, f. 6. Febr. 1807 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Dec. 1883 paa Frbg. (Holmens), D. af Silke- og Klædekræmmer Knud Michelsen L. (ca. 1768—1830) og Helene Sophie Holberg (ca. 1766—1833).

M. blev Kadet 1820, Sekondløjtnant 1824, Premierløjtnant 1833, Kaptajnløjtnant 1841, Kaptajn 1851, Kommandørkaptajn 1857 (Orlogskaptajn 1858), Kommandør 1868. Som ung Officer gjorde han adskillige Togter bl. a. til Vestindien og Middelhavet og var 1838—42 Krydstoldinspektør ved Hertugdømmernes Vestkyst, hvor han organiserede Tjenesten og herfor modtog Kongens Anerkendelse. 1844 var han næstkommanderende i Fregatten »Gefion« i Eskadren mod Marokko under H. G. Garde (s. d.). 1846—48 var han Inspektør ved det forenede Krydstoldvæsen og ansattes ved Krigsudbrudet 1848 til Tjeneste ved Operationshærens Stab. 1849 ledede han under Slaget ved Fredericia en Ekspedition til Rands-

fjord med fire Dampskibe og to Kanonchalupper og bidrog derved væsentligt til Forøgelsen af Fjendens Tab. General Bülow udtalte i den Anledning sin Anerkendelse. 1850 var M. Chef for Briggen »Ørnen« og 1851 for Korvetten »Najaden« som Vagtskib i Sundet. 1851—54 var han Takkelmester, 1854—55 Chef for »Najaden« til Vestindien, 1859 for Fregatten »Thetis« og 1861 for Eskadren ved Sønderjyllands Vestkyst. Under Krigen 1864 var M. Chef for Eskadren i Østersøens vestlige Del og havde derved Ansvar for Flaadens Deltagelse i Forsvaret af Als. Efter Krigens Slutning begærede saavel M. som Chefen for Panserskibet »Rolf Krake«, Orlogskaptajn H. P. Rothe, deres Forhold under Preussernes Overgang til Als undersøgt. Der nedsattes Aug. 1865 en Kommission, der Jan. 1867 frikendte Rothe, medens M. for at have ordnet Patrouilletjenesten paa en mindre fyldestgørende Maade dømtes til en Maanedes Fæstningsarrest, hvilken Dom stadfæstedes, idet Straffen dog nedsattes til fjorten Dage. Ved opnaaet Aldersgrænse afskedigedes han 1869. M. var en dygtig og pligtopfyldende Officer, men af et indesluttet Væsen. — R. 1843. DM. 1848. K.¹ 1864. — Pastel 1828 i Familieeje.

Berl. Tid. 11. Jan. 1867. Tidsskr. f. Søv., Ny Rk., I, 1865, S. 97—112; XVI, 1881, S. 20 f. O. Lütken: Søkrigsbegivenhederne i 1864, 1896, S. 66—99, 129—69, 264—86, 302—37.

Th. Topsøe-Jensen.

Mygdal, Elna, f. 1868, Museumsinspektør, Tekstilekspert. F. 2. Juni 1868 i Nørre Snede. Forældre: Sognepræst Jes M. (1819—91, gift 2° 1872 med Anna Birgitte Christiane Jensen, 1836—1905) og Charlotte Thorkilsen (1832—71). Ugift.

E. M. uddannedes som Broderitegner og Lærerinde i Frihaandstegning paa Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder i Kbh. Hun lærte Kunstvævning paa John Lennings Väfskola i Norrköping, hvorfra hun fik Afgang 1895. Paa Udstillingen i Stockholm 1897 fik hun Sølvmedaille for Tegninger til Jacquardvæveri. Derefter besøgte hun Kunstakademiet i Kbh. og fik Afgangsbetegnelse som Maler 1904. Hun var knyttet til Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder som Lærerinde, indtil hun 1919 ansattes som Underinspektør (fra 1931 Inspektør II) ved Dansk Folkemuseum. Her har hun i en Aarrække ledet Museets Afdeling for Dragter og Tekstiler og bl. a. iværksat en Række grundlæggende Landsundersøgelser, der særlig for Folkedragternes Vedkommende har ført til betydningsfulde Resultater; naar Museets Samling af danske Folkedragter er blevet saa stor og omfattende, er det ikke mindst E. M., som har Æren herfor. Hun har ogsaa gjort et stort Arbejde for

at fremme Studiet af Museets Samlinger i kunstindustrielle Øjemed. — Sin omfattende Forfattervirksomhed begyndte hun 1898 med en Afhandling i »Tidsskrift for Kunstindustri« om dansk Hvidsøm og har senere jævnligt offentliggjort Tidsskriftafhandlinger om beslægtede Emner; særlig er der Grund til at fremhæve den vægtige Afhandling »Af Dækketøjets Historie« i »Tidsskrift for Industri«, XIV, 1913 samt en Afhandling om Christian IV.s Dækketøj i »Fra Arkiv og Museum« 1914. Hendes største videnskabelige Indsats er dog den store Bog »Amagerdragter. Vævninger og Syninger« (»Danmarks Folkeminder« Nr. 37, 1932). Den indeholder mønsterværdige Redegørelser for Amagerens ejendommelige Dragter, Syninger og Vævninger samt en fortrinlig historisk Oversigt over Oprindelsen til og Udviklingen af Øens mange mærkelige Dragtskikke. Værket rummer et rigt, væsentlig af E. M. selv tilvejebragt Billedstof; hun har saaledes selv udført Farveplancherne. Det vil uden Tvivl blive staaende som en klassisk Monografi over en enkelt Landsdels Folkedragter og folkelige Tekstiler, lige fremragende i kulturhistorisk og i kunstnerisk Henseende. — Ved Siden deraf har E. M.s Interesse for Nutidens Kunsthåndværk, der bl. a. havde givet sig Udslag i Tegning af Messehagel til Jesuskirken 1891 og til Herlufsholms Kirke 1915, bragt hende til at paatage sig Arbejde som Bestyrelsesmedlem og Censor ved forskellige Institutioner som Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder, Damekredsen for Tønderkniplinger og Dansk Kunstflidsforening. — 1935 saa E. M. sig af Helbredshensyn nødt til at tage sin Afsked som Museumsinspektør og naaede saaledes ikke at deltage i Folkemuseets endelige Opstilling i det nye Nationalmuseum; men hendes grundlæggende Indsats har sat sig dybe Spor i Museets Udvikling, ligesom hendes litterære Arbejder er af afgørende videnskabelig Betydning for Studiet af vore Folkedragter og Tekstiler. *Jørgen Olrik.*

Mygge, Lauritz Johannes, 1850—1935, Læge. F. 7. Jan. 1850 i Kbh. (Trin.), d. 2. Jan. 1935 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Bagermester, Løjtnant Carl August Mügge (1817—88) og Marie Frederikke Hansen (1816—1904). Navneforandring til Mygge 31. Dec. 1907. Gift 18. Nov. 1882 i Kbh. (Holmens) med Julie Mathilde Caroline Goldschmidt, f. 29. Okt. 1862 i Kbh. (Helligg.), D. af Skibsmægler Julius G. (1815—89) og Caroline Marie Hansen (1835—96).

M. blev Student 1868 fra Metropolitanskolen og medicinsk Kandidat 1875. 1873 havde han faaet Accessit for sin Besvarelse af Universitetets Prisopgave (Den nyere Tids Anskuelse om Plante-

parasiterne, nærmest med Hensyn til Sammenhængen mellem disse og de saakaldte zymotiske Sygdomme hos Mennesket). Efter Reservelægetjeneste i Hæren og Kandidattjeneste paa Kommunehospitalet blev han 1879 Dr. med. ved Afhandlingen »Om Ægteskaber mellem Blodbeslægtede med specielt Hensyn til deres Betydning for Dødstumhedens Ætiologi«. Han var derefter Reservelæge ved Kommunehospitalet i Kbh. 1880—82, konst. Læge ved Straffeanstalten i Kbh. 1886—92 og Overlæge ved Kommunehospitalets Afd. III 1892—98. Han var Medstifter af Kbh.s Poliklinik 1884 og var 1884—92 Medlem af dens Bestyrelse samt Læge ved dens medicinske Afdeling. 1887—94 var han Medudgiver og Redaktør af »Medicinsk Aarsskrift«, han sad i Bestyrelsen for Kongresser for intern Medicin 1895—1900 og var Medstifter af Foreningen for Trængendes Landophold. M. var en overordentlig flittig og belæst Mand, der satte Videnskaben meget højt og søgte at løse adskillige videnskabelige Problemer. Allerede ved sin Disputats naaede han et Resultat, idet han fandt, at Ægteskaber mellem blodsbeslægtede ikke medførte Fare for Afkommet, hvis der ikke var arvelige Sygdomme i Slægten, et Fund, der senere blev anerkendt af udenlandske Autoriteter. Han lagde et mægtigt Arbejde ind i Oprettelsen af Kbh.s Poliklinik; særlig det organisatoriske hvilede paa hans Skuldre, uden at han som Læge ved den medicinske Afdeling glemte det videnskabelige. Allerede tidlig viste M. Interesse for de meteorologiske Faktoreres Indflydelse paa Sundhed og Sygdom, men evnede ikke at vække Sympati for disse Synspunkter, der snarere forekom hans Kolleger paradoksale. 1896 vakte hans Interesse for Röntgens Opdagelse, og da han 1898 frattraadte som Overlæge ved Kommunehospitalet og derefter var henvist til privat Praksis, anskaffede han sig selv et Röntgenapparat, som han dog kun benyttede i sin egen Lægevirkosomhed. Han naaede at udgive en lille Bog om »Straalebehandling af Kræft« (1915). N. A. udkom hans største Arbejde »Sjælebehandling indenfor Lægekunst i Fortid og Nutid«, en anelig Bog, baseret paa et overordentlig flittigt Studium, indeholdende en uforudfattet, nøgtern og klar Fremstilling af en tænksom, klog og meget belæst Mand, der gennem en lang Lægevirkosomheds Erfaring havde formet sig et Livssyn af sjælden Støbning. M. fortsatte stadig sine meteorologiske Studier og fremlagde 1930 i sit 80. Aar sine Resultater angaaende det jævnlige debatterede Spørgsmaal, hvad der er Aarsag til, at visse smitsomme Sygdomme, in casu Influenza, der under sædvanlige Forhold optraadte sporadisk, pludselig viste sig som en Pandemi. M. mente at kunne fastslaa, at der paa de Tider altid

havde bestaaet saa abnorme meteorologiske Forhold, at det maatte paavirke den menneskelige Organismes Modtagelighed stærkt, men han prætenderede ikke at have løst Spørgsmaalet, kun at have angivet en Vej, som Fremtidens Undersøgelser kunde følge. Hans Skrift, der udkom paa Fransk i »Acta med. Scand.«, »Étude sur l'éclosion épidémique de l'influenza«, vandt Anerkendelse i Udlandet (Frankrig, Italien og Sverige). M. havde altid gaaet sine egne Veje og stejlt hævdet sine Anskuelser, hvorfor han ofte stødte an mod sine Kolleger og ikke vandt Anerkendelse her hjemme.

Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 153 ff. Hospitalstidende, LXXVIII, 1935, S. 113—21.

Axel Borghjærg.

Mygind, Frands, ca. 1710—89, botanisk Mæcen. F. ca. 1710 i Brovst, d. 6. April 1789 i Wien, begr. sst. Forældre: Provst Christian Henrik M. (1682—1733) og Margrethe Marie Kirstine Daniton (ca. 1671—1767). Gift 24. Maj 1756 i Wien (Stefans) med Elisabeth Schmidt Esther Francisca v. Eisenfels, f. ca. 1735, d. 12. Febr. 1761 i Wien, D. af kgl. Hof- og Krigsbogholder Ferdinand S. v. E. og Regina Coning.

M. blev Student 1729 fra Aalborg og begyndte at studere Teologi, men gik snart over til Medicinen. 1734 optraadte han som Opponent ex auditorio ved Niels Rybergs Disputats under Professor Georg Dethardings Præsidium, og han opførte sig derunder saa usømmeligt over for Detharding, at denne fik ham relegeret fra Universitetet for bestandig. Da det ikke lykkedes ham at faa Relegationen ophævet, og da han ved Skiftet efter Faderen havde brudt med sin Moder, forlod han Landet for aldrig mere at vende tilbage. Efter et omflakkende Liv i forskellige Lande — bl. a. var han 1736—37 Adjunkt ved Akademiet i St. Petersburg — kom han 1741 til Wien, hvor han efter nogle trange Aar og efter at være gaaet over til Katolicismen fik en Embedsstilling i Administrationen. Han avancerede hurtigt og blev 1756 kejserlig Hofraad; han blev en velhavende Mand og kunde efter sin Afsked 1775 tilbringe et sorgløst Otium paa sin Landejendom i Wiens Omegn. — 1759 havde M. gjort Bekendtskab med den berømte Botaniker Jacquin, og han fik nu stor Interesse for Botanik. Han efterlod sig et meget stort Herbarium, som han testamenterede til Universitetet i Pest. Han samlede selv under sine Rejser og udsendte Plantesamlere til Alperne. Han skrev intet selv, men overlod sine Iagttagelser til Jacquin og Scopoli, der hyppigt omtaler ham i deres Skrifter, og han bekostede delvis andre Værker. Det er derfor mere som

botanisk Mæcen end som Forfatter M.s Navn er bevaret. Hans Breve til Linné blev udgivet i Wien 1897.

Stamtavle over Familien Mygind, 1901, S. 20. J. D. Herholdt og F. V. Mansa: Saml. til den danske Medicinal-Historie, I, 1835, S. 277—89. Verhdl. zool.-bot. Gesellschaft Wien, XX, 1870, S. 879 ff. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, II, S. 59.

Carl Christensen.

Mygind, Holger Peter Theodor, 1855—1928, Læge. F. 5. Jan. 1855 i Kbh. (Trin.), d. 1. Okt. 1928 sst., begr. paa Bispebjerg Kgd. Forældre: Grosserer Jørgen Hansen M. (1810—65) og Anne Johanne Christiane Gade (1820—67). Gift 13. Okt. 1882 i Kingston upon Thames med Annie Elisabeth Nash, f. 2. Maj 1862 i Cardiff, D. af Fredsdommer, Konsul Samuel Godfrey N. (1824—75) og Anne Cooke Dyer (1825—1902).

M. blev Student 1873 fra Mariboers Skole og tog 1880 den medicinske Embedseksamen. 1883 erhvervede han den medicinske Doktorgrad med Afhandlingen »Om Jodoformens anvendelse til sårbehandling«. 1884 blev han Assistent ved Wilh. Meyers Øre-klinik og var ansat der i ca. halvsjette Aar. 1897—98 var han Chef for Garnisonssygehusets otologiske Afdeling og 1898—1923 Overlæge ved Kommunehospitalets Afdeling for Øre-, Næse- og Halssygdomme. Her virkede han saaledes i 25 Aar, og under hans dygtige Ledelse udviklede denne Klinik sig fra en uanselig Begyndelse til en stor moderne Øreklinik. Han omfattede sit Specialfag med en brændende Interesse, forstod at samle dygtige Elever om sig og var en ypperlig Lærer for de unge, som han ikke blev træt af at animere til videnskabeligt Arbejde. Han havde gaaet i Wilh. Meyers Skole, betragtede sig som en af hans Elever, og den Egen-skab, der maaske mest karakteriserede ham som saadan, var den Grundighed, hvormed han søgte at trænge til Bunds i Fænomenerne. Ved sin Undervisning lagde han fremragende pædagogiske Evner for Dagen, hvilket ogsaa gav sig til Kende ved hans Opstilling af koncise Indikationer for terapeutiske Indgreb. Som Forfatter var M. meget virksom paa flere forskellige Omraader inden for Oto-Laryngologien. Der foreligger talrige større og mindre Afhandlinger fra hans Haand (Bibliografi i Bibl. f. Læger, 1928, S. 626 ff.). Blandt hans Arbejder kan særlig fremhæves hans indgaaende Studier over Døvstumhed samt hans Afhandlinger om de intrakranielle Komplikationer ved Mellemmøresuppurationer; endelig en meget benyttet Lærebog i de øverste Luftvejes Sygdomme. — Ogsaa paa andre Omraader end de snævrere faglige fik M. Lejlighed til at udfolde sine mangesidige Evner og Interesser. Paa hans Initiativ oprettedes

Statens Institut for Talelidende, og han var Instituttets Læge 1898—1905. 1896—1901 var han Medlem af Kbh.s Lægeforenings Bestyrelse og 1907—12 Chefredaktør af »Ugeskrift for Læger«, 1907—09 Medlem af Den alm. danske Lægeforenings Bestyrelse. 1901 organiserede han de første Fortsættelseskursus for Læger. Under Verdenskrigen og lige efter denne virkede han i det danske og det britiske Røde Kors' Tjeneste. Endelig havde han gennem gentagne Besøg i Italien vundet et indgaaende Kendskab til Udgravningerne i Pompeji og udgav herom flere interessante Afhandlinger. M. stiftede 1911 Nordisk oto-laryngologisk Forening og var Præsident ved den første nordiske Otolaryngologkongres i Kbh. 1911. Ved den internationale Otolaryngologkongres i Kbh. 1928 var han 1. Vicepræsident. — Tit. Professor 1900. — R. 1897. DM. 1911. — Maleri af E. Hein 1917 (Fr.borg; dep. paa Kommunehospitallet).

Stamtavle over Familien Mygind, 1901, S. 15. Geschichte der Ohrenheilkunde ved Adam Politzer, II, 1913, S. 207, 412. Dansk oto-laryngolog. Selskabs Forhandlinger 5. Nov. 1928. Ugeskrift for Læger, XC, s. A., S. 967 f. Hospitalstidende, LXXI, s. A., S. 1073—77. Bibliothek for Læger, CXX, s. A., S. 623—30. Zeitschr. f. Hals-, Nasen- und Ohrenheilk., XXII, 1929. Acta oto-laryngologica, XIII, s. A., S. 1 ff.

A. Thornval.

Mygind, Kaj Laurids, f. 1887, Ingeniør. F. 16. Sept. 1887 i Kbh. (Eng. K.). Forældre: Læge, senere Professor Holger M. (s. d.) og Hustru. Gift 21. Marts 1916 i London (Marlborough Chapel) med Laurine (Rina) Harboe Smidth, f. 24. Okt. 1891 paa Frbg., D. af Ingeniør F. L. S. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1906 fra Metropolitanskolen, cand. phil. n. A. og 1913 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen kom han til F. L. Smidth & Co., hvor han i de første Aar anvendtes i Kbh. 1915 kom han til London som Industriraadets Repræsentant, og her ledede han fra 1917 det af Industriraadet og Grosserer-Societetet oprettede Fælleskontor, der repræsenterede de danske Erhvervsorganisationer i de daglige Forhandlinger med de engelske Myndigheder under Krigsrestriktionerne. Efter Krigen var M. 1919—20 Prokurist i Firmaet B. Stilling-Andersen og blev derefter Medindehaver af Ingeniørfirmaet Peter Lind & Co., London, der 1928 omdannedes til et Aktieselskab med M., Peter Lind og Jørgen Saxild som Direktører og som har udført en Række store Ingeniørarbejder. 1937 fik Firmaet overdraget Bygningen af den nye Waterloo Bro i London, hvilket bidrog stærkt til at slaa dets Navn fast i den engelske Offentlighed. M. er endvidere Medlem af Besty-

relsen for Akts. Kampmann, Kierulff & Saxild fra Oprettelsen og Medlem af Bestyrelsesraadet for det Dansk-svenske Konsortium til Bygning af Jernbaner i Tyrkiet. Endvidere er han Medlem af Bestyrelsen for Konsortium Kampsax, for Midland Gravel Co. Ltd. og for Tileman & Co. Ltd., England. Fra 1935 er han Formand for Society of Danish Civil Engineers in Great Britain and Ireland. — R. 1919.

Berl. Tid. og Politiken 16. Sept. 1937.

Poul Vinding.

Mygind, Sidney Holger, f. 1884, Læge. F. 7. April 1884 i Kbh. (Eng. K.). Broder til Kaj L. M. (s. d.). Gift 2. Maj 1913 i Kbh. (Holmens) med Kirsten Christensen, f. 16. Marts 1885 i Alleshaage, D. af Købmand Søren C. (1840—1917) og Christiane Rasmussen (1843—1921).

M. blev Student 1902 fra Metropolitanskolen og tog medicinsk Embedseksamen 1909. Han var derefter i et Aar Reservelæge ved Næstved Amtssygehus, fire Maaneder i Udlandet, et kvart Aar paa Kommunehospitalets 6. Afd. og to Maaneder paa 4. Afd., fem Maaneder paa Rigshospitalets oto-laryngologiske Afd. og gjorde Turnustjeneste paa Kommunehospitalets 2. og 5. Afd. 1913—20 var han Assistent ved Kommunehospitalets Øre- og Halsafdeling og derefter i to Aar 2. Reservelæge ved Kommunehospitalets 1. Afd. 1918—20 var han Ørelæge ved Bispebjerg Hospital, og fra 1923 er han Faderens Efterfølger som Overlæge ved Kommunehospitalets Øre- og Halsklinik. 1917 forsvarede han for Doktorgraden et Arbejde om »Vestibulære Undersøgelser over Patienter med Hovedtraumer«. M. har gennem Aarene haft en brændende Interesse for videnskabelige Problemer; først og fremmest er det Inderørets Fysiologi og Patologi, han har beskæftiget sig med; hans Navn er her knyttet til det saakaldte »vaskulære Fistelsymptom«. 1936—37 var han Formand i Dansk oto-laryngologisk Selskab.

A. Thornval.

Myhlenphort, Marcus Nissen, 1759—1821, Inspektør i Grønland. F. 26. (opgiver selv 28.) Febr. 1759 i Kristianssund, d. 7. Dec. 1821 i Godthaab, begr. sst. Forældre: Købmand Johan Kristopher M. (1729—77) og Anna Elisabeth Mechlenborg (1735—72). Ugift.

Efter Uddannelse paa Embedskontorer i Norge, bl. a. i Trondhjem, tog M. 1785 dansk juridisk Eksamen og fik n. A. Ansættelse i Grønland, hvor han først var Leder af et Hvalfangstanlæg i Diskobugt. Her viste han straks fremragende administrative Evner og stor Dygtighed baade som Hvalfanger og Handelsmand, hvorfor

han allerede 1787 forfremmedes til »Oberassistent« (o: selvstændig Handelsbestyrer) ved Kronprinsens Ejland. 1788 forfremmedes han yderligere til Købmand (o: Kolonibestyrer) ved Jakobshavn, som han 1791 ombyttede med Egedesminde, der paa Grund af Epidemier og daarlig Ledelse var stærkt reduceret, men som under hans Bestyrelse i de følgende ti Aar blev den mest indbringende Koloni i Nordgrønland, navnlig paa Grund af Isgarnfangsten af Sæler, som under M.s personlige Førerskab opnaaede en meget stor Udvikling og Udbredelse. Allerede 1790 havde han faaet Medaillen Pro meritis paa Grund af »Nidkierhed for Handelens Vel«. — 1801 forflyttedes han til Holsteinsborg, som ligeledes var i stærkt Forfald, og hvis Handel og Hvalfangst han ventedes at kunne genoprette, hvorfor der tildeltes ham næsten Inspektørmyndighed over Distriktet, men allerede n. A. konstitueredes han som Inspektør for Sydgrønland med Bolig i Godthaab og forblev — fast udnævnt 1803 — i denne Stilling til sin Død. — M. virkede som Inspektør med stor Indsigt og Energi til Landsdelens Fremgang ikke blot handelsmæssigt, men ogsaa i kulturel Henseende. Saaledes blev paa hans Initiativ Grunden lagt til en Lærestanstalt i Godthaab, hvor unge Grønlændere skulde uddannes baade til Missionens og til Handelens Tjeneste. Hans ivrige Bestræbelser i denne Retning blev imidlertid frugtesløse paa Grund af den syv Aar lange Krig med England, under hvilken næsten al Tilførsel til Landet ophørte, og M. fik nok at gøre med at holde den yderste Nød fra Døren. Dette lykkedes til Dels ved ekstraordinære Foranstaltninger, saasom ved i Samarbejde med Nordgrønlands Inspektør at træde i Forbindelse med et engelsk Firma og skaffe Tilladelse til Udsendelse af en Del Forsyninger og ved 1811 at sende den ved Julianehaab stationerede Galease til Europa efter Proviant og Varer. Efter Krigens Slutning koncentrerede M. sin Energi om at genoprette hvad der under de fortvivlede Forhold var lagt øde. — Mineralogen Giesecke, som flere Gange overvintrede i Godthaab, nævner med Rette M. som en af de mest sagkyndige, hvad Grønland og grønlandske Forhold angaar, og dette stadfæstes fuldt ud ved hans efterladte Arbejder. Foruden en Række interessante Dagbøger foreligger der fra hans Haand en særdeles instruktiv Afhandling om Isgarnfangst og en Beskrivelse af Egedesmindes Distrikt, hvilke nu er publicerede af H. Ostermann. — Epitafium i Landsfogedgaardens Have i Godthaab.

Geogr. Tidsskr., XXV, 1919—20, S. 90—97. H. Ostermann: Dagbøger av Nordmenn på Grønland før 1814, 1935. Samme: Grønlandske distriktbeskrivelser forfattet av nordmenn før 1814, 1937.

H. Ostermann.

Mühlensteth, Johannes (Johan) Andreas, 1746—1819, Apoteker. F. 7. April 1746 i Vejle, d. 11. Jan. 1819 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Apoteker Hans Christian M. (1708—61) og Marie Hansen Warmark (1720—83). Gift 15. Maj 1782 i Kbh. (Frue) med Maria Christina Bruun, f. 1. Aug. 1754 i Taarnby, d. 5. April 1829 i Kbh. (Frue), D. af Amtsforvalter Malthé Christian B. (1723—66) og Else Cathrine Olufsdatter Larsen (1720—1800).

M. blev Student 1761 fra Fredericia, var derefter to Aar Discipel paa Hofapoteket i Kbh., hvorpaa han tog hjem til Vejle, hvor han bestyrede Apoteket i tre Aar for Moderen; de næste fem Aar havde han Plads paa Viborg Svaneapotek, indtil han 1773 tog Kandidat-eksamen. 1775 søgte han Bevilling paa Apoteket i Viborg, men den blev afslaaet. 1781 købte han Svaneapoteket i Kbh. og fik samtidig Lov at flytte det fra det gamle Højbrostræde til dets nuværende Plads, og det nye Apotek aabnede han 1782. 1783 holdt han kemiske Forelæsninger paa Universitetet. M. var Assessor pharmaciae i Collegium medicum indtil 1803. 1795 købte han to Lystejendomme, Store og Lille Tuborg paa Strandvejen, hvorfra han beboede Store Tuborg til 1801. — Foruden at være en dygtig Apoteker interesserede M. sig i høj Grad for Luftballoner, og han var den første her i Landet, som i Lighed med Brødrene Montgolfier udførte Forsøg med Balloner. 1783 foretog han den første Opsendelse af sin Luftmaskine, der omtaltes i Datidens Presse.

Berl. Tid. 5. Jan. 1784. E. Dam: De danske Apotekers Historie, I, 1925, S. 573 ff.

Poul Hauberg.

Myhre, Jacob Fabritius, 1860—1936, Direktør. F. 3. Sept. 1860 i Skien, Norge, d. 23. Juni 1936 i Kbh., Urne i Norge. Forældre: Agent Gudmand Frederik M. (1827—1901) og Elisabeth Marie (Betzy) Fabricius (1832—1913). Gift 21. Juli 1897 i Bergen med Caroline (Lilli) Plesner, f. 13. Juni 1868 i Bergen, D. af Skattefoged, Bankdirektør Bendix P. (1807—79, gift 1° med Alla Joachime Dorothea Plesner, 1806—57) og Karen Lorentze Lous (1829—1916, gift 1° 1852 med Premierløjtnant, Bibliotekar Axel Tjodolf Kaltenborn, 1820—56).

Efter at M. 1878 havde afsluttet sin Undervisning paa Kristiania Handelsgymnasium, arbejdede han en lang Aarrække i forskellige Skibsmægler- og Skibsrederiforretninger i Udlandet og erhvervede sig derved en saa betydelig Indsigt og Anseelse paa sit Virkefelt, at da han i Sommeren 1905 indgav Ansøgning om at blive Direktør for den nystartede internationale Redersammenslutning The Baltic and White Sea Conference med Sæde i Kbh., blev han den fore-

trukne. I de følgende tyve Aar udbyggede han med stor Dygtighed og en aldrig svigtende Interesse Konferencens Arbejdsomraade, hvorfor en stadig stigende Kreds af Redere sluttede op om Sammenlutningen. Medens Konferencen 1905 omfattede Redere fra elleve Nationer med Skibe paa tilsammen 1 Mill. Br. R.-T., var Stillingen i 1925 den, at Medlemsskabet omspændte en Tonnage paa 8,3 Mill. Br. R.-T. hidrørende fra atten Nationers Rederier. Kun en tiltagende Øjensvaghed tvang M. til 1925 at opgive den daglige Ledelse af Konferencen, men han vedblev i alle de følgende Aar lige til sin Død at fungere som dens højtansete Konsulent. M. har desuden i Tilslutning til sin Livsgerning forfattet to Bøger, »Handbook of Baltic and White Sea loading ports« (1909—10, 6. Udg. 1935) og »Twenty Years with The Baltic and White Sea Conference« (1927). — R. 1920.

T. Plesner: Skiens-slegterne Plesner m. fl., 1917, S. 87 f. Johan Hansen og T. Russell Cairns i The Baltic and International Maritime Conference Monthly Circular July 1936.

Jens Vestberg.

Mylius, Johan Casper, 1776—1852, Godsejer. F. 22. Okt. 1776 i Odense, d. 15. Sept. 1852 i Kbh. (Holmens), begr. ved Rønningesøgaard. Forældre: Kancelliraad, Vicelandsdommer paa Fyn og Langeland Johan Jacob M. til Lindved (1727—1803, gift 1° med Johanne Marie Heitmann, 1744—73) og Ulrica Cathrine Rasch (1749—1831). Gift 9. Maj 1815 med Vilhelmine Christiane Ulrica Holstein, f. 1. Juni 1784 i Kbh. (Holmens), d. 12. Juni 1861 sst. (Holmens), D. af Kammerjunker, senere Gehejmekonferensraad Christian Frederik H. til Rathlousdal m. m. (1758—1828, gift 2° 1814 med Christiane Elisabeth Fries, 1779—1846) og Komtesse Christiane Catharine Wedell (1757—1813).

M. blev Student 1797, privat dimitteret, Premierløjtnant ved Artilleriet 1801, Kaptajn og Kompagnichef 1806, men tog allerede 1813 sin Afsked for at kunne passe sine Godsers Bestyrelse. 1800 erhvervede han Kattrup (Løve Hrd.), han besad endvidere Estruplund (Rougsø Hrd.) 1806—51, Bjørnsholm (Aars Hrd.) 1809—28, Mylenberg (Hindsted Hrd.) 1813—52, oprettet af en Del af Villestrup Gods, som han havde Part i fra 1812, Aarupgaard (Slet Hrd.) fra 1816, Aagaard (V. Han Hrd.) 1822—28, Lystrup (Fakse Hrd.) 1831—52 og Rønningesøgaard (Aasum Hrd.) fra 1831. Han var nemlig i Besiddelse af stor Forretningsdygtighed og forstod at udnytte de for Landbruget uheldige Konjunkturer til fordelagtige Erhvervelser. Med overlegen Dygtighed administrerede han sine

udstrakte Godser og blev 1838 som Repræsentant for Godsejerne valgt til Stænderdeputeret i Viborg. Hans Moder havde 1825 testamentarisk bestemt, at Rønningesøgaard skulde oprettes til Stamhus for ham, men han afstod det allerede 1840 til sin ældste Søn og tog selv for en Tid Ophold i Paris. — Adlet 1840. — Kammerjunker 1809. Kammerherre 1840. — Maleri af N. P. Holbek i Familieje. Litografi derefter fra Em. Bærentzen & Co. 1854.

Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 165.

C. E. A. Schøller (Hans Knudsen*).

Mylius, Peder Benzon, 1689—1745, Landsdommer, historisk Forfatter. F. 4. Jan. 1689 i Slagelse, d. 18. Marts 1745 i Sorø, begr. i Kirken sst. Forældre: Apoteker Johan Jacob M. (1656—91, gift 1° med Dorothea Roth, 1665—87) og Sophie v. Stöcken (1656—1729, gift 1° 1676 med Amtsforvalter paa Antvorskov Peter Bruun, d. 1677, 2° 1679 med Rektor i Slagelse Peder Benzon, ca. 1650—84, 4° 1692 med Apoteker i Slagelse Hans Caspar Nickels, 1666—1748). Gift 19. Nov. 1721 i Kbh. (Slotsk.) med Magdalene Margrethe Holmann, f. 17. Marts 1692, d. 2. Juni 1778, D. af Overkonduktør ved Landmaalingen Claus H. og Hedevig Vedel.

P. B. M. blev Student 1706 fra Slagelse, tog 1710 teologisk Attestats, var Huslærer hos Abraham Lehn, med hvem han 1720—21 rejste udenlands, blev 1723 Sekretær i Danske Kancelli, 1724 Assessor i Hofretten, 1728 i Højesteret, 1732 Landsdommer i Sjælland. Han havde litterær Sans og historiske Interesser, hvorom vidner den betydelige Haandskriftsamling, som solgtes ved Auktion efter hans Død. Selv udarbejdede han ogsaa historiske Skrifter, hvoraf dog kun hans Levnedbeskrivelse af Cort Adeler udkom (1740), efter at Holberg først havde benyttet hans Manuskript i sin Danmarkshistorie. Bogen er ganske ukritisk og har kun Værdi ved sine Optræk af Aktstykker, som P. B. M. har faaet til Afbenyttelse af Cort Adeleres Sønnesønner. Hans andre Arbejder (Dannebrog-Ordenens Historie, Frederik IV.s Historie m. fl.) forblev utrykt. — Justitsraad 1733. — Maleri af Hyacinthe Rigaud 1721 (Kunstmuseet). Miniature (Fr.borg).

A. E. Boye: Abraham Lehn, 1839, S. 3—6, 10 f., 17. Chr. Bruun: Curt Sivertsen Adelaer, 1871 (se Registeret). Preben Holck: Cort Adeler, 1934 (se Registeret).

G. L. Wad (R. Paulli*).

Mylius Erichsen (skrev sig med Bindestreg), Ludvig, 1872—1907, Journalist og Forfatter, Polarforsker. F. 15. Jan. 1872 i Viborg, d. ca. 25. Nov. 1907 i Nordøstgrønland. Forældre: Politibetjent, sidst i Ringkøbing, Peter Henrik E. (1842—1911) og Karoline Marie Antonisen (1843—1900). Gift 8. Nov. 1898 i Kbh. (b. v.) med Marie Berthine Sophie Lesse, f. 7. Aug. 1868 i Kbh. (Frels.), D. af Tobaksspinder, senere Forretningsfører Carl Emil Laurentius L. (1834—1912) og Marie Oline Ulrikke Olsen (1836—1924).

Efter almindelig Skoleuddannelse var M. E. Journalist og Korrekturlæser i Kbh. og læste samtidig til Studentereksamen. 1895 blev han Student og n. A. cand. phil., stadig fortsættende sin journalistiske Virksomhed bl. a. ved »Dannebrog« og »Politiken«. 1900 blev han Sekretær i Turistforeningen og tog i øvrigt levende Del i Tidens litterære Liv; bl. a. var han Medredaktør af Tidsskrifterne »Vagten« og »Ungt Blod«, som dog begge kun udkom en kortere Tid. — Sin egentlige Forfattervirksomhed begyndte han 1898 med Skuespillet »Tater«, der ligesom næsten hele hans Forfatterproduktion er bygget paa Studier og Undersøgelser af og indgaaende Kendskab til jysk, navnlig vestjysk, Natur og Folkeliv i ældre og nyere Tid, hvorfor den ogsaa foruden af æstetisk er af ikke ringe tids- og kulturhistorisk Værdi. 1900 udkom saaledes en Række Skitser »Vestjyder«, som efterfulgtes af »Strandingshistorier« (1901) og »Nye Strandingshistorier« (1905). Hans betydeligste Arbejde i denne Genre er dog Standardværket »Den jydsk Hede før og nu« (1901—03), som han skrev i Samarbejde med Maleren Valdemar Neiiendam (s. d.). — Da de sidste af disse Arbejder udkom, var M. E.s Livsbane imidlertid drejet ind i det Spor, som skulde føre til hans Livs Hovedbedrift. Allerede paa en Rejse, som han i Vinteren 1896 i Egenskab af Journalist foretog med den i Danmark byggede russiske Isbryder »Nadeschnij«, da denne var paa Prøvetur i den finske Bugt, og hvori ogsaa en kendt Grønlandsforsker deltog, vakttes hans levende Interesse for arktisk Forskning, uden at der dog foreløbig aabnedes ham Udsigt til at faa denne tilfredsstillet. Men da han paa Studenterrejsen til Island 1900 traf sammen med Knud Rasmussen (s. d.), hos hvem den samme Interesse i endnu højere Grad var brændende, enedes de to om sammen at starte en Ekspedition med det Formaal dels at undersøge Forholdene i det koloniserede Vestgrønland, dels at søge Forbindelse med Polareski-moerne ved Smith Sund. Uagtet Planen herom mødte Modstand hos Autoriteterne, lykkedes det dog omsider at opnaa Adgangstilladelse til Grønland, og i Foraaret 1902 startedes Den litterære

Grønlandsekspedition med M. E. som Leder og Knud Rasmussen, Maleren Harald Moltke og Lægen A. Bertelsen som Medlemmer; i Godthaab knyttedes desuden den grønlandske Kateket Jørgen Brønlund (s. d.), Knud Rasmussens Barndomsven, til som Tolk og Slædekusk. Turen gik først langs Kysten nordpaa til Diskøen, som under store Vanskeligheder krydsedes med Slæde, og sent paa Efteraaret samledes Ekspeditionen i Jakobshavn, hvor den overvintrede, indtil den omkr. Febr. 1903 paa ny startede til Úmánaq og Upernavik. Her frattraadte Læge Bertelsen, og Ekspeditionens øvrige Medlemmer begav sig nordefter mod Kap York og Smith Sund. Mod almindelig Forventning og uagtet Maleren Moltke undervejs blev angrebet af en livsfarlig Sygdom og under store Vanskeligheder maatte transporteres liggende paa en Slæde, lykkedes det Ekspeditionen at forcere den ret ukendte og ikke tidligere i sin Helhed med Slæde passerede Melvillebugt og naa Kap York. I dette Distrikt tilbragte Ekspeditionen derefter Sommeren og den følgende Vinter under meget primitive Forhold, men i særdeles god Forstaaelse med Befolkningen, hvis Liv, Sæder, Skikke og Tankegang den til Bunds lærte at kende. Hen paa Vinteren 1904 drog Ekspeditionen tilbage over Melvillebugten og rejste i den følgende Sommer sydpaa langs Kysten helt til Julianehaab, hvorfra den returnerede til Kbh. M. E., som paa Forhaand var stærkt kritisk indstillet over for Monopolet og den danske Grønlands-administration, fik under Ekspeditionens Forløb sit Syn herpaa betydeligt ændret, ligesom han, der først havde været tilbøjelig til at anse de hedenske Polareskimoers aandelige Kaar for lykkeligere end deres kristne Stammefrænders, nu helt havde skiftet Mening og ved Hjemkomsten traadte stærkt i Skranken for Distriktets Kolonisering og Befolkningens Kristianisering. — Som Resultater af Ekspeditionen udgav han 1904 Digtsamlingen »Isblink«, 1905 sit i Bethesda holdte Foredrag »Kap York« og 1906 sammen med Harald Moltke Værket »Grønland«. — Efter Afslutningen af denne sin første Polarrejse gik M. E. snart i Gang med at faa en ny i Stand, og det lykkedes ham ret hurtigt at samle en udmærket Stab af Medarbejdere, med hvilke han allerede 1906 startede Danmark-Ekspeditionen til den nordligste Del af Østgrønland, som endnu henlaa uundersøgt. Med ukuelig Energi gennemførte han Ekspeditionens Program og drog selv i Følge med Høeg Hagen (s. d.) og Jørgen Brønlund i Vinteren 1907 ud paa en Undersøgelles- og Kortlægningsrejse til Independence Sund, som han konstaterede var en Fjord. Her blev han og hans Ledsagere ved Islæggets Opbrud tvunget til at oversomme og om Efteraaret at søge over Land

tilbage til Skibets Overvintringssted, men paa denne forcerede Rejse omkom de alle efter under utrolige Savn og Strabadser omsider at være naaet ned paa Isen ved Lamberts Land. — Udvalgte Fortællinger under Titlen »Fra Klit og Hav«, 1912. — Maleri (med Knud Rasmussen) af Harald Moltke 1931 (Fr.borg). Tegning af samme 1903. To Portrætstudier af Vald. Neiiendam 1905. — Statue i Ringkøbing 1916 af Chr. Skikkild. Mindesmærke for M. E. o. fl. af Kai Nielsen 1912 paa Langelinie.

Georg Brandes: Samlede Skrifter, XV, 1905, S. 350—56 fra 1904. Politiken 18. Aug. 1908. Achton Friis: Danmark-Ekspeditionen til Grønlands Nordøstkyst, 1909. Meddelelser om Grønland, XLI, 1913, S. 1—270. S. P. Cortsen: Studenterne fra 1895, 1921, S. 222 ff. Harald Moltke: Livsrejsen, 1936.

H. Ostermann.

Müller, jfr. Møller. Den adlede Slægt M. udspringer fra Købmand i Itzehoe Henrik M., hvis Søn nedenn. Rentemester Henrik M. (1609—92) 1674 optoges i Adelstanden; han var Fader til Amtmand Henrik M. (1635—1717) — med hvis Sønnesøns Sønnesøn Bolsmand Frederik Schinckel M. (1794—1871) Slægten uddøde — til Amtmand paa Island Christian M. (1638—1720) til Kattrup, samt til Anna Cathrine M. (ca. 1635—efter 90) til Kornerup og Bøstrup, gift med Major Caspar Bartholin (v. Bartlin) (1618—70), til Drude M. (1644—1704) til Lejregaard m. m., der ægtede Thomas Fincke (1632—77, s. d.), og til Sophie M. (d. 1718) til Sonnerup, der var gift med Johannes Fincke (1636—1708). — Af de borgerlige Slægter føres en tilbage til Godsforvalter paa Boller Peter M. (1675—1749); af hans Børn skal nævnes Adolfin Sophie M. (1712—53), gift med Kancelliraad Jochum Hansen Rodenborg (1753 adlet de Lichtenhjem) (1700—75), Borgmester i Aarhus Ulrich Christian M. (1710—58), Sognepræst til Karlby og Voldby Jeremias M. (1711—56) og nedenn. Konferensraad Friederich Adam M. (1725—95); denne var Fader til Konferensraad, Højesterets-assessor Adam Gottlob M. (1769—1833) og til nedenn. Biskop, Professor Peter Erasmus M. (1776—1834), hvis Sønner var de nedenn. Historiemaleren Adam August M. (1811—44), Etatsraad, Professor Carl Ludvig M. (1809—91) og Højesteretsassessor Otto Frederik M. (1807—82), der var Fader til Komponisten P. E. Lange-M. (1850—1926, s. d.). Carl Ludvig M. var Fader til Charlotte Louise M. (1851—1934), Moder til Landøkonomen Niels Oluf Hofman-Bang (f. 1872, s. d.), til Civilingeniør, dansk Konsul i Danzig Adam Vilhelm M. (1842—91) og til de nedenn. Kammerherre, Overførster Peter Erasmus M. (1840—1926) og Arkæologen

Sophus Otto M. (1846—1934); denne var Fader til Overlæge i Odense Sven M. (f. 1883) og til Malerinden Bodil M. (f. 1884), gift med Museumsdirektør Vilhelm Slomann (f. 1885, s. d.).

Ovenn. Sognepræst Jeremias M. (1711—56) var Bedstefader til Sognepræst i Vejby og Tibirke, Dr. phil. Jeremias M. (1783—1848), fra hvem Slægterne Malta-M. og Lemvigh-M. nedstammer; af hans Sønner skal nævnes Hørkræmmer Johan (Jean) Frederik Lemvigh M. (1823—88), Fader til Grosserer Adolph Christian Lemvigh-M. (1853—1929, s. d.). — En anden Slægt føres tilbage til Vejrmøller i Ribe Christen Andersen, hvis Søn Divisionskirurg Hans Christian M. (1759—1826) var Fader til nedenn. Præst og Seminarieførstander Ludvig Christian M. (1806—51), af hvis Børn skal nævnes Helga Marie M. (1841—1919), gift med Orgelspilleren, Komponisten Johan Gottfred Matthison-Hansen (1832—1909, s. d.) og nedenn. Forfatter Sigurd Hjorth M. (1844—1918); denne var Fader til nedenn. Historiker Paul Læssøe M. (f. 1878). — Urtegaardsmand Niels Hansen (d. 1768) i Odense var Fader til nedenn. Slotsgartner Hans M. (1743—1816), hvis Søn Sognepræst i Husby Niels M. (1769—1833) var Bedstefader til nedenn. Pastor Hans Christian Diderik M. (1835—1902) — hvis Søn er Lægemissionæren Christian Frederik Frimodt-Møller (f. 1877, s. d.) — til Mathea Elisabeth M. (1834—90), gift med Zoologen Christian Frederik Lütken (1827—1901, s. d.), til Stadsfysicus i Helsingør Niels Peter Wilhelm M. (1832—1910) og til Johanne Kristiane M. (1837—1914), der i sit Ægteskab med Provst Gabriel Thomas Skat Rørdam Heiberg (1832—1917) var Moder til Lægerne K. A. Heiberg (f. 1880, s. d.) og Povl Heiberg (f. 1868, s. d.). — Flere Slægter M. er indvandret sydfra, det gælder saaledes om den, der føres tilbage til Rektor Heinrich Nicolai M. i Sondershausen, og som indkom med dennes Søn Hoftrompeter Jochum Nicolaus M. (d. 1763), der var Fader til nedenn. Naturforsker Otto Frederik M. (1730—84) og til Kobberstikkeren Christian Frederik M. (1744—1814), hvis Datter Anna Louise (Lise) Frederikke M. (ca. 1778—1831), ægtede Komponisten Edouard Du Puy (ca. 1770—1822, s. d.). — Indvandret er formentlig ogsaa en Militærslægt, hvis Stamfader var Generalmajor, Kommandant i Oldenburg Friederich (eller Gottfried) Wilhelm M. (d. 1766); han var Fader til Elsabe Elisabeth Charlotte M. (1723—98), gift med Generaløjntant Heinrich Sigismund Castonier (1692—1766, s. d.), og til Oberst Johan Diedrich Philip M. (d. 1812), hvis Sønnesøn var nedenn. General Carl Philip Friedemann Maximilian M. (1808—84).

Danmarks Adels Aarbog, XXII, 1905, S. 337—42; XXVIII, 1911, S. 578 f.; XXXII, 1915, S. 608; XL, 1923, S. 553; LI, 1934, S. 278f.; LII, 1935, II, S. 144. — Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, II, 1911, S. 293—334. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 641—54. Samme i Berl. Tid. 22. Jan. 1932. — Lengnicks Stamtavler: Lütken, 1857, S. 26.

Albert Fabricius.

Müller, Adam August, 1811—44, Historiemaler. F. 16. Aug. 1811 i Kbh. (Frue), d. 15. Marts 1844 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Professor, senere Biskop P. E. M. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Født i en lærd og kultiveret Slægt og Søstersøn af Maleren Kratzenstein Stub havde M. særlige Betingelser for at producere sig inden for Historiemaleriet. 1825 blev han Elev af C. W. Eckersberg og kom snart efter ind paa Akademiets Tegneskole; 1828 blev han Elev af Modelskolen og udstillede n. A. første Gang paa Charlottenborg: »Aladdin, staaende bag Pillen, ser Gulnare«. To andre Figurbilleder malede tidligt i 30'erne blev købt til Den kgl. Malerisamling, men er ikke længere udstillede. 1832 og 1833 belønnedes M.s Præstationer med Sølvmedaillerne. Hans første Udenlandsrejse, i Sommeren 1834, gik til Tyskland og Bøhmen. N. A. fik han den mindre Guldmedaille for »Odysseus kommer til Nausikaa«. Derefter rejste han Sommeren 1836 i Norge. Den store Guldmedaille tilfaldt ham 1837 for »David, som opmuntrer Saul ved sit Harpespil«. Vistnok som den eneste efterkom M. 1836 Kunstforeningens Indbydelse til at fremkomme med Forslag til Kompositioner i Anledning af Reformationsjubilæet. Skitsen til »Luther paa Rigsdagen i Worms« hænger paa Den Hirschsprungeske Samling, og herefter udførtes 1837—38 det store Billede, der skænkedes til Ophængning i Helligaandskirken Kor. Det meget dygtigt gennemførte Maleri udmærker sig som en overbevisende iscenesat Gruppering af udtryksfulde Figurer, men savner personligt malerisk Præg. Da Eddelien havde faaet den store Guldmedaille samtidig med M., maatte de to Kunstnere 1838 konkurrere om det dertil knyttede Stipendium; Eddelien sejrede, men i Begyndelsen af 1839 bevilgedes der M. paa Thorvaldsens Forbøn et ekstra Stipendium for to Aar af Finanskassen, ligesom han senere fik et tilsvarende Beløb af Akademiets Midler, saaledes at Nederlaget i Realiteten intet betød. M. rejste med Ophold i München over Bolzano til Milano og videre over Torino til Nizza, hvor han i Marts pludselig mødte Foraaret. Derfra var Ruten lagt over Genova og Firenze til Rom. Han studerede og kopierede den tidligere italienske Kunst

indgaaende, og tydelige Spor heraf ses i hans senere Produktion, der i sine Tendenser viser ham paa Linie med de tyske Nazarenere. Særlig klart fremtræder denne Tilbøjelighed for malerisk Arkaisering i Thorvaldsens Museums »Kristus og Evangelisterne« fra 1842. Billedet har idealiserede Skikkelser i en til det uvirkelige forædlet Natur: Farven er behandlet med overlegen Sikkerhed, men mangler ganske den inspirerede Individualitet, der udmærker mange af Læreren Eckersbergs Figurbilleder. Trodsende en begyndende Brystsyge gjorde M. sit Hovedværk færdigt i Italien. Det bragte ham Udstillingsmedaillen, og han blev agreeret derpaa, men hans Medlemsstykke hindrede den fremadskridende Sygdom ham i at faa udført. — Foruden de allerede nævnte religiøse Malerier har M. udført Altertavler til forskellige Landsbykirker, saaledes i Endeslev (1836), Grevinge (1838) og Herfølge (1840). Han har desuden beskæftiget sig med Genrekompositioner (enkelte nydelige Tegninger af denne Kategori ligger i Kobberstiksamlingen), og han var tillige stadig beskæftiget som Portrætmaler. I sidstnævnte Egenskab er han repræsenteret baade paa Kunstmuseet og paa Fr.borg. Der kendes ogsaa en Række Raderinger af ham. I sit korte Liv fik M. saaledes en ret omfattende Produktion fra Haanden. Hans fine Kultur gør sig sympatisk gældende, men har dog aabenbart virket som et Panser, der var for stærkt til, at den spinkle Kunstnernatur kunde gennembyrde det. — Gravmonument af H. E. Freund (efter 1840) med Thorvaldsens Relief af Kunstens Genius. — Selvportræt 1844. Maleri af J. V. Gertner. Tegning af samme 1843 (Fr.borg). Lito-grafi derefter fra Em. Bærentzen & Co. ca. 1844.

Dansk Pantheon, 1842—51. Ill. Tid. 22. Juli 1877.

Erik Zahle.

Müller, Anton, —1755—, Maler. D. i Rom.

Om M.s Afstamning og Uddannelsesforhold vides intet, men han maa tidligt have lært at male og være kommet i Forbindelse med indflydelsesrige Mæcener, thi ca. 1750 kunde han rejse til Paris; han og Johs. Wiedewelt modtog 1752 som de to første et kgl. Rejsestipendium paa 400 Rdl. aarlig til Uddannelse; det fornyedes (efter hans Ansøgning til Grev Moltke) 1754 som Akademiets store Stipendium for yderligere tre Aar. I Paris arbejdede han for Boucher. 1754 rejste han med Ophold over Lyon, Marseille, Livorno, Firenze, Bologna og Siena, ivrigt beskæftiget undervejs, til Rom, hvor han ankom i Nov. Han sluttede sig ikke som Wiedewelt og Als til den Winckelmann'ske Kreds, men stod snarere i et Modsætningsforhold til den. 1756 gik han over til Katolicismen og skal være død, højt bedaget, som Munk i et Kloster.

Hans Omvendelse vakte stor Opsigt i de germanske Kunstnerkredse, og man frygtede for, at den skulde faa Virkning paa hele Stipendieordningen, saa Besøg i Rom blev forbudt. Men Kbh. forholdt sig rolig; man synes der allerede længe at have været klar over hans Upaalidelighed. M. maa have været et fremragende Malertalent; Karl Madsen siger spøgende, at han vel er den danske Kunstner, hvis Værker har opnaaet højeste Pris, om end de er gaaet under andet Navn (Bouchers). 1753 afkøbte Kongen ham forskellige Billeder, og hans fortrinlige »Venus og Amor« (Paris 1754) findes paa Kunstmuseet; det har vist sig at være en Kopi af et nu forsvundet Værk af Boucher. Ogsaa som Tegner er M. meget dygtig (Kobberstiksamlingen). Personlig synes han at have været en meget utiltalende Karakter. Den danske Legationspræst i Paris nævner ham som den »liederliche M.«, og Wasserschebe siger, at han var et »mauvais sujet«, som ikke alene udgav Kopier for sine originale Arbejder, men endog skal have forfalsket Anbefalinger. Winckelmann i Rom taler om den »elende M.«. Hvorom alting er, Danmark mistede i ham vel sin Tids betydeligste Malerbegavelse; den Plads, der var beregnet til ham her hjemme, tilfaldt Mandelberg.

Karl Madsen i Kunstbladet 1909—10, S. 229—34.

O. Andrup.

Müller, Caroline, se Walter.

Müller, Friederich (Fritz) Adam, 1725—95, Kobberstiksamlers. F. 28. Maj 1725 paa Boller, d. 28. Febr. 1795 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Helligg. K.). Forældre: Forvalter Peter M. (1675—1749) og Aurelia Anchersen (1684—1754). Gift 15. Sept. 1763 i Tikøb med Marthe Sophie Garboe, f. 11. Okt. 1745 i Tikøb, d. 20. Febr. 1780 i Kbh. (Helligg.), D. af Konsistorialraad, Provst, Magister Rasmus Henriksen G. (1699—1784, gift 1° 1724 med Else Maria Sevel, d. 1729, gift 1° 1720 med Sognepræst i Tikøb, Magister Jens Jensen Bircherod, 1691—1723) og Charlotte Sophie Linne-mann (d. 1763).

M. blev Student 1743 fra Horsens og valgte derefter Kontor- og Embedsvejen. 1758 udnævntes han til Hofskriver og 1765 til Stempelpapirforvalter i Danmark og Norge. Det er imidlertid som Skaber af det saakaldte M.ske Pinakotek, at hans Navn stadig er kendt. M. var en god Kender af grafisk Kunst og en ivrig Samler. I denne sidste Egenskab koncentrerede han sig om Kobberstik og Raderinger udførte af Kunstnere i Danmark samt om Blade med danske Motiver, og paa en kyndig og beundringsværdig

Maade interesserede han sig i samme Grad for ældre som for samtidig Grafik. 1786 ordnede han de ca. 4500 Blade, som han havde erhvervet gennem 50 Aar, lod dem oplæbe og indbinde i 25 Folianter med Titlen »Pinacotheca Dano-Norvegica ære incisa collecta & in ordinem redacta a F. A. Müller«. Efter hans Død købtes Samlingen til Det kgl. Bibliotek mod en aarlig Livrente paa 200 Rdl. til M.s Datter, og her opbevares den stadig i sin oprindelige Form. Som sædvanligt i Datiden er Samlingen ikonografisk ordnet; først danske Portrætter: kongelige, adelige etc., dernæst danske historiske Begivenheder, topografiske Prospekter her fra Landet, Kunstneres Arbejder, Dragter, Satirer etc. I Det kgl. Bibliotek findes M.s egen haandskrevne, udførlige Fortegnelse over Pinakoteket; 1796 udgav Sønnen A. G. M. en trykt Oversigt. Med sine som Regel fremragende Tryk og ofte sjældne Blade er M.s Pinakotek uundværligt for Studiet af dansk Grafik fra det 16. Aarh. indtil 1780'erne. Samlingen er ganske vist kunsthistorisk vanskeligt tilgængelig, idet en enkelt Kunstners Værk kan være fordelt over alle 25 Bind. At Samtiden anerkendte M.s Evner som Kender af grafisk Kunst, kan ses deraf, at han 1783—90 sammen med J. F. Clemens, Jon Erichsen og J. Wiedewelt var Medlem af den Kommission, der skulde ordne Det kgl. Biblioteks Samlinger af Kobberstik. Ifølge F. J. Meier var Wiedewelt dog den, som her trak det største Læs. Endvidere var M. Medudgiver af »Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den kgl. Samling« (1791). — Justitsraad 1765. Etatsraad 1774. Konferensraad 1784. — Maleri. Marmorrelief af J. Wiedewelt 1795 (Kgl. Bibliotek), stukket af J. F. Clemens 1795—96.

J. Baden: Univ.-Journal 1795, S. 47; 1797, S. 144. E. C. Werlauff: Hist. Efterretn. om det st. kgl. Bibl., 1844. F. J. Meier: Efterretn. om Billedhuggeren Johs. Wiedewelt, 1877, S. 133, 143, 273, 278.

Jørgen Sthyr.

Müller, Frantz Henrich, 1732—1820, Kemiker, Porcelænsfabriker. F. 17. Nov. 1732 i Kbh. (Petri), d. 4. Marts 1820 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Materialforvalter Frantz Henrich M. (ca. 1685—1746) og Øllegaard Christiane Ehlers (1706—37). Gift 1° 23. Maj 1764 i Kbh. (Fred. Ty.) med Maria Dorothea Berger, f. ca. 1742, d. 5. Juni 1779 i Kbh. (Helligg.). 2° 7. Jan. 1780 i Kbh. (Helligg.) med Ane Kathrine Holm, f. 20. Juni 1743 i Nyborg, d. 24. April 1822 i Hillerød, D. af Stads- og Garnisonskirurg Thomas Nicolai H. (d. 1761) og Cathrine Lucie v. Lengercken (1711—46).

M. kom 1746 i Lære paa Kong Salomons Apotek, hvor Provi-

soren Joachim Dietrich Cappel gav ham Interesse for Kemi og Mineralogi. 21 Aar gammel fik han Plads i Drammen; senere tilbragte han ogsaa et Aar i Uppsala for at høre Linné. Da Cappel fik Apoteket ved Frederiks Hospital, tog M. Stilling hos ham og holdt her i Laboratoriet offentlige Forelæsninger over Mineralogi. 1759 studerede han Probérkunsten i Harzen og Hamburg og blev derefter 1760 udnævnt til Guardein ved Kurantbankens Udmøntning; men denne ophørte 1766. 1768 fik han efter Strid med Apotekerne Bevilling til at nedsætte sig som Laborant og Materialist en gros. Han havde allerede nu en saadan Anseelse, at Staten anvendte ham ved metallurgiske og kemiske Afgørelser. 1773 forpagtede han Vajsenhusets Apotek, og saa maatte han bekvemme sig til at tage farmaceutisk Eksamen. 1785 købte han endelig Christianshavns Apotek, som han drev til 1795. Han opnaaede 1780 ved Luxdorps Hjælp at blive Medlem af Videnskabernes Selskab og optraadte ofte som sagkyndig for Kommercekollegiet. M.s Indsats er dog især knyttet til Den kgl. Porcelainsfabrik, som han stiftede. Allerede 1765, da Fourniers Fabrik ved Rysensstens Bastion blev opgivet, fik M. og J. G. Richter Lejlighed til at eksperimentere med Forsøg paa Fremstilling af ægte Porcelæn, men uden Resultat. Senere genoptog han Forsøgene, og 1772 lykkedes det ham med Brug af bornholmsk Ler for første Gang her i Landet at fremstille ægte Porcelæn; han fik forskellig Støtte i det følgende Aar fra offentlig Side, indsendte smaa Prøver paa sin Fabrikation (en Daase, en Flaske o. l.) og havde skaffet sig betydelig Protektion, men naaede ikke sit Ønske: at Staten skulde anlægge en Porcelænsfabrik med ham som Direktør. Okt. 1774 udsendte han da Indbydelse til Aktietegning i en Fabrik, men det strandede paa manglende Interesse hos Offentligheden, indtil M. kom i Forbindelse med Konferensraad Theodorus Holm, Enkedronningens Kabinetssekretær, som fattede Interesse for Foretagendet og med Støtte fra Kongehuset fik tegnet de nødvendige 19 000 Rdl. Aktier. 1775 fik Fabrikken 50 Aars Monopol paa at lave Porcelæn i Riget, M. blev Fabrikmester, Holm, P. F. Suhm, Høegh-Guldberg og General v. Eickstedt dannede Direktionen, og en Gaard paa Købmagergade, nær Rundetaarn, erhvervedes. For sin Opfindelse belønnedes M. 1775 med Landhusholdningsselskabets Guldmedaille. Arbejdet begyndte, og M. iværksatte hele Fabrikationen og lavede Recepter til Farverne, men foreløbig var der kun Udgifter, ingen Indtægter, da der saa at sige kun arbejdedes for Lager og Bestilling. Da besluttede Aktionærerne at tilbyde Kongen Fabrikken, og han overtog den 1779; Aktierne tilbagebetaltes til Kurs 120,

og Den kgl. Porcelainsfabrik var saaledes en Realitet. 1780 blev M. Inspektør ved Fabrikken, og s. A. aabnedes dens Udsalg. 1794 blev M. efter Holms Død en af Fabrikkens to Administratorer; han afskedigedes som saadan 1801, men udnævntes til Meddirektør i Administrationen (General-Postdirektionen, senere Kommercekollegiet); det var en Retrætestilling, hvorfra han dog stundom traadte frem for at hjælpe og kritisere. M. har unægtelige Fortjenester som Kemiker, som Opfinder af dansk Porcelæn; hans Arbejdskraft og Energi bragte Fabrikken over mange Vanskeligheder; hans Initiativ var betydeligt. Derimod synes han trods alt ikke at have været dygtig som Administrator, i hvert Fald ikke at have formaaet at afpasse Fabrikationen efter Afsætningsmulighederne; Lagerets Værdi steg til store Summer, og Gælden til Statskassen, som derved opstod, generede i høj Grad Arbejdet og Fabrikkens Position. Hans oprindelige Porcelænsmasse ændredes og forbedredes, antagelig ved indkaldte Udlændinges Hjælp, Glasuren ligeledes, enkelte Farver ogsaa. Oprindelig var Fabrikken anlagt alene for groft Brugsporcelæn, senere optoges, vel mest af Hensyn til Hoffets Krav, Luksusporcelæn, men M. var ikke overlegen nok til paa dette Felt at give Tøjlerne fra sig, saa der kom virkelig kunstnerisk Assistance til. Arkivernes Papirer viser M. som en Koleriker, en mistænksom Person, meget selvfølende og saarbar, men ogsaa som en Mand, der med Iver gaar op i og ind for de Opgaver, han har paataget sig, som vanskeligt vil give nogen Magt fra sig eller se noget ændret i, hvad han engang havde ordnet; en besværlig Medarbejder og overordnet. Men han var unægtelig Centralkraften i Fabrikken i 18. Aarh., den bestemmende, initiativtagende og tilrettelæggende, og Hovedæren for denne dens trods alt straalende Periode tilkommer da ham. — Justitsraad 1780. — R. 1809. — Blyantstegning og Tuschtegning af N. I. Bredal 1818 (Fr.borg), Fortegning for Litografi, der udgaves efter hans Død. Silhouetter paa Porcelæn (Kunstindustrimuseet). Buste.

C. Nyrop i Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1901, S. 172—217. Samme i Fra Arkiv og Museum, IV, 1909—11, S. 95 f. Karl Madsen i Tidsskr. for Kunstindustri, IX, 1893, S. 37—115. Ad. Clément sst., S. 208 ff. Emil Hannover: Keramisk Haandbog, II, 2, 1924. Arthur Hayden: Royal Copenhagen Porcelain, 1911. Victor P. Christensen: Den kgl. danske Porcelainsfabrik i 18. Aarh., 1938. E. Dam i Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., I, 1898, S. 192 f. Samme: De danske Apotekers Historie, II, 1928, S. 142—46.

O. Andrup.

Müller (Møller), Frederik **Gotthold**, 1795—1882, Officer, Hofembedsmand. F. 17. Juni 1795 i Fjellerup ved Grenaa, d. 9. Jan. 1882 i Skovridergaarden Stenderupstrand, begr. i Aarhus. For-

ældre: Sognepræst Thomas Høeg Christophersen Møller (1755—1802) og Dorothea Kallager (1764—1839, gift 2° 1803 med Sukkerhuskontrollør Hans Severin Engelbrecht Bentzon, ca. 1760—1822). Gift 21. April 1818 paa Oppy, Pas de Calais, med Maria Carolina Ferdinanda Augusta v. Gähler, f. 5. Juni 1791 i Randers, d. 16. Nov. 1861 paa Louisenhøj ved Aarhus, D. af Generalmajor Caspar Friedrich v. G. (1737—97) og Elisabeth Lucia Christina v. Oertz(en) (1758—1843).

M. gennemgik 1808—11 Frikorporalskolen og blev 1811 Sekondløjtnant i Rytteriet (Anc. 1810), var 1816—18 ved Besættelseskorpsset i Frankrig, blev 1817 kar., 1820 virkelig Premierløjtnant, fik 1827 forbeholdt Ritmesters Anciennitet, blev 1833 kar. Ritmester og Sekondritmester og ansattes som Adjutant hos sin Regimentschef, Prins Frederik Ferdinand. Han var ikke særlig begavet, men en fin Karakter, var pligtopfyldende, havde gode militære Anlæg, var almindeligt agtet, og hans Giftermaal havde bidraget meget til at skaffe ham en Position. 1839 fik han Majors Karakter, 1841 Majors Anciennitet, men var endnu 1842 Sekondritmester, blev 1848 Oberstløjtnant à la suite, n. A. kar., 1852 virkelig Oberst. 1856 traadte han fra som Adjutant og fungerende Stabschef hos Prinsen, blev Generalmajor og Brigadekommandør i Fredericia, derefter i Slesvig. Han havde gentagne Gange overværet Manøvrer i Udlandet. I Treaarskrigen deltog han 1849, bl. a. som Leder af Fægtningen ved Aarhus, og 1850 var han Stabschef ved Reservekavaleriet. 1860 afskedigedes han, da Krigsministeren mente, at han ikke var de vanskelige politiske Forhold i Hertugdømmerne voksen. — 1834 havde han faaet Præmie for et Arbejde om Undervisningen i Felttjeneste ved Rytteriet, og i »Milit. Repertorium«, IV, 1838, har han givet Beretning om en Troppesamling i Rusland 1837. I »Tidsskrift for Krigsvæsen« 1856 søgte han at imødegaa en Kritik af C. Hegermann-Lindenchrone af vort Rytteri i Treaarskrigen. Paa Grundlag af M.s udførlige, elskværdige og diskrete Dagbogsoptegnelser har E. Bodenhoff udgivet »En Officers Optegnelser« (Museum, 1894, II), »Svundne Tider« (1912), »Den gamle General« (1914), »Hoffiv under trende Konger« (1913) og »Kongesorger« (1913), af hvilke de to sidstnævnte bringer ikke lidt af Interesse og havde fortjent en omhyggelig Udgivelse. — R. 1836. DM. 1844. K. 1851. — Maleri ca. 1817 i Familieej. Litografi fra Em. Bærentzen & Co.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1873—78, S. 544 f., 687—89, 960—62 og passim; III, 1880—87, passim. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, I—II, 1920—21. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 481.

Rockstroh.

Müller, Hans Christian Diderik, 1835—1902, Præst, Politiker. F. 5. Sept. 1835 i Odense, d. 24. Febr. 1902 i Herfølge, begr. sst. Forældre: Kasserer ved Odense Fattigvæsen og i Fyns Stifts Sparekasse, Kancelliraad Hans M. (1800—71) og Marie Margrethe Lütken (1795—1874). Gift 1° 8. Sept. 1870 i Kbh. (Johs.) med Cornelia Marie Nicoline Frimodt, f. 18. Sept. 1836 paa Birkende-gaard, Særslev Sogn, d. 12. Sept. 1888 i Herfølge, D. af Gods-inspektør paa Lerchenborg, Kammerraad, Landvæsenskommissær, exam. jur. Johan F. (1792—1855) og Nicoline Cathrine Nielsen (1798—1882). 2° 21. April 1891 i Roskilde med Ida Juliane Jacobine Bull, f. 3. Okt. 1850 i Kbh. (Trin.), d. 25. Marts 1901 i Herfølge, D. af Litograf Otto Adolf Emil B. (1814—74) og Elise Margrethe Frantzen (1821—90).

M. blev Student 1854 fra Odense og cand. theol. 1859, var nogle Aar Lærer i Kbh. og blev 1875 Sognepræst i Bregninge paa Taa-singe, 1882 i Ledøje og Smørum og 1886 i Herfølge (til 1893 med Sædder som Anneks). Fra Ungdommen interesserede han sig for kirkeretlige og kirkeorganisatoriske Forhold og var ikke lidt af en Jurist. Han studerede Kirkeret i Tyskland og Schweiz 1859, havde fra 1866 flere Aars ministeriel Understøttelse til lignende Studier og udgav 1868—71 det ufuldendte Arbejde »Om Stat og Kirke eller de religiøse og kirkelige Forhold i Danmark efter Danmarks Riges Grundlov«, hvor han som altid hævdede Kirkens Uafhængig-hed af Staten. 1896 var han Medstifter af og en Tid Næstformand i Præsteforeningen. Ogsaa sociale Spørgsmaal interesserede ham, og 1866 udarbejdede han det første Udkast til en samlet Velgøren-hedsplan for Kbh. I Politik var han tidligt virksom, repræsenterede 1869—72 Middelfart i Folketinget og tilhørte Mellempartiet, faldt 1873 og søgte senere forgæves Valg som Højremand dels i Middelfart, dels i Køge. Han var i sine senere Aar en af Højres mest energiske og kundskabsrige Agitatorer, der dog manglede Klarhed og Flugt. 1866 og 1894 udgav han nyttige Haandbøger over Rigs-dagsvalgene 1848—66 og 1866—94 og 1867 over Ministerierne. Hans store politisk-historiske Arkiv skænkedes efter hans Død til Statsbiblioteket i Aarhus. — R. 1895.

Østsjællands Folkeblad 25., 27. Febr., 2. Marts 1902. *Poul Engelstoft.*

Müller, Hans, 1743—1816, kgl. Haveinspektør. F. 9. Nov. 1743 i Odense, d. 20. Aug. 1816 sst., begr. sst. Forældre: Urtegaards-mand Niels Hansen (d. 1768) og Margaretha Larsdatter (d. 1768). Gift 1° med Anna Maria Margaretha Knudsen, f. ca. 1733, begr. 5. Juni 1778 i Odense. 2° 13. Aug. 1779 i Odense med Margrethe

Elisabeth Türck, f. 7. Okt. 1745 i Odense, d. 31. Marts 1825 sst., D. af Pauker ved General Neubergs Regiment Johan Carl Daniel T. og Frederikke Sophie Langgreen.

Ved Forældrenes Død var H. M. Gartner ved Opslou Ladegaard ved Kristiania. Han kom hjem for at overtage deres Hus og Have og fik Borgerskab som Urtemand 1769 under Navnet Hans Nielsen M. 1785 overdroges det ham at forestaa Ledelsen af den Statsplanteskole for Frugttræer, som da var under Anlæggelse i Odense, ligesom han siden ledede Driften af samme. Dette skete uden nogen som helst Godtgørelse fra Statens Side; men efter sit Ønske fik M. Titel af Haveinspektør, idet han ønskede at kunne oplære unge Gartnere; da man var af den Opfattelse, at det vilde være »til Gavn for det almindelige«, at han kunde øve denne Gerning, og da desuden den Mand, som var Medleder af Planteskolen samt Slottets Gartner og Slotsforvalter (Andreas Baltzar Holm, ca. 1740—1818), heller ikke var udlært som Gartner, men tidligere Lakaj, fik M. Lov at bære denne Titel. Med stor Dygtighed drev han og Holm Planteskolen frem til at yde ikke blot det, den kontraktmæssigt skulde yde, men endnu mere, og i den 1795 opsatte »Haand-Protocol over Frugttræ-Sorterne, som findes i den kgl. Frugttræ-Planteskole ved Odense« ses det, at der har været et Sortiment paa ikke mindre end 102 Æblesorter, 59 Pærer, 31 Kirsebær og 43 Blommer; af de tiltrukne Træer udleveredes der aarlig flere Tusinde Eksemplarer til Bønderne. Efter i 90'erne at have trukket sig ud af Arbejdet med Planteskolen (der fortsattes ved M.s Søn Johan M. (1770—1840) sammen med ovenn. Holm) syslede M. med Anlægsgartneri (Havekunst), og ham skyldes bl. a. Anlæggelsen af Odense Assistens Kirkegaard (indviet 1811), der siden er udvidet mange Gange, og hvis ældre Dele med de klippede Linde med Rette vækker Beundring. M.s Grav paa Kirkegaarden bærer paa Gravmælet Betegnelsen »Kirkegaardens Anlægger« og fredes af Kommunen. — Silhouet-Stik i Alm. dansk Gartnerfor- enings Portrætsamling.

Aarbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, XV, 1927, S. 269—75; XX, 1932, S. 220.

Johannes Tholle.

Müller, Heinrich, 1759—1814, Teolog og Skolemand. F. 25. Febr. 1759 i Jørl, Flensborg Amt, d. 9. Febr. 1814 i Kiel, begr. sst. (St. Jürgen). Forældre: Sognepræst Johann Hinrich Friedrich M. (1716—58) og Margarethe Petersen. Gift 1° 20. Okt. 1786 i Schönberg med Margaretha Dorothea Schetelig, døbt 8. Nov. 1760 i Schönberg, d. 18. Maj 1796 i Kiel, D. af Sognepræst August

Friedrich S. (1729—1806, gift 1° med Catharina Margaretha Schröder) og Margaretha Catharina Bruns (1737—1819). 2° 24. Dec. 1798 i Schönberg med Sophie Friederike Wilhelmine Trendelenburg, f. 26. April 1766 i Helmstedt, d. 10. Juli 1819 i Kiel, D. af Professor Adolf Friedrich T. (1737—1803, gift 2° 1798 med Jeannette Frederike Marie v. d. Lühe, d. 1805) og Justine Margaretha Elisabeth Brunsick (1736—95, gift 1° med Kancellisekretær Johann Heinrich Wiese, d. 1789).

M. studerede i Kiel (immatriculeret 1779), hvor Prokansleren, Professor theol. J. A. Cramer, tog sig af ham og 1782 fik ham ansat som Kateket ved det nyoprettede Skolelærerseminarium i Kiel. Cramer var dets officielle Leder, men M. var fra første Færd dets drivende Kraft. Efter Cramers Død (1788) udnævntes M. til Institutor og blev samtidig ekstraordinær teologisk Professor. Som Leder af det første Seminarium i Norden og som Banebryder for den nye kateketiske Metode vandt M. snart stort Ry, og han har præget et helt Slægtled af Teologer og Skolelærere i Hertugdømmerne. Som Præst og Ungdomslærer var han ret maadeholden Rationalist, men hans Elever i Seminariet tog mere haandgribeligt paa de nye Lærdomme og bragte derved M. og Seminariet i Vanry. Den danske Regering lod foretage en Undersøgelse af Forholdene, og 1805 stillede M. over for Valget mellem at tage sin Afsked eller lade sig udnævne til Professor i Filosofi ved Universitetet i Kiel. M. valgte det sidste, men i sin nye Stilling overskyggedes han ganske af den mere betydelige Reinhold. Hans Hovedværk er »Lehrbuch der Katechetik mit besonderer Hinsicht auf den katechetischen Religionsunterricht« (1815), som blev udgivet efter M.s Død af Vennen Pastor Dr. Funck i Altona. M.s Kateketik er ikke en populær Dogmatik, men en Lærebog i Didaktik. Sokratiske Begrebsudvikling skulde afløse den gamle Udenadslæren. — M.s Elever rejste ham 1818 et Mindesmærke paa hans Grav. Det vidner endnu om, at Mænd fra de forskelligste Lejre mindedes ham og hans Gerning med Taknemmelighed. — Stik af Voigts efter Tegning af samme.

Neue Schlesw.-Holst. Provinzialberichte, V, 1815, S. 35—42. J. O. Thiesz: Gelehrten-geschichte der Universität zu Kiel, II, 1803, S. 332—40. Walter Bülc: Geschichte des Studiums der praktischen Theologie an der Universität Kiel (Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengesch., I, 11), 1921, S. 52—55. Otto Brandt: Geistesleben und Politik um die Wende des 18. Jahrhunderts, 1925, S. 237—41, 438 f. H. Hejselbjerg Paulsen i Sønderjydske Aarbøger, 1934, S. 12—17.

H. Hejselbjerg Paulsen.

Müller, Henrik (Hinrich), 1609—92, Rentemester, Finans- og Forretningsmand. F. 16. Marts 1609 i Itzehoe, d. 2. Marts 1692

paa Lejregaard, begr. i Kbh. (Nic. K.). Forældre: Købmand Henrik M. og Cathrine Lorentzen (ca. 1580—1658). Gift 8. Maj 1636 i Kbh. (?) med Sophie Hansdatter, f. 20. Juni 1616 i Varberg, d. 3. Marts 1669, begr. i Kbh. (Nic. K.) (7. Maj 1674 efter sin Død tillagt adeligt Vaaben og Navnet Rosenstiern), D. af Raadmand i Varberg Hans Jensen (ca. 1580—1647) og Drude Root (ca. 1590—1651).

H. M. vakte i Itzehoeskolen »for hans gode Nemme« Statholder Gert Rantzaus Interesse og blev fra Femtenaarsalderen opdraget paa Breitenburg sammen med Statholderens Søn Christian, den senere Premierminister, hvem han 1627 fulgte til Sorø Akademi. 1628—30 gjorde han Tjeneste i Tyske Kancelli, 1630—32 hos Statholderen i Kbh., den senere Rigshofmester Franz Rantzau. Straks efter dennes Død gjorde Christian IV. ham Nov. 1632 til sin Kammerskriver, i hvilken Stilling han bestyrede Indtægterne i »Kongens eget Kammer«, til han Maj 1641 udnævntes til Tolder i Kbh. Allerede da havde han knyttet den nære Forbindelse med Byens Statholder, fra 1643 Rigshofmester Corfitz Ulfeldt, som gav ham rig Mulighed for at udnytte sin Stilling og sine finansielle Erfaringer til egen Profit. Han overtog store Leverancer til Kronen, især af Tømmer og andre Skibsmaterialier og Proviant til Holmen, under Krigen 1643—45 desuden af Skibe. For Leverancer til Holmen betalte Kronen 1640—49 i alt 1 710 000 Rdl.; heraf havde H. M. leveret for 692 000 Rdl., Christianshavn-Borgmesteren Jacob Madsen og Købmand Rasmus Jensen Helkand, med hvem han havde Kompagniskab, for henholdsvis 270 000 og 409 000 Rdl. Til Hyldingen og Kroningen 1648 leverede han Kramvarer, Vin o.s.v. for ca. 230 000 Rdl. Betalingen skete for Størsteparten i Anvisninger paa norske og danske Toldindtægter og Udlæg, almindeligvis paa særdeles favorable Vilkaar, af en Række Kronen tilhørende Ejendomme i Kbh. Her foretog H. M. omfattende Byggearbejder. Saaledes bl. a. i Nyboder, ved Børsen og ved Provianthuset, hvor han 1648 eller 1649 opførte et stort og smukt Værtshus, Byens fornemste, og et Boldhus (begge i 1650'erne overtaget af Kongen). Paa Østergade byggede han allerede 1640 sin egen prægtige Gaard (Nr. 54, senere i omdannet Skikkelse Efterslægtsselskabets Skole, til den 1908 erhvervedes af A. C. Illum), 1661 en anden i Silkegade; ogsaa paa Christianshavn havde han en Gaard med egen Havn. »Nybørs« (senere »De syv Søstre«, paa den nuværende Privatbanks Grund) skyldte ligeledes ham sin Tilblivelse. Storleverandøren og Byggespekulanten var imidlertid ogsaa en Pioner for den nye Manufakturindustri. 1649 fik han og Med-

participanter Privilegier paa et Saltværk paa Slotsholmen (ophævet før 1655), og s. A. anlagde han paa Hjortholm Mølle (1668 tilskødet Kongen og kaldet Frederiksdal) en Fabrik for Messingtraad og Jernvarer.

Ulfeldts Fald 1651 bragte et Øjeblik H. M. i Fare. Den til Undersøgelse af Righshofmesterens Finansforvaltning nedsatte Kommission fandt, at Tolderen ved sine Leverancer til Staten havde begaaet store Svigagtigheder af forskellig Art og vundet en uberettiget Profit paa over en kvart Mill. Rdl. Han kom i Arrest (Juli 1651), men fik snart Tilgivelse; den nødlidende Krone kunde ikke undvære hans Kredit, hans udstrakte Forretningsforbindelser, bl. a. med Marselis'erne, og hans finansielle Indsigt og Opfindsomhed. Han var Marts 1651 udnævnt til Generaltoldforvalter over Danmark, og han blev i denne Stilling — fra Jan. 1652 med »Gang og Sæde« foran Kbh.s Borgmestre —, til han Aug. 1655 blev Medlem af det nye Admiralitetsraad, og havde en stor Del af Æren for Toldrullen af 13. Aug. 1651, som, dog med et vist Maadehold, søger at gennemføre merkantilistisk-protektionistiske Synspunkter. Samtidig blomstrede hans merkantilt-industrielle Virkestrang. Han fik 1652 og 1653 Privilegier paa Besejling af Grønland og de vestindiske Øer, var Parthaver i det afrikanske Handelskompagni og drev flere norske Bjergværker, bl. a. Østerdalens Kobberværk. Han fortsatte sine Leverancer til Kronen og blev nu tillige, alene eller i Kompagni med Marselis'erne (Selio Marselis' Datter Constance ægtede 1661 hans ældste Søn Henrik) og Paul Klingenberg, en af dens største Laanydere, især under Krigen 1657—60. Ogsaa paa anden Maade var han virksom i det offentlige Tjeneste i Krigsaarene: som Admiralitetsraad (for Flaadens Udrustning), som Medlem af flere Kommissioner (bl. a. for Mønstring og Indkvartering under Belejringen) og som Diplomat. Febr. 1658 sendtes han til Fredsforhandlingen i Taastrup for at søge at vinde sin gamle Beskytter Ulfeldt. Ved Udstedelsen af Privilegietslagsnet til Kbh. Aug. 1658 virkede han som Mellemand mellem Regeringen og Borgerne.

Under Statsomvæltningen 1660 skimtes han i en lignende Rolle. Fra gammel Tid havde han Forbindelser med den nye Riggskatmester Hannibal Sehested, og denne kunde hverken som Finansleder eller i sin Privatøkonomi undvære H. M.s og Marselis'ernes Kredit. Dette var uden Tvivl Hovedaarsagen til, at H. M. Dec. s. A. (Bestalling 16. Febr. 1661) indtraadte som Rentemester, Assessor og Kammerraad i det nyoprettede Skatkammerkollegium. Han fik her først Konsumtionen og Tolden i Danmark og Ud-

betalingerne til Hær og Fæstninger, siden (1663—79) Tolden i begge Riger og Hofetatens Finanser under sig og indlagde sig Fortjeneste ved sit omhyggelige Bogholderi. Han tog ogsaa Del i det 1661 begyndte Matrikuleringsarbejde og vistnok tillige i Udarbejdelsen af den norske Toldrulle af 1662, ligesom han 1670 var Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af et nyt Skatteligningsgrundlag for Norge. For sine store Fordringer paa Kronen fik han Betaling i Krongods. Allerede 1651 havde han faaet udlagt Lønborggaard (N. Horne H.), 1658 fik han Pant i Sæbygaard med Krongodset i Løve H., Juli 1660 i Dragsholm, Skanderborg og Stjernholm Len. 1662 blev han Amtmand over Sæbygaard Amt og over Kalundborg Amt, som han tillige havde i Forpagtning, til det 1664 udlagdes til Gabriel Marselis, 1664 over Dragsholm Amt. 1663—64 fik han udlagt en Del af Roskilde Len og Ringsted Amt og hele Dragsholm og Sæbygaards Amter, i alt, med Lønborggaard, det 1662 udlagte Skjoldnæsholm (Ringsted H.), det 1663 udlagte Skullerupholm (Voldborg H.) og det 1668 udlagte Tyrrestrup (Vor H.), over 14 000 Tdr. Htk., for over en halv Mill. Rdl. Han var, sammen med Marselis'erne, den Statskreditor, som fik mest af de store sehestedske Godsudlæg. Samtidig købte han en stor Mængde Adelsgods: Stensballegaard (Vor H.), Bøstrup (Løve H.), Gundetved og Kattrup (sst.), Aagaard (sst.), Kornerupgaard (Sømme H.), Øllingsøgaard (Lolland) m. m. Af nedlagt Bøndergods oprettede han flere nye Herregaarde som Lejregaard (nu: Ledreborg, Voldborg H.) og Anneberggaard (Ods H.). De fleste af Gaardene tilskødede han sine Børn. Gaardnedlæggelserne, hans Stræben efter at gøre Selvejere til Fæstere og udslette Skellet mellem hele og halve Gaarde, Inddragelse af Landsbymarker under Hovedgaardsdrift m. m. affødte stadige Stridigheder mellem ham og hans Bønder (bl. a. en haard Kamp med de Rersø Bønder). Men hans haarde Godsejerhaand spandt ham ikke Silke; Sehested og hans andre Skatkammerkolleger havde sat Prisen for Udlæggene meget højt, og Konjunkturerne var slette for alle danske Godsejere. Heller ikke det Sukkerraffinaderi i Kbh., paa hvilket han 1662 fik Privilegier, og den Handel paa den ene af Islands Fjerdedele, som han s. A. overtog sammen med sin Svoger Hans Pedersen Bladt, svarede til Forventningerne.

Efter Tronskiftet 1670 skødes H. M. noget tilbage inden for Finansforvaltningen; 1671 fratraadte han ogsaa Sæbygaards og Dragsholms Amter. Det lykkedes ham imidlertid at vinde Griffenfeld, til hvem han 1674 udstedte en Obligation paa 4000 Rdl., saaledes at han 1673 fik Skøde paa Kongsberg Sølvværk og Jorde-

gods i Trøndelagen og en Række Birke- og Patronatsrettigheder og Kongetiender i Danmark samt 1. Maj 1674 Adelsbrev for sig og sine Børn. Hans Kredit og Indflydelse var dog stadig synkende. Kongsbergdriften gik ikke efter Ønske, og »Sukkerhuset« solgtes ved Auktion 1671. Dec. 1679, ved Indretningen af det nye Rente-kammerkollegium, tog han, med Etatsraadstitel, Afsked fra Stats-tjenesten. Under den skaanske Krig havde han ikke kunnet betale de haarde Skatter og sad 1680 med en Skatterestance paa over 120 000 Rdl. Og nu tog den 1680 nedsatte store Revisionskommission hans ældre og nyere Regnskaber under Behandling. Det endelige Resultat blev, at Kronen afkrævede ham 132 496 Rdl. i Bøde og Erstatning. 1682—83 gjordes Udlæg i en Del af hans Godser i begge Riger, bl. a. Skjoldnæsholm og Sølvværket, for 115 853 Rdl. Resten eftergaves ham paa Grund af hans tro Tjeneste og »itzige slette Vilkaar«. Samtidig faldt hans andre Kreditorer, bl. a. Kbh.s Magistrat, over ham. 1683 maatte han sælge det østerdalske Kobberværk, og 1688 maatte han til Hamburgerbankieren Teixeira udlægge Dragsholm (hvis Indbo allerede 1685 var solgt ved Auktion) og Anneberggaard. Understøttet af Kongen med en aarlig Pension paa 500 Rdl. levede Oldingen 1686—90 hos Datteren Anna Cathrine, Enke efter Major Caspar Bartholin, paa Kornerupgaard, derefter til sin Død hos Datteren Drude, Enke efter Kancelliraad Thomas Fincke, paa Lejreggaard. Paa Familiens Bøn bevilgede Kongen 500 Rdl. til at faa ham anstændigt i Jorden.

H. M. er i det 17. Aarh.s Danmark den mest fremragende Repræsentant for Forbindelsen af borgerlig Embedsmand og Handelskapitalist med sluttelig Overgang i Storgodsejernes Række. Med rastløs Virketrang, dristigt Vovemod og smidig Opfindsomhed forstod han at udnytte den dansk-norske Stats tilbageblevne og delvis opløste Finansforvaltning og svagt udviklede Produktions- og Omsetningsforhold til fra bar Bund at bygge sig en pekuniær Position op, som længe var en uundværlig Støttesten for Regeringens Finansbehov. Forbavsende længe holdt han sig oppe, før Tidernes og Forholdenes Ugunst og Alderdommen slog ham ned. Men den Vanskæbne, som ramte de fleste af hans Foretagender, skyldtes ikke alene disse Aarsager. Han var i meget et Forretningsgeni, men samtidig meget af en Svindlernatur, uden mange moralske Skrupler, spredt og urolig i sit Initiativ og ofte usikker i sit Skøn. Blandt de virkelig store Skikkelser i dansk Erhvervsudvikling kan der næppe tilkomme ham en Plads. — Maleri af A. Wuchters paa Ledreborg; Kopi af C. C. Andersen paa Fr.borg. Stik af A. Haelwegh 1669 efter Maleri af A. Wuchters.

M. Henrichsøn (Tistorph): Liig-Prædikener, IV, 1705, S. 329—41. Universitetsprogram 1692. Saml. til det norske Folks Sprog og Historie, III—V, 1835—38. Norske Rigs-Registrarer, VIII—XII, 1884—91. O. Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, III—V, 1881—89. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 539—43. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 170 f. o. fl. St. F. Meidell i Museum, 1894, II, S. 73—100. H. D. Lind i Hist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1894—95. Carl Christiansen sst., 7. Rk., IV, 1902—04. Samme: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22. K. Fabricius i Den danske Centraladministration, 1921. Danske Herregaarde ved 1920, I, 1922. V. Marstrand i Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929, S. 16 f. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936.

C. O. Bøggild Andersen.

Müller, Johan Conrad, 1789—1869, Læge. F. 22. April 1789 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 12. Maj 1869 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Vinhandler og Bogholder, senere Grosserer Peter M. (ca. 1758—1813) og Barbara Elisabeth Kock (ca. 1748—tidligst 1801). Gift 1° 24. April 1812 i Kbh. (Garn.) med Cathrine Gunilde Hengene, døbt 9. Nov. 1788 i Kbh. (Garn.), d. 21. Jan. 1828 i Horsens (gift 1° 1809 med borgerlig Artillerist, senere Snedkersvend Frederik Christian Lykke; Ægteskabet opløst 1812), D. af Klejnsmed Erik Johannsen H. og Anne Margrethe Malmstedt. 2° 14. Aug. 1829 i Horsens med Ursula Beata Linde, f. 28. Maj 1797 i Kbh. (Nic.), d. 23. Jan. 1881 paa Frbg., D. af Skatkammerrevisor, Justitsraad, senere Zahlkasserer, Etatsraad Conrad Daniel L. (1754—1826) og Juliane Charlotte Putscher (1764—1828).

M. blev Student 1804 fra Borgerdydskolen i Kbh., tog kirurgisk Eksamen 1810 og var derefter Kandidat paa Fødselsstiftelsen 1810—11, Reservekirurg ved Kirurgisk Akademi 1810, ved Almindelig Hospital 1811—12. Han blev derefter Regimentskirurg i Horsens 1812, hvorfra han forflyttedes til Kbh. 1832 og blev Stabskirurg (fra 1842 Stabslæge) ved Armeen 1838 og samtidig Medlem af Sundhedskollegiet og af Direktionen for Garnisonshospitalet samt Medlem af det Slesvig-Holstenske Sanitetskollegium. Han afskedigedes 1863. M. var en godt begavet Mand, som i Horsens vakte Opmærksomhed ved at holde Foredrag om Frenologi, og da han kom til Kbh., blev han en af Redaktørerne af »Journal for Medicin og Chirurgie« (1834—35). Han skrev saa meget, at han var en af dem, som Fakultetet opfordrede til at disputere i Anledning af den forestaaende 300 Aars Fest for Reformationen, skønt han ikke havde medicinsk Eksamen. Han blev Dr. med. 1836. Det, der interesserede ham mest, var Fødselsvidenskaben, og da Fødselsstiftelsen lukkedes paa Grund af store Barselbepidemier, blev

han Overlæge ved den interimistiske Anstalt 1840. I sin Beretning hævdede han bestemt, at Sygdommen overførtes ved Smitte gennem Jordemødrene, men da dette var ganske i Strid med den Tids Opfattelse, kunde han ikke vinde Indpas for sine rigtige Meninger. — Som Stabslæge fik han en meget vanskelig Opgave, der blev endnu vanskeligere under Krigen 1848—50. Han undgik heller ikke ret stærke Angreb, som dog for en stor Del var uberetigede, idet Stabslægens Myndighed dengang var meget indskrænket af Intendanturen, og Hærens Efterretningsvæsen var saa daarligt, at der kom store Transporter af saarede, som ikke var anmeldte. Efter Krigen opstod en vældig Polemik angaaende den militære Øjensygdom, som navnlig udkæmpedes mellem to af hans Overlæger (Bendz og Djørup), og denne maatte han ogsaa tage Del i. Man faar det Indtryk, at han noget manglede den Myndighed og Bestemthed, som kunde have dæmpet Stridens Voldsomhed. For øvrigt benyttedes han meget i Kommissioner angaaende Hærens Sanitetsvæsen. — Tit. Professor 1838. Etatsraad 1857. — R. 1839. DM. 1840. K. 1862. — Litografi 1863 fra Tegner & Kitten-dorff efter Daguerreotypi.

Bibliothek for Læger, 1869, S. 484 ff. E. Ingerslev: Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse 1800—1849, 1915. G. Norrie: Den danske Oftalmologis Historie, 1925. Samme: Trængselstider for Kbh.s Garnisonssygehus, i Militærlægen, XXXIV, 1928, S. 1—51. Samme: En episode fra krigen 1849 og dens følger, sst., XXXVI, 1930, S. 27—54.

Gordon Norrie.

Müller, Jørgen Peter, se Muller.

Müller, Carl Ludvig, 1809—91, Numismatiker, Arkæolog. F. 9. Juni 1809 i Kbh. (Frue), d. 6. Sept. 1891 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til Adam M. (s. d.). Gift 8. Aug. 1839 paa Hofmangsgave med Eleonore Vilhelmine Frederikke (Minna) Gregersine Levetzau, f. 1. Dec. 1819 i Kbh. (Garn.), d. 3. Febr. 1865 sst. (Helligg.), D. af Kammerjunker Christian Sophus Carl Ernst Siegfried L. (1786—1835) og Komtesse Hedvig Sophie Petersdorff (1793—1825).

M. blev Student 1826 fra Metropolitanskolen; 1827 tog han anden Eksamen og 1832 teologisk Embedseksamen. Han virkede derefter som teologisk Manuduktør, vandt Universitetets Guldmedaille paa en Afhandling om det hebraiske Sprogs Historie 1834 og erhvervede 1836 den teologiske Licentiatgrad paa en Afhandling om Kristi Opstandelse. S. A. tiltraadte han med offentlig Understøttelse en Studierejse, der gik til Berlin, Jena, Göttingen, Paris,

Rom, Napoli, Firenze, Wien, München, Schweiz og Sydfrankrig. Han studerede semitiske Sprog, især Arabisk, og desuden Kunst og Antikviteter, især klassiske Oldsager. Efter sin Hjemkomst 1839 paatog han sig at katalogisere Thorvaldsens Værker og Oldsager, hvoraf en Del nylig var kommet til Kbh. Paa Opfordring af Christian VIII. og Arkæologen P. O. Brøndsted lagde han sig tillige efter den antikke Numismatik og blev 1841 adjungeret Inspektør ved Det kgl. Møntkabinet. Ved et Besøg i Rom s. A. hos sin syge Broder, Maleren Adam M. (s. d.) kom han tillige i nærmere Forbindelse med Thorvaldsen. 1849, fem Aar efter Mesterens Død, aabnedes Thorvaldsens Museum, og M., der udnævntes til Museets Inspektør 1848, havde da udarbejdet den omfattende Katalog over alle dets Kunstværker og Oldsager, deriblandt antikke Vaser, Gemmer og Mønter; 1851 var den fem Bind store Katalog udgivet baade paa Dansk og Fransk, et meget omhyggeligt og solidt videnskabeligt Arbejde. — 1840 var M. Senior i Studenterforeningen og 1841—44 Formand for Trykkefrihedsselskabet, men i øvrigt undgik han offentlig Fremtræden i disse politisk bevægede Aar. — 1847, ved Devegges Død, blev M. Inspektør ved Det kgl. Møntkabinet, hvor Chr. J. Thomsen 1842 havde efterfulgt Brøndsted som Direktør. To meget betydelige Opgaver kom derved til at paahvile M. Brøndsted havde paatænkt et Værk om Alexander den Stores Mønter, og Falbe og Lindberg havde gjort Forarbejder til en Beskrivelse af Mønterne fra Oldtidens Afrika. I begge Anledninger var de udenlandske offentlige og private Møntsamlinger blevet opfordret til at sende Afstøbninger til Møntkabinetet i Kbh., der til Gengæld havde lovet at levere Eksemplarer af de udkomne Værker. Begge Arbejder standsedes ved de første Bearbejdes Død. M., der i sjælden Grad besad de fornødne Forudsætninger for Opgavernes Løsning, besøgte og studerede i Somrene 1852 og 1853 de vigtigste europæiske Møntsamlinger og udgav 1855 som Forarbejde »Den macedoniske Konge Philip II.s Mynter«. Dette Arbejde, hvorved han erhvervede den filosofiske Doktorgrad, føjedes i Oversættelse som Tillæg til det s. A. udkomne Hovedværk »Numismatique d'Alexandre le Grand«. M. har heri delt den uhyre Mængde overleverede Alexandermønter i Klasser og har efter deres forskellige Bitegn med stor Skarpsindighed søgt at henhøre dem til de mange Stæder i de helleniserede Lande. Det skulde allerede inden M.s Død vise sig, at selve Grundlaget for disse Bestemmelser var højst usikkert, men Systemet med de let overskuelige Tabeller har gjort Værket levedygtigt og almenanvendt den Dag i Dag. Bogen blev straks modtaget med den største

Anerkendelse af Udlandets sagkyndige, og l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres tilkendte 1856 M. den numismatiske Prismedaille. S. A. blev han Medlem af det danske Videnskabernes Selskab. En ganske lignende Modtagelse fik det andet Hovedværk, »Numismatique de l'ancienne Afrique«, der udkom i tre Bind 1860—62 (Supplément 1874). Det omfattede de i Oldtidens Afrika (3: Nordafrika Vest for Ægypten) prægede fönikiske, græske og romerske Mønter. De første var de vigtigste og frembød store Vanskeligheder ved Læsningen og Fortolkningen af deres Indskrifter. M.s Værk var banebrydende paa dette Omraade og blev fra de mest kompetente Sider rost efter Fortjeneste; det er endnu stadig det uundværlige Hovedværk om disse Mønter. M. stod fra den Tid ubestridt som en af Aarhundredets største Numismatikere, og talrige udenlandske videnskabelige Selskaber optog ham som Medlem. Af hans andre Afhandlinger kan nævnes »Den thraciske Konge Lysimachus' Mynter« (1857, Tysk 1858), »Religiøse Symboler af Stjerne-, Kors- og Cirkelform hos Oldtidens Kulturfolk« (1864), »Hermes-Stavens Oprindelse« (1865), »Det saakaldte Hagekors's Anvendelse og Betydning i Oldtiden« (1877); de fleste Afhandlinger udkom i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter. — Ved Thomsens Død 1865 blev M. Direktør for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling og n. A. ogsaa for Antiksamlingen. Denne sidste Samling blev af M. fuldstændig omordnet, dens mange Huller udfyldt ved systematiske Indkøb. Ogsaa i Møntsamlingen, der 1867 blev overflyttet fra Rosenborg til Prinsens Palæ, gennemførte M. en mønsterværdig Ordning af dens forskellige Afdelinger. Bortset fra en fra 1860'erne tiltagende Tunghørighed var hans Helbred godt, og han virkede i sin høje Alder i sit Embede, lige til han afgik ved Døden efter en kortvarig Sygdom. — Tit. Professor 1853. Etatsraad 1869. — R. 1847. DM. 1875. K.² 1889. — Maleri af A. Jerndorff 1886 i Familieeje. Buste af Vilh. Bissen 1889 i Marmor i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, i Gips paa Fr.borg.

Univ. Progr. ved Jubelfesten 1836 og ved Reformationsfesten 1855. Revue numismatique, 1891. Zeitschrift für Numismatik, XVIII, s. A., S. 349 ff. Museum, 1891, II, S. 233—41.

G. Jørgensen (Georg Galster*).

Müller, Ludvig Christian, 1806—51, Præst, Seminarieførstander. F. 12. Maj 1806 i Kbh. (Holmens), d. 5. Juni 1851 i Hammelev, begr. i Starup. Forældre: Divisionskirurg, senere Justitsraad Hans Christian M. (1759—1826) og Jacobine Catharina Steinfass (1769—1827). Gift 17. Juni 1835 i Kbh. (Frue) med Hanne Henriette

Hjorth, f. 23. Febr. 1814 i Kbh. (Holmens), d. 30. April 1898 i Roskilde, D. af Fuldmægtig i Kanaldirektionen, senere Kontorchef i Generaltoldkammeret, Kammerraad Peter Jonassen H. (1787—1861) og Maren Høedt (1787—1854).

M. voksede op i et velhavende, men nøjsomt Hjem. Hans Fader var en god og livlig Fortæller, og gennem hans Fortælling fik Sønnen levende Sans for Historie. M. blev 1822 Student fra Borgerdydskolen i Kbh. Allerede i sin Skoletid havde han med sit sjældne Sproggenie erhvervet sig omfattende Kundskaber i Hebraisk; han øgede disse i sin Studentertid og kastede sig ogsaa over Studiet af Syrisk og (tilskyndet hertil af Rasmus Chr. Rask) Islandsk. Med god Grund kaldte man ham da afvekslende ikke alene »den hebraiske«, men ogsaa »den syriske« og »den islandske M.«. Ved en Skriveøvelse overraskede han Professor Clausen med at oversætte et Stykke af det nye Testamente fra Græsk til Hebraisk, og da han 1827 tog teologisk Embedseksamen, opgav han hele det gamle Testamente paa Hebraisk. — De økonomiske Nedgangstider efter 1813 medførte trange Kaar for hans Hjem, og efter Forældrenes Død maatte han ikke alene klare sig selv, men ogsaa hjælpe sine Brødre. Han blev Lærer ved forskellige Skoler, bl. a. i Religion ved Borgerdydskolen, hvor Søren Kierkegaard var hans Elev. H. C. Andersen, som han privat underviste til Studentereksamen, var ham inderlig hengiven. Gennem Jac. Chr. Lindberg kom M. tidligt i Forbindelse med Grundtvig, blev Huslærer for dennes Sønner og hans Lærling baade kirkeligt og folkeligt; »faa havde mig saa kær«, siger Grundtvig i et Mindedigt om M. 1830 udgav M. en islandsk Grammatik, og hans levende Interesse for islandsk Aandsliv førte ham til et halvandet Aars Ophold (1832—33) paa Island med Understøttelse fra den kgl. Kasse. Efter sin Hjemkomst udgav han en hebraisk Grammatik (1834), en Samling angelsaksiske Tekster med Ordbog (1835) og en islandsk Læsebog (1837). Jævnside med sine omfattende Sprogstudier fordybede han sig i Litteratur og Danmarks Historie. Han boede paa Borchs Kollegium, og i den store Sal her samledes en stor Skare af ældre og unge for at lytte til hans Fremstilling af Danmarks Historie. Han var en ypperlig Fortæller (det er dansk Skik, sagde han, at fortælle, hvad man ved, tysk at fortælle, hvad man tænker om det). Hans Ry som Historiefortæller bragte ham i Forbindelse med Prinsesse Caroline Amalie, og paa Sorgenfri gentog han sine historiske Foredrag for en indbudt Kreds, bl. a. Grundtvig. — M. havde ønsket at blive Forstander for Jonstrup Seminarium, men blev forbigaaet. 1837 udnævntes han til residerende Kapellan ved Ribe Domkirke og

Sognepræst i Sem. Under hans Paavirkning formedes C. Kolds frie Skolesyn, og Sofus Høgsbro, den senere Forstander for Rødding Højskole og Politiker, der var hans Elev i Latinskolen i Ribe, blev gennem M. stærkt paavirket af den folkelige Grundtvigianismes Syn paa Fædrelandets Anliggender. M. deltog ogsaa i Forarbejderne til Oprettelsen af Højskolen i Rødding. 1842 blev han Sognepræst i Snedsted og Nørhaa og tillige Forstander for Seminariet i Snedsted, og da dette (1848) flyttedes til Ranum, fulgte han med som Forstander og Sognepræst for Bjørnsholm og Malle. Vaklende Helbred (stammende fra en Underlivslidelse) fik ham til at søge til mildere Egne, og 1850 udnævntes han til Sognepræst for Starup og Grarup ved Haderslev. Men n. A. døde han under et Besøg i Hammelev Præstegaard, mens hans Hustru og Børn endnu boede i Ranum. — Baade som folkelig Oplyser, som nidkær Talsmand for de grundtvigske frie Skoletanker og som Prædikant hørte M. til sit Slægtleds betydeligste. Selv barnligt og enfoldigt grebet af Kristentroen evnede han ved sin Forkyndelse at gribe andre. Og hans jævne og kærlige Færd var et dagligt Vidnesbyrd. Som Skolemand og historisk Forfatter rækker hans Betydning langt ud over hans egen Tid. Ligesom senere Svendsen i Jelling paavirkede han sine Elever stærkt og varigt. Blandt hans Elever var Morten Eskesen og C. Berg, der begge har vidnet om deres dybe Taknemmelighedsgæld til ham. I Ribeaarene fortsatte han Arbejdet med »Danmarks Historie«, der begyndte at udkomme 1836 og opnaaede flere Oplag. Den gaar til Reformationstiden og blev en yndet Folkebog. Endnu større Betydning fik dog »Den bibelske Historie« (I, 1848; II, 1851). Ogsaa dette Værk udkom i flere Oplag og viser ham som en aandfuld og levende Fortæller. Og dog giver hans skriftlige Arbejder kun et svagt Indtryk af, hvad han evnede som mundtlig Forkynder og Fortæller. — Mindsten paa Starup Kirkegaard, rejst af taknemmelige Elever, især efter Tilskyndelse af C. Berg. — Buste af Carl Martin-Hansen 1907 paa Ranum Seminarium. Litografi af L. A. Kornerup 1853 efter Tegning af H. C. Ley.

L. Chr. M.s Eftermæle, 1851. Morten Eskesen: Ludvig M.s Saga, 1907. Christian Hauch: To Seminarieforstandere, 1920. J. Nissen: Ti Levnedsløb, 1919. Dansk Kirketidende, VI, 1851, Sp. 451—56. Højskolebladet, XXX, 1905, Sp. 412; XXXI, 1906, Sp. 625—36. Sigurd Müller: Et Brev fra Ludvig Kr. Müller til hans Hustru (i Holger Begtrup: Tidsskrift, II, 1906, S. 206—13). C. M. C. Kvolsgaard: Seminariet i Snedsted og Ranum, 1898. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 2. Udg., 1859, S. 80 f. H. F. Rørdam: Peter Rørdam, II, 1892, S. 182 f. Holger Begtrup: Christen Berg, 1896. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, II, 1926. Kristen A. Lange: Den danske Friskole, I—II, 1933.

Fred. Nørgaard.

Müller, Carl Philip Friedemann **Maximilian**, 1808—84, Officer. F. 22. Okt. 1808 i Fredericia, d. 28. Okt. 1884 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Stabskaptajn, senere Justitsraad Vilhelm Christian Carl M. (1770—1820) og Anna Henriette Magdalena Streckenberg. Gift 11. Sept. 1852 med Emilie Frederikke Cathrine Thorsen, f. 3. Maj 1828 i Flensborg, d. 17. Jan. 1907 paa Frbg., D. af Købmand Gottborg T. (ca. 1787—1830, gift 1° med Christine Marie Bune) og Maria Wraamann.

M. blev Landkadet 1822, fik efter Eksamen 1825 Sekondløjtnants Anciennitet, forblev endnu et Aar som opvartende Page og »Korporal« i Korpsset og indtraadte 1827 som virkelig Sekondløjtnant ved Regiment i Rendsborg, blev 1834 Premierløjtnant, fik 1841 forbeholdt Kaptajns Anciennitet og blev 1846 Kaptajn II ved en dansk Bataillon. M. havde et skarpt udpræget Soldaterydre, meget høj, kraftig, muskel- og senestærk, hærdet ved lange Fodvandring, Legems- og navnlig Vaabenøvelser. Som Landkadet havde han ikke været lærenem, men flittig, godmodig og yderst sanddru. En meget kendt Generalstabsofficer og særlig skarp Iagttager, der i Rendsborg havde haft M. som Premierløjtnant til militær Mentor, skriver, at M. allerede da var den udprægede Soldaterskikkelse, med dansk Sind, men en Del tysk Sving i sin Fremtræden og Tale, en Typus, som ingen dansk Garnison, allermindst Kbh., kunde have frembragt, og som vistnok kun Kontakten med de daværende Kielstudenter kunde fremkalde. — Som dygtig, snarraadig Kompagnichef deltog han i de fleste Kampe i Treaarskrigen, blev 1848 Kaptajn I, 1851 kar., 1853 virkelig Major, n. A. kar., 1857 virkelig Oberstløjtnant, 1863 kar. Oberst. 1854—63 laa han atter i Garnison i Rendsborg, med en Københavnerafdeling, 1. Bataillon, der med den daværende Værnepligt med Stillingstilladelse var den vanskeligste Afdeling i Hæren; men M. havde de Egenskaber, der behøvedes her; han anordnede anstrengende Øvelser, lange Marcher, var altid til Stede ved Øvelserne ude og i Garnisonen, forbandt faderlig Velvillie med kraftige, indtrængende Forestillinger og de nødvendige Straffe og skaffede sig Respekt, Tillid og virkelig Hengivenhed. Dec. 1863 fik han Kommando over 7. Brigade, 1. og 11. Regiment, Københavnerne og Jyder, der deltog i Kampen 3. Febr. Ved Tilbageslaget fra Dannevirke beordredes M. til med Brigaden at standse de forfølgende Østrigere ved Sankelmark; han besatte en Stilling, som var mindre heldig til Forsvar; men som den udtalte Tilhænger af Bajonetangreb beordrede han efter nogen Skydefægtning sin forreste Linie, 1. Regiment, til Angreb; et enkelt Sted kom det til Nærkamp, hvorpaa Regimentet i Opløsning strøm-

mede tilbage, hvorefter det andet Regiment førte et kraftigt Stød og standsede Fjenden. Brigaden fulgte derpaa Hegermann-Lindencrones Korps i Jylland og deltog i Fægtningen ved Vejle, hvor den Brigaden anviste Stilling til M.s Beklagelse hverken tillod virksomt Forsvar eller virksomt Angreb. M.s resolute Føring ved Sankelmark under vanskelige Forhold havde med Rette skabt ham stor Popularitet, og da Ministeriet anordnede Opstilling af en særlig Brigade til Landgangsforetagender, fik han Kommandoen derover; men det blev ved Forberedelser. I Aug. beordredes han til Kbh. med denne Brigade, da Regeringen ønskede paalidelige Tropper her under M.s Føring. Hans Navn var ogsaa fremme under Overvejelserne om Skifte i Overkommandoen. 1866 reserveredes der ham Generalmajors Anciennitet, og ved Hærloven n. A. blev han General. Han var Medlem af Kommissionen for denne Hærlov, men Forhandlinger ved det grønne Bord laa ikke for ham. 1879 afskedigedes han; efter længere Tids Svagelighed døde han pludselig. — I »Tidsskrift for Krigsvæsen«, 1860, S. 230—45 har han skrevet en Afhandling om Infanteritaktik og sst. 1865, S. 14—29 om Bajonettens Anvendelse under Fægtning. — R. 1848. DM. 1858. K.¹ 1864. S.K. 1875. — Maleri fra Sankelmark af Otto Bache 1887 (Fr.borg), reproduceret i Træsnit af H. P. Hansen, og af N. Simonsen 1864. Litografi. Træsnit 1868 og 1879. Portrætteret paa Stengraveringen »Fædrelandsstykke« 1886.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I, 1867—71, S. 435; III, 1880—87, S. 634 f., 977 f. og passim. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. 4. Division i Nørrejylland 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1936, S. 86—95, 103 f., 115—28, 136 f. og passim. V. Stilling: Danske Livregiment til Fods, 1. Bataillon, 1763—1913, 1913. C. E. Reichs Dagbog fra 1864 i Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger, III, 1921, S. 15, 343 f. Vort Forsvar, VII, 1888, Nr. 192 A. Milit. Tidsskr., XLIII, 1914, Tillægshæfte III, Sp. 1 ff.

Rockstroh (Nieuwenhuis).

Müller, Hakon Einar **Maximilian**, f. 1866, Operasanger. F. 13. Maj 1866 i Aarhus. Forældre: Amtsvevinspektør, Justitsraad Hans Jochum M. (1821—94) og Eva Marie Emilie Knudsen (1829—1923). Gift 13. Juli 1897 i Karlslunde med Theodora Caroline Vilhelmine Christensen Ullert, f. 6. Okt. 1865 i Kbh. (Holmens), D. af Skibsbygger Carl Emil Christensen U. (1820—88) og Marie Petrine Petersen (1824—1905).

M., der blev Student 1884 fra Aarhus, begyndte at studere Teologi, senere ogsaa Kunsthistorie, men han forlod snart Studierne og kastede sig over sin Hovedinteresse, Sangen. Han blev Elev af

Algot Lange og debuterede 18. Sept. 1892 som Hunding i »Valkyrien«. Efter Debut'en lod han sin karakteristiske Basstemme yderligere uddanne hos Garso i Bremen og hos Tørsleff i Leipzig. Under et Ophold hos Cosima Wagner i Bayreuth blev han fortrolig med den ægte Wagnerstil, hvad der senere skulde komme ham til Nytte paa den danske Operascene. 1898 blev han fast knyttet til Det kgl. Teater, hvor han i en længere Aarrække virkede baade som Sanger og Instruktør. M. har udført en lang Række Partier af højst forskellig Art lige fra patetisk ophøjede til barok komiske. Ganske særlig lykkedes den drastiske Komik for ham, hvilket bl. a. hans særegne Stemmeklang bidrog til, og det højeste naaede han sikkert i sin frodige og lunerige Gengivelse af Don Bartholo-Figuren, en Skikkelse, han paa en højst talentfuld Maade havde taget i Arv efter Peter Schram. M.s store Fortrolighed med Operaens Traditioner gjorde ham til en pietetsfuld og nyttig Sceneinstruktør. Blandt hans talrige Roller kan nævnes: Gurnemanz i »Parsifal«, Hagen i »Ragnarok«, Marke i »Tristan og Isolde«, Daland i »Den flyvende Hollænder«, Landgreven i »Tannhäuser«, Pogner i »Mestersangerne«, Suplice i »Regimentets Datter«, Marquis'en af Moncontour i »Kongen har sagt det«, Leporello i »Don Juan«, Don Bartholo i »Figaros Bryllup« og »Barberen i Sevilla« og Don Alfonso i »Cosi fan tutte«. M.s alsidige Interesser har skaffet ham forskellige Tillidshverv; han er saaledes Formand for Operaens private Pensionskasse og for den danske Raderforening. — R. 1927. — Maleri af G. Seligmann 1911, W. Meinhardt bl. a. 1926 og Axel Hou. Buste af H. C. Caspersen. Radering af A. Hou 1928. Statuette som Don Bartholo af A. Locher 1935 (Teatermuseet).

Stamtavle over N. J. Knudsens Slægt, 1868. Th. Hauch-Fausbøll: Studenterne fra 1884, 1910, S. 68.

Torben Krogh.

Müller, Otto Frederik (ved Daaben Friedrich Otto), 1807—82, Jurist. F. 31. Aug. 1807 i Kbh. (Frue), d. 20. April 1882 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Adam M. og Ludvig M. (s. d.). Gift 23. April 1842 i Kbh. (Frue) med Sophie Charlotte Lange, f. 27. Okt. 1818 i Kbh. (Frue), d. 27. Juni 1859 paa Frbg., D. af Assessor, senere Overpræsident Michael L. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1824 fra Metropolitanskolen og tog juridisk Eksamen 1830, hvorpaa han 1831 blev Volontær i Danske Kancelli og 1836 Kancellist. 1832 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om den separerede og fraskilte Hustrus borgerlige Stilling, og s. A. udnævntes han til Auditør, hvad han var til 1846,

fra 1839 Overauditor. Han fik imidlertid tidligt en Specialitet, der førte ham ind i det offentlige Liv. Ved sin Virksomhed i Danske Kancelli var han blevet fortrolig med Lovgivningen om borgerlig Næring i Danmark, og en Frugt heraf var hans 1840 udgivne Bog »Om Laugsvæsen og Bevillinger til Næringsbrug efter den danske Lovgivning«. Paa en Tid, da en Reform af Næringslovgivningen stod paa Dagsordenen, henledte dette Skrift Opmærksomheden paa ham, og han blev ikke alene Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab (1842—47), men Borgerrepræsentant (1842—49) og senere Folketingsmand (1855—60). Som Borgerrepræsentant kom han ind i den Komité, som Kommunalbestyrelsen efter en kgl. Resolution havde nedsat 1840 til Undersøgelse af Kbh.s Lavs- og Korporationsvæsen. M. fik herved væsentlig Andel i Komiteens to Betænkninger, 1844 over Handelslavene og 1847 over Haandværkslavene. De gik i frisindet Retning og pegede paa Lavenes Ophevelse; »efter et Tidsrum af 20 Aar skulde det atter tages under Overvejelse, hvorvidt Lavsindretningen fremdeles burde bibeholdes«. Og M.s Autoritet paa dette Omraade var saa grundfæstet, at da det virkelig blev Alvor med en Reform af Næringslovgivningen, overdroges det 1855 ham alene at udarbejde et Lovudkast; Indenrigsminister P. G. Bang foretrak dette i Stedet for at nedsætte en Kommission. M.s Forslag, der fremkom i Begyndelsen af 1857, blev Grundlaget for Loven af 29. Dec. 1857, hvorved Næringsfrihed indførtes i Danmark fra 1. Jan. 1862, og M. har saaledes en væsentlig Andel i, at de gamle Rammer for dansk Næringsliv, sikkert for radikalt, helt blev sprængt. — 1846 var M. blevet Overretsassessor, og 1860 blev han Højesteretsassessor, i hvilken Stilling han forblev, til han 1878 tog sin Afsked. 1841—60 var han Bogholder og Kasserer ved Sjællands Stifts gejstlige Enkekasse, og 1860 konstitueredes han som Direktør for Pastoralseminariet med Forpligtelse til at foredrage Kirkeretten. I sin Ungdom stod han det nationalliberale Parti nær, saaledes som det bl. a. kan ses af hans Bog »Om Valgret og Valgbarhed« (1842); men allerede 1848 stillede han sig noget anderledes, hans Skrift »Om Valgloven« er imod almindelig Stemmeret, og senere tog han bestandig mere Afstand fra det nævnte Parti. Da Augustforeningen dannedes 1864, blev han Medlem af dens Repræsentantskab, skrev Pjecen »Det Hall—Monradske Ministerium efter d. 15. Nov. 1863« og interpellerede paa særlig fremtrædende Maade Hall paa Valgdagen 30. Maj 1865. Han var en fint dannet Mand med mange Interesser og dybt religiøs. En Tid (1843—48) arbejdede han ivrigt med i Bevægelsen mod Brændevinsdrik, 1844—45 var han Medudgiver af sin

Morbroder Kratzenstein-Stubs Tegninger, 1867 udtalte han sine Tanker om det juridiske Studium og den juridiske Eksamen. 1867—72 gav han en Fremstilling af Martsdagene 1848 i Kbh. (Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI og 4. Rk., II); og endnu 1879 offentliggjorde han et lille Skrift om Albrecht Dürer. — R. 1862. DM. 1876. K.² 1878. — Maleri af H. C. Jensen 1877.

M. Reinhardt: Familie-Erindringer, II, 1889, S. 220. Til Minde om Emil Lange-Müller, 1881. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. C. Nyrop: Bidrag til vor Haandværkerstands Historie i Tiden før 1857, 1914, S. 313—25 og passim. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, IV, 1921; VII, 1925.

C. Nyrop (Poul Engelstoft*).

Müller, Otto Frederik (Ottho Friderich), 1730—84, Naturforsker. F. 2. Marts 1730 i Kbh. (Garn.), d. 26. Dec. 1784 sst. (Petri), begr. sst. (Petri). Forældre: Hoftrompeter Jochum Nicolaus M. (d. 1763) og Margrethe Henriette Udsen (d. tidligst 1765). Gift 26. Maj 1773 med Anna Paludan, døbt 2. Dec. 1735 i Kristiania, d. 8. Sept. 1787 i Magleby, Stevns (gift 1° med Købmand i Drøbak Christen Carlsen, 1707—71), D. af Præst i Kristiania, senere Biskop i Kristianssand Rasmus P. (1702—59, gift 2° 1743 med Johanna Fischer, d. 1754 (gift 1° 1732 med Provst i Kristiania Niels Barfod, 1696—1739), 3° 1755 med Anna Margrethe Pohlmann, d. 1763 (gift 1° 1739 med Major Hans Prip, d. 1745) og Margrethe Garmann (d. 1742).

M. tilbragte sin første Barndom i Kbh., men da hans Forældre sad i smaa Kaar, tilbød en Morbroder, som var Hører ved Latin-skolen i Ribe, at tage sig af den begavede og musikalske Dreng. Han kom saaledes tretten Aar gammel til Ribe. Kort efter døde hans Morbroder, hvorefter en Bekendt af denne, en Præsteenke, Madam Astrup, tog sig af Drengen og sørgede for hans Opdragelse og videre Uddannelse. M. blev 1748 dimitteret fra Ribe Katedral-skole, hvis Rektor var Chr. Falster. Ved Universitetet paabegyndte M. som de fleste i Datiden det teologiske Studium, medens han i øvrigt gennem Musikundervisning skaffede sig Midler til at leve for. Han viste betydelig Flid og Dygtighed i sit Studium og blev derfor 1750 Alumne paa Borchs Kollegium. Fra Perioden her stammer to teologiske Disputatser, »De Michaele Archangelo probabilius creato quam increato« (1751) og »De prophetis Novi Testamenti« (1753). 1753 indtraf en Begivenhed, som fik afgørende Indflydelse paa M.s Bane, og uden hvilken han sandsynligvis var endt som rationalistisk Sognepræst et Sted i Danmark eller Norge. I dette Aar blev han nemlig knyttet som Huslærer til den Schulin'ske Familie paa

Frederiksdal. Statsminister Grev Schulins Enke havde hørt om hans Evner og fattede Interesse for ham, og han forblev i stor Yndest hos hende. I en lang Aarrække virkede han som Lærer for hendes Søn Sigismund Ludvig Schulin, og han opholdt sig i denne Periode en stor Del af Aaret paa Frederiksdal. Han opgav det teologiske Studium og begyndte — af Hensyn til sin Gerning hos Schulins — at studere Jura; 1760 tog han juridisk Attestats. I den første Del af M.s Schulin'ske Periode optraadte han som skønlitterær Forfatter, der skrev svulmende Hyldestdigte i Tidens Stil til Familiebegivenheder i den Schulin'ske Slægt. 1760 udgav han et Hyrdestykke »Frodde den Fredegode«, der senere blev optaget i »Forsøg i de skønne og nyttige Videnskaber«, VI (1767). Stykket, der maa forekomme en senere Tid gyseligt med sin sødladne og maniererede Form, har næppe heller i Datiden spillet nogen større Rolle.

Naar M.s Gerning hos den Schulin'ske Familie fik en saa afgørende Betydning, skyldes det, at han derigennem fik Interesse — eller i hvert Fald en eventuelt eksisterende Interesse forøget — for Naturforskning. Mulig har den skønne og for Naturstudiet velskikkede Egn omkring Frederiksdal og Furesøen haft sin Betydning i saa Henseende. Han begyndte at samle Planter og Insekter, 1764 — da han altsaa var 34 Aar gammel — fremkom hans første zoologiske Publikation, og igennem de følgende tyve Aar udfoldede han nu en rig og paa mange Maader banebrydende Virksomhed som Naturforsker. S. A., som hans første Publikation udkom, tiltraadte han en længere Udenlandsrejse sammen med Grev Schulin, hvorved han fik Lejlighed til at besøge en lang Række europæiske Lande (Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrig og Holland) og derved stiftede personligt Bekendtskab med adskillige af Datidens betydeligste Videnskabsmænd, ligesom han blev optaget som Medlem i flere Akademier og lærde Selskaber. Kort efter sin Hjemkomst blev han knyttet til Centraladministrationen, hvor han bl. a. gjorde Tjeneste som Arkivsekretær i det norske Kammer, men da han ved sit Ægteskab 1773 blev en velstaaende Mand, opgav han sin Embedsvirksomhed for helt at hellige sig sine videnskabelige Interesser. 1776 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab.

M.s Bane som Videnskabsmand har saaledes i mange Henseender været afvigende fra det almindelige. Ikke alene var han som Naturforsker helt ud Autodidakt, noget i Datiden ikke sjældent forekommende, men han begyndte sin Virksomhed i en ret fremskreden Alder og naaede til Trods for, at han kun blev 54 Aar,

at gøre en betydelig Indsats. Hans Virksomhed som Zoolog kan deles i forskellige Grupper. Først og fremmest var han Systematiker, ganske i den Linné'ske Stil. Hans første Arbejde, den lille Bog »Fauna insectorum Fridrichsdalina« (1764), giver en Oversigt over de Insekter, han har samlet i Frederiksdalseggen med en lang Række nye Artsbeskrivelser ganske som i Linnés Publikationer. Hans Indsats som Systematiker kom dog ikke i særlig Grad til at ligge inden for Insekterne, men hovedsagelig inden for de Dyregrupper, som Linné kun i ringe Grad havde taget op til Behandling, nemlig Hydrachnider, Tardigrader, Smaakrebs og Infusionsdyr. Han begyndte allerede 1769 med et Par smaa foreløbige Meddelelser, »om en ny Slægt af Vandinsekter, kaldet Vandspindler« (i Kjøbenhavnske Efterretninger om Lærde Sager og i Kritisk Journal) og »Efterretning om ubekjendte Enøjer i vore ferske Vande« (i Kritisk Journal). De fire store systematiske Monografier over disse Dyregrupper blev for de tre's Vedkommende først udgivet efter hans Død; kun Monografien over Hydrachniderne »Hydrachnae quas in aquis Daniae palustribus detexit O. F. M.« (1781) kom i M.s Levetid. Derimod kom hans Afhandling om Tardigrader »Von dem Bärtierchen« og den store Monografi over Smaakrebs »Entomostraca, seu insecta testacea« begge 1785; hans Monografi over Infusionsdyr »Animalcula infusoria« kom endda først to Aar efter hans Død. De nævnte Arbejder har været af samme grundlæggende Betydning for disse Dyregrupperes Systematik som Linnés for det øvrige Dyrerige, og for Samtiden stod M. da ogsaa som »den danske Linné«. En stor Mængde systematiske Betegnelser: Entomostraca, Daphnia, Cyclops, Argulus o. m. a. skyldes M., og han har f. Eks. længe før andre set Tardigraderens virkelige Plads i Systemet. Karakteristisk for M. og for Tiden er det, at han skabte danske Navne til alle af ham beskrevne Dyr, selv for Hundreder af Infusionsdyrarter lavede han en sindrig dansk Terminologi med »Snurrere«, »Tumlere«, »Rundere« o. fl., en Terminologi, som dog atter gik i Glemmebogen. Selv om M.s Hovedvirksomhed ligger inden for de ovennævnte Dyregrupper, har han dog ogsaa paa andre Felter virket som Systematiker, navnlig inden for Mollusker og Orme. Hans Hovedværk her er »Vermium terrestrium et fluviatilium seu animalium infusiorum, helminthicorum et testaceorum, non marinorum, succincta historia I—II« (1773—74), i hvilket han i øvrigt for første Gang giver sit Infusionsdyr-System. Foruden som Systematiker har han virket som Faunist. Han er den første, som her i Norden har foretaget systematiske Indsamlinger af Havdyr, og den første, som til dette For-

maal her hjemme anvendte et særligt Indsamlingsredskab, Skraben. Disse Indsamlinger af Havdyr er navnlig foretaget ved Sydnorge, hvor M. ofte boede, idet han ejede en Gaard ved Drøbak. Han foretog 1775 sammen med sin Broder C. F. Müller, der har tegnet de talrige Illustrationer til M.s Arbejder, en Rejse igennem Sydnorge, hvorom han 1778 (anonymt) udgav: »Reise igiennem Ovretillemarken til Christiansand og tilbage«. Som Resultat af sin Indsamlingsvirksomhed udgav han 1776 »Zoologiae Danicae prodromus seu animalium Daniae et Norvegiae indigenarum characteres, nomina etc.«, den første Haandbog over Danmarks og Norges Fauna og i mange Aar den bedste og fyldigste Kilde til Kundskab om disse Landes Dyreverden. Den var tænkt som foreløbig Meddelelse for et stort illustreret Pragtværk »Zoologia Danica«, der med kolorerede Tavler af hver enkelt Art paa lignende Maade som »Flora Danica« skulde fremstille den danske og norske Dyreverden. Første Hæfte kom 1777, andet 1780, og 1781 kom endnu et Bind. Værket fortsattes efter M.s Død af Abildgaard, J. Rathke, Martin Vahl og J. S. Holten; det sidste Bind kom 1806, men M.s Plan om et Værk i Lighed med »Flora Danica« kom aldrig til Udførelse.

Foruden den store Indsats, M. gjorde som en af Samtidens førende Systematikere og en betydelig Faunist, har han tillige virket som Biolog i moderne Forstand. Han har dels skrevet en Række insektbiologiske Arbejder i samme Stil som Réaumur og de Geer, f. Eks. »Pile-Larven med dobbelt Hale og dens Phalaene« (1772), »Det nøjsomme Møl« (1779) o. a., dels givet forskellige Bidrag til Annelidernes Naturhistorie, navnlig i »Von Würmern des süssen und salzigen Wassers« (1771), hvor han bl. a. har givet en rigtig Fremstilling af Naidernes Forplantningsforhold. Han har her — langt forud for sin Tid — givet en grafisk Fremstilling af de forskellige Individiers Forplantningsforhold i Relation til Aars-tiden. Han har desuden skrevet en hel Del Afhandlinger om Indvoldsorme, er f. Eks. den første, der har beskrevet en Kradser i Afhandlingen »Om Dyr i Dyr's Indvolde, især om Gjedde-Kradseren« (Vid. Selsk. Skr., XII, 1779).

Ogsaa som teoretisk Biolog har M. ydet et Bidrag, idet han i sin ovennævnte Afhandling om Pilelarven og andetsteds har fremsat en saakaldt Monadeteori, som gaar ud paa, at alle levende Væsener er sammensat af uhyre smaa Dele, og at det, der sker ved Forraadnelsen, er, at disse Dele falder fra hinanden, og det, der sker ved Forplantningen, er, at de finder sammen igen, saaledes at der paa denne Maade opstaar et Kredsløb i Naturen. Det fremgaar ogsaa af hans teoretiske Betragtninger, at han var

Tilhænger af Præformationshypotesen. M.s Monadeteori fik dog ikke nogen synderlig Betydning, selv om man maaske nu bagefter vil kunne parallelisere hans Monader med Molekyler o. l.

Hvis man om nogen enkelt dansk Naturhistoriker skal kunne sige, at han var den største, maa det uden for al Tvivl blive M. Ikke alene var hans Betydning i Samtiden uhyre, men han har tillige paa mangfoldige Omraader som Systematiker og Biolog ydet en blivende Indsats, og han er sikkert den danske Videnskabsmand, hvis Navn oftest nævnes i den internationale videnskabelige Litteratur. Han var, som naturligt er, et Barn af sin Tid, hans Ledetraad var at finde Skaberens Visdom selv i de mindste Væsener, og han synes med Forkærlighed netop at have søgt saadanne Omraader, som paa Forhaand maatte synes ligegyldige og uinteressante, for netop ogsaa her i Infusionsdyrets eller Smaakrebsens fine Bygning og udviklede Biologi at paavise Udslag af en højere Magts allestedsnærværende Indgriben. Man maa nære den største Beundring for, hvad han paa dette Omraade med Tidens primitive Mikroskoper har formaaet at se. Han var ogsaa paavirket af Tidens Sans for Klarhed og Nøgternhed, »Naturelskeren skal se, ikke tro«, siger han et Sted, og han polemiserer mod dem, der tror at kunne argumentere med »Aandskløgt«. Men var han saaledes i mangfoldige Henseender paavirket af sin Tids Indstilling og Syn, peger andet i hans Virksomhed, navnlig hans biologiske Iagttagelser og de kvantitative og eksperimentelle Synspunkter, frem mod langt senere Tider.

Som Menneske synes M. i nogen Grad at have været paavirket af de højadelige Kredse, han færdedes i. Bortset fra Otto Fabricius, som stod ham nær, har han kun haft ringe Tilknytning til Samtidens danske Naturforskere, der ansaa ham for hovmodig og forfængelig; sikkert er det, at han var meget øm over for Kritik og uhyre let følte sig forurettet; han tog i saadanne Tilfælde til Genmæle paa en meget skarp Maade. Paa den anden Side skal han, at dømme efter den Mindetale, som Rektoren i Ribe Lorens Hanssen udgav efter hans Død, have været meget godgørende og hjælpsom.

Dagbog i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1773. Etatsraad 1774. Konferensraad 1781. — Maleri af E. Paulsen 1789. Maleri af C. A. Jensen 1834 brændte paa Fr.borg 1859. Buste af C. F. Stanley i Zoologisk Museum og Latinskolen i Ribe. Stik af M. Haas 1776 efter Tegning af Cornelius Høyer.

L. Hanssen: Tale til Erindring af Otto Friedrich Müller, 1787. C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II, 1, 1873, S. 354—418;

III, 1878, S. 170 (Bibliografi). K. L. Henriksen: Dansk Entomologis Historie, 1921—37, S. 58—67. R. Spärck i Prominent Danish Scientists, 1932, S. 60—64.

R. Spärck.

— Det var under Opholdet paa Frederiksdal, M. først fik Interesse for naturhistoriske Studier. I Begyndelsen var det mest Egnens Planter, han beskæftigede sig med, og ikke blot de højere, men ogsaa og især Svampe, Laver og Mosser, hvorom nogle af hans ældste Skrifter handler. Det mærkelige ved dem er ikke, at han deri beskriver nye Arter, men at han søger at udfinde, hvorledes den hidtil ukendte Befrugtning foregaar hos Svampe og Mosser, f. Eks. hos Rørhatte (»Efterretning og Erfaring om Svampe«, 1763) og Blækhatte (»Om Svampe i Almindelighed«, udg. af M. Vahl 1791). At det ikke lykkedes ham at finde den rette Forklaring, kan ikke undre nu, men det bør ikke glemmes, at M. ved sine mange og for den Tid ret enestaaende biologiske Studier af lavere Organismer først har gjort Videnskaben bekendt med mange ejendommelige Former, som han udførligt og udmærket har beskrevet. Med de højere Planter beskæftigede han sig mindre, men hans Evne for biologisk Iagttagelse viser sig dog ogsaa her i Afhandlingen »Beschreibung der Feld-Lilie« (1766), hvori han som en af de allerførste søger at forklare Bestøvningsmaaden hos en Blomsterplante (Anthericum). Sine Optegnelser om Floraen omkring Frederiksdal udgav han under sin Udenlandsrejse i Trier 1767 som »Flora Fridrichsdalina«, der bragte ham megen Berømmelse i Udlandet, men i Virkeligheden er et meget mangelfuldt og umodent Værk, der maa benyttes med den største Forsigtighed. Den er vor ældste Lokalflora efter Linné. 1772 blev M. efter Oeder Udgiver af »Flora Danica« og udgav fem Hæfter med 300 Tavler. De er baade hvad Billederne og Bestemmelserne angaar Værkets daarligste og blev skarpt kritiseret af Subskribenter, fordi M. deri optog alt for mange af sine Kryptogamer; naar man deri i Stedet for nyttige Planter »finder Skimmel af en druknet Flue eller raadnet Hæmpefrø, bliver man uvillig og kaster Bogen . . .« skrev en Kritiker. Og dog var det disse M.s Studier over lavere Organismer, der i første Række har skabt hans Ry som en af det 18. Aarhundredes skarpeste Naturiagttagere. Efter 1770 var det vel især dyriske Organismer, han studerede, men ikke helt faa af hans Skrifter handler om Planter som »Vandmos« (Grønalgler), Flagellater og andre, delvis usynlige for det blotte Øje, og vistnok ingen af hans samtidige har beskrevet saa mange af disse Organismer.

Carl Christensen i Naturens Verden, 1922, S. 49—68. Samme: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 135—49; II, S. 62—67. Carl Christensen.

Müller, Peter Erasmus, 1840—1926, Forstmand, Naturforsker. F. 25. Okt. 1840 i Kbh. (Frue), d. 5. Okt. 1926 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Numismatikeren Ludvig M. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Okt. 1874 i Kbh. (Garn.) med Augusta Sophie Thiele, f. 7. Juli 1851 i Kbh. (Slotsk.), d. 29. Marts 1928 sst., D. af Sekretær ved Kunstakademiet, senere Direktør for Kobberstiksamlingen J. M. T. (s. d.) og 2. Hustru.

Efter at have taget Præliminæreksamen blev M. som sekstenaarig sat til Landvæsenet. Han havde tidligt vist en levende Interesse for Naturen, medens Skolearbejdet ikke synes at have ligget for ham. Efter et Par Aars Ophold i rolige, landlige Omgivelser vendte han 1859 styrket tilbage til Kbh., hvor han kom paa Landbohøjskolen og to Aar senere tog Landbrugseksamen. 1863 blev han Student. 1866 tog han Forsteksamen og n. A. Filosofikum. Derefter tiltraadte han en længere Udenlandsrejse og studerede bl. a. i Napoli, hvor han samlede Materiale til sin Disputats (se nedenfor). Under Opholdet i Udlandet tildeltes der ham en toaarig Understøttelse, for at han kunde skaffe sig en videre Uddannelse i Skovbrug. Han studerede derefter i Italien, Schweiz, Frankrig, Belgien og Tyskland og vendte tilbage til Danmark 1870.

Fra Nytaar 1873 udnævntes M. til Lærer i Skovbrug ved Landbohøjskolen, og i de følgende Aar udfoldede han en for Skovbrugsundervisningen overordentlig betydningsfuld Virksomhed som Lærer og Forfatter. Skovdyrkningens Teori blev bygget paa den foregaaende Menneskealders naturvidenskabelige Forskning og paa M.s egne Studier; Grundlaget for Industrilæren dannede den af Pressler fremkaldte tyske Litteratur og M.s økonomiske Studier i Paris. Inden for Skovbrugets Statistik og Økonomi tillagde han de særlige danske Forhold en hidtil ukendt Betydning. Med særlig Interesse omfattede han dog Skovdyrkningslæren, og hans Undervisning i Skoven paa dette Omraade nævnes som enestaaende.

1875 paabegyndte M. Udgivelsen af »Tidsskrift for Skovbrug«, hvoraf der 1875—91 udkom tolv Bind, og hvortil han selv har givet meget betydelige Bidrag. I første Række maa nævnes hans to Hovedværker »Om Bøgemuld og Bøgemor paa Sand og paa Ler« (1878) og »Om Muld og Mor i Egeskove og paa Heder« (1884), senere samlede i en tysk Udgave (1887) og paa Fransk (1889). Ved disse Arbejder lagde M. Grunden til et nyt stort Forskningsomraade, der gjorde hans Navn verdenskendt, og for det praktiske Skovbrug og Hedeplantningen blev de af epokegørende Betydning. Han vakte ogsaa Interessen for Skovbrugets Historie og gav Stødet til Udgivelsen af C. D. F. Reventlows »Forslag til en forbedret

Skovdrift« (ved W. Gyldenfeldt 1879), ligesom han tilskyndede A. Oppermann til Udarbejdelsen af »Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886« (1889). 1882 forlod M. Landbohøjskolen og indtraadte i Statsskovvæsenet som Overførster for 2. Inspektion, en Del af de nordsjællandske Statsskove (1882—1911); han var endvidere Overinspektør for Sorø Akademis Skove (1883—1920). 1884 var han Kommissær ved den internationale Skovbrugsudstilling i Edinburgh og 1888 Formand for Skovbrugsudvalget ved den nordiske Udstilling. Han var Medlem af Fællesudvalget for Dansk Skovforening og Træhandlerforeningen 1895, af Udvalget angaaende Meterloven 1889 og af Udvalget om Dansk Skovforenings Stilling til Lovforslaget om Ejendomsskyld 1902. 1900—01 var han Medlem af Kommissionen om det forstlige Forsøgsvæsen og 1901—09 Formand for Forsøgsvæsenets Tilsynskommission, 1905—25 Medlem af Udvalget for Naturfredning, 1912—17 Formand. Foruden den større Rejse i sin Ungdom foretog M. ogsaa senere adskillige Udenlandsrejser, der gav ham et indgaaende Kendskab til europæiske Skovforhold. Direkte Resultater af saadanne Rejser er hans Meddelelser om Bjergfyren (1886—87) og den skotske Skovfyre (1916). Efter at have forladt Skovbrugsundervisningen fortsatte M. sine Studier over Hedernes Naturhistorie og i Forbindelse dermed Spørgsmaalet om Frembringelse af Skov paa Jyllands Heder. Foruden i en Række selvstændige Afhandlinger ydede han ogsaa Bidrag til disse Problemers Løsning ved at optage Samarbejde med andre. M. havde en lykkelig Evne til saadant Samarbejde, der ogsaa i betydelig Udstrækning førte til andres fortsatte selvstændige Studier og gennem adskillige Aar virkede ansporende for Skovbrugets Udvikling. Hans sidste store Arbejde, »Bidrag til de jyske Hedesletters Naturhistorie«, fremkom saa sent som 1924 (Vid. Selsk. Biol. Medd., IV, 2). — M. var en harmonisk og statelig Personlighed af korrekt og formfuldendt Fremtræden. Han deltog ikke i det politiske Liv eller andre offentlige Bevægelser, men omfattede med den største Alvor det videnskabelige Arbejde, der dannede Baggrunden for hans hele Virksomhed. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1884. — Hofjægermester 1883. Kammerherre 1885. — R. 1881. DM. 1888. K.² 1892. K.¹ 1906. S.K. 1911. — Maleri af Knud Larsen 1907 (Fr.borg). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Møde i Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1872, S. 91 ff. A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Carl Christensen: Den danske Botaniks

Historie, I, 1924—26. Fr. Weis i Bot. Tidsskr., XXXIX, 1927, S. 375—84. A. Mentz i Naturens Verden, X, 1926, S. 385—92. Johs. Helms og C. V. Prytz i Dansk Skovf. Tidsskr., s. A., S. 657—79. A. Oppermann i Hedeselsk. Tidsskr., 1929, S. 121—27. Samme i Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1932, S. 68—77. A. Howard Grøn i: Danmarks Skove, 1938. C. Syrach Larsen.

— M. skriver i sin Selvbiografi, at han fra sin tidligste Barndom havde haft en levende Interesse for *Zoologien*, og det var hans Haab at kunne vælge den til Livsstudium. Dette syntes ogsaa i Begyndelsen af hans videnskabelige Bane at skulle blive Tilfældet. Under sine Studier ved Landbohøjskolen kom han under Paa-virkning af J. C. Schiødte, og et Resultat heraf var, at han optog zoologiske Undersøgelser og 1866 vandt Universitetets Guldmedaille for en Monografi over de danske Daphnier. Denne Afhandling udkom 1868 i udvidet Form under Titlen »Danmarks Cladocera« (Naturhist. Tidsskr., 3. Rk., V). S. A. offentliggjorde han »Bidrag til Cladocerernes Forplantningshistorie« (sst.). Ogsaa under sin store Udenlandsrejse, der ganske vist foretoges med andet Formaal, drev han zoologiske Studier, idet han dels skrev en Afhandling om de schweiziske Søers Daphnier, dels under et Ophold i Napoli udarbejdede sin Disputats, »Iagttagelser over nogle Siphonophorer«, hvorved han 1871 erhvervede Doktorgraden, efter at han først havde faaet Tilladelse til at disputere ved Universitetet uden at have underkastet sig Magisterkonferens. Med et 1873 — ligeledes i Schiødtes Tidsskrift — offentliggjort Arbejde »De i Danmark hidtil fundne Phyllopoder« sluttede M.s egentlige zoologiske Virksomhed. De nævnte Arbejder om Daphnier og Phyllopoder er af Betydning saavel i faunistisk som i systematisk Henseende, ligesom de indeholder talrige biologiske og anatomiske Iagttagelser, og de viser M. som en omhyggelig Forsker af den Schiødte'ske Skole. Mindre betydningsfuld er hans Disputats, hvis Tydninger af Siphonophorkolonien og af Befrugtningsforholdene ikke har kunnet opretholdes. Ud over disse rent zoologiske Ungdomsarbejder har M. endvidere i sine Hovedværker over Skovjord samt i Afhandlingen »Om Regnormenes Forhold til Rhizomplanterne især i Bøgeskove« (Overs. Vid. Selsk. Forh. 1894) givet en lang Række nye Iagttagelser over lavere Dyrs Betydning for de forskellige Former af Mulddannelse; ganske særlig har han — før Darwin — erkendt Regnormenes store økologiske Betydning. M. er igennem disse Arbejder en af de grundlæggende Forskere inden for Jordbundsfaunaens Økologi, og det er nok saa meget gennem dem som gennem sine zoologiske Ungdomsarbejder, at han vandt sin store Berømmelse som Zoolog. M. var tillige meget interesseret i Natur-

fredning; han var 1906 med til at stifte Udvalget for Naturfredning, hvor han en Periode tillige var Formand. Flere Fredninger, bl. a. Fredningen af Hald Egeskov, skyldes hans Indsats. Han bevarede til sin høje Alderdom en levende Interesse for alle Zoologiens Sider og var en hyppig og interesseret Gæst ved de videnskabelige For- eningers Møder.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II 2, 1875, S. 563—67; III, 1878, S. 526f. (Bibliografi). R. H. Stamm i Vid. Medd. Dansk Naturh. Foren., LXXXII, 1926. C. Wesenberg-Lund i Overs. Vidensk. Selsk. Forh., 1927.

R. Spärck.

Müller, Paul Læssøe, f. 1878, Forfatter, Journalist. F. 28. Nov. 1878 i Kbh. (Jac.). Forældre: Magister, senere Rektor Sigurd M. (s. d.) og Hustru. Gift 22. Febr. 1918 i Kbh. (b. v.) med Ester Dam, f. 11. April 1894 i Kbh., D. af Forfatter Johannes D. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1896 fra Kolding og mag. art. i Historie 1904. Han underviste derefter ved forskellige Skoler og havde gentagne Studieophold (1905, 1907—10 og 1914) i Paris og London. 1899 debuterede han med Skriftet »Kampene om Kolding 1849«, der bl. a. støtter sig til mundtlige Beretninger om Begivenhederne. 1905 udsendte han i Studentersamfundets Serie Bogen »Det moderne England«, der skildrer de politiske Forhold forud for Joseph Chamberlains Nederlag 1906. Han har endvidere skrevet det vægtige Afsnit om England 1846—1906 i »Folkenes Historie« (VII, 1912), hvilket til Dels bygger paa selvstændige Kildestudier, samt Afsnittene om Middelalderens Historie og om England og Amerika 1815—1920 i Gyl- dendals Verdenshistorie III og V (1921—22). Desuden foreligger fra hans Haand en lang Række større og mindre historiske og litterære Afhandlinger og Biografier i Tidsskrifter og Leksika, f. Eks. Af- handlingen om Southey og Macaulay i Festskriftet til Johs. Steenstrup (1915). Han har endvidere skaffet sig et Navn som kyndig og fintmærkende Oversætter; bl. a. har han redigeret og oversat et Udvalg af Saint-Simons Memoirer og af Livsskildringer af tysk Litteratur i »Gyldendals Bibliotek«. — Han var en Tid Studentersamfundets Bibliotekar, og han var Udgiver af Samfun- dets Jubilæumsbog 1907. — Sin journalistiske Virksomhed ind- ledede han 1910 ved Tidsskriftet »Ugens Tilskuer«. Han var en af dette Tidsskrifts Hovedmedarbejdere gennem dets hele Bestaaen (til 1920), og han beskæftigede sig med Emner fra næsten alle humanistiske Felter. 1923—28 var han knyttet til »Nationaltidende«, hvor han ligeledes i Kronikken, i den ledende Artikel, i det aktuelle

Causeri, i Teaterkritikken o.s.v. behandlede et særdeles afvekslende Stof. 1928—30 var han Medarbejder ved »Morgenbladet«. 1931 redigerede han Tidsskriftet »Forum«. Siden 1936 er han Medarbejder ved »Kristeligt Dagblad«, hvor navnlig hans udenrigspolitiske Artikler læses med Interesse. Fra Sept. 1938 skriver han en maanedlig udenrigspolitisk Oversigt i »Gads danske Magasin«.

Kristeligt Dagblad 27. Nov. 1938. Nationaltidende 28. Nov. s. A. Journalisten 15. Nov. s. A. Carl Roos i Morgenbladet 28. Nov. 1928. *P. Stavnstrup.*

Müller, Peter Erasmus, 1776—1834, Biskop, Historiker, Sprogmand. F. 29. Maj 1776 i Kbh. (Nic.), d. 4. Sept. 1834 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Etatsraad, senere Konferensraad Fr. A. M. (s. d.) og Hustru. Gift 30. Dec. 1805 paa Kalundborg Ladegaard med Augusta Lovisa Stub, f. 27. Marts 1788 i Kbh. (Holmens), d. 10. Febr. 1852 sst. (Helligg.), D. af Premierløjtnant, senere Kommandør Otto Frederik S. (1754—1827) og Louise Elisabeth Kratzenstein (1757—1844).

M. voksede op blandt Faderens Bøger og Kunstsamlinger; han gik ikke i Skole, men fik privat Undervisning hjemme. 1792 blev han dimitteret til Universitetet, 1795 tog han teologisk Attestats og erhvervede 1797 Magistergraden ved en Afhandling, som Moldenhawer havde lagt til Rette for ham. Umiddelbart efter begav han sig ud paa en længere Studierejse bl. a. med det Maal at lære den nyere Filosofi at kende. I Kiel og Leipzig hørte han K. L. Reinhold og E. Plattner, der begge udgik fra Kant; i Jena fulgte han Fichte. Han studerede Arkæologi under Heyne i Göttingen og var derefter et Aars Tid i Frankrig. Nogle Maaneders Ophold i England i Sommeren 1799 afsluttede Rejsen. — Han havde fra tidlig Tid haft en akademisk Lærergerning for Øje og begyndte derfor efter Hjemkomsten at holde Forelæsninger; 1801 blev han udnævnt til teologisk Professor. Af hans Universitetsarbejde fremgik »Kristeligt Moralsystem« (1808), »Kristelig Apologetik« (1810) og »System i den christelige Dogmatik« (1826), og saavel gennem disse Bøger som gennem en lang Række Anmeldelser i »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger« og »Dansk Litteratur-Tidende« er det muligt at følge hans Udvikling fra en tidspræget, ret aandsaristokratisk Intellektualisme hen imod en dybere kristelig Livsforstaaelse. Men for de Folk, der i 20'erne flokkedes om Grundtvig, stod han som Rationalisten, og der rettedes kraftige Angreb paa ham for usikkert Grundlag og forflygtigende Fremstilling (A. G. Rudelbach i Theologisk Maanedsskrift, IX, 1827 og i Hengstenbergs Evangelische Kirchen-Zeitung, III, 1828). Efter F. C. Mün-

ters Død 1830 blev M. — ikke J. P. Mynster, som alle havde ventet — udnævnt til Sjællands Biskop; det var i nogen Grad mod hans Villie. Hans Helbred var altid skrøbeligt og nu mere end nogen Sinde; og den stille Lærde, der søgte Forsoning og skyede Strid, kunde ikke gøre sig gældende under de voldsomme kirkelige Brydninger. Det var dog M., der skaffede Grundtvig Tilladelse til at prædike til Aftensang i Frederikskirken.

Fremfor alt var M. Forsker. Det teologiske Studium havde givet ham metodisk Optugtelse, og ligesom Münter, L. Engelstoft, Caspar Paludan-Müller førtes han fra Teologien ud til andre Omraader. Interesse for primitiv Religion og Forstaaelse af, at sammenlignende Metode vil være frugtbar — Paavirkning fra Herder og Heyne — spores i et Par Smaaafhandlinger fra 1800 og 1803, der tillige viser, at M. var i Færd med at fordybe sig i Nordens Oldtid og allerede erkendte, at det var umuligt at trænge ind i de gamles Forestillinger, naar man savnede Overblik over og grundigt Kendskab til Litteraturen, der endnu for en stor Del henlaa i Manuskrift. Han havde gennem sin Ven B. Thorlacius Tilknytning til det islandske Studium, der længe havde haft Hjemsted i Kbh., men afgørende Impuls fik han fra den Bevægelse, der gik gennem Tiden. Paa sin stilsfærdige Maade var han med i den nationale Selvhævdelse, den begejstrede Søgen tilbage til Nordens Hedenold, som er et saa fremtrædende Træk i Aarhundredets første Aartier. M.s tidligste større Arbejde »Antikvarisk Undersøgelse over de ved Gallehuus fundne Guldhorn« (1806) var Besvarelse af en Prisopgave, Videnskabernes Selskab havde udsat; han mente at kunne paavise keltiberisk Proveniens, men dette Forsøg, der dengang opfattedes som meget skarpsindigt, kom ikke til at betyde noget for Tolkningen af Indskrift og Fremstillinger paa Hornene og laa i Grunden uden for hans Vej. Med Afhandlingen: »Über die Ächtheit der Asalehre und den Werth der Snorroischen Edda« (1811, paa Dansk 1812 i Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter) leledes han ind paa sin Bane. Det er et Genmæle mod den ramme Kritik af den islandske Overlevering, der gennem en Aarrække var fremført af Adelung, Schlözer og Rühs. Et Indlæg i samme Sag var »Über den Ursprung und Verfall der isländischen Historiographie« (1813), Svar paa et Skrift af Rühs: »Die Edda, nebst einer Einleitung in die nordische Poesie und Mythologie und einem Anhang über die historische Litteratur der Isländer« (1812) og med det samme Forstudie til et Overskue over alle islandske Sagaer, trykte og utrykte, hele det omfattende Materiale af højst forskellig Værdi, som svenske lærde i 17. og 18. Aarh. saavel som Torfæus, Schönning og Suhm

havde brugt til dristige Bygninger. »Sagabibliothek« (1817—20) rummer et kildekritisk Oprydningsarbejde i Arni Magnussons og Jon Erichsens Aand, men M. naar videre frem; han kommer ind paa Stilkritik, forsøger litteraturhistorisk Placering og peger paa levende Tradition: Vølsungesagnene i færøiske Danseviser. Han havde foranlediget, at Visestof blev samlet; han skaffede Midler til Udgivelse og skrev Indledning til H. C. Lyngbyes Bog: »Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt« (1822). En kort Analyse af Heimskringla indgaar som Led i »Sagabibliothek«; den fyldigere Begrundelse af Opfattelsen af Snorres Forhold til den ældre Sagalitteratur gav M. i »Videnskabernes Selskabs phil. og hist. Afhandlinger«, II (1824) og i Bd. VI af den store Heimskringla-Udgave (1826). Alt i alt blev »Sagabibliothek« en vigtig Station paa Forskningens Vej, og Bogens Indflydelse mærkes hurtigt; den citeres idelig i »Svea Rikes Häfder« (1825), der er Geijers Genmæle til Fr. Rühls. — Fra Studiet af den norrøne Overlevering førtes M. til den danske; 1824 offentliggjorde han en Undersøgelse, »Om Kilderne til Saxos ni første Bøger og deres Troværdighed«. Allerede i »Sagabibliothek« skimtedes Forstaaelse af, at Islændernes Tradition og mangt og meget i Saxos Oldhistorie var Brudstykker af et Hele, og gennem en indtrængende Analyse af »Gesta Danorum« blev det ham klart, at Grundlaget for den første Halvdel af Saxos store Værk er Sagn, gamle danske Folkesagn og Sange tillige med Sagn, der stammede fra Islænderne. M. kuldkastede dermed alle tidligere Slægtleds pompøse Rækker af Oldtidskonger, men banede med det samme Vej for en anden Art Oldhistorie og gav Saxos Krønike dybt Perspektiv. Han er næppe upaavirket af visse Teorier, der var fremme i Tiden, men han skrider sindigt fra Punkt til Punkt i sin Undersøgelse, indlader sig ikke paa Konstruktioner, samler knap engang Resultaterne i en fyndig Syntese. Som en saadan maa man snarere karakterisere F. C. Dahlmans af Niebuhrs Aand og Metode prægede »Einleitung in die Kritik der Geschichte von Alt-Dänemark« (1822), der i Hovedsagen naar frem til samme Syn paa Saxos Oldhistorie, om end Udgangspunktet har været et andet. — M.s senere Studier: »Kritiske Bemærkninger over Saxos Danske Histories 10.—16. Bog« (1830) kan ikke lignedes med hans sagnhistoriske Undersøgelser. Han tog ikke de kildekritiske Spørgsmaal op, skønt det kunde synes, at hans Arbejde om Heimskringlas Kildeforhold maatte have ført ham paa Sporet. I Fortalen bebudede han en Udgave af Saxo med Kommentarer, der skulde være hvad Stephanii Noter havde været for 17. Aarh. I Sammenhæng med disse Planer forfattede han paa Latin et Par

biografiske Studier over Andreas Sunesøn og Lage Urne; men med det store Udgiverarbejde naaede han ikke til Ende. H. M. Vel-schow fuldendte det og udgav Teksten 1839, Kommentarerne 1858.

Side om Side med M.s litteraturhistoriske, historisk-kritiske Arbejder ligger hans lingvistiske Studier og hans Virken til Fremme af nordisk Sprogvidenskab. I »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger« offentliggjorde han 1810 en indgaaende Kritik af Videnskabernes Selskabs Ordbog; 1811 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab og af Ordbogskommissionen, hvor han til det sidste gjorde et betydningsfuldt Arbejde. En Afhandling fra 1813: »Om det islandske Sprogs Vigtighed« stiller Opgaver og prøver nye Veje, særlig lægger man Mærke til de Planer, der udkastes for nordisk Filologi, og Afsnittet: »Dannersprogets Skiebne«, som er et Forsøg paa en dansk Sproghistorie. N. A. udkom Biörn Haldórssons islandske Leksikon, der for mange Aar siden var sendt ned til den Arnamagnæanske Kommission; M. havde taget Initiativet til Udgivelsen og lagt Arbejdet i Rasmus Rasks Hænder. Derimod kan han ikke have foranlediget eller formuleret Videnskabernes Selskabs Prisopgave af 1810, der drev Rask frem paa hans Bane, thi først 1811 blev han Medlem af Selskabet. M. har i øvrigt betydet meget for Rask; han talte hans Sag hos Frederik VI. og holdt ham myndigt fast, da han fik i Sinde at afbryde sin store Rejse. — Endnu skal nævnes, at M. inden for Sprogstudiet havde en særlig Interesse, nemlig Synonymik. Han syslede fra tidlig Tid med Undersøgelser af den Art og navnlig i en Periode, da han paa Grund af svage Øjne ikke kunde taale megen Læsning. »Dansk Synonymik« (1829) er blevet til paa ensomme Vandringer eller under Aftenmeditationer. Bogen, der tydeligt bærer sin Forfatters Præg, kom i 2. Udg. 1853 og i 3. Udg. 1872.

1805—30 var M. Redaktør af »Kjøbenhavnske lærde Efterretninger« (fra 1811: »Dansk Litteraturtidende«). Hans alsidige Kultur og fine Hensynsfuldhed gjorde ham i særlig Grad skikket til det Hverv, og han havde Regeringens Tillid, som fremgik af en kgl. Resolution 1809, der indrømmede Ret til at optage anonyme Anmeldelser i Tidsskriftet under Redaktørens Ansvar. M. kunde raade over en sjælden Medarbejderstab: Brødrene Ørsted, Engelstoft og Werlauff, Olufsen og Kolderup-Rosenvinge, Rask og Mynster o. m. fl. Selv skrev han en Række dybtgaaende Recensioner inden for de Omraader, han beherskede: Filosofi og Teologi, norrøn Litteratur og Historie, Folkeviser og Sagnforskning. Hans Nekrologer har Værd ikke blot ved retsindig og forstaaende Karakteristik, men ogsaa ved de positive Efterretninger, de bringer. — R. 1826. DM. 1830.

— Malerier af A. Müller 1832, 1833 (kopieret af C. A. Jensen 1835 til Fr.borg) og bl. a. 1836 (Roskilde Domkirke). Relief i Bispegaarden i Kbh. Stik af Chrétien efter Tegning af Fouquet og af Jaquemot 1839. Litografi af E. Fortling 1844 efter et af A. Müllers Malerier.

Chr. Molbech i Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst, IV, 1836, S. 457—80. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, I—II, 1924—26. Briefwechsel der Gebrüder Grimm mit nordischen Gelehrten, hrsg. v. E. Schmidt, 1885, S. 135—44. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 249—61. Breve til og fra F. C. Sibbern, I, 1866, S. 150. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 141. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 166 f., 189—92. Dansk Kirkeliv, 1925, S. 131, 133 f. Skat Arildsen i Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1936, S. 114—31.

Ellen Fjergensen.

Müller, Sigurd Hjorth, 1844—1918, Forfatter, Skolemand, Kunst- og Litteraturhistoriker. F. 21. Dec. 1844 i Snedsted ved Thisted, d. 2. Dec. 1918 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Præst, Seminarieforsøger Ludvig Christian M. (s. d.) og Hustru. Gift 6. April 1874 i Kbh. (Jac.) med Maria Louise Biering, f. 20. Dec. 1844 i Kbh. (Frue), d. 28. Nov. 1908 sst., D. af cand. polyt., Adjunkt Christian Henrik Biering (1813—46) og Maria Louise Sack (1813—45).

M. gik i Roskilde Katedralskole, dimitteredes privat 1863 og begyndte at studere Medicin. Han dyrkede imidlertid litterære Interesser, og da Maleren Thorald Læssøe 1867 tog ham med paa en otte Maaneders Rejse til Italien, kastede han sig over Æstetikken og bestod Magisterkonferens heri 1873. En Aarrække virkede han som Lærer ved københavnske Skoler (bl. a. Borgerdydskolen) og som Medarbejder ved Blade (»Dagbladet« under Topsøe, senere »Morgenbladet« under Borchsenius). 1886 blev han Rektor ved Kolding Latin- og Realskole, tog sin Afsked paa Grund af Sygdom 1901. — M. begyndte som Forfatter med et Bind »Digte« (1867) og fortsatte med »Tre Fortællinger« (1874; ny Udg. 1914), af hvilke »Sarons Rose« vakte megen Opmærksomhed, og med Bidrag til forskellige periodiske Skrifter (f. Eks. »Fremtidens Nytaarsgave« 1886 og 1887). Endvidere leverede han efterhaanden en Del Oversættelser af antikke Forfattere — Theokritos (»Fem Digte« 1872, »Adonifesten« 1872, »Udvalgte Digte« 1915), Musaios (»Hero og Leandros« 1899), Euripides (»Medeia« 1911) — samt af Holbergs latinske Epigrammer (»Et Hundrede Epigrammer« 1902). Hans egne »Sidste Digte« afsluttede dette Forfatterskab 1917. Men fremfor alt var M. en frisindet Humanist med vidtspændende Interesser. Hans Skønheds-Begejstring og Virkelyst førte ham ind paa den

populære Meddelelse, hvortil hans personlige Noblesse og pædagogiske Evne havde givet ham de bedste Betingelser, og dette Omraade viede han i Grunden sit Liv. Han blev en flittig populær Foredragsholder og Skribent og udsendte en Række litteraturhistoriske Skrifter og Skolebøger, der blev stærkt benyttet. »Haandbog i den danske Litteratur« (1880), »Kortfattet dansk Literaturhistorie« (1881) og »Grundtræk af den nordiske Mythologi« (1883) kom i mange Oplag, »Omrids af Verdenslitteraturens Historie« (1881) tillige i svensk Udgave (1883). Sin Skole ledede M. med frisindede Reformers, der gav den noget af en banebrydende Stilling. Han nedlagde Forbud mod Prygl, afskaffede Karakterer og Nummerering efter Dygtighed, forsynede Klasseværelserne med Fotografier efter Kunstværker og med Raderinger af nyere Kunstnere, indførte Fællesundervisning allerede 1896 og paatænkte Adgang for Forældre til at overvære den daglige Undervisning. — M.s kunstkritiske og kunsthistoriske Skribentvirksomhed, der vel især har gjort hans Navn bekendt, er knyttet til Blade og Tidsskrifter (bl. a. »Illustreret Tidende«), til Salmonsens og Brickas Leksika og til en Række til Dels ret omfattende Værker. 1883 kom den populære »Kortfattet Kunsthistorie«, der med klog Hensyntagen til sit specielle Øjemed mere er anlagt efter pædagogiske end efter kunsthistoriske Synspunkter, 1884 »Nyere dansk Malerkunst« med ca. 80 Biografier af samtidige Kunstnere, 1893 »Thorvaldsen«, et stateligt, overdaadigt udstyret Monumentalværk, og 1905 det fortjenstfulde »Nordens Billedkunst«, stadig den eneste sammenfattende Fremstilling i dansk Litteratur af de tre nordiske Landes Maler- og Billedhuggerkunst. I Almindelighed forfulgte M.s kunsthistoriske Forfatterskab almenoplysende Maal. Sjældnere søgte han nye Veje saaledes som i Afhandlingen »Thorvaldsens Elskede« (Gads dsk. Mag. 1908—09), hvor han, til Dels støttende sig til Tyskeren Noack, krævede en retfærdigere Opfattelse af Anna Maria Magnani end den gængse Thiele'ske Vurdering af hendes Personlighed og Forhold til Thorvaldsen. Men selv i sine populære Skrifter er M. altid selvstændig og præget af frisk Modtagelighed i sit Syn paa Kunst, og hans Sprog varmes af hans Glæde ved det sete og over Kunstens Livsværdier. Derfor fik hans aktuelle Skribentvirksomhed, hvor han for øvrigt ikke lagde Fingrene imellem, naar noget mishagede ham, ogsaa Betydning som Propaganda for en Række samtidige Kunstnere. Hans biografiske Grundighed vil efterhaanden give hans Artikler i Leksika og Tidsskrifter og især et Værk som »Nyere dansk Malerkunst« Værdi som Kildeskrifter for Kendskabet til hans Samtids Kunstnerliv gennem de mange positive

Meddelelser, han samlede. Bekendt er hans levende Interesse for den grafiske Kunst. Han ejede selv en anselig Samling af ny dansk Grafik. Carl Blochs, Thorv. Niss' og Frans Schwartz' Berømmelse som Raderere skyldes for en væsentlig Del hans kritiske Virksomhed, og med Rette udnævnte Grafisk Kunstnersamfund ham kort efter sin Stiftelse til sit Æresmedlem. M. efterlod sig Mindet om en stærk og levende Personlighed med høje ideelle Maal, der havde virket aandeligt vækkende paa mange Mennesker og været en Støtte for søgende unge Kunstnere. — Portrætstudie af Aug. Jerndorff 1872 (Randers Museum). Maleri af V. Maegaard 1918. Relief af E. Waller 1913. Tegning af Albert Price 1886. Radering af Emil Krause 1910. Litografier af Johan Rohde 1902 og Alb. Repholtz. Bronzerelief af Carl Martin-Hansen paa Gravstenen.

Georg Bruun i Vor Ungdom, 1901, S. 463—66. Samme: Halvtreds Aar, 1930, S. 111—35. Morten Eskesen: Ludvig Müllers Saga, 1907, S. 257 f., 264 ff. Henning Brøchner i Bogvennen 7. Nov. 1917. Kai Flor i Berl. Tid. 3. Dec. 1918. Elna Borch sst. 10. Dec. s. A. C. C. Clausen i Politiken 4. Dec. s. A. Harald Nielsen i Ugens Tilskuere 15. Dec. s. A. Paul Læssøe Müller i Højskolebladet 11. Juni 1920.

Sigurd Schultz.

Müller, Sophus Otto, 1846—1934, Arkæolog. F. 24. Maj 1846 i Kbh. (Slotsk.), d. 24. Febr. 1934 paa Frbg., begr. paa Skoven Kgd. ved Jægerspris. Broder til P. E. M. (s. d.). Gift 28. April 1881 i Kbh. (Frue) med Karen Linde, f. 13. Maj 1862 i Kbh. (Frue), D. af Kancellist, senere Overformynder Theodor L. (1831—94) og Anna Elisabeth Holten (1840—1925).

M. gik i Bohrs Skole og blev Student 1864, privat dimitteret. Han valgte som Universitetsstudium klassisk Filologi, uden Tanke paa den Videnskab, der skulde komme til at fylde hans Liv. 1871 blev han cand. philol., hvorefter han slog ind paa Undervisning. Skolen havde hans Interesse, og dens Arbejde beskæftigede ham med Afbrydelser indtil 1876. Filologien som Videnskab laa ikke for M.; efter hvad han selv i sit Doktorvita fortæller, vakttes hans bevidste Interesse for Forhistorien første Gang saa sent som efter Universitetsstudiernes Afslutning. M. var altsaa ikke »født« Forhistoriker i samme Forstand som f. Eks. Worsaae. Til Gengæld mødte han, da han endelig viede sig Forhistorien, med en solid Ballast af humanistisk Viden, der ikke undlod at lægge Særpræg og Styrke i hans livslange Arbejde med at forme og videreføre en ung Videnskab.

I Begyndelsen af 70'erne vendte M. sig til forhistoriske Studier og, som naturligt var efter hans Uddannelse, navnlig til den romerske Tids Fund og Oldsager i Danmark. En Studierejse 1872—73

til Tyskland, Schweiz og Italien gav ham Lejlighed til Selvsyn af det tilsvarende fremmede Materiale, og Resultatet blev hans Debutarbejde som arkæologisk Skribent, en Afhandling i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1874, hvori han paa systematisk Grundlag og med udpræget Sans for Orden og Metode foretager en Tidsadskillelse inden for det danske Fundstof fra de fire første Aarhundreder e. Kr. Gennem disse Studier fik M. Føling med Museet for nordiske Oldsager og blev herefter regelmæssig Deltager i dets Arbejder ude og inde. Han kom her i Berøring med Museets europæisk berømte Chef, J. J. A. Worsaae, den Mand, der skulde blive hans højt beundrede Lærer og Forbillede. Worsaaes hele Personlighed, de menneskelige Sider saavel som de eminent videnskabelige Evner, øvede paa M. en uimodstaaelig Tiltrækning. Inden længe blev han Worsaaes Vaabendrager og Forkæmper i videnskabelige Tvistigheder ude og hjemme.

70'erne er M.s Lære- og Orienteringsaar. Allerede tidligt kom han ind paa Stenalderstudier, men ellers var hans første Arbejdsaar ved Museet — hvortil han ved regelmæssigt Arbejde fik stadig nøjere Tilknytning — helliget Bronzealderen, en Periode af Oldtiden, som han, vistnok smittet af Worsaaes Begejstring, vedblev sit Liv igennem at omfatte med særlig Forkærlighed. Efter en Rejse i Tyskland 1875 fremlagde M. (i »Aarbøger« 1876) en Afhandling »Bronzealderens Perioder«, hvori han — i øvrigt i Modsætning til Worsaaes Anskuelse — hævdede, at Bronzealderens to Arter af Grave, de brændte og de ubrændte, ikke var skilt kronologisk, men kun geografisk. At denne Tese var forfejlet, blev senere aabenbart, navnlig ved Dokumentation fra den svenske Forsker Oscar Montelius; men M.s Arbejde havde Værdi ved den grundige Gennemarbejdning af et stort Materiale. 1877—78 foretog M. en længere Rejse til England, Irland og Frankrig, denne Gang væsentlig med Jernalderstudier for Øje, specielt det med dansk Yngre Jernalder og Vikingetid samtidig vesteuropæiske Stof. Ved sin Hjemkomst opnaaede han fast Ansættelse som Assistent ved Museet. Udbyttet af den vesteuropæiske Rejse sammenarbejdede han til sin Disputats, der fremkom i »Aarbøger« 1880 under Titlen »Dyreornamentiken i Norden«, et grundigt, skarpt analyserende Arbejde, der klart paaviste to Hovedstilarter i vor Vikingetids Ornamentik og for den ene, »Jellingestilen«, efterviste Forholdet til irsk Kunst paa saa overbevisende Maade, at Opfattelsen siden har været almindeligt anerkendt. Denne M.s Doktorafhandling maa betegnes som en mønsterværdig stilhistorisk Undersøgelse; den placerede da og-

saa sin Forfatter i første Række blandt det forhistoriske Studiums Dyrkere her hjemme.

Endnu en større Udenlandsrejse, den sidste, foretog M., hvorved han yderligere udbyggede sin europæiske videnskabelige Basis. Turen gik denne Gang syd- og østpaa, til Grækenland og Rusland. Ved Hjemkomsten 1881 overtog han efter C. Engelhardt Sekretærposten for Oldsagsafdelingen i Det kgl. nordiske Oldskriftselskab, det samme Selskab, for hvilket Worsaae var Vicepræsident og førende Kraft. Hermed indleddes et næsten fyrretyveaarigt overordentlig frugtbart og virksomt Arbejde, hvorunder det efterhaanden lykkedes M. fuldt ud for Selskabet at erstatte det store Tab, som Worsaaes tidlige Død havde betydet.

M. stod nu efter sine Lære- og Vandreaar fuldt rustet til at gøre sin Videnskab Gavn for Alvor. Der var meget at gøre, naar en saa ung Disciplin skulde befæstes, og der er ingen Grund til at tro, at dette ikke allerede i disse første Aar af 80'erne har staaet M. klart. Men endnu levede jo Fagets Stormester Worsaae; ingen kunde tænke, at han ikke havde lang Tid endnu; Ansvar og Ledelse maatte være hans. For M. blev det da stadig Forberedelsens Tid. Fra hans Haand stammer i disse Aar en Afhandling om den europæiske Bronzealders Oprindelse, oplyst ved de paa den sidste Rejse studerede Fund, heriblandt de Schliemann'ske fra Mykene; »et Udkast« kalder M. selv dette Arbejde, og mere var det ikke. Vigtigere er et Indlæg fra Tiden kort derefter (»Aarbøger« 1884), hvori han gaar skarpt til Felts mod den af de svenske Forskere Hans Hildebrand og Oscar Montelius siden Begyndelsen af 70'erne anvendte saakaldte »typologiske« Metode, hvorefter det i Analogi med den Darwin'ske Udviklingslære skulde være muligt i Arkæologien at eftervise Typernes Udvikling, den ene af den anden, og saaledes uden videre paavise det i Oldtidens Haandværk og Kunst til enhver Tid foregaaede Vækstforløb. For M. var denne »Typologi« som videnskabelig Metode uantagelig. Humanistisk indstillet, som han var, glemte han aldrig, at Arkæologiens Stof er menneskelige Frembringelser, ikke Naturprodukter, og han hævdede med fuld Ret, at den typologiske Lovmæssighed, som faktisk er til Stede (og som han selv undertiden, dog uden særligt Talent, benyttede) ikke er brugelig som primær Basis for Kronologi; kun hvor sammenlignende Iagttagelser fra sikre »sluttede« Fund giver faste Holdpunkter, lader typologiske Ræsonnementer sig anvende som Hjælp ved Tidsfæstelsen. I Overensstemmelse med Worsaae og med dansk arkæologisk Forskning siden erklærede han »den arkæologiske Sam-

menligning« i vid Forstand for det eneste brugelige Grundlag for Fastlæggelse af Kronologi.

1885 døde Worsaae uventet. Et smukkere, mere værdigt Eftermæle end den Mindetale (»Aarbøger« 1886), hvori M. særtegnede Worsaae, gjorde Rede for hans videnskabelige Fortjenester og karakteriserede hans Personlighed, kan ingen Lærling sætte sin Mester. M., som inden for den forhistoriske Arkæologi vel allerede da maatte staa i Bevidstheden som Worsaaes Arvtager, kom dog ikke til at overtage hans Embeder. Der paafulgte i Arkæologiens og Museernes Liv under Worsaaes aldrende Efterfølger C. F. Herbst et Slags Interregnum, et Overvejelsernes Stadium, hvor man efterhaanden indsaa Nødvendigheden af en indgribende Omordning. I Prinsens Palæ var til Huse efterhaanden ikke saa faa indbyrdes uafhængige Samlinger og Institutioner; M. var saaledes i nogle Aar samtidig med sin Ansættelse i Museet for nordiske Oldsager ogsaa Assistent ved Direktionen for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring samt ved Møntsamlingen. Efter Worsaaes Død var han blevet Inspektør ved Museet, og han deltog, samtidig med at passe sin litterære Produktion (»Aarbøger« 1886: om Motivfund), ivrigt i de nævnte administrative Overvejelser, hvad der gav sig Udtryk i, at han 1887 forelagde for Ministeriet saavel en Plan om den fremtidige Ordning af Samlingerne i Prinsens Palæ som ogsaa et Udkast til Regler for statsunderstøttede Provinsmuseer. Ministeriet godtog det sidste, men henlagde foreløbig Museumsplanen.

Imidlertid arbejdede M. videre. To store klassificerende Værker, der skulde blive af væsentlig Betydning for det fremtidige Oldsagsstudium, saa Lyset i disse Aar: »Ordning af Danmarks Oldsager«, Stenalder (1888) og Bronzealder (1891). Det var ikke blot Billedværker, som man tidligere havde kendt dem, men just »Ordninger«, systematisk gennemarbejdede Oversigter over Typerne ledsaget af knappe, indholdsmættede Tekster. M. kunde ved Udarbejdelsen af disse Værker ligefrem ikke undgaa at komme til at beherske sit Stof, og denne Beherskelse skulde ikke forblive nogen indefrossen Værdi. Ikke alene fremlagde han 1891 (»Aarbøger«) Bronzealderstoffet i en omfangsrig Afhandling, men han foretog allerede i disse Aar Forarbejder til den store Haandbog »Vor Oldtid«, som snart skulde se Lyset. Samtidig tog han sig virksomt af Oldskriftselskabets Sager. Hans Ønske om at bringe Selskabet i Kontakt med Fortidsminderne ude i Landet gav sig Udtryk i Indstiftelsen af de aarlige »Sommermøder« (fra 1886), og han skabte (1889) den arkæologiske Forskning et nyt Organ ved Grundlæggelsen af Selskabets Publikationsserie »Nordiske Fortidsminder« (hvori han allerede 1890

kunde offentliggøre en Studie over Halsringe fra Bronze- og Jernalder). 1891 døde M.s Fader, Direktøren for Antiksamlingen og Møntkabinettet Ludvig M. Tillige var Herbst gammel; Tiden var inde til en Nyordning. Denne kom Aaret efter. Under den i tidligere Tid ofte foreslaede Benævnelse »Nationalmuseum« forenedes Prinsens Palæs Samlinger under to sideordnede Direktører, M. og den jævnaldrende Forsker Henry Petersen; mens sidstnævnte fik Middelalder- og Renæssanceafdelingerne (»2. Afdeling«), blev Oldnordisk Museum, Etnografisk Museum og Antiksamlingen underlagt M. (»1. Afdeling«). Tillige opløstes Direktionen for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring, og Tilsynet med Oldtidsminderne ude i Landet saavel som med de statsunderstøttede Provinsmuseers forhistoriske Samlinger overdroges M.

Vistnok havde M. ikke ønsket denne Deling; men om han end ikke arvede Worsaaes samlede Rige, fik han dog et betydeligt Omraade under sig og blev navnlig den uindskrænkede Hersker paa den forhistoriske Arkæologis forskellige Felter. Han havde nu omsider frie Hænder, og han benyttede dem. Straks fra Begyndelsen satte han ind, vel forberedt og maalbevidst, paa een Gang ad flere forskellige Linier. Hvad han naaede inden Aarhundredets Udgang, var imponerende. Længe havde det staaet klart for M., at om Nationalmuseet skulde udvikle sig til at blive, hvad det burde være, et i videnskabelig Henseende selvbestemmende Forskningscentrum, maatte det kunne mere end før foretage selvvalgte Udgravninger og foretage dem efter ensartet Metode. M. søgte derfor, med Bistand udefra, Statens Støtte og opnaaede allerede 1893 en ret anselig Pengebevilling; samtidig udarbejdede han med Hjælp af Docent ved Kunstakademiet G. V. Blom en nøjagtig, efter faste Principper lagt Udgravningsmetode. Den antikvariske Berejsning og Kortlægning af Landet, allerede paabegyndt af Worsaae, fortsattes med Energi, og tillige øgedes Tempoet inden for Arbejdet med at frede Oldtidsmindesmærker ad Frivillighedens Vej. Ligesom Worsaae var nemlig M. en Modstander af Tanken om en Fredningslov; en saadan mentes at maatte skade Forholdet til Landbefolkningen samtidig med at ville vise sig ukontrollabel. Inden for Museets Mure viste M. sig nu først rigtigt som den store Ordner. Etnografisk Samling blev fuldstændig nyopstillet, og velordnede Arkiver indrettedes for Fredning, Udgravning og antikvarisk Berejsning. Jævnside hermed udfoldede M. en videnskabelig Produktion af storslaaet Omfang og Fylde. 1892 udkom hans Monografi over den da nylig fundne mærkelige Sølvkedel fra Gundestrup; 1895 kunde han udsende tredje Bind af sin »Ordning« (Jern-

alderen), og den længe ventede, hele Studiet og Stoffet omfattende Haandbog, »Vor Oldtid«, udkom 1897. 1898 publiceredes i »Aarbøger« den grundlæggende Afhandling om en da for første Gang iagttaget Stenalderkultur i Jylland, benævnt efter Gravformen »Enkeltgravskulturen«, et Fænomen, der senere skulde vise sig af væsentlig Betydning for Forstaaelsen af Kulturforløbet i Yngre Stenalder ikke blot i Danmark, men i store Dele af Nord- og Mellemeuropa. Planmæssige Undersøgelser af Køkkenmøddingerne, foretaget 1893—98 i Samarbejde med Naturvidenskabsmænd, resulterede i det store Værk, udkommet 1900, om Affaldsdyngerne, en Bog skrevet af flere, men i første Række af M. selv. S. A. udsendtes i »Aarbøger« den Afhandling om Hedeby, hvori M. begrunder en af ham selv tidligere fremsat Tanke, at Oldtidens Hedeby har ligget paa Arealet inden for Halvkredsvolden, en Tanke, der er godtaget af Eftertidens Forskning.

Centralt i denne Produktion staar »Vor Oldtid«, af mange regnet for M.s Hovedværk. Den er det paa en Maade. Uden Tvivl er det berettiget at betegne dette Værk som en af de bedste arkæologisk-kulturhistoriske Haandbøger, der nogen Sinde er skrevet. Et stærkt, roligt Sprog bærer den stofrige, vel gennemtænkte Fremstilling som en bredt glidende Strøm et buget Fartøj. Gennem en (i øvrigt fortrinlig) tysk Oversættelse vandt denne Bog med eet Slag sin Forfatter europæisk Navn. 1898 indvalgte M. i Videnskabernes Selskab.

M. stod ved Aarhundredskiftet i sin fulde Kraft som Arkæologiens anerkendte Midtpunkt i Danmark. Hos ham samledes Traadene, fra ham udgik ethvert vigtigere Initiativ i den danske arkæologiske Verden. Han havde som Administrator en stærk Haand og et klart Overblik. Hans Stræben og faste Villie var at holde videnskabelig Disciplin inden for en Forskningsgren, hvis Frigørelse som selvstændigt Fag ikke laa meget langt tilbage i Tiden og som i hvert Fald over for andre humanistiske Videnskaber var meget ung. M. var paa sit Fags Vegne nidkær og følsom, over for Universitetet stærkt en garde og inden for Fagets Rammer en ubarmhjertig Udrydder af Løshed og Dilettantisme. Hans faglige Magt og Anseelse var grundfæstet, han stod nu over for sin sene Manddoms Opgaver og videnskabelige Pligter.

1900 udkom Johannes Steenstrups Skrift om Danmarks Sydgrænse, hvori M.s Opfattelse af Hedeby og af Danevirkes Voldanlæg paa flere Punkter anfægtedes. M. foretog da, sammen med de yngre Arkæologer C. Neergaard og G. Rosenberg — for øvrigt omtrent samtidig med, at Kielmuseets Direktør Johanna Mestorf

ved Fr. Knorr lod foretage Udgravninger inden for Halvkredsvolden — en omfattende Besigtigelse og Opmaaling af samtlige Danevirkes Volde. Resultatet heraf forelagdes 1903 af M. og Neergaard i den grundige Studie »Danevirke« (Nordiske Fortidsminder), et Arbejde, der indtil 1930'ernes store tyske Udgravninger har dannet den faste Basis for Danevirkeforskningen. Samtidig fik M. Tid til vigtige Studier i sen Stenalder, sammenfattet i Skriftet om de nordiske Flintdolke (Nordiske Fortidsminder, 1902), og til Førstepublikationen (sst. 1903) af det Sept. 1902 i Trundholm Mose, Odsherred, fundne Solbillede af Guld og Bronze, det Fund, der nu vel staar som Nationalmuseets navnkundigste. Rastløst arbejdede M. videre. Paa sine mange Rejser rundt om i Landet havde han med sit skarpe Øje iagttaget Gravhøjenes Forhold til Terræn, Landskabsformer og Jordbundsbeskaffenhed. Han udsendte herom (»Aarbøger« 1904) en original, idérig Studie »Vej og Bygd«, hvis Hovedtese, at Højrækker markerer Vejlinier, vel er sat lovlig skarpt op, men som ved sine Iagttagelsers Fylde altid vil staa som et primært Arbejde af høj Rang. Endnu en Gang vendte M. sig (paa ydre Foranledning) til den almindelige, sammenfattende Fremstilling. Han skrev 1906 til »Verdenskulturen« en Oversigt over Europas Forhistorie, et Arbejde, der senere udkom paa Hovedsprogene. M. faar her Lejlighed til at vise sin Indsigt i det uhyre Stof, men afslører samtidig en skematisk Stivhed i Opfattelsen af de forhistoriske Kulturens Udbredelse i Europa fra Syd til Nord. Bogen har aldrig hørt til M.s bedste. Endelig udsendtes 1906 (»Aarbøger«) en større Afhandling om den romerske Jernalders Bopladsfund i Danmark.

1907 indtraf Nationalmuseets Hundredaarsdag. Til denne Anledning skrev M. i Serien til Folkeoplysnings Fremme en populær Fremstilling af Nationalmuseets Betydning for Folket, et ejendommeligt charmerende lille Skrift, særpræget ved sin Forfatters Lune og propaganderende Evne. Der var nemlig noget at gøre Propaganda for. Gennem mange Aar havde der i Prinsens Palæ hersket følelig Pladsmangel, og hverken den eller Brandfaren mindskedes, som Tiden gik. M. forsømte ingen Lejlighed til at agitere for Udvidelse. I Betragtning af Forholdene — de trangt installerede Samlinger, der umuliggjorde enhver Forevisning i større Stil — og under Hensyntagen til Epoken i det hele maa det siges, at M. med dette lille vidt udbredte Skrift, samt ikke mindst med »Vor Oldtid«, har gjort sin Indsats ogsaa paa den Del af Nationalmuseets Virkeomraade, der vender ud mod Folket.

Det fulgte af M.s Struktur som videnskabelig Forsker, at han

ikke gerne anerkendte Ideer eller Teser, som ikke afgørende støttedes af det arkæologiske Stof. Kun nølende og trinvis havde han derfor sluttet sig til den Periodeinddeling af Bronzealderen, der for længst var foretaget af Oscar Montelius, den jævnaldrende svenske Forsker, M.s saa ofte fremhævede Modstykke. Nu var imidlertid Tiden inde for M. til at lade det danske Materiale give Bidrag ogsaa paa dette Felt. Han skrev da («Aarbøger» 1909) en koncentreret, af Mesterhaand præget Fremstilling af vor ældre Bronzealder, som findeltes i seks Tidsafsnit (svarende til Montelius' tre); hermed var Grænsen naaet, maaske for altid, for Delingsmuligheder i dette Oldtidsafsnit. I et andet derimod, den romerske Jernalder, blev der for M.s fint analyserende Evne Lejlighed til, foranlediget ved nye lollandske Fund, at paavise en Sondring i ældre og yngre Lag (Nordiske Fortidsminder, 1911).

M.s kraftige Styre og udprægede Herskerlyst maatte, forenet med hans Kvalitet som Forsker, skabe en Aktivitet og føre til positive Resultater af en saadan Rækkevidde, at de dermed forbundne Skyggesider naturligt for en bedømmende Eftertid maa træde i Baggrunden. M. var ofte haard og hensynsløs. Utvivlsomt var det ikke let for de yngre ved Museets 1. Afdeling at indordne sig; Rivninger og Brud forekom. Heller ikke i Forholdet til Provimsmuseernes Folk, hvem M.s imperatoriske Optræden nok til Tider kunde falde for Brystet, var der altid Ro. Dog M. var ikke blot stærk, men ogsaa klog; hvor fortrinligt han forstod, naar det gjaldt, at appellere til fredeligt Samarbejde, viser Udtalelserne («Aarbøger» 1912) af principiel Natur om Nationalmuseet og Provimsmuseerne, forfattet dels af sidstnævntes egne Mænd, dels af M. og hans Kollegadirektør.

I disse sidste Aar før Krigens Udbrud kastede M. sig med Iver over den mere lokalt bestemte Arkæologi, den forhistoriske Udvikling inden for en enkelt Landsdel. Det var Vendsyssel, det gjaldt («Aarbøger» 1911—12) — et særligt Venskabsbaand bandt ham til Hjørringmuseets Stifter — og det var Sønderjylland («Aarbøger» 1913—14). Nationalt bevæget som M. var, laa det ham paa Sinde at understrege Sønderjyllands kulturelle Samhørighed med det øvrige Danmark helt fra den graa Oldtid. Det kan bemærkes, at M. i den sidste af Sønderjyllandsafhandlingerne tog sig for et principielt Opgør med den af tysk Arkæologis officielle Førstemand, Berlinprofessoren Gustaf Kossinna, hævdede Opfattelse af den nordiske Oldtidskulturs Uafhængighed af Syden. M. var en eminent Polemiker, men indlod sig dog kun sjældent i videnskabelig Ordstrid paa Tryk; gjorde han det, var hans Form elegant, ofte sner-

tende, men aldrig (som i det nævnte Tilfælde Modstanderens) grov.

I det hele taget var Beherskelse og Forsigtighed ejendommelig for M.s videnskabelige Skrivemaade. En Modsætning til den Impulsivitet og Fyrighed, der karakteriserede hans personlige Fremtræden. Naar han skrev, tillod han sig ingen impressionistiske Friheder.

Krigsperioden markerer en Pause i M.s betydende Produktion. Fra hans øvrige Virksomhed i denne Tid, da han passerer de 70, kan nævnes hans Stiftelse af de nordiske Arkæologmøders Serie. Ved det første af disse Møder, i Oslo 1916, præsiderede Montelius og M. Side om Side.

M. nærmede sig nu sin Direktørtids Afslutning, men samtidig fik hans videnskabelige Produktion nogle rige Aar. De to første Bind af et stort tredelt Værk om Oldtidens Kunst i Danmark udkom i denne hans sidste Chefperiode: Stenalderens Kunst 1918, Bronzealderens 1921, den første rummende meget nyt, den anden væsentligt opsummerende ældre Resultater. Det var for øvrigt ikke M.s Sag at gentage, tværtimod fastholdt han som Princip gennem sin lange Redaktion af »Aarbøger« ikke genafbilde en Ting, ikke gentrykke det een Gang sagte (ved længere Citater el. lign). I »Aarbøger« 1919 kom den vigtige Behandling af Bronzealderens Bopladser, hvori der for første Gang paavises Brug af Flint til Dagliglivets Værktøj Aarhundreder efter Stenalderens Afslutning. 1920 frasagde M. sig sit Hverv som Sekretær i Oldskriftselskabets Oldsagsafdeling, n. A. tog han sin Afsked som Direktør for Museets 1. Afdeling. Utvivlsomt med Sorg. Det aktive Arbejde begge Steder var ham dyrebart, og hvad Museet angik, vidste han, at Virkeliggørelsen af hans Livs Drøm, det store nye Nationalmuseum, nu skulde ske uden ham. Den Glæde fik han dog, at den endelige Fiksering af Museets Beliggenhed faldt sammen med hans altid kraftigt nærrede Ønske om en Forbliven paa Stedet. M.s Kongstanke var det store Fællesmuseum, hvor ikke blot de forhistoriske Sager fra andre europæiske Lande og de arkæologiske Efterladenskaber fra de store klassiske Kulturer, men ogsaa etnografiske Samlinger fra hele Verden skulde gruppere sig om vort eget Lands Fortidsminder med Oldtiden som Kernen og Centret. Dette fik han at se i sin Alderdom.

M.s Otium blev langt. Endnu tretten Arbejdsaar oplevede han efter sin Fratræden fra Museet. Usvækket fortsatte han sin Forskning i Samlinger og i Biblioteker; som mere end 80-aarig foretog han en Rundrejse i Studieøjemed til Provinsmuseerne. Ved Hun-

dredaarsfesten i Oldskriftselskabet (hvis Æresmedlem han var fra 1920) fremlagde han Resultatet af omfattende Studier i europæisk Stenalderkeramik (trykt »Aarbøger« 1925). De sidste Aars Arbejde var viet 3. Bind af hans Værk om Kunsten »Jernalderens Kunst«, et imponerende Arbejde, hvor Oldingeforskeren utrættelig opdyrker ny Grund. Denne store Bog kom i Begyndelsen af 1933, kort Tid før M.s pludselige Død.

M. var Aandsaristokrat. I hans Karakter var et Strejf af Hovmod, hans Spot var frygtet, og han fik Fjender. Han var tillige vittig; Anekdoter om ham er talrige. Men han var først og fremmest en sjældent helstøbt Mand, der klart saa sine Maal og forfulgte dem med Hurtighed og Energi. En Tunghørhed, der ramte ham i hans yngre Aar og siden forværredes, bidrog sit til at isolere ham og koncentrere Kraften om hans Livs største Virke, Videnskaben. M. var den fødte Arkæolog, eminent som Iagttager og med den fineste Indfølelse over for Oldsager. Han arbejdede altid, hvor som helst det var muligt, umiddelbart med disse selv, ikke gennem litterært Medium. Hans Kurve som Forsker bevægede sig fra stor Belæsthed under Anvendelse af ret bred Sprogform til bestandig mindre Interesse for andres Meninger, men til Gengæld en stadig mere koncentreret for Tingene selv. I hans senere Aar afspejledes denne Koncentration i en udtalt sproglig Manierethed.

Med Rette regner nordisk Oldforskning M. for en af sine store. Han var med sin Haardhed og sine ubønhørlige Krav netop i den Periode af dansk Arkæologis Historie i sjælden Grad en Mand paa rette Plads. I en dengang saa ung Videnskab, der endnu knap nok, gennem Worsaae, havde faaet fastlagt sine Linier og sin Metode, i et saa lidet befæstet Fag, udsat for Amatørsyn og Dilettantisme, er det næppe til at maale, hvad Skævhed og Skade der kunde være sket uden en Fører af M.s Støbning og Format. Den arkæologiske Videnskab i Danmark vil alle Dage maatte erkende dette.

R. 1889. DM. 1901. K.² 1913. K.¹ 1921. — Maleri af Knud Larsen 1917; Skitse paa Fr.borg. Portrætteret af P. S. Krøyer 1888 paa: Aftenselskab paa Ny Carlsberg Glyptotek. Marmorbuste af L. Brandstrup 1931 i Nationalmuseet. Træsnit 1895.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1880, S. 126 ff. Mindeord i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1934, I, S. 3—38 (af M. Mackeprang, Sune Lindqvist og A. W. Brøgger). K. Friis Johansen i Overs. over Vidensk. Selsk. Virksomhed 1934—35, S. 57—79. J. E. Forssander i Vetenskaps-societeten i Lund, årsbok 1934, S. 143—51. Hans Seger i Præhistorische Zeitschrift, XXIV, 1934, S. 343—47. Th. Thomsen i Scandia, VIII, 1935, S. 168—78.

Johannes Brøndsted.

Müller, Tage Christian, 1780—1849, Biskop. F. 3. Okt. 1780 i Kbh. (Frue), d. 2. Okt. 1849 i Ribe, begr. sst. Forældre: Skræddermester Wilhelm M. (1741—1830) og Frederikke Dorothea Rasmussen (1745—1817). Gift 19. Sept. 1806 i Kbh. (Helligg.) med Henriette Lovise Rasmussen, f. 28. Juli 1789 i Grevinge, d. 18. April 1857 i Ribe, D. af Sognepræst, Provst Thomas R. (1744—1800) og Elisabeth Margrethe Rasmussen (1751—1840).

M. kom i sit 12. Aar i Huset hos sin Farbroder, Præsten H. H. Müller ved Helligaandskirken, der baade ydede ham værdifuld Støtte i materiel Henseende og fik stor Indflydelse paa hans aandelige Udvikling. 1795 blev M. Student fra Borgerdydskolen i Kbh., og 1799 tog han teologisk Attestats. Medens han i den følgende Tid havde Plads paa Borchs Kollegium og tjente sit Brød ved Undervisning, fortsatte han samtidig sine private Studier. Som Vidnesbyrd herom foreligger bl. a. et Par mindre Undersøgelser »Hvad er Venskab?« (1805) og »Om Begrebet af Dyd og Lyksalighed samt disses naturlige Forbindelse« (1806). Disse typiske Ungdomsskrifter i det 18. Aarhundredes Stil viser hans Interesse for Behandling af abstrakte Problemer og hans Evne til at udtrykke sig smukt og klart, ligesom de tegner et tiltalende Billede af hans ideelt anlagte, humane Personlighed. En Tid tænkte han paa at forberede sig til en akademisk Lærergerning, men efter nogle Aars Forløb gik han over i gejstlig Virksomhed, idet han 1806 blev Sognepræst i Nørre Snede og Ejstrup i Aarhus Stift. Det var ikke uden en vis Forsagthed, at M. drog over til sin nye Virkeplads, fjernt fra alt, hvad der var ham kært i Hovedstaden, men snart fandt han sig vel til Rette her og opdagede, som han selv siger, at Jyllands lynglædte Sletter var en mindst lige saa frugtbar Jordbund for det religiøse Liv som Landets mere blomstrende Egne. 1810 forflyttedes M. til Køng paa Sjælland og 1830 til Stege. S. A. blev han Provst for Møenbo og Baarse Herreders Provsti og allerede 1833 Biskop over Ribe Stift. 1842—48 var han kongevalgt Medlem af Ständerforsamlingerne i Viborg og 1849 af den grundlovgivende Rigsforsamling, som han dog maatte forlade paa Grund af Sygdom. I de politiske Forhandlinger tog han gentagne Gange til Orde ud fra et konservativt Standpunkt. I sin Ungdom var M. i nogen Grad paavirket af Tidens rationalistiske Strømning, senere udviklede han sig i positiv Retning til Dels under Indflydelse fra J. P. Mynster. Herom vidner bl. a. hans meget paaskønnede »Udvikling af den christelige Religions Troeslærdomme« (1829, 2. Udg. 1832), der giver Udtryk for et væsentlig ortodokst, om end noget afbleget Standpunkt. Ogsaa de Taler og Prædikener, der

foreligger fra hans Haand, bærer samme Præg. Formelt kendetegnes de ved en klar og jævn, ikke meget konkret farvet Stil. I sin Embedsvirksomhed lagde M. en usædvanlig Nidkærlighed og Pligt-troskab for Dagen, og ikke mindst som Biskop nød han derfor en betydelig Anseelse baade hos Regeringen og i sit Stift. Han var i høj Grad en Embedsmand af den gamle Skole, streng og myndig, nøjeregnende i sine Krav i alt vedrørende den ydre Kirkeorden, men trods sit stive, formelle Væsen besad han et varmt Hjerte for andres Nød og sad inde med et ikke ringe aandeligt Frisind over for Standpunkter, der afveg fra hans eget. Ikke mindst ved Visitationerne kom dette frem: ikke blot virkede hans ydre Fremtræden, den ærværdige Skikkelse og det karakterfulde Ansigt imponerende, men hans troværdige, redelige Personlighed med det stærke Drag af Tungsind efterlod et dybt Indtryk hos dem, han kom i Berøring med. — Konsistorialraad 1828. — R. 1835. DM. 1840. K. 1843. — Maleri af Geskel Salomon 1843 (Fr.borg). Litografi derefter fra Em. Bærentzen & Co. Maleri i Ribe Domkirke af O. M. Bøgh 1836.

Selvbiografier i P. E. Müller: *Vita Lagonis Urne*, II, 1833, S. 17—19 og i *Kirkehist. Saml.*, 6. Rk., I, 1933—35, S. 628—29. J. B. Daugaard: *Til Minde om Biskop Tage Müller*, 1849. H. P. Selmer: *Nekrologiske Samlinger*, II, 1852, S. 380—98. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 222 f., 228, 233—37, 240—42, 243, 245 f., 249—51. Vilh. Birkedal: *Personlige Oplevelser i et langt Liv*, II, 1890, S. 17—29.

Bjørn Kornerup.

Müller, Theodor Alfred, f. 1865, Historiker. F. 30. Juni 1865 i Hjørring. Forældre: Overlærer Carl Vilhelm Theodor Emil M. (1836—1918) og Annette Sophie Georgine Buhl (1838—1910). Ugift.

M. blev Student 1884 fra Aalborg, cand. mag. (Historie) 1892, Lærer, fra 1919 Lektor, i Historie, Dansk og Oldtidskundskab ved St. Jørgens Gymnasium (Henrik Madsens Skole) i Kbh. 1892—1933. I en Aarrække var han Censor ved Skoleembedseksamen i Historie og 1927—36 faglig Konsulent hos Undervisningsinspektøren for Gymnasieskolerne. M. var den fødte Lærer og Pædagog. Hans Undervisning var klar og fast, samtidig stærkt personlig præget, og har givet talrige Elever Indtryk for Livet. Hans Betydning, ogsaa gennem Paavirkning af unge Historielærere, for Omlægning af moderne Historieundervisning har været overordentlig stor. — Allerede i Skoletiden vaagnede M.s Interesse for den gamle Orients Liv og fremfor alt Religionshistorie. Ved Universitetet studerede han Ægyptisk og Assyrisk hos Valdemar Schmidt, og om-

fattende Studier gav ham en alsidig og dybtgaaende kulturhistorisk Viden. Opvækst blandt Landboere og primitive Mennesker har hos M. støttet et medfødt Instinkt for Indlevelse i primitive Folks Tænken og Færden og givet ham Evnen til at forstaa og skildre andre Tiders og Steders Kulturliv i et levende anskueligt Billedsprog. Det selvoplevede synes overalt at danne Hovedudgangspunktet for hans Vurdering af det menneskelige, og hans Interesse er i første Række Forstaaelsen af Livet (materielt og aandeligt), Kulturen og Ideernes Udvikling. En nøgtern, redelig sund Sans væbner ham mod moderne Forsknings hyppige Fejl at lægge for meget ind i Oldtidskultureernes Samfundsformer og Forhold. Kritisk afdækker han danske Folkeviser («Dania» 1900) og homeriske Sange («Vor Tid» 1915) for senere paalagt Romantik og viser os dem som de Genspejlinger af Fortids Liv og Tænken, de virkelig er. Samme livsnære Forstaaelse af primitiv Tankegang præger hans Syn paa religiøse Forestillingers Oprindelse og Udvikling. I «Folkenes Historie» (I, 1911) giver han en klar Vurdering af den ældste Kulturudvikling fra Stenalder til de første »Kulturriger« med talrige oplysende Paralleller fra Nutidens vilde Folk, og han har Æren af at være den første, der paa Dansk har givet en samlet, videnskabelig underbygget Fremstilling af den gamle semitiske Orient. Faa har som M. Evnen til at læse en Personligheds Aand og Karakter ud af Portrættet, og i Bogen »Holbergportrætter« (1918) har han søgt at fastslaa, at Billeder (af Personer og Begivenheder) er »Beretninger« af samme Art som de skrevne og maa behandles kildekritisk efter ganske de samme Principper: Sondring mellem Førstehaandskilder og senere omdigtede. I andre Arbejder har han fremdraget nyt Arkivstof til Holbergs Historie og imødegaaet den romantiske Opfattelse af Holberg som det uforstaaede og forfulgte Geni. M.s dybe humane Forstaaelse og Evne til Indlevnen i andre Tiders og Personligheders Tankegang viser sig klart i de fine Karakterstudier over Ambrosius Stub (Festskrift til Kr. Erslev, 1927; Tilskueren, 1934) og »Frederik den Store« (1936). Sit indgaaende Kendskab til dansk Kultur og Aandsliv i det 18. Aarh. har han givet Udtryk i Bidrag til »Det danske Folks Historie« (V—VI, 1928—29). Stærkt særpræget i sin Aandsform har M. sin egen Plads i dansk Videnskab (Vodskov er ham underlegen i Tankens Stringens og Nøgternhed). Nærmest staar han den engelske antropologiske Skole med dens Studium af nulevende vilde Folk. — Blandt M.s vigtigste Arbejder ud over de ovenfor nævnte kan fremhæves folkloristiske og religionshistoriske Studier og Anmeldelser (Dania 1892—1900), »Palæstina

som babylonisk Kulturprovins« (Religionshist. Smaaskrifter, 1912), »Ludvig Holberg« (Gyldendals Bibl., 1930), »Lærebog i Verdenshistorie for Gymnasiet«, 3. Opl. (I—IV, 1915—16) sammen med P. Munch samt talrige Afhandlinger i »Aar bog for Bogvenner«, »Holberg Aarbogen«, »Den danske Skueplads 1722—1922«, »Dansk biografisk Leksikon« og »Historisk Tidsskrift«. — Medlem af Danske Selskab 1937. — R. 1925. DM. 1935. *Fr. de Fontenay.*

Müller, Christoph Wilhelm Andreas, 1733—1816, Miniaturemaler og Raderer. Døbt 30. Okt. 1733 i Braunschweig, d. 24. Febr. 1816 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kabinetsmaler Johann Alexander M. (ca. 1704—61) og Louise Sophia Busch. Gift 1° før 1759 med Friderica Cathrina Trauben, f. ca. 1730, d. 8. April 1764 i Kbh. (Petri). 2° 7. Dec. 1764 i Kbh. (Petri) med Bodil Maria Jensen, døbt 20. Maj 1741 i Kbh. (Nic.), d. 17. Sept. 1817 sst. (Garn), D. af Brændevinsbrænder Morten J. og Kirsten Pedersdatter.

M.s Morbroder L. W. Busch stod i Anseelse hos Braunschweighthoffet som Genremaler og Raderer og var Galleriinspektør paa Slottet Salzdhalm; hos ham skal M. have været i Lære, men han kom tidligt til Kbh., antagelig for at søge Dronningen Juliane Maries Protektion, og det er formentlig ham, der er den M., som 1756 fik Akademiets lille Sølvmedaille i Tegneklassen; her har han altsaa søgt sin Uddannelse, og 1761 betales der en M. (snarere ham end Kobberstikkeren C. F. M.) paa Langebeks Initiativ 50 Rdl. for Aftegning af Suverænitetetsbilledet (paa Rosenberg?), antagelig i Anledning af 100 Aars Dagen. I disse Aar ser vi M. beskæftiget som Tegner og Raderer; han udgav Blade efter Professor Johs. Wiedewelts Tegninger af de Buchwald'ske Gravmaler (1762), senere af det Torm'ske Epitafium; han forfærdigede Stikkene til A. G. Moltke af dennes Ejendomme (Bregentved 1763 efter G. Rosenberg, Marienlyst 1767, Fuglehuset paa Amalienborg), og han udførte Raderinger af Kunstfæller som Lor. Spengler 1762 og Hof-forgyldereren Holtzbecher 1761 samt sit eget Portræt s. A. Desuden har han stukket forskellige Prospekter og et Blad efter Rembrandt. Han skal ved denne Tid være kommet i Forbindelse med Joseph Brecheisen, og da denne forlod Danmark 1763, arvede han Stillingen som kgl. Hofminiaturemaler. 1772 blev han agreeret ved Kunstakademiet, 1773 antaget som Medlem paa Miniaturerne af P. Als og Johs. Wiedewelt (Charlottenborg) og 1774 dets Bibliotekar, en Post, han bestred til 1815. 1783 søgte han forgæves den Professorplads, som Jens Juel fik. Hans Virksomhed som Miniature-

maler var betydelig. Paa Fr.borg findes et Billede af Dronning Juliane Marie allerede fra 1761, og de følgende Aar viser Arkiverne, at han leverede Miniaturebilleder af Kongen (fra 1763) og Dronningen, saavel i hel Figur som bitte smaa Hoveder til Indfatning i Ringe, af de tre kgl. Prinsesser, af Prinsesse Charlotte Amalie (1767), af Kronprins Frederik 1774 (paa Rosenborg) og i Medaillon 1795, af Frederik den Store (s. A.) m. fl. De store Samlinger indeholder hans Arbejder. Paa Hohenzollern-Museet i Berlin hænger hans ypperlige Tegning af Juliane Marie, paa Fr.borg Billedet af samme med Arveprinsen, desuden Miniaturer af Caroline Mathilde, af Jomfru Biehl, de smukke Gouacher en camaïeu af Louise Augusta og Johs. Wiedewelt (1808); et lignende Billede af Frederik VI. hænger paa Rosenborg. Han malede stundom ogsaa i Olie, saaledes 1805 Kronprinsessens Portræt »i Juels Manér«. M.s Miniaturestil røber mere Tegneren end Maleren; Manéren er Stipling i Modsætning til Corn. Høyers maleriske Behandling. Hans Arbejder kan derfor virke noget tørre og detaillerede, men er ikke uden Finhed i Opfattelsen, ogsaa af maleriske Effekter. Han kopierer ofte med Verve og Troskab Malerier af andre Kunstnere, som Jens Juels Billeder af ham selv og hans Hustru (Fr.borg), og han kan gennemføre Portrætfremstillingen med megen Kraft. — I Neue Hofburg i Wien findes en meget stor Miniature af Juliane Maries Moder og to Søstre i et Værelse med en Mængde detaillerede malede Familieportrætter; det er ganske i hans Stil, men signeret: Joh. Alex. Müller, Wolffenbüttel 1757; formentlig skyldes det Faderen. — Maleri af Jens Juel 1768 (Fr.borg); Miniaturekopi derefter af den portrætterede selv (sst.). Maleri af C. A. Lorentzen 1784 (Charlottenborg); Kultegning derefter af C. C. Andersen (Fr.borg). Stik, tegnet og stukket af den portrætterede selv 1761.

E. F. S. Lund: Danske malede Portræter, IV, 1912. E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912.

O. Andrup.

Mynster, Münster. Ifølge Slægtstraditionen skal Slægten være indvandret med en tysk Rytterofficer i Midten af 17. Aarh. Nærmere herom foreligger dog ikke, og Fornavnet paa Slægtens Stamfader Gutzon M. i Teilgaard ved Skaføgaard er ikke ukendt i Jylland. Gutzon M. var Fader til Christen Gutzon M. (1653—1712) i Lille Mølle ved Skaføgaard, hvis Søn Herredsskriver i Kær og Hvetbo Herreder Oluf Münster (1692—1767) var Fader til Birkedommer i Ledreborg Birk Peter Hauch Münster (1743—92), til Sognepræst til Gadstrup og Syv Gutzon Michael M. (1745—1821) — hvis Sønnesøn var nedenn. Personalhistoriker Carl Jacob

Niels Sylvester M. (1837—1903) — og til Inspektør ved Frederiks Hospital Christian Gutzon Peter Münster (1741—77), der var Fader til de nedenn. Lægen, Professor Ole Hieronymus M. (1772—1818) og Biskop Jakob Peter M. (1775—1854), hvis Søn var nedenn. Forfatter og Udgiver Christian Ludvig Nicolai M. (1820—83). Lægen Ole H. M. var Fader til nedenn. Forfatter og Oversætter Frederik Ludvig M. (1811—85) og til Sognepræst til Karise og Alslev Christian Peter Gutzon M. (1804—77). Ovenn. Birkedommer Peter Hauch Münster (1743—92) var Fader til Sognepræst til Baarse og Beldringe Niels Olaus Münster (1781—1854), hvis Sønesøn var nedenn. Skolebestyrer, Forfatteren Gutzon Oluf Münster (1859—1932).

Lengnicks Stamtavler. H. Schwanenflügel: Jakob Peter Mynster, I, 1900, S. 3. Slægtsblad, udg. af Slægtsforeningen Mynster, 1—8, 1929—36. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 9. Maj 1932.

Albert Fabritius.

Münster, Amalie Isabella Johanne Charlotte, 1767—1814, Grevinde. F. 31. Okt. 1767, d. 3. Sept. 1814 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Baron Conrad Engelbert Ompteda til Morsum (1728—68) og Baronesse Cathrine Charlotte v. d. Horst (1734—1811). Gift 23. Nov. 1787 med Rigs greve Georg Werner August Dietrich M.-Meinhövel, f. 12. Juni 1751 i Osnabrück, d. 19. Febr. 1801 i Wien (gift 1° 1775 med Grevinde Louise Maria Anna Christine Sophie Gronsfield-Diepenbroick, 1755—1803, 2° 1780 med Friederike Wilhelmine Louise v. d. Schulenburg, 1764—86), Søn af Baron Georg Hermann Heinrich Mönster zu Surenburg (1721—73, gift 2° 1759 med Eleonore Elisabeth Helene Sophie von Grotthaus, 1734—94) og Wilhelmine Dorothea Philippine von Hammerstein-Gesmold (1730—58).

A. M., hvis Moder var Overhofmesterinde hos Dronning Caroline Mathilde i Celle, kom paa talrige Rejser i Forbindelse med adskillige af Tidens tyske Forfattere og Skønaander, som alle priser hendes Aand og Skønhed. Efter sin Farmoder, f. Bardenfleth arvede hun Godset Nutzhorn i Oldenburg, og hendes Mand, der var dansk og osnabrückisk Gehejmemaal, ejede talrige Godser (bl. a. i Hertugdømmerne), og førte en Tid stort Hus i Kbh. Men Affærene var ikke de bedste, og ved hans Død kom A. M. i en vanskelig økonomisk Stilling. 1804 blev hun Hofmesterinde hos Prinsesserne Juliane Sophie og Charlotte, 1810 hos Arveprinsesse Caroline. Hun nød stor Anseelse ved Hoffet, og i hendes Hjem kom bl. a. Baggesen og Oehlenschläger, hvis Digte hun oversatte. Hendes egne Digtinger findes i »Amaliens poetische

Versuche« (1796). Hendes Aandslivlighed slog undertiden over i Eksaltation; hun tog Livet af sig paa Frbg. Slot ved at hænge sig i en Gardinsnor. — Tre Malerier, hvoraf et paa Gruppebillede, og to Miniaturer, alle i Privateje.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, X, 1931, S. 236 (med Litteraturhenviisninger). Chr. B. Reventlow: En dansk Statsmands Hjem, I—II, 1902—03 (se Registeret). Else Moltke i Juleroser 1932. d'Angiviller: Mémoires, publ. par L. Bobé, 1933, S. VI, XXVI ff., XXXV, 5 f. Personalthist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1938, S. 97 ff., 113. A. Oehlschläger: Erindringer, III, 1850, S. 13 f., 88 f. Samme: Poetiske Skrifter, udg. af F. L. Liebenberg, XX, 1860, S. 200 f., 329.

R. Paulli.

Mynster, Christian Ludvig Nicolai, 1820—83, Udgiver, Forfatter. F. 19. Marts 1820 i Kbh. (Frue), d. 16. Dec. 1883 sst. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kapellan ved Frue Kirke, senere Biskop J. P. M. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Hjemmet var et af de vigtigste Midtpunkter for Datidens aandelige Liv; fra sine Drengaar kom M. endvidere hos Oehlschläger, af hvem han i sine Ungdomsbreve har tegnet livfuldt opfattede Øjeblikbilleder, og hvis Minde han bevarede med Trofasthed. Student blev han 1836 fra Metropolitanskolen og tog 1843 teologisk Attestats. Vennerne fra Skoletiden og fra Universitetsaarene, Arkæologen J. L. Ussing, Digteren C. Hostrup, Historikeren S. B. Thrige og Forfatteren Johannes Fibiger fremhæver hans enestaaende Hukommelse, store Kundskabsfylde og sjældne, alt for tidligt udviklede Begavelse, der syntes at love ham en straalende Fremtid; sine Interesser delte han ligeligt mellem Teatret, Æstetikken — han tumlede med flere Tragedieplaner — og Teologien, hvor Martensen fik afgørende Betydning for ham. Efter Embedseksamen foretog han 1844—45 en Studierejse til Tyskland og Italien, men allerede paa dette Tidspunkt havde en sygelig Melankoli angrebet den spinkle, svagelige og forlæste Yngling; den medførte en Krise efter Hjemkomsten, som han ganske vist stod igennem, men Helbredet forblev Resten af hans Levetid skrøbeligt, hans Frejdighed og Selvtillid var brudt. I en Aarrække (1850 ff.) røgtede han omhyggeligt en Realskolelærers beskedne Gerning i Maribo, siden i Næstved; 1861 vendte han tilbage til Kbh., hvor han senere blev Bibliotekar ved det Moltke'ske Bibliotek. Sine sidste Aar levede han ensomt for sine Studier og sine Minder. — M.s Skribentvirksomhed falder inden for de sidste Decennier af hans Liv. Uden Betydning er Skuespillet »En Lærerinde« (udg. anonymt 1862) og Artikelsamlingen »Nogle Bidrag til Literatur og Æsthetik« (1871); varigt Værd har derimod hans forskellige Samlinger og Studier til

den danske Guldalders Historie. 1866 udgav han »Breve til og fra F. C. Sibbern«; til Oehlenschläger-Jubilæet udkom 1879 den vigtige Brevsamling »Mindeblade om Oehlenschläger og hans Kreds hjemme og ude«, og i Bogen »Fra den ældre Tid« (1882) har han givet en aandfuld og fin Karakteristik af hans Personlighed. Sidstnævnte Skrift indeholder tillige en Studie over L. Tiecks religiøse Standpunkt samt en Skitse af M.s Morfader, Biskop Fr. Münters tidlige Ungdomsaaar, baseret paa utrykte Dagbogsoptegnelser og Breve. Som et Supplement hertil kom 1883 »Meddelelser fra Fr. Münters og Frederikke Münters Ungdom«. Sine bedste Kræfter viede han dog sin højt beundrede Faders Eftermæle. 1860 og 1862 udgav han et Udvalg af Brevene fra og til J. P. Mynster, hvortil 1875 føjedes »Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid«. Det pietetsfulde Skrift »Nogle Erindringer og Bemærkninger om J. P. Mynster« (1877) indeholder et berettiget Korrektiv til G. Brandes' Dom over Biskoppen i hans Kierkegaard-Bog, og i Pjecen »Har S. Kierkegaard fremstillet de christelige Idealer — er dette Sandhed?« (udg. 1884 efter M.s Død af hans Søstersøn J. Paulli med en Karakteristik af Forfatteren) har han forsvaret sin Faders Kristendomsopfattelse. — M. var en fin og human Iagttager, upartisk og redelig i sine Domme om Mennesker. Hans Guldalder-Brevsamlinger, de ældste i deres Art, har stadig bevaret deres Betydning som Kildeskrifter, selv om Udgiverens Ængstelse for at krænke de dødes Eftermæle eller saare de efterlevende undertiden synes at have medført vel vidtgaende Beskæringer af Teksterne. — Tit. Professor 1879. — Barnebillede af J. L. Lund i Familieje.

Berl. Tid. 17. Dec. 1883. Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, I, 1867, S. 338. Biskop Otto Laubs Levnet, I, 1885, S. 196 ff. Mathilde Reinhardt: Familie Erindringer 1800—1831, 1887, S. 146 f. S. B. Thrige i Museum, 1891, 1. Halvbind, S. 114—17. C. Hostrup: Erindringer fra min Barndom og Ungdom, 1891, S. 69 f., 107, 197—205. Johannes Fibiger: Mit Liv og Levned, 1898, S. 89 ff., 102—06, 113, 137. J. L. Ussing: Af mit Levned, 1906, S. 15—22. Helge Hostrup: Jens Christian Hostrup, 1916, S. 42 f., 138 ff. — Breve i Breve fra og til C. Hostrup, 1897.

H. Topsøe-Jensen.

Mynster (ved Daaben Münster), **Carl Jacob Niels Sylvester**, 1837—1903, personalhistorisk Samler. F. 30. April 1837 i Roskilde, d. 16. April 1903 paa St. Hans Hospital, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Amsforvalter, senere Kammerraad Niels Olaus Münster (1791—1859) og Sara Hansen (1794—1875). Gift 27. Maj 1875 i Kbh. (Johs.) med Harriet Caroline Robinson, f. 15. Jan. 1850 i Gowhalty i Assam i Bagindien, d. 6. Dec. 1891 i Kbh. (Jac.), D. af Skoledirektør William R. og Emma Louise Reily.

M. blev Student 1855 fra Haderslev, cand. med. 1863, var Vintermaanederne 1863—64 i Paris, deltog som Underlæge ved Ambulancerne og Lazaretterne paa Als og Fyn i Krigen og var en Tid konst. Overlæge ved 4. Regiment, atter paa Studierejse 1864—67 i Tyskland, Frankrig og England, hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Læge paa Østerbro og fik en betydelig Praksis. Sin Fritid anvendte han til Indsamling af personalhistorisk Stof om Læger og Apotekere (disse Samlinger fylder nu fire Kasser i Rigsarkivet) samt Jurister (nu paa private Hænder), og han tilvejebragte her betydelige Samlinger, hvis Værdi dog forringes ved, at de vigtigste Kildesteder ikke er anført.

Nationaltidende og Berl. Tid. 18. April 1903. *Th. Hauch-Fausbøll.*

Mynster, Frederik Ludvig, 1811—85, Oversætter. F. 2. Dec. 1811 i Kbh. (Garn.), d. 23. Dec. 1885 paa Emilsminde, Drøsselbjerg Sogn, begr. i Drøsselbjerg. Forældre: Overmedicus, Professor O. H. M. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Okt. 1843 i Asnæs med Caroline Birgitte Kirstine Hasle, f. 19. April 1812 i Kbh. (Frue), d. 10. Nov. 1880 paa Emilsminde, D. af Overretsprokurator Nicolai Andreas H. (1785—1820) og Anne Marie Ballum (1791—1865).

M. gik i Borgerdydskolen i Kbh., kom 1828 efter Konfirmationen i Huset hos Pastor L. C. Westengaard i Pedersborg og blev 1830 anbragt paa det Mørup'ske Agerdyrknings- og Forstinstitut ved Sorø. 1835 tog han dansk juridisk Eksamen, blev 1837 Fuldmægtig paa Holckenhavns Godskontor, 1839 Godsforvalter paa Aagaard, 1840 paa Bøstrup, hvis Besidder, Emil van Deurs, var hans nære Ven. Han bestred denne Post til sin Død; fra 1843 var han Ejer af Arvefæstegaarden Emilsminde under Bøstrup Gods. Han skildres som en højst elskværdig, mild, trofast og taknemmelig Mand med stærk Tro til alle Mennesker, men fremfor alt til Gud. — Sammen med sin meget intelligente og sprogkyndige Hustru, som bl. a. lærte ham Engelsk, anvendte M. sin Fritid til en flittig Oversættelsesvirksomhed. Som en første Prøve kom Fingals første Sang af »Ossian« 1849 i »Nord og Syd«; den vakte H. C. Ørstedes og Sibberns store Interesse; sidstnævnte skaffede baade en Forlægger til »Digte af Ossian«, 1.—2. Samling (1850, 2. Udg. 1876) og en Understøttelse fra Selskabet til de skjønne Videnskabers Forfremmelse. Macphersons lyrisk bevægede Prosa er her smagfuldt omskrevet i skiftende romantiske Versemaal. Det er M.s Hovedværk; blandt hans talrige andre Fordanskninger findes Skrifter af Hippel, Herder, Jung Stilling, E. T. A. Hoffmann, Tennyson, Luther o. fl. Til forskellige Blade og Tidsskrifter leverede han Digte og Af-

handlinger og udgav 1885 1. Bind af sin Ven Biskop Laubs Levned.

Dagbladet 27. Dec. 1885. Slægtsblad, udg. af Slægtsforeningen Mynster, Nr. 1, April 1929. Breve til og fra F. C. Sibbern, udg. af C. L. N. Mynster, II, 1866, S. 211 ff. Breve fra og til Hans Christian Ørsted, udg. af Mathilde Ørsted, II, 1870, S. 261—64.

H. Topsøe-Jensen (Nic. Bøgh).

Mynster, Jakob Peter, 1775—1854, Biskop. F. 8. Nov. 1775 i Kbh. (Alm. Hosp.), d. 30. Jan. 1854 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Inspektør ved det kgl. Frederiks Hospital, Kammerraad Christian Gutzon Peter M. (1741—77) og Nicoline Frederike Christiane Ring (1749—79, gift 2° med Hospitalsmedicus, senere Etatsraad og Professor, Dr. med. Frederik Ludvig Bang, s. d.). Gift 21. Juli 1815 i Kbh. (Frue) med Maria Frederica Franzisca (Fanny) Münter, f. 29. Sept. 1796 i Kbh. (Petri), d. 5. Juli 1871 sst. (Frue), D. af Biskop, Dr. phil. & theol. Fr. M. (s. d.) og Hustru.

Da M.s Forældre døde tidligt, blev han opdraget i sin Stiffaders, Professor F. L. Bangs Hus. I ydre Henseende fandt han vel her en betrygget Tilværelse, men den aandelige Atmosfære i dette Hjem bød ikke en Natur som M.s gunstige Udviklingsmuligheder. Især var det uheldigt, at Bang repræsenterede en bornert Pietisme, der paa mange Maader lagde et knugende Tryk over det daglige Liv, hvad der bl. a. gav sig Udtryk i kedsommelige Aftenandagter, som snarere modvirkede end fremmede deres Hensigt. I andre Henseender blev der dog tilstaaet de unge i det Bang'ske Hus en betydelig Frihed til at bruge deres Tid, som de vilde, og deres Uddannelse foregik temmelig planløst. Hovedsagelig blev M. undervist af Huslærere, men gik dog ogsaa en Tid i Vor Frue Skole. 1790 dimitteredes han til Universitetet af sin Stiffader og bestemtes af denne, der just ikke havde sin Styrke i Menneskekundskab, for det teologiske Studium, da han blev anset for at være for dum til at blive Læge. M. gik til sit Studium uden dybere Følelse eller Interesse, heller ikke fik han synderligt Udbytte af de Forelæsninger, han hørte, men takket være sine glimrende Evner kunde han allerede 1794, kun nitten Aar gammel, tage teologisk Attestats. Langt vigtigere end Embedsstudiet var i disse Aar Samlivet med den ældre Broder O. H. M. og hans Vennekreds, hvoriblandt fandtes Mænd som H. Laub, C. Heger, H. Steffens o. l. Skønt M. som den yngre maatte spille en mindre fremtrædende Rolle i denne Kreds, og skønt han paa Grund af sit følsomme, saarbare Sind maatte lide en Del under de andres Overlegenhed, var det dog af stor Betydning for ham at overvære Vennernes

livlige Drøftelse af Dagens Spørgsmaal. Som Helhed var Kredsen udpræget radikal, dens Hovedinteresser var Filosofi og Æstetik, og ogsaa M. blev paavirket af Tidens Deisme og Begejstring for den franske Revolutions Frihedsideal.

Allerede før Attestats var M. blevet antaget som Huslærer for Grev Joachim Godske Moltkes eneste Søn, Adam Wilhelm Moltke. Om Vinteren levede den grevelige Familie i Kbh., om Sommeren paa Bregentved, begge Steder meget isoleret. Gennem otte Aar blev det nu M.s Hovedopgave at undervise den unge Greve i næsten alle Fag, en Opgave, han løste med stor Dygtighed og til Faderens fulde Tilfredshed, men samtidig fandt han Lejlighed til at fortsætte sin egen Uddannelse særlig i æstetisk, historisk og filosofisk Retning. Da han pintes af materialistiske Tvivl, kastede han sig som Modgift ind i et flittigt Studium først af Kant, siden af Romantikens Filosofer (især Jacobi og Schelling). Han forsøgte sig ogsaa med selvstændig Produktion, vandt saaledes 1799 Universitetets Guldmedaille for en pædagogisk Afhandling. Som Belønning for M.s Indsats som Huslærer blev han i Juli 1801 kaldet til et større Præstekald paa Vemmetofte Gods, Spjellerup og Smerup, hvorover Grev J. G. Moltke kunde disponere, men endnu maatte han i fem Fjerdingaar blive i Grevens Hus for at føre sin Elev op til de to første Universitetseksaminer.

Da M. i Nov. 1802 drog ind i Spjellerup Præstegaard, var det uden større Forhaabninger til Fremtiden. Han følte ingen Lyst til Præstegerningen, og i hans Sind herskede ofte en dyb Melankoli; især pintes han under Savnet af ikke at kunne finde sig en Hustru, der kunde skænke ham den Kærlighed, hans Hjerte tørstede efter, og af Længsel efter en passende Virkeplads for sine Evner. I religiøs Henseende var han ikke afklaret, han troede ikke paa den historiske Kristendoms Sandhed, men opfattede de bibelske Beretninger nærmest blot som en poetisk Iklædning, bag hvilken der laa værdifulde Sandheder skjult. I Længden følte dette Standpunkt dog som utilfredsstillende, og M. førtes igen ind i en stærk Gæringsperiode, der først naaede sin foreløbige Afslutning, da han 1803 oplevede det Gennembrud, som efter hans eget Udsagn kom til at danne Vendepunktet i hans Liv. Først som gammel Mand nedskrev han Beretningen om dette i sine »Meddelelser om mit Levnet«, og først efter hans Død fik Offentligheden Kundskab herom, men det kan indirekte bekræftes ud fra mange tidligere Udtalelser. Gennembrudet forløb i to Stadier, et etisk-almenreligiøst og et positivt-kristeligt. Da han en Sommeraften 1803 var beskæftiget med Læsningen af et Skrift af Jacobi, vandt han pludselig paa

uforklarlig Vis en urokkelig Overbevisning om, at det i alle Ting gjaldt at lyde Samvittighedens Røst i sit Indre og »ganske, uden Forbeholdenhed« bøje sig for Guds Villie ogsaa med Hensyn til de Kaar, han beskikkede den enkelte. Denne Overbevisning fyldte hans Sjæl med en hidtil ukendt Fred, og fra denne almenreligiøse Oplevelse førtes han i den følgende Tid under et fornyet Bibelstudium og Læsning af Luther — om end en Del langsommere, end hans »Meddelelser« lader formode — til Overbevisningen om de bibelske Beretningers Sandhed og Tilegnelsen af den overleverede lutherske Kristendomsopfattelse med tilhørende Afvisning baade af Rationalismens og Romantikens Skriftforstaaelse. I det væsentlige afklaret foreligger dette Standpunkt i hans berømte (Spjellerup-) »Prædikener« (I, 1810; II, 1815), der kendetegnes ved deres apologetiske Tendens og psykologiske Forstaaelse. Han havde nu vundet et Stade, som han i alt væsentligt bevarede hele Livet; han kunde med Frihed overskue Tidens forskellige Bevægelser og Retninger, og han var skikket til at være Vejleder for andre, der havde bevæget sig ad de samme Baner som han. — Ogsaa i andre Henseender blev Spjellerup-Aarene en rig Grotid for M. Han udvidede sin i Forvejen betydelige Almendannelse ved alsidig Læsning, og han tilegnede sig solide teologiske Kundskaber. Snart efter Gennembrudet begyndte han ogsaa at træde frem for en større Kreds som Forfatter. Foruden Anmeldelser og andre mindre Ting kan især nævnes hans Kritik af Biskop P. O. Boisens Liturgiforslag (1806), hvori han viste sig konservativt orienteret, og et Par Afhandlinger i de videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemoder, hvoriblandt navnlig »Om den Konst at prædike« (1810) er blevet bekendt. Personlig havde han i disse Aar stort Udbytte af Tankeudvekslingen med sin Nabopræst, Provst W. F. Engelbreth i Lyderslev (s. d.), ligesom han fandt megen Trøst og Oplivelse ved Brevskiftet med sin Sjæls Veninde, Fru Kamma Rahbek.

M. følte snart, at hans rette Plads ikke var i Spjellerup, og trods Vennernes Fraraaden søgte (og fik) han 1811 det residerende Kapellani ved Vor Frue K. i Kbh. 1826 blev han tillige Hofprædikant og 1828 kgl. Konfessionarius samt Hof- og Slotspræst. Med M.s Komme til Hovedstaden begynder i Virkeligheden et helt nyt Afsnit af Kbh.s Kirkehistorie. Fra sin Tiltrædelse forstod M. at samle en talrig Tilhørerskare (i Trinitatis Kirke, som 1807—29 maatte afgive Kirkerum til Frue Menighed), og i Løbet af ganske faa Aar fremkaldte han en Strømkæntring i Tidens aandelige Liv. Først og fremmest virkede M. som Prædikant.

Ved sin afgjort bibelske, supranaturalistiske Forkyndelse dannede M. en Modsætning til den herskende Rationalisme, men han brød aldrig fuldstændigt Staven over denne Retning — han ansaa den blot for en fattigere, mere udtyndet Kristendomsopfattelse, der kunde udvikles til samme Fylde som hans egen. Netop derved kunde han for mange blive den, der lempeligt banede Vejen for en gradvis Overgang fra et rationalistisk til et positivt Standpunkt. Ikke mindre stærkt virkede de formelle Sider ved hans Prædiken: det ædle, rene Sprog, de skønne Billeder, den værdige Holdning og velafpassede Gestikulation gjorde et dybt Indtryk paa Samtiden. Intet Under derfor, at særlig Hovedstadens Intelligens i stort Tal samlede om hans Prædikestol. Blandt hans Tilhørere fra disse Aar kan saaledes nævnes Filosofen Niels Treschow, A. S. Ørsted, Fru Rahbek og Fru Gyllembourg og en lang Række teologiske studerende, hvoraf mange senere vandt bekendte Navne (H. L. Martensen, C. T. Engelstoft, J. B. Daugaard, G. P. Brammer, J. H. Lautrup, L. Zeuthen, C. A. H. Kalkar o. fl.). Nævnes maa ogsaa den gamle Hosekræmmer Michael Pedersen Kierkegaard og hans to Sønner, Peter Christian og Søren, der begge blev konfirmeret af M. Paa den anden Side kan det heller ikke skjules, at M. især i de første Aar blev betragtet med en vis Mistro af sine ældre Embedsbrødre, som fandt hans Prædikener for »mystiske«, for »dogmatiske«, ligesom det omvendt kunde hænde, at han fik ondskabsfulde Breve fra pietistiske Kredse, som betvivlede hans Ortodoksi.

Paa mange andre Maader end som Præst blev der i disse Aar lagt Beslag paa M.s Arbejdskraft. 1812 blev han Docent i Psykologi ved Pastoralseminariet og s. A. Meddirektør ved dette; 1814 tilvejebragte han den Recension af Luthers lille Katekismus, som autoriseredes til Brug i Skolerne, s. A. var han blandt Medstifterne af Det danske Bibelselskab og indtraadte 1815 i dettes Bestyrelse, 1815 blev han Medlem af Kommissionen for en Revision af det nye Testaments Oversættelse og endelig 1817 Medlem af Den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Det var en ganske enestaaende Forfremmelse, at en Kapellan kunde blive Medlem af et Regeringskollegium, der havde direkte Referat til Kongen, hvad der ogsaa skaffede ham en Del Misundere og Fjender. Navnlig gjorde hans Stilling som Universitetets overordnede ham ikke elsket i akademiske Kredse. Særlig Interesse nærrede M. som gammel Pædagog for de lærde Skoler, men hans store og fortjenstfulde Virksomhed til Bedste for dem hemmedes i nogen Grad ved de slette økonomiske Forhold i Tiden. Med stor Bestemt-

hed kæmpede han Livet igennem for Bevarelsen af den klassiske Dannels. Vidnesbyrd om hans Nidkærhed og personlige Arbejdsindsats for Skolernes Vel findes endnu i stort Tal i Direktionens Arkiv. — Ogsaa i Tidens litterære Forhandlinger tog M. i disse Aar jævnlgt Del. Saaledes blev han 1824 indblandet i den filosofiske Fejde med Professor F. G. Howitz, over for hvis deterministiske Standpunkt M. brød en Lanse for den frie Villie. For den teologiske Doktorgrad havde M. efter Indbydelse disputeret 1815 med Afhandlingen »De ultimis annis muneris Apostolici a Paulo gesti Disquisitio«, og 1825 udgav han et Udvalg af sine teologiske Arbejder under Titel »Kleine theologische Schriften«.

Da P. E. Müller var død 1834, blev M. hans Eftermand som Biskop over Sjællands Stift, og i de følgende tyve Aar stod han som den danske Kirkes Primas. Som Biskop viste han sig som en fremragende Administrator. Efter A. S. Ørsteds Ord røgtede M. den borgerlige Side af Bispegeringen med en Nøjagtighed og Hurtighed, som fuldkomment kunde sættes ved Siden af de dygtigste verdslige Øvrighedsmænds. Hans Interesse for det administrative kom saaledes tydeligt frem under hans flittige Visitatsrejser rundt i Stiftet. Som det fremgaar af hans fyldige Optegnelser fra disse Rejser, opfattede han Tilsynsgeringen i speciel Forstand som den kæreste Del af sit Embede, og langt op i sin høje Alder gennemførte han de ofte anstrengende Visitater baade i Kirker og Skoler med aldrig svigtende Omhu og en ikke ringe Haardførhed. I sit almindelige kirkelige Standpunkt var M. en afgjort Forkæmper for overleverede Værdier og Former, og alt som Aarene gik, kom han til at staa som en mere og mere ubøjelig Statskirkemand. Faa Ting har i den Grad skadet M.s Eftermæle som denne stive Konservatisme, som ogsaa bragte ham i adskillige Konflikter med Samtiden. Saa længe Frederik VI. levede, var M.s kirkepolitiske Indflydelse paa sit Højdepunkt, men under den følgende Konge blev hans Magtstilling væsentlig ringere, og han havde selv vanskeligt ved at forson sig med, at Tiden var blevet en anden. Særlige Vanskeligheder voldte Forholdet til Grundtvig og hans Tilhængere. M. og Grundtvig var fjernt beslægtede, havde kendt hinanden fra Ungdommen, men ikke staaet hinanden nær. Et Forsøg fra Grundtvigs Side paa en Tilmærmelse 1812 mislykkedes ganske og affødte blot en Brevveksling, som paa interessant Maade belyser deres forskelligartede Temperament og Livsopfattelse, og fra da af betragtede M. Grundtvig med en dyb personlig Antipati, som blev stadig mere uovervindelig. Grundtvigs skiftende Standpunkter var M. i høj Grad imod, hans ubeherskede Kampmaade frastødte ham ikke

mindre, og han manglede ganske Blik for det storladne ved Grundtvigs Personlighed og Livsværk, lærte f. Eks. aldrig at skatte hans Salmedigtning. Medens M. i teologisk Standpunkt stod Grundtvig nærmere end H. N. Clausen, vilde han dog under Kirkekampen 1825 ff. ikke stille sig ved hans Side, men tog Afstand fra begge Parter, især dog fra Grundtvig, i en Prædiken »Om den christelige Viisdom«. Lindbergs Optræden i de følgende Aar med Angreb paa M.s Katekismerecension bidrog yderligere til at øge hans Forbitrelse mod den fra Grundtvig udgaaende Bevægelse — »Partiet«, som han kaldte den —, og ikke mindst hans private Breve fra denne Periode er oplysende med Hensyn til hans haarde Bedømmelse heraf. Forholdet tilspidsedes yderligere, da M. i Stænderforsamlingen 1838 bestemt og sejrrikt gik imod de grundtvigske Ønsker om Sognebaandsløsning, og s. A. indtraadte et personligt Brud, idet M. ved en meget skarp Erklæring bevirkede, at Grundtvig fik Afslag paa sin Ansøgning om at maatte holde Altergang og Konfirmation i Frederikskirken. Modsætningen skærpedes i den følgende Tid ved Forhandlingerne om en ny Alterbog og et nyt Ritual, som det 1837 var blevet M. overdraget at udarbejde. Efter at have raadført sig med nogle enkelte Kirkemænd udsendte M. 1839 i Trykken et »Udkast til en Alterbog og et Kirke-Ritual for Danmark«, og s. A. blev der nedsat en Kommission til at give dette dets endelige Form. Samtidig aabnedes en livlig litterær Forhandling herom. I denne tog ogsaa Grundtvig Del, idet han (1839) offentliggjorde sit »Frisprog mod H. H. Hr. Biskop M.s Forslag til en ny Forordnet Alterbog«, et heftigt Fejdeskrift, hvori han ikke blot — som de fleste andre — ankede over M.s Forandring af Ritualet ved Barnedaaben, men angreb næsten hver eneste Linie i M.s Forslag. M. tog til Genmæle i sine »Oplysninger angaaende Udkastet til en Alterbog og et Kirke-Ritual for Danmark« (1840). Han havde ikke nogen vanskelig Opgave ved heri at paa-vise Grundtvigs Ensidighed og Overdrivelser, men taktisk havde dennes Kritik i høj Grad bidraget til at styrke den almindelige Modvillie mod det nye Forslag, som nu blev henlagt. Dette var M. en dyb Skuffelse, og fra nu af tabte han Lysten til kirkeligt Reformarbejde, men modsatte sig desto ivrigere de Reformforslag, der kom fra andre Sider.

Som ovenfor nævnt blev M.s almindelige Stilling i ikke ringe Grad ændret under Christian VIII. Han nærrede ikke den samme Følelse af dyb Veneration over for den nye Konge som over for Frederik VI., og som Enevældens og den overleverede Kirkeligheds trofaste Søn ængstedes han over Tidens stærkere og stærkere

fremtrædende Frihedskrav baade paa det politiske og det religiøse Omraade. Dette viste sig ogsaa i Stænderforsamlingerne (i Roskilde), hvoraf M. til liden Glæde for sig selv var Medlem 1835—36, 1838, 1840, 1842 og 1844, og hvori han havde en Del Kampe at bestaa med de Liberale, og det viste sig paa kirkelig Grund, hvor nye Rørelser dukkede frem og vilde gøre deres Ret gældende. Blandt disse var den gudelige Forsamlingsbevægelse, der i visse Egne af Landet havde fast Tilhold hos Befolkningen. Nogen ensartet Fremgangsmaade over for Tilhængerne af denne Bevægelse var verdslige og gejstlige Autoriteter ikke naaet frem til at anvende. Fra gejstlig Side ønskede man oftere at holde paa en streng Anvendelse af Konventikelpakaten af 13. Jan. 1741. M. saa ikke med Sympati paa dette Lægmandsrøre og forstod ikke den religiøse Trang, der havde affødt det. Han var dog betænkelig ved at gaa med til en »rigorøs« Overholdelse af Konventikelpakaten af 1741. Denne skulde efter hans Mening blot paa lempelig Maade hævdnes som et regulerende Hjælpemiddel, og han vilde ikke gaa med til med Magt at hindre de gudelige Forsamlinger. Stod de under Tilsyn (og Ledelse) af Præsterne som de paa ordentlig Vis beskikkede Lærere, kunde der forventes god Frugt af Forsamlingerne, men de burde ikke lades i Hænderne paa Lægfolket alene, og især maatte der vaages over, at ikke tilrejsende Prædikanter vandt Indgang. M. indtog saaledes i Realiteten et mæglende Standpunkt, men flere Betænkninger og talrige Udtalelser i hans Visitatsdagsbøger viser hans principielle Uvillie over for Forsamlingslivet baade af borgerlige og kirkelige Grunde. Han frygtede, at flere og flere derved skulde forledes til for »fordærvelige Grublerier at forsømme deres jordiske Kald«, men han ankede ogsaa over, at den lutherske Kirkes Hovedlærdomme blev fremstillet paa en ensidig eller vrang Maade. Endelig fandt han, at der ofte bestod en indre Sammenhæng mellem Forsamlingsbevægelsen og Tidens almindelige Tendens »til at trodse Øvrigheden«. — Skarpere optraadte M. over for Baptisterne, som fra 1839 viste sig i Danmark og for en Del fandt Jordbund hos de vakte. Da der ikke fandtes Religionsfrihed i Landet, holdt M. paa, at Baptisterne ikke maatte optræde som Samfund, og at deres Børn skulde døbes og senere konfirmeres i den lutherske Kirke. M. fandt oprindeligt Støtte i Kancelliet, men det viste sig, at det ikke længere var muligt ved den borgerlige Øvrigheds Hjælp at gennemføre et religiøst Tvangsregimente. Under Sagens videre Behandling stod baade Kancelliet og Biskopperne delt, og Christian VIII. resolverede da (23. December 1842), at det maatte tillades Baptisterne at forsamle sig og nyde

Nadver, men deres Børn skulde døbes i Statskirken. Denne Afgørelse bragte dog ikke den ønskede Ro. Baptisterne satte sig til det yderste til Modværge over for Tvangsdaaben af deres Børn, og en Del Præster med P. C. Kierkegaard i Pedersborg i Spidsen støttede dem heri. Ogsaa blandt M.s nærmeste Tilhængere rejste der sig en afgjort Opposition mod Tanken om Tvangsdaab, og trods M.s og Stemanns Fastholden ved det strengt juridiske Synspunkt tilkæmpede Baptisterne sig faktisk den Religionsfrihed, som formelt blev dem tilstaaet efter 1849.

Det var M. bittert at se sig forladt i denne Sag ogsaa af sine Venner, men han skulde faa flere Oplevelser af lignende Art, saaledes i Salmebogssagen. M. var ikke — som adskillige i Datiden — stemt for, at Balles evangelisk-kristelige Salmebog skulde afløses af en helt ny, men han fandt dog, at et »Tillæg« til denne kunde være ønskeligt, og 1842 approberedes det, at dette skulde tilvejebringes af Ritualkommissionen. Imidlertid havde Københavns Præstekonvent paa egen Haand taget den Opgave op at udarbejde en Afløser af hele den gamle Salmebog og androg Kongen om, at Arbejdet med det M.ske Tillæg indtil videre blev stillet i Bero. Det lykkedes ikke at opnaa dette, men Konventet lod ved en Komité udarbejde Forslag til en helt ny Salmebog, der i høj Grad var præget af Grundtvig. M. følte sig meget forbitret over denne Indgriben, men havde den Tilfredsstillelse at opleve, at Stemningen i Konventet slog om, saaledes at det kasserede Komiteens Arbejde. M. havde i flere Betænkninger bekæmpet dette Forslag og opnaaede til sidst 1847 kgl. Resolution for, at det udarbejdede Prøvehæfte ikke maatte bruges som officielt Tillæg til Salmebogen. Hans eget »Tillæg« var blevet approberet 1845. — Ogsaa i en anden Sag kom M. paa Kant med Konventet, idet dette anbefalede et Forslag af H. N. Clausen om Oprettelsen af en fælles Overbestyrelse for Kirke og Skole. M. var imod dette Forslag, som ogsaa blev skudt til Side, men han nærede længe bitre Følelser mod Konventerne, fordi de egenmægtigt tillod sig at optræde som Repræsentanter for den gejstlige Stand.

Medens M. indtil 1848 til en vis Grad formaaede at holde igen over for de Reformere, han ikke ansaa for ønskelige, stillede Forholdene sig anderledes efter Folkefrihedens Indførelse. M. var selv (kongevalgt) Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og stemte imod Forslaget om en Grundlov. Under Forhandlingerne om Paragrafferne om Kirken havde han ikke haft Held til at faa sine Formuleringer sat igennem. Efter 1849 saa han det nærmest som sin Opgave at afsvække de Reformbestræbelser, der mere og

mere gjorde sig gældende. 1854 blev han beskikket til Formand for den 1853 nedsatte Kirkekommission, men hans snart efter paafølgende Død hindrede stærkere Indgriben fra hans Side. Hans Død gav i øvrigt Tegnet til det store Omslag i Bedømmelsen af M. Medens han hidtil, alle Divergenser til Trods, i en sjælden Grad havde dannet et ærefrygtindgydende Midtpunkt i det danske Folk, beundret og agtet af de forskelligste Kredse, fulgte 1854—55 Søren Kierkegaards enestaaende voldsomme Angreb paa M. baade som Personlighed og som den ypperste Repræsentant for den herskende Statskirkelighed. Saa stærkt har den Kierkegaard'ske Karikatur af M. som en nydelsessyg, blødagtig Prælat, »kun stor som Declamator«, virket, at den i Forbindelse med de følgende Perioders Afstandtagen fra M.s aristokratiske, konservative Holdning har medført, at det gængse M.-Portræt hos næsten alle Tilhængere af Vækkelsesretningerne og af de politisk og kulturelt liberale Bevægelser har baaret ganske forregnede Træk. Først gennem den sidste Menneskealders Studier er det lykkedes med større Objektivitet at vinde Klarhed over M.s Personlighed og hans ejendommelige Plads i dansk Aandsliv.

M.s Betydning kan ikke ensidigt forstaaes ud fra hans Virksomhed som kirkelig Embedsmand eller som Kirkepolitiker. Først og fremmest er han en Aandspersonlighed af stort Format, der paa mange Maader har grebet ind i og præget Tidens Kulturliv i dets hele Bredde. Jævnside med hans omfattende udadvendte Gerning som Præst i Kbh. og som Biskop gik en livlig litterær Virksomhed paa forskelligartede Omraader. Til sin høje Alder elskede han fremfor alt de stille Studietimer, og til det sidste var det hans Lyst at optræde som Forfatter. Gerne deltog han ogsaa i Øjeblikkets Forhandlinger om vidt forskellige Spørgsmaal, især dog af filosofisk og teologisk Art. Af hans filosofiske Forfatterskab kan foruden Indlæggene mod Howitz nævnes hans »Grundrids af den almindelige Psychologie« (1830), »Bidrag til Læren om Drifterne« (1827) og »Om Hukommelsen« (1849). Af de teologiske Fag dyrkede han især Eksegese, Isagogik og Kirkehistorie. Værdifulde er navnlig hans Afhandlinger »Om Justinus Martyrs Brug af vore Evangelier« (1809) og »Om Forfatteren af Brevet til de Hebræer« (efter M.s Opfattelse Silas; 1808). Fra Spjellerup-Tiden havde M. haft den Plan at skrive de første Aarhundreders Kirkehistorie. Det lykkedes ham vel ikke at gennemføre dette, men rundt om, bl. a. i flere latinske Bispeprogrammer, lod han i Aarenes Løb trykke Forarbejder hertil. De vidner om hans umiskendelige Talent for historisk Fremstilling, som ogsaa præger det skønne Minde-

skrift om hans Svigerfader, Biskop Fr. Münter (1833). Historisk vigtig er ligeledes Undersøgelsen »Om de danske Udgaver af Luthers lille Katechismus« (1835, 2. Udg. 1837). Den systematiske Teologi var stadig Genstand for hans Overvejelser. Han har paa dette Omraade udgivet Afhandlinger om »Udvikling af Begrebet Tro« (1821) og »Om Begrebet af den christelige Dogmatik« (1831), medens hans selvstændigste dogmatiske Arbejde »Ueber das allgemeine Reich Christi« først udkom efter hans Død. Det samme var Tilfældet med hans historisk og psykologisk lige værdifulde Selvbiografi »Meddelelser om mit Levnet« (1854). Den største Part af hans mindre Arbejder foreligger samlet i hans »Blandede Skrifter«, I—VI, 1852—57.

Størst Betydning vandt M. dog som Prædikant. Foruden de ovenfor nævnte »Spjellerup-Prædikener« (4. Opl. 1848) og talrige enkeltvis udgivne Taler og Prædikener udkom 1823 en Postil »Prædikener paa alle Søn- og Hellig-Dage i Aaret«, I—II (4. Opl. 1845), 1846—53 hvert Aar en Prædikensamling, endvidere foreligger »Taler ved Præste-Vielse«, I—III (1840—51) og »Kirkelige Leiligheds-Taler«, I—II (1854). Hertil kommer hans berømte »Betragtninger over de christelige Troeslærdomme«, I—II (1833, 4. Opl. 1855), Tidens mest yndede Andagtsbog, der hviler paa et Grundlag af Prædikener. Især ved disse Skrifter har M. vundet en Plads som klassisk dansk Prosaist. Medens hans Prædikener fra de senere Aar sammenlignet navnlig med de tilsvarende fra Spjellerup-Tiden bærer et stærkere bibelsk og positivt-kristeligt Præg, er Helhedsstandpunktet og Grundstemningen den samme. Det er fra Betragtningens Stade, M. taler til den enkelte, hvem han vil føre til en Kristendom, der i lige Grad henvender sig til Følelse, Fornuft og Villie, og som vil lære Mennesker med Troskab at røgte deres jordiske Kald. Han er afgjort Skrifteolog, og »Ordet« (ogsaa som bærende i Sakramenterne) er ham det første og sidste. Derimod er hans Kirkebegreb mindre stærkt udviklet, og som den udprægede Løn-kammerets Mand han var, stod han uden dybere Forstaaelse for det Menighedsliv, som var ved at spire frem. Naar han blev en saa bestemt Forkæmper for den gamle Statskirkes overleverede Former, skyldtes det i væsentlig Grad, at han fandt, at disse bød det bedste Værn for den enkeltes religiøse Udvikling. Medens M. paa mange Omraader fandt skarp Modstand, kunde næsten alle mødes i Beundring for ham som Ordets Forkynder, og gennem sine Prædikener og Betragtninger har han for mere end et Par Menneskealdre skabt en bestemt Fromhedstype i dansk Kirkeliv. Hertil bidrog ogsaa hans Personlighed, som trods alt i en sjælden Grad

virkede midtpunktsamlende. Harmonisk og helstøbt, fast indtil det ubøjelige og dog følsom og følelsesfuld bag det afmaalte Væsen, pligtstro til det yderste, alsidig af Evner og præget af en usædvanlig fyldig Almendannelse virkede han imponerende ogsaa paa dem, der maatte tage Afstand fra hans stive Statskirkelighed og urokkelige politiske Konservatisme, og som ikke kunde forlige sig med hans bitre Sind over for Modstandere, dem han ikke skaanede med sin hvasse Tunge. Som Øjenvidner Gang paa Gang levende har skildret den »apostolske« Højhed, der hvilede over M.s hele ydre Fremtræden, saaledes er det hævet over enhver Tvivl, at han i Kraft af sin Aand og sin Karakter har øvet en dybtgaaende Indflydelse paa Mennesker af den mest forskellige Støbning. Han har i høj Grad bidraget til at forme Kulturlivet i det 19. Aarhundredes Danmark, han har paavirket vide Kredse, og han har dannet den enkelte.

Breve til M. i Det kgl. Bibliotek.

Rang i 1. Klasse Nr. 13 1847. Ordensbiskop 1834. Medlem af Videnskabernes Selskab 1819. — R. 1815. DM. 1826. K. 1828. S.K. 1836.

Maleri af J. L. Lund (Privateje), litograferet af N. Simonsen; flere tegnede Udkast dertil (Kgl. Bibl.). Malerier af Const. Hansen 1831 (Bakkehuset; Stik derefter af E. C. W. Eckersberg 1832) og 1856 (Roskilde Domk.); portrætteret af Const. Hansen 1860—64 paa Billedet af Den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg); Kultegning af samme (Privateje). Maleri af C. A. Jensen ca. 1833 (Fr.borg), litograferet af Kauffmann 1833. Et Maleri, som C. A. Jensen 1840 malede til Fr.borg, brændte 1859, men reproduceredes i Litografi fra Em. Bærentzen & Co. 1842. Malerier af J. V. Gertner 1842 (et Eksemplar Fr.borg, to i Privateje) og 1853 (Frue K., Kbh.), litograferet af E. Fortling s. A. Tegning af samme 1849 (Fr.borg). Portrætteret af samme paa Tegninger af Christian VIII.s og Caroline Amalies Kroning 1840 (Rosenborg). Klippede Silhouetter (Fr.borg, Bakkehuset og i Privateje). Marmorbuste 1835 af H. V. Bissen (Privateje) og af V. Bissen 1898 (Fr.borg). Monument af J. A. Jerichau med Portrætrelief i Frue K., Kbh. Kolossalbuste af Th. Stein rejst 1875 paa Frue Plads, reproducet i Træsnit efter Tegning af H. Olrik s. A. Litografier af N. C. Kierkegaard, fra Em. Bærentzen & Co. ca. 1845, af I. W. Tegner 1852 efter Daguerreotypi. Silhouet i Træsnit 1853, i Stengraving fra V. Søborg 1875. — Et Træsnit med M.s forborgne Profiler mellem Kors og Bibel.

J. P. M.: Meddelelser om mit Levnet, 1854, 2. Udg. 1884. H. L. Martensen: Til Erindring om J. P. M., 1855. J. Paludan-Müller i Nyt theol. Tidsskrift, V, 1854, S. 110—80. Breve fra J. P. M., 1860. Af efterladte Breve til J. P. M., 1862. O. Waage: J. P. M. og de filosofiske Bevægelser paa hans Tid i Danmark, 1867. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. M.s Liv og Tid, 1875. Samme: Nogle Erindringer og Bemærkninger om J. P. M., 1877. F. V. Andersen: Til Forsvar for J. P. M.s Eftermæle, 1881. H. Schwanenflügel: J. P. M. Hans Personlighed og Forfatterskab, I—II, 1900—01. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, især S. 334—41, 343 f., 369—87. J. P. M.s Visitatsdagbøger 1835—53, udg. af Bjørn Kornerup, I—II, 1937. N. M. Plum: J. P. M. som Kristen og Teolog, 1938. M.s Breve til W. F. Engelbreth i Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 446—511, 693—767. Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder til P. Hjort, I, 1867, S. 113—88; II, 1869, S. 1—80. H. L. Martensen: Af mit Levnet, II, 1883, S. 69—81. Biskop Otto Laubs Levnet, udg. af F. L. Mynster og G. Schepelehn, I—II, 1885—86, passim. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser i et langt Liv, II, 1890, S. 1—13. Oluf Thomsen: F. G. Howitz og hans Strid om »Villiens Frihed«, 1924. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie, I—II, 1931—34, passim.

Bjørn Kornerup.

Münster, Gutzon Oluf, 1859—1932, Forfatter. F. 3. April 1859 paa Peterslund ved Præstø, d. 6. Maj 1932 paa Frbg., Urne ved Søndermark Krematorium. Forældre: Forpagter Andreas Jacob Peter M. (1822—79) og Knudsine Roldine Zeuthen (1825—95). Gift 12. Juli 1892 i Hillerød med Emilie (Lily) Brummer, f. 28. Sept. 1868 paa Frbg., D. af Kaptajn, senere Oberst, Driftsbestyrer Nicolai Abraham B. (1822—1903, gift 1° 1852 med Marie Rørdam, 1833—56) og Forfatterinden Therese Casse (se Brummer, Therese).

M. blev Student 1878 fra Sorø, n. A. cand. phil. og begyndte at studere romanske Sprog. Han var Lærer ved Herlufsholm 1881—83, opholdt sig 1883—84 i Paris og blev derefter Lærer, fra 1886 Adjunkt ved Fr.borg Latinskole. Til Skolebrug udsendte han (1889) en fransk Grammatik og en fransk Syntaks. Efter en Strid med sin Rektor i Anledning af de disciplinære Metoder forlod han Skolen 1897 som afskediget i Naade og med Pension. I et Foredrag for et Lærerforeningsmøde (»Disciplinen i vore Skoler«, 1900) angreb M. »det absolutistiske Rektorsystem« og forsvarede Spanskkrøstsstraf og Lussinger; han udsendte samtidig Pjecen »Min Afskedigelse og Rektor Iversen«. En kort Tid var han Filialredaktør af »Venstres Folkeblad« i Sorø (1899—1900). 1903—10 var han Bestyrer af Frbg. højere Almenskole, indtil han opgav Pædagogikken for at hellige sig sin Skribentvirksomhed. Hans filosofisk-videnskabelige og alment moraliserende Forfatterskab omfatter: »Naturen. Lov — Liv — Lykke« (1909), »Det Humeske Problem« (1912) med et Angreb

paa Anton Thomsens Hume-Bog og en Fødselsdagshyldest til Georg Brandes (»den eneste verdensånd Danmark til dato har haft«), »En anden Verden« (1912) og et Par Smaaskrifter: »Tilfældigheder« (1926) mod Dr. phil. Niels Bang og »Den mekaniske Verdensopfattelse og Fællesånden« (1930), et Angreb paa Viggo Cavling. M. er Elev af Kroman, han er udpræget Rationalist, stringent, men med »Autodidakten«s rethaveriske Snæverhed. Som Dramatiker debuterede han med Skuespillet »Højere Magter«, der udsendtes 1916, men først senere opførtes (Odense Teater 1922 og Det ny Teater 1923). Med »Hævnen« (1920) slog han igennem. Paa Dagmartheatret blev det med Reumert i Hovedrollen som Adjunkt Køster en Publikumssucces, og dets skarpt opstillede Problem: om et Menneske har moralsk Ret til i givet Tilfælde at begaa et Mord (Køster dræber sin Svigermoder, Familiens onde Aand), vakte Diskussion. »Blændværk« (1924), der opførtes paa Det kgl. Teater, blev en Skuffelse. To Skuespil: »Den Stærkeste« og »Visheden« ligger uopførte og utrykte efter ham. M., der var en ivrig Studentersamfundsmand, tilhører efter hele sin Aandsretning 80'ernes Periode. Hans Skuespil er realistisk Teater, Udløbere af det Ibsen'ske Problemdrama. »Hævnen« betegner hans Indsats i Litteraturen.

Ovenn. Pjecer. Politiken 9. Maj 1932.

Oluf Friis.

Mynster (egentlig Münster), Ole Hieronymus, 1772—1818, Læge. F. 14. Aug. 1772 i Kbh. (Alm. Hosp.), d. 13. Okt. 1818 sst. (Helligg.), begr. sst. (Helligg. Kgd.). Broder til J. P. M. (s. d.). Gift 8. Juli 1802 i Kbh. (Helligg.) med Anna Christine Liebenberg, f. 21. Nov. 1771 i Kbh. (Helligg.), d. 13. Aug. 1833 sst. (Helligg.) (gift 1° 1789 med Købmand Hans Jacob Hansen, ca. 1761—95), D. af Buntmager, Borgerkaptajn Johan Ditlev L. (1742—1818) og Sara Jensen (ca. 1739—1801, gift 1° 1757 med Vinhandler Claus Henrik Cruse, ca. 1726—69).

M. blev Student 1788 fra Frue Skole, bestemtes af Stiffaderen til Medicinen, men studerede desuden Naturvidenskab. Han var Livet igennem knyttet til Frederiks Hospital. Oven over Stiffaderens Lejlighed, i hvilken M. siden selv fik Embedsbolig, havde han og Broderen som unge deres Værelse paa den Gang, der som Officiantafdeling indtil Hospitalets Nedlæggelse 1910 benævntes »M.s Gang«. Med M. som afgjort Midtpunkt samledes her, navnlig i Studentertiden, en Kreds af unge, til Dels senere berømte, Akademikere til et muntert og udviklende Samvær, hvor æstetiske, filosofiske og naturvidenskabelige Interesser gik Haand i Haand.

Om den Betydning, M.s egenartede Personlighed her fik, har flere af Kredsens Medlemmer aflagt samstemmende Vidnesbyrd, fyldigst Henrik Steffens (*Was ich erlebte*, II, 1840), hvem M. 1802 førte sammen med den unge Oehlenschläger. Paa M.s Initiativ paa-begyndtes 1794, s. A. som han vandt Universitetets Guldmedaille, Udgivelsen af »Physicalsk, oeconomisk og medicochirurgisk Bibliothek for Danmark og Norge. Udgivet af et Selskab« (populært kaldet »Journalen med den lange Titel«), det første naturvidenskabelige Tidsskrift her i Landet. M. redigerede det, indtil han, efter 1796 at have taget medicinsk Eksamen og n. A. Doktorgraden, tiltraadte en toaarig Udenlandsrejse (1797—99) med længere Ophold i Paris og Wien. 1800 blev han Reservemedicus ved Frederiks Hospital og Adjunkt ved det medicinske Fakultet, 1802 Overmedicus, 1805 Professor extraordinarius, 1817 Professor ordinarius og Assessor Consistorii. 1808 var han blevet Medlem af Sundhedskollegiet og af Videnskabernes Selskab, hvis Sølvmedaille han s. A. havde vundet ved sine »Microelectrometriske Undersøgelser«. Af større Arbejder udgav han kun en »Pharmakologie« (Bd. I, 1810, Bd. II uafsluttet). Hans videnskabelige Produktion kom ikke til at svare til de store Forventninger, man havde næret i hans Ungdom. Et Par alvorlige Skuffelser i Kærlighed og senere Sygelighed hemmede ham. Men desuden lagde hans praktiske Lægegerning i høj Grad Beslag paa hans Tid; han var en udmærket Kliniker og en skattet Huslæge, ikke mindst i »Guldalder«-Kredsen, han behandlede Stiffaderens Søstersøn Grundtvig under Krisen 1811, og han var Bakkehusets Læge; om den Rolle, som »den store Ole« spillede for Kamma Rahbek, vidner en ejendommelig Brevsamling »O. H. M.—Kamma Rahbek« (udgivet af H. Kyrre og V. Maar, 1926); den viser, hvor let M. faldt ind i Kammas kapricøse Brevstil. Han havde selv en lille poetisk Aare; af hans Vers, som Oehlenschläger roser, findes Prøver i Astrid Wentzels nedenfor nævnte Bog. I sin Smag tilhørte han det 18. Aarhundrede, og hans Indflydelse paa den nye Tidsalder var kun af indirekte Art. Naar han atter og atter nævnes af sin Samtid, er det som den, der i sjælden Grad forstod at ægge og vække den Generation, der var ung ved Aarhundredskiftet. — Efterladte Papirer i Medicinsk-historisk Museum. — R. 1817. — Pasteller af Chr. Horneman 1798 (Familieej) og 1815 (Rigshospitalet); Stik efter sidstnævnte af J. F. Clemens. Stik af Chrétien efter Tegning af Chr. Horneman.

N. F. S. Grundtvig: *Poetiske Skrifter*, V, 1883, S. 24—27. Carl Christensen: *Den danske Botaniks Historie*, II, 1924—26, S. 114f. Astrid Wentzel: *O. H. M.*,

1928, med Litteraturhenvisninger. G. Norrie: Af medicinsk Facultets Historie, II—III, 1937—39 (se Registrene).

R. Paulli.

Münter. Patricierslægten M. fra Lübeck føres tilbage til Hans M. (d. 1610), der var Brygger og Købmand og Oldemand for Skaanefarerne, hvis Sønnesøns Søn Købmand sst. Lorentz M. (1645—1708) var Fader til Borgmester sst. Herman M. (1679—1708) og til Købmand Lorentz M. (1687—1758), af hvis ti Børn to drog til Sverige og en, nedenn. Dr. theol. Balthasar M. (1735—93), kom til Danmark. Denne var Fader til Forfatterinden Sophie Christiane Friederike Brun, f. M. (1765—1835, s. d.), til Johanne Ernestine M. (1773—97), gift med Overpræsident i Kiel, Dr. jur., Rigsfriherre Christian Ulrich Detlev v. Eggers (1758—1813, s. d.), og til nedenn. Biskop, Dr. phil. & theol. Friederich Christian Carl Hinrich M. (1761—1830), af hvis Børn skal nævnes Maria Frederica Franzisca (Fanny) M. (1796—1871), i Ægteskab med Biskop, Dr. theol. Jakob Peter Mynster (1775—1854, s. d.), Magdalene Friederica Ernestine Sophie M. (1809—73), der ægtede Astronomen, Professor Christian Friis Rottbøll Olufsen (1802—55, s. d.), Justitsraad, Raadmand Carl Vilhelm Theodor M. (1798—1841), Sognepræst i Ørslev og Solbjerg Frederik M. (1807—73) og nedenn. kgl. Konfessionarius, Holmens Provst Balthasar M. (1794—1867), hvis Datter Jacobe Francisca M. (1835—1916) var gift med Biskop Bruun Juul Fog (1819—96, s. d.). Justitsraad Carl Vilh. Th. M. var Fader til nedenn. Kammerherre, Kommandør Alexander Herman Jacob Balthasar M. (1837—1932) og til Adelgunde Charlotte Elise M. (1839—1903), gift med Lensgreve Sigismund Ludvig Schulin (1846—1929) til Frederiksdal. Ovenn. Pastor Frederik M. (1807—73) var Fader til nedenn. Kirurg Herman Balthasar Theodor M. (1845—1903) og til Hans Ludvig M. (1843—93), der som Generaldirektør for Kong Georgs private Godser indførte rationel Skovdrift i Grækenland.

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 221—31. Balthasar Münter: Familien Münters Stamtavle, 1901. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 654—62.

Albert Fabritius.

Münter, Balthasar, 1735—93, Præst. F. 24. Marts 1735 i Lübeck, d. 5. Okt. 1793 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Kgd.). Forældre: Købmand Lorentz M. (1687—1758, gift 1° 1716 med Anna Catharina Lipstorp, 1699—1729) og Christina Kayser (1706—77). Gift 25. Nov. 1760 i Friedrichroda med Magdalena Sophia Ernestina Friederika v. Wangenheim, f. 5. Marts 1742 i Kassel, d. 22. Aug.

1808 i Kbh. (Petri), D. af Kaptajn i den kgl. svenske og hessenkasselske Livgarde Georg Heinrich v. W. (1707—41) og Maria Magdalene Christiane Zachariae.

M. voksede op i et velhavende Købmandshjem, som dog omkring Drengens 12. Aar pludselig forarmedes. Hjemmets trange Skæbne ansprede imidlertid M. til den yderste Flid i Skolen i Lübeck, hvorfra han 1754 gik til Universitetet i Jena, og med sin udmærkede Begavelse opnaaede han allerede 1757 en akademisk Lærerpost der. Hans Hu stod til fortsat akademisk Virksomhed, hvortil han forberedte sig med stor Grundighed; alligevel tog han 1760 imod en Kaldelse fra Hertugen i Gotha til Stillingen som Hof- og Vajsenhuspræst. 1763 blev M. Superintendent i Gräfin Tonna i Gotha, og da han n. A. prædikede som Gæst i sin Fødeby, var der blandt Tilhørerne nogle Medlemmer af Kbh.s St. Petri Menighed, og disses Interesse for M. blev i den Grad vakt, at han 1765 efter E. D. Haubers Død blev kaldet til Andenpræst ved St. Petri Kirke og n. A. rykkede op som Sognepræst. I Kbh. levede M. sine virksomste og lykkeligste Aar. Han var Hovedstadens mest skattede Prædikant, i høj Grad beundret af de unge Teologer, der, som Tilfældet var med Chr. Bastholm, tog ham til deres Forbillede i Retorik. M.s talrige trykte Prædikener viser en blomstrende, følelsesbetonet Veltalende; de er anlagt rationelt appellerende og betoner stærkt baade Jesu Forbillede og Menneskelivets Forpligtelser over for den kristne Moral. For M. er Kristendommen den fornøftigste Religion, som findes i Verden, og tillige den mest velgørende og mest beroligende. Som Sjælesørger i den højt-kultiverede tyske Kreds af Adel, Videnskabsmænd og Kunstnere, der talte Navne som Klopstock, Cramer, Gerstenberg, Carstens, Niebuhr og adskillige andre, var han højt vurderet af de fleste, og selv stræbte han efter at føle sig helt hjemme som Dansk; i den store Kreds, han samlede baade i Kirken og i sit Hjem, var han saa lykkelig, at han afslog Tilbud om den Stilling, Herder fik som Generalsuperintendent i Weimar. Baade i Menighedsplejen og for Skolen, der var knyttet til Kirken, ydede M. en virkelig organisatorisk Indsats. Hans Salmer er efter en senere Tids Bedømmelse af inferior Værdi. Det gamle Købmandsblod løb i hans Aarer, og han indlod sig 1781 paa Børsspekulationer, der dog ikke bragte ham den eftertragtede Formuegevinst. Ogsaa i det politiske Liv levede han interesseret med; han var en Modstander af Struensee og var baade virksom bag Kulisserne ved Struensees Fald 1772 og ved Regeringsskiftet 1784. Efter Struensees Fængsling holdt han en Takkeprædiken over »den store Guds Hjælp, der er bevist Kongen

og hans Hus«. Sin største Berømmelse naaede M., da det blev ham paalagt at forberede Struensee til Døden. Sine Samtaler med denne i Kastellet's Fængsel udgav M. 1772 under Titlen: »Bekehrungsgeschichte des vormaligen Grafen und Königlichen Dänischen Geheimen Cabinetsministers Johann Friederich Struensee«, en Bog, der vandt europæisk Udbredelse, og som er højest interessant ved i Praksis at gennemføre Tidens teologiske Metode, idet Udgangspunktet tages i »den naturlige Religion« for derfra at føre Struensee ad rationelle Overvejelser til »den aabenbarede Religion«. Efter M.s Fremstilling sagde Struensee Ja baade med Forstand og Hjerte til denne Gennemgang af Kristentroens Indhold, men Resultatet blev højest forskelligt bedømt af Venner og Skeptikere. M. talte med Varme om sit oprigtige Venskab for den domfældte, men desto mere maatte hans næsten kyniske Interesse for den henrettedes lemlæstede Rester falde Samtiden for Brystet. I sit Hjem fungerede M. som en pædagogisk Patriark, hvis Virksomhed vel ikke holdt sig fri af, hvad vi vilde kalde Pedanteri. Men hans Søn, den senere Biskop, udtrykte sin Højagtelse for Faderens Karakter og Hjertelag med de smukke Ord: »Det vil stedse være vort Livs Stolthed at have haft en saadan Fader«. Som Frimurer indtog M. en høj Rang, og 1767 fik han den teologiske Doktorgrad tildelt. — Maleri i Familieje. Udateret Silhouet og Silhouet paa Familiebillede 1780 (begge Privateje). Gipsbuste af Gianelli (Universitetsbibliotekets 1. Afd.). Stik af J. M. Preisler 1775 efter egen Tegning. Portrætteret paa Billederne af Struensee i Fængslet. Mindesmærke med Relief af Johs. Wiedewelt i Petri K.

Fr. Münter: D. Balthasar Münters Leben und Charakter, 1793. L. N. Fallesen: Magazin for Religionslærere, II, 1794, S. 634—42. J. P. Mynster: Blandede Skrifter, III, 1853, S. 168 ff. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 351 ff. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 741, 743, 755. Meddelelser fra Frederik Münters og Frederikke Münters Ungdom ved C. L. N. Mynster, 1883, S. 7—17, 22 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, II, 1896, S. 236; III, s. A., S. 391 f.; V, 1902, S. 250. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 148, 395 f., 572. L. Bobé: Frederikke Brun født Münter og hendes Kreds hjemme og ude, 1910, S. 8—13. Ungdoms-Erindringer af Friederike Brun f. Münter, udg. af L. Bobé, 1917. Michael Neiiendam: Christian Bastholm, 1922, S. 125, 141, 143 ff. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925, S. 122—30, 134, 340, 405. Alexander Rasmussen: Frederik Münter, 1925, S. 1—6. Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, udg. af Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, 1936, S. 360, 363. Aus den Tagebüchern Friedrich Münters, I, 1937, S. 1—6.

Michael Neiiendam.

Münter, Balthasar, 1794—1867, Præst. F. 14. Febr. 1794 i Kbh. (Petri), d. 26. Febr. 1867 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Professor, senere Biskop Fr. M. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Jan. 1829 i Kbh. (Holmens) med Ida Marie Louise v. Schmidt-Phiseldeck, f. 18. Okt. 1804 i Kbh. (Petri), d. 8. Juni 1867 sst. (Holmens), D. af Kommitteret, senere Deputeret, Konferensraad C. F. v. S.-P. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1811, privat dimitteret, og tog teologisk Embedseksamen 1817, foretog derefter en Udenlandsrejse og blev 1823 2. residerende Kapellan ved Holmens Kirke i Kbh., ved hvilken han forblev hele sit Liv, fra 1835 som 1. residerende Kapellan og fra 1849 som Sognepræst og Provst. 1828 blev han tillige Hofprædikant og 1861 kgl. Konfessionarius. Han fik efterhaanden forskellige andre Hverv; han var Lærer ved Pastoralseminariet (fra 1837), Medlem af Bibelselskabets Direktion, Overdirektør for de Massmann'ske Søndagsskoler m. m. Hvad der skaffede ham et anset Navn, især i Kbh., var imidlertid først og fremmest hans Virksomhed som Præst og Sjælesørger. Gennem en lang Aarrække var han en af Hovedstadens mest ansete Prædikanter; dette skyldtes ikke saa meget usædvanlige Gaver som langt mere hans hele ejendommelige Personlighed, hvis Ydmyghed, Troskyldighed og Hjertelighed greb Tilhørerne stærkt, paa samme Tid som ingen af dem kunde tvivle om hans oprigtige Gudsfrygt og kristelige Alvor. De samme Egenskaber bevirkede, at han ogsaa paa de forskellige andre Omraader af Præstens Gerning var stærkt søgt og meget skattet, og det baade af høje og lave, af gamle og unge, baade i Skriftestolen og ved Konfirmandundervisningen. M. var ikke af de Mænd, hvis Virksomhed rækker ud over deres Levetid; men paa sit eget Slægtled havde han en betydelig Indflydelse ved den jævne og indtrængende Maade, hvorpaa han formanede til alvorlig Pligtopfyldelse paa den kristelige Tros Grund, og ved den Overensstemmelse, der var mellem hans Liv og hans Tale. — M.s omfattende Præstegerning levned ham ikke synderlig Lejlighed til at blive Forfatter. Ved Trehundredaarsfesten for Reformationens Indførelse (1836) erhvervede han imidlertid den teologiske Doktorgrad. Desuden har han ladet trykke en Del enkelte Prædikener og Taler, ligesom han ogsaa har forfattet en stor Del af Indholdet i den af ham udgivne »Christelig Andagtsbog til Brug i Orlogs- og Koffardifarten« (1857), som fik en betydelig Udbredelse. — Rang med Biskopper 1864. — R. 1828. DM. 1840. K.² 1862. — Maleri af A. Hunæus 1854 (Holmens K.), litograferet af

Kunstneren selv 1859. Blyantstegning af J. L. Lund (Kgl. Bibl.). Buster af O. Thielemann 1839 og Fr. Stramboe 1860. Silhouet (Fr.borg). Portrætteret paa J. V. Gertners Maleri af Christian VIII.s Kroning (Rosenborg); endvidere paa Mindeblad over Frederik VII.s Død og paa Billedet af Frederik (VIII.)s og Prinsesse Alexandras Konfirmation. Tegning af W. Marstrand (Fr.borg). Litografi af E. Lehmann 1838 efter Maleri af J. L. Lund og fra F. E. Bording 1865. Silhouet i Træsnit 1853. Træsnit efter Tegning af H. Olrik.

L. A. Warburg: Til Minde om Provst, Dr. theol. B. M., 1867.

V. Schousboe (Hans Koch*).

Münter, Alexander Herman Jacob **Balthasar**, 1837—1932, Sø-officer. F. 24. Dec. 1837 i Kbh. (Frue), d. 22. Juni 1932 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Kgl. Raadmand, Justitsraad Carl Vilhelm Theodor M. (1798—1841, gift 1° 1825 med Sophie Frederikke Langberg, 1803—32; Ægteskabet opløst) og Ingeborg Cathrine Oppen (1812—82). Gift 4. April 1865 i Kbh. (Holmens) med Johanne Elisabeth Johnson, f. 13. Maj 1844 i Rønne, d. 27. Juli 1921 i Kbh., D. af Konsul Peter J. (opr. Dam) (1786—1850) og Maren Kirstine Sonne (1801—82, gift 1° 1825 med Proprietær, Kancelliraad Christian Grønbech, 1766—1826).

M. blev Kadet 1850 og Sekondløjtnant med Gerners Medaille 1856. 1857—58 var han med Briggen »Ørnen« i Vestindien og forfremmedes til Løjtnant 1858. 1859—63 gennemgik han den militære Højskole og var 1862 paa Rejse i England for at studere Bygning af »bepantsrede Krigsskibe«. 1864 ansattes han som Inspektionsofficer ved de tekniske Fag paa Orlogsværftet og sendtes s. A. til Glasgow for at kontrollere Bygningen af Panserfregatten »Danmark«. 1868 blev han Premierløjtnant og udnævntes n. A. til Underdirektør ved Maskin- og Bygningsvæsenet og Medlem af Konstruktionskommissionen. Han var Lærer paa Søofficersskolen 1867—73 og paa Hærens Officerskole 1870—73. 1873 tog han sin Afsked for at overtage Stillingen som Direktør ved Kockums Skibsværft i Malmø, hvor han bl. a. byggede de to første Dampfærger til Store Bælts Overfarten. 1879 udnævntes han til dansk Konsul i Malmø. 1883 forlod han Kockum og rejste nogle Aar senere som Repræsentant for det engelske Firma Armstrong og Whitworth til Kina og Japan, hvor han ved sin store Dygtighed, Takt og diplomatiske Evner kom til at spille en stor Rolle ikke alene som Repræsentant for Firmaet, men ogsaa som en klog Raadgiver for de to Regeringer, særlig for Japans, der netop i

disse Aar skabte sig en moderne Flaade. 1889 tillagdes der ham Kaptajns Karakter, 1898 vendte han tilbage til Danmark, og n. A. fik han Kommandørs Karakter. 1901—26 var M. Formand i Foreningen til Søfartens Fremme og 1905—26 Medlem af Fællesrepræsentationen for dansk Skibsfart. Om sine Oplevelser særlig fra Opholdet i Østasien har han udgivet »Nogle Erindringer«, I—II, (Memoirer og Breve, XXIV, 1915). M. var en højt kultiveret, kundskabsrig og repræsentativ Mand, der helt op i sin høje Alder bevarede en sjælden Aandslivlighed. — Kammerherre 1911. — R. 1882. DM. 1886. K.² 1906. K.¹ 1923.

Tidsskr. f. Søvn., Ny Rk., VIII, 1873, S. 464; CIII, 1932, S. 318—21.

Th. Topsøe-Jensen.

Münter, Friederich Christian Carl Hinrich, 1761—1830, Biskop, Kirkehistoriker, Arkæolog. F. 14. Okt. 1761 i Gotha, d. 9. April 1830 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri K.s Urtegaard). Forældre: Præsten Balthasar M. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Okt. 1791 i Lübeck med Maria Elisabeth Krohn, f. 29. Okt. 1771 i Lübeck, d. 24. Febr. 1842 i Kbh. (Petri), D. af Senator, senere første Borgmester, Dr. Herman Dietrich K. (1734—1805) og Maria Elisabeth Möller (1752—1813).

Efter at M. fire Aar gammel var fulgt med sin Fader til Danmark, modtog han en meget grundig og omfattende Undervisning af Huslærere, medens Faderen overvagede, at hans Uddannelse nøje foregik efter hans Forskrifter. I sin Dagbog maatte M. gøre Rede for hver Dags Fremskridt; tidligt øvedes han ogsaa i Talekunsten, idet der i Hjemmet for hans Skyld blev opstillet en lille Prædikestol. Med stor Iver tilegnede han sig de almindelige Skolefag, men hans hurtigt vakte, umættelige Lærelyst lod ham ikke nøjes med de afstukne Baner. Især omfattede han Naturvidenskaberne med Interesse, og af Kobberstikkeren J. M. Preisler lærte han at tegne og stikke i Kobber. Ved Bekendtskabet med Carsten Niebuhr vakte hans Kærlighed til Arkæologien. Medens det var en Mangel ved hans Uddannelse, at han ikke havde jævnaldrende Skolekammerater — kun i den elskede Søster Friederike fandt han en Slags Erstatning herfor —, nød han i fuldt Maal godt af det rige Aandsliv, der blomstrede i St. Petri Præstegaard, hvor alle de førende Personligheder i Datidens tyske Koloni i Kbh. havde deres Gang. 1778 dimitteredes M. til Universitetet af sin Fader, og til Trods for sin Tilbøjelighed for Naturvidenskaberne valgte han at studere Teologi. Særlig Betydning fik Balles kirkehistoriske Forelæsninger for ham, og uden for Universitetet paavirkedes han især

af Tyge Rothe, der bibragte ham Forstaaelse for Middelalderens Historie. Trods sin Faders Advarsler og strenge Kritik syslede han stærkt med Tanken om at blive Digter og forfattede metriske Oversættelser og Oder. Vigtigst var det dog, at hans Beskæftigelse med Æstetikken førte ham til personligt Bekendtskab med Digteren Johs. Ewald, hvem han omfattede med en sværmerisk Begejstring, og ved hvis Dødsleje 1781 han kom til at staa. Ewalds Død gav Anledning til et lille Arbejde »Nachrichten von Johs. Ewald«, ikke blot det første Led i M.s senere saa rige Forfatterskab, men ogsaa den første Biografi af Ewald. Ligeledes oversatte han »Balder's Død« paa Tysk.

1780 tog M. den filologiske Eksamen og 1781 teologisk Attestats. Derpaa drog han udenlands. I Foraaret 1781 forlod han Kbh., og efter at have besøgt en Række tyske Byer, bl. a. Weimar, hvor han gjorde Bekendtskab med Goethe, Herder og Wieland, slog han sig ned i Göttingen for at nyde godt af det frodige Studieliv, som udfoldede sig ved Tysklands berømteste Universitet, Georgia Augusta. Han paavirkedes især af Filologen C. G. Heyne, Historikerne Gatterer og Spittler, Kirkehistorikeren C. W. F. Walch og Teologen J. B. Koppe. Spittler gav ham Sans for den elegante, vel afrundede historiske Fremstilling, og af Gatterer lærte han Diplomatiik og Palæografi. Derimod stod han Universitetets store Teolog J. D. Michaëlis fjernt, og denne betragtede M. med Kulde. Efter et kortere Ophold i Hjemmet, hvor han udgav en Bog om Hierarkiets Fremgang under Innocens III., gik Rejsen atter 1784 til Udlandet, denne Gang først til Wien. Formaalet var nu i første Række at undersøge og indsamle Haandskriftmateriale til A. Birchs Udgave af det nye Testamente. Baade i Kraft af personlige Ejendommeligheder og som Medlem af Frimurer- og Illuminatorordenene forstod M. overalt at skaffe sig glimrende Forbindelser i videnskabelige, kirkelige og politiske Kredse, og hans Skildringer, som de findes i hans Dagbøger og Breve, er af meget stor Betydning for Forstaaelsen af Datidens Kulturliv. Undervejs var han 1784 som den første Protestant blevet kreeret til Dr. phil. ved Universitetet i Fulda. I Wien havde han godt Udbytte af sine Studier navnlig i det kejserlige Bibliotek og iagttog i øvrigt med Interesse Udviklingen under Joseph II. Derfra drog han til Toskana, hvor det især var lærerigt for ham at træffe den ædle Biskop i Pistoja Scipione de' Ricci, Banebryder for en Reformbevægelse inden for Katolicismen, og 1785 kom M. til Rom. Et helt Aar opholdt han sig i den evige Stad, og dette Ophold blev i høj Grad frugtbart for hans Studier og hans Personlighed. Han traf igen Georg Zoëga,

med hvem han en kortere Tid havde været sammen i Göttingen, og han vandt en forstaaende Velynder og Ven i »Propagandaen« Chef, den senere Kardinal Stefan Borgia. Denne Prælat lagde vel ret stærkt Beslag paa M., tilskyndede ham bl. a. til at lære Koptisk, for at han kunde være ham til Nytte, men gav ham paa den anden Side ubegrænset Adgang til sine egne omfattende Samlinger af Oldsager baade i Rom og Velletri og søgte paa enhver Maade at bane Vejen for ham til andre indflydelsesrige Personligheder. Sit Ophold i Rom afbrød M. for at foretage en Rejse til Napoli og Sicilien, hvorom han senere har berettet i sine »Efterretninger om begge Sicilierne«, I—II (1788—90). 1786 brød M. op fra Italien, og efter en interessant Hjemrejse med Ophold bl. a. i Genève, Zürich og München var han i Juli 1787 tilbage i Kbh. Rige Samlinger af Bøger og Mønter bragte M. med sig hjem, vigtige Fremskridt havde hans videnskabelige Uddannelse gjort, men vigtigst af alt var dog det Overblik, han havde vundet over sin Samtids Europa. Med Rette havde han sat sig det dobbelte Maal for sin Rejse: at se Biblioteker og at se Verden. Derimod var hans Personlighed endnu ikke modnet og afklaret; mange forskelligartede Bestanddele gærede endnu i ham og kom i lang Tid til at præge baade Forskeren og Mennesket.

Meget heldigt føjede det sig for M., at han kort efter sin Hjemkomst 1788 blev beskikket til (ekstraordinær) Professor i Teologi ved Universitetet, støttet af Hertugen af Augustenborg. Forinden havde han dog maattet udholde en Konkurrence med Andreas Birch, og bagefter maatte han opleve en offentlig Gennemhegling af N. D. Riegels, der ikke helt uden Grund ankede over, at hans Prøveforelæsninger havde været spinkle. Allerede 1790 blev han Professor ordinarius og Assessor consistorii og s. A. Dr. theol. paa en Afhandling om de koptiske nytestamentlige Oversættelsers Alder. I sin Professortid viste M. sig som en meget flittig Mand, særlig dog som Forsker og Forfatter (jfr. nedenfor). Derimod ser det ikke ud til, at han har haft stor direkte Betydning som Universitetslærer. Han var ikke heldig som Taler, og selv velvilligt stemte Tilhørere fandt, at hans Forelæsninger i alt for høj Grad havde Karakteren af blot at være Sammenstillinger af ikke gennemarbejdet Materiale og manglede det fornødne Overblik. Det var saa aldeles overvejende den historiske Side af Teologien, der beskæftigede M., at skønt han holdt Forelæsninger ogsaa over systematiske Emner (bl. a. over »naturlig Teologi«), tæller disse næsten ikke med. Det var i Fag som Kirkehistorie og Dogmehistorie, Kirkearkæologi og Isagogik, at han gjorde sin egentlige Indsats, og i Modsætning

f. Eks. til Balle holdt han sig ganske uden for Tidens heftige kirkelige Kampe. Dels var M. af Natur i ringe Grad egnet til at optræde som Polemiker, dels var han selv paa mange Punkter blevet paa-virket af den liberale Oplysningsbevægelse. Ikke mindst under sin lange Udenlandsrejse havde han tilegnet sig neologiske Synsmaader. Han fastholdt vel den kristne Religions »Guddommelighed« og en Aabenbarings Nødvendighed, men han stod med stor Kritik over for den nedarvede Dogmatik og gjorde som sin Lærer Semler et skarpt Skel mellem Religion og Teologi. Personlig synes M.s Religjøsitet at have samlet sig om en barnlig, tillidsfuld Tro paa Guds Forsynsstyrelse som Hovedpunktet, og baade over for sig selv og andre holdt han paa en vidtstrakt Frihed i Tænkning og teologisk Opfattelse. Efterhaanden synes M. dog i denne Periode at være blevet ført til stærkere og stærkere at betone Værdien af det traditionsbaarne i Kirkens Liv. — Foruden M.s videnskabelige Gerning maa det nævnes, at der i disse Aar tilfaldt ham flere vigtige Hverv: 1789 blev han Medlem af den store Skolekommission, hvori han optraadte som moderat Reformven, 1796—97 og 1802—03 var han Rector magnificus, 1805 blev han Medlem af Direktionen for Vajsenhuset og Missionskollegiet, og endelig indtraadte han 1807 i den Kommission for de nordiske Oldsagers Opbevaring, som blev nedsat paa hans Initiativ. Han hører derved — fuldt saa meget som Rasmus Nyerup — til Grundlæggerne af det senere Nationalmuseum.

Da Biskop Balle 1808 nedlagde sit Embede, blev M. udnævnt til hans Efterfølger som Biskop over Sjællands Stift. Adskillige baade blandt Lægfolk og gejstlige havde vanskeligt ved at forsones sig med, at en ofte formløs stuelærd som M. skulde afløse en saa imponerende Bispeskikkelse som Balle, men M. kom i sin 22-aarige Bispetid til at øve en større kirkelig Virksomhed, end man almindeligt havde ventet. Med sit hurtige Hovede fik han snart ganske godt Greb paa de administrative Forretninger, Regnskabsvæsenet dog undtaget, han blev en flittig og interesseret, om end ikke populært anlagt Visitor, hvorom hans fyldige haandskrevne Visitatsdagbøger endnu vidner, og skønt han aldrig udviklede sig til nogen betydelig Prædikant, forstod han meget vel ved højtidelige Lejligheder at optræde med ikke ringe Grandezza. Hertil kom, at han paa sin Vis nærrede en varm Interesse for mange Sider af det kirkelige Liv. Hvor vaklende han end kunde være i sit dogmatiske Standpunkt, saa havde han et fast kirkeligt Program: han ønskede at følge »en fornuftig Middelvej mellem Mysticisme og kold Lige-gyldighed« og vilde fremme »den oplyste Religjøsitet«. Dette Maal

skulde især naas ved at hæve Gejstlighedens aandelige Standpunkt gennem en Højnelse af dens videnskabelige Dannelse. Dertil sigtede M.s Arbejde for Oprettelsen af Sjællands Stiftsbibliotek (1812) og af Pastorseminariet (1809) samt Indførelsen af de »videnskabelige Forhandlinger« ved Stiftets Landemoder (udgivne I—III, 1811—18). Ogsaa i det danske Bibelselskab, hvoraf han var Medstifter 1814, og dets Virksomhed var M. varmt interesseret. Som Tilsynsmand viste han Nidkærhed for at vaage over god kirkelig Orden, over for uværdige gejstlige skred han bestemt ind, og trods al dogmatisk Rummelighed fandt han sig dog ikke i Præsters egenmægtige Forsøg paa at ændre de gældende Kirkelove og Liturgien. For øvrigt var han sit Præsteskab en god Ven, og over for Kancelliet hævdede han med Fasthed Bispedømmets Værdighed og Betydning, idet han betragtede det uafhængige engelske og svenske Episkopat som sit Ideal. Som et Udtryk herfor kan man ogsaa opfatte det Bispevielsesritual, som han udarbejdede og fik godkendt 1811. Kirkehistorisk set repræsenterer M.s Bispetid en Overgangsperiode, der førte megen kirkelig Uro med sig. Under de forskellige Brydninger indtog M. en frisindet og human Holdning og lod ikke personlige Fornærmelser faa Indflydelse paa sin Handlemaade. Som Helhed var M. dog en Repræsentant for en svindende Tid. Herom vidner f. Eks. det mærkelige Hyrdebrev, forfattet af M. og tiltraadt af alle hans Bispekolleger, til Reformationsfesten 1817 — paa en ikke meget klar Maade søger det at fastholde baade Skriftens Autoritet og den frie Forsknings Ret. Over for den kirkelige Reaktionsbevægelse, der mere og mere var ved at arbejde sig frem, især repræsenteret af Grundtvig, Lindberg og Rudelbach, følte M. sig fremmed. I Kirkekampaaret 1825 vilde han ikke personlig tage Parti, men det af ham forfattede Hyrdebrev fra 1826 maa opfattes som en Protest mod de Retninger, der vilde bryde Staven over hele det 18. Aarhundredes Tankearbejde og dets høje Værdsættelse af Fornuftens Betydning i religiøse Spørgsmaal.

Mest af alt har M. dog haft Betydning ved sit store videnskabelige Arbejde paa en Række forskellige Omraader. Ved dette skabte han sig et verdenskendt Navn, hvad der foruden ved Værdien af hans egen Indsats tillige maa forklares ud fra, at han behandlede Emner, der optog den internationale Videnskab, og at han med lige Lethed evnede at skrive sine Bøger paa Tysk og Latin som paa Dansk. M.s Hovedfag var Kirkehistorie og Arkæologi, hertil kom bibelsk Filologi, Kirkeret og Numismatik. Med Forkærlighed behandlede han Emner, hvortil der udkrævedes et kombineret Studium af historiske, arkæologiske og filologiske Elementer. Som

Kirkehistoriker har M. dels arbejdet med den almindelige, dels med den danske Kirkehistorie. Specielle Punkter i den udenlandske har han saaledes belyst i sin Afhandling om Hierarkiet under Innocens III. (1784), i »Statutenbuch des Ordens der Tempelherren«, som han udgav efter et gammelfransk Haandskrift (1794), og i »Versuch über die kirchlichen Alterthümer der Gnostiker« (1790). Med særlig Interesse omfattede han den nordafrikanske Kirke, som man kan se af hans Skrifter »Religion der Karthager« (1816, 2. Udg. 1821) og »Primordia Ecclesiæ Africanæ« (1829). I »Christinden i det hedenske Huus før Constantin den Stores Tider« (1827) leverede han et fint Mosaikbillede bygget op paa et nøje Studium af de oldkirkelige Kilder, medens han i sine Undersøgelser over Kristi Fødselsaar i »Der Stern der Weisen« (1827) i høj Grad tumlede med Hypoteser. M.s Hovedværk i den almindelige Kirkehistorie er hans »Haandbog i den ældste christelige Kirkes Dogmehistorie«, I—II (1801—04), den afrundede litterære Bearbejdelse af hans forudgaaende Forelæsninger over dette Emne. Indholdsmæssigt slutter M. sig nær til Nösselt og Münscher og hører sammen med dem til Grundlæggerne af det moderne Fag Dogmehistorie. Han anlægger en virkelig historisk Betragtning over for Dogmernes gradvise Udvikling og regner stærkt med deres Udformning under Paavirkning af nyplatonisk Filosofi. Den klare Disposition og sobre, til Dels elegante Fremstilling skaffede dette Værk vid Udbredelse, det blev ogsaa oversat til Tysk (I—II, 1802—06) og bevarede længe sin Tiltrækningskraft; bl. a. var det i sin Tid medvirkende til at vække den unge Adolf v. Harnacks Interesse for den Disciplin, som han siden skulde blive en saa talentfuld Dyrker af. Af M.s Arbejder vedrørende den danske Kirkes Historie er der især Grund til at nævne »Den Danske Reformationshistorie«, I—II (1802), der betyder et væsentligt Fremskridt i Forhold til ældre Behandlinger, ogsaa ved at bringe mange nye Aktstykker for Dagen, og hans »Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens«, I—II (1792—96), der ligeledes har Betydning som Kildepublikation, medens hans store »Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen«, I—III (1823—33) ikke udmærker sig ved indtrængende Behandling. Uheldigt er især 1. Bind om den gamle nordiske Religion, hvori Grundbetragtningen (Euhemerisme) allerede var forældet ved Værkets Fremkomst.

Fra sin tidlige Ungdom havde M. med Forkærlighed beskæftiget sig med »Monumenter«, og hans Dagbogsoptegnelser og Breve taler deres tydelige Sprog om den Interesse, hvormed han overalt paa sine Rejser betragtede Ruiner, Gravstene, antikke Kunstvær-

ker, Mønter og andre Mindesmærker. Det er da kun naturligt, at ogsaa en Del af hans Skrifter vedrører Emner fra de forskellige Egne af Arkæologien. Hans betydeligste Arbejde paa dette Omraade er vistnok hans »Undersøgelse om de Persepolitanske Inscriptioner« (1800), hvori han med stor Skarpsindighed behandler de nyfundne gaadefulde Indskrifter i Persepolis og giver vigtige Bidrag til Bestemmelsen af Kileskriften, selv om det ikke lykkedes ham at naa frem til den fulde Løsning af dette Spørgsmaal. Meget arkæologisk Stof indeholder ogsaa hans Skrifter: »Religion der Karthager« (1816), »Religion der Babylonier« (1827) og »Spuren Aegyptischer Religionsbegriffe in Sicilien« (1806). Det sidstnævnte Skrift minder om den stærke Interesse, M. siden sit Romophold 1785 nærede for Ægypten. Til Dels i sin Egenskab af Frimurer følte han sig tiltrukket af at udforske den mystiske Symbolik, som han mente at finde i den ægyptiske Religion. Særlig vigtigt var det, at han derved kom til at lære Koptisk, saa at han blev i Stand til at undersøge og delvis udgive Fragmenter af de koptiske Bibeloversættelser (Daniels Bog (1786), nytestamentlige Bøger (1789, 1790)). En smuk Plads i hans Forfatterskab indtager ogsaa »Odæ Gnosticæ Salomoni tributæ« (1812), hvori han væsentlig rigtigt har bestemt Karakteren af det gnostiske Skrift »Pistis Sofias«. Blandt hans Udgiverarbejder maa ogsaa nævnes »Fragmenta Patrum Græcorum« (1788). M.s mest benyttede Arbejde inden for Arkæologien var hans »Sinnbilder und Kunstvorstellungen der alten Christen«, I—II (1825), som til langt ned i Aarhundredet var et af de bedste Hjælpemidler. En Del af sine Arbejder paa dette Felt har M. samlet i »Antiquarische Abhandlungen« (1816). For eet Omraade af Arkæologien havde M. en ganske speciel Interesse: Numismatikken. Han har i Afhandlinger bl. a. behandlet Vandalernes og Frankernes Mønter, og selv var han fra sin Ungdom en lidenskabelig Møntsamlere. Til sidst ejede han ca. 10 000 Mønter, hvoraf de orientalske blev skænket til Det kgl. Møntkabinet. Ogsaa M.s Samling af ægyptiske og klassiske Oldsager var værdifuld. En Del af disse lod han efter italiensk Skik indmure i Bispegaarden, og han efterlod dem som et Legat til sine Eftermænd. 1908 er Hovedparten dog blevet overflyttet til Ny Carlsberg Glyptotek. Som den udprægede Samlernatur, M. var, lykkedes det ham ogsaa at samle sig et stort Bibliotek paa ca. 14 000 Bind, der rummede mange Sjældenheder.

Som lærd indtager M. en mærkelig, ret enestaaende Plads i vort Kulturliv, og det ikke blot paa Grund af sit europæisk berømte Navn, sine personlige Forbindelser og udstrakte Brevveksling med

Videnskabsmænd i næsten alle Lande. I mangt og meget er han den sidste store Repræsentant for den ældre Tids Polyhistorstype, om end parret med moderne Forskeraand. Fremfor alt udmærker M. sig ved sin Mangesidighed, ved Bredden af sine Interesser og Kundskaber. Hans umættelige Lærelyst i Forbindelse med en usædvanlig Tilegnelsesevne gjorde ham det muligt at føle sig hjemme paa næsten alle Aandslivets Omraader og paa flere af disse at erhverve dybtgaaende Lærdom. Med ikke mindre Lethed forstod han at bearbejde og kombinere de indsamlede Kundskaber og at skrive om de forskelligste Emner i en vel ikke dyb, men klar og letflydende Stil. Undertiden nøjes han blot med at sammenfatte andres Resultater, som oftest evner han dog selv at give nyt, af og til betegner hans Indsats geniale Ideer og afgørende Fremskridt i Forskningen. Men med Styrken hænger ogsaa Svaghederne hos M. sammen: den utrolige Hurtighed i Opfattelse, Tilegnelse og Fremstilling var ikke altid forbundet med en tilsvarende Grundighed i Undersøgelsen. Hans Personlighed som hans videnskabelige Virksomhed var præget af en mærkelig Rastløshed, en nervøs Jagen fra det ene til det andet, og ikke uden Grund kan der ofte ankes over Mangel paa væsentlig Nøjagtighed i Enkeltheder. Hans videnskabelige Fantasi var vel rigt udviklet, men ikke altid afbalanceret af tilstrækkelig skarp Kritik, og nu og da fortabte han sig i ufrugtbare Hypoteser. — Som Menneske var M. af en godmodig, retsindig, udpræget human Karakter, gennemtrængt af et sjældent Frisind; bag den stundesløse, tilsyneladende ofte forvirrede, lidet formfulde Apparition laa stor Aandsstyrke gemt, og i afgørende Situationer forstod han at vise megen Fasthed. Men som i M.s videnskabelige Gerning realistisk Forskning var forbundet med en mærkelig Dragning mod det mystiske og romantiske, saaledes rummede ogsaa hans menneskelige Personlighed forskelligartede Elementer, der ikke kom til Hvile i harmonisk Enhed. Netop denne Sindets Delthed bevirkede, at M. trods sine glimrende Anlæg og rige Udrustning ikke blev den Førerskikkelse, der formaaede at bøje Tidens Strømme. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Ordensbiskop 1808. Medlem af Videnskabernes Selskab 1798 og af Danske Selskab 1806. — R. 1808. DM. s. A. K. 1812. S.K. 1817.

Malerier af Hans Hansen, udateret og 1818 (begge i Familie-eje; Kopi efter sidstnævnte af Adam Müller 1835 i Roskilde Domkirke). Tuschtegning af Abildgaard fra 1790'erne (Kobberstiksaml.). Anonym Blyantstegning (Kgl. Bibl.). Silhouet paa Familiebillede 1780 (Privateje). Marmorherme af H. E. Freund

1834 (Universitetet). Portrætteret paa W. Heuers tre Kobberstik 1817 af Frederik VI.s og Dronning Maries Kroning 1815. Litografi fra Hamburg 1826 efter Tegning af C. Horneman; Pastel af C. A. Jensen 1833 efter Litografiet (Fr.borg). Et Stik af F. Bolt 1800, som gaar under M.s Navn, forestiller en tysk Forfatter K. F. Muechler. — Monumenter med Portrætrelieffer af H. E. Freund 1833 (Petri Kgd.) og 1834 (Frue K., Kbh.).

Selvbiografi i Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900, S. 157—74. Dsk. Litteraturtidende 1830, S. 286—88, 292—99. J. P. Mynster: Blandede Skrifter, III, 1853, S. 167—204. C. L. N. Mynster: Fra den ældre Tid, 1882, S. 53—99. Samme: Meddelelser fra F. M.s og Frederikke Münter's Ungdom, 1883. Frederik Münter. Et Mindeskift, I, 1: Alexander Rasmussen: F. M., hans Levned og Personlighed, 1925; II—IV: Aus den Tagebüchern F. M.s, herausg. von Øjvind Andreasen, 1937. Frants Buhl i Nordisk tidsskr., 1921, S. 481—94. Bjørn Kornerup i Hist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1926—27, S. 162—70; 10. Rk., IV, 1937—38, S. 453—58. Victor Hermansen i Aarb. for nord. Oldk. og Hist., 1931, S. 265—320. Vald. Schmidt: Museum Münterianum, 1910. Agnes v. Zahn-Harnack: Adolf von Harnack, 1936, S. 15, 136. E. A. W. Budge: The rice and progress of assyriology, 1925, S. 40 f., 51. Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen, I—II, 1937—38.

Bjørn Kornerup.

Münter, Herman Balthasar Theodor, 1845—1903, Kirurg. F. 2. Sept. 1845 i Karrebæk, d. 2. Febr. 1903 i Buffalo, U. S. A., begr. st. Forældre: Sognepræst, sidst i Ørslev og Solbjerg, Frederik M. (1807—73) og Christine Marie Juliane Uldall (1814—73). Gift 1° 9. Dec. 1875 i Buffalo med Minnie Booker Hayt, f. 23. Marts 1850 i Kalamazoo, Michigan, d. 5. Dec. 1882 i Buffalo, D. af Købmand William H. og Sabina Paige. 2° 16. Juni 1887 i Buffalo med Harriet Martine Buell, f. 13. Nov. 1850 i East Bloomfield, New York State, d. 3. Maj 1923 i Buffalo, D. af Skatteopkræver Frederik B. og Eliza Storrs.

M. blev Student 1864 fra Herlufsholm og tog Lægeeksamen 1871, var kort efter Skibslæge paa en Damper til New York og siden Reservelæge i Søetaten. Efter at have været Kandidat ved Kommunehospitalet 1873—74 emigrerede han 1875 til U. S. A. og nedsatte sig i Buffalo, hvor han fik en hurtigt voksende kirurgisk Praksis, hvilket han tilskrev den udmærkede Undervisning i Kirurgi, han havde nydt hos sin Lærer Saxtorph ved Frederiks Hospital. 1882 blev M. Overkirurg ved Buffalo General Hospital og 1888 Professor i Kirurgi ved Niagara Universitetet og Overkirurg ved Sisters of Charity Hospital. Ved S sammenslutningen af Niagara Universitetet og Buffalo Universitetet ansattes han 1898 ved sidstnævnte Universitet som Professor i klinisk Kirurgi og virkede des-

uden ved forskellige Hospitaler. 1897 erhvervede M. — in absentia — Doktorgraden ved Kbh.s Universitet for Afhandlingen »Appendicitis og dens kirurgiske Behandling«, idet han fritoges for det mundtlige Forsvar. Allerede 1879 havde M. i »Ugeskrift for Læger«, S. 153—56, i Anledning af Withs Afhandling i Universitetets Program s. A. om Opiumsbehandling af Blindtarmsbetændelse, meddelt et Tilfælde af heldigt forløbende Blindtarmsoperation, idet han samtidig kritiserede Withs Resultater og fremhævede Operationens Fordele som en af de første, der sluttede sig til de amerikanske Kirurger, der med gode Resultater kæmpede for tidlig Operation ved denne Sygdom. M. talte den Gang for døde Øren, men hans læseværdige Disputats, der er baseret paa et stort af ham selv opereret Materiale, fik megen Betydning her hjemme, hvor de fleste baade Medicinere og Kirurger i Sygdommens Begyndelse endnu anvendte Withs medicinske Behandling og først, hvis denne slog fejl, skred til Operation — og da tit for sent. I amerikanske Tidsskrifter har M. desuden offentliggjort en Del velovervejede og værdifulde mindre Artikler om forskellige kirurgiske Emner. M.s Anseelse som Kirurg var stor; han behandlede bl. a. Præsident Mac Kinley, da denne 1901 under et Besøg i Buffalo var blevet saaret med to Revolverskud af en polsk Anarkist og døde nogle Dage senere.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1898, S. 163 f. Bibliotek for Læger, 7. Rk., VIII, 1897, S. 625—36. Hospitalstidende, 4. Rk., VI, 1898, S. 149—59. The Journal of the American Medical Association, XL, I, 1903, S. 529. Th. Rovsing: Underlivskirurgi, II, 1915, S. 378.

Otto C. Aagaard.

Møhl, Nicolai Christian, 1798—1830, Læge. F. 28. Juli 1798 i Kbh. (Trin.), d. 3. Nov. 1830 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Havnekontrollør, senere Kammerraad Hans Christian M. (1757—1843) og Maria Achton Fabricius (1773—1819). Ugift.

M. blev Student 1816 fra Metropolitanskolen, men han begyndte ikke straks et Fagstudium, læste derimod Filosofi, Æstetik og Poesi og blev Ven med Samtidens unge akademiske Begavelse, i Særdeleshed med Poul Møller, gennem hvem han knyttedes til J. L. Heibergs Kreds. Som en af »de tolv« tog han ivrigt Del i Tidens litterære Rørelser, Striden Baggesen—Oehlsenschläger, og var en hyppig Gæst i det Rahbek'ske Hjem paa Bakkehuset, hvor Fruen kaldte ham »den Blonde«. Pludselig og energisk samlede han sine Kræfter om den lægevidenskabelige Embedseksamen, som han absolverede 1822, og s. A. fik han Universitetets Guldmedaille for den medicinske Prisopgave. Fra 1821 var han Kandidat ved

Frederiks Hospital, og 1824 udnævntes han til Reservemedicus. S. A. blev han Læge ved den paa Grund af en udbredt Koppe-epidemi oprettede Karantæne- og Sygeanstalt paa Søkvæsthuset; i det halve Aar, han lod sig afspærre fra Omverdenen, fordybede han sig i Undersøgelser af Koppernes patologiske Forhold, om hvis Resultat han publicerede instruktive Beretninger og en paa Latin skreven Afhandling »De varioloidibus et varicellis«, som Fakultetet imidlertid nægtede at antage, fordi han ikke forud havde taget Licentiatgraden. M. nøjedes da (1827) med at blive Doktor fra Universitetet i Halle. 1825 ledede han en Tid den medicinske Afdeling paa Frederiks Hospital, 1826 blev han Adjunkt ved Fysikatet i Kbh., 1829 udnævntes han til Lektor og 1830 (12. Okt.) til Professor extraordinarius i det medicinske Fakultet med Lægemiddellære og Retsmedicin som særlige Fag. Ved denne Lejlighed anerkendte Fakultetet, at M. besad mere end almindelig videnskabelig Aandsdannelse. Ved Siden af den faglige Gerning fik han fra 1829 Tid til at være Medredaktør af det toneangivende »Maanedsskrift for Litteratur«.

I en ung Alder havde M. saaledes naaet en fremtrædende Stilling, og der var Grund til at vente udmærkede Resultater af hans Flid og Dygtighed. Men saa mødte Skæbnen ham. I det Wexschall'ske Hus havde han truffet Johanne Luise Pätges, den unge, ombejlede Skuespillerinde, af hvis orientalsk-facetterede Væsen han uhelbredeligt blev indfanget. Da han friede til hende, ønskede han, at hun skulde forlade Scenen, hvis hun blev hans, men — skriver hun — end ikke et Tilbud om en Trone kunde paa det Tidspunkt bevæge hende til at svigte sin Kunst. M.s Lidelse var af dobbelt Natur, fordi han var Heibergs Ven og en Beundrer af hans Digtning. I dette Vildnis, da han saa hende tage Ophold i Heibergs Moders Hjem og forstod, til hvem hun gled hen, mistede han sin sjælelige Ligevægt. Skuffelserne gjorde ham melankolsk, han tabte Troen paa sig selv, blev sygelig skeptisk og livstræt. Hans Selvmord ramte Heiberg dybt, men i Sorgen trøstede Johanne Luise ham eller, som hun fortæller, »kærtgnede ham for første Gang«. Dødsfaldet betød et Vendepunkt i hendes Følelsesliv. M.s smukke menneskelige Egenskaber og hans Lidelser satte altsaa Frugt ud over hans Grav.

Maanedsskrift for Litteratur, IV, 1830, S. 555—63. Vilh. Andersen: Poul Møller, 1894, S. 25 ff. Museum, 1896, I, S. 24. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, 1891, I, S. 142 f., 213 ff. Robert Neiiendam: Johanne Luise Heiberg, 1937. Gordon Norrie: Af medicinsk Fakultets Historie, III, 1939.

Robert Neiiendam.

Møhl-Hansen, Karl Kristian (ved Daaben Carl Christian), f. 1876, Maler. F. 20. Febr. 1876 i Ibsker. Forældre: Provst Lauritz Christian Hansen (1822—1907) og Hanne Marie Charlotte Møhl (1831—1905). Broder til P. O. Ryberg Hansen (s. d.). Navneforandring 23. Febr. 1929. Gift 31. Dec. 1903 i Kbh. (b. v.) med Gerda Ragnhild Hansen, f. 10. Maj 1878 i Kbh. (Lyngby), D. af Højesterets-sagfører, Landstingsmand Octavius H. (s. d.) og Hustru.

M.-H. tog Præliminæreksamen i Hillerød, stod tre Aar i Malerlære, blev Svend og dimitteredes April 1895 fra Teknisk Skole til Kunstakademiet. Her fulgte han dog kun Undervisningen et halvt Aars Tid. I Stedet søgte han ind paa Zahrtmanns Malerskole, hvor han arbejdede i flere Vintre. Han har rejst en Del, baade for egne Midler og for mindre Legater. 1904 var han paa en lang Rejse i Italien, hvor han modtog stærke Indtryk af oldkristelig Kunst i Ravenna og antik Dekorationskunst i Pompeji. 1907 besøgte han London, 1920 Spanien, 1926 og 1929 Holland, Paris 1926 og 1937. M.-H. debuterede paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg 1899, udstillede atter n. A. her og desuden paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907. Allerede 1901 sluttede han sig til Den frie Udstilling, hvor han blev Parthaver 1902. Her har han siden udstillet hvert Aar. Endvidere deltog han i Udstillingen af nyere dansk Kunst i Liljevalchs Konsthall 1919, den baltiske Udstilling i Malmø 1914, hvor han sammen med Valdemar Andersen forestod Udsmykningen af det danske Hus, og i Forumudstillingen 1929. Særudstillinger har han haft i Kunstindustrimuseet 1909, i Den frie Udstilling 1923, hos Winkel og Magnussen 1928 og i Kunstforeningen 1935. — En stor Del af M.-H.s Virksomhed falder inden for Kunstindustrien. Af stor Betydning for ham blev det, at han tidligt traadte i Forbindelse med den Bindsbøll-Konstantin-Hansen'ske Broderiforretning, hvortil han leverede Broderiudkast. Ligesom de fire lidt ældre Kunstnere Brødrene Skovgaard, Willumsen og Bindsbøll tilhører han den symbolistisk dekorative Retning, der knæsattes ved Verdensudstillingen i Paris 1900 under Betegnelsen l'art nouveau, og som her hjemme fortsattes i Skønvirkebevægelsen. Han søger Inspiration, dels i oldkristelig og gotisk Ornamentik, dels i selve Naturen, i Dyre- og Planteverdenen. Han har især samarbejdet med Clara Wæver (Broderier) og Mette Westergaard (Vævninger) og har i Fællesskab med dem naaet ypperlige Resultater, der med Rette er blevet stærkt paaskønnet. Dekorative Arbejder efter hans Tegninger var saaledes udstillet i Paris 1925, hvor de indbragte ham en Guldmedaille. I øvrigt har han givet Udkast til Smykker, Bogomslag, Tapeter etc. og har

udført et Par Gravmæler i Sandsten. Fra Tisvilde, Springforbi og Ramløse har han malet en Række Landskaber, velkomponerede og med megen Sans for den dekorative Billedvirkning, men noget matte og monotone i Farven. Det for hans Produktion meget karakteristiske »Strandmøllesøen« fra 1906 ejes af Kunstmuseet. Desuden findes Arbejder af ham i Kunstindustrimuseet i Kbh. og i Museerne i Aalborg og Maribo. — Maleri af Herman Vedel 1899. Portrætteret som Forgrundsfigur paa Poul S. Christiansens Maleri: En Malerskole 1899 (Aarhus Museum).

P. C. B. Fabricius og A. C. Bondesen: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1884, S. 62. Mario Krohn i Kunstbladet, 1909—10, S. 61 f. Kristian Zahrtmann. Mindebog. Udg. af F. Hendriksen, 1919. I. Munk Olsen i Skønvirke, VII, 1921, S. 1—9. Berl. Tid. 15. Febr. 1923, 23. Febr. 1923, 18. Jan. 1928. Politiken 25. Febr. 1923. Nationaltidende 15. Jan. 1928.

Else Kai Sass.

(à) **Møinichen, Christian**, 1683—1749, Oversekretær i Danske Kancelli, Stiftamtmand. F. 29. Okt. 1683 i Kbh., d. 26. Sept. 1749 i Bergen, begr. i Viborg Domkirke. Forældre: Livmedicus, senere Højesteretsassessor, Justitsraad Henrik à M. (1631—1709, gift 1° 1666 med Ingeborg Klauman, ca. 1642—72, 2° 1676 med Maria Pelt, 1636—77, gift 1° 1655 med Gaspar vom Wicanefort i Amsterdam, d. 1662) og Sophia Charlotta Ribolt (1667—1739). Gift 1° 28. Sept. 1705 paa Poelgeest ved Leiden med Jacoba Ernestine Lissant, d. 28. Marts 1709 i Kbh., D. af Prokurør i Haag Jan L. 2° 12. Nov. 1711 i Viborg med Else Majoner, døbt 16. Sept. 1660, d. 7. Febr. 1728 i Kbh. (Helligg.) (gift 1° 1690 med Købmand i Viborg Just Arctander, d. 1710, gift 1° 1681 med Mette Bøgh, d. 1689), D. af Købmand i Viborg Hans Jørgen (Jørig) M. (1618—96, gift 2° 1680 med Helvig Nepgaard, 1638—1700) og Hylleborg Jensdatter (1624—77).

C. M. blev Student 1698, tog teologisk Embedseksamen 1701 og drog derpaa udenlands. 1706—08 opholdt han sig i Holland og vendte tilbage til Kbh. 1708. Han blev forestillet for Kongen og vandt i den Grad hans Bevaagenhed, at han s. A. blev udnævnt til Amtsforvalter i Skive. Nogle Aar senere drog han til Viborg og giftede sig ind i en rig Borgerfamilie. 1715 blev han udnævnt til Landsdommer og fik samtidig Tilladelse til at oprette en civil Enkekasse for Viborg Stift. I den fjerne jyske Provinsby lykkedes det ham at vedligeholde Forbindelse med Hoffet, og han ledsagede 1719 Kongen paa hans Rejse til Norge. Hjemvendt herfra flyttede han definitivt til Kbh., idet han 1720 modtog Udnævnelse til Kommitteret i Rentekammeret, og 1724 avancerede han til Depu-

teret for Finanserne. C. M. var allerede paa dette Tidspunkt meget yndet af Kongen og af Dronning Anna Sophie og følgelig hadet af deres talrige skjulte Modstandere. Med Kongeparret i Ryggen og ærgerrig som faa arbejdede han i disse Aar paa at komme endnu højere op ad Rangstigen og opnaa endnu større Indflydelse. De Midler, han anvendte, var ikke altid lige tiltalende. Allerede 1722 sendtes han til Norge for at undersøge en bedragerisk Embedsmands Forhold, og 1725 blev han sammen med Vennen Biskop Deichman Leder af den berygtede Gehejme-Inkvisitions-kommission, der havde til Hverv at efterspore mulige Misbrug af Embedsmyndigheden, herunder Bestikkelser. Ved Kommissionens energiske Arbejde bragtes mange Embedsmænd i Ulykke. C. M.s fornemste Offer var selve Kancellipræsidenten Fr. Rostgaard, hvis Administration ikke kunde staa for en kritisk Bedømmelse, men C. M. kan ikke frikendes for i denne Sag at have ladet sig lede af rent egoistiske Bevæggrunde. Det var Stillingen som Kancellipræsident, han tragtede efter, og to Dage efter Rostgaards Fald naaede han sit Maal (1725). Som Kancellipræsident kan man ikke frakende C. M. en vis Dygtighed. Han havde sin selvstændige Mening om Sagerne og vilde gerne gøre den gældende. Med særlig Iver arbejdede han for haardt tiltrængte Reformer inden for Universitetet, men hans Magtperiode gik til Ende, uden at han naaede et praktisk Resultat. Den kongelige Naade bevarede han, saa længe Frederik IV. levede, og det styrkede hans almindelige Stilling, at hans Svigersøn P. Ramshart 1727 blev udnævnt til Gehejmekabinetsssekretær. Skønt hans Stilling indtil videre var urokkelig, kom hans Administration allerede i Frederik IV.s Tid ud for stærk Kritik. Nøjagtig de samme Forseelser, som han saa ivrigt havde forfulgt hos andre, gjorde han sig selv Skyld i, og der rettedes kraftige Beskyldninger mod ham for baade Bestikkelighed, Ødselhed og Umoralitet. Var end meget af dette løse Rygter uden Hold i Virkeligheden, var saa meget dog sikkert, at hans almindelige Holdning som Embedsmand ikke var dadelfri og hans personlige Optræden ved flere Lejligheder meget lidt sympatisk. Det saa heller ikke godt ud, at han den ene Gang efter den anden lod Kongen forære sig meget betydelige Gaver af Midler, der var samlet sammen til helt andre Formaal. Hans Fjenders Tal var derfor stærkt stigende, og i sikker Forudfølelse af deres Styrke ved Kongens Død søgte han at redde sig ved at lade Frederik IV. udstede en almindelig Decharge for hans Virksomhed i Inkvisitions-kommissionen. Denne Foranstaltning kunde dog ikke besværgede det Uvejr, der opstod som Følge af Tronskiftet. Han afskedigedes

i Okt. 1730 fra alle sine Embeder uden Pension og maatte love ikke at komme Kongen for Øje. Samtidig blev han af Kammerretten dømt til at tilbagebetale Statskassen ca. 6400 Rdl. paa Grund af forskellige Misligheder. 1735 udsøndede Kongen sig dog med ham, han fik tilbagebetalt 2400 Rdl. og udnævntes 1741 til Stiftamtmand i Bergen, i hvilken Stilling han døde. I sin Stormagtstid havde han 1728 købt den saakaldte Marchalsgaard paa Købmagergade (den nuværende Postgaard), hvis Bygninger han opførte paa ny efter Branden (ved Arkitekten Philip de Lange) og udvidede med store Stalde. Som Landsted benyttede han den 1712 opførte Emdrupgaard. — Kancelliraad 1715. Justitsraad 1720. Etatsraad 1724. — Hv. R. 1725. — Maleri, der mulig forestiller ham, i Norge.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I—II, 1891—94. C. Bruun: Kjøbenhavn, II—III, 1890—1901. Chr. Bruun: Fred. Rostgaard, I, 1870. Hist. Tidsskr., 4. Rk., V, 1875—77, S. 510—14. Personalhist. Tidsskr., II, 1881, S. 141—68; 10. Rk., IV, 1937, S. 194 f. Museum, 1892, I, S. 159—84, 250—61.

Harald Jørgensen.

Møinichen, Claus, ca. 1665—1710, Maler. F. ca. 1665 i Kbh., begr. 7. Jan. 1710. Forældre: Kirurg Sixtus v. M. (1629—66) og Anne Claudatter Thiesen. Gift før 1703 med Cathrine Pohlmann, d. efter 1702, D. af Fridrich P.

C. M. nævnes 1686 som Skildrersvend og malede 1686—88 ti Billeder til Audienssalen paa Fr.borg af Kampe i den skaanske Krig; et Par Slagbilleder i Konseilgangen er formentlig ogsaa malet af ham. Han tegnede Forlæg for Kobberstik, baade Ornamenterne til Kongeloven, som A. Reinhardt udførte 1709, og Portrætterne til Ligprædikenerne over Kirsten Bille og over Birgitte Skeel, Otte Krabbes, ligeledes stukne af Reinhardt 1705 og 1706, samt til et Portræt af Frederik IV., stukket 1712 af samme. Endelig stak samme 1703 efter C. M.s Tegning en Fremstilling af Ridderkapellet i Fr.borg Slotskirke med Kongens Trone. Høffet afkøbte ham forskellige Malerier, en Venus og en Apollo 1707 (à 24 Rdl.) og et »monstrøsk« Maleri 1709. S. A. fik han Betaling for seks Malerier, men de Priser, han opnaaede, var da saare lave (5—15 Rdl.). Hans Ornamenttegninger til Kongeloven er meget fantasifulde og vel gennemførte, i en yppig Barokstil. Hans Slagbilleder er vel af større historisk end kunstnerisk Værdi, men ingenlunde ringe Arbejder.

O. Andrup.

Mølgaard, Johannes, se Møllgaard.

Møller. Af danske Professionsnavne er Navnet M. et af de hyppigst forekommende. Af de talrige Slægter skal her nævnes en Apoteker- og Embedsmandsslægt M., som føres tilbage til Gaardejer i Egebjerg Eggert Jespersen (ca. 1683—1729), hvis Søn By-møller i Svendborg Jeppe Eggertsen (ca. 1729—80) var Fader til Pakhusforvalter ved Asiatisk Komp. Andreas Schytte (Schytz) (1749—1822) — fra hvem en Familie Schytz nedstammer — og til nedenn. Apoteker Jacob M. (1776—1839), som var Fader til Kommandør Christen Hee M. (1812—78) til Rønhave, Etatsraad, Departementsdirektør Carl Marenus M. (1814—56), Kaptajn, Distriktsforstander Valdemar M. (1829—66) — hvis Datter Elisa (Lissa) Amalia Christiane M. (1857—1918) var gift med Bogtrykker Frederik August Vilhelm Bagge (1861—1928, s. d.) — samt Godsejer Hans Tellus M. (1826—83), der var Fader til nedenn. Apoteker Hans-Jacob M. (1855—1916); bl. dennes Børn er nedenn. Professor, Dr. med. Eggert M. (f. 1893). — En anden fynsk Møller-slægt udspringer fra Husmand i Diernisse Jørgen Eliassen M., der var Fader til Snedker sst. Jens Christian Jørgensen M. og til Justitsraad Elias M. (1761—1846) til Østrupgaard, der var kendt for sine store Inddæmningsarbejder ved Odense Fjord; han oprettede 1827 Stamhuset Østrupgaard til Fordel for sin ovenn. Broders Søn Amtsraadsmedlem Jørgen Jensen M. (1798—1870); denne var Fader til Lægen Niels Georg M. (1841—1911) — hvis Søn er Skakspilleren Jørgen Thorvald M. (f. 1873) — og til Stamhusbesidder Elias M. (1834—95), der var Fader til nedenn. Violinist Holger Elias M. (1861—1917). — Endnu en fynsk Slægt begynder med Lars Hansen M. (1770—1816), der var Forpagter af Elleskovmølle, og hvis Søn Sognepræst i Gylling Hans Larsen M. (1797—1870) var Fader til nedenn. Pastor Lars Otto M. (1831—1915) — hvis Søn er nedenn. Historiker Erik M. (f. 1879) — og til Forpagter Niels Theodor M. (1832—89), der var Fader til nedenn. Skolemand, Historikeren Hans Larsen M. (1861—1928).

Af jyske Slægter skal nævnes en Præsteslægt, hvis Stamfader Hans Hansen M. (d. ca. 1739) var Ejer af Børkop Mølle og Fader til Gaardmand i Stovstrup Niels Hansen M.; dennes Sønner var, af første Ægteskab Landfysicus i Bratsberg Dr. med. Johannes M. (1736—96), og af andet Ægteskab nedenn. Biskop, Dr. theol. Rasmus M. (1763—1842), af hvis Børn skal nævnes nedenn. Digter og Filosof Poul Martin M. (1794—1838), Petrine Jacobine M. (1801—59), gift med Professor Jacob Hornemann Bredsdorff (1790—1841, s. d.), Rasmine Marie M. (1805—43), der ægtede Svogeren Pastor Thomas Christian Bredsdorff (1795—

1847) i Vissenbjerg, og Stiftsprovst, Sognepræst i Thoreby Hans Ulrik M. (1796—1862), der var Fader til Sognepræst i Horslunde Hans Ludvig M. (1843—1911) — hvis Søn er nedenn. Professor Niels Frederik Axel M. (1873—1937) — og til Sognepræst i Vesterborg og Birket Poul Martin M. (1833—98), Bedstefader til Øjenlægen, Dr. med. Hans Ulrik M. (f. 1894). — En anden jysk Slægt føres tilbage til Forvalter paa Rathlousdal, Fæster af Skægs Mølle, Herredsskriver i Hads og Ning Herreder Hans Hansen M. (1723—93), der var Fader til Regimentskirurg Joachim Otto M. (1781—1873) og til Forpagter af Marselisborg, Krigsraad Hans Christian M. (1776—1838); af dennes Sønner skal nævnes Sognepræst i Marvede og Hyllinge Frederik Ditlev M. (1814—92), der i sit Ægteskab med Kvindesagsforkæmpersken Jutta Bojsen-M. (1837—1927, s. d.) var Fader til de nedenn. Lægen Eline (Eli) M. (f. 1863) og Arkitekten Helge Bojsen M. (f. 1874), samt til Sognepræst ved St. Peders Kirke i Slagelse, Provst Aage Bojsen M. (f. 1857). — Købmand i Skanderborg Erik M. (1752—1822) var Fader til nedenn. Sognepræst i Grinderslev og Grønning Jens M. (1786—1863), af hvis Sønner skal nævnes Forfatteren, Pastor Erik Høyer M. (1818—1904, s. d.), Stabsintendant Albert Philip Bregendahl M. (1829—1913) og Sognepræst i Birkerød Theodor Kristian Fabricius M. (1842—1934), der var Fader til nedenn. Seminarieførstander, Forfatteren Arne M. (f. 1876), til Rektor Herluf M. (f. 1880) og til Landstingssekretær Jens M. (f. 1886).

Pianofabrikant-Slægten M. føres tilbage til Spisevært i Kbh. Peder (Nicolai) Greiersen M. (ca. 1768—1812), der var Fader til Købmand og Gæstgiver i Kolding Nicolai Christian M. — hvis Søn var Portrættegneren Peter Nicolaj M. (1838—1910) — og til nedenn. Pianofabrikant Hans Peter M. (1802—59), hvis Sønner var de nedenn. Pianofabrikanter Frederik Albert August M. (1839—1917) — Fader til ligeledes nedenn. Pianofabrikant Knud M. (f. 1874) — og Conrad Christian M. (1843—1926), hvis Søn Pianofabrikant Axel R. M. (f. 1876) er Meddirektør i Firmaet Hornung & M. — Forvalter paa Gyldensteen, Birkedommer Johan Peter M. var Fader til Sparekassedirektør Sophus Christian M. (1824—1905) og til Prokurator Carl Julius M. (1817—72), hvis Søn Professor, Overkirurg Peter Kisby M. (f. 1847) er Fader til nedenn. Anatom Poul M. (f. 1884). — Den bornholmske Slægt M.-Holst føres tilbage til Borger i Ribe Morten Müller, hvis Søn Professor theol., Sognepræst i Randers, Provst Christen Mortensen M. Holst (1750—1803) var Fader til Sognepræst i Magleby og Holtug, Konsistorialraad Christen M. Holst (1798—1862) — hvis Søn var nedenn. Land-

økonom Erhard M.-Holst (1825—89) — og til Sognepræst Otto Ludvig M. Holst (1786—1833), hvis Datter Johanne Gertrude Holst (1824—65) ægtede sin nævnte Fætter.

H. J. Møller: Apotheker Jacob Møller og hans Slægt, 1889. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 153—67. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 667—73. — Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 662—67. — C. V. Langkilde: Stamtavle over Familien Langkilde, 1889, S. 42 f. — Petrine Margrethe Lange: Stamtavle over Familien Møller (Dr., Biskop Rasmus Møllers Efterkommere), 1880; Vejle Amts Aarbøger, 1912, S. 85—93. — Lengnicks Stamtavler: Hans Jordhøi og Roholdt-Barnholdt. — J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, Hft. 8, 1887, S. 15 f. H. A. Møller: Slægterne Stampe og Thestrup, 1910, S. 144. — Fr. Møller: Fars gamle Minder, 1914. Povl Drachmann: Hornung & Møller 1827—1927, 1927. — Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed fra Koefoedgaard, 1887, S. 20.

Albert Fabritius.

Møller, Arnold Peter, f. 1876, Skibsreder. F. 2. Okt. 1876 i Store Magleby. Forældre: Skibsfører Peter Mærsk M. (1836—1927) og Anne Hans Jeppesens. Gift med Chastine Estelle Mc. Kinney, f. 13. Sept. 1881 i U. S. A.

Allerede i en ung Alder gjorde M. sig bemærket som en usædvanlig dygtig shippingman, og omkring 1904 tilbød Generalkonsul Johan Hansen ham Stillingen som Leder af Befragtningsafdelingen i det efter den Tids Forhold store C. K. Hansen'ske Rederifirma, et Tilbud, som M. omgaaende accepterede. I dette Firma arbejdede M. til Udgangen af 1912 og fik her Lejlighed til i fuldt Omfang at erhverve sig en omfattende og dyb Indsigt i Skibsfartserhvervets Vilkaar og de forskellige Fragtmarkeders særlige Forhold, og ikke mindst var det Middelhavsbefragtingen (større Ertskontrakter) og de oversøiske Markeder, der havde hans særlige Interesse. Ved Siden af denne omfattende Virksomhed fik han dog ogsaa Mulighed for at begynde Opbygningen af en selvstændig Virksomhed ved Dannelsen af et Rederiselskab i Svendborg 1905. I dette Selskab stod formelt hans Fader som korresponderende Reder, men den faktisk ledende var M., selv om han i en Aarrække kun beklædte Posten som Kommitteret i nævnte Selskab, der havde sit Hjemsted i Svendborg med en Aktiekapital, der ved Starten udgjorde 150 000 Kr., og som begyndte sin Virksomhed med een Dampers. M. viste her fra første Færd en usædvanlig Evne til at oparbejde en lønnende Virksomhed, og Flaadens ene Skib blev efterhaanden forøget med flere. I Sommeren 1912 dannede M. et nyt Selskab, hvor han selv stod som korresponderende Reder, nemlig Dampskibsselskabet af 1912, der begyndte sin Virksomhed med to Dampere paa til-

sammen 4400 t. dw. og en Aktiekapital paa 50000 Kr., og da det første Regnskabsaar afsluttedes pr. ultimo 1912, havde dette Selskab tjent saa mange Penge, at det endog kunde give sine Aktionærer et Udbytte paa 105 pCt. Med Udgangen af 1912 traadte M. ud af den C. K. Hansen'ske Virksomhed og har siden udelukkende helliget sig sin egen Rederivirksomhed under Navnet A. P. M., som han i Kraft af sin mægtige Arbejdsevne, fremragende Indsigt og store finansielle Evner har ført frem til at være en Faktor inden for dansk Skibsfart, som i beskæftigelsesmæssig og økonomisk Henseende sammen med Rederivirksomheder som Det Østasiatiske Kompagni og Det Forenede Dampskibsselskab hører til de mest betydningsfulde inden for dansk Skibsfart. I Betragtning af, at dette storslaaede Resultat er naaet paa et Aaremaal af mindre end en Menneskealder, maa det ses som Udtryk for, at M. som Reder staar Maal med de ypperste i sin Samtid, og hans Navn nyder ikke blot her hjemme, men overalt i ledende Skibsfartskredse Verden over stor Anseelse.

Endnu ved Udgangen af 1914 raadede M.s Rederi ikke over nogen større Tonnage, idet Dampskibsselskabet Svendborg — der paa det Tidspunkt havde en Aktiekapital paa 460 000 Kr. — havde fem Dampere paa tilsammen 14300 t. dw., og Dampskibsselskabet af 1912 med en Aktiekapital paa 400 000 Kr. raadede samtidig over en Flaade paa seks Dampere paa tilsammen 17 000 t. dw. Verdenskrigens Aar gav naturligvis de af M. ledede Rederier ligesom alle andre neutrale Landes Rederier meget store Indtægter, men der var kun ringe Mulighed for at forøge Flaaden, samtidig med at Krigsforlis gjorde Indhug i Bestanden, og ved Udgangen af 1918 raadede de her nævnte Selskaber tilsammen kun over en lidt mindre Tonnage end fire Aar forud. De følgende Aar bragte imidlertid en afgørende Forandring heri, og f. Eks. var Stillingen ved Udgangen af 1926 den, at Dampskibsselskabet Svendborg — hvis Aktiekapital i Mellemtiden var udvidet til 2 760 000 Kr. — raadede over en Flaade paa fjorten Skibe med 47 000 t. dw., og Dampskibsselskabet af 1912 — hvis Aktiekapital paa det Tidspunkt var fire Mill. Kr. — over en Flaade paa seksten Skibe med 56 600 t. dw.

Med denne Flaade drev M. dels Nord-, Østersø- og Middelhavsfart, dels oversøisk Fart af forskellig Art, men hans Forstaaelse af, at dansk Skibsfart i Aarene efter Krigen var kommet op paa et Omkostningsniveau, som i stedse voksende Grad vanskeliggjorde Opretholdelsen af Konkurrencemulighederne paa Nord-Østersømarkedet med de nye Østersøstaters stadig voksende Tonnage, som

arbejdede paa et væsentligt mindre Omkostningsniveau, blev i høj Grad bestemmende for, at hans stærke Initiativ søgte ud ad nye Veje til Gavn for dansk Skibsfart. Med sine to i finansiel Henseende stærkt konsoliderede Selskaber som Basis opbyggede han fra 1928 og i Aarene siden hen et Partrederi med lignenævnte Selskaber som Eneinteressenter, der paa to Felter tilførte dansk Skibsfart noget fuldkommen nyt, idet hans Partrederi ikke blot blev Danmarks første, men ogsaa hidtil eneste egentlige Tankrederi, ligesom han lidt senere successivt opbyggede et efterhaanden meget anseligt Linierederi — under Navnet Maersk Line — baseret paa Rutefart fra New York og andre østamerikanske Havne via Panamakanalen, Los Angeles til japanske, kinesiske og filippinske Havne og vice versa. Tankrederiet, som begyndte med fem Motorskibe 1928 paa tilsammen 57200 t. dw., var 1938 vokset op til at omfatte ti Motorskibe med ca. 121000 t. dw., og Ruterederiet, der 1930 fik sit første eget hurtiggaaende Skib, nemlig M.S. Gertrude Mærsk paa 8665 t. dw., raadede ved Udgangen af 1938 over syv hurtiggaaende Motorskibe med ca. 61000 t. dw. Sidstnævnte Skibe besørger ikke blot en omfattende Stykgodstransport mellem amerikanske og østasiatiske Havne, men er ogsaa indstillet paa Passagerbefordring for et mindre Antal 1. Klasses Passagerer. Forudsætningen for dette Ruterederis Etablering var naturligvis Tilstedeværelsen af en dygtig Generalagent ved Liniens Udgangspunkt, men denne Forudsætning formaaede M. i Samarbejde med sin Slægtning, Hans Isbrandtsen, ogsaa at skabe gennem Firmaet Isbrandtsen—Møller Co. Inc. i New York. Naar man med Partrederiets Regnskaber som Maalestok anlægger en Vurdering af de finansielle Resultater, som er opnaaet gennem dets tiaarige Bestaaen, vil man bemærke, at medens Kapitalindsatsen i dettes Flaade ultimo 1928 var 14,1 Mill. Kr. og ultimo 1937 42,5 Mill. Kr. eller i Tiaaret 1928—37 gennemsnitlig $27\frac{1}{3}$ Mill. Kr., har Driftoverskudet været saa stort, at der foruden at foretage Afskrivninger paa Skibene i dette Tidsrum til 20,2 Mill. Kr. har været Mulighed for samtidig at udbetale Interessenterne, d. v. s. Aktieselskaberne Svendborg og 1912, meget anselige Kapitalbeløb som deres Andel i Overskudet. I Begyndelsen af 1939 er Maersk Linien blevet forøget med to hurtiggaaende Motorskibe, og det er foreløbig Hensigten at sætte yderligere et nyt Motorskib ind i Ruten. Som Tankskibsreder har M. siden Dannelsen af den internationale Tanker-Pool i Maj 1934 under Navnet International Tanker Owners Association, Ltd., været virksom for denne Pool i bedst mulige Placering, og da Tanker-Poolen omfatter

ca. en Trediedel af Verdens Tankskibstonnage, vil det forstaaes, hvor betydningsfuld denne Sammenslutning paa sit Omraade er.

I M.s Rederpersonlighed er der flere norske Træk end i nogen anden dansk Reders, men med Hensyn til den finansielle Opbygning af sin store Virksomhed er han noget for sig, og han har stedse formaaet finansielt at beherske sine Selskaber fuldt ud. Dette er saa meget mere bemærkelsesværdigt, som det i Danmark er betydeligt vanskeligere at faa Kapital til at interessere sig for Skibsfartserhvervet, end Tilfældet er i Norge, hvor saa at sige hele Kystbefolkningen er fortrolig med den Tanke, at det er naturligt at anbringe sine Penge i Rederierhvervet.

Ved Siden af sin omfattende Rederibedrift har M. siden 1918 drevet det af ham anlagte Odense Staalskibsværft, som udelukkende beskæftiger sig med Nybygninger af Skibe. Fra 1918 til Udgangen af 1938 er der i alt bygget 74 Skibe med en samlet Dødvægttonnage paa ca. 600 000 Tons. Kun ti af disse Skibe har været Dampere, Resten Motorskibe, hvoraf atter en stor Del har været Motortankskibe. Af samtlige Skibsliverancer er 24 Skibe leveret til af M. ledede Rederier. Arbejderstabens Størrelse paa Skibsværftet var 1938 gennemsnitlig ca. 1500 Mand, hvortil kommer ca. 150 Funktionærer.

Inden for de danske Rederes Organisationsliv har M. gennem mange Aar udført et stort og paaskønnelsesværdigt Arbejde og har været med til paa mangfoldige Omraader at sætte sit Præg paa de trufne Afgørelser. Han er meget interesseret i Søfolks Uddannelse og er Medlem af Bestyrelsesraadet for Statskoleskibet »Danmark« samt af Dansk Dampskibsrederiforenings staaende Udvalg for Uddannelsen af Skibsofficerer. Han er Formand for samme Forenings staaende Assuranceudvalg og har adskillige Gange repræsenteret de danske Redere ved interskandinaviske og internationale Kongresser, hvor hans Udtalelser altid bliver paahørt med stor Interesse. 1928 blev han opfordret til at overtage Posten som Formand i Den danske Landmandsbanks Bankraad, hvilken Stilling han stadig beklæder, og har ved sit ansete Navn været Banken til megen Nytte i de vanskelige Aar, der fulgte efter Bankens Rekonstruktion. Han har været Formand for og er stadig Medlem af Erhvervenes Fællesudvalg for Portotakster m. v., og han er Formand for Erhvervenes Fællesudvalg for Skattesager. Han er en levende nationalt interesseret Mand. — R. 1922. DM. 1929. *Jens Vestberg.*

Møller, Aage, f. 1885, Højskoleforstander. F. 18. Okt. 1885 i Odense. Forældre: Lærer, senere Skolebestyrer Peder Marinus

M. (f. 1859) og Sørine Emilie Jensen (f. 1859). Gift 2. Juli 1912 i Askov Valgmenighedskirke med Julie Vilhelmine Marstrand la Cour, f. 29. Juni 1885 i Askov, D. af Højskolelærer, senere Professor Poul la C. (s. d.) og Hustru.

Paa Grund af Sygdom maatte M. afbryde sin Læsning i sidste Gymnasieklasse, fik derefter sin Uddannelse paa Askov Højskole og gennemgik Statens etaarige Lærerkursus. 1907—13 var han Lærer ved Ry, 1913—17 ved Skamlingsbanke og 1917—21 ved Roskilde Højskole. 1921 købte han en Bondegård paa Nordkysten af Flensborg Fjord i Rønshoved, omdannede den til Højskolebrug og føjede senere nye Bygninger til. Indvielsen af Højskolen ved Flensborg Fjord fandt Sted 2. og 3. Okt. 1921, og siden har M. ledet denne Grænseskole. 1925 blev han af Frimenighedspræst Niels Dael ordineret til Præst for Rønshoved Frimenighed, der samles til Gudstjeneste paa Højskolen. — Som Højskolemand er M. i høj Grad særpræget, som kristelig og folkelig Forkynder taler han personligt med sin egen Røst, og hans Højskolearbejde præges deraf. Han er afgjort Tilhænger af det gamle grundtvigske Højskolesyn: Historieundervisningen maa være en Fremstilling af Menneskeslægtens hele Levnedsløb med Kristus som Tidernes Midtpunkt. Og han har — i Pagt med Højskolens ældste Tid — i Nordens Mytologi fundet Billeder for sin Tale om Menneskelivet. Han har været og er stadig en frugtbar Uro inden for Højskolebevægelsen, har ofte dømmende andre staaet isoleret, men har ogsaa fundet stærk Tilslutning til sit Højskolesyn hos en Kreds af yngre og unge Højskolemænd.

Højskolebladet, XXXXII, 1917, Sp. 217—22, 251—56, 317—20, 359—62, 397—404, 461—64, 485—88; XXXXVI, 1921, Sp. 1201—08, 1267—70.

Fred. Nørgaard.

Møller, Andreas, 1684—ca. 1755, Portræt- og Miniaturemaler. F. 30. Nov. 1684 i Kbh. Formentlig død i 1750'erne eller 1762 i Berlin. Fader: Ridsemester for de kgl. Børn, Maleren Daniel M. (d. 1701).

A. M. er antagelig opdraget af Faderen, men kom tidligt til Udlandet og opnaaede snart fornemme Forbindelser, malede saaledes 1712 i Greifswalde et Portræt af Peter den Stores Dronning Katharina I. (Blankenburg i Harzen). Han opholdt sig længe i Kassel (1714, 1717, 1720), hvor han skal have faaet Titel af Hofmaler. Derpaa rejste han til England en længere Tid, hvorved hans Malemaade paavirkedes i Knellersk Retning. 1724—27 levede han i Wien og havde ogsaa her Adgang til de allerhøjeste Kredse (Minia-

turer af Kejserfamilien paa Kunstmuseet), drog saa atter til England (den danske Gesandt H. F. Söhlenthal, 1729, Fr.borg) og var 1732 i Paris, 1733 i Italien, derpaa atter i Wien og Dresden. Omkring 1720 skal han i Dresden have malet den senere danske Dronning Sophie Magdalene, og hun kaldte ham nu tilbage til Danmark, hvor han udførte en Mængde Portrætter til Hoffet (Kongen 1738; Dronningen 1739; Kronprinsen 1738 (Fr.borg) og 1741, samt Miniaturebilleder; Prinsesse Charlotte Amalie 1736 og 1740 (Kunstmuseet), foruden mange Gentagelser). Der findes flere Billeder af ham her i Landet; bemærkelsesværdige er et Portræt af Sigismund Schulin (1741) og et af Prinsessen af Württemberg 1740 (Vallø), samt et Billede af Iver Rosenkrantz' Hustru Charlotte Amalie Skeel 1736 (Ryegaard). Han staar i Statskalenderen 1740—41 som Hofmaler, men forlod omkring 1741 Landet og skal være død i Berlin; der er Uenighed om hvornaar. 1738 solgte han Kongen ni Portrætter af udenlandske »Skønheder«, han havde malet paa sine Rejser (Kunstmuseet), Replikker deraf i forskellige Samlinger. I Kasseler Landesmuseum findes hans Miniaturer af Peter den Store og August den Stærke samt af Landgreve Carl, i Dresden af Moritz af Sachsen; hans Arbejder er i det hele meget udbredte. Som Miniaturemaler er A. M. absolut dygtig, forfinet og statelig. Som Maler paavirkedes han foruden af England af den ungarske Maler i Dresden Manyocki og regnedes kunstnerisk som dennes jævnbyrdige, senere sløjede han af. Under Kbh.opholdet gled han ind i den Wahl'ske Stil, om han end stadig skilles fra ham ved sine klarere og bestemtere Farver, ved et koldere sølvagtigt Lys og ved en distinktere Formgivning; men begge Kunstnere nærmede sig en Tid til hinandens Malemaade. — Et Selvportræt omtales, men synes forsvundet.

E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912. V. Thorlacius-Ussing i: Rom og Danmark gennem Tiderne, I, 1935.

O. Andrup.

Møller, Carl Andreas, f. 1882, Embedsmand. F. 25. Marts 1882 i Skaarup. Forældre: Seminarielærer, senere Sognepræst, sidst i Nørre Aaby, Provst Carl Ferdinand M. (1849—1909) og Cecilie Jacobine Lorentzen (1850—1923). Gift 7. April 1911 i Kbh. (Frue) med Agnete Elisabeth Dreyer, f. 30. Aug. 1889 i Kbh. (Frue), d. 9. Nov. 1916 sst., D. af cand. polyt., senere Driftsbestyrer i Dalum Jørgen Gantzel Blicher D. (1862—1939) og Anne Marguerite Most (f. 1863).

M. blev Student 1901 fra Odense, og efter at han 1907 havde taget juridisk Embedseksamen, fik han Ansættelse som Fuldmægtig

hos Højesteretssagfører Ulf Hansen og senere hos Kammeradvokat Aagesen. 1910 blev han Assistent i Kultusministeriets Kirkedepartement, avancerede 1920 til Fuldmægtig i Undervisningsministeriets 2. Departement, hvorunder Det kgl. Teater sorterer, og blev 1925 Kontorchef. Han, der havde haft Sæde i forskellige vigtige Kommissioner (bl. a. Udvalget vedrørende Statens Biblioteksvæsen 1924—26) og været Ministersekretær, var saaledes fortrolig med Sagerne vedrørende Statsteatret, da han af Undervisningsminister Borgbjerg under Direktør Adam Poulsens Sygdom fra 1. Febr. 1931 fik Ledelsen overdraget, en Konstitution, som fra 1. Juli s. A. efterfulgtes af Udnævnelsen til Teaterchef. Under meget urolige Forhold overtog M. Arbejdet og Ansvar, der ogsaa omfattede Aabningen af den nye Scene («Stærekassen») 28. Aug. 1931, hvortil han fik kunstnerisk Bistand hos Teatrets tidligere Direktør, Professor Einar Christiansen, men da Dobbeltscenedriften i dens to første Sæsoner blev en økonomisk Skuffelse, maatte den ophøre, og samtidig afløste Skuespiller Th. Roose Einar Christiansen som Chefens kunstneriske Raadgiver. Det lykkedes M. at skaffe Ro om Teatret; han var Medlem af Teaterkommissionen af 1933, hvoraf Loven af 14. Febr. 1935 udgik, og han havde ved sit Kendskab til Detailerne en ikke ringe Indflydelse paa dennes Bestemmelser. I denne for Teatret politisk set meget vanskelige Periode holdt M. fast ved sin Beslutning at opføre Operetten »Orfeus i Underverdenen« (1934), og Stykket gav saa store Indtægter, at Teatret slap over Modstandernes Uvillie. M. er en ministerielt skolet Administrator, der forener Klogskab med sejt Villie. Da Tilskuddet til Teatret nu er begrænset, og Forpligtelsen til at give Forestillinger i Provinserne har besværliggjort Driften, er Chefens Stilling blevet meget vanskeligere end før, men M. forstod med en egen blid Autoritet og diplomatisk Forhandlingsevne at midtsamle om Arbejdet alle de heterogene Kræfter, hvoraf et Teater bestaar. Uden helt at slippe Skuepladsens klassiske Forpligtelser — han opførte baade »Kærlighed uden Strømper« og »En Sjæl efter Døden« — tog han i Repertoirevalget Hensyn til Moderniteten, f. Eks. ved at spille Svend Borbergs »Cirkus juris« og Kjeld Abells »Eva aftjener sin Barnepligt«, og det samme gjaldt hans Forhold til Opera og Ballet. 1937 skaffede han Balletbørnene nye tidssvarende Skolelokaler. Efter eget Ønske forlod han fra Sept. 1938 Chefsposten og blev Departementschef i Statsministeriet samt Statsraadssekretær. Til hans Efterfølger udnævntes Kontorchef i Undervisningsministeriet Cai Hegermann-Lindencrone (f. 1881). — R. 1923. DM. 1929. K.² 1935.

C. J. Hedemann: Stamtavle over Familierne Cloos og Lorentzen, 1929, S. 20. Forum Nov. 1937. Gads dsk. Mag., XXXI, s. A., S. 39—46.

Robert Neiiendam.

Møller, Arne, f. 1876, Præst, Seminarieforstander. F. 20. Sept. 1876 i Velling ved Ringkøbing. Forældre: Sognepræst, sidst i Birkerød, Theodor Kristian Fabricius M. (1842—1934) og Laura Petrine Elisabeth Johnsen (1846—1928). Gift 3. Sept. 1905 i Birkerød med Dorothea Louise Elisabeth Monrad, f. 20. Jan. 1885 i Køge, D. af Sognepræst J. H. M. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1894 fra Birkerød og cand. theol. 1900. Han virkede i nogle Aar som Højskolelærer og Højskoleforstander (i Ry og Vejlbj), derefter som Præst (1911 i Linaa og Voel, 1919 i Kølstrup) og endelig som Seminarieforstander (1929 for Jonstrup, 1937 for Haderslev Statsseminarium). M. er paa mødrene Side af islandsk Slægt og har som Følge deraf næret en særlig Interesse for islandske Forhold; han var 1916 Medstifter af Dansk-islandsk Samfund, hvis Formand han siden har været, og i Islands kirkelige Litteratur fra protestantisk Tid har han fundet sit særlige videnskabelige Arbejdsomraade. En Undersøgelse af »Hallgrímur Péturs-sons Passionssalmer« forsvarede 1922 for den filosofiske Doktorgrad; den blev efterfulgt af den vægtige og indholdsrige Monografi »Jón Vídalín og hans Postil« (1929). Af mere populær Art er Bøgerne »Sønderjylland efter 1864« (1919) og »Islands Lovsang gennem tusind Aar« (1923). — R. 1936.

Univ. Progr. Nov. 1922, S. 143 f.

Jón Helgason.

Møller, Aslaug, f. 1876, Oversætter. F. 19. Aug. 1876 i Vester Brønderslev. Forældre: Sløjdinspektør Aksel Mikkelsen (-Løth) (s. d.) og Hustru. Gift 5. Marts 1912 i Gylling med cand. mag. Erik Møller (s. d.).

A. M. blev Student 1897, privat dimitteret, og begyndte at studere paa Universitetet som en af det første Slægtled af Kvinder, der følte dette som noget fuldkommen selvfølgeligt. Hun valgte Engelsk som Fag og blev Elev af Adolf Hansen og Otto Jespersen. 1903 tog hun Magisterkonferens og beskæftigede sig derefter navnlig med Oversættelse af engelsk og amerikansk Litteratur. Det er hende, som har indført Jack London og hans Naturevangelium i den danske Læseverden. Af andre amerikanske Forfattere, som hun har oversat, kan nævnes Harriet Beecher Stowe, Upton Sinclair og Frank Norris. Af engelske Forfattere har hun bl. a. oversat Kipling, Hall Caine og A. S. M. Hutchinson, og hun har med Held

søgt at drage ældre engelsk Litteratur frem ved at oversætte Forfattere som Daniel Defoe, George Eliot og Thomas Hardy. Hun har desuden oversat videnskabelig Litteratur (især vedrørende Grønland) fra Dansk til Engelsk. 1938 resulterede hendes indgaaende Beskæftigelse med engelsk Liv i det 19. Aarh. i et smukt lille historisk Arbejde, »Victoria, Dronning — Hustru — Moder«, hvori de nyeste Kildeudgaver vedrørende Dronning Victoria er medtaget til Belysning af hendes Personlighed. — Siden 1926 har A. M. været Formand for Foreningen Kvindelige Akademikere, der i Tilslutning til The International Federation of University Women virker for Forstaaelse og Venskab mellem kvindelige Akademikere fra alle Lande. Hun har deltaget virksomt i det internationale Arbejde og vist en udstrakt Gæstfrihed og Hjælpsomhed over for udenlandske Akademikere, ligesom hun i mangfoldige Tilfælde har hjulpet danske Studenter og Akademikere med Introduktioner til Fagfæller og Institutioner i Udlandet. Under hendes Ledelse har Foreningen ogsaa taget nationale Opgaver op; især har den forsøgt at raade Bod paa de kvindelige Studenteres Boligvanskeligheder. Paa A. M.s Initiativ og under hendes Tilsyn oprettedes der 1930 et Hjem for kvindelige Studenter i Ny Vestergade. Alumnerne herfra overflyttedes 1932 til Universitetskollegiet Kvinderegensen, for hvis Oprettelse A. M. ogsaa har gjort en stor Indsats. Hun var bl. a. Sekretær i det Udvalg, som tilrettelagde Landsindsamlingen, og hun har siden Kollegiets Fuldførelse været Medlem af dets Eforat.

Aagot Lading.

Møller, Niels Frederik Axel, 1873—1937, Jurist, Politiker. F. 14. Jan. 1873 i Nysted, d. 6. Nov. 1937 i Holte, begr. i Søllerød. Forældre: Kapellan i Nysted, senere Sognepræst i Horslunde Hans Ludvig M. (1843—1911) og Marie Nielsine Elisabeth Nielsen (1847—1915). Gift 17. Maj 1905 i Hjørring med Anna Dorothea Jørgensen, f. 3. Aug. 1880 i Hjørring, D. af Købmand Jens J. (1851—1924) og Charlotte Amalie Pedersen (1850—1935).

Efter 1891 at være blevet Student fra Sorø valgte M. det juridiske Studium og absolverede 1899 juridisk Embedseksamen ved Kbh.s Universitet. I nogle Aar virkede han derefter som Herredsfuld­mægtig i Provinsen, senere som Fuldmægtig ved Sø- og Handelsretten i Kbh. Her fangedes hans Interesse af Spørgsmaalet om Erstatningsansvar ved Skibssammenstød. Til Fortsættelse af disse videnskabelige Studier opnaaede han det store Thomsen'ske Stipendium og opholdt sig 1911—12 i London. Resultatet heraf blev den store Tobindsafhandling om Erstatningsansvar ved Skibssam-

menstød, hvis første Bind han 1914 forsvarede for den juridiske Doktorgrad, medens andet Bind udkom 1916. Allerede dette Førstearbejde slog hans Position fast og bar Præg af det særegne i hans videnskabelige Mentalitet, og det skaffede sin Forfatter Stillingen som Docent ved Universitetet fra 1. Juli 1914. 1916 udnævntes han til Professor. I denne Stilling forblev M. til sin Død, og bortset fra, at han i to Perioder — 1918—20 og 1924—29 — sad paa Rigsdagen som Folketingsmand, valgt af Det konservative Folkeparti, viede han hele sit Liv til Universitetsgerningen. Det blev hurtigt Folkeretten, han helt samlede sig om, og Resultatet af mangeaarige omhyggelige Studier nedlagde han i den store Haandbog »Folkeretten i Fredstid og Krigstid« (1. Bind 1925, engelsk Oversættelse 1931, dansk 2. Udg. 1933; 2. Bind. 1931—34, engelsk Oversættelse 1935). Med dette Arbejde har M. skaffet Norden dens første moderne, virkelige Haandbog i Folkeret i Stil med de store udenlandske Fremstillinger. Ligesom det tidligere Arbejde udmærker ogsaa dette sig ved stor Nøgternhed og Nøjagtighed i Detaillernes Behandling, der i Forbindelse med rige Litteraturhenvisninger gør Haandbogen til det, en Haandbog skal være: et paalideligt Udgangspunkt for den videre Forskning. Den engelske Oversættelse skaffede M. Anerkendelse ogsaa uden for Nordens Grænser. — Haandbogen blev M.s Livsværk. Men ved Siden af beskæftigede han sig levende med Tidens brændende folkeretlige Problemer. Han var, siden »Nordisk Tidsskrift for international Ret« blev startet (1930), Medlem af Redaktionskomiteen og en flittig Bidragyder til Tidsskriftet. Særlig maa nævnes den sidste store Afhandling fra M.s Haand, »Bør Folkeforbundspagten reformeres?«, der afsluttedes i Foraaret 1937. Det var Meningen, at denne Afhandling skulde danne Grundlaget for en Række Forelæsninger ved Akademiet for international Ret i Haag, men Sygdom hindrede denne Plans Virkeliggørelse. — R. 1929. DM. 1933. — Blyantstegning af Lars Nielsen 1933 i Familieej. Buste af V. Gustafson 1928.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1914, S. 144. Alf Ross i Univ. Progr. Nov. 1938, S. 145 ff. Soraner-Bladet, I, 1916, S. 27 f.; XXII, 1937, S. 88.

Alf Ross.

Møller, Axel Randbøll, f. 1876, Pianofabrikant. F. 14. Febr. 1876 i Kbh. (Garn.). Forældre: Hofpianofabrikant Conrad M. (s. d.) og Hustru. Gift 23. April 1904 i Kbh. (Frue) med Agnete Goos, f. 25. April 1879 paa Frbg., D. af Professor, senere Gehejme-konferensraad C. G. (s. d.) og Hustru.

M. gik i sin Faders Spor. Han blev Student 1895 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade, n. A. cand. phil., gik derefter i Snedkerlære og udførte Svendestykke 1898. I Pianofaget uddannedes han hos Hornung & M. og Pianofabrikker i Hamburg 1901 og Boston 1902. 1907 blev han Direktør i Hornung & M. Siden 1908 sidder han i Industriforeningens Repræsentantskab og i Komiteen for Udstillinger i Udlandet. Han var Medlem af Kommissariatet for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Bruxelles 1910 og er Formand for Rejsestipendieforeningen for Haandværkere og Industridrivende. — R. 1927. — Med Axel R. M.s Søn, *Bjørn M.*, er fjerde Generation knyttet til Hornung & M. Han er f. 3. Marts 1907, blev Student 1925, cand. phil. 1926, udlært som Snedker hos Wegge & Dalberg, uddannedes i Pianofaget paa Fabrikker i Frankrig og Sverige; 1934 Direktør i Hornung & M.

Povl Drachmann: Hornung & Møller Aktieselskab, Kgl. Hof-Pianofabrik 1827—1927, et Jubilæumsskrift, 1927.

Georg Nygaard.

Møller, Birgitte Christine, 1857—1934, naturhistorisk Forfatterinde. F. 13. Nov. 1857 i Kbh. (Helligg.), d. 16. April 1934 paa Havsgaard ved Emdrup, Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Malermester, Direktør for De forenede Malermestres Farvemølle Hans Christian M. (1818—89) og Anna Cathrine Vestberg (1822—92). Ugift.

B. M. fik nogle af sine første dybe Naturindtryk i sit smukke Fædrenehjem i landlige Omgivelser paa Østerbro. I Skolen havde hun en stærkt interesseret Naturhistorielærer i I. Sahlertz. 1880 tog hun Kommunelærerindeeksamen og blev Lærerinde først ved Hindegades, senere ved Suhmsgades Skole, fast ansat ved Skolevæsenet fra 1889. Naturhistorie blev snart hendes særlige Fag. Hun supplerede sin Uddannelse ved at høre Forelæsninger hos Eug. Warming, Rasmus Pedersen, Lütken og Rudolph Bergh. Det var en vanskelig Opgave at være Lærerinde i disse Skoler i de elendigste Kvarterer i det daværende Kbh., men hun gik op i sin Gerning med Liv og Sjæl, og hun bragte den friske Natur med sig, baade gennem sin bredt anlagte Personlighed og gennem sin Maade at undervise paa. De da brugte Lærebøger tilfredsstillede hende ikke. Hun afskaffede dem i sit daglige Arbejde og underviste uden Bog. Som Haandbog til Brug ved Undervisningen udarbejdede hun det 3 Binds Værk »Dyrenes Liv« (1893), hvor Hovedvægten er lagt paa biologiske Skildringer særlig af danske Dyr. Senere tog hun fat paa Botanikken, og hendes anden Bog blev »Vilde Planter« (1900, 2. Udg. 1919), hvor for første Gang

i vor populære Litteratur Planterne var ordnet efter Voksested. Hun udførte herved et Pionerarbejde. Endelig kom 1916 hendes tredje Bog »Træer og Buske i Danmarks Skove«. Hun foretog, usædvanligt for en Kvinde i de Dage, talrige Studierejser, dels til de fleste af Europas Lande, dels til Nordafrika og Kaukasus. B. M. var tillige stærkt socialt interesseret. Hun var i en Række af Aar Undersøger i Kbh.s Understøttelsesforening, hvor hun gjorde et utrætteligt Arbejde, og hun var ivrigt med i Kvindebevægelsen fra første Færd, var saaledes Medstifter af den første kvindelige Valgretsforening. 1913 tog hun af Helbredshensyn sin Afsked fra Skolevæsenet og levede sine sidste Aar paa den lille Bondegaard Havsgaard ved Emdrup.

Hakon Jørgensen.

Møller, Carl August, f. 1889, Ingeniør, Industrimand. F. 7. Marts 1889 i Hjørring. Forældre: Grosserer Carl August M. (1855—1931) og Kirstine Marie Schibbye (1864—1921). Gift 1° 18. Dec. 1914 paa Frbg. (Imm.) med Ebba Munk Olsen, f. 22. April 1894 i Kbh., d. 13. Febr. 1924 sst., D. af Assistent i Finansministeriet, senere Kommunalrevisor i Kbh. Emil O. (1857—1931) og Ulla Vilhelmine Munk (f. 1867). 2° 22. Marts 1925 i Haderslev med Karen Gerda Solveig Kraunsøe, f. 22. Nov. 1898 i Kolding, D. af Gods-ekspeditør i Kolding, senere Stationsforstander i Odense Eduard K. (1862—1929) og Ellen Marie Sauerbrey (f. 1865).

M. blev Student 1907 fra Østersøgades Skole, cand. phil. n. A. og 1912 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Straks efter Eksamen fik han Ansættelse i F. L. Smidth & Co. Febr. 1922 blev han Medlem af Bestyrelsen for Skarrebage Molerværk og var her den ledende ved Rekonstruktionen. Den store Dygtighed, hvormed han gennemførte dette Arbejde, bevirkede, at han Aug. s. A. fik overdraget den vigtige Post som Chefen Ingeniør Poul Larsens tekniske Sekretær. Denne Stilling, der var oprettet 1921 og som først var besat med Ingeniør H. Østerberg, der imidlertid kort efter blev Leder af den franske Afdeling, var beregnet paa, at dens Indehaver selv skulde tilrettelægge dens Arbejdsomraade. Under M.s Ledelse skete dette paa en saadan Maade, at Sekretariatet lidt efter lidt blev det Sted, hvor det store Overblik over Firmaets finansielle Forhold og over samtlige Fabrikker, der var knyttet til Firmaet, fandtes. Da Forbindelsen med den amerikanske Afdeling, der var løsnet under Verdenskrigen, paa ny skulde fæstnes og udbygges, var det ligeledes M., der løste denne Opgave, som Poul Larsen var begyndt at tage op, men 1924 overdrog til M., fordi han, der nu efter Foss' Udtræden i Dec. 1923 var Firmaets Eneleder, ikke

kunde opholde sig saa længe paa Rejser i U. S. A. M. kom til at staa Poul Larsen nær og ledsagede ham ofte paa Rejser, ligesom han fik Andel i Ledelsen af de fleste af de til Firmaet knyttede Firmaer og Foretagender. 1925 var han en af de nyudnævnte syv Underdirektører, som Poul Larsen ansatte, og s. A. blev han Medlem af Bestyrelsen for Datterselskaberne i New York og London. 1932 blev han Direktør i Firmaet, men kom ikke til at virke længe som saadan, idet Opmærksomheden henledtes paa ham, da Burmeister & Wain skulde videreføres efter Direktør Overgaards Fratræden 1933 og den dermed i Forbindelse staaende Rekonstruktion, saaledes at han s. A. blev administrerende Direktør i Burmeister & Wain. Ved sin Fratræden indvalgte han i Bestyrelsen for F. L. Smidths Hovedselskab i Kbh. Da han forlod Stillingen i F. L. Smidth & Co., beklædte han foruden den en Række andre Hverv, af hvilke de vigtigste var: Direktør i Akts. Bates Ventil Sække Co., en Industri, han selv havde været med til at bygge op, og for hvilken han tillige var Næstformand i Bestyrelsen, medens Poul Larsen var Formand, endvidere Direktør i Akts. Molerindustri og Prokurist i F. L. Smidth & Co.s Lübecksselskab. Desuden var M. Næstformand i Bestyrelsen for Dansmidth Trust Company A/S, Cementfabrikken Dania A/S, A/S Portland-Cementfabrikken Danmark, Cementfabrikken Kongsdal A/S, Molerindustri A/S, A/G Kursachsen Portland-Zementwerke, Carsdorf (Tyskland) samt foruden af de nævnte Datterselskaber i London og New York Medlem af Bestyrelsen for en Række andre F. L. Smidth & Co. nærstaaende Selskaber, f. Eks. The Tunnel Portland Cement Co., Ltd., England, The Building and Insulating Materials Co., England, Dansk Cement Central, Akts. Dansk Eternit Fabrik, Akts. Danalith, Akts. De Danske Betonfabrikker, Akts. Skarrehage Molerværk, Bimco Trading Inc., New York, Essex Sack Co., Ltd., England, samt stedfortrædende Bestyrelsesmedlem i Skandinaviska Eternit Aktiebolaget, Lomma. Som Direktør for Burmeister & Wain har M. under ikke altid lette Forhold bidraget til at konsolidere Firmaet og genvinde dets tidligere Position. M. er Medlem af Industriraadet og Industriraadets Repræsentantskab samt af Bestyrelsen for Akts. Holeby Dieselmotorfabrik. En Tid var han tillige Medlem af Forretningsudvalget for Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien, et Hverv, han beklædte, medens han var Enedirektør, men opgav, da der ansattes Meddirektører i Firmaet. 1937 blev han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber. — R. 1931. DM. 1937.

Povl Drachmann: F. L. Smidth & Co. 1922—1932, 1932. Politiken 6. Marts 1939.

Povl Vinding.

Møller, Christen Christensen, 1810—90, Filantrop og Skolemand. F. 4. Febr. 1810 i Storbørde ved Aalborg, d. 22. Sept. 1890 paa Flakkebjerg Institut, begr. i Flakkebjerg. Forældre: Fæstehusmand og Møllebygger Christen Poulsen M. (1774—1827) og Mette Christensdatter (1781—1851). Gift 1° 10. April 1833 i Aalborg med Anna Henriette Møller, f. 28. Febr. 1804 i Flensborg, d. 14. Marts 1849 i Flakkebjerg, D. af Købmand Broder M. (ca. 1778—1846) og Marie Olsen. 2° 12. Juli 1850 med Charlotte Sophie Mygdal, f. 16. Dec. 1816 i Kbh. (Frue), d. 15. Juni 1873 i Flakkebjerg, D. af Fuldmægtig ved Vandkommissionen Christen M. (1777—1841, gift 2° 1828 med Karen Marie Hammer, 1796—1836) og Mette Margrethe Fæster (1780—1822).

M. gik i Landsbyskolen om Vinteren, tjente fra sit 10. Aar hver Sommer hos en Bonde og fortsatte med at tjene paa Landet efter Konfirmationen, men han havde Lyst til at læse. M.s Fader døde 1827, og M. tog hjem for at hjælpe sin Moder, men 1829 fik han hendes Samtykke til igen at begynde paa sine Studier, og samme Efteraar blev han optaget paa Seminariet i Snedsted, hvorfra han dimitteredes 1831. M., der fra sit Hjem medbragte levende religiøse Indtryk, blev under Opholdet i Snedsted stærkt paavirket kristeligt og personligt af Seminariets Forstander, den senere Biskop P. G. Brammer, med hvem han sluttede Venskab for Livet. 1831 blev M. knyttet til den af Anders og Dorthea Stephansen oprettede Skole for Dreng og Piger i Aalborg, og han overtog 1833 Pigeskolen, da Stephansen flyttede til Fuirendal for at oprette et Børnehjem for hjemløse Børn (senere flyttet til Holsteinsminde). M.s første Hustru var Lærerinde ved Skolen; hun var udgaaet fra et dannet Hjem og fik stor Indflydelse paa sin Ægtefælle, bl. a. ved Valget af deres senere Livsgerning. Da Committeen til at grundlægge en Indretning til moralsk-fordærvede Personers, men især den opvoksende Ungdoms Forbedring 1835 søgte en Forstander til den Opdragelsesanstalt for vanskelige Børn, som den agtede at oprette, blev Opmærksomheden henvendt paa M., der ikke selv var særlig opsat paa at søge Stillingen, men dog senere gik ind paa det. 5. Aug. 1836 blev Bygninger og Inventar paa Flakkebjerg Institut overleveret M., og 31. s. M. blev Anstalten indviet og de første Elever modtaget. Kaarene var i de første Aar meget fattige; Ejendommen var stærkt forgældet, Antallet af Elever ikke stort, og

Lokalerne meget indskrænkede. M. tog imidlertid selv fat; han var fra Barndommen vant til Landbrug, og han fik Jorderne afvandet og merglet og Gaarden i saa god Drift, at den i flere Retninger blev et Mønsterbrug; en stor Have blev anlagt. Drengene maatte hjælpe til ved disse Arbejder. Skoleundervisningen fandt Sted om Vinteren; i mange Aar var M. alene om Undervisningen, kun hjulpet af sin Hustru, der bl. a. ledede Sangen og forestod Husførelsen. Der oprettedes hurtigt et Snedkerværksted, ledet af en Snedkersvend, men det var ikke altid, der var ret mange Elever, som vilde lære Faget. Senere oprettedes ogsaa et Skrædderværksted, hvor der fremstilledes Tøj til Eleverne. 1856 fik M. en fast Lærer og senere endnu en Lærer. 1867 købtes Ejendommen Landerupgaard i Nærheden af Kolding, og her oprettedes en Filial af Flakkebjerg Institut, hvortil der hvert Aar overflyttedes et Antal Elever fra Instituttet. M. fulgte til op i sin høje Alderdom selv Eleverne til Landerupgaard. Ret hurtigt kom M. ind paa at sende nogle af Eleverne ud i Tjeneste hos Landmænd i Nærheden af Flakkebjerg om Sommeren, medens de tilbragte Vinteren paa Instituttet. M. maa regnes blandt Banebryderne for dansk Forsorg for hjemløse og vanskelige Børn og unge Mænd. Hans Gerning strakte sig over mere end 50 Aar, idet han vedblev at være Forstander for Flakkebjerg Institut til sin Død. M. har efterladt sig talrige Vidnesbyrd om sine Tanker om Opdragelse, bl. a. gennem den lange Række af Beretninger om Flakkebjerg fra hans Forstandertid, hvori der er gjort fyldigt Rede for Virksomheden. Det var M.s Hovedtanke, at Opdragelsesanstalten skulde bygge paa »Hjemmets Idé og Væsen«, skulde »øje det Kærlighedens Øje og den Deltagelse for den enkelte i hans Enkelthed, der gør Hjemmet kært og dyrebart«; hans kristelige Livssyn satte Præg paa hans Gerning, men han var imod al Tvang i den religiøse Opdragelse. Han ønskede Frihed for Arbejdet uden indgribende Statstilsyn og Kontrol. Han vilde ikke have Flakkebjerg betragtet som en Korrektions- eller Tvangsanstalt og vilde ikke have Eleverne betegnet som »moralisk fordærvede« Børn. M. havde en enestaaende Kærlighed til sine Dreng og opgav ikke Haabet om at redde dem, selv om han ofte blev skuffet; men paa den anden Side skulde han jo bekæmpe deres Udyder; Løggen var hans værste Fjende, og han saa sig undertiden nødsaget til at straffe, og da sparede han ikke paa den legemlige Revselse. Ud fra Nutidens Synspunkter for Opdragelse vil nogle formentlig synes, at »gamle M.«, som han kaldtes, var for streng og haard, men Opdragelsesmidlerne var dengang andre end nu, og M. maa bedømmes ud fra sin Samtid. M. skrev engang: »Vi opdrager Børnene for

Folket og ved Folket, men ogsaa i Folket, kun saaledes forbindes de med Samfundet«. Dette søgte han at praktisere ved sit Samarbejde med Egnen, og herigennem fik Flakkebjerg sit Særpræg, selv om man mulig til Tider saa mere paa, at en Elev fik en Tjenestepads, end paa, om Pladsen nu ogsaa egnede sig netop for denne Elev. M. havde i øvrigt et skarpt Blik og en sund Dømmekraft og blev en udmærket praktisk Psykolog; han havde meget Lune og kunde med Humor berette om sine Elevers Forhold. Han søgte ogsaa paa forskellige Omraader at lade Eleverne selv være medbestemmende. I Skriftet »Om forladte Børns Opdragelse« (1847), der vandt en af Pestalozzi-Selskabet i Kbh. udsat Pris, har M. i Sammenhæng udviklet sine Opdragelsestanker; han erklærer sig heri som Tilhænger af, at forladte Børn bør opdrages i Fællesskab i Vajsenhuse — Opdragelseshjem — fremfor i private Plejehjem. Han er paavirket af de af Pestalozzi, Fellenberg og Zeller fremsatte Tanker, men har formaaet at omforme disse i dansk Retning. I et Skrift fra 1868 imødegik han forskellige Angreb, der bl. a. i Rigsdagen var fremsat over for Flakkebjerg Institut. M. fik foruden at udføre sin Gerning som Forstander ogsaa Tid til at gøre sig gældende paa anden Maade; han var saaledes i over 30 Aar Landvæsenskommissær og var Deltager i Tidens politiske Røre. Han blev valgt til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, men gjorde sig ikke stærkt gældende her. Efterhaanden vandt hans Arbejde megen offentlig Paaskønnelse. Fra 1846 fik Flakkebjerg Institut Statstilskud, og ved Lov af 9. Dec. 1861 blev der tillagt M. og hans Hustru Ret til Pension af Statskassen. M. var Genstand for stor Hyldest ved 50 Aars Jubilæet. En Pengesum, der blev skænket ham ved denne Lejlighed til en Rekreatjonsrejse, anvendte han til et Legat for sine Elever. I alt havde M. i sin lange Virketid ca. 1400 vanskelige Drengene under Opdragelse. — DM. 1846. R. 1861. F.M.G. 1886. — Maleri af P. N. Møller 1880. Buste i Bronze af Th. Stein 1886 paa Flakkebjerg. Litografi fra C. M. Tegner 1862 efter Daguerreotypi. Træsnit 1875, 1884 og af C. Poulsen 1886. Mindetavle i Marmor paa Flakkebjerg K.s Mur.

A. Hey: Christen Christensen Møller, »Gamle Møllere« fra Flakkebjerg, 1891. Flakkebjerg Ungdomshjem 1836—1936, 1936. Ill. Tid. 5. Okt. 1890 (af Zak. Nielsen). Berl. Tid. og Nationaltidende 23. Sept. 1890.

Oluf J. Skjerbæk.

Møller, Carl Christian, 1823—93, Musikdirigent og Komponist. F. 2. Juni 1823 i Kbh. (Petri), d. 19. Dec. 1893 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Tømrersvend, Musiker Peter M. og

Anna Christine Salomon (1800—91). Gift 13. Dec. 1850 i Slesvig med Francisca Charlotte Marie Trechmann, f. 6. April 1816 i Wilster, d. 20. April 1893 i Kbh. (gift 1° 1837 med Garver Friedrich Wilhelm Klee, d. 1849), D. af Sognefoged Peter T. (1781—1827) og Catharina Helena Lorentzen (1784—1864).

M.s Fader var udøvende Musiker, og fra Barndommen bestemt til hans Fag blev M. som Dreng ansat ved det borgerlige Artilleris Musik, hvorefter han gik over i 2. Brigades Musikkorps. Da H. C. Lumbye oprettede sit Orkester, blev M. straks Medlem heraf og medvirkede i dette, indtil han 1849 maatte gaa med i Kampen for Slesvig, hvor han bl. a. deltog i Slaget ved Isted. Jan. 1854 blev han selv Orkesterdirigent og virkede siden i denne Egenskab ved forskellige Koncerter og Teatre, deriblandt som Musikdirektør ved Folketeatret 1857—64 og 1875—85. Fra 1875 til sin Død var han tillige som Leder af Harmoniorkestret i Tivoli en af dette Etablissements populæreste Mænd, der ligesom Lumbye'erne og Balduin Dahl har bidraget meget til Musikkens Udbredelse i de bredere Lag af Folket. Hans Kompositionsvirksomhed falder hovedsagelig i den lettere Genre. Han har arrangeret, komponeret og givet Navn til henved 300 Værker. Kendtest er den stadig friske og ofte spillede »Aarhus Tappenstreg« (Op. 204). Foruden Dansekompositioner har han tillige arrangeret og komponeret Musik til en stor Del Teaterstykker, saaledes til E. Bøghs »Fastelavns-gildet«, »Kalifen paa Eventyr«, »Esmeralda« o.s.v. samt til Bournonvilles Ballet »Fra Siberien til Moskow« (Det kgl. Teater 1876). — I større Form var tre Symfonier for Harmoniorkester, som han fremførte i Tivoli 1886—88, og hvoraf navnlig Nr. 2 vakte Opsigt ved sin klare og koncise Form og ved det Herredømme over Blæseorkestrets Virkemidler, som den afslørede hos sin Autor. — DM. 1869. — Træsnit 1867 og 1875.

Søndags-Posten 19. Jan. 1873. Berl. Tid. 19. Dec. 1893. C. A. Clemmensen: Tivoli 1843—1918, 1918.

S. A. E. Hagen (*Sven Lunn**).

Møller, Carl Emanuel, 1844—98, Forfatter. F. 3. April 1844 i Kbh. (Helligg.), d. 3. Maj 1898 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Klædehandler, Kaptajn Carl Adolph M. (1809—64) og Maren Birgithe Schmidt (1816—87). Ugift.

M. blev Student 1863 fra det v. Westenske Institut og studerede et Par Aar Jura. Hans Humør og hans Evner baade som Skribent, Skuespiller og Sanger gjorde ham imidlertid straks til et skattet Medlem saavel af Studenterforeningen som af Studenter-Sangforeningen. Økonomisk velstillet fra Hjemmets Side opgav han derfor

snart enhver Tanke om Embedseksamen og blev i tyve Aar en Forgrundsfigur inden for Foreningslivet, utrættelig optaget af at skrive til alle mulige Fester og spille med i alle mulige Forestillinger. Herunder fandt han i den lidt yngre Villiam Faber (s. d.) baade en nær Ven og en god Medarbejder. M., der 1865 havde debuteret som Visedigter og 1866 som Studenterskuespiller, debuterede 1868 som Studenterkomedieforfatter med den fortrinlige Farce »De Forlovede«, der betegnede en ny Fase i Genrens Historie ved at gaa bort fra det tidligere, rent akademiske Præg og over til kaad Situationskomik. Farcerne (senere bl. a. »Naar Katten er ude —« og »Paa Dandsekursus«) lod sig derfor uden Vanskelighed overflytte fra Studenter-scenen til Folketeatrets eller Casinos Repertoire. M.s Kompagniskab med Faber, som 1873 var begyndt i Studenterforeningen med »Sozodont« og 1874 fortsat med »En Søndag paa Alperne eller Vandmøllen i Appenninerne«, blev derfor snart under Fællesmærket Peter Sørensen til et Medarbejderskab ved disse to Teatre (originale Farcer som »Naar man har Fanden til Morbroder« (1874) og Bearbejdelser eller Lokaliseringer som »Min egen Dreng« (1875) eller »Barn i Kirke« (1878)).

Fabers Død 1883 afsluttede M.s dramatiske Produktion og førte ham ind paa et helt nyt Felt: den bredt anlagte og humoristisk prægede Samtidsskildring. Allerede hans første Forsøg: »Paa Farten. Kjøbenhavnske Billeder i Blendramme« (1884) gjorde saa megen Lykke, at han fra nu af troligt fortsatte, skønt hverken Form eller Stil var kunstnerisk udarbejdet og Tiden hurtigt forældede ogsaa denne Genre. M. holdt sig her ikke blot til Kbh.: »Turistkompagniet« (1889), »Der er Forskjel« (1890) og »Fra Rosenvænget til Amager« (1896), men søgte ogsaa til Provinsen: »Ny paa Egnen« (1887), »Breinholm Badehotel« (1888), »Hotel Dania« (1891), »Navnefættene« (1893) og »Efter levende Model« (1895). For sig selv, endnu læseværdige og med en vis tidshistorisk Værdi, staar hans vittige og skarpe Rids af 80'ernes københavnske Borgerskab og Selskabsliv: »Mørupperne«, 1.—3. Samling (1885—94). Hans sidste Studenterkomedie blev Parodifarce »Médora« (1886), som han skrev sammen med Svend Lembcke, medens »Fra Studenterdagene. Spredte Minder fra Fester og Forestillinger« (1895) er et Tilbageblik paa M.s egen Deltagelse i 60'ernes og 70'ernes Studenterforeningsliv. — En Fjerdedel (ca. 25 000 Kr.) af M.s Formue dannede efter testamentarisk Bestemmelse Carl Møllers Forfatter-Legat, hvis Renter aarlig uddeles til en fortrinnsvis humoristisk Forfatter under 30 Aar. Et Vidnesbyrd fra M.s sidste og ikke alt for lyse Aar om aldrig glemt Sympati for munter Ungdom.

P. Hansen: Kristian Kjøbenhavn, 1882. København 3. Aug. 1890. Literatur-Tidende 1893—94, Nr. 1. Carl Muusmann i Vort Land 4., 11. og 12. Maj 1898, 18. Marts 1912. Samme: Halvfemsernes glade København, 1921, S. 104 ff. Vilhelm Østergaard i Ill. Tid. 15. Maj 1898. Axel Sørensen: Studenter-Sangforeningen, 1889. Samme: Studenterkomedien, 1903. Knud Bokkenheuser: Studenter vi kaldes —, 1920. Carl Dumreicher: Studenterforeningens Historie 1870—1920, I—II, 1934—36.

Carl Dumreicher.

Møller, Carl Johan Anton, f. 1873, Glarmester. F. 7. Juni 1873 i Kbh. (Holmens). Forældre: Skomagersvend Carl Frederik Ferdinand M. (1845—1910) og Albertine Jensine Frederikke Eiberg (1842—1905). Gift 1° 4. April 1897 i Kbh. (Frue) med Marie Petra Clausen, f. 11. Okt. 1871 i Kbh., d. 8. Jan. 1938 sst., D. af Smedesvend Carl Peter Theodor C. (ca. 1846—71) og Inger Jensine Petersen (ca. 1847—72). Ægteskabet opløst. 2° 9. Juni 1914 i Kbh. (b. v.) med Margrethe Frederikke Guldager, f. 16. Aug. 1878 i Varde, D. af Købmand Lauritz Hansen G. og Sophie Kirstine Petersen. Ægteskabet opløst. 3° 27. Febr. 1931 i Kbh. (b. v.) med Christiane Frederikke Marie Sørensen, f. 30. Okt. 1879 i Hagendrup, Bregninge Sogn, d. 11. Dec. 1938 i Kbh., D. af Mejeribestyrer, senere Kusk Hans S. (1852—1918) og Ane Marie Jensen (1852—1928).

M. gik i Hindegades Friskole fra sit 7. til sit 13. Aar. Samtidig maatte han gaa med Aviser om Morgen og var Bydreng hos en Ølhandler, til han seksten Aar gammel kom i Glarmesterlære: 1893 blev han Svend. Han havde en enkelt Vinter modtaget Tegneundervisning i Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere (Oscar Matthiesen), og i Vinteren 1896—97 modtog han 40 Timers Aftenundervisning i Glarmesterlavets Fagskole. Det er al den teoretiske Uddannelse, han har faaet. Som Svend deltog han i den faglige Bevægelse og valgtes 1898 til Formand for Glarmestersvendenes Fagforening, men n. A. fik han Borgerskab som Mester. M.s Speciale blev Glasmosaik og Glasmaleri, og han har paa Legater og Stipendier foretaget Rejser til Frankrig og Italien for at studere dette Speciale. Et Konkurrencearbejde, en Bryllupsrude tegnet af Harald Slott-Møller, skaffede ham Det tekniske Selskabs Medaille og den Dalhoff'ske Præmie fra Industriforeningen. For de blyindfattede Ruder til Kongens Værelse paa Aarhusudstillingen 1909 modtog han Sølvmedaille. Blandt hans mange Arbejder kan for øvrigt nævnes Genforeningsruden paa Rigsdagen, Arbejder ved Marieklostret i Helsingør, Grundtvigskirken, Bispebjerg Hospital o. fl. 1900—28 var han fast ansat som Glarmester ved Kbh.s Raadhus. M. indtog tidligt en førende Stilling i sine

Fagfællers Kreds. 1911—13 var han Formand for Centralforeningen for Glarmestre i Danmark, der senere sammensluttedes med Glarmesterlavet, i hvis Bestyrelse M. fik Sæde. 1905—35 var han Medlem af Haandværkerforeningens Repræsentantskab. I »Glarmestertidende« og forskellige Fagskrifter har han været en flittig Medarbejder med faglige og faghistoriske Emner, bl. a. har han taget Ordet for at faa indrettet et Glarmesterværksted til Den gamle By i Aarhus. M.s Forretning overgik 1928 til Firmaet Carl Møllers Eftf. J. M. Tonsgaard. — Maleri 1921 af L. Tuxen i Familieeje.

Skønvirke, VIII, 1922, S. 152—56. Knud Bokkenheuser: Da man var ung —, 1926, S. 22 f.

Georg Nygaard.

Møller, Carl Marenus, f. 1891, Forstmand. F. 12. Sept. 1891 paa Slemmingegaard, Enslev Sogn. Forældre: Proprietær, senere Ejer og Redaktør af »Horsens Avis« Carl Marenus M. (f. 1856) og Valborg Christine Heilmann (1859—1937). Gift 28. Juli 1923 i Kbh. (b. v.) med Karen Heilmann, f. 25. Maj 1888 i Ejlbjby, Skovby Hrd., D. af Ejer af Vigelsø, Proprietær Johan Frederik H. (1848—1905) og Laura Hansine Jørgensen (1863—1913).

M. blev Forstkandidat 1916, var Assistent ved Landbohøjskolens Skovbrugsafdeling 1919—27 og samtidig Redaktør af »Dansk Skovforenings Tidsskrift« og blev 1927 udnævnt til Professor i Skovbrug ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Som Lærer i Skovbrug har han bidraget til at bringe Skovdyrkningens Teknik i Overensstemmelse med ikke blot de gennem den naturvidenskabelige Forskning vundne Fremskridt, men ogsaa med det praktiske Livs økonomiske Krav. Som Formand for Bestyrelsen for Akts. Junckers Savværk har han ydet en betydelig Indsats for at gøre dansk Bøgetræ anvendeligt i Husbygningsindustrien. Han har bidraget til den faglige Litteratur med talrige videnskabelige Afhandlinger, af hvilke særlig maa fremhæves »Boniteringstabeller og bonitetsvise Tilvækstoversigter for Bøg, Eg og Rødgran i Danmark« (Dansk Skovforenings Tidsskrift, XVIII, 1933). — R. 1938. — Maleri af Elisabeth Ratel 1937.

A. Howard Grøn.

Møller, Casper, 1811—80, Galvanoplastiker. F. 3. Dec. 1811 i Randers, d. 24. Maj 1880 paa St. Hans Hospital, begr. sst. Forældre: Niels Christensen M. og Anna Magdalene Lychter. Ugift.

M. uddannedes som Mekaniker og rejste efter udstaaet Læretid 1833 udenlands. Han blev ude i atten Aar og opholdt sig bl. a. længe i Rom, hvor han med Iver studerede Byens Kunstskatte og lagde sig efter den i Slutningen af 30'erne opblomstrende Gal-

vanoplastik. I syv Aar arbejdede han hos den kendte Galvano-plastiker Braun. Af hans Arbejder fremhæves en galvanoplastisk Gengivelse af en Statue af Homøopatiens Ophavsmand Hahne-mann. 1851 var M. atter i Danmark, hvor han anlagde et galvano-plastisk Etablissement i Kbh. — Tegning af L. Frølich 1850.

Georg Nygaard (C. Nyroþ).

Møller, Catharine, se Frydendahl.

Møller, Christen Vilhelm Victor, 1845—1925, Biskop. F. 29. Maj 1845 i Kbh. (Trin.), d. 12. Jan. 1925 i Odense, begr. sst. Forældre: Cand. theol., senere Sognepræst i Stenmagle Henrik Christopher Hegelund M. (1814—80) og Jensine Caroline Emilie Lytken (1814—97). Gift 4. Maj 1870 i Kbh. (Frue) med Henriette (Henny) Marie Groth, f. 2. Okt. 1847 i Kbh. (Holmens), d. 23. Marts 1928 i Odense, D. af Sekondløjtnant i Marinen, senere Kaptajnløjtnant Eiler Peter Christoffer Munthe G. (1821—67) og Margrethe Marie Boye (1827—1903).

M. blev Student 1863 fra Aalborg, teologisk Kandidat 1868 og n. A. personel Kapellan i Ringsted. Han var i sin Ungdom stærkt paavirket af Rasmus Nielsens Filosofi og kom herigennem i et nært Forhold til den grundtvigske Retning, men stillede sig altid venligt til de andre Sider inden for vor kirkelige Udvikling. 1874 blev han residerende Kapellan og 1883 Sognepræst ved St. Pauls Kirke i Kbh.; han var her meget virksom for Menighedsarbejdets Fremme. Ved Siden af sin Præstegerning arbejdede han paa forskellig Maade i Skolevæsenets Tjeneste, særlig for Religionsundervisningen; han tog gentagne Gange Ordet for, at der skulde tildeles denne en rigeligere Plads i de lærde Skoler, ligesom det var med disses Elever for Øje, at han 1877 begyndte en Børnegudstjeneste i Bethesda. 1883 blev han fast Censor ved Lærer- og Lærerindeksamen og n. A. Eksaminator i Religion. Af Hensyn til denne Virksomhed søgte og fik han 1891 det lidet besværlige Gamborg Sognekald paa Fyn; da Seminarieloven af 1894 forandrede Forholdene, blev han 1896 kaldet til Sognepræst ved St. Peders Kirke i Slagelse. 1905—15 var han Biskop i Aalborg. — 1879—83 redigerede M. »Sædemanden«. Af hans øvrige Forfattervirksomhed kan nævnes hans Arbejder for den bibelhistoriske Undervisning: »Lærebog i Bibelhistorien for Elementærskolen« (7. Opl. 1913), »Bibelhistorie for Folkeskolen« (1892) og »Bibelhistorie for Seminarier og højere Skoler« (1891); endvidere »Har Forsagelsens Ord Ret til at lyde i Menighedens Bekjendelse?« (1888), »Minder om Børnegudstjenesten i Bethesda« (1889), »Guds oprindelige Aaben-

baring, en Fortolkning for læge Kristne til 1. Mosebogs 3 første Kapitler« (1892), »Salomos Højsang« (1896), »Den gamle Pagts Psalmer« (1904—06) og »Vor Herres Jesu Kristi Opstandelse og Himmelfarts Historie uddraget af de fire Evangelier« (1918). Han var Forfatter af flere Smaafortællinger, saaledes den paaskønnede Børnebog »Tude-Søren og Kammerater« (1888). — R. 1891. DM. 1906. K.² 1908. K.¹ 1915. — Maleri af A. Bredsdorff i Budolfi K. i Aalborg. Træsnit 1889.

Sorø Amtstidende 7. Nov. 1905 og 20. Okt. 1915. Aalborg Amtstidende 28. Maj 1915. Kirken og Hjemmet 21. Nov. s. A. Fyns Tidende 13. Jan. 1925. Dansk Kirkeliv, s. A., S. 224—32.

V. Schousboe (A. J. Rud*).

Møller, Christen, f. 1886, Germanist. F. 11. Juni 1886 i Heldum ved Lemvig. Forældre: Gaardejer Hans Henrik Møller (1838—1917) og Maren Bak Nielsen (1846—1930). Gift 13. Okt. 1929 i Brabrand med Erna Rosalie Anna Lund, f. 8. Febr. 1886 i Kbh. (Johs.), D. af Snedkermester Carl Andreas L. (f. 1859) og Emma Emilie Møller (f. 1859).

M. uddannedes først til Landmand, gennemgik 1906—08 de Brockske Handelsskoler og blev 1910 Student fra Lang & Hjorts Kursus. 1915 tog han Skoleembedseksamen med Hovedfag Tysk, Bifag Fransk og Engelsk. I de følgende Aar var han Lærer ved Købmandsskolen og Handelshøjskolen; han deltog 1926 i Konkurrencen om Professoratet i Tysk efter Chr. Sarauw, blev Dr. phil. 1927, Docent ved Universitetsundervisningen i Aarhus 1928, Professor i Tysk ved Aarhus Universitet 1934; Direktør for den handelsvidenskabelige Lærestalt i Kbh. 1938. M. begyndte Universitetsstudiet tilskyndet af sin Interesse for de moderne Sprog, som ogsaa paa heldig Maade præger hans Disputats, »Træk af de romanske Sprogs Indflydelse paa Nygermansk«, I (1927), hvor han paa bred Basis behandler de romanske Ords Lyd og Form i Tysk, Hollandsk, Dansk og Svensk fra ca. 1500 til Nutiden. Bogen beskæftiger sig ogsaa udførligt med pseudoromanske Nydannelser i de germanske Sprog. Principperne for disse Studier fremstilles i Afhandlingen »Zur Methodik der Fremdwortkunde« (1933). I det interessante lille Skrift »Lyd og Forestilling i syntetiske og analytiske Sprog« (1929) polemiserer M. mod Otto Jespersens Opfattelse af »Fremskridt i Sproget«, og han tager i »Thesen und Theorien der Prager Schule« (1936) skarpt Afstand fra de moderne sprogfilosofiske Teorier. M. har redigeret »Berlingske Ordbøger« og forfattet nogle Afhandlinger og Lære-

bøger. Han var Formand eller Bestyrelsesmedlem i en Række kulturelle Foreninger i Aarhus.

Univ. Progr. Nov. 1927, S. 163 f.

H. Bach.

Møller, Hans Christian, 1834—1907, Prædikant og Forfatter. F. 23. Okt. 1834 i Neksø, d. 16. Dec. 1907 i Rønne, begr. sst. Forældre: Daglejer Hans Peter M. (1804—49) og Karen Kirstine Jensdatter (1806—74). Gift 28. April 1858 i Ibsker med Elisabeth Kirstine Jensen, f. 24. Febr. 1828 i Vester Marie, d. 25. Okt. 1911 i Rønne, D. af Arbejdsmand Jens Ipsen (1800—39) og Kirstine Margrethe Hansdatter (1797—1841).

M. blev oplært som Smed, kom i Forbindelse med den af Præsten P. C. Trandberg vakte frikirkelige Bevægelse paa Bornholm og oplevede efter lang Tids aandelig Søgen et Gennembrud Langfredagmorgen 1864. Denne for M.s Liv afgørende Oplevelse var formidlet ved Læsningen af den svenske Lægprædikant Carl Olof Rosenius' Skrifter og kan karakteriseres som en Vished om den absolut betingelsesløse Naade. Om end M. endnu nogle Aar drev sit Smedehandværk, blev det dog Gerningen som Lægprædikant, der helt optog ham. M. havde 1864 modtaget Ordination hos Fripræsten N. P. Grunnet i Kbh. og søgte Raad og Vejledning hos Rosenius, hvad der medførte et Brud med Trandberg. Fra 1865 begyndte M. at udgive Maanedtsbladet »Budskab fra Naadens Rige«, 1868 stiftedes med M. som Formand Bornholms Forening til Evangeliets Fremme, en Virksomhed, der n. A. udvidedes under Navnet Luthersk Missionsforening til Evangeliets Fremme i Danmark, hvis Medlemmer kaldtes »Møllerianere« eller »Bornholmere«. Foreningens Maal var paa Grundlag af den lutherske Bekendelse at virke til Vækkelse inden for Folkekirken. I det første Slægtled var Forholdet til Folkekirken gennemgaaende gensidig ufordrageligt, senere er det dog blevet kendeligt mildnet. Omkring 1890 gav indre Stridigheder om den rette Forstaaelse af Læren Anledning til en Splittelse, og de utilfredse Medlemmer dannede Evangelisk luthersk Missionsforening. — M. var en flittig Prædikant baade med Mund og Pen, bl. a. oversatte han Rosenius' Artikler under Titlen »Hemmeligheder i Lov og Evangelium« (I—IV, 1867—79). De litterære Vidnesbyrd om de bevægede Stridigheder, M. blev indfiltret i, viser ham som en villiestærk, handlekraftig Personlighed med den ensidige Begrænsnings Styrke. — Kultegning af Peter Møller ca. 1885 i Familieeje. — Gravsten med Bronze-medaille af Axel Hansen 1908.

Luthersk Missionsforening 1868—1918, 1922. Karl M. Kofod: Den bornholmske Vækkelsesprædikant P. C. Trandberg, 1925. Michael Neiiendam: Frikirker og Sekter, 1927, S. 374—404. M. K. Zahrtmann: Borringholms Historie, II, 1935, S. 329 f.

Michael Neiiendam.

Møller, Christian Hansen, 1804—88, slesvigske Stænderdeputeret. F. 24. Febr. 1804 i Rødekro, Rise Sogn, d. 18. Aug. 1888 paa Jørgensgaard ved Aabenraa, begr. i Rise. Forældre: Gæstgiver Jens Christian M. (1766—1812) og Elisabeth Hinrichsen (1767—1844). Ugift.

M. fik en tysk Opdragelse. Efter Faderen arvede han Rødekro og en Gaard i Brunde, men solgte 1844 begge Dele og købte en anden Gaard i Brunde, samlede ved Magelæg sine splittede Jorder og byggede sig Gaarden Skovgaard, paa hvilken han drev et Mønsterlandbrug. 1852 valgtes han til Stænderdeputeret for 4. slesvigske Landvalgdistrikt og tilhørte det danske Mindretal i Stænderforsamlingen i Flensborg 1853. M. var det eneste dansksindede Medlem af Forfatningsudvalget, der skulde behandle Regeringens Udkast til Slesvigs Særforfatning og Sprogordning. Han blev ignoreret i Udvalget, sad ikke i Underudvalgene, hvorfor han udarbejdede en Minoritetsbetænkning, der med enkelte Modifikationer sluttede sig til Regeringens Udkast. M. modsatte sig Majoritetens Forslag om at skille Sprogordningen fra Forfatningen, ligesom han ivrigt gik i Brechen for Regeringsforordningerne om Jagtfrihed og Oprettelse af en Appellationsret for Slesvig. 1854 valgtes han til Stændersuppleant, 1860 atter til Deputeret og mødte i den korte Samling 1863. 1865 henvendte Slesvigholsteneren Hansen-Grumby sig til M. om Støtte i en Aktion mod Preussen, men denne afslog Opfordringen. Han var Medlem af Aabenraa Herredsråd. 1876 solgte han Skovgaard og købte Jørgensgaard ved Aabenraa, hvor han døde efterladende betydelige Legater til trængende i Rise Sogn. — Kammerråd 1862. — Litografi fra Tegner & Kittendorff 1856.

Fr. Barfod: Dansk Rigsdagskalender, 1856, S. 197. Stændertidende 1853 og 1860.

Gudrun Nissen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Møller, Christmas, se Christmas Møller.

Møller, Conrad Christian, 1843—1926, Pianofabrikant. F. 18. Aug. 1843 i Kbh. (Trin.), d. 10. Jan. 1926 paa Frbg., begr. i Søllerød. Forældre: Hofpianofabrikant H. P. M. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 19. April 1872 i Kbh. (Holmens) med Agnes Ida Cathrine Lythans, f. 4. Aug. 1849 paa St. Croix, d. 20. April

1913 i Trørød, D. af Dyrlæge Frederik Vilhelm L. (d. 1859) og Agnes Lucretia England.

M. blev Student 1862 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog n. A. Filosofikum og Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt. Han læste et Par Aar, men fra 1866 uddannede han sig i Pianofaget for at kunne indtræde i Hornung & M.s Pianofabrik, som Broderen Frederik M. (s. d.) var Indehaver af. Han gik først i Snedkerlære, uddannede sig derefter paa Malmsjøs Pianofabrik i Göteborg og indtraadte 1878 i det fædrene Firma. Ved Siden af den praktiske Virksomhed her deltog M. flittigt i Livet inden for Studenterforeningen, i hvis Bestyrelse han sad i mange Aar; bl. a. gjorde han et stort Arbejde som Arrangør ved Foreningens og Sangforeningens Fester. Ved den store Musikfest i Tilknytning til Udstillingen 1888 var M. ligeledes meget virksom ved Arrangementet. Hans ualmindelige Talent som vittig Viseforfatter udnyttedes især inden for Studenternes Kreds, hvor Mærket —nkl var højt skattet; men ogsaa til Ernst Bojesens Aarsrevy »Oldfux« har han ydet mange Bidrag. Til Farcen »Jokum«, der længe hørte til Folke-teatrets Repertoire, har M. skrevet Viserne. Et Udvalg af —nkl's Viser er udgivet som Manuskript for Venner. — Portrætteret paa Maleri af E. Henningsen: Fest paa Salen 1910, i Studenterforeningen.

Povl Drachmann: Hornung & Møller Aktieselskab, Kgl. Hof-Pianofabrik 1827—1927, et Jubilæumsskrift, 1927. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie 1820—70, II, 1898 (se Registeret). Carl Dumreicher: Studenterforeningens Historie 1870—1920, I—II, 1934—36. Carl Møller: Fra Studenterdagene, 1895. Axel Sørensen: Studenter-Sangforeningen 1839—1889, 1889. Samme: Studenter-Sangforeningen 1889—1914, 1939. Nationaltidende 18. Jan. 1926.

Georg Nygaard.

Møller, Eggert Hugo Heiberg, f. 1893, Læge. F. 23. Okt. 1893 i Kbh. Forældre: Apoteker, Næstformand i Sundhedsstyrelsen Hans-Jacob M. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Dec. 1919 i Kbh. med Irnelin Nielsen, f. 9. Dec. 1891 i Kbh., D. af Komponisten Carl N. (s. d.) og Billedhuggerinden Anna Marie Brodersen (se Nielsen, Anne Marie (Carl)).

M. blev Student 1911 fra Metropolitanskolen og medicinsk Kandidat 1919. Efter Kandidattjeneste paa forskellige Hospitaler og Assistenttjeneste paa Rigshospitalets Poliklinik var han 1923—24 klinisk Assistent ved Rigshospitalets Afd. B og 2. Reservelæge der 1924—26, Associate in Medicine ved The Rockefeller Institute for Medical Research i New York 1926—28, 1. Reservelæge ved Rigshospitalet 1928—32, Overlæge ved Finseninstitutets medicinske Afdeling 1933—34. Han blev Professor i intern Medicin ved Kbh.s

Universitet 1933, Chef for Rigshospitalets medicinske Poliklinik 1934 og s. A. for den dertil knyttede Afd. P. — Allerede 1925 blev M. Dr. med. for Afhandlingen »Kliniske Undersøgelser over Basalstofskiftet ved Sygdomme i Skjoldbruskkirtlen«, og fra 1928 praktiserer han som Specialist i interne Sygdomme, særlig Hjerter-, Nyre- og Stofskiftesygdomme. Han deltog to Gange i Professorkonkurrence, Maj 1931 med en Forelæsning om Coma diabeticum og Sept. 1933 (Medicinsk Behandling af Basedows Sygdom med særlig Henblik paa Jodbehandling), efter hvilken sidste Konkurrence han udnævntes til Professor. Han er Fagredaktør (Stofskiftesygdomme) ved »Nordisk medicinsk Tidsskrift« fra 1931, Medlem af Cancerkomiteen fra 1934 og Medlem af Redaktionen af »Acta medica Scandinavica« fra 1935. M.s Forelæsninger vidner om klar Fremstillingsevne og omfattende Viden. Han har skrevet en stor Mængde Afhandlinger, særlig om Basedowsygdommen og Nefritis. Endvidere en halvpopulær Bog, »Vore indre Sygdomme« (1931). Han er Medlem af Forretningsudvalget i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse og Præsident i Medicinsk Selskab fra 1938.

Univ. Progr. Nov. 1925, S. 106.

Axel Borghjærg.

Møller, Niels Henrik Ejler, 1871—1938, Seminarieforstander. F. 30. Aug. 1871 i Ringsted, d. 1. April 1938 i Kbh., begr. i Lyngby (Sorgenfri Kgd.). Forældre: Kapellan, senere Biskop Christen M. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Okt. 1894 i Gamborg med Anne Margrethe Jørgensen, f. 20. Maj 1867 i Gamborg, d. 9. Sept. 1937 paa Hareskov Sanatorium, D. af Gaardfæster Christen J. (1827—1915) og Bodil Madsdatter (1821—1905).

M. dimitteredes 1890 privat til Universitetet. Han begyndte at studere Filosofi, men opdagede under et Skolevikariat i Faaborg, at praktisk Skolegering laa godt for ham, blev Seminarist 1893 fra Jelling og fik Ansættelse ved Mulernes Realskole i Odense, hvor han underviste til 1905. Samtidig med sin Lærergerning udfoldede han en betydelig Forfattervirksomhed, skrev et Par Drengébøger »Kios-Johannes« (1893) og »Barrikadedrengen« (1904) og udgav en Række historiske Lærebøger, som vandt stor Udbredelse, saaledes »Danmarks Historie. Til Brug i Folkeskolen« (1900), »Nordens Historie« (1902), »Verdenshistorie for Mellemskolen« (1904) o. fl. 1905 købte han Odense Seminarium, der 1896 var smeltet sammen af Odense Kvindeseminarium, oprettet 1880 af Julie Hein, og Odense Seminarium, stiftet 1891 af C. J. Busk og V. Yderik. Som Seminarielærer havde M. Litteraturkundskab og Undervis-

ningsmetodik som Hovedfag. Han forstod at forene Inspiration med Metode. Selv grebet af sit Emne vakte han sine Elevers Sans for Form og Skønhed, trak Hovedlinier op og fastslog Hovedpunkter. Det laa ham paa Hjerte at udsende Lærere, der var praktisk vel forberedte til deres Gerning. I den Forbindelse kan nævnes hans Pjece »Om Oplæsning i Børneskolen« (1914), hvori han giver Anvisning paa Fremgangsmaader, som han har slaaet til Lyd for ved Foredrag og Demonstrationer. Seminariet, som han ledede, de første Aar sammen med Busk og senere alene indtil 1936, voksede stærkt under hans Bestyrelse, og 1908 udvidedes det med et Forskoleseminarium. M. var ikke saa lidt af en Kunstnernatur. Han har skrevet Skuespillene »Da de kom hjem« (1918) og »Hjemmets Aand« (1920), der begge er opført paa Odense Teater. Hans Kunstnersind har ogsaa givet sig Udslag i hans Interesse for Elevskuespil og i det hele i hans Færd som Lærer. — R. 1920.

Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 313 f.; IV, 1914, S. 233—35. Odense Seminariums Elevforenings Aarsskrift, 1936, S. 4—14.

Chr. Buur.

Møller, Eli(ne), f. 1863, Læge. F. 9. Dec. 1863 i Sejling ved Silkeborg. Forældre: Sognepræst Frederik Ditlev M. (1814—92) og Jutta Kunigunde Bojsen (se Bojsen-Møller, Jutta). Gift 5. Juni 1913 i Kbh. (Holmens) med Læge, senere Overlæge ved Kbh.s Amtssygehus i Gentofte, Dr. med. Alfred Theodor Helsted, f. 1. Jan. 1870 i Kbh. (Garn.), Søn af Skomagermester Niels Peter H. (1837—1933) og Beate Weber (1842—1909).

Traditionerne fra Barndomshjemmet tro var E. M. tidligt interesseret i Pædagogik og Kvindesagens Fremme, dog uden at miste sin Kvindelighed; medens hun 1884—86 var Lærerinde paa Vældegaard Kvindeskole ved Gentofte, forberedte hun sig til Studentereksamen, dimitteredes privat 1887 og begyndte at studere Medicin, fortsættende som Lærerinde sst. til 1889; Lægeeksamen tog hun 1895. Ganske naturligt interesserede hun sig særlig for Kvindesygdomme og Fødselshjælp og samlede sig nu Uddannelse ved forskellige københavnske Hospitaler, bl. a. Kommunehospitalet, fra hvis Sektionsstue hun skrev en grundig og selvstændig Afhandling om en speciel Lejringsmaade af fødende kaldet Walchers Hængeleje (Bibl. f. Læger, 8. Rk., II, 1901, S. 410—42), og derefter paa Fødselstiftelsen i Amaliegade 1902—03 hos Leopold Meyer, paa hvis Tilskyndelse hun udarbejdede sin Disputats om »Partus præmaturus artificialis ved mekanisk Misforhold«, som forsvarede 1906 for Doktorgraden. Med dette Arbejde, der baade var af videnskabelig Interesse og til praktisk Nytte, omhandlende

Fødselsoperationer, der afbryder Svangerskabet paa et Tidspunkt, hvor Fosteret er levedygtigt, blev E. M. den første kvindelige Dr. med. Efter en Udenlandsrejse var hun 1907—10 Reservekirurg ved Afd. C. paa Frederiks Hospital og Rigshospitalet hos Rovsing, som fik stor Betydning for hendes Udvikling. Derefter oprettede hun, der havde praktiseret i Kbh. siden 1899, en Privatklinik for Kvindesygdomme og Fødsler, hvor hun ved sin solide Dygtighed udfoldede en stor og skattet Virksomhed til 1924. Af hendes litterære Arbejder skal i øvrigt nævnes det klart skrevne Afsnit om Sygdomme i de kvindelige Kønorganer i »Nordisk Lærebog i Kirurgi«, III, 1922, S. 154—230 i Samarbejde med Ægtefællen A. Helsted, samt et Arbejde fra Privatklinikken om primær Sterilitet i »Festskrift til Thorkild Rovsing« 1922. Sin Lærervirksomhed forblev hun tro; ved Statens Lærerhøjskole underviste hun i Anatomi 1900—07 og 1910—11, og ganske selvfølgerigt blev hun med sin brede menneskelige Indstilling og store Indfølelse over for Kvinder en Banebryder i Oplysningsarbejdet ved de vejledende Forelæsninger over seksuel Hygiejne, hun holdt for kvindelige studerende ved Kbh.s Universitet til 1934. Desuden holdt hun i ca. ti Aar Foredrag ved Kbh.s Kommunes Fortsættelseskursus om Kvindehygiejne og Moderskab og var Statens Censor i Anatomi og Fysiologi ved Husholdningsseminarierne. Foruden i Kbh.s Lægeforening, Den liberale Venstreforening, Dansk Kvindesamfunds Fællesstyrelse og fl. a. var hun Medlem af Bestyrelserne af forskellige Foreninger til Hjælp for Kvinder. Et varigt Minde om sin glødende Interesse for Kvindernes Vel har E. M. sat sig ved Opførelsen af Kvinderegensen 1930—32 med Bolig for 56 kvindelige studerende; hun startede Indsamlingen til den i Efteraaret 1929 og har siden været Formand i dens Eforat. — F.M.G. 1932. — Maleri af P. Mønsted 1915 og af M. E. Havning 1934.

Ugeskrift for Læger, 1906, S. 402—07. Hospitalstidende, 1906, S. 729—33. Bibliotek for Læger, XCVIII, 1906, S. 301 ff. Studenterne fra 1887, 1912, S. 158. Kvindernes Aarvog, 1912, S. 51 ff. Olga Eggers: Kendte Danske Kvinder 1934, 1934, S. 95. Haandbog for Studenter, 1938, S. 303 f.

Otto C. Aagaard.

Møller, Erik, f. 1879, Historiker, udenrigspolitisk Skribent. F. 7. Jan. 1879 i Gylling. Forældre: Sognepræst Otto M. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Marts 1912 i Gylling med Oversætterinden Aslaug Mikkelsen (se Møller, Aslaug).

M. blev Student 1899 fra Horsens, cand. mag. med Historie som Hovedfag 1908. I London s. A. samlede han i det engelske Rigsarkiv Stof til en original og overbevisende Afhandling i »Histo-

risk Tidsskrift« 1912 »England og Danmark-Norge 1807«. I øvrigt var dette Ophold i England, ligesom de senere i England og Tyskland, væsentlig viet Studiet af Samtidens Historie og Politik, hvorom M. har erhvervet sig en enestaaende Viden. 1914—22 var han — med en Afbrydelse 1918—19, da han var Pressekonsulent ved det danske Gesandtskab i London — Lærer ved Østersøgades Gymnasium; men efterhaanden optoges han mest af sin Forfattervirksomhed. 1910—13 var han udenrigspolitisk Medarbejder ved »København«; han skrev Artikler til »Illustreret Tidende« og »Ugens Tilskuer« og var dansk Korrespondent for »Times« 1916—18 og 1918—31. Han udgav 1915 »Fredsbrudet 1914«, 1916 »Britisk Politik. Fire Hovedlinjer«, og han bidrog til Gyldendals Verdenshistorie med Størsteparten af Slutningsbindet »Hundrede Aars Verdenspolitik« (1921). 1921—34 var han »Berlingske Tidende«s udenrigspolitiske Redaktør, 1934—35 Medarbejder ved dets Morgenudgave. 1934 udgav han »Femten Aar fra Freden«, en udførlig, skildrende og ræsonnerende Gennemgang af Aarene siden Versailles. 1938 kom som anden Udgave »Nitten Aar fra Freden«, hvor Fremstillingen var ført ned til det paagældende Aar. I dette fra Indholdets og Formens (navnlig Kompositionens) Side lige fremragende Værk har M. ligesom ved sin Journalistik saa at sige nygrundet dansk udenrigspolitisk Forskning og Kritik. Erkendelsestrang og nøgternt Skøn er hans mest iøjnefaldende Egenskaber, men bag ved ligger dyb human Interesse og Fædrelandssind.

Paul Læssøe Müller.

Møller, Ernst Johannes, 1860—1916, Retslærd, filosofisk Forfatter. F. 19. Juni 1860 i Middelfart, d. 19. Okt. 1916 i Kbh., Urne paa Tibirke Kgd. Forældre: Købmand, Revisor Peter Hansen M. (1826—84) og Caroline Vilhelmine Christensen (1827—85). Gift 30. Okt. 1888 paa Frbg. med Alexandra Tonia Harriet Richardt, f. 20. Aug. 1862 i Kbh. (Frels.), d. 7. Juli 1934 i Ordrup, D. af Rebslagermester Andreas Jørgensen R. (1825—90) og Karen Sophie Jensen (1837—89).

M. blev Student 1877 fra Schneekloths Skole og tog juridisk Eksamen 1883, blev Overretssagfører i Kbh. 1887, 1900 Højesteretssagfører. Da han i »Tidsskrift for Retsvidenskab« 1891 offentliggjorde sin første store Afhandling »Bemærkninger om Panterettens Begreb«, havde han saaledes allerede flere Aars Arbejde i det praktiske Retsliv bag sig. Den Lyst, han straks efter sin Eksamen havde følt til at gaa i Gang med et videnskabeligt Arbejde, trængte han, som han meddeler i sin Doktorbiografi, tilbage, fordi

han efter sin egen Mening ikke kunde behandle juridiske Problemer fyldestgørende uden praktisk Erfaring. Det var først, da han gennem sin praktiske Gerning var blevet tryk i sin Arbejdsmaade, at han traadte frem som Skribent. Den Afhandling om Pantrettens Begreb, hvormed han begyndte, og hvis Emne han kort efter paa ny tog op til udvidet og mere indgaaende Behandling i sin Doktordisputats: »Dækningsadgang eller Fordringsret« (1892), var et Indlæg i den videnskabelige Strid om Panterrettens Væsen. Han stillede sig her det Spørgsmaal: hvad Betydning faar det, om man vælger den ene eller den anden af de stridende Opfattelser? Hvilken Indflydelse vil det øve paa Løsningen i de mange praktiske Konflikttilfælde, der kan opstaa under Livets Gang? Kun derigennem mente han man kunde naa til en Afgørelse af, hvilken Anskuelse der var den rette. Og med megen Skarpsindighed og juridisk Fantasi gennemførte han sin Undersøgelse, der, hvad enten man er enig med ham i hans Grundsyn eller ej, utvivlsomt indeholder rige Bidrag til Løsning af Panterrettens Problemer. Paa samme Maade søgte han i sit andet Hovedværk paa Tingsrettens Omraade »Tinglysning« (1897) og den Aaret forinden udgivne Afhandling om samme Emne: »Godtroenhedserhvervelser med Hensyn til fast Ejendom« at prøve Værdien af to stridende Opfattelser gennem deres praktiske Konsekvenser. Det var den Grundtanke, der ligger bag den dansk-norske Tinglysningsordning, han stillede op mod det Princip om Grundbøgenes offentlige Troværdighed, hvorpaa den tyske Ordning bygger, og Afgørelsen faldt efter hans Anskuelse afgjort ud til Fordel for den første. Foruden en indgaaende Skildring af den dansk-norske Tinglysningsordning indeholder ogsaa dette Værk en Fylde af Bidrag til Løsning af Enkeltspørgsmaal. Et beslægtet Problem havde han for øvrigt kort forinden behandlet i sin store Afhandling: »Ogsaa lidt om Løsereoverdragelse efter dansk (og til Dels norsk) Ret« i »Tidsskrift for Retsvidenskab« 1896. Ind imellem disse store, tingretlige Arbejder havde han 1894 udsendt et Værk om et obligationsretligt Emne, »Forudsætninger«, vel nok hans betydeligste. Over for den af den kendte tyske Jurist Windscheid fremsatte subjektive Forudsættningsteori søgte han paa Grundlag af et omfattende Materiale af Rets-tilfælde at opstille og begrunde en objektiv Forudsættningsteori med indgaaende Behandling af en Række typiske Forudsættningstilfælde. Julius Lassen udtaler i sin Nekrolog over M., at dette Arbejde inden for den overordentlig rige Litteratur om Emnet utvivlsomt er det betydeligste næst efter Windscheids grundlæggende Fremstilling.

Naar man erindrer, at denne omfattende juridiske Produktion — M. skrev desuden i disse Aar forskellige mindre Afhandlinger og udgav 1892 en nærmest populær Bog om »Nævninger« — blev til i et Tidsrum af seks—syv Aar, samtidig med at M. udøvede sin daglige Gerning som Sagfører, forbavses man over den store videnskabelige Frodighed, der her lægger sig for Dagen. Men med Bogen om »Tinglysning« slutter ogsaa i det væsentlige hans juridiske Værker. Han udgav endnu 1902 sin Bog »Landstingsopløsning«, et stærkt polemisk, paa flere Punkter vittigt, Indlæg i den statsretlige Debat om de kongevalgte Landstingsmænds Stilling, hvor han over for Henning Matzen med Styrke hævdede, at deres Mandater maatte ophøre ved Landstingets Opløsning, og 1912 »Konkret Retsundervisning«, fremkaldt af hans Virksomhed ved Universitetet. Men hans granskende og søgende Aand vendte sig nu mod andre Egne. I Tilslutning til hans første Ungdoms stærke Interesse for psykologiske og filosofiske Problemer var det i den sidste Del af hans Liv navnlig disse Emner, der blev Genstand for hans Produktion. Ogsaa for nordisk Filologi havde han interesseret sig fra ung, og 1901 udgav han »Dansk Sprogavl. Tanker og Fantasier«. Bogen, der var et Indlæg for rationel Sprogdrift, udkom anonymt under Mærket Per Sprogild og vakte ikke ringe Opmærksomhed i Fagkredse (jfr. Otto Jespersen i »Tilskueren«, 1902, S. 185—204).

1908 var M., samtidig med at han vedblev at virke som Sagfører, blevet knyttet til Universitetet som Docent i praktisk Jura, en Stilling, han beholdt til sin Død. Om hans Virksomhed som Lærer siger Julius Lassen, at den »blev højt skattet af de fremmelige mellem hans Disciple«. Den Begrænsning, der antydes her, forstaar man, naar man ser de Krav, som M. i »Konkret Retsundervisning« mener at maatte stille til Studenternes Medvirken. Dem har Flertallet af dem næppe kunnet opfylde. M. havde næppe heller Evne til at fængsle ved mundtlig Fremstilling.

Det er M.s Undersøgelser inden for Formueretten og de Bidrag til juridisk Metodelære, der findes spredt i hans forskellige Arbejder, særlig i Slutningen af »Tinglysning«, som vil bevare hans Navn. Han havde som Retsforsker i særlig Grad sit eget Præg; der er ingen anden i vor Litteratur, der ligner ham. Skønt hans Livsgerning i Hovedsagen kom til at ligge i det praktiske Liv, er hans Produktion dog udpræget teoretisk. Det er ikke hans Maal at give en Fremstilling, der kan være til umiddelbar Nytte for Praktikere, heller ikke først og fremmest at give en Skildring af gældende Ret paa de Omraader, han beskæftiger sig med. Det er selve Rets-

tænkningen, der fængsler ham, Prøvelsen af de juridiske Begreber paa Virkeligheden og Dannelsen af nye og rigtigere Begreber, naar de bestaaende viser sig ikke at slaa til. Til denne Opgave medbragte han foruden stor Skarpsindighed en frodig, juridisk Fantasi, næret af hans Gerning i Praksis, og en overordentlig Grundighed. Paa den anden Side levede han saa stærkt i sin egen Tankeverden, at hans Resultater ofte har svært ved at finde almindelig Tilslutning. Og den brede og tunge Form, hvori de fleste af hans Arbejder fremtræder, gør det ofte vanskeligt at tilegne sig dem. Pointerings Kunst magtede han ikke.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1892, S. 116—19. Jul. Lassen sst. 1917, S. 210 ff. Mindeblade om Ernst Møller, 1917. Frantz Dahl: Juridiske Profiler, 1920, S. 71—76. Samme i Festskrift i Anledning af 200-Aarsdagen for Indførelsen af juridisk Eksamen ved Københavns Universitet, 1936, S. 236 ff.

O. K. Magnussen.

— Ved Siden af sin juridiske Virksomhed var M. stærkt interesseret i Spørgsmaal vedrørende metodisk »Sjælerøgt«. Hos den oldkinesiske Mystiker og Moralist Laotse (»Oldmester« kalder M. ham) fandt han Synspunkter anlagt, der supplerede med buddhistiske Leveforskrifter afgav det teoretiske Grundlag for hans Overbevisning om, at Mennesket som »tankestyret Energi« er i Stand til at øve et langt større Herredømme over sin sjælelig-legemlige Eksistens, end det ofte antages, en Overbevisning, der styrkedes hos ham bl. a. ved Beretninger fra den amerikanske Bevægelse »The new thought« (»Den ny Lystro«). 1909 udgav han »Oldmester og hans Bog »Kristendom« før Kristus. En Redegørelse og en Gengivelse«, der giver en Fremstilling af Laotses religiøse Tanker og praktiske Levevisdom og desuden en »Gengivelse« (ikke Oversættelse) af hans Skrift »Tao te king«. Foruden Artiklerne »Buddha og den etiske Lov«, »Fra Buddhismen« (begge i Samstyre, VI, 1911), »En Hjernebygger« (Ugens Tilskuer, II, s. A., ogsaa i Samtiden, s. A.) og »En dansk Mystiker« [H. C. A. Bjerregaard, se III, S. 175 f.] (Vor Tid, I, 1914—15) har han skrevet 1. Del af et større, uafsluttet Værk: »Inderstyre« (1914), der, som angivet i Undertitlen, indeholder en Anvisning paa »Veje og Midler for Herredømmet over de indre Kræfter og for sjæleligt Fremarbejde«.

Sev. Christensen i Ugens Tilskuer, V, 1915, S. 360 ff. Axel Dam i Mindeblade om E. J. M., 1917, S. 19—23.

S. V. Rasmussen.

Møller, Frederik Anton Christian, 1837—1919, Veterinær. F. 21. Nov. 1837 i Hundslev ved Kerteminde, d. 22. Juli 1919 i Fredens-

borg, begr. i Asminderød. Forældre: Gaardejer Carl Ludvig M. (1809—47) og Dorteia Sophie Aagaard (1815—1905). Gift 11. Nov. 1865 i Kerteminde med Grethe Eleonore Brandt, f. 5. April 1847 i Kerteminde, d. 8. Sept. 1903 paa St. Hans Hospital, D. af Købmand, senere Kæmner, Kancelliraad Ove Juel B. (1821—91) og Maren Jensine Caroline Lange (1825—1914).

M. bestyrede sin tidligt afdøde Faders lille Landejendom til sit 23. Aar, paabegyndte saa Veterinærstudiet og tog Dyrslægeeksamen 1863. N. A. deltog han i Krigen; sine Krigserfaringer meddelte han i »Tidsskrift for Veterinairer« 1865. Han nedsatte sig derefter som praktiserende Dyrslæge, først en kort Tid i Kerteminde, derefter i Rynkeby. Da Kbh.s nye Kvægtorv aabnedes 1879, blev M. udset til at overtage Dyrslægestillingen. Kødkontrol var dengang i det væsentlige ukendt her hjemme, og M. havde som alle sine samtidige kun faaet en mangelfuld patologisk-anatomisk Uddannelse. Han havde saaledes ingen særlige Forudsætninger for at kunne varetage den meget krævende Gerning, der yderligere vanskeliggjordes ved Slagternes modvillige Indstilling over for Kødkontrol. Paa en længere Udenlandsrejse 1881 fik M. Kendskab til Kødkontrol i Tyskland, Schweiz, Holland, Belgien og England. 1883 udnævntes han til Overdyrslæge ved Slagtehusene, der efterhaanden udvikledes til en meget omfattende Institution, hvor ogsaa Dyrslæger fik Lejlighed til at uddanne sig i praktisk Kødkontrol, hvilket har betydet meget for Kødkontrollens hele Udvikling her i Landet. Ud over nogle mindre Meddelelser og statistiske Kødkontrol-Oversigter i »Tidsskrift for Veterinærer« og »Maanedsskrift for Dyrslæger« har M. ikke udfoldet litterær Virksomhed. Han var Leder af Veterinærskolens teoretisk-praktiske Kødkontrolkursus og fungerede i en Aarrække som Censor ved Højskolen. 1905 tog han sin Afsked.

Maanedsskr. f. Dyrslæger, XXXI, 1919—20, S. 209 ff. *Hjalmar Friis.*

Møller, Frederik Albert August, 1839—1917, Pianofabrikant. F. 10. April 1839 i Kbh. (Trin.), d. 22. Dec. 1917 sst., Urne paa Garn. Kgd. Broder til Conrad M. (s. d.). Gift 15. Juni 1865 i Kbh. (Garn.) med Ida Alvine Schmidt, f. 29. Juni 1841 i Kbh. (Garn.), d. 18. Nov. 1921 sst., D. af Handelsfuldmægtig, senere Grosserer Peter Nørskou S. (1812—83) og Ida Alvine v. Borgen (1819—41).

M. tog Præliminæreksamen fra Melchior's Borgerskole, uddannede sig som Snedker og Instrumentmager og indtraadte efter Faderens Død 1859 som Leder af Hornung & M.s Pianofortefabrik, først paa Moderens Vegne, fra 1869 for egen Regning. 1862 blev han Hof-Pianofortefabrikant. Fabrikens stadige Vækst krævede

Udvidelse, og 1871 købte han en Del af Landgreven af Hessens Palæ i Bredgade og indrettede her de Lokaler, som siden har været Firmaets Hovedsæde. 1907 overgik Virksomheden til Aktieselskab. 1878 indtraadte Broderen Conrad M. (s. d.) i Firmaet. M. var 1868—74 Medlem af Industriforeningens Bestyrelse og Repræsentantskab, 1875—83 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation og 1875—85 Repræsentant i Arbejdernes Byggeförening. Hans Fagfæller valgte ham 1895 til Formand for Dansk Pianofabrikantforening, en Stilling, han beklædte til 1898. Hans Interesse for Musikkens Folk førte til, at han valgtes til Næstformand i Dansk Koncertforening, ligesom han sad i Bestyrelsen for Pensions- og Understøttelsesforeningen for danske Musyklærere og Musyklærerinder.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Industris Historie, 1873, S. 368 ff. Povl Drachmann: Hornung & Møller Aktieselskab, Kgl. Hof-Pianofabrik 1827—1927, et Jubilæumsskrift, 1927.

Georg Nygaard.

Møller, Frederik, 1854—1923, Andelsmand. F. 20. April 1854 paa Mansdal, Tem Sogn, d. 22. Okt. 1923 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Gaardejer Jens Linde M. (1827—95) og Johanne Petrine Jørgensen (1833—77). Gift 4. April 1879 i Jelling med Anania Karoline Bentzen, f. 28. Jan. 1856 paa Styvelgaard i Jelling, D. af Gaardejer Johannes Frederik B. (1817—96) og Petrine Jensen (1829—97).

M. var vokset op ved Landbruget, men kom efter Konfirmationen i Apotekerlære i Silkeborg, maatte paa Grund af Sygdom opgive dette og kom 1871 paa Jelling Statsseminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1874. Efter at have været Hjælpelærer i Haastrup og senere i Hørup blev han 1878 Lærer i Linde ved Vejle. Ved Siden af sin Lærervirksomhed deltog han tidligt i det landøkonomiske Oplysningsarbejde med særlig Interesse for Andelssagen. Han var en benyttet Foredragsholder under Foreningen af jyske Landboforeninger og Vejle Amts Landboforening. Specielt interesserede han sig for Landbrugets Binæringer, ganske særlig Hønseavl og Æggproduktion. Efter at der var gjort forskellige spredte Forsøg paa mere rationelt Organisationsarbejde paa dette Omraade, fik M. 1894 Sagen fremdraget i den lokale Landboforening og nu bl. a. med Organisering af Eksporten af Æg for Øje. Et Hovedpunkt i Bestræbelserne var ved Anvendelse af et særligt Stemplings-system at identificere Æggene saaledes, at man kunde finde den Kreds og den Producent, som havde leveret det paagældende Æg, idet Numre paa Ægget angav dette. M. gik nu særlig ind for — og

heri ligger en væsentlig Del af hans Indsats — at Oprettelsen af Ægsgalskredse skulde resultere i et landsomfattende Samarbejde og Oprettelse af et Andelsselskab til Eksport. I en for Landbruget mørk og vanskelig Tid udførte han et omfattende Agitationsarbejde herfor, med det Resultat, at Selskabet Dansk Andels Ægexport stiftedes 1895. M. var den selvskrevne Formand for Selskabets Styrelse og var Indehaver af dette Hverv til sin Død. Arbejdet lagde efterhaanden saa stærkt Beslag paa hans Kræfter, at han 1898 tog sin Afsked som Lærer og flyttede til Vejle, hvor Selskabets Hovedkontor var etableret. 1900 flyttedes dette til Kbh., hvor M. fortsatte sin Virksomhed som Bestyrelsens Formand og den daglige Leder af Arbejdet. For Andelsbevægelsen som Helhed ligger M.s Indsats i hans Arbejde for Organisering og Udbygning af Produktion og Eksport af Æg. Gennem Anvendelse af det særlige Stemplingssystem og det dertil knyttede Arbejde for Ægkvaliteten bidrog han ved Ledelsen af Dansk Andels Ægexport til en afgørende og varig Vending i denne Produktionsgrens Muligheder og Anseelse og dermed til Oparbejdelse af en for Landets Økonomi betydningsfuld Indtægtskilde. Som Formand for Dansk Andels Ægexport var M. Medlem af Andelsudvalget fra dets Oprettelse 1899 til sin Død, deraf en Aarrække af Udvalgets Forretningsudvalg, tillige af Landbrugsraadet fra 1919 og af Statens Husdyrbrugsudvalg fra 1900. Han var i en Aarrække Medlem af Menighedsraadet i St. Marcus Sogn paa Frbg. — R. 1911. DM. 1920. — Portrætmedaillon paa Gravstenen.

Andelsbladet, V, 1904, S. 275 ff.; XV, 1914, S. 350 ff.; XXIV, 1923, S. 943 f. W. A. Kock: Dansk Andels Ægexports Virksomhed i 25 Aar, 1920. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 225 ff. Tidsskrift for Landøkonomi, 1923, S. 581—84.

A. Axelsen Drejer.

Møller, Georg, —1684—, Officer. F. formentlig i Hertugdømmerne. Gift ca. 1644 med N. N., D. af Tolder i Kbh. Jonas Heine-mark (d. senest 1680).

G. M. indtraadte 1641 i Krigstjeneste som Enspænder, deltog i Krigen 1644—45, var 1649 Kaptajn i fransk Tjeneste ved Hans Schacks Infanteriregiment og 1653—56 Løjtnant ved sjællandske Sogneryttere, hvorefter han blev Kaptajn ved det nationale sjællandske Fodfolk. Ved Krigsforberedelserne 1657 hvervede han i Jylland et Kompagni til Kjeld Langes Regiment, blev s. A. Major i dette og deltog i Krigen i Stift Bremen og blev med en Del af Regimentet i Bremerförde. Ved Krigens Genudbrud var han i Ebersteins Korps og deltog i Svenskernes Uddrivelse af Hertug-

dømmerne, blev Oberstløjtnant og Kommandant i Frederiksdodde. Ved Reduktionen 1660 fik han Krongods for sit Tilgodehavende, bl. a. Agnsøgaard, der dog totalt nedbrændte 1674, og blev 1663 Chef for Sjællandske Eskadron Fodfolk og deltog med dette en Række Aar ved Kbh.s Nybefæstning. 1675 deltog han i Wismars Erobring, var Nov. n. A. Kommandant i Helsingborg og afviste et med betydelige Styrker ført Overfaldsforsøg under Karl XI.s Ledelse, blev 1677 Underkommandant i Landskrona, udnævntes til Oberst og fik Kommandoen over Landgangstropperne paa Niels Juels Flaade i Østersøen og deltog i Plyndringstog paa Øland m. fl. Steder, bl. a. mod Vestervik, der fuldstændig udplyndredes og afbrændtes. I Begyndelsen af 1678 blev han afskediget. 1679 opholdt han sig i Hamburg og havde mistet al sin Ejendom. 1682 var han i Kbh. og bragte den svenske Gesandt militære Nyheder. Efter at have deltaget i Tyrkerkrigen 1683, navnlig Wiens Befrielse, søgte han forgæves Ansættelse i den danske Hær. Han var ikke uden Dygtighed, en ægte Landsknægttype, der forstod at bruge Mund og Pen, selvraadig og ikke helt hæderlig.

N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77, S. 116.

Rockstroh (H. W. Harbour).

Møller, Jacob Christian Johan Hendrik **Gundelach**, 1797—1845, Kirurg. F. 7. Aug. 1797 i Aarhus, d. 6. Maj 1845 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Overtoldbetjent i Aarhus, senere Konsumtionsskriver og Kasserer i Kbh. Steen Daniel Brochmann M. (ca. 1764—1829) og Ane Sofie Constantine Mertz. Gift 7. Dec. 1837 i Gentofte med Anna Pouline Christiane Høyer, f. 19. Aug. 1803 paa Hønneberggaard ved Fredericia, d. 3. April 1839 i Kbh. (Garn.), D. af Justitsraad, Stiftslandinspektør Poul Henrik H. (1772—1834) og Nicoline Sophia Cicilia Aagaard (1780—1858).

M. blev Student 1815 fra Aarhus, tog 1821 Eksamen ved det kirurgiske Akademi og blev s. A. Kandidat ved Frederiks Hospitals kirurgiske Afdeling hos C. C. Withusen, hvor han ogsaa havde været Volontør. Kort efter begyndte han at vikariere for Reservekirurgen ved Kirurgisk Akademi, men holdt dog først Forelæsninger efter 1824 at være udnævnt til Reservekirurg der og ved Frederiks Hospital. S. A. erhvervede han Universitetets Guldmedaille for Prisaafhandlingen »Historia ligaturæ arteriarum«; 1826 blev han Adjunkt ved Akademiet og fungerede der og ved Frederiks Hospital til 1827. 1828—31 studerede han nu paa Universitetsstipendier Kirurgi i Tyskland, Italien, England, men var navnlig længe i Frankrig, hvor han paa Hôtel-Dieu i Paris modtog ene-

staaende rige Impulser hos Dupuytren, der da stod paa Toppunktet af sin Verdensberømmelse som Kirurg, Videnskabsmand og Lærer for de studerende. Under Parisopholdet udnævntes M. 1830, da Withusen trak sig tilbage fra Overkirurgposten ved Frederiks Hospital, til hans Efterfølger og tiltraadte 1831; s. A. blev han Professor extr. ved Kirurgisk Akademi og 1833 Medlem af dettes Direktion, Collegium academicum. Ved Akademiets Forening 1842 med det medicinske Fakultet til »det lægevidenskabelige Fakultet« blev M. Professor ord. ved Universitetet og indtraadte i Konsistorium, s. A. ogsaa Medlem af Sundhedskollegiet. Efter at være tiltraadt som Overkirurg søgte han efter Evne at frugtbar gøre, hvad han havde lært hos Dupuytren; saaledes udgav han 1832 »Det kgl. Frederiks Hospitals chirurgiske Aarbog, Juli—Dec. 31«, hvor i Fortalen fremsættes Beslutningen om »efter hvert Aar at give offentlig Beretning om hvad Mærkeligt der i Aarets Løb var forefaldet«. Dette lille og ret umodne Arbejde, der var en udvidet »Aarsberetning« med Gennemgang af en Del Sygejournaler, blev meget skarpt, men ikke med Urette, kritiseret af »Tre Læger«, nemlig Reservekirurgerne J. C. Bendz og M. Djørup samt A. G. Sommer, hvilket affødte Svar og Gensvar. Den hidsige Diskussion vakte megen Opsigt, og Aarbogen blev aldrig fortsat, vel snarest fordi M. manglede videnskabelige og litterære Evner; siden blev han nemlig kun Forfatter til enkelte kasuistiske Meddelelser og en lille Afhandling paa Latin i Universitetsprogrammet 1842, »Om det Spørgsmaal, hvorvidt man tør og bør foretage en kirurgisk Operation«. De store videnskabelige Forventninger, der efter M.s hurtige Avancement og udenrigske Uddannelse var stillet til ham, svigtede han saaledes ganske; som Operatør naaede han heller ikke ud over Gennemsnittet, men en stor Hjælp for ham var det, at han i flere Aar som Reservekirurg havde den fortræffelige S. E. Larsen. Som Diagnostiker vandt M. derimod megen Anerkendelse og erhvervede sig da ogsaa i Aarens Løb en betydelig privat Praksis. Sin egentlige Indsats i dansk Kirurgi ydede han som en ualmindelig god Lærer for Studenterne, som han oplærte til en grundig Undersøgelse og nøjagtig Diagnostik. Hurtigt efter sin Tiltræden var M. begyndt, efter Dupuytren's Mønster, at afholde eksaminatoriske Klinikker ved Sygesengen samt kliniske kirurgiske Forelæsninger, og han indførte Prøven i kirurgisk Klinik ved Eksamen. Lærergerningen og Studenterne havde altid M.s varme Interesse, og hos Studenterne nød han, ligesom hos sine Kolleger, megen Popularitet for sin noble, liberale og retfærdige Karakter. M.s Helbred og Ydeevne undergravedes tidligt af en Hjernelidelse, der bevirkede, at han maatte opgive sin Virksom-

hed 1843; han døde pludselig, Aaret efter at han havde erholdt sin Afsked som Overkirurg. Et betydeligt Beløb af sin Formue bestemte M. testamentarisk til lige Deling mellem Universitetet og Frederiks Hospital »til kirurgiske Studiers Fremme« og »til Belønning for trængende og værdige Opvartningskoner paa kirurgisk Afdeling«. — R. 1836. — Maleri paa Kirurgisk Akademi. Litografi af E. Fortling 1841 efter Tegning af Top og af Em. Bærentzen ca. 1845. — Gravmæle med Portrætmedaillon af H. V. Bissen 1849.

Bibliothek for Læger, IV, 1824, S. 384 f.; XVIII, 1833, S. 434—65. Maanedsskrift for Litteratur, IX, 1833, S. 81—94. Ugeskrift for Læger, 2. Rk., I, 1844, S. 15 f. P. L. Møller i Dansk Pantheon, 1842—51, VIII. Kbh.s Universitets Aarvog 1845, S. 41 f. L. Meyer og F. Howitz: Lærebog i Gynækologi, 2. Udg., 1901, S. 247. V. Schaldemose: Kirurgiens Udvikling i Danmark, Nordisk Lærebog i Kirurgi, I, 2. Udg., 1932, S. 31—34. Gordon Norrie: Af Medicinsk Fakultets Historie, III, 1939, S. 151.

Otto C. Aagaard.

Møller, Hans Christian, f. 1885, Ingeniør, Forretningsmand. F. 9. Marts 1885 i Randers. Forældre: Tømrmester Frederik M. (1841—1908) og Camilla Johanne Jensine Svendsen (1847—1936). Gift 12. April 1922 i Aarhus med Dagny Ingrid Marie Hansen Riisøe, f. 7. Sept. 1898 i Randers, D. af Inspektør i Forsikrings-selskabet Hafnia Rasmus R. (1864—1926) og Anna Marie Pedersen (1864—1930).

Efter at have taget Præliminæreksamen i Randers 1900 kom M. i Tømrerlære sst. og gennemgik samtidig Randers tekniske Skole. Efter at have gjort Svendestykke 1905 i Slagelse fulgte han sin Lyst til videre Uddannelse og tog 1906 polyteknisk Adgangseksamen. 1913 blev han cand. polyt. som Bygningsingeniør og rejste April s. A. til Canada, hvor han fik Ansættelse som Ingeniør ved Canadian Pacific Railway's Bridge Department. 1914—16 var han ansat ved University of Michigan U. S. A. Engineering Department. 1916—18 var han Ingeniør ved Constructing Department i Detroit Edison Co. 1920 blev han ansat i Ford Motor Co. i Detroit, hvorfra han 1920 forflyttedes til Ford Motor Co. i Kbh., hvor han 1924 blev Underdirektør. 1926 blev han Direktør for Ford Motor Co. i Kbh. 1936 blev han tillige Medlem af dette Selskabs Bestyrelse og Medlem af Industriraadet.

Povl Vinding.

Møller, Holger Christian Valdemar, f. 1854, Ingeniør, teknisk Borgmester i Kbh. F. 20. Juni 1854 i Kbh. (Holmens). Forældre: Fiskebløder, senere Tømrer og Formand paa Toldboden Jens Theodor M. (1824—1907, gift 2° 1859 med Henriette Charlotte Nyholm, 1837—1914) og Johanne Marie Nyholm (1823—57).

Gift 21. Jan. 1886 i Kbh. (Pauls) med Agnes Johanne Christiane Nyholm, f. 8. Aug. 1862 i Kbh. (Johs.), d. 7. April 1938 sst., D. af Tømrer Jens Christian N. (1827—69) og Christine Møller (1825—1909).

Efter Skolegang i Melchiors Skole tog M. efter Tilskyndelse fra Professor Hummel polyteknisk Adgangseksamen 1871 og blev 1877 polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget. Efter Eksamen kom han til de af Ministeriet Estrup provisorisk iværksatte Byggearbejder paa Søforterne, som lededes af Ingeniørkaptajn Kolderup-Rosenvinge, den senere Vandbygningsdirektør. Da politiske Hensyn 1879 standse disse Arbejder, fik M. gennem Professor Julius Thomsen Ansættelse som Underbestyrer ved det af Kryolith Mine- og Handelselskabet drevne Ivigtut Kryolithbrud, hvor han var til 1881. M.s Interesse for Idræt var allerede paa dette Tidspunkt stærk, og han fik i disse Aar dannet Danmarks nordligste Gymnastikforening. 1881 blev han ansat ved Københavns Havnevæsen som assisterende Ingeniør. 1884 rejste han med Understøttelse fra Det Classenske Fideikommis, Det Reiersenske Fond og Larssens Legat, som dette Aar uddeltes for første Gang, paa en Studierejse, der varede ca. et Aar og førte ham til U. S. A., Storbritannien, Belgien og Tyskland. Medens M. var i Amerika, blev Havnebygmesteren C. K. Øllgaard i Foraaret 1885 valgt til teknisk Borgmester i Kbh. efter Ehlers. M. søgte Stillingen og blev ansat fra 1. Aug. 1885. Han gik hermed ind til en omfattende og mangeaarig Virksomhed, i hvilken han kom til at udføre store Arbejder. 1891—94 ledede han Bygningen af Frihavnen i Kbh., hvis Projektering havde interesseret ham stærkt, idet han 1889 sammen med henholdsvis Ingeniør A. P. Vedel, den senere Havneingeniør i Aarhus, og Arkitekt, Professor V. Dahlerup og med Ingeniør V. M. Friderichsen i Havnevæsenet og Professor Dahlerup modtog to af de af Finansministeriet udsatte fem næsthøjeste Præmier i Skitsekonkurrencen om et Frihavnsanlæg i Kbh. 1900—03 byggede han en ny Langebro, 1901—04 Dæmning og Sluseanlæg i Kalvebodstrand, 1904 Redens ydre Bølgebrydere, 1906 Islands Brygge, 1906—08 en ny Knippelsbro og 1912 Nyhavnsbroen. Løsningen paa Knippelsbro-problemet, hvilket vil sige den Type til Afløsning af den gamle Bro fra 1866, som der kunde skaffes Enighed om, fandt M. paa Rejse i U. S. A. paa Hjemvejen fra en Rejse til Vestindien, som han foretog 1904 for den danske Regering, fordi Kommissionsbetænkningen af 1902 angaaende de vestindiske Øer ikke mentes at have uddybet Spørgsmaalet om St. Thomas Havn som Indtægtskilde tilstrækkeligt. 1914 blev M. udnævnt til den ved Loven

af 29. April 1913 oprettede Stilling som Havnedirektør i Kbh. efter C. F. Drechsels Afgang som Havnekaptajn. Jævnside med sin Virksomhed ved Havnevæsenet kom M. ogsaa ret tidligt ind i kommunalpolitisk Virksomhed, idet han 1896 blev Borgerrepræsentant i Kbh., valgt paa Borgerlisten. Med en enkelt Afbrydelse 1902—03 beklædte M. dette Hverv, til han 1917 ved Marstrands Afgang valgtes som Borgmester for Magistratens 4. Afdeling, samtidig med at Socialdemokraten Chr. Christiansen valgtes til Borgmester for den nyoprettede 5. Afdeling. Da M. efter Udløbet af den otteaarige Periode 1925 var fyldt 70, trak han sig tilbage. Stillingen, som nu tilfaldt den socialdemokratiske Gruppe, besattes med P. J. Pedersen. M.s Borgmestertid var særlig præget af de specielle Forhold, som fulgte efter Krigen, bl. a. paa Byggeomraadet. Der arbejdedes tillige med forskellige Projekter, bl. a. vedrørende nye Kloakanlæg og de Udvidelser af Færdselsaarerne, bl. a. Broerne over Havnen, som den stærkt stigende Automobiltrafik nødvendiggjorde. En Del af disse kom dog ikke til Udførelse paa Grund af økonomiske Forhold. Jævnside med sin Embedsgering og sin politiske Virksomhed udførte M. en Række andre Arbejder af forskellig Art. 1893—1935 var han Censor i Vandbygningsfagene ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1897—1900 Medlem af Kommissionen angaaende Havneanlæg paa Jyllands Vestkyst, 1898—1925 Oversynskommissær i Kbh., 1902 blev han sammen med A. P. Vedel og Professor C. Ph. Teller Medlem af Kommissionen vedrørende Øhavnsprincippets Anvendelse i Praxis, 1911 blev han Medlem af et ministerielt Udvalg angaaende Anvendelse af færøisk Basalt og 1912 Medlem af Kommissionen vedrørende Forholdene ved Hvide Sande og Afløbsforholdene fra Ringkøbing Fjord. Ogsaa fra de andre nordiske Landes Side er der lagt Beslag paa M.s Arbejdskraft. 1898 var han Meddommer ved Konkurrencen om Havneudvidelser i Kristiania, endvidere har han været Dommer i Konkurrencer vedrørende Havneanlæg i Stockholm 1901, i Göteborg 1904, Trondhjem 1911, Kristianssand 1919 og Trälleborg 1922. M. var ligeledes Dommer i Konkurrencerne om Anlæg af Fælleparken 1906, Bebyggelsesplanen for det gamle Banegaardsterræn 1910 og en ny Limfjordsbro 1921. Som Delegeret og Vicepræsident deltog M. i Skibsfartskongresserne i Paris 1889 og Milano 1905, i Materialprøvningskongresserne i Stockholm 1897, Paris 1900 og Budapest 1901, i de nordiske Teknikermøder i Stockholm 1897 og Kbh. 1903 samt i Kølekongresserne i Paris 1908 og Wien 1910, ligesom han var Vicepræsident ved den baltiske Teknikerkongres i Malmø 1914. I Foreningslivet har M. ligeledes taget betydelig

Del, 1877—95 var han Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Gymnastikforening, hvor han derefter til 1915 var Formand. 1898 blev han Medlem af Repræsentantskabet i Industriforeningen og n. A. dettes Næstformand. 1905—35 var han Medlem af Industriforeningens Bestyrelse, 1899—1920 Formand for Dansk Gymnastik-Forbund. 1895 blev han Næstformand i Den tekniske Forening, hvis Formand han var 1903—13. 1913—16 var han Formand for Dansk Ingeniørforening. 1904—26 var M. Næstformand for Dansk Idræts-Forbund, 1911—24 Næstformand, 1924—28 Bestyrelsens Formand og 1928—36 Repræsentantskabets Formand i Kbh.s Idrætspark. 1909—12 var han Næstformand og herefter Formand for Kbh.s Amts Skyttekorps, 1903—13 Repræsentant i Arbejdernes Byggeforening og 1904—14 Medlem af Bestyrelsen for Foreningen De danske Atlanterhavsøer. I praktisk Forretningsliv har M. beklædt forskellige Hverv, 1896—98 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Maribo Sukkerfabrik, 1907—37 var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Atlas, 1907 Medlem af Bestyrelsen for Akts. Kbh.s Sukkerraffinaderier og 1914 Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Frihavnsaktieselskab. 1905 stiftede M. af en Hædersgave fra Medborgere et Legat til Legemsøvelsens Fremme i Danmarks frivillige Gymnastikforeninger. Hans store Fortjenester af dansk Idræt er anerkendt fra alle Sider, og han er Æresmedlem af en Række Idrætsorganisationer. Ved Polyteknisk Læreanstalts 100 Aars Fest 1929 var M. mellem de danske Ingeniører, der hædredes med Graden Dr. techn. h. c. 1937 blev han Medlem af det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber. — R. 1891. DM. 1894. K.² 1908. F.M.G. 1919. K.¹ 1935. — Malerier af V. Irminger 1917 i Ingeniørforeningen og 1925 paa Kbh.s Raadhus. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri: Industriens Mænd 1904, Træsnit 1894 og af Th. A. 1903.

J. T. L. i Teknisk Forenings Tidsskrift, XXXIV, 1910, S. 205—08. R. Helweg st., XXXVII, 1913, S. 101. Idrætten, XII, 1916, S. 28 f. G. Schonweller, Carl Becker, Eugen S. Schmidt og Ax. G. V. Petersen i Ingeniøren, XXV, 1916, S. 153 ff. Berl. Tid. 3. Juni 1917, 18. Maj 1919 og (af Povl Vinding 29. Marts 1935. Politiken 18. og 19. Maj 1919. Borgerrepræsentationens Forhandl. 1925—26, S. 11 ff. Axel Henriques: Svundne Dage, 1929, S. 154.

Povl Vinding.

Møller, Hans Larsen, 1861—1928, Skolemand, Politiker. F. 8. April 1861 i Gylling, d. 4. Dec. 1928 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Præstegaardsforpagter Niels Theodor M. (1832—89) og Petrea Frederikke Lollesgaard (1837—1911). Brodersøn af Otto M. (s. d.). Gift 23. Marts 1888 i Kbh. (Holmens) med Mariane

Louise Elisabeth Nieuwenhuis, f. 13. Aug. 1867 i Kbh. (Garn.), D. af Sekondløjtnant, senere Generalmajor P. N. N. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1879 fra Odense og tog 1886 Skoleembeds-eksamen med Historie som Hovedfag. Under et Ophold i Wernigerode 1887 undersøgte han de der bevarede Stolberg'ske Papirer og erhvervede 1889 Doktorgraden for en Afhandling, han skrev paa Grundlag deraf, om »Kong Kristian VI. og Grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode«. Kort efter Studentereksamen begyndte han som Lærer. 1880—81 var han Huslærer hos H. F. Rørdam og 1881—89 Lærer ved Borgerdydskolen paa Kristianshavn. 1888 blev han Forstander for De Brockske Handelsskoler, som da lige var blevet oprettet, og var det til 1911, da de paa Grund af manglende Tilslutning blev overflyttet til Købmandsskolen. Han var Leder af Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelses Aftenundervisning fra 1891 til 1902, da denne fik egen Bygning i Købmandsskolen, hvorefter han var tilsynsførende ved den indtil 1912. Fra 1899 var han Undervisningsinspektør ved de statsunderstøttede Handelsskoler, til han blev Direktør for Handelsskoleundervisningen 1920 efter Gennemførelsen af Handelskoleloven, for hvis Udarbejdelse han har Hovedæren, og som endnu er det danske Handelsskolevæsens Grundlov. M. var en meget dygtig og interesseret Lærer og mødte derfor med gode Betingelser for som tilsynsførende at kunne bedømme Undervisningen og forstod som det højtbegavede og stærkt aandeligt prægede Menneske, han var, klart og myndigt at vejlede Handelsskolens Lærere. Derigennem har han øvet en stor Indsats i Opbygningen af vor Handelsaftenskole. Han var ogsaa den egentlige Grundlægger af Købmandsskolens Aftenundervisning. Som den første tilsynsførende ved Handelsskoleundervisningen i Landet har han været med til at bringe dens ydre Rammer i Orden og gennemføre Undervisningsplaner for den, som for en stor Del gælder endnu. Han var den første egentlige Handelsskolemand, Danmark har haft. Foruden et Par mindre historiske Lejlighedsskrifter har han udgivet flere stærkt benyttede Lærebøger, som »Samfundslære for Gymnasiet« (1911), »Samfundslære for Realklassen« (1910), »Danmarks Historie fra 1848 til Nutiden« (1908) og »Ledetraad i Handelsens Historie til Skolebrug« (1896). — R. 1900. DM. 1921.

Marius Vibæk.

Politisk tilhørte M., med Aarene mere og mere udpræget, den moderate Konservatisme. Ved Valget 1903 erobrede han Kbh.s 2. Kreds for Højre, og han holdt den til 1910, da han faldt for

Ivar Berendsen. 1911 valgtes han ved et Suppleringsvalg i Odense 2. Kreds, men 1913 maatte han afgive denne Kreds til Socialdemokratiet. Han havde ikke siden Sæde paa Rigsdagen, men han var fremdeles en Aarrække Medlem af Partiets Forretningsudvalg. Forsvarssagen og den sønderjyske Sag var hans Hovedinteresser. Han stemte med det Flertal af Højregruppen, der tiltraadte de J. C. Christensen'ske Forsvarslove af 1909. N. A. var han Ordfører i Debatten om det Mistillidsvotum til Holstein-Ledreborg personlig, som »de fjorten« af Højre stillede, men som blev forkastet til Fordel for Zahles Dagsorden, der tiltraadtes af den yderliggaaende Højregruppe »de seks«. Under den politiske Strid 1918—20 om Grænse- dragningen holdt han afgjort paa Clausen-Linien. Han var med til at udsende Oktoberadressen 1918, og i Partiets Forretningsudvalg saavel som gennem Artikler i »Nationaltidende« forfægtede han med Fasthed sit Standpunkt, skønt dette skilte ham fra mange tidligere Meningsfæller. — Breve til M. i Det kgl. Bibliotek.

Nationaltidende 5. Dec. 1928. Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 214, 373. Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900—1937, II, 1938, S. 14, 30.

P. Stavnstrup.

Møller, Hans Peter, 1802—59, Pianofabrikant. F. 8. Maj 1802 i Kbh. (Frue), d. 9. Juni 1859 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Spisevært Peder (Nicolai) Greiersen M. (ca. 1768—1812) og Karen Christensen (d. ca. 1807). Gift 1° 21. Aug. 1829 i Aarhus med Marie Elisabeth Gebauer, f. 7. Dec. 1806 i Kbh. (Fødsst.), d. 25. Dec. 1830 sst. (Frue), D. af Maleren C. D. G. (s. d.) og Hustru. 2° 8. Okt. 1836 i Kbh. (Trin.) med Maren Nicoline Randbøll, f. 1. Febr. 1807 i Kbh. (Trin.), d. 15. Jan. 1871 sst. (Trin.), D. af Mel- og Grynhandler Niels Christensen R. (1761—1837) og Christiane Bolette Smith (ca. 1771—1818).

M. blev tidligt forældreløs og kom i Huset hos en fattig Slægtning. Efter sin Konfirmation blev han sat i Lære hos Pianofabrikant Uldahl. Han havde et fint Øre for Musik og fandt derfor Beskæftigelse som Pianostemmer. Han opfandt en Cylinderlyre 1836 og fik 1839 Patent paa en særlig Stemmegaffel, den saakaldte Ortoakkord. Ved Siden af sin Virksomhed som Pianostemmer drev han en Tid den Mel- og Grynforretning, han havde overtaget efter sin Svigerfader. Samtidig var han en ivrig Livjæger og avancerede til Overjæger ved Livjægerkorpset. Han udgav et Par Sangbøger for Korpset (1829 og 1833). Imidlertid var han traadt i Forbindelse

med Instrumentmager C. C. Hornung i Slagelse (s. d.), og da Afsætningen af dennes Instrumenter til Kbh. voksede, flyttede Hornung paa Tilskyndelse af M. 1842 sin Virksomhed til Hovedstaden. 1851 trak Hornung sig tilbage, og M. overtog Fabrikken under Firmanavnet Hornung & M. 1850 var M. blevet Hof-Instrumentmager. Med Held deltog han i Udstillingerne 1852 i Kbh. og 1855 i Paris. — DM. 1828. — Litografi fra C. M. Tegner efter Fotografi. Træsnit 1882.

Povl Drachmann: Hornung & Møller Aktieselskab, Kgl. Hof-Pianofabrik 1827—1927, et Jubilæumsskrift, 1927. Conr. Møller: Nogle Erindringer om H. P. Møller, 1913.

Georg Nygaard.

Møller, Hans-Jacob, 1855—1916, Apoteker. F. 29. April 1855 paa Gammelgaard paa Als, d. 12. Marts 1916 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Godsejer Hans Tellus M. (1826—83) og Laura Cornelia Hansen (1828—1905). Gift 2. Febr. 1887 i Kbh. (Johs.) med Frederikke (Frida) Christiane Heiberg, f. 10. Maj 1868 i Kbh. (Johs.), D. af Apoteker Carl Christian Beck H. (1818—1904) og Anna Christine Engelsen (1828—95).

Efter endt Skolegang paa Sorø Akademi var M. 1871—73 Discipel paa Østerbro Apotek i Kbh. og blev Kandidat 1876. Han konditionerede nogen Tid paa Blaagaards Apotek og studerede derpaa Kemi ved det kemiske Laboratorium paa Landbohøjskolen, hvor han kort Tid var Assistent. Han foretog en Rejse til Udlandet for at fortsætte sine kemiske Studier og var derefter atter paa Blaagaards Apotek, indtil han 1882 blev Bestyrer af Nørrebros Apotek, som han selv blev Indehaver af ved Svigerfaderens Død 1904. — Inden for sin Stand havde M. mange Tillidshverv; han var med til Udarbejdelsen af de nye Farmakopeer 1893 og 1907, og fra 1890 var han Censor ved de farmaceutiske Eksaminer; desuden sad han i Bestyrelsen for Fonden til det pharmaceutiske Studiums Fremme fra 1894, for Danmarks Apotekerforening fra 1894 (Næstformand fra 1909), var Kasserer for Danmarks farmaceutiske Selskab fra 1912 og blev endelig 1915 Næstformand for Sundhedsstyrelsens Apotekerraad. Særlig kendt blev han som Apotekerstandens og Regeringens Repræsentant ved mange udenlandske Kongresser, hvorved han optoges som korresponderende Medlem og Æresmedlem af adskillige farmaceutiske Selskaber i Udlandet. Hertil bidrog i høj Grad hans store Sprogkundskaber, ligesom flere videnskabelige Værker, saaledes om Urinundersøgelser, om farvede Glas og internationale Farvebestemmelser, gjorde hans Navn kendt. 1889 udgav han Slægtsbogen »Apotheker, Assessor pharm.

Jacob Møller og hans Slægt«. — R. 1909. — Maleri af H. Olrik 1886. Posthumt Litografi 1916.

Archiv for Pharmaci og Chemi, XXIII, 1916, S. 95—99. E. Dam og A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, III, 1933, S. 36—39.

Poul Hauberg.

Møller (Moeller), Martin Thomas **Herman**(n), 1850—1923, Sprogforsker. F. 13. Jan. 1850 i Hjerpsted, d. 5. Okt. 1923 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Ketting, Jens Georg Marius M. (1816—91) og Komtesse Ida Margaretha Knuth (1819—1913). Gift 2. Juli 1884 i Tistrup med Sophie Elisabeth Juliane Mylord, f. 21. Dec. 1851 paa Aartoft, Klipleve Sogn, d. 30. Jan. 1933 paa Frbg., D. af Godsejer Josias Wilhelm M. (1814—79) og Komtesse Elise Gustave Knuth (1821—1914).

M. var født i en dansktalende Egn, men allerede 1851 blev hans Fader Sognepræst i Kejtum paa Sild. Opvæksten i Kejtum og paa Halligen Oland (1861—64) fik den største Betydning for M. Han blev saaledes fra sin tidligste Barndom fortrolig med »fire germanske Idiomer« (Dansk Rigsmaal, Højtysk, Nedertysk og Nordfrisisk), og han har selv meddelt, at dette Forhold meget tidligt vakte hans Interesse for Sprogsammenligning. 1867 blev han Student fra Flensborg og fik i de følgende Aar hele sin Universitetsuddannelse i Tyskland. Hans Studiefag var Klassisk Filologi og Historie, som han dyrkede i Kiel, Leipzig (hos Georg Curtius), München og Berlin. Det var af Vigtighed for hans fremtidige Udvikling, at han 1872 tog et fleraarigt Ophold i sit Hjem for at skrive en nordfrisisk Grammatik. Dette førte ham ind paa et Selvstudium af samtlige oldgermanske Dialekter, og da han 1874 genoptog Universitetsstudierne, var det som Germanist, i Breslau og Leipzig, hvor han 1875 blev Dr. phil. paa Afhandlingen »Die palatalreihe der indogermanischen grundsprache im germanischen«. Efter et nyt, toaarigt Ophold i sin Faders Præstegaard, nu i Ketting paa Als, habilerede han sig 1878 i Kiel (»Epenthese vor k-lauten im germanischen . . .«) i sammenlignende Grammatik med særligt Henblik paa Germansk, og han forelæste i de følgende Aar over et vidtstrakt Omraade (latinsk, slavisk, engelsk, frisisk, tysk Sprog-historie). 1883 søgte M. det efter L. H. F. Oppermanns Død ledige Docentur i Tysk ved Kbh.s Universitet, skønt han havde gode Chancer for at faa et Professorat i Kiel; han blev s. A. beskikket som normeret Docent og var Professor i germansk Filologi 1888—1921.

M. skrev foruden enkelte mindre Afhandlinger to Bøger, som

beskæftiger sig med den oldgermanske Digtning, »Das altenglische Volksepos in der ursprünglichen strophischen Form«, I—II (1883) og »Zur althochdeutschen alliterationspoesie« (1888). Begge Bøger arbejder med en Konjekturalkritik, der ud fra en dengang — særlig i Tyskland — almindelig Fremgangsmaade foretager betydelige Rettelser og Omstillinger af den overleverede Tekst, som forsøger at udskille forskellige oprindelige Digte, retter ud fra bestemte metriske Teorier o. s. v. Selve Metoden er ret ufrugtbar og kan næppe føre til blot nogenlunde sikre Resultater, men da M. anvender den med stor Skarpsindighed og omfattende Lærdom, kan han give værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af enkelte Tekststeder. Baade i disse Bøger og i en Række Afhandlinger og Anmeldelser kommer M. ind paa Problemer vedrørende de germanske Stammers Historie i de første Aarhundreder af vor Tidsregning.

M.s egentlige Felt var imidlertid den sammenlignende Sprogvidenskab. Foruden de to ovennævnte akademiske Skrifter har han i en Række Afhandlinger og meget udførlige Recensioner givet værdifulde Bidrag til den germanske og indoeuropæiske Lyd- og Formlære; Syntaksen laa ham fjernere, og det gælder ogsaa for disse sproglige Arbejder, at han snarere prøver paa en konstruktiv Løsning af vanskelige Enkeltproblemer — karakteristisk nok ofte i Fodnoter eller Ekskurser — end paa en samlet Fremstilling af et Emne. Han blev aldrig færdig med sin første store Plan, den nordfrisiske Grammatik; men en Del af det meget omfangsrige efterladte Materiale, der viser M. som en særdeles dygtig Iagttagere af de nuancerige frisiske Dialekter, er blevet udgivet 1938 (af Peter Jørgensen: »Nordfriesische Beiträge. Aus dem Nachlass Hermann Möllers«). — 1893 blev M. indviklet i en Polemik med Wimmer angaaende de sønderjyske Vedelspangstene. M. havde Ret i sin Kritik af et bestemt vigtigt Punkt i Wimmers Argumentation, mens W. i det store og hele havde draget de rigtige historiske Konklusioner.

M.s egentlige Livsværk var helliget et Forsøg paa at bevise Slægtskab mellem den indoeuropæiske og den semitiske Sprogæt. Tidligere Paastande om en saadan Sammenhæng havde været lette at afvise, da de byggede paa løse Enkeltheder. M. arbejdede med et uhyre omfangsrigt Materiale fra begge Sproggrupper og opstillede det systematisk med faste Lydkorrespondancer; vigtig er fremfor alt Paavisningen af, at der hverken i Lydsystemet eller i Ordernes oprindelige Form foreligger principielle Forskelligheder. Hovedværkerne er: »Semitisch und Indogermanisch« (1906) og »Indoeuropæisk-semitisk sammenlignende Glossarium« (1909), i ud-

videt Form: »Vergleichendes indogermanisch-semitisches Wörterbuch« (1911); desuden findes der fra M.s Haand adskillige vigtige Afhandlinger om dette Emne. M.s Teorier er blevet modtaget gunstigt af nogle betydelige Sprogforskere, andre har stillet sig kritisk afventende, mens atter andre har afvist dem blankt. Alle har været enige om at anerkende M.s mægtige Arbejdsindsats, hans skarpsindige Lærdom og konstruktive Fantasi.

Som Universitetslærer var M. meget ensidig i Emnevalg og -behandling, han læste kun nødig over Tekster yngre end Luther. Han havde vanskeligt ved at komme i personlig Kontakt med sine Studenter, men den Beundring og Agtelse, hans Elever nærrede for ham, gav sig flere Gange synligt Udtryk. — 1892 blev M. Medlem af Videnskabernes Selskab; desuden var han Medlem af Videnskabernes Selskab i Göttingen og af Akademiet i Bologna. — Efterladte Breve til H. M. i Det kgl. Bibliotek. — R. 1896. — Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleriet: Et Møde i Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

L. L. Hammerich i Univ. Progr. Nov. 1923, S. 81—84. Holger Pedersen i Oversigt over Vid. Selsk. Forh. 1923—24, S. 47—90 (med M.s Afskedstale 1921 og fuldständig Bibliografi).

H. Bach.

Møller, Holger Elias, 1861—1917, Violinist. F. 1. Febr. 1861 paa Eliasminde ved Otterup, d. 7. Marts 1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Stamhusbesidder Elias M. (1834—95) og Thora Carita Naurine Nue (1832—1914). Gift 23. Maj 1886 i Lyngby med Marie Rørdam, f. 10. April 1862 i Satrup, D. af Sognepræst, senere Dr. phil. og theol. H. F. R. (s. d.) og Hustru.

M.s Livsbane kom til at forme sig mindre regelret end almindeligt for Arvingen til et Stamhus. Han var meget musikalsk og lærte allerede som Dreng at spille Violin, men han nærrede ogsaa stærk Interesse for Mekanik, og i første Omgang blev det den, der sejrede. Han tog 1879 Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestanstalt og blev Kandidat 1884. Jævnside hermed fortsatte han sine musikalske Studier som Elev af Anton Svendsen og blev snart helt indfanget af Musikken. 1885 blev han Sekondviolinist i Nerudakvartetten, hvor Svendsen var Primarius, og rejste i de følgende Aar med Kvartetten paa vidtstrakte Turneer. 1889 konkurrerede han sig ind i Det kgl. Kapel, blev en søgt Lærer og havde i det hele taget en fremtrædende Position i Kbh.s Musikliv, da han 1895 ved Faderens Død forlod Kbh. for at overtage Stamhuset Østrupgaard ved Otterup. Musikken forsagede han dog ikke, men dyrkede den til sin Død i Venners Lag. Som Stamhusbesidder ventede der ham helt nye

Opgaver, som han paatog sig med Interesse og løste med Dygtighed. Han var saaledes Landvæsenskommissær i Odense Amtsraads Distrikt 1907—17, fra 1908 Formand for Repræsentantskabet i Fyns Landmandsbank, Medlem af Østrup Sogneraad fra 1909, Formand 1910—13, Medlem af Odense Amtsraad 1910—16 m. m. — Hofjægermester 1911. — Maleri af W. Thornøe ca. 1880. Portrætteret paa P. S. Krøyer: Musik i Atelieret 1886 (Nationalgaleriet, Oslo) og 1887 (Hirschsprungs Samling) og af G. Seligmann paa tegnet Gruppebillede. Skitser til Krøyers Maleri i Familieeje samt i Oslo og Skagen.

Josef Fischer: Simon Isac Kalkar og hans Slægt, 1917. Chambellan: Danske Jordrotter, 1911, S. 133 ff. Ill. Tid. 18. Marts 1917. Fyns Stiftstidende 7. Marts s. A.

Nils Schiørring.

Møller, Høyer, se Høyer Møller.

Møller, Ida Christina, f. 1872, Operasangerinde. F. 2. Juli 1872 i Hull. Forældre: Købmand, senere Kontorchef i Det forenede Dampskibsselskab Charles M. (1843—93, gift 2° 1883 med Emilie Frederikke Weibel, 1855—1918) og Emily Watson (1847—81). Ugift.

I. M., der blev uddannet i Sang af Fru Keller, debuterede 28. Nov. 1894 som Nattens Dronning i »Tryllefløjten«. Debut'en, der viste, at den unge Sangerinde ejede en klokkeren Koloraturstemme, gav Løfter om en smuk Fremtid, og 1896 blev hun fast ansat ved Det kgl. Teater, hvor hun i Løbet af kort Tid fik en fremskudt Stilling i Repertoiret. Trods sin store Succes arbejdede hun med største Energi videre paa Uddannelsen af sin Stemme, bl. a. under Studieophold i Paris, hvor hun var Elev af Devilliers. 1910—13 var hun under den Liebman—Herold'ske Periode ansat ved Dagmarteatret, men vendte derefter straks tilbage til Scenen paa Kongens Nytorv, hvis Kunstnerstab hun tilhørte indtil 1926, da hun tog sin Afsked (sidste Optræden 30. Maj). 1929 spillede hun paa Teatret som Gæst. Med sin lyse og rene Sopran, der har en skær og yndig Timbre, blev I. M. hurtigt en af vor Operas mest yndede Kunstnerinder. Hendes charmerende og livfulde Fremstilling gjorde hende til en fremragende Fortolkerske af en Række af Operalitteraturens muntre og skælmske Figurer, ikke mindst de Mozart'ske, der, ogsaa i Kraft af hendes usvigelig sikre Stilsans, blev mesterlige Præstationer. Smukt Udtryk fandt hun ogsaa for det rørende, det naive, det lyriske, Egenskaber, der ofte kom hende til gode i klassiske Operaer og Syngespil. Blandt hendes mange

Roller kan nævnes Vilhelmine i »Ungdom og Galskab«, Siebel og Margarethe i »Faust«, Eurydice og Eros i Glucks »Orfeus«, Blonde i »Bortførelsen fra Seraillet«, Zerlina i »Don Juan«, Susanna i »Figaros Bryllup«, Aase i »Drot og Marsk«, Zerline i »Fra Diavolo«, Martha i »Evangelieemanden«, Javotte i »Kongen har sagt det«, Philine i »Mignon«, Rosina i »Barberen i Sevilla« og Skovfuglen i »Tannhäuser«. I. M. har ogsaa dyrket en udstrakt Koncertvirksomhed; bl. a. har hun ofte sunget i Cæciliaforeningen, hvor hun i klassiske Værker gjorde sig smukt gældende. — Kgl. Kammer-sangerinde 1907. — Ingenio et arti 1926. — Maleri paa Elfenben af Luplau Janssen ca. 1900. Tegninger af P. S. Krøyer 1907, E. Krause, W. Meinhardt 1926 og Gerda Ploug Sarp s. A.

Max Müller i Teatret, XIX, 1919—20, S. 38 f. Berl. Tid. 23. Nov. s. A., 28. og 31. Maj 1926. Politiken 28. Nov. 1919.

Torben Krogh.

Møller, Isted, se Isted Møller.

Møller, Jens Peter, 1783—1854, Landskabsmaler. F. 5. Okt. 1783 i Faaborg, d. 29. Sept. 1854 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Pottemager Peder Larsen M. og Anna Jacobine Duc. Gift 1814 med Anna Cathrine Margrethe Haase, f. 8. April 1788 i Eckernførde, d. 22. Jan. 1877 i Kbh. (Garn.), D. af Kirurg Siegfried Christoph Andreas H. (ca. 1745—1836) og Charlotte Amalie Brummerstädt (ca. 1744—1804).

M. blev opdraget i Eckernførde og uddannet som Malersvend i Slesvig, hvorefter han 1803 drog til Kbh. for at gaa paa Akademiet, hvor han var Elev af Abildgaard og Lorentzen. 1807 udstillede han første Gang paa Charlottenborg. Det blev tidligt erkendt, at M.s kunstneriske Evner ikke var betydelige, og man ønskede derfor at lade ham uddanne til Maleri-Restaurator. Han fik 1810 et Rejsestipendium af Fonden ad usus publicos og begav sig over Nederlandene til Paris. I sine Breve til Akademiet taler han udførligt om sine Studier i Restaureringens Teknik, men samtidig beklager Konsul Hans West i et Brev til Prins Christian Frederik (VIII.), at M. mere interesserede sig for Landskabsmaleriet. I Paris boede M. sammen med sin Akademikammerat Eckersberg; de gjorde fælles Udflugter i Omegnen for at optage Studier, og paa Kunstmuseets Maleri »Landskab i Omegnen af Paris« (1811) tillægges Figurerne Eckersberg. Desuden kopierede M. gammel Kunst og udstillede 1813 et Landskab efter Poussin og 1814 en Figurkomposition efter Claude. Sommeren 1813 rejste M. via Schweiz tilbage til Danmark. 1814 blev han ansat som Konser-

vator ved Den kgl. Malerisamling og n. A. Medlem af Akademiet. Hans Restaureringer har daarligt Ry; Malerier af Bassano, Luini og Parmigianino er paa Kunstmuseet blandt Vidnesbyrden om hans haardhændede Fremgangsmaade. Ved Skæbnens Ironi fik han 1842 Medaillen Ingenio et arti for en Restaurering. — Som Landskabsmaler var M. gennem Aarene uhyre produktiv og vekslede i Motiverne mellem Alpernes Bjerge og nordsjællandsk Idyl. Han kom godt rundt i Danmark, saaledes som man ogsaa ser det af en »Dagbog under hans Ophold paa Bornholm i Aaret 1824« (Kobberstiksamlingen) med tyve Landskaber i Sepia. Den pættiske Stil i hans Landskaber afløstes af en mere indsmigrende Naturalisme, der allerede spores i Kunstmuseets Vinterlandskab ved Gentoft 1827 (Staffagen af Gebauer). M. hører til de tidligste Dyrkere af vildsom jysk Natur, idet han i 50'erne udstillede en Række Arbejder fra Thy og Egnen omkring Harboøre. — Tit. Professor 1826. Justitsraad 1845. — R. 1829. DM. 1840. — Tegning af C. W. Eckersberg ca. 1812 (Fr.borg). Maleri af C. A. Jensen 1827 og 1847 (Fr.borg), af Jørgen Roed 1835 (Hirschsprungs Saml.) og af D. Monies 1848 (Charlottenborg); sidstnævnte litograferet af I. W. Tegner. Tegninger af J. V. Gertner 1845 (Fr.borg) og af P. C. Skovgaard 1847. Buste af Adelgunde Vogt 1844. Portrættet paa J. V. Sonnes Frise af Thorvaldsens Hjemkomst 1847—48 (Thorvaldsens Museum). *Erik Zahle.*

Møller, Jens Peder, 1863—1935, Husmandsfører. F. 2. Dec. 1863 i Lille Torum, Salling, d. 17. Dec. 1935 sst., begr. sst. Forældre: Husmand Anders Jensen (M.) (1813—86) og Poulina Pedersdatter (1828—1910). Navneforandring fra Andersen 10. Maj 1905. Gift 12. Nov. 1891 i Torum med Else Nielsen, f. 8. Dec. 1865 i Sønder Draaby, d. 6. Jan. 1936 i Lille Torum, D. af Husmand Poul Christian Nielsen (1829—87) og Inger Chrestensdatter (1824—1907).

I sin Barndom tjente M. som Hyrdedreng, senere som Karl paa sallingske Gaarde. 1885 flyttede han hjem for at hjælpe Forældrene og gik samtidig paa Dagleje og Tørvearbejde. 1891 overtog han Hjemmet, et Husmandssted paa halvsjette Tdr. Land, som han og hans Hustru efterhaanden fik gjort til et Mønsterbrug, saa han allerede efter faa Aars Forløb fik tildelt Foreningen af jyske Landboforeningers Sølvmedaille for Landbofid. Da den første Husmandsforening i Salling, Fremad, stiftedes 1901, meldte M. sig straks i Rækkerne og tog levende Del i Organisationsarbejdet. 1902 indvalgte han i Salling Landboforenings Husmandsudvalg, hvis Opgave var at forvalte Statens Tilskud til Husmandsbruget. Kendt

og afholdt i vide Kredse blev M. som Fører paa Husmandsrejser i Salling, først for Mænd, og siden, 1907—35, for Husmandskoner. I samme Aaremaal virkede han som Formand for Fremad. 1910 valgtes han til Formand for Skive Omegns Udstykningsforening og udførte her et stort Arbejde lige til sin Død, bl. a. ved Udstykningen af Bustrup og Jungetgaard. I en Aarrække havde han Sæde i Viborg Amtsraad og 1918—20 i Landstinget, valgt af Det radikale Venstre. Ved sin Død var han Formand for Husmandshypotekforeningen, Medlem af Det radikale Venstres Hovedbestyrelse og af Styrelsen for De samvirkende jyske Husmandsforeninger. Som Rejsefører havde M. Ord for at være uforlignelig, og i Husmandskredse var han en meget brugt og yndet Taler. Han forenede muntert Lune og trofast Sind, og med sit hjertelige Væsen og den Hjemkærlighed, der var Understrømmen i hans stemningsbevægede Foredrag, blev han en af den jyske Husmandsbevægelses mest afholdte Mænd. — Et Mindesmærke for ham og hans Hustru rejstes 1936 i Lille Torum.

P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie gennem 25 Aar, 1927, S. 189, 193. Husmandshjemmet 28. Dec. 1935. Husmandsforeningen »Fremad«. Else og Jens Peder Møllers Mindebog, 1936.

Olaf Andersen.

Møller, Jens Peter Thomsen, 1859—1938, Andelsmand. F. 25. Maj 1859 i Løvel ved Viborg, d. 29. Sept. 1938 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Peder Thomsen M. (1824—1906, gift 2° med Frederikke Pedersen, 1849—70, 3° 1871 med Ane Kirstine Madsen) og Johanne Jensen (1829—69). Gift 1° 22. April 1884 i Løvel med Ane Marie Pedersen (Vesterby), f. 8. Sept. 1859 i Løvel, d. 18. Juni 1902 sst., D. af Gaardejer Peder Thomsen (Vesterby) (1823—78) og Karen Jensen (1824—94). 2° 8. Okt. 1903 i Viborg med Anna Sophie Alexandra Christensen, f. 10. Marts 1864 i Laasby, d. 2. Juli 1929 i Løvel, D. af Møller Christian Hansen og Ane Birgitte Dorthea Riisberg.

M. var Elev paa Skals Højskole 1879 og ejede 1884—1916 Lindbjerggaard ved Løvel. Fra sin tidlige Ungdom tog han megen Del i det landøkonomiske Foreningsarbejde, han var med til fra Begyndelsen at organisere Landbrugets Andelsforetagender, og især inden for Mejeribruget udrettede han et stort Arbejde og fik ikke ringe Indflydelse paa de Former, hvorunder Samarbejdet mellem Mejerierne organiseredes. 1886 fik han oprettet Rødding Andelsmejeri, hvis Formand han var 1889—1914. 1889 var han Medstifter af Viborg Amts Mejeriforening, hvor han var Formand til 1894 og 1903—26. Herfra traadte han ind i Ledelsen af De sam-

virkende jydsk Mejeriforening, som han var Formand for 1906—25, og det var især paa denne Post, at hans Indflydelse kom til at gøre sig gældende. M. bidrog til at give de jyske Mejeriforeninger en Førerstilling, men stillede sig temmelig køligt over for en stærkere Udvikling af det landsomfattende Samarbejde. De enkelte Landsdeles Organisationer maatte ikke miste deres Særpræg og Selvstændighed. Da de danske Mejeriers Fællesorganisation oprettedes 1912, blev M. Medlem af Bestyrelsen og var Formand 1923—25. En Aarrække var han Medlem af Andelsudvalget og tog Del i Ledelsen af De danske Mejeriers Fællesindkøb, Dansk Andels Kulforretning og Mejeristatistik-Udvalget, men under Vanskelighederne 1925 for Den danske Andelsbank, i hvis Bestyrelse M. havde Sæde, trak han sig tilbage fra sine ledende Hverv inden for Mejeribruget. Paa andre Omraader fortsatte han i de følgende Aar sit Arbejde i Organisationernes Tjeneste navnlig i Kreditforening og Brandforsikring. Sammen med Grønvald-Fynbo udgav han 1909—10 en god og veltilrettelagt Haandbog »Praktisk Landbrug«. Ved Folketingsvalget 1895 var han som forligsvenlig opstillet mod Anders Nielsen. — R. 1919.

Andelsbladet, XX, 1919, S. 395 f.; XXXIX, 1938, S. 1472 ff. R. K. Bertelsen: Anders Nielsen, 1915, S. 42 ff.

Aksel Milthers.

Møller, Jens Schou Christensen, f. 1865, Læge, Folkeminderforsker. F. 17. Nov. 1865 i Hedeby, Ringgive Sogn. Forældre: Gaardejer Christen Hansen M. (1837—1930) og Petrea Ane Jensdatter (1832—1916). Gift 22. Juli 1894 i Helsingborg med Forfatterinden Ingeborg Dorthea Partsch, f. 26. Nov. 1867 i Flensborg, D. af Fabrikant Johannes Friederich Wilhelm P. (1831—1902) og Ingeborg Dorthea Hansen (1833—1915).

M. blev Student 1884 fra Fredericia, cand. med. 1891, var Amanuensis i Hadsten 1891—92 og Læge i Kalundborg 1892—1936, Kredslæge sst. 1915—36, bor fra 1936 i Kbh. Ved Siden af sin omfattende Lægevirksomhed har M. i Tale og Skrift været aktivt interesseret i social-medicinske Opgaver og Problemer. Han iværksatte saaledes en langvarig Kampagne mod Udbredelsen af Arkana (Ugeskr. f. Læger, 1902 f.). Af ikke ringe Betydning for Skolekommissionsbetænkningen 1937 blev hans Redegørelse for »Hygiejnens Vilkaar i Folkeskolen paa Landet« (Ugeskr. f. Læger, 1935, Nr. 48 f.) paa Grundlag af egne Undersøgelser af samtlige Skoler i Lægekredsen. Han var 1908—27 Formand for Nordvestsjællandsk Lægekredsförening og er fra Jan. 1937 Redaktør for Sundhedsvæsen ved »Sygekassebladet«. Hans første trykte Arbejde

behandler et medicinsk Emne: »Om Klorose og Jærnterapi« (Ugeskr. f. Læger, 1897). — Interesse for Folkeoplysning fik M. til 1899 at stifte en Forening for folkelig Oplysning i Kalundborg (Formand til 1931) og til 1900 at fremsætte en Skoleplan; denne sidste bragte ham ind i Byraadet (1900—02) og i Byens Skolekommission (1900—09). Paa Opfordring af Adjunkt A. S. Steenberg stiftede han 1900 Kalundborgs nuværende Centralbibliotek (Formand 1901—34). — M. var fra Barndommen af indlevet i sin Faders Erindringsstof om gammelt midtjysk Bondeliv, men paa Røsnæs fangedes hans Opmærksomhed af en ganske forskellig Bondekultur med mærkelige Dragter og Skikke. Dette blev Udgangspunktet for hans Museumsvirksomhed og folkloristiske Forfatterskab. Forhandlinger om Fredning af Lindegaarden i Kalundborg 1907—08 gav Anledning til Stiftelsen af Kalundborg Museum, hvis Formand og Leder M. har været siden. Som Led i Museumsvirksomheden skrev M. de kulturhistorisk-folkloristiske Arbejder »Boligsik i Kalundborgegnen i ældre Tid« (Fra Holbæk Amt 1915) og den store Bog »Folkedragter i Nordvestsjælland, deres Forhold til Folkedragterne i det øvrige Sjælland og til de skiftende Moder« (1926). Lejlighedsdragterne ønskede M. behandlet i Belysning af Folketroen, og Resultatet blev et omfangsrigt Værk »Fester og Højtider i gamle Dage« (I—II, 1929—35), hvor det danske Stof med Villie begrænses til Nordvestsjælland, medens »Tydingen« er holdt paa bred international Basis; M. bestræber sig for at tilegne sig Videnskabens nyeste Resultater og derved videreføre Troels-Lunds og Feilbergs Arbejder, og M. forstaaer at neutralisere de videnskabelige Vanskeligheder ved sin sunde Dømmekraft og sin nøje Samfølelse med den danske Almue. At forstaa den folkelige Tankegang har for M. været en næsten uafviselig Trang. Han besidder en sjælden Evne til at beherske et overvældende stort Stof, saaledes i sit Hovedværk »Barsel, fra Svangerskab til Daab og Kirkegang i dansk Folketro og Folkeskik« (forventes trykt 1939); her behandles Skik fra hele Landet. Af andre kulturhistoriske Arbejder kan nævnes »Aarsfester fra Vaar til Høst i Danmark« (Nordisk Kultur, XXII, 1938), »Sommer i By i Danmark« (Danske Studier 1930), »Brudestrømpebaand« (Kalb. Mus. Aarb. 1913), »Kærestegaver« (Fra Holb. Amt 1920), »Diskestangen« (Sprog og Kultur 1937), »Husslangen« (Jy. Saml., 5. Rk., IV, 1938), »Et Polititegn som Amulet« (Danske Studier 1937). M. har været Formand for Historisk Samfund for Holbæk Amt 1926—36 og for Dansk kulturhist. Museumsforening siden 1929. — R. 1931. Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelses Prismedaille 1934. — Tegning af Johannes Glob.

Selvbiografi i Asklepios' Tjenere, udg. af Anker Aggebo, 1936. Utrykt Selvbiografi i Dansk Folkemindesamling. Selvbiografisk Stof findes ogsaa i Nordvestsjællands Lægekredsförening, 1925, S. 84—115. Kalundborg Bibliotek 1901—26, 1926, ved J. S. M. og S. Haugstrup. Kalundborg Museum (Aarb. f. Holbæk Amt, 1933—34, S. 175 f.).

H. Grüner-Nielsen.

Møller, Jacob, 1776—1839, Apoteker. Døbt 15. Sept. 1776 i Svendborg, d. 6. Juli 1839 i Horsens, begr. sst. Forældre: Møller Jeppe Eggertsen (ca. 1729—80, gift 1° med Karen Schytte, 1728—ca. 62) og Gertrud Maria Nicolaisdatter (1744—80). Gift 7. Dec. 1805 i Flødstrup med Amalia Christiane Crone, døbt 26. Jan. 1788 i Flødstrup, d. 24. Juli 1853 i Kbh. (Helligg.), D. af Provst, Sognepræst Hans C. (1749—1825, gift 1° 1776 med Frederikke West, 1751—78, 3° 1793 med Karen Rieffesthal, 1763—1844) og Lovise Bradt (ca. 1758—92).

Da M. tidligt blev forældreløs, kom han 1783 paa Vajsenhuset i Kbh. 1789—96 var han Discipel paa Nyborg Apotek, hvor han blev til 1797; han konditionerede derefter paa Christianshavns Apotek og paa Løveapoteket i Kbh. 1799 blev han Kandidat og fik 1802 Bevilling til at oprette et Apotek i Nykøbing M., men benyttede den ikke, da han s. A. havde købt Vesterbro Apotek i Kbh. 1805 solgte han dette og fik Det kgl. Frederiks Hospitals Apotek i Forpagtning; i de følgende Aar laa han i stadige Stridigheder med Hospitalets Direktion, særlig angaaende Rabatten paa Medicinen til Hospitalet, og dette endte med, at han 1831 opsagde Forpagtningen og kom paa Pension, hvorpaa han flyttede ud paa sin Ejendom Vennero paa Østerbro. — M. var en meget dygtig Apoteker og Kemiker og udgav bl. a. en farmaceutisk Haandbog 1823, og han var Eksaminator ved den farmaceutiske Eksamen fra 1828. 1838 skænkede han et mindre Legat til Vajsenhuset; han efterlod sig en stor Bogsamling, der var testamenteret til Universitetsbiblioteket. — Assessor pharmaciae med virkelig Kancelliraads Rang 1834. — Pastel af Chr. Horneman 1817 i Familieeje. Tegning. Litografi af Em. Bærentzen 1839.

H. J. Møller: Apoteker, Assessor pharm. Jacob Møller og hans Slægt, 1889. C. Nyrop: Det kgl. Frederiks Hospitals Apotekere, 1917, S. 65—132. E. Dam og A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, II, 1928, S. 315—18.

Poul Hauberg.

Møller, Jens, 1779—1833, Teolog. F. 19. Marts 1779 i Karrebæk, d. 25. Nov. 1833 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Joachim Christian Jensen M. (1738—89, gift 2° 1785

med Karen Bagger, 1762—1807) og Christiane Birgitte Hansdatter Beeske (1740—84). Gift 1° 31. Aug. 1803 i Slagelse med Abel Sophie Lund, f. 20. Juni 1783 i Slagelse, d. 25. Sept. 1823 i Kbh. (Helligg.), D. af Købmand Jonas L. (ca. 1750—1809) og Henriette Amelong (1748—1801). 2° 6. April 1825 i Neumünster med Christine Sophie Kellermann, f. 23. Sept. 1803 i Kbh. (Frue), d. 10. Juli 1890 i Odense, D. af Fuldmægtig, senere Justitsraad, Amtsskriver og Toldforvalter Peter Johan Wilhelm K. (1776—1862) og Maria Magdalene Broager (1783—1857).

Efter sin Faders Død kom M. i Slagelse Latinskole, hvor han især nød godt af Rektor P. Wøldikes Undervisning, og 1797 blev han Student. Opvakt og lærenem som han var, kastede han sig med en umættelig Læselyst over en Række forskelligartede Discipliner og forstod i høj Grad at suge Næring af hele Tidens bevægede Aandsliv. Han tænkte sig at blive Skolemand eller at træde i diplomatisk Tjeneste for derved at komme til at se fremmede Lande. Derimod havde han paa Grund af det herskende Syn paa Religion og Kirke ingen Lyst til at studere Teologi, og kun under Pres fra sin Velynder Ove Høegh Guldbergs Side bestemte han sig for dette Studium. Allerede 1800 tog han dog Attestats. Mest Udbytte havde han af D. G. Moldenhawers klare og elegante Forelæsninger, men i øvrigt stod hans Hu mere til æstetisk Læsning og filologisk-historiske Studier. 1801 fik han Accessit for Besvarelsen af Universitetets Prisspørgsmaal, om det var gavnligt for Skønlitteraturen, om Digterne lagde sig efter den nordiske i Stedet for efter den græske Mytologi, og 1802 vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af et klassisk-filologisk Prisspørgsmaal. Efter at have virket som Huslærer et Par Aars Tid blev M. 1802 ansat som Adjunkt i Slagelse, hvor han tilbragte en meget indholdsrig Periode af sit Liv, optaget af saa mange og saa forskelligartede Studier, at han efter eget Sigende »var nærved at blive en Polyhistor«. Da han desuden 1806 igen havde henledt Opmærksomheden paa sig ved at vinde Videnskabernes Selskabs Guldmedaille, var det kun naturligt, at han stræbte mod Universitetsansættelse, og 1808 udnævntes han til ekstraordinær Professor i Teologi. 1813 blev han Professor ordinarius, og s. A. Dr. theol. paa en Afhandling om den Kildeverdi, der bør tillægges Kirkehistorikeren Euseb af Kæsarea.

I 25 Aar virkede M. som Professor og udfoldede i dette Tidsrum en meget omfattende Virksomhed som Universitetslærer, som praktisk Kirke- og Skolemand og som Forfatter af teologiske og historiske Skrifter. Han var flittig som Forelæser over Teologiens for-

skellige Grene; navnlig fremhæves dog hans livfulde og ansporende kirkehistoriske Forelæsninger, selv om han lagde for stor Vægt paa Anekdoten og ikke formaaede at ridse Udviklingens store Linier skarpt op, og skønt hans grimasserende Ansigt og sære Fagter let fik Tilhørerne til at trække paa Smilebaandet. Til de studerende stod han i et godt Forhold, og han omfattede deres Ve og Vel med stor Interesse. Ogsaa gennem sin Deltagelse i Universitetets Administration kom han til at spille en ikke ubetydelig Rolle. 1819 blev han Medlem af Konsistorium, 1823 Inspector ved Kvæsturen, seks Gange var han Dekan ved sit Fakultet og to Gange — 1822—23 og 1832—33 — Rector magnificus, desuden fra 1825 til sin Død Efor for Valkendorfs Kollegium. Særlige Fortjenester indlagde han sig af Universitetets forbedrede Økonomi og af Planerne for den nye Universitetsbygning. Den samme Nidkærhed prægede ogsaa hans Medvirken ved andre almenyttige Foretagender, de mange Selskaber, hvori han var optaget, Borgerdydskolen paa Christianshavn, af hvis Direktion han var første (og meget indflydelsesrige) Medlem 1815—28, det danske Bibelselskab, hvoraf han var Medstifter 1814, og hvis Meddirektør han blev 1815 og virksomme udenlandske Sekretær 1818. 1815 fik han Sæde i Kommissionen til at udarbejde en forbedret Oversættelse af det nye Testamente, 1828—30 udgav han sammen med sin Ven Rasmus Møller en Oversættelse af det gamle Testamente, og 1811—18 var han næsten ene æstetisk Anmelder ved »Dansk Litteratur-Tidende« (og Redaktør heraf 1830—33). Hans Recensentvirksomhed paa dette Felt har dog ikke skaffet ham noget godt Navn, da han i alt for høj Grad manglede virkelig æstetisk Forstaaelse og selvstændig Dømmekraft.

I nær Tilknytning til M.s Indsats paa praktiske Omraader staar ogsaa hans omfattende Forfatterskab, navnlig den teologiske Del deraf. Denne maa især søges i de Tidsskrifter, han udgav: »Theologisk Bibliothek«, I—XX (1811—21), »Nyt theologisk Bibliothek«, I—XX (1821—32) og »Tidsskrift for Kirke og Theologie«, I—III (1832—33, IV kom 1834). Disse lange Tidsskriftrækker afspejler paa typisk Maade M.s Ejendommeligheder som Forfatter og Teolog. Med rastløs Flid skrev han selv heri ca. 100 Afhandlinger, idet det var hans Maal — som det hedder i Fortalen til »Theol. Bibl.« I — at behandle lærde Emner saaledes, at de blev fattelige for den blot praktiske Teolog, og at bearbejde populære Genstande saaledes, at de fik Interesse for de lærde. Særlig Betydning fik hans Tidsskrifter, der gennem tyve Aar udgjorde en Hovedbestanddel af den danske Præstestands aandelige Næring, ved de udmærket oriente-

rende Oversigter, de bragte over samtidige kirkelige Forhold og Begivenheder hjemme og ude. I saa Henseende kom det i høj Grad M. til Nytte, at han gennem sin Virksomhed som Bibelselskabets Sekretær stod i Brevveksling med mangfoldige udenlandske Kirkemænd. For Eftertiden har de især Værdi ved de ofte udførlige biografiske Efterretninger, de indeholder efter gode Kilder om nylig afdøde gejstlige i Danmark. I teologisk Henseende indtog M. som Redaktør en irenisk Holdning. I sin Ungdom havde han været paavirket af de rationalistiske Strømninger, en Overgang særlig været tiltrukket af den Kantiske Filosofi, men senere arbejdede han sig mere og mere frem til et Standpunkt, som han kaldte »rationel Supranaturalisme«, idet han hævdede den bibelske Aabenbarings Nødvendighed og enestaaende Karakter, men i øvrigt — som F. H. Jacobi og Mynster — opfattede Fornuften, ikke Forstanden, som det Organ, hvorved Troen kunde tilegnes. Hans dogmatiske Helhedsstandpunkt var dog ikke klart udformet eller fast, og personlig stræbte han især i Kirkekampaarene 1825 ff. at mægle mellem de stridende Parter, hvad der ikke altid fandt forventet Paaskønnelse paa nogen af Siderne.

Nær beslægtet med M.s teologiske er ogsaa hans historiske, specielt hans kirkehistoriske, Forfatterskab. Dels i selvstændige Skrifter, dels i forskellige Tidsskrifter har M. leveret en stor Mængde Bidrag til Oplysning især af ældre dansk Lærdoms- og Kirkehistorie, som oftest i Form af Biografier. Nævnes kan saaledes hans Bøger om N. E. Balle (1817), Daniel Rantzau (1818) og Chr. Bastholm (1819), desuden Skildringer af Hans Gram, Jacob Langebek, Niels Hemmingsen, Jesper Brochmand, Hans Svane o. m. fl. En Del af de her nævnte Arbejder fandt Plads i den af M. og L. Engelstoft udgivne »Historisk Calender«, I—III, 1814—17. Alene udgav han »Mnemosyne«, I—IV, 1830—33, hvori han satte sig til Hovedformaal at belyse Christian VI.s Regeringshistorie. Som denne Samling længst har bevaret M.s Navn, saaledes er den uden Tvivl det Arbejde, der betegner hans mest værdifulde videnskabelige Indsats. Som Historiker udmærker M. sig ved en stærk Billighedsfølelse; det er hans oprigtige Stræben at gøre Ret og Skel til alle Sider, og det lykkes ham ofte at korrigere tidligere Tidens Fejl og Fordomme. Derimod lader hans Arbejder ikke sjældent meget tilbage at ønske med Hensyn til Grundighed i Forundersøgelserne og finere Teknik i Behandlingen, ligesom hans historiske Helhedsopfattelse ikke er meget indtrængende eller nuanceret. Dette mærkes ikke mindst ved hans Personskildringer, der bevæger sig vel meget paa Overfladen og ikke vidner om en skarp realistisk For-

staaelse for Lys og Skygge. Hverken som Historiker, Teolog eller Menneske hørte M. til de dybtgaaende Naturer. Hans Fædrelandskærlighed, hans Iver og Ærbødighed for den lutherske Kirke, hans stærke Ærgerrighed drev ham bestandig fremad i en rastløs Virksomhed paa mange Omraader, hvad der i høj Grad understøttedes af hans sjældne Flid og uhyre Lethed ved at arbejde. Først og sidst er han i Virkeligheden at opfatte som en teologisk og historisk Journalist, der med en beundringsværdig Receptivitet forstod at tilegne sig det mest forskelligartede Stof og med ikke mindre Smidighed at reproducere det i en letløbende, klar og ganske tiltalende Form, men nogen egentlig Forskerskikkelse eller skabende Aand var denne utrættelige Referent ikke. J. M.s mangesidige Indsats og uomtvistelige Fortjenester maa først og fremmest ses ud fra praktiske Synspunkter. — Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1813, af Videnskabernes Selskab 1814. — Breve til ham i Det kgl. Bibliotek. — Rang med Biskopper 1833. — R. 1828. — Mindesmærke af H. E. Freund 1836 paa Graven og 1838 i Frue K. — Litografi af Aagaard 1833.

Selvbiografier i B. Thorlacius: *De duabus gemmis Christianis*, 1813, S. 12—18, og i Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 246—89. Kiøbenhavnsposten 1831 Nr. 172. Dagen 1833 Nr. 284 f., 289. Rasmus Møller i Dansk Litteratur-Tidende 1834, S. 193—205, 220—24. Kirkehist. Saml., 5. Rk., III, 1905—07, S. 542—68; IV, 1907—09, S. 392—95; 6. Rk., I, 1933—35, S. 167 f. J. P. Mynster: *Kirkelige Leiligheds-Taler*, II, 1854, S. 314—16. L. Zeuthen: *Mine første 25 Aar*, 1866, S. 14, 66, 83. Vilh. Birkedal: *Personlige Oplevelser i et langt Liv*, I, 1890, S. 63 f. Fr. Hammerich: *Et Levnetsløb*, 1882, S. 107, 121, 181 f. H. N. Clausen: *Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie*, 1877, S. 53, 143—46, 167 f., 169, 173 f. Udvalg af Breve til P. Hjort, I, 1867, S. 178 f., 296 f.; II, 1869, S. 104, 137 f. Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, udg. af V. Heise, 1879, S. 1 f., 90—93, 123—26, 155—57, 164 f., 179—80, 213 f. Breve fra P. V. Jacobsen, udg. af Jul. Clausen, 1899, S. 58, 106, 115 f., 118. G. L. Wad: *Fra Fyens Fortid*, I, 1916, S. 281, 284. J. Oskar Andersen: *Festskrift i Anledning af det danske Missionsselskabs 100-Aars-Jubilæum*, I, 1921, S. 28—33.

Bjørn Kornerup.

Møller, Jens, 1786—1863, Præst. F. 29. Aug. 1786 i Kbh. (Frue), d. 12. Juni 1863 i Grinderslev, begr. sst. Forældre: Købmand og Forligelseskommisær Erik M. (1752—1822, gift 2° 1811 med Erasmie Jensdatter Dahl) og Lovise Lauritzdatter (ca. 1755—1807). Gift 5. Dec. 1816 i Skive med Cecilie Leth, f. 14. Maj 1799 i Viborg, d. 16. Maj 1873 paa Frbg., D. af Kapellan i Viborg, senere Amtsprovst, Sognepræst i Skive Jens Høyer L. (1766—1812) og Noline Fabricius (1775—1860).

M. blev Student 1802 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. theol.

1807 og Kapellan i Skive og Resen 1813. 1821 forflyttedes han som Sognepræst til Grinderslev og Grønning (fra 1824 med Tise) i Salling, og i dette Embede blev han i over 40 Aar lige til sin Død. 1834 blev han tillige Provst for Nørre, Hindborg, Harre, Rødding og Fjends Herreder, 1842—51 var han Medlem af Viborg Amtsraad, 1844 og 1846 kongevalgt Medlem af den jyske Stænderforsamling. M. havde i ældre Tid et velkendt Navn i Landet som Forfatter til »Haandbog for Præsten« (1820), der senere kom i flere stærkt omarbejdede Udgaver (den sidste 1867—79 ved Sønnen Erik Høyer Møller, s. d.). Skønt det var let at se (som især J. L. A. Kolderup-Rosenvinge gjorde opmærksom paa), at Bogen havde væsentlige Mangler baade i Anlæg og Enkeltheder, viste den sig at være i Besiddelse af stor Levekraft, idet den i over et halvt Aarhundrede var et meget udbredt og benyttet Hjælpemiddel til Oplysning om den danske Præsts Embedsforretninger. Et lignende praktisk Formaal tjente ogsaa M.s »Forsøg til en oeconomic-statistisk Beskrivelse over Danmarks geistlige Embeder« (1—8, 1835—44), der den Dag i Dag har en vis Kildeværdi til Kundskab om Forhold i Forfatterens egen Tid. En Samling »Prædikener og Leilighedstaler« (1822) viser M. som en allerede tidligt konservativ, bibelinteresseret Kirkemand, væsentlig repræsenterende en afbleget Ortodoksi i Balles Skikkelse. Han vender sig bestemt mod det 18. Aarhundredes høje Vurdering af Fornuften som Ledestjerne i religiøse Spørgsmaal, men er i øvrigt en udpræget Talsmand for en Højnelse af Morallivet i Oplysningstidens Stil. Af M.s tilforladelige, myndige Personlighed har hans ovennævnte Søn tegnet et smukt Portræt i sin Bog »Den gamle Præstegaard« (1896). — R. 1854. — Maleri i Familieeje, nu forsvundet.

Kirkehist. Saml., 5. Rk., II, 1903—05, S. 779 f. Aarvog for Hist. Samfund for Skive og Omegn (Skivebogen), I, 1909, S. 36, 42, 47, 48, 52 f., 56; III, 1911, S. 110; V, 1913, S. 44, 52, 68—73.

Bjørn Kornerup.

Møller, Johan Christian, 1835—1902, Læge. F. 13. Juni 1835 i Kbh. (Helligg.), d. 25. April 1902 i Gentofte, begr. sst. Forældre: Portrætmaler Johan Frederik M. (1797—1871) og Emilie Albertine Martens (1810—82). Gift 18. Maj 1877 i Kbh. (Frue) med Christiane Frederikke Octavia Steenberg, f. 29. Juli 1841 i Kbh. (Cit.), d. 19. Febr. 1928 i Gentofte, D. af Kompagnikirurg, senere Toldassistent, endelig Toldkontrollør Frederik S. (1802—59) og Johanne Caroline Tengstedt (1811—1901).

M. blev Student 1853 fra Metropolitanskolen og tog Lægeeksamen 1860. Efter i to Aar at have været Kandidat paa Frederiks

Hospital traadte han 1862 ind i Armeen som Underlæge. Under Krigen 1864 fungerede han som Overlæge ved et Regiment og ved Lazaretter. 1867 blev han udnævnt til Korpslæge, 1878 til Overlæge. 1880—85 var han adjungeret den daværende Stabslæge Salomon, efter hvis Død (1885) han blev udnævnt til Stabslæge og Chef for Hærens Lægekorps (fra 1895 Generallæge). 1877 blev han fast Censor ved Lægeeksamen, 1885 Medlem af Centralkomiteen og af Sundhedskollegiet. I videnskabelig Henseende beskæftigede M. sig navnlig med den medicinske Statistik, assisterede paa dette særlige Omraade i en Aarrække Dekanatssekretæren i Sundhedskollegiet Th. Bricka og var dennes Efterfølger i Stillingen 1879—82. 1871 blev han Medlem af Kommissionen for en bedre Ordning af den danske Medicinalstatistik. 1877—78 var han lægekyndig Assistent ved Det statistiske Bureau. Hans vigtigste litterære Arbejder hørte mere eller mindre ind under Statistikkens Omraade (Sundhedskollegiets Aarsberetninger 1878—82). Desuden udgav han efter Anmodning fra den almindelige danske Lægeforening en Fortsættelse af Uldalls civile Medicinallovgivning 1873—89. Han var Medlem af den 1802 nedsatte permanente Farmakopékommision. 1894 erholdt han Æresdoktorgraden af Kbh.s Universitets medicinske Fakultet. — R. 1881. DM. 1886. K.² 1892. K.¹ 1898.

Univ. Progr. Nov. 1894, S. 107—12. *Jul. Petersen (L. S. Fridericia*)*.

Møller, Johannes, se Møller.

Møller, Johannes Ludwig Heinrich, 1814—85, Miniaturemaler. F. 8. Okt. 1814 i Lübeck, d. 31. Okt. 1885 i London, begr. sst. Forældre: Blikkenslagermester Peter Asmus M. (1778—1858) og Johanna Dorothea Vetter (1786—1869). Gift 29. Juli 1841 i Aalborg med Eline Sofie Schou, f. 14. Sept. 1814 i Aalborg, d. 26. Juli 1878 i London, D. af Hospitalsforstander Hans S. (1763—1823, gift 1° 1797 med Helene Sophie Franck Winther, 1771—1805) og Ellen Winther (1772—1819).

Fra sin Fødeby begav M. sig 1836 til Kbh., hvor han tegnede paa Kunsthøjskolen. Miniatureportrætter, som han udstillede paa Charlottenborg, tiltrak sig Prins Christians, den vordende Konges, Opmærksomhed, og da M. var vendt tilbage fra en Rejse i Norge og Sverige, fik han allerede 1840 Lejlighed til at male Kongen (Rosenborg); med Understøttelse fra denne rejste han derefter i Dec. s. A. til Paris, og indtil 1844 opholdt han sig dels der, dels i Kbh., hvor han derefter i nogle Aar var bosiddende. I Paris blev

han Elev af Paul Delaroché, tillige blev han dansk Hofminiaturemaler og 1844 Medlem af det danske Kunstakademi paa et Portræt af Christian VIII. (Kunstakademiet). 1848 rejste han fra Kbh. til Stockholm, 1850 derfra til London, 1859 til St. Petersborg, som han igen forlod 1861. Derefter forblev han bosat i London. Overalt havde han Forbindelse med kongelige og fornemme Personer, der bestilte deres Portrætter hos ham. Med Rette nød han Ry som en stor Dygtighed, han havde vistnok et godt Blik for Portrætmodellen og en sikker Behandling, der ikke fulgte den ældre Pletteknik, men mere nærmede sig Olieteknikken. Men lige saa lidt som sine samtidige taaler han en Sammenligning med Mestrene fra Gouache-Miniaturens Guldalder, det 18. Aarhundrede. I danske Samlinger er han bl. a. repræsenteret paa Rosenborg og Fr.-borg. — R. 1847. — Selvportræt i Maleri (Fr.borg), i Tegning 1841 (sst.), i Miniature 1838 (sst.) og (fra 1843) i Kunstmuseet.

E. F. S. Lund: Danske malede Portrætter, IV—V, 1906—12 (se Registrene).
E. Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912, S. 196—207.
The Studio, LX, 1914, S. 129 f.

Leo Swane.

Møller, Julie Amalie, f. Bondesen, 1843—1907, Skuespillerinde. F. 1. Jan. 1843 i Viborg, d. 21. Juli 1907 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Konsumptionsbetjent Martin B. (1796—1878) og Gjertrud Marie Vammen (1811—63). Gift 9. Dec. 1869 i Kbh. (Garn.) med Sagfører Hans Karsten Werchmeister M., f. 10. Okt. 1831 paa Dronninglund, d. 27. Juli 1891 i Kbh. (Johs.), Søn af Proprietær Johannes M. (ca. 1787—1834) og Ida Nicoline Petrine Lassen.

J. M. læste med Erik Bøgh og begyndte 1864 sin Kunstnerbane som Koristinde ved Casino, men arbejdede sig efterhaanden frem i mindre Roller og brød igennem 1878 ved sin morsomme og rørende Fremstilling af Morgiane i »Aladdin«. Over Dagmar-teatret, hvis Aabningsprolog hun fremsagde 7. Marts 1883, blev hun 1884 Medlem af Folketeatrets sammenarbejdede Ensemble, hvori hun med stilfærdige Midler, sit Lune og sin Iagttagelsesevne bidrog til den kunstneriske Helhedsvirkning. Hun skabte mange originale Skikkelser af sand Værdi, smaa Mesterværker af træfsikker Karakteristik og indadventt Komik, milde som Bestemoderen i »Ole Lukøje« eller huslige som Moderen i Ifflands »Jægerne«, baggaardsprægede som Madam Sivertsen i »Møntergade 39« og Madam Olsen i »Lynggaard & Co.« eller haandfaste som Stine i »Første Violin« eller fornemme, men derfor ikke mindre komiske, som Hofdamen i »Livets Dal«. Vederhæftig og diskret var J. M.s

Kunst, men Rollerne maatte helst være smaa, da hun ellers ikke overkom det Mosaikarbejde, hun nedlagde i hver eneste Replik. Hun optraadte sidste Gang 22. Dec. 1906 som Madam Vejrum i »Forbryderliv«. Evnen til at forme en Figur, hvor Forfatteren kun har givet en Antydning, gik i Arv til hendes Datter, Skuespillerinden Johanne Petrine Sonne (s. d.). — Træsnit 1878 efter Fotografi.

Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919.

Robert Neiiendam.

Møller, Jørgen, se Møller, Georg.

Møller, Knud, f. 1874, Pianofabrikant. F. 11. Dec. 1874 i Kbh. (Garn.). Forældre: Hofpianofabrikant Frederik M. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Sept. 1905 i Sønder Jernløse med Gerda Lunn, f. 17. Aug. 1877 i Kbh. (Cit.), D. af Premierløjtnant, senere Oberst Lauritz Christian L. (1842—1908) og Anna Laurentze Cosmine Frederikke Resch (1851—1934).

M. blev Student 1892 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og n. A. cand. phil. Samtidig gik han i Snedkerlære hos Severin & Andr. Jensen og blev Svend 1895. I Pianofaget uddannedes han dels i Faderens Firma, dels ved Ophold i Udlandet 1895—1901. Efter sin Hjemkomst knyttedes han til Hornung & M., hvor han samtidig med Fætteren Axel R. M. (s. d.) blev Direktør 1907. Baade inden for Firmaet og i sine Fagfællers Kreds har M. været en Foregangsmand for dansk Pianoindustri og for dansk Industri i det hele taget. M. blev Medlem af Dansk Pianofabrikantforenings Bestyrelse 1906 og har fra 1911 været denne Forenings Formand. 1914 blev han Medlem af Industriraadet, 1924 af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse og af Industrifagenes Hovedbestyrelse, ligesom han er knyttet til flere af Industriens og Haandværkets Organisationer og Institutioner. Han har arvet sin Faders Interesse for Musikken og sidder bl. a. i Bestyrelsen for Dansk Koncertforening og Dansk filharmonisk Selskab, for Musikhistorisk Museum og for Pensions- og Understøttelsesforeningen for danske Musiklærere og Musiklærerinder. — R. 1920. DM. 1935.

Studerterne fra 1892, 1917, S. 29. Povl Drachmann: Hornung & Møller Aktieselskab, Kgl. Hof-Pianofabrik 1827—1927, et Jubilæumsskrift, 1927.

Georg Nygaard.

Møller, Knud Ove, f. 1896, Farmakolog. F. 21. Juni 1896 i Kalundborg. Forældre: Kredslæge J. S. M. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 5. Juni 1922 paa Frbg. med Aase Horn Lassen, f. 26. Febr.

1898 paa Frbg., d. 17. Sept. 1925 i Kbh., D. af Grosserer Harald Victor L. (1856—1935) og Anne Helene Dagmar Mariane Horn (f. 1860). 2° 23. April 1927 i Kbh. (b. v.) med Inga Meyer, f. 20. Nov. 1898 i Kbh., D. af Snedkermester Otto M. (s. d.) og Carla Wulff (se Meyer, Carla).

M. blev Student 1914 fra Roskilde og tog 1922 medicinsk Embedseksamen, efter at hans Studium flere Gange havde været afbrudt af Sygdom. I sine første Kandidataar gennemgik han forskellig Uddannelse i praktisk Lægegerning, bl. a. som Vikar hos sin Fader (1922), i Kandidatstillinger ved Rigshospitalets Afdelinger (1926—27) og som 2. Reservelæge ved Kommunehospitalets ene medicinske Afdeling (1927—28). Men allerede i Perioden 1923—26 var han ansat ved Universitetets farmakologiske Institut under Professor Johs. Bock, først som Underassistent, senere (1925) som videnskabelig Assistent, og til denne Stilling vendte han tilbage 1928, blev fast ansat Marts 1931 og Amanuensis Juli 1931. I disse Stillinger blev M. tidligt interesseret i teoretisk videnskabelig Forskning paa Farmakologiens Omraade. Hans Arbejder prægedes af den fysiologisk orienterede Skole inden for Farmakologien, som Johs. Bock repræsenterede her i Landet, og hans Disputats («Om Vand- og Saltskiftet under forskellige Former af forøget Diuresis, med særlig Henblik paa Theophyllindiuresen»), for hvilken han 1926 erhvervede den medicinske Doktorgrad, handlede om et Emne, der laa Professor Bocks videnskabelige Interesser nær. En Række Arbejder i Tiden derefter handlede ligesom Disputatsen om Virkningen af urindrivende Stoffer. Efter Studierejser til München (1930), London og Edinburgh (1933) og Köln (1934) kom M. ogsaa ind paa andre farmakologiske Emner og offentliggjorde en Række Arbejder i danske og tyske Tidsskrifter om forskellige Lægemidler og Forgiftninger. — Ved Siden af Stillingen som Assistent ved Universitetets farmakologiske Institut var M. Docent i Farmakologi ved Tandlægeskolen fra 1927 og docerede dette Fag ved Farmaceutisk Lærestanstalt fra 1932. Fra 1930 var han Sekretær ved Farmakopékommisionen (efter 1933 ved den permanente Kommission). Han var Formand i Foreningen for teoretisk og anvendt Terapi 1932—33 og Bestyrelsesmedlem i Kbh.s medicinske Selskab 1934—39, i Dansk medicinsk Selskab 1935—38, i Foreningen af videnskabeligt uddannede Tjenestemænd 1935—38 og i Biologisk Selskab 1937, er fra 1938 Formand i Dansk medicinsk Selskab. — Da Professor Bock 1937 faldt for Aldersgrænsen, udnævntes M. til Professor i Farmakologi ved Kbh.s Universitet og tiltraadte Stillingen 1. Febr. n. A. Han har i de sidste Aar gjort

et stort Arbejde for at faa organiseret et nordisk Samvirke til Vejledning af de praktiserende Læger angaaende Værdien og Anvendelsen af det uoverskuelige Antal nye Lægemidler, som fremkommer. Han sidder siden Efteraaret 1938 i et dansk-svensk Udvalg, der forbereder denne Organisation. Han har ogsaa været meget virksom ved Sammenslutningen af en Del nordiske medicinske Fagblade til Tidsskriftet »Nordisk Medicin« og sidder fra 1938 i dettes Repræsentantskab. — Maleri af Johs. Glob 1919 i Familieej.

Univ. Progr. Nov. 1926, S. 154 f.

L. S. Fridericia.

Møller, Lars Peter Silas Mathæus, 1842—1926, grønlandsk Bogtrykker og Redaktør. F. 9. Jan. 1842 i Godthaab, d. 21. Jan. 1926 sst., begr. sst. Forældre: Tømrer og Formand Peter Erik M. (1816—97) og Anna Karen Elisabeth Lyngge (1817—1905) (begge af dansk Afstamning, Hustruen Ætling af Hans Egede). Gift 10. Febr. 1867 i Godthaab med Louise Malene Kristiane Rasmussen, f. 28. Juni 1847 i Godthaab, d. 13. Juni 1928 sst., D. af Jagtfører Peter R. (1802—64) og Ane Kathrine Platou (1813—85) (Manden dansk, Hustruen Blanding).

Oprindelig bestemt til Sælfanger var M. allerede en dygtig Kajakroer, da han 1857 blev »opdaget« af Inspektør, senere Direktør Rink og af denne, hvem han altid omtalte med største Veneration, antaget til at betjene en lille Bogtrykkerpresse. Han viste sig meget perfektibel og opøvede sig tillige i Tegning og Litografering, saa at der allerede i de første Aar kunde trykkes forskellige illustrerede Smaabøger. 1861 tog Rink M. med til Danmark, hvor han et halvt Aars Tid fik yderligere Undervisning i Typografi og Litografi, og efter Tilbagekomsten til Godthaab fortsatte han — lige til 1922 — sin Virksomhed som Bogtrykker og navnlig som Medarbejder og fra 1873 Redaktør af Maanedsmagasinet »Atuagagdliutit«, som i Aarenes Løb, foruden utallige Beretninger af indfødte om Fangst, Jagt og Fiskeri, har bragt en stor Mængde oplysende og belærende Artikler, Referater af Aarets Begivenheder rundt om i Verden, et stort og betydningsfuldt Materiale til Landets og Folkets Historie samt et værdifuldt Billedstof og derved i høj Grad bidraget til at vække og øge Befolkningens Læselyst og bibringe den Kundskaber. — For de skiftende Inspektører var M. en udmærket Hjælp som Tolk og grønlandskyndig og som grundig Kender af sit Lands Natur søgt og skattet af mange Polarfarere og Grønlandsforskere, i hvis Rejseberetninger han ofte findes nævnt med Beundring og Taknemmelighed. Bl. a. ledsagede han Norden-

skiöld paa dennes Indlandsisfærd 1883, fra hvilken der foreligger en Række smukke Tegninger og Skitser fra hans Haand. — F.M.S. 1892. R. 1917. — To af hans Sønner, *John M.* (1867—1935) og *Stephen M.* (1882—1909) oplærtes i Faderens Fag og gik værdigt i hans Fodspor; den sidste var tillige en habil Kunstmaler.

E. Bluhme: Fra et Ophold i Grønland 1863—64, 1865 passim. Det grønlandske Selskabs Aarskrift for 1916, 1917, S. 5—13; for 1925—26, 1926, S. 104 ff.

H. Ostermann.

Møller, Mathias Peter, 1854—1937, Orgelfabrikant. F. 29. Sept. 1854 i Østermarie, d. 13. April 1937 i Hagerstown, Maryland, U. S. A., begr. sst. Forældre: Gaardejer Niels Jørgen M. (1818—97, gift 1° med Petrea Kirstine Larsen, ca. 1823—52) og Ane Cathrine Pedersen (1814—66, gift 1° med Udbygger Mogens Kofoed, 2° 1851 med Udbygger Hans Olsen, ca. 1793—1853). Gift 6. Juli 1892 med Maybelle Greenlund, f. 15. Febr. 1872 i Warren, Pennsylvania, D. af Peter G. (Grønlund) og Calista Sadtler.

Fjorten Aar gammel kom M. i Karetmagerlære i Allinge, men 1872 rejste han til Amerika, opsøgte en Onkel i Warren, Pennsylvania og fik straks Plads paa en Møbelfabrik, Greenlund Brothers, der i Byen. Faa Maaneder efter tog han mod Tilbud om en Stilling i The Derrick-Felgemaker Company, som netop havde flyttet sin Virksomhed fra Buffalo, N. Y., til Erie, Pennsylvania, hvor det oprettede en mægtig Fabrik for Pibe-Orgler, Landets største paa den Tid. Under sit Arbejde her fik M. Ideen til en ny forbedret Type af Blæsebølge, og 1875 vendte han tilbage til Warren for at konstruere og gennemprøve den nye Type. Her byggede han sit første Orgel med den nye Blæsebølge; det blev sat op i den svensk-lutherske Kirke i Warren, men senere ødelagt ved Ildebrand. Kort efter flyttede M. til Philadelphia, hvor han byggede et Orgel til Udstillingen 1876, som vakte stor Interesse og skaffede ham mange Bestillinger. 1877 flyttede han sin Virksomhed til Greencastle, Pennsylvania, og han fortsatte her med Bygning af Orgler, indtil han efter Opfordring fra fremtrædende Borgere i Hagerstown, Maryland, oprettede en Orgelfabrik i denne By 1881. Denne Virksomhed udviklede sig hurtigt og sikkert til et mægtigt Foretagende. I de følgende femten Aar udvidedes Fabrikken seks Gange og stod allerede ved Aarhundredskiftet som Verdens største Orgelfabrik. I de 50 Aar, M. personlig ledede den store Virksomhed, udgik fra Fabrikken i Hagerstown 6500 Orgler, som findes dels i protestantiske og katolske Kirker i Amerika og Europa, dels i Koncertsale og Filmsteatre Verden over. Det største af dem alle

har 800 Piber, hvoraf nogle er 32 Fod lange, og findes i Philadelphia kommunale Auditorium. Den store Virksomhed føres efter M.s Død videre af Sønnen *Mathias Peter Møller*. — M. blev i Aarenes Løb en af Hagerstowns mest fremtrædende Borgere. Han var Ejer af og Præsident for en Automobilfabrik i Hagerstown, Præsident for en lokal Bank o. fl. a. Foretagender. Den religiøse Interesse, han havde næret allerede fra Barndommen, førte ham ind i et omfattende, aktivt kirkeligt Arbejde; han var saaledes Medlem af den amerikanske lutherske Kirkes Board of Publication og Forretningsudvalget for Lægmandsbevægelsen samt Komiteen for Ydre Mission. Han støttede Arbejdet for Søndagsskolebevægelse, Børnehjem m. m. — Æresdoktor i Musik ved Susquehannah Universitet. — R. 1929.

A. Kamp.

Møller, Malthe Christian, 1771—1834, Litterat. F. 24. Nov. 1771 i Helsingør, d. 21. Juli 1834 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Toldkontrollør Peder M. (1732—90, gift 2° 1780 med Maren Ferslew, 1748—1810) og Ulrica Elisabeth Bruun (1750—78). Ugift.

M. blev Student 1788 fra Helsingør. Han studerede Teologi uden at tage Eksamen og drog 1792 til Tyskland. Fra Jena udgav han 1795—97 anonymt »Repertorium for Fædrelandets Religionslærere«, fem Hæfter, der skaffede ham en lige saa stor som kortvarig Berømmelse. Skriftet blev ved R. Nyerups Hjælp trykt i Kbh. Dets Hensigt var at gøre Teologerne bekendt med Kant, ved hvem Filosofien var blevet »Videnskabernes Videnskab«. Uagtet det er et meget tarveligt Bekendtskab med Kant, der kan gøres ved Hjælp af Repertoriet, fik det dog i denne Henseende en Betydning, idet den Mand i Danmark, der har gjort det dybeste Studium af »den store Königsberger-Vise«, A. S. Ørsted, her første Gang synes at være blevet opmærksom paa ham. Hvad der vakte Opsigt i Samtiden, var Skriftets »kætterske« Udtalelser i religiøs Henseende og tillige de personlige Angreb paa visse Præster. Da M. i Skriftet angav at være Præst, maatte Biskop Balle tage Stilling til ham i en offentliggjort Erklæring til Kancelliet: han vil ikke, skønt det var blevet forlangt fra anonym Side, have ham afstraffet, men M. maa eventuelt søge sin Afsked. M. opgav sin Anonymitet, og da det viste sig, at han blot var Student, gjorde ingen ham noget; men han havde selv en Tid lang Forfølgelsesvanvid. Naar han kom hjem, vides ikke. Endnu 1805—06 viser et Sammenstød med Balle, at han ikke har forandret sig synderligt. Han levede af litterært Arbejde, udgav en Mængde Oversættelser, redigerede 1808 et Ugeskrift »Fortid og Nutid«, 1817—18 »Dagsposten«, 1829—34 »Den

danske Statstidende« (»Berlingske Tidende«). I disse Blade findes der intet Spor af Repertoriets Anskuelser. Der siges, at han ansaa dette for et mislykket Arbejde, som han ikke gerne omtalte. 1813 erhvervede han Tilladelse til i Stedet for at underkaste sig teologisk Embedseksamen at disputere; men Tilladelsen blev ikke benyttet.

S. Birket Smith: Til Belysning af literære Personer og Forhold, 1884, S. 235—45. Hist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1880—81, S. 85—101.

L. Koch (Hans Jensen*).

Møller, Nicolaus, 1733—1806, Bogtrykker. F. 3. Febr. 1733, d. 5. Febr. 1806 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bogtrykker Andreas Madsen M. (d. 1740) og Hedevig Fortmann (ca. 1707—58, gift 2° 1742 med Bogtrykker Christoph Georg Glasing, 1706—52). Gift 20. Sept. 1758 i Kbh. (Petri) med Catharina Wendelia Berling, f. 26. Jan. 1735 i Kbh. (Petri), d. 26. Marts 1794 sst. (Petri), D. af Bogtrykker Ernst Heinrich B. (s. d.) og Hustru.

Da M.s Fader, der 1737 med Eneretsbevilling for Nørrejylland havde oprettet et Bogtrykkeri i Viborg, var død, flyttede Enken Trykkeriet til Kbh. og giftede sig kort efter med den dygtige københavnske Bogtrykker C. G. Glasing, hos hvem Sønnen blev oplært. Efter Stiffaderens Død styrede M. Forretningen for sin Moder, og da ogsaa hun var død, overtog han den helt. Ved sit Ægteskab med en Datter af E. H. Berling kom han i nært Forhold ikke blot til denne Slægt, men ogsaa til de to andre store Bogtrykkerslægter Høpfner og Godiche, hvilket blev ham til stor Nytte. Allerede 1765 blev han Hofbogtrykker. M. hører til den Kreds af Bogtrykkere, som i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede bragte den dybt sunkne danske Bogtrykkerkunst paa Fode igen ved Indførelse af nye, især af fransk Bogkunst paavirkede, Principper for Bogfremstillingen, og han viste sig i Besiddelse af saa stor Dygtighed og saa god en Smag, at han af sin Samtid regnedes for Danmarks ypperste Bogtrykker. I 70'erne var hans Forretning den største og mest ansete af sin Art i Kbh. Trykkeriet blev ødelagt ved Byens Brand 1795, og som Følge heraf laa Virksomheden stille et Par Aar, men 1797 købte M. den ansete københavnske Bogtrykker F. W. Thieles Forretning, som raadede over et fortrinligt, til Dels fra det Godicheske Trykkeri stammende Materiel. Af de mange monumentale Værker, M. har trykt, kan nævnes Carsten Niebuhrs »Reisebeschreibung« I—II (1774—78), O. F. Müllers »Zoologia Danica« I—II (1788) samt flere Bind af »Flora Danica« og af Langebeks »Scriptores«. Af den smukke Firebinds-Udgave af Ewalds samlede Skrifter fra 1780—91

har han trykt de to første Bind. Trykkeriet blev efter M.s Død ført videre af hans Søn *Ernst Andreas Herman M.* (1759—1831), der allerede 1789 var blevet Medindehaver af Firmaet og Hofbogtrykker ligesom Faderen. — Af N. M. klippet Silhouet paa Fr.borg.

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Møller, Niels Laurids, f. 1859, Forfatter. F. 11. Dec. 1859 i Svendborg. Forældre: Skibsfører Lauritz M. (1833—83) og Louise Nielsen (1833—96). Gift 2. April 1890 i Kbh. (Jac.) med Jenny Christiane Augusta Müller, f. 5. Juni 1862 i Kbh. (Frels.), d. 17. Aug. 1919 paa Frbg., D. af Løjtnant Jens Christian M. (1833—1922) og Christiane Vilhelmine Dorthea Andresen (1825—91).

M. skulde have været Skipper som hele sin Slægt, men det huede ham ikke at passe Roret om Natten. Han gik en Tid i Troense Realskole; som fjortenaarig kom han igen til Svendborg og fik Præliminæreksamen i Kbh. to Aar senere. I Skoletiden skrev han Digte og læste ivrigt Poesi, bl. a. Molbechs Dante, Schlegels Shakespeare og en Del tysk Poesi; en af de Bøger, som havde grebet ham allerede i Svendborgtiden, var Goethes »Faust«. Men sin Indvielse til Digter fik han gennem Wilsters Homer, som for bestandig gjorde ham til Grækernes Lærling. Efter Eksamen var han i nogle Aar paa Retskriverkontoret i Svendborg; saa forberedte han sig paa et Kursus i Kbh. til Studentereksamen, som han fik 1881. 1887 blev han juridisk Kandidat og allerede s. A. ved M. Galschiøts Mellemkomst ansat som Assistent ved Statsanstalten for Livsforsikring, hvor han i Tidens Fylde avancerede til Kontorchef og afgik med Pension 1922. I en Aarrække var han Lærer i Litteratur ved Statens Lærershøjskole. Kbh. kom han aldrig til at holde af. Han lærte i Aarenes Løb sit Fædreland grundigt at kende paa Vandringer og Cykelture, Udlandet har han aldrig besøgt.

M.s originale poetiske Forfatterskab er indskrænket til tre Digt-samlinger og to Bind Noveller. Mindst personlige er de sidste: »Hændelser« (1890) og »Koglerier« (1895). De indeholder Sømandsfortællinger af en krassere Realisme end Drachmanns og psykologiske Analyser af stor Skarpsindighed. Gerne vælger M. Jeg-Formen; det monologiske Foredrag ligger for hans Fortællertalent. Digtene rummes i Samlingerne »Efteraar« (1888), »Røster« (1897), »Egelunden« (1920). I en tung og kunstlet Form, der minder om, at de græske Lyrikere og Browning og Swinburne var hans Lærere, forkynder han her et dyrekøbt Livssyn. Gennem bitre Digte om Livets Ubarmhjertighed hæver han sig til en mandig og resigneret Livsforstaaelse. Som de største Værdier dyrker han Arbej-

det, Erindringen og Betragtningen. En rig og fin Naturfølelse præger alle hans Kvad.

Meget større af Omfang er M.s Oversættelser, hvoraf kun de vigtigste skal nævnes: Aiskylos' »Agamemnon« (1891) og »Perserne« (1918), Sophokles' »Antigone« (1894), Euripides' »Bakchanter« (1931), et Udvalg af R. Brownings dramatiske Monologer under Titelen »Granatæbler« (1894), tre shakespeareske Stykker (1901). Det er digterisk medfølende Gendigtninger af en ofte meget dristig Sprogkunst. I sine Gengivelser af de græske Tragikere gaar M. ikke af Vejen for Rim og Alliterationer i Korsangene og kan stundom være saa dunkel som Originalerne i Sproget. Han optager her som i sin originale Digtning en Rigdom af gamle Ord i sit Foredrag og skyr al letkøbt Glæthed i Versifikationens. Sammenlignet med Thor Langes Fordanskninger er hans udpræget virile og uromantiske. Paa sine ældre Dage har han ogsaa oversat græsk Prosa: Pseudo-Longinos' »Den store Stil« (1934) og Aristoteles' »Ethica Nicomachea« (1936).

Endnu et tredie, humanistisk Forfatterskab foreligger fra M.s Haand. Allerede fra 1890'erne var han flittig Bidragyder til Tidskrifter og Samlerværker med større og mindre litterære og historiske Studier. I »Illustreret Tidende«, »Tilskueren« og navnlig det Letterstedt'ske Tidsskrift har han offentliggjort talrige Boganmeldelser og Essays, hvoraf mange er særdeles vægtige og skarpsindige; et Udvalg foreligger i Samlingen »Nattevagter« (1923). Af hans historiske Arbejder kan fremhæves Afsnittene om nederlandsk og engelsk Historie i »Folkenes Historie«, som han selv redigerede med myndig Haand 1908—12. Men hans Hovedværk er den omfangsrige og dog meget tæt skrevne almindelige Litteraturhistorie, han udgav under Titelen »Verdenslitteraturen« 1928—31. I Modsætning til vist alle Værker af den Art er den skrevet paa førstehaands og som det tit synes ganske friske Indtryk af den Litteratur, den behandler. Om litteraturhistoriske Problemstillinger bekymrer M. sig ikke stort, men det er ham magtpaaliggende at give et træffende og sandt Billede af hver Tidsalder og ethvert betydeligt Forfatterfysiognomi; han er loyal og medfølende over for sit Emne og tilstræber aldrig Paradokser. Fremragende er især Behandlingen af Oldtidslitteraturen og af engelsk Poesi; Lyrikken har M.s udtalte Forkærlighed paa de andre Genrens Bekostning. Det bør tilføjes, at Bogen er usædvanlig nøjagtig i det faktiske. Den staar i Nutidens forvirrede litterære Liv som et prægtigt Vidnesbyrd om en svunden Alders høje Aandsdannelse. — Udvalgte Digte under Titelen »Annabella og andre Digte« 1931. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — R. 1922.

Vilh. Andersen: Litteraturbilleder, 1903, S. 173—80. O. Geismar: Nogle Digterprofiler, 1906, S. 17—33. Harald Nielsen: Vej og Sti, 1916, S. 134—50. J. P. Jacobsen: Afhandlinger og Artikler, 1919, S. 455—59. K. F. Plesner i Tilskueren, 1929, II, S. 394—98. Paul V. Rubow: Shakespeare paa Dansk, 1932. Gads dsk. Mag., XXVII, 1933, S. 619—28.

Paul V. Rubow.

Møller, Olaus Henricus, se Møller.

Møller, Olivia Holm, f. 1875, Malerinde, Billedhuggerinde. F. 5. Nov. 1875 i Homaa ved Grenaa. Forældre: Lærer Carl Vilhelm August M. (1840—1906) og Ane Kirstine Barbara Holm (1844—1937). Ugift.

O. H. M. var Lærerinde, før hun i 25 Aars Alderen gav sig i Lag med Kunsten. Hun vilde være Billedhugger, udstillede ogsaa i de første Aar som saadan, men helligede sig snart Maleriet i alt overvejende Grad. Fra Emilie Mundts og Marie Luplaus forberedende Skole kom hun paa Akademiet, som hun søgte otte Semestre i Tiden fra Efteraar 1901 til Foraar 1910, vekselvis i Billedhugger-skolen og Malerskolen. Hun begyndte at udstille 1908, baade paa Charlottenborg Foraarsudstilling og Kunstnernes Efteraarsudstilling, og har siden indsendt til disse to Institutioner med uregelmæssige Mellemrum, foruden at hun har holdt adskillige Særudstillinger (sammen med Carla Colsmann Mohr og Sophie Pedersen 1916, 1920, 1924, alene i Den frie Udstilling 1929, Kunsthallen 1933, Kunstforeningen 1934, sammen med Jens Nielsen i Den frie Udstilling 1937 og 1938). Studierejser foretog hun 1903 til London (to Maaneder), 1906—07 (et helt Aar), 1921, 1923 og 1928 til Italien, 1908 til Paris, Holland og Belgien, 1911 atter til Paris, 1931 til Grækenland, 1936 til Spanien og 1937 til Frankrig. Ved Akademiet vandt hun Eibeschutz' Præmie 1923 for »Dansen om Guldkalven« og 1931 (uddelt Jan. 1932) for »Daniels Syn«, og efter Konkurrence overdroges det hende at dekorere Kvinderegensens Festsal. — O. H. M. besidder en rastløs Fantasi og drives frem af en rastløs Produktivitet. Denne Fantasi beskæftiger sig med alt, hvad der er menneskeligt, og søger mod de primitive Instinkter i Slægternes Liv, men den lader hende ikke Fred til at udarbejde en personlig kunstnerisk Form. En Overgang kastede hun sig ud i Inspirationer fra anden Kunst, laante alle Vegne fra, fra næsten hele Jordklodens Kunst, lige fra Willumsen til Paaskeøens Skulpturer, indtil en intuitiv Ekspressionisme nu synes at have bragt hende Udløsning og Samling i hendes maleriske Søgen. Hun fandt Udtryk for en storstilet Patos i stærke, rene Farveflader, i et Maleri, der undviger det konkrete baade i Følelse og Formsprog og væsentlig

støtter sig til Farven, blot holder sig til det almene, usammensatte i Følelsen og derfor kan se bort fra præcisere Gennemarbejdelse af alt, hvad der hedder Form i Billedet. Klarest kommer det frem i hendes monumentale Figurkompositioner og Landskabsscenerier, snart med gammeltestamentlige, snart med opdigtede Motiver (bl. a. dem, hun kalder »Slægten«; »Høstbillede med gammel Kone«). I hendes Følemaade og storslaaede Landskabs-Opfattelse er der en jysk Grundtone, som er ejendommelig for hende og en Del af hendes særlige Indsats. — Arbejder af O. H. M. findes i Kunstmuseet (et Maleri, Træsnit og Raderinger) og i Museerne i Odense, Vejle og Vejen. — Portrætteret paa Ejnar Nielsens »Stenegelunden i Volterra« 1906 (Kunstmuseet).

B.T. 17. Okt. 1929. Dagens Nyheder 21. Febr. 1933 og 14. Dec. 1934 (af Eigil Knuth).

Sigurd Schultz.

Møller, Lars Otto, 1831—1915, Præst og Forfatter. F. 20. Febr. 1831 i Dalsgaard Præstegaard, Taarup Sogn, Viborg Amt, d. 13. Jan. 1915 i Gylling, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Gylling, Hans Larsen M. (1797—1870) og Sidse Marie Bang (1808—77). Gift 14. Okt. 1868 i Gylling med Johanne Frederikke Holm, f. 26. Jan. 1844 i Ronæs, Udby Sogn, Fyn, d. 17. Nov. 1932 i Kbh., D. af Sognepræst Claus H. (1796—1860) og Elisabeth Regensdorff (1805—76).

Livet i Barndomshjemmet i en smuk, men fattig Hedeegn var præget af Fattigdom. De vide Udsigter vakte tidligt M.s Sans for Naturskønhed og Lyst til Tegning. Det var en stor Forbedring for Faderen med den store Børneflokk 1841 at flytte til det frodige Østjylland og den store Præstegaard i Gylling, der i 74 Aar blev M.s Hjem. Faderen var en indesluttet Mand med stærke indre Brydninger, alvorlig og lærd, af skrøbeligt Helbred. Hans Hustru var et fromt Menneske og en udmærket Moder. Efter Undervisning i Hjemmet kom M. sytten Aar gammel i Horsens Latinskole, hvorfra han fire Aar efter blev Student. Han udtalte sig altid siden meget kritisk om denne Skole, de fleste af dens Lærere og Elever, ikke mindst om sig selv og sin Mangel paa Flid. Han har dog nok set lidt for mørkt derpaa. I Trearskrigens Tid fængede den stærke nationale Bevægelse og de store Begivenheder i hans Sind. Ogsaa over for Universitetet og de fleste af Professorerne var han kritisk. Han var en trofast Kirkegænger hos Grundtvig i Vartov. »Der var i min Tid kun saare lidet for Aand og Hjerte« i Universitetsstudiet. »Den egentlige Betydning for mig af Livet der hidrørte fra dette, at Grundtvig den Gang levede der.« Han paavirkedes

stærkt af Søren Kierkegaards Skrifter, der ogsaa bragte hans gamle Fader i Anfægtelser. I Koleraaaret Sommeren 1853 kom han hjem, dybt grebet af Uhyggen i det pesthærgede Kbh., og det bidrog til at føre ham ud i en aandelig Krise og i Hjemmets Ro til en kristelig Vækkelse. Blandt Studenterkammeraterne sluttede han sig nær til Thomas Skat Rørdam og Niels Lindberg. Med dem sluttede han et livsvarigt Venskab.

Da han kom hjem som Kandidat 1858, tog han for Alvor fat paa det teologiske Studium og blev uordineret Medhjælper hos Faderen, 1860 ordineret som Kapellan i Gylling, hvad han var i ti Aar. Hans Ven A. A. S. Kirkeby blev 1862 Kapellan i Odder, hvor han virkede energisk for Vækkelse ud fra Indre Missions Livssyn. De arbejdede godt sammen, M. dog især ud fra Aanden i Grundtvigs Salmer. Forsamlingerne i Hjemmene flyttedes til Kirken og Skolen, siden til en Gaard paa Marken med tilbygget Forsamlingshus. Vækkelsen tog Fart over hele Hads Herred, naturligvis under voksende Spænding og Modstand. Tilslutningen til Gudstjenesterne var saa stor, at Folk sad oppe paa Prædikestolen ved M.s Fødder. Lønnen var ringe og Fordringerne derefter.

M.s Virksomhed strakte sig videre ud til Jelling, hvor H. J. M. Svendsen blev hans Ven, til Aale, hvortil Rigsraadsmedlem Jørgen Jørgensen kaldte ham, til Skjolde o. fl. Steder med Skole- og Folkemøder. 1864 var ham en tung Tid, fordi han savnede Aanden fra 48 i Folket. Han havde været Deltager i Vennemødet 1863 og fik Forbindelse med en Del af Grundtvigianismens Ordførere: Birkedal, Peter Larsen Dons, Termansen o. fl. Han besøgte ogsaa »den gamle« selv. Den nærmeste Forbindelse havde han dog med sine to Venner paa Testrup, Jens Nørregaard og Bågå.

Da hans Fader, for hvem han var en uundværlig Trøster, var død 1870, blev Spørgsmaalet brændende, om han kunde og burde blive i Gylling, eller man skulde danne Valgmenighed. Det sidste var der megen Stemning for, men hvad skulde der da blive af den gamle Moder og de mange Søstre? Det føjede sig saaledes, at de kunde blive sammen i den gamle Præstegaard, og saa kom der en travl Tid i 70'erne. Sognebaandsløsernes Tal voksede. M. udgav nogle af sine større Skrifter, der alt var forberedte. Han droges ud til Skolemøder og Foredragsmøder. Det blev ogsaa en streng Tid. Hans Moders og hans ældste Smaabørns Død voldte ham dybe Kvaler. Dertil kom, at Tiden syntes ham ond. Den bitre politiske Strid ødelagde meget for ham. Derfor og fordi hans Helbred var vaklende, trak han sig ind i sit Studerekammer og blev en Inde-

sidder, der i de sidste 40 Aar af sit Liv f. Eks. ikke kom over Bælterne. Dog stod han ikke blot gennem Læsning, men ved talrige Besøg af Venner og Lærlinge i levende Forbindelse med Omverdenen; men hans Tilbøjelighed til mørkt Syn paa Udvikling og Foreteelser øgedes og mærkedes ofte i hans kritiske Skrifter. Alligevel mistede han ikke sit tørre Lune og muntre Vid. Jakob Knudsens »Den gamle Præst« har en Del Træk, der er hentet fra »Gyllingpræsten« og Samtaler med ham.

I 55 Aar samlede han sin Kirke fuld, og i vide Kredse havde hans Ord en sjælden Vægt. Hans Skrifter, der aldrig manglede Salt eller Aktualitet, fremkaldte i Reglen livlig Forhandling. Hans sidste tyve Aar var ofte svære, og han maatte have Kapellan.

Hans Forfatterskab spændte vidt baade hvad Skrifternes Tal og Emner angik. Selv om han altid vedkendte sig sit Discipelforhold til Grundtvig, havde han i høj Grad sit eget Ansigt og kritiske Prøvelser. Han saa med sine egne Øjne og var aldrig bange for at sige sine Venner beske Sandheder, hvor han syntes, der var Ensidedigheder, Overdrivelser eller Mangel paa Alvor i Kirke-, Skole- og Folkeliv. Foruden en Mængde Artikler i »Dansk Kirketidende«, i »Vægteren«, hvis bærende Kraft han var i mange Aar, og i »Nordslesvigsk Søndagsblad« udgav han fra 1866 til 1907 34 større og mindre Skrifter, og tre blev efter hans Død udgivet af andre. De omfatter fortrinsvis Teologi og Opbyggelse, men ogsaa Skole-spørgsmaal, Politik og Polemik.

Det begyndte med »Smaabidrag til at oplyse den kirkelige Anskuelses Berettigelse« (1866). M.s Discipelforhold til Grundtvig præger ogsaa hans to følgende Skrifter: »Den hellige Nadvere, syv Skjærtorsdagsprædikener« (1872) og »Det faldne Menneskes Gjenfødselse og Fornyeelse ved Daab og Nadver« (2. Opl. 1872). Derefter optoges han af Skole-spørgsmaal og Politik: »Skolegjerning« (1872), »Politik og Christendom« (1873), »Gudstjeneste i Skolen« (1873), »Til Alvor i Skole og Folkeliv. Fire Foredrag paa Testrup Højskole« (1876) og »Den danske Højskole i Sorø« (1878). Derefter følger igen en Række teologiske eller opbyggelige Skrifter: »Det gjenoprejste Menneskes Tjeneste i Ordets Forkyndelse og Bekjendelse« (1877), »Den evangeliske Historie« I–II (1879, 2. Udg. 1892), »Jomfru Maria, syv Taler paa Bebudelsedagen« (1879), som inspirerede Jakob Knudsens Digt om Jomfru Marie, »Konfirmation« (1880). Et Par Bøger var ret polemiske: »Til Forstaaelse og Bedømmelse af Nutidens Fritænkeri« (1881) og »Om Flertalsregimente« (1883), den sidste med skarpe Angreb paa det forenede Venstre, hvorefter han ikke mere offentlig tog Del i den politiske Strid.

Efter en lille Opbyggelsesbog: »Over »Herrens Bord«, syv Skjærtorsdagsprædikener« (1883) kom M.s Hovedværk: »Gjenløsningen« (1884). Det udkom i Hæfter og blev straks stærkt angrebet bl. a. af V. Birkedal og Andreas Leth, før det var sluttet, hvorfor det usædvanlige skete, at M. forsvarede sig i Forordet til den angrebne Bog. Den lærde svenske Biskop G. Aulén har i de senere Aar uden at kende M. givet hans Arbejde Oprejsning i sit store Værk »Den kristna försoningstanken«. M. fortsatte med »Om Forstaaelsen af nogle Bibelord« (1886), »Lyst Syn og Bibelstorm« (1887) og til nærmere Afklaring af Hovedværket med »Om vor Frelse fra det onde« (1888), »Forsøg til en kort Forklaring over Johannes Aabenbaring« (1889), væsentlig bygget over hans Faders Studier, »Om den kristelige Vished« (1892). Et Foredrag: »Nogle Støttestrukturer under Bedømmelsen af det gamle Testamente« (1893), »Noget om Determinisme og Frihed« (1893), »Guds sanddrue, forstaaelige og evige Ord« (1896), »Fra Gylling Kirke«, en Aargang Prædikener (1899), »En Opdrager til Christus for dem, »som ikke have Loven«« (1900), »Om Død og evigt Liv« (1903), »Vejen til Livstræet« (1904), »Den faste Grundvold. Et Lejlighedsskrift« (1905), »Om Sakramentordenes Betydning og Form« (1906), »Imod Christendomsforfalskning. En Indsigelse« (1907). Karakteristisk for M. er, at det sidste, han skrev, havde til Overskrift: »Livsalig Paaskedag«, en Artikel i »Dansk Kirketidende«.

Efter hans Død udkom »Otto Møller og T. Skat Rørdam. En Brevveksling« i to Bd. (1915—16), »En Ledetraad gennem Johannes Evangelium« (1916), »Bibeltimer i Gylling Kirke om Apostlenes Gerninger« (1926) og »Fra Gylling Kirke«, en Aargang Prædikener over anden Tekstrække (1931). — Efterladte Papirer og Breve til ham i Det kgl. Bibliotek. — R. 1892. DM. 1901. K.² 1911. — Plakette i Gips af Rasmus Andersen 1911 i Familieeje; samme i Kobber paa Mindesten paa Kirkepladsen i Gylling 1931. Buste af Johs. Kragh 1911 (Fr.borg). Maleri af Elias Ølsgaard i Gylling K. ca. 1915.

C. V. Langkilde: Stamtavle over Familien Langkilde, 1889, S. 42. Familien Langs Stamtavle, 1909, S. 9, 29. Højskolebladet, XXXV, 1910, Sp. 35—40. Den danske Højskole, I, 1900—01, S. 163—86. Søndagsbladet 12. Marts 1911. J. P. Bang i Dansk Kirketidende, LXX, 1915, Sp. 49—52. Samme: Gyllingpræsten Otto Møller. Liv og Forfatterskab, 1931. Holger Begtrup, Jac. Appel, Morten Larsen, Th. Bredsdorff o. fl. i Højskolebladet, XL, 1915, Sp. 97—128, 145—48. J. P. Kristensen Randers sst., Sp. 129—36, 177—84. O. Jensen: Om Gylling-Præsten Otto Møllers Liv og Grundtanker, 1916. Chr. Lindskrog i Tidehverv, III, 1929, S. 53—61. A. J. Rud i Kirkeligt Samfunds Julebog, X, 1930, S. 12—40. Fyns Tidende 29. Maj 1932. Ovenn. Brevveksling.

A. J. Rud.

Møller, Otto Martin, 1860—98, Forfatter. F. 3. Okt. 1860 i Kbh. (Frbg.), d. 25. Maj 1898 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Urtekræmmer Peter Martin M. (1837—81) og Theodora Adelaide Eugenia Walter (1840—87). Gift 30. Jan. 1887 i Kbh. (Frels.) med Ida Nathalia Hansen, f. 11. Sept. 1861 i Kbh. (Johs.), D. af Købmand Hans Christian Wilhelm H. (1822—97) og Frantzine Christine Knutzen (1825—1900).

M. tog fjerde Klasses Hovedeksamen og begyndte at uddanne sig som Farmaceut, men opgav det for forskellige Studier og Lærer-virksomhed, blev 1891 Translatør i Portugisisk i Kbh. Han har maaske modtaget sin første litterære Paavirkning fra Faderen, der 1864 anonymt udsendte en Roman »Hævn og Død«. Men han udviklede sig snart til en fuldgyldig, om end noget spinkel Repræsentant for 80'ernes Smag og Metoder. Han debuterede 1881 med en ganske lille Digtsamling »Udvalgte Vers af tidligere trykte Digte«, der efterfulgtes af to lige saa smaa Versebøger, »Til dem derovre« (1882) og »Efterklang« (1883). Senere kom et Par dramatiske Smaating, »Hun vil ikke gifte sig« (1886) og »Sommergæster« (1895), samt en lang Række Fortællinger og Romaner: »Nina. En psykologisk Skildring« (1883), »Forlovede Existenser« (1885), »Fortællinger og Skitser« (1887), »Unge Ægtefolk« (1889), »Lys over Landet« (under Pseudonymet Ernst Otto, 1892), »Af Elskovs Naade« (1896), »Enkefruens Kat og andre Humoresker« (s. A.), »Overmennesker« (1897), »Folkets Røst og andre Fortællinger« (s. A.) og »Millionærens Pilgrimsfærd« (udg. efter M.s Død, 1898). — Ikke blot her hjemme fik M. en ret stor Læsekreds; flere af hans Bøger er oversat til Svensk, Tysk og Hollandsk. Størst Udbredelse vandt den realistiske Kristus-Roman »Reformatoren fra Galilæa« (1885) og den pseudovidenskabelige »Guld og Ære« (1895), hvori han med en ikke ringe Fantasi udmaler Følgerne af, at Videnskaben har lært at fremstille Guld. Som Translatør i Portugisisk og Lærer i forskellige fremmede Sprog udgav M. en Række Haandbøger og Lærebøger, bl. a. i Spansk, Portugisisk og Tysk. — Blyantstegning af Johs. Holbek 1888 i Familieejje.

Politiken og Dannebrog 27. Maj 1898.

K. K. Nicolaisen.

Møller, Peder Gormsen, 1842—1913, Skolemand. F. 9. Dec. 1842 i Tommerup, d. 8. Jan. 1913 i Rudkøbing, begr. sst. Forældre: Møller, sidst i Holte, Gorm Pedersen (1816—93, gift 2° 1859 med Ane Kirstine Hansen, 1830—tidligst 93) og Thora Hansdatter Møller (1819—58). Gift 5. Aug. 1883 i Kbh. (Johs.) med Ida Vilhelmine Borelli (Borello), f. 11. Nov. 1854 i Slagelse, d. 9. Dec.

1923 i Kbh., D. af Købmand Alexis Johannes Dominico B. (1825—1900) og Caroline Vilhelmine Hoffmann (1828—1902).

M. dimitteredes 1865 fra Skaarup. Han havde vanskeligt ved at finde Ansættelse som Lærer, gik i Militærtjeneste og blev 1867 Sekondløjtnant. I en Aarrække var han derefter snart Løjtnant, snart Lærer eller Litograf og Skriveekspert, skrev »Hvad kan og bør der gøres for en forbedret Skriveundervisning?« (1875), hvori han fornuftigt lægger Vægt paa Haandens Bevægelighed. 1877 oprettede han en Privatskole i Kbh., men var saa 1878—80 Time-lærer ved Kbh.s Kommuneskoler. Han var derefter et Par Aar Hjælpelærer paa Landet; men 1882 fik han en fast Stilling, idet han blev Overlærer ved Rudkøbing Skolevæsen. Han havde nemlig vakt Opmærksomhed ved sine psykologisk-pædagogiske Skrifter »Om Opdragelse af Viljen« (1881), »Om Opdragelse af Følelsen« (1881) og »Om Opdragelse af Erkjendelsen« (1882), som han paa Grundlag af selvstændigt Studium ved Universitetet udgav under Pseudonymet Søren Nørrebro. — For Rudkøbing Skolevæsen, hvortil han var knyttet til sin Død, udarbejdede han 1903 en Plan til Enhedsskole, der dog først gennemførtes 1912; men han fortsatte i øvrigt sin Drøftelse af almene pædagogiske Spørgsmaal, bl. a. med »En Samfundssag. Forsøg i Filantropi« (1890), hvori han anbefaler Oprettelse af Arbejdsskoler. N. A. besøgte han med Statsunderstøttelse tyske og engelske Opdragelsesanstalter for fattige og forsømte Børn. 1893 skrev han en Pjece om Dagarbejdsskoler, og s. A. blev han Medlem af en Kommission, som skulde overveje Spørgsmaalet om det offentliges Tilsyn med forsømte Børn, og hvis Betænkning blev Grundlaget for Udarbejdelse af Børneloven af 1905. M. var en initiativrig Mand med flere gode pædagogiske Tanker, som han dog fremsatte i en noget besværlig Form.

[P. G. Møller:] Plan for en Opdragelselære, 1907. Folkeskolen, XXX, 1913, S. 64. Langelands Avis 8. Jan. 1913.

Chr. Buur (Joakim Larsen).

Møller, Peder Ludvig, 1814—65, Forfatter. F. 18. April 1814 i Aalborg, d. 6. Dec. 1865 i Sotteville-lès-Rouen, begr. sst. Forældre: Købmand, senere Ejer af Mariendal ved Aalborg Erich M. (1780—1839) og Georgine Sophie Magdalene Kannevorff (1792—1856). Ugift.

M. drev i sin Ungdom alle Haande Studier, først medicinske, derefter teologiske, siden sproglige og navnlig æstetiske. 1834—37 boede han paa Regensen, 1838—39 paa Elers' Kollegium. Han kom tidligt ud i et ret farligt Ungdomsliv, naede aldrig at komme paa ret Køl og stod for mange af de samtidige som Eksemplet paa

den fortvivlede Æstetiker, der kæmper mod Filisteriet og i Tilgift lader det gaa ud over Moralen. M. gav i sin Ungdom Bidrag til mange Blade og Tidsskrifter. Han var fra 1837 Medredaktør af »Nordisk Ugeskrift«, fra 1840 Litteraturanmelder ved »Berlingske Tidende«, skrev desuden i »Ny Portefeuille« og »Figaro«. Han kom herved i nær Berøring med G. Carstensen og redigerede for ham 1842 »Nye Intelligensblade« og 1845 »Dansk Album for Litteratur og Kunst«. Helt paa egen Haand optraadte han som Udgiver af Bladet »Arena« 1843 og af den æstetiske Aarvog »Gæa« 1845—47 (Titelen og til Dels Indholdet som et Modstykke til Heibergs »Urania«). Desuden var han i dybeste Hemmelighed Bidragyder til »Corsaren« — et Forhold, der kom ham dyrt til at staa. Aarbogen for 1846 indeholdt nemlig et litterært Causeri om Aarets Litteratur, hvoriblandt »Stadier paa Livets Vej« fik en sjusket Bedømmelse, og Bogens Forfatter blev berørt med ret personlige Allusioner. Kierkegaard blev rasende og gik under Mærket Frater Taciturnus over til Modangreb i en navnkundig Artikel i »Fædrelandet« 27. Dec. 1845, hvori han omtalte en Passus i M.s Indlæg som »et af disse væmmelige Corsar-Angreb paa fredelige, respectable Mænd, der i hæderlig Ubemærkethed røgte hver sit Kald i Statens Tjeneste«. Den videre Polemik kom vel ikke til at kompromittere M. mere, men han var allerede ved Sigtelsen for Smædeskriveri stillet tilstrækkeligt i Gabestokken. Han hævnedes sig vel ved at offentliggøre en nedrakkende Anmeldelse af »Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift« (»Kritiske Skizzer«, II, 1847, S. 253 ff.), men betragtede allerede sin Fremtid som ødelagt. Han havde — vist for sangvinsk — aspireret til at blive Oehlsenschlägers Efterfølger som Professor i Æstetik, 1841 vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af Spørgsmaalet »Har Smag og Sands for Poësi i Frankrig i de senere Tider gjort Frem- eller Tilbageskridt?«, udgivet Wessel (1850) og Blicher (1846—47). Men de udvalgte æstetiske Arbejder, han 1847 samlede i to Bind (»Kritiske Skizzer«), blev ikke et Habilitationsskrift, snarere en Mindebog.

M. havde allerede 1846 forladt Landet og begivet sig paa en længere Udenlandsrejse, fra hvilken han aldrig skulde vende hjem. 1848 opholdt han sig i Tyskland og talte i tyske Aviser Danmarks Sag; det er muligt, at han har tænkt paa at blive tysk Skribent. Fra Slutningen af 1851 opholdt han sig i Paris, som han sjældent forlod for korte Provinsrejser. Han bidrog med nogle Smaaartikler til »Biographie universelle« og »Nouvelle biographie générale«. 1857 vandt han anden Gang Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om det nyere danske og franske Lystspil. Til forskellige danske

Blade sendte han Korrespondancer, men hans Skribentvirksomhed forsumpede efterhaanden aldeles. Det sidste værdifulde, han skrev, var et »Erindringsblad« om Oehlenschläger fra 1861, som Liebenberg udgav 1876. Sygdom og Armod gjorde det af med ham. 1865 tog han til Dieppe i Normandiet, for at en Luftforandring kunde hjælpe ham, men da det ikke lykkedes, og han teede sig ret afsindigt, prøvede man at sende ham tilbage til Paris; paa Vejen døde han i et Hospital nær Rouen.

M. vilde egentlig have været Digter. At han var noget af en poetisk Natur, viser hans udgivne Samlinger: »Lyriske Digte« (1840), »Billeder og Sange« (1847), »Løvfald, Digte af Otto Sommer« (1855). M. var ikke nogen stor Formkunstner, men han havde vakre Motiver. Bedst er de Digte, hvis Emner er litterære: »Holberg«, »Ewald«, »Oehlenschläger«, »Grundtvig«, »Byrons Skygge«, »Digterdøden«; fremfor alt hans største Indsats, den græsk-romantiske Ballade »Arion«. Men det er kun som Kritiker, han vil erindres i vort Aandsliv, fremfor alt for sin mangeaarige Flankeren imod J. L. Heibergs æstetiske Regimente. Gerne fremdrager han den ældre og naive danske Romantik paa den heibergske Skoles Bekostning, især viede han Oehlenschläger en sand Kultus. Men hans egentlige Sympatier laa hos den Romantisme, som var udgaet fra Byron. Vel bekæmper han i en ældre Tids Aand den nye Retnings sønderrevne Livsfølelse og Disharmoni, men han var selv et Barn af denne Aand. Interessante er de nye Synspunkter for Kritik, han under Paavirkning af Sainte-Beuve bringer ind i den litterære Diskussion: Kritikens Opgave var for ham at erkende det værdifulde i alle Digterværker og at fremstille de poetiske Individualiteter i en kunstnerisk Form. Rigtignok spildte han den største Del af sit Forfatterskab paa en ikke meget frugtbar og sjældent loyal Polemik. Trods en ret omfattende og intelligent Læsning i inden- og udenlandsk Litteratur — han fulgte forbavsende godt med — forblev der altid noget ufærdigt eller umodent ved ham. Det bedste, han har skrevet, turde være Afhandlingen om Heibergs »Syvsønderdag« i »Kritiske Skizzer« og det førnævnte Prisskrift »Det nyere Lystspil i Frankrig og Danmark« (udg. 1857), en ualmindelig kyndig og velskreven dramaturgisk Undersøgelse, der den Dag i Dag har holdt sig ganske frisk. — Efterladte Arbejder trykt i »Nyt dansk Maanedsskrift«, I, 1871, og i Vilh. Møllers »Flyvende Blade«, I—III, 1874—75. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek og Bakkehuset. — Tegning af Const. Hansen; Træsnit derefter af F. Hendriksen.

M. Goldschmidt: Livs Erindringer og Resultater, I, 1877, S. 298—329. O. Borchsenius: Fra Fyrrenerne, I, 1878. Carit Etlars Minder fortalte af ham selv, 1896, S. 136—49. Julius Clausen: En Kvindes Kærlighed, 1928. Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik, 1921, S. 200—08. Frithiof Brandt: Den unge Søren Kierkegaard, 1929, S. 160—304. P. P. Jørgensen: H. P. Kofoed-Hansen, 1920.

Paul V. Rubow.

Møller, Palle, ca. 1677—1757, Industridrivende. F. ca. 1677, begr. 19. April 1757 i Bryrup. Gift ca. 1709 med Ida Nicolsdatter Seidelin, f. 1690, begr. 11. Juni 1737 i Bryrup, D. af Sognepræst i Skanderborg, Magister Nicolai S. (1666—1737) og Cathrine Hansdatter Luxdorph (1663—1757).

M., der paa mødrene Side skal have tilhørt Højesteretsjustitiarius Peder Lassens Slægt, var 1704 Fuldmægtig hos Amtmanden i Skanderborg, derefter Landmand, forpagtede ca. 1707 Hagsholm ved Frijsenborg, 1717 Hvolgaard ved Grejs; men hans Interesser gik i Retning af industriel Virksomhed, og ca. 1707 havde han i Nørremølle, Bryrup Sogn, oprettet en Fabrik for Tilvirkning af Leer, Skæreknive, Søm o. l., en Virksomhed, der ved Privilegium af 1716 udvidedes med et lignende Værk i den nærliggende Bryrup Mølle, der 1730 fik Privilegium paa ogsaa at være Kobberværk. Den egentlige Ledelse af Virksomheden var dog Værkmester Henrik Fischer (ca. 1677—1744). M. siges ved disse Virksomheder at have givet Brødet til 70—100 Personer. I Krigsskatter »ved sidste Krig med Sverige« skal han have betalt over 7000 Rdl., og selv om denne Sum nok er overdrevet, har han været en velstillet Mand. Det nævnes som noget for den Tid usædvanligt, at han endog to Gange afslog en ham tilbudt »Karakter«. 1741 optog han sin Svigersøn som Medinteressent, men efter denne Tid synes Fabrik anlæggene at være sygnet hen, og 1768 var de gaet helt i Staa.

C. Giessing: Jubel-Lærere, II, 2, 1783, S. 284, 305. Saml. til jydsk Hist. og Topogr., 3. Rk., I, 1896—98, S. 140—79. O. J. Rawert: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 184 f. Stamtavle over Slægten Seidelin, 1878, S. 44 f.

Georg Nygaard (C. Nyrop).

Møller, Peder, 1767—1841, Højesteretsassessor og Bankdirektør. F. 29. Okt. 1767 i Kbh. (Frue), d. 21. Maj 1841 sst., begr. i Roskilde. Forældre: Brygger Lars M. (1717—93, gift 1° 1752 med Kirsten Møller, d. 1763, 3° 1771 med Christine Gierlew, ca. 1752—tidligst 1801) og Louise Juliusdatter Zultzer (ca. 1743—71). Gift 2. Juli 1802 i Roskilde med Christine Augusta Tauber, f. 3. Maj 1780 i Horsens, d. 12. Febr. 1867 i Kbh.

(Roskilde), D. af Rektor, Professor Johan Henrik T. (s. d.) og Hustru.

M. blev privat dimitteret til Universitetet 1785 og to Aar efter juridisk Kandidat. Han indtraadte derpaa som Volontær i Danske Kancelli og blev 1789 Kopist sst. 1793 udnævntes han til Protokolsekretær i Højesteret, blev 1800 Assessor i Kbh.s Politiret, men vendte allerede Aaret efter tilbage til Højesteret som ordinær Assessor. 1818 blev han anmodet om at tage Sæde i den Kommission, der skulde udarbejde Oktroj og Reglement for Nationalbanken, og han gled derefter ganske naturligt over i en af de nyoprettede Direktørstillinger. Tyve Aar sad han i denne Stilling, fra 1819 som kongevalgt Direktør, og naar han 1838 søgte og fik sin Afsked, skyldtes det tiltagende Svagelighed. 1809 udnævntes han til Medlem af Overadmiralitetetsretten og var 1814—35 tillige Generalauditor for Søetaten. Ganske naturligt fik han Sæde i forskellige af Regeringen nedsatte Kommissioner, f. Eks. ang. Bestemmelse af Straffen for Tyveri og Sørøveri og ang. Udarbejdelsen af en almindelig Lodsanordning. I sin Ungdom havde han ved en enkelt Lejlighed optraadt som Forfatter, idet han 1797 udsendte en ret opsigtvækkende Afhandling om, hvorvidt Overleverelse efter danske Loves Grundsætninger er nødvendig til at erholde Ret i Tingen. Af sin Samtid var han meget anerkendt, og Edv. Colbiørnsen omtalte ham endog »som en af Lovkyndighedens første Prydelser«. Som Højesteretsassessor skattedes han for sin store Skarpsindighed, som Bankdirektør for sin Aarvaagenhed, Forudseenhed, Karakterfasthed og Uegennytte, og endelig gjorde han sig i Privatlivet afholdt ved sit tørre Lune, sin store Beskedenhed, sit mildt dømmende Sindelag og sin utrættelige Hjælpsomhed. — Kancellisekretær 1792. Etatsraad 1810. Konferensraad 1826. — R. 1822. DM. 1828. K. 1829. — Pastel af C. Horneman 1828 (Nationalbanken).

H. P. Selmer: Nekrologiske Saml., I, 1849, S. 439—58. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930.

Harald Jørgensen (G. Kringelbach).

Møller, Peder Christensen, f. 1877, Violinist. F. 28. Febr. 1877 i Brønderslev. Forældre: Musikdirektør Christian M. (1844—1910) og Marie Louise Steen (1834—99). Gift 7. Febr. 1899 i Paris (b. v.) med Eugenie Lense, f. 16. Maj 1878 i Kbh. (Pauls), D. af Danser ved Det kgl. Teater Adolph Frederik Johannes L. (1849—1924) og Johanne Marie Magnussen (1842—1917).

M. fik som Barn af et Musikerhjem selv tidligt Lejlighed til at

vide sine Evner. Allerede som sekssaarig spillede han smaa Soloer offentlig, og efter en Optræden i Aalborg naaede Rygtet om hans Musikalitet til Kbh. Forældrene rejste med ham til Hovedstaden i Haab om, at man der kunde skaffe ham bedre Undervisning end hjemme paa Landet. Forsøget strandede, og først et Par Aar efter, 1889, kom M. ved Konkurrence ind paa Hornemans Konservatorium, hvor han fik Fr. Hilmer til Lærer. Under hans interesserede Vejledning fik M. sin egentlige Uddannelse, og da han 1895 fik Afgangseksamen, erkendtes hans ualmindelige Musikeregenskaber fra alle Sider. Han drog for videre Uddannelse til Paris, hvor han 1895—98 studerede hos Bertheliev og Marsick. Saa godt faldt han til i Frankrig, at han lod sig optage i forskellige franske Orkestre og opnaaede en fremragende Position som Koncertmester igennem ti Aar ved Concerts symphoniques du jardin d'acclimatation og ved en omfattende Solistvirksomhed. Ved Siden deraf var han en søgt Lærer. 1910 forlod han imidlertid Paris og vendte tilbage til Kbh.; indtil 1914 var han Medlem af Det kgl. Kapel, 1914—18 Lærer ved Det kgl. Musikkonservatorium og senere igen fra 1931. Sidstnævnte Aar indtraadte han som Formand i Bestyrelsen for Det jydsk Musikkonservatorium i Aarhus. — M. er i Kraft af sit blodrige Kunstnertemperament, sin fremragende Kunnen og sin universelle Musikalitet en Forgrundsfigur i dansk Musikliv og nyder en landsomfattende Popularitet, der ikke mindst hænger sammen med den personlige Varme og Henrevethed, der er over hans Spil, og som saa let forplanter sig til hans Tilhørere. Ogsaa inden for Kammermusikken, i sin Tid især sammen med Agnes Adler og Louis Jensen, er han naaet meget højt. — Kgl. Kammermusikus 1918. — R. 1927. DM. 1937.

Politiken 18. Aug 1887, 26. Febr. 1937. København 1. Juni 1910. Nationaltidende 30. Nov. 1911, 11. April 1916, 21. Nov. 1921. Hver 8. Dag 29. Okt. 1920. Masken 10. Dec. 1911, 25. Juni 1916. Gads dsk. Mag., XXVI, 1932, S. 96—104.

Nils Schiørring.

Møller, Peder Rasmussen, 1848—1926, Forfatter, Landmand. F. 16. Nov. 1848 paa Lindholm, Vester Skerninge, Fyn, d. 27. Dec. 1926 sst., begr. sst. Forældre: Gaardejer Rasmus Pedersen M. (1814—85) og Karen Dorothea Pedersen (1815—85). Gift 21. Maj 1874 i Ollerup med Marie Vilhelmine Brandt, f. 11. Okt. 1845 i Ollerup, d. 16. Marts 1922 i Vester Skerninge, D. af Sognepræst Jens Sofus B. (1812—98, gift 2° 1867 med Alberta Christine Petrea Eilskov, 1837—1919) og Margrethe Eline Lange (1812—65).

Tidligt viste M. den Sans for Bøger, som han utvivlsomt har taget

i Arv fra sin Fader, en efter Datidens Forhold ualmindelig oplyst Bonde; han opgav dog ikke af den Grund Landvæsenet, men overtog 1874 den fædrene Gaard, som han drev med Dygtighed til 1908; desuden beklædte han forskellige Tillidshverv og var sine Standsfæller en god Mand gennem en ihærdig Indsats for Bondestandens praktiske Oplæring og kulturelle Højnelse. Alligevel var det ikke Landbruget, men Digtningen, der var M.s Hovedinteresse. Allerede i Trettenaarsalderen kom han under Indflydelse af Mads Hansen, ved hvis Død han offentliggjorde et Digt i »Fædrelandet«, der vakte saa stor Opmærksomhed for den unge Gaardmandssøn, at han fik Opfordring til at skrive den Bog om Digteren, der kom 1881 under Titlen »Mads Hansen, en Levnetstegning« med Efterskrift af Carl Ploug. 1883 fulgte Skuespillet »Under Hammeren«, der opførtes paa Dagmartheatret med saa stort Held, at M. fik Lyst og Mod til at fortsætte ad denne for en Bonde saa uvante Vej; »En Vilje« (1885), »En Skærsild« (1887) og »Isen brydes« (1891) er alle opført paa Folketeatret; derimod har »Ved Midsommertid« (1895), »Dramatiske Smaaating« (1896) og »Ude af Kurs« (1898) ikke fundet Vej til nogen københavnsk Scene, men til Gengæld Landet over opnaaet betydelig Yndest hos Dilettanter, for hvilke M. ogsaa udgav de tre smaa Enaktere med indlagte Sange »Mellem Landsbyfolk« (1911). Alle disse Skuespil har hentet Stof og Inspiration fra det fynske Bondeliv, som M. alle Dage levede midt i, og fremhæver — ofte paa Byernes Bekostning — den sunde og trygge Tilværelse paa Landet. Det samme er Tilfældet i Prosaarbejderne, de to Samlinger Fortællinger og Skildringer »Fra det brede Lag« (1893) og »Mellem levende Hegn« (1901) og i endnu højere Grad i Romanen »Sejr og Thora« (1902), der stiller den unge Landbrugs-kandidat og Fremskridtsbonde Sejr i virkningsfuld Modsætning til et overfladisk Hovedstadsmilieu. M., der havde et udpræget lyrisk Sind, samlede 1916 sine Digte i »Hvor Ageren grønnes«; 1918 udsendte han endelig en Række Skildringer fra Fortid og Nutid, »Slægt efter Slægt«, der taler et kønt Sprog om Samfølelse med Slægten. Selv om M. ikke var nogen stor Digterbegavelse, vil hans rene og følsomme Sind i Forbindelse med naturlige Fortælleranlæg sikre ham en varig Plads i den Skolelærerlitteratur, hvortil han naturligt hører, til Trods for, at han aldrig gennemgik nogen Seminarieuddannelse. — Træsnit 1886.

Danske Dramatikere, 1916, S. 77. Mads Jepsen: Tre folkelige Forfattere, 1910, S. 50—83. Oskar Thyregod: Lærerne og Skønlitteraturen, 1914, S. 487 f. K. L. Kristensen i Den nye Litteratur, VII, 1929—30, S. 281 f. Svendborg Amtstidende 27. Dec. 1926.

Peder Hesselaa.

Møller, Poul Martin, 1794—1838, Digter, Filosof. F. 21. Marts 1794 i Uldum ved Vejle, d. 13. Marts 1838 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, senere Biskop Rasmus M. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 1. Juli 1827 i Stenstrup, Sunds Herred, med Betty Berg, f. 24. Aug. 1804 paa Skjoldemose, d. 15. Maj 1834 i Kbh. (Frue), D. af Proprietær Christian Frederik B. (1774—1851) og Elizabeth Esmith Hensler (1775—1851). 2° 24. Dec. 1836 i Lyngby med Eline Svendine Hansine Bülow, f. 16. Aug. 1804 i Svendborg, d. 26. Jan. 1876 i Kbh. (Frue), D. af Major, senere Oberstløjtnant Adam Gottlieb Josva B. (1751—1834) og Ane Margrethe Eilersen (1772—1832).

M. nævnedes i Litteraturen længe med det dobbelte Fornavn, Paulus' og Luthers, hvormed han var døbt og kaldtes i sin Hjemstavns. Med det underskrev han i sin Ungdom de Smaastykker, han da lod trykke; mellem Kammeraterne hed han blot Poul, og som P. M. er han blevet staaende indtil nu som en typisk dansk Skribent.

Med Navnet stemmer hans Stamtavle: fra en Møller i Vejle-Egnen gennem en Gaardejer gift med en Præstedatter til Præsten Rasmus Møller (s. d.) i Uldum, hvor M. blev født, gift med en Pige fra Kbh., hvis Slægt efter Navnet (Thaulow) at dømme var fra det samme østjyske Hjørne af Landet. Hende og hendes Fader lignede han efter Blodet mest; de døde begge før Tiden i samme Alder som han. Moderen var køn og statelig, livsglad i sin Ungdom, siden tungsindig og sygelig. Efter hendes Død 1810, da Faderen, dengang Præst i Købelev, siden Biskop i Maribo, havde giftet sig med Enken efter Præsten Winther i Fensmark, traadte Chr. Winther ind i Flokken som en Halvbroder, ogsaa i Aanden. I Modsætning til hans pyntelige Person skildres M., der heller ikke siden viste nogen Omhu for sin Optræden, i Ungdommen som »et Idealbillede af en dansk Bondekarl«, velvoksen, med stærke Lemmer, men fine Hænder og Fødder, kraftigt Hoved med fuldt hvælvet Pande og brat krummet Næse, blondt Haar og blaa Øjne som Faderens, hvis evangeliske Personlighed havde bevaret det jyske Naturpræg. Efter ham artede M. sig aandeligt paa en saadan Maade, at han som Kronsuddet paa sin Stamme giver Mønsteret af en dansk Kulturslægts Udvikling: fra Bonden gennem Møllerens Søn til Præsten og hans Søn Humanisten.

Ligesom Blicher fik M. sin første Undervisning i Hjemmet af sin Fader, der var en endnu stivere Latiner end Blichers. Derpaa fulgte efter et Par Aar i Middelskolen i Nakskov, hvor han efter eget Sigende stod i Stampe, i Katedralskolen i Nykøbing F., Rektor

S. N. Blochs (s. d.) Undervisning i Græsk, især Homer, der som »al Humanistikks første, rigeste og klareste Kilde« gennem »det primitive« skulde vække Sansen for »det sande Store og Skønne«. Efter at være blevet Student 1812 og teologisk Kandidat Nytaar 1816 udgav M. som sit første Skrift et Forsøg paa en Oversættelse af Odysseens niende Sang, som 1825 fulgtes af en Oversættelse af Digtets seks første Sange, der med større Held overfører Originalens Præg af »elementær Folkepoesi« paa dansk Folkesprog; hans Homer forholder sig til Wilsters omtrent som Foersoms Shakespeare til Lembckes. Han var da siden 1822 Adjunkt ved Metropolitan-skolen og forberedte sig til filologisk Embedseksamen eller en Magisterkonferens med Lucretius' Filosofi som Særemne, da han 1826 udnævntes til Lektor (fra 1828 Professor) i Filosofien i Kristiania, især paa Grund af sit førstehaands Kendskab til dens antikke Periode.

I Tiaaret mellem 1816 og 1826 falder M.s faa og smaa, men grundlæggende Tilskud til den nye Periode i dansk Poesi, der til Forskel fra den foregaaende Romantik er blevet kaldt en poetisk Realisme. Der foresvævede ham fra Kæmpeviserne et Ideal af en nordisk Folkesanger i Lighed med de homeriske Rapsoder, altsaa en mere konkret poetisk Stil end de gængse Romancers. Den er kendelig i de Prøver paa hans Romancestil, som er bevaret i »St. Laurentius« og med komisk Eftertryk i Skæmtevisen »Holger Danske og Skrædderne«. Ogsaa hans Lyrik har en mere objektiv Holdning end Romantikkens, med Stemningen bundet til et Billede. Den første vaktet jævnlige i ham ved en Versestump, han længe gik og nynnede paa, det sidste er helt hans eget Værk. Naar Sammen-smeltningen var lykkedes, laa Produktet gerne og krøllede sig i hans Lomme, indtil det opløstes. Reddet er af hans Friluftspoesier »Jægersangen« og »Aprilsvisen«, med metrisk Motiv fra Dalins massive »Vårvisa«; af Kærlighedsdigtene er det ypperste »Den gamle Elsker«, hvis Patos udløses gribende af et stilfærdigt Genrebillede. Til samme Tid hører et prosaisk Forsøg »Sandfærdig Krønike om Eyvind Skaldaspiller«, der ligesom Grundtvigs nys udgivne Prøver paa en Oversættelse af Saxo og Snorre gengiver Sagatonen »paa bredt Dansk« i Modsætning til Oehlenschlägers første, men næppe uden Indvirkning paa hans sidste Forsøg i denne Stil.

Midtvejs i Tiaaret, fra Efteraaret 1819 til Sommeren 1821, var M. ligesom flere af hans Kammerater paa Rejse, som Skibspræst paa en Kinafarer. Hertil havde han foruden Ønsket om at opleve en Odysse flere Grunde. Ligesom hans digteriske Produktion i disse unge Aar var en fortsat Improvisation, af Instinkt, men paa

Impuls, som det her er antydnet ved Opgivelse af et enkelt af dens »Stikord«, saaledes var det frie filologiske Studium, han gik i Gang med efter sin teologiske Eksamen, blevet en stadig Konversation med Kammerater, der kunde »bringe disputable Materier paa Bane«. Mellem dem var de ypperste af Universitetets daværende studerende. Det var for en Del den samme Kreds, der udgjorde »Tylten« i det store Studenterslagsmaal om Baggesen og Oehlen-schläger, den Tids Dyst mellem kæmpende Ideologier, hvortil M. bidrog med et Par Mesterstykker af negativ Poesi, Parodier paa Baggese ns »Da jeg var lille« og et »Himmelbrev i Grundtvigs ny historiske Smag«. Den talte saadanne Modsætninger som Hauch og Heiberg, N. C. Møhl og Peder Hjort; han kunde med den sidstes Ord ligesom sin Navne (Paulus) være noget for alle og var, som det forlyder i »Holger Danske og Skrædderne«, Karl for sin Hat ogsaa i andre Lag end den akademiske Kreds. I Konversationen gav han sig ganske hen, liggende paa en Seng eller skrævende paa en Stol i Kammeratens Stue, hvor han hyggede sig bedre end i sin egen, i den produktive Stemnings Sjæleglæde — se hans latinske *Laus Tabaci*. Piben var røget, før Studiet skulde begynde. Koncentrationen skulde nu Rejsen bringe; mens Vennerne tog paa Studierejser til Italien, Paris eller Tyskland, gik den 25-aarige M. altsaa til Kina, men han tog Homer og de andre Klassikere med sig i Kahytten og, i Troperne, op i Mærset. Men til dette Motiv til hans Rejse og det førstnævnte, som hans Stifmoder i et Brev nævner som »Lyst til Rejser i andre Verdensdele«, kom endnu et tredie, som en af Kredsen (Chr. Lütken) udtrykker saaledes: »Vor Ven, P. M., ved du da, drog til Kina i Mangel af at kunne gaa i Kloster, og kan Ruiner opbygges, saa haaber jeg ogsaa at se ham frisk igen«. Der hentydes til en efter lang Uvished hævet Barneforlovelse med Rektor Blochs ældste Datter, hvoraf der er friske Mærker i de nævnte Ungdomspoesier, ogsaa i Krøniken; faa Maaneder efter Pigens Bryllup gik M. i Hi ligesom den forsmaaede Bejler i den ogsaa herhenhørende Skæmteverse »Torbisten og Fluen«. Før han gik om Bord paa det Asiatiske Kompagnis »Christianshavn«, havde han selv givet baade Vennens og Moderens Forklaring paa Rejsen Medhold i to nye Vandringsviser med fælles Stikord (fra Geijers »Vikingen«), men med et meget sigende Stilskifte mellem den nordisk-romantiske »Romance«, hvis Stil dog viser, at han under Hjertekvalen ikke har glemt sin Homer, og den sjællandsk reelle »Bondedrengens Vise«.

Det samme kan man se af de snart afbrudte »Optegnelser paa Kinarejsen«, hvori en Beskrivelse af en Søsøge er saa hjertefrisk,

at man ikke undres over i Rejsens første poetiske Dokument, en fra Kap hjemsendt Sonet, at finde Pastoren heftigt forelsket i »en dejlig Datter af de Blanke«. Om Eventyrene blandt de Gule tier Optegnelserne. Kun i de groveste Konturer er Indtryk fra Rejsen i et Rimbrev til Vennerne, siden, men næppe af ham selv, kaldet »Glæde over Danmark«, brugt som Folie for et i Afstanden friskt fremtrædende Billede af det nordiske Fædreland. Med mere levende Træk er næppe længe derefter dette Billede af Hjemmet kløvet i den lyriske Billedrække »Scener i Rosenborg Have« med moden Medfølelse eller sund Selvironi bag de sikkert skaarne Figurer, og den komisk grundige »Skildring af Lægdsgaarden i Ølseby-magle«. Deri har M. naaet den stærkeste Koncentration i sin typiske Realisme. Det er Fortrykkene til de følgende Aars nationale og lokale Poesi, til Blichers og Winthers Landsbybilleder, Heibergs og fleres københavnske Scener, fremdragne efter hans Død af hans Skuffe ligesom Digtene fra hans Ungdom af hans Lomme. Størst Betydning for ham selv fik de »Strøtanker«, hvormed under det ensomme Liv den tidligere Konversation »slog ind«. Efter Hjemkomsten blev han indtil sin Død ved at konversere saaledes med sig selv paa Papiret til Skade for en sammenhængende Produktion.

Til en saadan fik han efter Hjemkomsten den Tilskyndelse, at der i hans Fraværelse af Kredsen var fremgaaet den endnu bestaaende Studenteforening, hvortil han lovede sin Medvirkning. Til den skrev han nogle Sange, hvoraf en i Nationalsangens Versemaal sætter Maalet baade for Studentens ensomme Liv og for Foreningen af dem alle som »et Broderkorps til den raske Strid mod Løgn«. Ud af denne Studenteraand, der i den Baggese'ske Fejde havde indgivet ham den forsvarlige Definition af Studenterne som »unge Mennesker, der ikke ved Kone og Børn samt Embedsforretninger hindres fra at træde dristigen frem for den gode Sag«, begyndte han samtidig at skrive en historisk Roman i Walter Scotts Stil med Handling fra Reformationstiden og Hans Tausen som Studenternes Fører. Da han mærkede, at det trods et forberedende Studium i Danmarkshistorien ikke var ham muligt at give Tidsbilledet den homeriske Præcision, der var lykkedes for ham i de smaa Situationsbilleder, brød han af; men skrev i Flugt dermed med lignende Handling og Figurer en Nutidsfortælling, der ved Udgivelsen efter hans Død fik Navnet »En dansk Students Eventyr«. Stoffet tog han fra sin nærmeste Kreds, Kammeraterne og sig selv, som han med samme Frihed som i det mundtlige Samkvem generaliserede til en Række skarpt tegnede Typer, flere ligesom Helten »den krøllede Frits« med homeriske Kendingsnavne, ypperst Pedanten (Licen-

tiaten) og især Filisteren (den »nette« teologiske Kandidat Jens Hansen). Handlingen fik han kun godt begyndt, den synes planlagt som en Rejse gennem de danske Provinser, et realistisk Modstykke til Ingemanns »Varners poetiske Vandringer« med Typer af Folkelivet modsvarende de akademiske som de to ogsaa indbyrdes kontrasterende Figurer Mølleren og Forpagteren (Sømanden og Bonden), endende med Heltens »Eremitliv«, maaske paa en Sørrejse. Til Fortælling-Fragmentet, der under Titlen »En Novelle«, som foregriber den kommende Tids Kunstform, blev forelæst ved to Lørdagsaftener i Studenterforeningen i Foraaret 1824, sluttede sig næste Foraar et Foredrag »Om Lediggængeres Indflydelse paa deres Samtid«, et filosofisk Typebillede, som i Vid og Dybde overgaar det græske Forbillede, Theofrasts »Karakterer«. Lediggængerne er Studenterne, der i Ideernes Historie siges at have en lignende Opgave som nogle vilde Katte paa Luzon, der sluger Kaffetræets Frugter uden at kunne fordøje dem og derved spreder det over Øen. Ved Sangenes Patos, Novellens Humor og Foredragets Ironi lagde M. i disse Aar en solid Grund til en kommende Studenterlitteratur, ligesom de sammen med Frembringelserne fra Rejsen i det skjulte forbereder den nye Litteraturudvikling, der var fuldbyrdet ved deres Fremkomst i hans »Efterladte Skrifter«. »Jeg bygger i Dybet«, skrev han med et Udtryk af Homer i et Brev fra Kapstaden. — Ud over denne Udvikling peger fra disse Aar nogle Udkast. De har litterær Tilknytning til Byron, hvis poetiske Fortælling »Drømmen« han oversatte med en Indlevelse, der skar Trækkene dybere, og selv fortsatte i en endnu stærkere Stil med to (aldrig fortsatte) »Blade af Dødens Dagbog«, hvoraf det ypperste er skrevet med »den raske Spot, som kyser Præst (ikke: Mand) og Kvinde«, der paakaldes i et samtidigt Fragment. Deres personlige Forudsætning er en ny Afvisning, han mod rimelig Forventning havde mødt hos et yndigt Eksempplar af den »Quindelighed«, som han i et Par nye typiske Rids med denne Titel i sin Krænkelse stempler som æstetisk forfalsket og med større Sindsro indfører i Novellen som den ene af de to kontrasterende Ungpigetyper; den anden er i Naturtilstand. Dybest bundede denne Spot i det medfødte Tung-sind, som ikke var undgaaet Vennerne; en af dem mente endog, hans Munterhed var en Maske. »Thi frygtelig er Tungsindsblikkets Gave, som klæder Fantasiens Blendværk af«, oversætter han efter Byron. Med det Blik forfulgte han fra nu af i sine Aforismer alle de Former for Forvanskning af Naturpræget i Mennesket, som han sammenfattede under Begrebet Affektation.

I Norge timedes det M. at skulle gennemføre et tredie Studium,

nemlig efter det teologiske, som han slap lettest fra, og det filologiske, som han blev trukket fra, det filosofiske, som blev det tungeste. Som det var ventet, udnyttede han sin Kundskab i Græsk i sine filosofiske Forelæsninger; i sit Grundrids af Moralfilosofien følger han Aristoteles, af ham og Sokrates giver han en levende Karakteristik i den Fremstilling af den græske Filosofis Historie, han udarbejdede med Ritters tyske Haandbog til Mønster; den er ligesom Grundridset optaget i hans Skrifter. Men ikke blot læste han tillige over den nyere Filosofis Historie: med sin Licentiats Grundighed satte han sig inden for de Discipliner, han skulde foredrage for Begyndere, især Logikken, ind i alle de tidligere Fremstillinger deraf, han kunde overkomme. Af Hegels Skrifter var »Phänomenologie des Geistes« (om Mennesketankens historiske Udtryksformer) det, der laa ham nærmest. Ham holdt han det for en Æres-, ja Livssag at tilegne sig, saa forskellig hans »plastiske«, d. e. abstrakte, Fremstilling var fra hans egen, konkrete. Trods den huslige Lykke, der endelig blev ham til Del ved hans Ægteskab med en blomstrende og naturfrisk Herremandsdatter fra Fyn, Betty Berg fra Skjoldemose ved Ollerup, hvor hans Søster var Præstekone, var den landlige Bolig paa Frogner dog ikke det Bakkehus, hvor han et Aarstid havde været hos Rahbeks som »den kæreste af deres Sønner«. Konversationen savnedes, Tonen var tabt. Det var ikke blot filosofiske Bekymringer, han kæmpede med i den store Kavaj paa de lange Spadsereture. Han søgte med et kendt Ord, han har gentaget om sin indre Oplevelse i disse Aar, at drive Naturen ud med en Fork, d. e. den hegelske Dialektik, indtil den vendte sejrende tilbage.

1831 ombyttede han sit norske Professorat med et tilsvarende i Kbh. Der fortsatte han, ligeledes i en landlig Bolig uden for Volden, sit ensomme Liv, men oplevede tre Aar efter sin største Kærligheds-sorg ved den kun trediveaarige Hustrus Død. I Julen 1836 gav han sine tre Drengene en anden Moder ved at ægte hendes jævnaldrende Veninde Eline Bülow. N. A. mente han at være saa vidt færdig med sit filosofiske Arbejde, der nu foruden det propædeutiske Kursus, hvori han vekslede med sin Ven og Velynder Sibbern, krævede Forelæsninger for viderekomne, at han, som han siger, efter blot at have læst i saa mange Aar nu kunde begynde at skrive. N. A., i Foraaret 1838, døde han selv. Endnu paa Dødslejet syslede han med den sidste Nedskrivning af sine Forelæsninger over Ontologien (Metafysikken). Medens han i Indledningen til Filosofiens Historie endnu paa Hegels Grund dog ønsker et stærkere Præg af Tider og Personligheder i Fremstillingen af Bevidsthedens Historie,

kræver han i den ligeledes trykte Indledning til Ontologien i Udtrykket en større Tilnærmelse til den naturlige Sprogbrug uden unødvendige Kunstord, som hos Grækerne og i gamle tyske og danske Skrifter, og i Tankegangen en Respekt for den i Almensproget udtrykte Fornuft; det var hans Ønske at undersøge »Forholdet mellem Kategorierne og Modersmaalet«, ligesom han som Filolog havde opdaget, at Ordene »flyder«, skifter Indhold med Tid og Sted, og ønskede et Leksikon over Homer som Udtryk for hans Psyke. Da han skrev dette, havde han allerede foretaget sit afgørende Brud med Hegel. I den i Indledningerne til de filosofiske Forelæsninger nævnte Stil og Tankegang skrev han i »Maa-nedsskrift for Litteratur« 1837 sin eneste større filosofiske Afhandling: »Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed«. Med kraftig Ironi over det populære Krav paa en videnskabelig Garanti for en Fortsættelse af den prosaiske Tilværelse, bl. a. i et indskudt Genrebillede, der har ægget J. L. Heiberg til »En Sjæl efter Døden«, henviser han her dette Spørgsmaal fra det spekulative System, i hvis Terminologi der ikke findes Udtryk for Gud og Udødelighed, til den konkrete Verdensanskuelse, for hvis Gyldighed der ikke kan føres andet Bevis end dens fuldstændige Fremstilling. Som Støttestrukturer for en saadan Fremstilling, der maa opføres paa Panteismens Grund med Personligheden som Maal, nævner han foruden den udvortes Erfaringsverden baade den i Samfundet levende, i Nutiden altsaa den kristelige Tradition om det oversanselige og en i Virkeligheden selv fremtrædende højere Erfaring. Til at give denne positive Livsanskuelse mener han Tiden moden, naar Nihilismen eller Tilintetgørelseslæren, der maa have fuld Ytringsfrihed i Sandhedens Proces, var naaet til Vejs Ende.

Han havde selv gaaet denne Vej. Ikke blot havde han i sin hegelske Periode ytret, at han med Sindsro imødesaa Personlighedens Opløsning i Tankens Strøm, men der findes imellem hans Aforismer fra Tiden efter Hustruens Død en lille Flok, lagt i Munden paa en meget levende opfattet »Ahasverus«, som ikke blot udtaler Tvivlen og Tomheden ved de idelig skiftende Sandheds-aabenbaringer: han staar paa Nulpunktet af Livets Termometer, men føler en personlig Afsmag ved at leve: i et Ungdomslag afbryder han brat »Dusharmonien« (de ældre Udgaver har: Disharmonien) med et Bæ! I en lignende Stemning har han i et Par poetiske Fragmenter »i tungsindige Timer« udtalt sig om Nihilismen i den nyere franske og tysk-jødiske Poesi og i sit sidste Digt »Kunstneren mellem Oprørerne«, skrevet i Sygestuen, med voldsom Kraft vendt sig imod Opstanden mod Goethe-Tidens Harmoni. Af den

finder han i en Anmeldelse i Maanedsskriftet af »Extremerne« et Efterskær i Fru Gyllembourgs Noveller, hvis Figurer i Modsætning til den yngre Heiberg'ske Skoles — Hertz', Paludan-Müllers og H. C. Andersens — »Poesi af Poesi« er skaarne »som theofrastiske Profiler« ud af Livet selv, og hvis Stemning ikke er Fortielse, men Forsoning af dets Mislyd. Den sande Digter maa først og fremmest være et sandt Menneske, hedder det her, og i et af Fragmenterne, at »det skal være Blod af Stammens Aarer, der flyder i den brave Sangers Bryst«.

Som en saadan Personlighed virkede M. i den endnu kraftige Alder. I hans Ungdom efter Hjemkomsten fra Kinarejsen, da ogsaa hans jævnaldrende fandt ham forunderlig modnet, følte en ung Student (L. Zeuthen) »noget oplivende, forfriskende i hans hele Person, en Musik i hans Bevægelse og, skønt saa langt som muligt fra alt, hvad der regnes til Nethed og Finhed, noget naturligt gratiøst eller smagfuldt i hans hele Maade at føre sig paa«. Skuespillerinden Fru Heiberg forekom han i de sidste Kbh.-Aar »en ægte dansk Natur, som om han havde hørt til Kæmpevisernes Tid«. Men, tilføjer hun, med sit Iagttagerblik ængstede han hende som en sjælelig Dommer.

Ud over det nævnte Krav paa en human og national Poesi, der stemmer vel med hans kunstneriske Realisme, peger en indtrængende Udtalelse i Afhandlingen om Udødeligheden, hvoraf det ses, at den deri paakaldte »højere Erfaring« har M. kendt fra Kunsten. Til denne Idealisme hævdede han sig i det enestaaende Samtaledigt »Revyen«, som han skrev 1836, to Aar efter Hustruens Død, og lod trykke n. A. i Heibergs »Flyvende Post«. Samtidig fralagde han sig at have skrevet nogle deri optagne »Betragtninger over det Skønne« som »det guddommeliges Forbindelse med det menneskelige under Formen af et rent Velbehag«, som man havde paaduttet Udødeligheds-Afhandlingens Forfatter. Den Skønhedsaaabenbaring, hvorom Digtet taler, kræver Mod til at se Jehovas Aasyn, og den, der søger den, en Søn, der er grebet af Lidenskab for en billedskøn og højbaaren Kvinde, som, uden at han ved det, er Datter af hans Fader, vises af ham hen til »Tankens Ørn og Gravens Urne«. Digteren har i sit Forhold til et Ideal, der var gaaet tabt for Virkeligheden, følt sig selv i begge Personerne, den gamle og den unge, i den platonisk spekulative, men homerisk anskuelige Dialog og bøjede sin personlige Smerte ind under »den Eviges Vilje«.

I det sidste Aars Tid af sit Liv skrev M. ingen flere Aforismer. Ligesom han ved Indgangen til sin filosofiske Periode i en Notits paa usikkert Græsk finder Filologien »smaalig, set i Frastand«,

mener han sig i et samtidigt Brev ude over »den aforistiske Sindsbeskaffenhed«. Som et Akkompagnement til hans indre Udvikling havde disse Strøtanker, der aldrig skreves for en Pointes Skyld, i de forskellige Perioder røbet dens Retning. Fra Kinarejsen, hvor han fabrikerede det første Sæt af dem »ved Røgen af Anjers (en Havneby paa Java; Udgaverne læste: Augustinus') Liverpool«, hersker de stilistiske Iagttagelser; efter Hjemkomsten gælder det Paa-visningen af Falskhed og især Selvbedrag i Menneskelivet; i Norge raader Brydningen mellem Spekulationen og Erfaringsvidenskaberne i Pagt med den naturlige Menneskeforstand; i de sidste Aar i Kbh. staar Kampen mellem Systemet og den levende Verdensanskuelse. De overalt spredte »Observationer paa Sjælens Mark« udfylder i nogen Grad det Savn, at han ikke i Forelæsningsform fik fremstillet en Psykologi paa Grundlag af Iagttagelse. En moralsk Naturbeskrivelse af Affektationen i Lighed med Foredraget om Lediggængere fra hans Ungdom fik han ikke færdig.

Fordi M. i sit korte Liv og ufuldstændige Forfatterskab i sig selv har oplevet og fremstillet den Brydning mellem Idealismen og Realismen, hvoraf hans Aarhundrede er mærket, tilkommer der ham i alt Fald symbolsk en central Stilling i dets Aandsliv. Psykologisk set, som Aandstype har han en lignende ved den Spænding mellem Primitivitet og Refleksion, der var Spillet i *hans* Dialektik. Ogsaa historisk set staar han paa Ligevægtpunktet. Han gaar ud fra den Forening af Holberg og Oehlschläger, Polerne i Datidens litterære Tradition, der lykkedes ham i hans Ungdom, og er i sin Eftervirkning med i Bevægelsen ved Aarhundredets Slutning: fra den psykologiske Stil hos J. P. Jacobsen til den plastiske hos Johs. V. Jensen. Et Forsøg, der i en Monografi om ham fra Hundredaaret for hans Fødsel 1894 blev gjort paa at føre ham over i denne Udvikling som en Opdrager til Danskhed og Personlighed, maa, som det her er forsøgt af dens Forfatter hundrede Aar efter hans Død, forstaas med den Tilføjelse, der ved dens Fremkomst blev gjort af hans Aandsfrænde fra Brandes-Perioden, Julius Lange, at M. »vist ikke var saa forfærdelig selvstændig og bestandig ud af sig selv, som Forf. vil gøre ham til«. Stærkest virkede han paa den nærmeste Eftertid. I Filosofien gaar han med sin i Hegels Skole dyrt købte Erfaring, at »en Filosof lige saa vel som en Digter kan udtale sig af ganske Hjerte, Sjæl og Sind« over i Søren Kierkegaard; *han* er den, der efter at have passeret Systemet og Ahasverus-Stadiet fremstillede ud af sin egen Sjæl en konkret Livsanskuelse, paa et andet Grundlag end hans elskede Lærer og *hans* Lærer, Sibbern, for hvem »det, der stemmer med den naturlige Følelse,

er Kristendommens væsentlige Indhold«; i den danske Livs- eller Personligheds-Filosofi er de den stærkest tonende Treklang. I Poesien greb han Egede Schack med det Løsen, han blev tro til det sidste: »Løgn er al den Poesi, der ikke kommer af Livet«; i Fortsættelse af Aforismerne om Affektationen skrev Schack paa Vendepunktet mellem Idealismens og Realismens Perioder den psykologiske Roman »Phantasterne«, der fik den største Betydning for den sidste. I Fragmentet af M.s Liv og Skrifter er der en saadan Helhedskraft, at det stadig kan integreres paa ny i levende Sammenhæng. Han er, som det blev sagt i Slutningsordet til Bogen om ham fra 1894, »Kontinuiteten i det nittende Aarhundredes danske Litteratur«, med dybe Rødder i dens nu tabte klassiske Grundlag, men med Kronen i Hjemmets, ogsaa Nutidens Luft.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Efterladte Skrifter ved Chr. Winther, F. C. Olsen, Chr. Thaarup og L. V. Petersen, I—VI, 3. Udg. 1855—56; i Udvalg ved Chr. Winther (og F. L. Liebenberg), I—II, 1873. Udvalgte Skrifter (med Anmærkninger) ved Vilh. Andersen, I—II, 1895; 2. Udg. (med Indledning og fyldigere Anmærkninger) 1930. En dansk Students Eventyr m. m. (med Indledning og Anmærkninger) ved Vilh. Andersen, 1925.

Formentlig Dødsmaske (Fr.borg), derefter Træsnit af H. P. Hansen 1884 og fra Rosenstand efter Tegning af Aug. Jerndorff 1891; Bronzestue derefter af L. Hasselriis (Fr.borg). Marmorstue af samme i Studenterforeningen. — Mindesten i Uldum 1874.

Breve i nedenn. Biografier, i P. Hjort: Kritisk Bidrag til nyere dansk Tænkemaades og Dannelses Historie, literærhistorisk Afdeling, 1862—67, og i Breve fra og til J. L. Heiberg, 1862, og Breve fra og til F. C. Sibbern, 1866. — F. C. Olsen i Efterladte Skrifter, III, 1843. Vilh. Andersen: P. M., hans Liv og Skrifter, 1894, 2. Udg., I—II, 1904. Desuden: Richard Petersen: Fire Livsbilleder, 1894, S. 187—235. F. Rønning: P. M. M., 1893, 2. Udg. 1911. E. Bojesen i Tidsskrift for Litteratur og Kritik, V, 1841, S. 377—93. Vald. Vedel: Studier over Guldalderen i dansk Digtning, 1890. H. Høffding: Danske Filosofer, 1909. Vilh. Andersen: Goethe, I, 1915.

Vilh. Andersen.

Møller, Poul, f. 1884, Læge. F. 22. Aug. 1884 i Odense. Forældre: Overkirurg, senere tit. Professor Peter Kisby Johannes M. (f. 1847) og Helga Agnete Madsen (1851—1923). Gift 2. Maj 1913 i Kbh. (Jac.) med Inger Esther Johansen, f. 9. Jan. 1888 i Kbh. (Jac.), D. af Brændehandler, Grosserer Frederik J. (1843—1909) og Emma Vilhelmine Georgia Bech (1850—1924).

M. blev Student 1902 fra Odense, og efter Lægeeksamen 1910 søgte han, der allerede i Studentertiden var interesseret i den patologiske Anatomi, i nogle Aar praktisk og videnskabelig Ud-

dannelse paa forskellige Hospitalsafdelinger og Laboratorier for 1913, efter et Studieophold i Paris og Dresden hos Schmorl, at blive Prosektor hos J. Fibiger ved Universitetets patologisk-anatomiske Institut, hvor han var til 1916. Som Forholdene dengang laa, var det nødvendigt fra den patologiske Anatomi at søge over i praktisk Lægegerning, og M. begyndte nu kirurgisk Uddannelse paa Rigshospitalet hos Schaldemose, men maatte 1917 opgive denne som Følge af en Hudlidelse paa Hænderne, hvorefter han indtil 1921 uddannede sig i Oftalmologi paa Rigshospitalets Øjenafdeling hos Tscherning. I disse Aar havde han ogsaa patologisk-anatomisk og histologisk Virksomhed under forskellige andre Ansættelser og som Mikroskopiker ved Den alm. danske Lægeforenings Canceerkomité, ligesom han fortsatte Arbejdet paa Disputatsen, som han havde paabegyndt under Prosektortjenesten ved Universitetets patologisk-anatomiske Institut, hvorfra Materialet stammede; Dyreforsøgene blev gjort paa Landbohøjskolen. 1920 forsvarede han Afhandlingen »Studier over embolisk og autochton Thrombose i Arteria pulmonalis« for Doktorgraden med Fibiger og Lendorf som Opponenten (paa Tysk i Zieglers Beiträge 1922); fra denne Periode stammer ogsaa en Del mindre Afhandlinger med patologisk-anatomiske Emner. Efter et Studieophold i Wien og Freiburg blev M. nu igen Prosektor hos Fibiger 1921 og samtidig Forstander ved Hærens bakteriologiske Laboratorium paa Garnisonssygehuset indtil 1935; Korpslæge i Hæren var han siden 1919, Overlæge der 1924—28. Efter Professoren i Retsmedicin Ellermanns uventede Død 1924 deltog M. i Konkurrencen 1925 om dette Professorat (Afh. Retsmedicinske Svulstspørgsmaal, trykt i Ugeskrift for Læger, 1927), hvortil dog K. Sand indstilledes. 1927 udnævntes M. til Lektor ved Universitetet i patologisk Histologi og blev s. A. Prosektor ved Bispebjerg Hospitals patol.-anat. Institut. M. havde saaledes, da Fibiger døde 1928, i mange Aar nydt godt af Uddannelsen hos og Samarbejdet med den sjældne Personlighed, Fibiger var baade som Kræftforsker og Universitetslærer; efter Konkurrence (Afh. om Skrumpenyrer) med Sv. Petri og Bj. Vimtrup udnævntes M. til Professor i patologisk Anatomi samt Prosector ved Rigshospitalet 1928. M.s Virksomhed var i Aarene 1932—34 afbrudt af alvorlig Sygdom; af hans Arbejder skal nævnes eksperimentelle Kræftundersøgelser 1924—27 og 1937, trykt i »Acta path. & microbiol. Scand.«. M. har været og er Indehaver af forskellige kollegiale og faglige Hverv bl. a. fra 1929 Redaktør af »Acta path. & microbiol. Scand.«, fra 1930 Vicepræsident i Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse, fra 1931 Formand i Danske

Lægers Hjælpeforening; desuden Medlem af flere udenlandske Specialselskaber til Kræftens Studium og Bekæmpelse. — Blyantstegning af Otto Christensen 1934.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1920, S. 133 f. Bibliotek for Læger, CXII, s. A., S. 335—44. Aarboeg for Kbh.s Univ. 1924—25, 1925, S. 23—27; 1928—29, 1930, S. 59—66. Nordisk medicinsk Tidsskrift, I, 1929, S. 37 f.

Otto C. Aagaard.

Møller, Poul Flemming, f. 1885, Læge. F. 22. Jan. 1885 i Helsingør. Forældre: Korps-, senere Overlæge Julius Theodor M. (1847—1910) og Anna Dorothea Nielsen (1850—1933). Gift 26. Dec. 1912 i Kbh. (Stefans) med Læge Carla Alexia Andersen, f. 24. Sept. 1882 i Ordrup, D. af Gartner Christian A. (1841—1910) og Anna Kauffling (1845—1925).

M. blev Student 1903 fra Helsingør og medicinsk Kandidat 1911. Han gjorde Kandidattjeneste ved forskellige Hospitaler, var Epidemilæge i Lyngby Dec. 1912 og konst. Sygehuslæge i Dronninglund 1914. Han studerede Kirurgi i Tyskland 1914, var konst. Sygehuslæge i Varde 1915, i Ringe og Lyngby 1916, Assistent ved Rigshospitalets Röntgenafdeling 1916—18, ved Kommunehospitalets Röntgenafdeling 1918—20 og Chef for Frbg. Hospitals Röntgenafdeling 1920—30. Efter at have praktiseret i Kbh. fra 1916 og 1921 faaet Specialistanerkendelse som Radiolog blev han 1924 Dr. med. paa Afhandlingen »Malum deformans coxæ infantile, Calvé-Perthes Sygdom«. Han oprettede privat Röntgenklinik 1922, blev Chef for Rigshospitalets Röntgenklinik 1930 og Docent i Radiologi, Professor i Radiologi ved Kbh.s Universitet 1936. Han er Medredaktør af »Acta radiologica« fra 1921, Medlem af Radiumfondets Landskomité og Forretningsudvalg fra 1922, af International Röntgenkommission fra 1925 og af Hovedbestyrelsen for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse fra 1929, var Formand i Dansk radiologisk Selskab 1927—29, er Medlem af Bestyrelsen i Nordisk Forening for medicinsk Radiologi fra 1928 og af Indenrigsministeriets Röntgenkommission fra 1927, sagkyndig ved Retslægeraadet fra 1935. Som den første Docent og senere Professor i Radiologi i Danmark har M. stor Betydning for Undervisningen i Radiologi, der har faaet gunstige Forhold i den af ham indrettede nye Röntgenafdeling paa Rigshospitalet. Han har skrevet en Del Afhandlinger om Radiologi foruden den førnævnte Doktor-disputats.

Univ. Progr. Nov. 1924, S. 120.

Axel Borghjærg.

Møller, Rasmus, 1763—1842, Biskop. F. 28. Sept. 1763 i Stoustrup ved Fredericia, d. 9. Nov. 1842 i Maribo, begr. sst. Forældre: Bonden Niels Hansen M. (gift 1° med Marie Eriksen, d. senest 1748, gift 1° med Gaardejer Hans Bertelsen) og Catharine Jørgensdatter Bang (ca. 1722—82). Gift 1° 9. Sept. 1791 i Kbh. (Nic.) med Bodil Maria Thaulow, døbt 28. Juni 1765 i Kbh. (Helligg.), d. 13. Okt. 1810 i Købelev, D. af Sukkerraffinadør Poul Jensen T. (1730—87) og Maren Pedersdatter Rennem (1725 el. 27—1805). 2° 29. Aug. 1812 i Købelev med Johanna Dorothea Borchsenius, døbt 30. Dec. 1767 i Husby, Fyn, d. 12. Febr. 1830 i Købelev (gift 1° med Sognepræst i Ulsø Hans Christian Winther, 1759—1808), D. af Sognepræst Villads B. (s. d.) og 1. Hustru.

Da M. fra tidlig Barndom viste en udpræget Lyst til Bogen, var det kun naturligt, at han blev sat i Latinskolen i Fredericia, hvorfra han dimitteredes til Universitetet 1781. Under haarde Kaar maatte han her kæmpe sig frem, men han gennemførte sine Studier med en sjælden Energi og Flid. 1784 tog han den filologiske Eksamen, 1786 teologisk Attestats og 1790 — efter i nogle Aar at have været Dekan ved Kommunitetet og haft Plads paa Borchs Kollegium — Magistergraden paa en latinsk Afhandling om Forskellen mellem Ciceros og den yngre Plinius' Brevstil. Den kejtede Bondestudent med det lyse Hoved havde fundet god Modtagelse i Datidens lærde Kbh. Professorerne Jacob Baden og D. G. Moldenhawer blev især hans trofaste Velyndere; blandt sine medstuderende vandt han sig hurtigt et godt Navn — til sin store Glæde blev han saaledes optaget i de yngre Akademikeres latinske Disputereselskab —, og han sluttede varmt Venskab med flere af sine jævnaldrende, fremfor alt med den senere Rektor i Horsens Oluf Worm. Sine Studier havde han anlagt meget bredt, og med lige Iver dyrkede han klassisk Filologi og Teologi. Oprindeligt havde M. tænkt sig at blive Skolemand, men da dette ikke lod sig gennemføre, foretrak han gejstlig Virksomhed, idet han 1791 blev Sognepræst i Uldum og Langskov ved Horsens, hvorfra han 1796 forflyttedes til Jelling og Hover og 1802 til Købelev og Vindeby paa Lolland. Samtidig med at han alvorligt og samvittighedsfuldt røgtede sin Præstegerning, fortsatte han med stor Flid sine Studier. Som i Kbh.-aarene gik ogsaa nu teologiske og filologiske Undersøgelser Haand i Haand, og i en dybtgaaende Beskæftigelse med Bibelteksterne fandt disse Interesser et naturligt Foreningspunkt. Hans Navn er dog især knyttet til forskellige Oversættelser af latinske Klassikere, navnlig af Livius' »Romerske Historie« (I—VII, 1800—18), desuden af Sallust (1811—12) og af udvalgte Taler af Cicero (1814 og 1817).

Fremfor alt hans Livius-Oversættelse med den klare, naturlige Gengivelse af Grundteksten skaffede ham megen Anseelse, hvorimod hans Fordanskning af Cicero blev modtaget med større Kritik, især af P. O. Brøndsted. Ogsaa som Tekstudgiver er M. optraadt. Da det under Napoleonskrigene blev vanskeligt at skaffe de lærde Skoler den nødvendige Forsyning med Klassikerudgaver, paatog han sig at levere en Udgave af Livius (I—II, 1815—19) med Strodt's Tekstgengivelse som Grundlag, men ledsaget af selvstændige Konjekture. Som Frugt af hans klassiske Studier maa ogsaa nævnes den ualmindelige Færdighed, han tilegnede sig i at udtrykke sig i en ren og smuk Latinitet, som aftvang Kendere i Dattiden enstemmig Beundring.

M. var udgaaet fra et af alvorlig Guds frygt præget, bibellæsende Hjem, og han lod sig ikke i sin Studietid i væsentlig Grad paavirke af de mere liberale teologiske Strømninger. Livet igennem stod han som Repræsentant for en gammeldags konservativ Kristendomsopfattelse, og jævnligt gjorde han Front mod Tidens rationaliserende Tendenser. Da han saaledes 1815 blev Dr. theol., disputerede han over det Spørgsmaal, om man gjorde Ret i at udelukke særlige kristelige Dogmer fra Religionsundervisningen i Skolerne, hvad han besvarede benægtende, og under Kirkekampen 1825 ff. udgav han en Protest mod Rationalismen i en Afhandling »Rationalismen, i dens Forhold til Bibelen og Protestantismen, fra et populært Standpunct betragtet« (Nyt theol. Bibl., IX, 1826, S. 266—304), der indbragte ham et temmelig affejende Svar fra H. N. Clausen og førte til en mindre litterær Fejde. Som det mest virksomme Middel til at overvinde den »Vantro«, M. følte det som sin Opgave at bekæmpe, anbefalede han atter og atter Læsning af Skriften, og en stor Del af hans egne Arbejder sigtede til at gøre de bibelske Bøger mere kendte og forstaaelige. Allerede det første Skrift, han udgav som Præst, »Forsøg til en Oversættelse af Pauli Brev til de Romere« (1793), havde dette Formaal, og i en lang Række Oversættelser og Fortolkninger vedblev han Livet igennem at arbejde i samme Retning, idet han just her havde fundet et Felt, hvor hans nedarvede Bondefromhed og filologiske Interesse kunde mødes. Sit principielle Syn paa Vigtigheden af at vinde Fortrolighed med Bibelen har han nedlagt i en lille Bog fra 1820 »Kort Anviisning til en frugtbar Bibellæsning«, almindelige Bidrag til Forstaaelse af Skriften har han givet i »Veiledning til en andægtig og forstandig Læsning af det Nye Testamente« (1820) og »af det Gamle Testamente« (I—II, 1826), og efter at han sammen med sin nære Ven, Professor Jens Møller, 1828—30 havde udsendt en Over-

sættelse af det gamle Testamente, fulgte i de følgende Aar Oversættelser af og Forklaringer til de nytestamentlige Skrifter. Disse Arbejder var fortrinsvis beregnede for Skolelærere og læge Læsere og vandt en betydelig Udbredelse. De udmærker sig ved Jævnhed og Naturlighed og vidner om grundige Forstudier og selvstændig Tænkning. Derimod var M.s Teknik og kritiske Sans for mangelfuld, naar han indlod sig i mere udviklede videnskabelige Undersøgelser, som man f. Eks. kan se af hans Behandling af Spørgsmaalet om de paulinske Pastoralbrevs Ægthed i »Commentar over Pauli Pastoralbreve« (1842).

1820 var M. tillige blevet Stiftsprovst for Lolland-Falsters Stift, og da Biskop P. O. Boisen døde 1831, blev M. — til Trods for, at han var nær Støvets Aar — udnævnt til hans Efterfølger. Som det var at vente af en svagelig og upraktisk Mand i fremskreden Alder, blev hans Bispegerning ikke præget af Reformiver eller stærkt udadvendt Handlekraft, men han forstod i en sjælden Grad at vinde Højagtelse og Hengivenhed i Stiftet. I Bispegaarden i Maribo fortsatte han sit tarvelige, patriarkalske Landsbyliv, og mere i Kraft af, hvad han var, end hvad han virkede, øvede den ærværdige Olding med det elskelige og barnligt enfoldige Sind en stærk Tiltrækning paa de mest forskelligartede Naturer. I sin Personlighed rummede M. — sejt Jyde, stiv Latiner og gammeldags bibeltroende som han var — paa næsten symbolsk Maade væsentlige Sider af den Præstetype, som siden Reformationen i saa høj Grad har præget ældre dansk Kirkeliv. — Breve til M. i Det kgl. Bibliotek. — Rang i 2. Kl. Nr. 12 1841. — R. 1815. DM. 1829. K. 1836. — Buste af H. V. Bissen. Litografi af J. F. Møller og (efter Maleri af L. Hansen) af E. Fortling 1837. — Gravmæle af H. E. Freund.

Selvbiografier i Kbh. Universitets Solennia academica, 1815, S. 18—22, og i P. E. Müller: Vita Lagonis Urne, I, 1831, S. 19—26. Sørgetaler over Biskop R. M., 1842. Jens Møller i Nyt theol. Bibl., XIX, 1831, S. 237—75. [P. Ross:] Skildringer af Biskop Dr. theol. Rasmus Møllers private Liv, 1871. C. L. N. Mynster i Theol. Tidsskrift, 1872, S. 482—96. C. F. W. Bendz: Breve til Professor Rector Oluf Worm, 1844, S. 71—80. Rasmus Sørensen: Mit Levnetsløb, 1847, S. 16 f., 55—57, 74—76, 121 f., 124 f., 166, 194. Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 269 f. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 115 f. Biskop, Dr. theol. G. P. Brammers Ungdomsliv, udg. af Johs. Kok, 1884, S. 223—26. Nicolaj Bøgh: Christian Winther, I, 1893, især S. 106—20. Vilh. Andersen: Poul Møller, 2. Udg., I, 1904, S. 4 f., 6—9; II, 1904, S. 146 f., 152 f.

Bjørn Kornerup.

Møller, Rogert Conradin, 1844—1918, Kreditforeningsdirektør. F. 6. Dec. 1844 i Hørsholm, d. 26. Aug. 1918 i Kbh., begr. sst.

(Vestre). Forældre: Købmand, senere Kroejer og Retsvidne Jacob M. (1803—57, gift 2° 1852 med Ernestine Wilhelmine Wegner) og Mariane Cathrine Schaltz (ca. 1808—49). Gift 1° 8. Dec. 1869 i Kbh. (Garn.) med Emilie Christine Marie Witt, f. 22. Juni 1846 i Kbh. (Frue), d. 9. Okt. 1894 sst., D. af Forvalter Hans Thomas Frederik W. (1818—1910, gift 2° 1853 med Andreminne Henriette Mathilde Christensen, 1834—1907) og Sophie Louise Andersen (1818—53). 2° 18. Sept. 1895 i Kbh. med Sophie Cathinka Wilhelmine Knuppert, f. 23. Juli 1854 i Nakskov, d. 6. Dec. 1938 i Kbh, D. af Købmand, senere Kreditforeningsdirektør i Kbh. Frederik Louis Carl K. (1827—84) og Marie Elisabeth Jørgensen (1827—84).

M. kom fjorten Aar gammel paa Artilleriskolen og blev 1862 efter Afslutningen af Elevskolen paa Frbg. Slot Aspirant i Generalstabten, hvor han 1864 udnævntes til Guide. 1870 opgav han denne Stilling for at blive Assistent ved Kbh.s Brandvæsen og forblev her, indtil han 1881 nedsatte sig som Arkitekt. Skønt han ikke havde nogen speciel Uddannelse som saadan, blev han dog i Kraft af sine betydelige Evner som Bygningstegner i flere Aar meget benyttet ved Opførelsen af Beboelseshuse i Kbh. Han kom tidligt i Forbindelse med Grundejerkredse og derigennem tillige med Østifternes Kreditforening, hvortil han snart blev fast knyttet. Først blev han Taksationsmand for Foreningen, 1877 Medlem af Repræsentantskabet, 1879 Revisor og endelig 1906 bygningskyndig Direktør. I denne Stilling, hvori han med usvækket Iver virkede indtil sin Død, kom hans indgaaende Kendskab til københavnske Byggeførhold ham i høj Grad til gode, og han tog levende Del i Planlæggelsen og Gennemførelsen af Kreditforeningens Flytning 1913—14 fra Nørrevold til dens nye store Bygning i Gyldenløvesgade. 1892—98 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, tilhørende den konservative Gruppe, og ogsaa her fik hans omfattende Viden vedrørende Grundejer- og Hypotekforhold stor Betydning for Arbejdet, navnlig i Udvalgene. M. var Formand i Repræsentantskabet for Kbh.s Grundejeres Renholdningsselskab. M. var en flittig, godhjertet og rettænkende Mand med udpræget praktisk Sans og med stor Evne til at bevæge sig mellem Mennesker og formidle afvigende Anskuelser. — Justitsraad 1901. Etatsraad 1908. — R. 1898. DM. 1914.

Østifternes Kreditforenings Historie til 1931, 1931, S. 183 ff. Dansk Grundejerblad 6. Dec. 1914.

P. Grønvoold.

Møller, Hans Valdemar, f. 1885, Skuespiller, Tegner. F. 19. Jan. 1885 i Kbh. (Frue). Forældre: Sagfører Hans Karsten Werchmeister M. (1831—91) og Skuespillerinde Julie M. (s. d.). Gift 9. Nov. 1907 (b. v.) med Skuespillerinde Hildur Minna Sørensen, f. 27. Aug. 1885 i Kbh. (Matth.), d. 29. Dec. 1936 sst., D. af Musiker Søren Henrik S. og Marie Christine Walbom.

Efter at have gaaet i Slomanns Skole kom M. paa Askov og derfra 1903 til den dramatiske Elevskole paa Det kgl. Teater, hvor han debuterede 1. Sept. 1905 som Løjtnant Færk i »Feltmanns Samlinger«; Juli 1906 ansattes han, og siden har han tilhørt Nationalscenen. I sine første Sæsoner havde M. vanskeligt ved at komme ind i Repertoiret, lang og tynd som han var, og Henrik i »Den politiske Kandestøber« (1908) lykkedes kun delvis for ham. Men 1909 røbede han et Kunstnersind i sit fine Spil som den melankolske Kirkesanger Teterew i Gorkis »Smaaborgere«. Den Alvor og Dybde, han her udtrykte, fik han senere kun sjældent Anvendelse for, men da hans Korpus tiltog i Fylde, gled han ind i komiske Karakterroller, baade klassiske og moderne, og blev Teatret til stor Nytte, f. Eks. som Jacob v. Thyboe, Jacob Skomager i »Jeppe paa Bjerget« og Ridefogden i »Erasmus Montanus«, hvori hans Ro og brede, stærke Diktion kunde udfylde den holbergske Stil, og af nyere Skikkelser spillede han med Respekt for Traditionen bl. a. Gamle Ekdal i »Vildanden«. M. er ogsaa en fantasifuld Maskekunstner, der navnlig som Bøddlen i »Aladdin« naaede stor Virkning. I det moderne Repertoire skabte han ofte karakteristiske Typer, f. Eks. Fangen Brix i »Dybet« og Konsulen i »Anna Aurora«. Figurer fra de senere Aar som Skydebane-Etatsraaden i »Indenfor Murene« og Mammon i »Det gamle Spil om Enhver« viser typisk hans Evne baade for træfsikker, moderne Karakteristik og for bred, fyldig Replikbehandling, skolet af Olaf Poulsen. Tidligt røbede M. Talent for satirisk Tegning, og dette udviklede han især under vittige Iagttagelser af sine ældre Kolleger ved Teatret, første Gang i »Blæksprutten« 1910; fra 1920 har han været fast Bladtegner ved »Politiken«. Han kan ogsaa paa dette Omraade i faa Streger ramme det typiske. — R. 1931.

Robert Neiiendam.

Møller, Valdemar Christian **Schønheyder**, 1864—1905, Landskabsmaler. F. 5. Jan. 1864 i Aarhus, d. 3. Maj 1905 sst., begr. sst. Forældre: Prokurator, Hospitalsforstander Carl Johan Ferdinand Møller (1815—73) og Reinholdine Christiane Schønheyder (1835—1904). Gift 14. Sept. 1894 i Kbh. (b. v.) med Marie Nissen, f. 11. Okt. 1864 i Ramten ved Grenaa, D. af Skolelærer

Jacob Wilken N. (1835—1902) og Karen Margrethe Frederiksen (1830—1921).

M. blev sat i Lære hos Xylograf H. P. Hansen Maj 1881. Tillige forberedtes han paa Teknisk Skole og hos Landskabsmalerne Johs. Boesen og Harald Foss til Kunstakademiet. Her gik han fra April 1883 til April n. A., hvorefter han en kort Tid søgte over til Kunsternes Studieskoler under Krøyer. Han malede paa Skagen 1891—93, rejste Dec. 1894 til Paris og blev her for bestandig, fra April 1896 med Bolig i Fontainebleau. Det var M.s Idé og Lidenskab, at han vilde gengive Solen og dens blændende Lys, f. Eks. som det bryder frem mellem Træstammerne i en Skov eller set mod selve Solskiven og med de Farvepletter, som det stærke Lys fremkalder paa Øjets Nethinde. Han studerede disse Fænomener systematisk, men den stadige Stirren mod Solen angreb hans Hjerne, og Sygdom foraarsaget deraf tvang ham til at holde op at male 1901. I Udlandet vandt han Ry som *le peintre du soleil* paa Udstillinger i adskillige Byer (Oslo, Stockholm, Berlin, London, Budapest, Kapstaden, hvor han skal have haft en betydelig Succes, og i Liège 1908). Hans Billeder spredtes derved for alle Vinde. Her hjemme udstillede han paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1885—87, 1889—92 og paa Kunsternes Studieskoles Udstilling 1896, i Paris paa Salon de la Société Nationale i Aarene 1895—1903. Malerier af ham findes i Aarhus Museum («Solen i Granskoven») og i Malerisalen paa Brøndums Hotel i Skagen. — Maleri af Anna Ancher 1893 (Brøndums Hotel).

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 290. Exposition retrospective du peintre danois Schönheyder Möller. Avec préface de Léon Bazalgette. Palais des Beaux-Arts, Liège, 1908. Berl. Tid. 10. Maj 1905. Karl Madsen: Skagens Malere og Skagens Museum, 1929, S. 151 f. Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Møller, Viggo Valdemar, 1852—1910, Kynolog, Forfatter af Jagtskrifter. F. 14. Febr. 1852 i Elling ved Frederikshavn, d. 8. Sept. 1910 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Niels Peter M. (1810—59) og Anna Johanne Rosine Storch (1822—94). Ugift.

M. voksede op i smaa Kaar og maatte tidligt hjælpe sig selv, hvilket utvivlsomt var medvirkende til at fremme hans Selvstændighed, der efterhaanden udvikledes til Selvsikkerhed og Stivsind. Han uddannede sig først som Gartner og arbejdede paa forskellige Gaarde, saasom Lidsø paa Lolland og Mattrup og Rask i Østjylland. Under Paavirkning af Ejeren af Rask, Godsejer Christiansen (Forkæmper for den langhaarede Hønsehunderace Gordon Sette-

ren) fik han Interesse for Skovbrug, Jagt og Hundeopdræt, og gennem Slid og Slæb og under fattige Kaar naaede han 1886 at faa Eksamen fra Landbohøjskolen som Forstkandidat. Han havde derefter i nogle Aar Ansættelse som Skovrider ved Stamhuset Engestofte paa Lolland, men bosatte sig 1890 i Kbh., hvor han n. A. begyndte at udgive Maanedsskriftet »Hunden«, der efter hans Død gik over til den 1897 stiftede Dansk Kennelklub som Foreningens Medlemsblad. Samtidig slog han ind paa den Forfatterbane, der blev hans Livs Hovedgerning og skaffede ham Anseelse baade hjemme og ude. Hans første Bøger, »Høsehunden« (1882) og »Fjervildtjagten« (1885) var banebrydende inden for dansk Jagtlitteratur, der siden Blichers smukke, men nu ganske forældede »Diana« ikke havde frembragt nogen nævneværdig Publikation. Begge disse Bøger var skrevet i et klart og smukt Sprog og præget af omfattende Viden, selvstændig Tænkning og skarp logisk Sans. Senere kom fra hans Haand: »Hunden og Hunderacerne« (1887), »Haarvildtjagten« (1890), »Jagthusholdningen« (1892), »Om Hundes Avl og Røgt« (1903) og »Danske Vildtarter« (1909). Alle hans Bøger om Hunde fortjener at blive staaende i dansk Litteratur, og M. har gennem dem øvet en betydelig Indflydelse paa Forædling og Dressur af Racehunde. Hans sidste Bog var af ringere Værd; alt som Aarene gik, blev baade hans Bøger og hans Artikler i »Hunden« præget af puristisk sproglig Særhed, og hans Journalistik blev tung, omstændelig og stridbar. Hans Selvsikkerhed, der ofte udartede til Rethaveri, og hans Pirrelighed — der sikkert stod i Forbindelse med en tiltagende Tunghørhed og vedholdende Sygelighed — skaffede ham Uvenner og Modstandere og gjorde ham i hans sidste Aar til en ensom Mand. Men han var rettænkende og handlede og skrev ud af sin øjeblikkelige Overbevisning uden at tage i Betragtning, hvad det kostede ham selv. — Af blivende Værdi for Hundesagen i Danmark er det Arbejde, M. nedlagde i »Dansk Hunde-Stambog« (1890 ff.), som han redigerede fra dens Begyndelse til sin Død. Uden Fejl er Værket ikke; der har kunnet rettes Indvendinger mod et og andet, men heri deler den Skæbne vistnok med alle tilsvarende Værker, og den blev i M.s Anlæg et nyttigt Hjælpemiddel for Opdrættere. — Tegning 1905.

Hunden, XX, Okt. 1910. Dansk Jagttidende, XXVII, Okt. s. A. A. P. Nørlund: Dansk Kennelklub igennem 25 Aar, [1922].

Hans Boesgaard.

Møller, Frederik Vilhelm, 1846—1904, Forfatter. F. 6. Okt. 1846 i Humlebæk, d. 23. Aug. 1904 i Hornbæk, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Købmand og Gæstgiver Frederik Vilhelm M. og

Karen Marie Holm. Gift 1° 24. Okt. 1872 i Hejninge med Agnes Albertine Jensen, f. 26. Maj 1845 i Slagelse, d. 18. Febr. 1929 i Kbh., D. af Købmand Johan Albert J. (1816—93) og Eline Cathrine Nyholm (1816—92). Ægteskabet opløst 1897. 2° 15. Juli 1897 i Sundbyerne med Augusta Julie Dons, f. 1. Aug. 1865 paa Daurupgaard, d. 12. Maj 1909 i Kbh. (gift 1° 1885 med Piano-fortefabrikant Johannes Albert Petersen, 1854—87), D. af Godsejer, Kaptajn, senere Etatsraad Julius D. (1830—1908) og Augusta Mariane Sieverts (1833—1908).

M. blev Student 1865 fra Sorø og begyndte at studere Jura og Statsvidenskab, men førtes af sine Interesser ind i en omfattende Litteraturvirksomhed. Han begyndte med at udgive et Par af den ældre Perodes Digtere, der peger fremad mod Realismen: Ilia Fibiger (1867) og Carl Bagger (1868), desuden et Udvalg af glemte og oversete Digtere: »Efterklang« (1867). I denne Periode færdedes han i en Kreds af Studenter, hvortil bl. a. hørte H. Schwanenflügel, W. Bloch og N. Bøgh. Som Tidsskriftudgiver begyndte han med »Nyt dansk Maanedsskrift« (Okt. 1870—Marts 1874), der var anlagt med »Revue des deux Mondes« som Mønster, ikke blot litterært, men med Bidrag over en bred Front til Belysning af Tidens religiøse, politiske og sociale Problemer. Ved Siden af en Grundstamme af anerkendte Forfattere (Hauch, H. C. Andersen, Goldschmidt, P. L. Møller) gav han i sit Tidsskrift Plads for Tidens unge eller helt nye Talenter: Jacobsen, Drachmann, Schandorph, Brødrene Brandes, Høffding m. fl. Maanedsskriftet fik efter Brandes' Kampforelæsninger Betydning som Organ for den nye Retning. I M.s Stuer bag Helligaandskirken fik »Gennembrudets Mænd« et Samlingssted. Med Jacobsen sluttede M. — og hans Hustru Agnes — et nært Venskab, der varede dennes Liv ud, og det blev M., der kom til at forvalte Jacobsens litterære Bo. Han besørgede en Tobindsudgave af hans »Samlede Skrifter«, og bistaaet af E. Brandes udgav han af hans efterladte Manuskripter et Bind »Digte og Udkast« (1886), og Jacobsens Darwin-Artikler fra Maanedsskriftet samlede han (med en Afhandling af sig selv om Darwin) under Titelen »Darwin, hans Liv og Lære« (1893). Ikke uden Bitterhed maatte M. se »Nyt dansk Maanedsskrift« slaaet ud af Brødrene Brandes' »Det nittende Aarhundrede«. Efter et kortere Forsøg: »Flyvende Blade« (1874—75) blev han knyttet som Redaktør til Richard Kaufmanns Ugeblad »Nutiden i Billeder og Text« (1876—90). Han havde hele det redaktionelle Slid og skrev desuden en Mængde litterære og populærvidenskabelige Artikler. I et (utrykt) Brev til Jacobsen taler han om »Nutiden« som »bred

Madding til det brede Publikum«, men han haaber dog at gøre nogen Nytte med sin »forsigtige, lidet udprægede og oppositionelle Virksomhed«. Han bekender: »Det er nu éngang vor, de realistiske Idealisters Kjæphest: at være alment nyttig«. Af hans senere Redaktørvirksomhed kan nævnes »Juleroser«, der takket være ham fik en litterær Betydning. 1893 blev han Censor for Privatteatrene i Kbh., 1895 tillige for Varieteerne i Kbh. og paa Frbg. — For at tjene til Føden maatte M. udfolde en flittig Oversættelsesvirksomhed. Ved Siden af Turgenjev-Oversættelserne fortjener kun at fremhæves et Par Bind med den ogsaa i M.s Øjne kedelige Titel »Verdenslitteraturens Perler« (bl. a. Flaubert) og Kiplings »Engelskmænd i Indien« (1891). Hans Fordanskninger af Turgenjev (fra Tysk), »Smaa Fortællinger« og »Rudin« (1872), »Helene« og »Foraars-Bølger« (1873) og sidst i den lange Række »Af en Jægers Dagbog« (1891), kom til at øve stor Indflydelse paa Gennembrudets Digtere, et værdifuldt Supplement til den franske Paavirkning. — Noget stort Arbejde fik M. aldrig samlet sig til. Han er den typiske Litterat, lydhør over for de gamle glemte og de nye, endnu ikke anerkendte Digtere (bl. a. Herman Bang), en uegennyttig, nobel Karakter. — R. 1903.

Soransk Tidsskr., IV, 1, 1901, S. 135 f. Edv. Brandes: Breve fra J. P. Jacobsen, 1899. Ill. Tid. 28. Aug. 1904. Det ny Aarh., II, 1, 1904—05, S. 408—13. Tilskueren, XXI, 1904, S. 757—61, 841—50.

Oluf Friis.

Møller-Holst (ved Daaben Møller Holst), Erhard, 1825—89, Landøkonom. F. 22. Juli 1825 i Nyborg, d. 22. Dec. 1889 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Adjunkt, senere Sognepræst, sidst i Magleby og Holtug, Konsistorialraad Christen M. H. (1798—1862) og Elise Marie Borch (1800—66). Gift 1° 12. Jan. 1857 i Magleby, Stevns, med Gjertrud Johanne Holst, f. 4. Okt. 1824 i Horsens, d. 31. Okt. 1865 paa Frbg., D. af Adjunkt i Horsens, senere Sognepræst i Slemminge Otto H. (1786—1833) og Ingeborg Kirstine Hansen (1796—1857). 2° 13. Juni 1867 i Slemminge med Elise Marie Winther, f. 6. Nov. 1837 i Slemminge, d. 15. April 1921 paa Frbg. D. af Sognepræst Frederik W. (1809—81) og Ida Vilhelmine Gesner (1809—88).

Efter at have gaaget i Latinskolen i Nykøbing F. blev M.-H. Student 1843, dimitteret af Faderen. Han tog Filosofikum og studerede Teologi i nogle Aar, men Helbredshensyn bidrog til, at han forlod Studiet, og 1849 valgte han at uddanne sig til Kulturtekniker. Paa Universitetet havde han tillige fulgt naturvidenskabelige Forelæsninger, især med Interesse for Botanik, og paa

Vallø fik han derefter praktisk Uddannelse i Landmaaling og Engvanding. Han tog Landmaalereksamen 1850 og fortsatte Uddannelsen ved Rejser i Danmark og Udlandet. Foruden Engvanding studerede han Dræning, som i disse Aar var begyndt at vinde Udbredelse, og som han lærte hos L. Vincent i Regenwalde i Tyskland 1851—52. Gennem henvend tyve Aar drev han praktisk Virksomhed som Kulturtekniker og blev derved en af Foregangs-mændene for Dræningens Indførelse i Danmark. Hans Interesser var dog alt andet end begrænsede til en enkelt Side af Landbruget, og med stor Flid og Virkelyst tog han fat paa nye Arbejdsomraader. Allerede medens M.-H. opholdt sig i Tyskland, havde Godsejer Edw. Tesdorpf med Støtte af Jonas Collin arbejdet med Planer om et landøkonomisk Ugeblad. M.-H. paatog sig Opgaven, og med Henblik herpaa udstrakte han sin Rejse til Belgien, Schweiz og Italien. 1853—54 berejste han England og Frankrig, og 1855 begyndte han Udgivelsen af vort ældste Landbrugsugeblad »Ugeskrift for Landmænd«, som fra de første Aar fik en førende Plads i det landøkonomiske Oplysningsarbejde, dels gennem hans gode Forbindelse med det praktiske Landbrug og dels gennem hans levende Sans for at følge Fremskridtsarbejdet ogsaa i Udlandet. M.-H. redigerede Bladet til Udgangen af 1873, fra 1866 sammen med J. V. T. Hertel (s. d.). I Fællesskab udgav disse to 1866—74 tillige »Dansk Landbotidende«, der i Modsætning til Ugeskriftet særlig var skrevet for de mindre Landbrugere. Foruden hvad M.-H. skrev i de to Tidsskrifter, udgav han i disse Aar bl. a. »Bemærkninger om Engvanding« (1853) og »Det danske Landbrug og dets Fremtid« (1864). Dertil føjede han en meget flittig Oversættelsesvirksomhed, som omfattede en halv Snes af Udlandets mest ansete landøkonomiske Skrifter, deriblandt F. Vorländer: »Om Kunstenge« (1851), J. Liebig: »Chemiske Breve. Ny Samling« (1854), J. A. Stöckhardt: »Chemiske Markprædikener« (I—II, 1853—54), L. Vincent: »Veiledning i Dræning« (1857), der udvidedes til »Veiledning i Rørlægning og Teglrørs-Fabrikation« (1871). Andre Oversættelser omhandler Agerdyrkning og Kvægavl, og en Række Afhandlinger bl. a. af Liebig samlede han i »Agriculturchemiske Meddelelser« (I—II, 1855—56). Ved Siden af Ugeskriftets Oprettelse blev hans største litterære Bedrift dog den seks Bind store »Landbrugs-Ordbog for den praktiske Landmand«, 1877—83, som under hans omhyggelige Redaktion blev af største Værdi for Samtiden og i det hele et fremragende Værk i den danske Landbrugslitteratur.

I Begyndelsen af 70'erne begyndte M.-H. et nyt Foretagende, som for ham selv snart blev Hovedvirksomheden og for dansk

som ogsaa for andre Landes Landbrug blev et værdifuldt Pionerarbejde. 1869 fremlagde han en Plan til Reformering af Landbrugets Indkøb af Markfrø, der da foregik under højst usikre Former, og 1871 oprettede han Dansk Markfrøkontrol, som 1878 fik Navnet Dansk Frøkontrol (1916 Statsfrøkontrollen). Ideen var M.-H.s egen, og Arbejdsmetoderne til Kontrollering af Frøets Ægthed, Renhed og Spireevne var hovedsagelig ogsaa hans eget Værk, men han havde dog, inden Virksomheden begyndte, haft Lejlighed til at hente Erfaringer fra den første Frøkontrol, som af Fr. Nobbe var oprettet 1869 i Tharandt i Sachsen. Trods Mistillid, Modstand og økonomiske Vanskeligheder drev M.-H. med Bistand af sin Hustru for egen Regning og ved et uegennyttigt, ihærdigt Arbejde Frøkontrollen frem til Anerkendelse. Han fik videnskabelig botanisk Medhjælp 1875 og opnaaede fra 1882 at faa økonomisk Støtte fra Landhusholdningsselskabet og fra 1884 af Staten, som efter hans Død overtog Frøkontrollen 1891. Hans litterære Arbejde var ogsaa i denne Periode af stort Omfang og blev navnlig publiceret som en Række baade i botanisk og i praktisk Henseende værdifulde Tidsskriftafhandlinger om Korn, Frø og Frøkontrol. Ogsaa for Frøavl virkede M.-H., og paa hans Initiativ stiftedes 1876 Foreningen for indenlandsk Frøavl, hvis Sekretær han var til 1880, da den udvidedes under Navn af Foreningen til Kulturplanternes Forbedring, og han udrettede herigennem et grundlæggende Arbejde til Organisering af Fremskridtsbestræbelserne i den danske Planteavl. 1869 tog han Initiativet til Oprettelsen af Fond til Landmænds Uddannelse, hvis ulønnede Sekretær han var til 1888, og lige saa hjælpsomt tog han Del i Arbejdet i Understøttelsesforening, Folkebibliotek, Søndagsskole og Husflidsforening. M.-H.s Styrke var ikke en ypperlig Begavelse, men han havde Idérigdom og en utrættelig Virkelyst. Under Forhandlinger kunde han mangle Klarhed i Fremstillingen af sine Ideer, der undertiden ikke fik den Tilslutning og Anerkendelse, som de fortjente, men han havde Evnen til at finde nye frugtbare Arbejdsomraader, og han arbejdede for sine Planer med en ihærdig personlig Offervillie, der til Slut skabte de praktiske Resultater. — Træsnit 1881 og af H. P. Hansen.

P. G. K. Borch: Stamtavle over den jyske Slægt Borch, 1905, S. 37. Ugeskrift for Landmænd, XXXV, 1890, I, S. 3—7; LV, 1910, S. 503—08. Berl. Tid. 22. Dec. 1889. Vort Landbrug, IX, 1890, S. 6 ff. Landmands-Blade, XXIII, s. A., S. 1 ff. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 26 f. Meddelelser fra den botaniske Forening, II, 1887—91, S. 188 f. Tidsskrift för landtmän, 1890, S. 71 f. Fr. Nobbe i Landwirtschaftliche Versuchstationen, XXXVII, s. A., S. 157 ff. O. Rostrup: Dansk Frøkontrol 1871—96, 1896. K. Dorph-

Petersen: Statsfrøkontrollen 1871—1896—1921, 1921. Naturens Verden, 1921, S. 471. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, I—II, 1924—26, særlig I, S. 734 ff., og II, S. 304—08.

Aksel Milthers.

Møller-Jensen, Jens, f. 1869, Maler, Haandværkslærer. F. 23. Marts 1869 i Haarby ved Skanderborg. Forældre: Lærer Jens Carl Christian J. (1843—1916) og Ane Karen Marie Andersen (1844—1900). Navneforandring 11. April 1932. Gift 29. Juli 1899 i Hørsholm med Malerinden Sigrud Johanne Sophie Jubeline Vold, f. 3. Marts 1875 i Kbh. (Frue), D. af Arkitekt, senere Grosserer Niels Jacob Ludvig V. (1839—1923) og Johanne Elisabeth Catharina Frederikke Helene Wendt (1840—1924).

M.-J. voksede op i et fattigt, men lykkeligt Lærerhjem paa Landet med mange Børn. Efter Konfirmationen blev han sat i Malerlære i Silkeborg, og da han var blevet Svend, tilbragte han en Vinter paa Testrup Højskole hos Nørregaard og Bågø og tog derefter i Udstillingsaaet 1888 til Kbh. Han fik Arbejde hos Hof-Dekorationsfirmaet Bernh. Schrøder, Nielsen & Hansen, hvor Maleren C. N. Overgaard, der var Lærer paa Kunstakademiet, var kunstnerisk Leder. I Vinterhalvaaret besøgte M.-J. Akademiets Modelskole. Det blev af Betydning for ham, at han af Malerfirmaet blev sendt til Amerika for at arbejde paa Chicagoudstillingen. Efter Amerikaturen rejste han til Schweiz, hvor han arbejdede som Malersvend. Et Stipendium gav ham Mulighed for et Studieophold paa syv Maaneder i Italien, hvor han bl. a. studerede Frescoteknik. 1898 knyttedes han af Martin Nyrop til Arbejdet paa Kbh.s nye Raadhus, og efter en Studierejse rundt i Landet for at gøre sig bekendt med Kalkmalerierne i vore Kirker overdrog Nyrop ham Ledelsen og Udførelsen af Raadhusets Kalkdekorationer. Dette Arbejde, der vandt megen Paaskønnelse, medførte en Række større Opgaver i Raadhuse, Banklokaler, private Bygninger o.s.v. Landet over. Desuden beskæftigede han sig med at tegne Huse, Møbler, Kirkeinventar, Smedejernsarbejder. Af disse Arbejder kan nævnes M.-J.s eget Hus i Gentoft, hvor alt lige til de hvidskurede Gulve var i Pagt med Fortiden, Knæfaldsgitteret i Holmens Kirke og Brønden i Grand Hotel, Odense. Det var imidlertid paa Haandværkerundervisningens Omraade, at M.-J. skulde faa sin store Betydning. 1901 stiftede han sin egen Dekorations-skole, senere Skolen for dansk Kunsthaandværk, der 1914 opnaede Statsstøtte. Denne Skole bestod til April 1937. M.-J. kæmpede for en Reformering af de tekniske Skolers Undervisning. Han vilde bort fra den aandløse Materialekopiering og lod sine Elever

arbejde i det virkelige Materiale. Som Leder af Model-Bohave (1915—23) søgte han at føre sine Ideer ud i Virkeligheden paa Hjemmenes Omraade. Han vilde vække Sansen for det gode Haandværk og søgte at knytte Forbindelsen mellem gammel dansk Husflid og ny Brugskunst. Med Udholdenhed og stort Kampmod har M.-J. i Tale, Skrift og Gerning kæmpet for, hvad han kaldte en bedre Smagskultur. Som Formand for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (1906—10) gennemførte han bl. a. Opmaalingen af de gamle Huse paa Graabrødretorv i brogede Farver. Af Handelsministeriet har han været udnævnt til Konsulent for Undervisningen i de tekniske Skolers Malerdagskoler. Han har bl. a. udgivet »Tegneundervisningen, Haandværkerundervisningen og den nye Tid« (1919), »Mappe for Malere« (I—II, 1923—24), »Tegninger til Husflidsarbejder« (1924), »Nye Øvelser i Frihaands-tegning i Børneskoler« (I—III, 1924—27) og nogle mindre Skrifter, bl. a. »Prøv igen« (1939). I Skolen for dansk Kunsthåndværks Aarsskrifter findes adskillige Afhandlinger, der agiterer for hans Ideer. — Tegninger af Gerda Ploug Sarp 1910 og H. Jensenius 1931.

Fr. Beckett: Københavns Raadhus, 1908. Jens Møller-Jensen: Minder og Maal, 1929. Dansk Arbejde, XXVIII, 1937, S. 3 ff.

Georg Nygaard.

Møller Lund, Niels, se Lund, Niels Møller.

Møller-Sørensen, Aage, f. 1891, Veterinær. F. 17. Aug. 1891 i Aalborg. Forældre: Konduktør, senere Togfører Hans S. (1857—1929) og Mariane Cathrine Marie Møller (f. 1859). Navneforandring 16. Jan. 1933. Gift 3. Maj 1917 paa Frbg. (Markusk.) med Elly Maria Christiane Andresen, f. 17. Dec. 1893 paa Frbg., D. af Styrmand Jens Christian Andreasen (1862—98) og Maria Charlotte Monberg (f. 1871). Navneforandring til Andresen 16. Nov. 1915.

M.-S. tog Dyrslægekursen 1912, supplerede sin Uddannelse med Kød- og Mælkekontrolkursus og Assistentstillinger i Praksis og udnævntes 1913 til Assistent, hvorefter han 1914—26 var Prosektor ved Veterinær- og Landbohøjskolens patologisk-anatomiske Afdeling. Han fik her Lejlighed til at udføre et solidt og anerkendt videnskabeligt Arbejde, der resulterede i en Række Afhandlinger og kasuistiske Bidrag vedrørende Husdyrenes patologiske Anatomi (Maanedsskrift for Dyrslæger, XXVII—XXXVII, 1915—26. Højskolens Aarsskrift 1917, 1919—20, 1928. Skand. Veterinærtidskr., XI, 1918). 1926 skiftede M.-S. Fagstudium og blev ansat som Prosektor ved Højskolens kirurgiske Klinik, udnævntes 1931 til Amanuensis og blev ved A. W. Mørkebergs Død Professor i Vete-

rinær-Lægevidenskab og Klinikforstander. M.-S.s Ledelse af Klinikken er præget af det mangeaarige, grundigt-uddannende og nære Samarbejde med Professor Mørkeberg, hvis Meddelelser fra kirurgisk Klinik i »Maanedsskrift for Dyr læger« (XLI, 1929—30, XLV—LI, 1933—40) M.-S. har fortsat med egne Erfaringer. 1937 valgtes M.-S. til Formand for Den Danske Dyr lægeforening.

Hj. Friis.

Møllerhøj, Johannes Sørensen, f. 1890, Ingeniør, Elektrotekniker. F. 16. Juni 1890 i Nybølle, Hillerslev Sogn, Fyn. Forældre: Gaardejer Kristen Sørensen M. (1849—1926) og Marenstine Jensen (f. 1864). Gift 1° 31. Okt. 1916 i Kbh. (Frihavnsk.) med Ella Oluffa Erichsen, f. 7. Juni 1893 i Karrebæksminde, d. 6. April 1933 i Hellerup, D. af Dampskibsfører Edvard Ernst Emil E. (1850—1914) og Petra Oluffa Dortha Mortensen (f. 1861). Ægteskabet opløst. 2° 19. Maj 1934 i Gentofte (b. v.) med Inger Elisa Olrik, f. 31. Jan. 1901 paa Frbg., D. af Kontorchef ved Orlogsværftet Ejnar O. (1869—1927) og Helga Fick (f. 1873).

M. tog polyteknisk Adgangseksamen 1908 og blev 1914 cand. polyt. som Elektroingeniør. Efter Eksamen aftjente han Værnepligt i Marinen og fik derefter Ansættelse ved Budde Schou & Co.s Patentbureau, hvor han ogsaa arbejdede, medens han i Slutningen af 1914 og 1915 gjorde Tjeneste i Sikringsstyrken. 1916 blev han Chefelektriker og Laboratorieforstander ved Akts. Nordiske Kabel- og Traadfabrikker i Kbh., en Stilling, han siden har udfyldt paa udmærket Maade. 1921 blev han Medlem af den interskandinaviske Kraftoverføringskommission, for hvilken han allerede fra 1919 havde udført en Række betydningsfulde Undersøgelser vedrørende Konstruktion, Overføringsforhold, Udlægning samt Bekostningsoverslag for Kabler under Skagerak og Kattegat. Han paaviste heri Enleder-kablernes Fordele for Treleder-kablerne i Henseende til Overføringsevne og Udlægningsforhold, saavel ved Drejestrøm som ved Jævnstrøm, og gjorde Rede for Induktionsvirkningerne paa de i Forvejen eksisterende Telegrafkabler. For Jævnstrøms-overføringens Vedkommende har han senere (1935) udført nogle supplerende Undersøgelser til Brug for Studieselskabet for norsk Krafteksport. Endvidere har han udført en Række betydningsfulde Undersøgelser vedrørende Svagstrømskabler, særlig Krarupkabler. M.s Arbejder har ført til Udtagning af en Række Patenter, der dels angaar Kabelteknik, dels omhandler Fremgangsmaade og Apparat til Gummiledningers Højspændingsprøvning med Anvendelse af ioniseret Luft i Stedet for Vandprøvning. Denne Opfindelse er

ogsaa patenteret i Tyskland (Tysk Patent 364198) og udnyttes af Koch & Sterzel i Dresden til Fabrikation af Prøveapparater til Kabelfabrikker. Metoden anvendes endvidere ved Prøvning af Tændkablers og Neonkablers Bestandighed over for Ozonpaavirkning. Sammen med N. E. Holmblad har M. udgivet »Specialforelæsninger over Telefonforstærkere og Kabelteknik« (1932). 1937 blev M. Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber.

Förhandlingar vid Andra Nordiska Elektroteknikermötet i Göteborg 1923. Teknisk Tidsskrift 6. Okt. 1923. Electrician 21. Dec. s. A. Wm. Rung: Elektriske Ledninger for Stærkstrøm, 1924. Det 3. Nordiske Elektroteknikermøde Oslo 1926. Elektroteknikeren 20. Okt. s. A. E. T. Z. 13. Sept. 1934. Electrical Communication Jan. 1935.

Poul Vinding.

Møllgaard, Holger Christian, f. 1885, Fysiolog. F. 20. Maj 1885 i Vissenbjerg. Forældre: Kapellan, senere Sognepræst Eske Hansen M. (1856—1912) og Regitze Charlotte Skeel (1859—1931). Gift 25. Febr. 1914 i Bramdrup med cand. phil. Else Bruun, f. 11. April 1891 i Kolding, D. af Lærer, senere Rektor Georg B. (s. d.) og Hustru.

M. blev Student 1903 fra Odense og tog medicinsk Embeds-eksamen 1910. I Stedet for at gennemgaa den almindelige videre Uddannelse som Læge tog han Stilling som Assistent ved Universitetets fysiologiske Laboratorium, hvor han allerede under sine Studier havde arbejdet som løs Assistent fra 1905. 1910 fik han Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for Afhandlingen »Det respiratoriske Nervesystem hos Hvirveldyrene«. I Foraaret 1911 konkurrerede han med L. Fridericia om Stillingen som Professor i Fysiologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, og efter at have sejret i denne Konkurrence foretog han om Sommeren en Studierejse til Tyskland og U.S.A. og tiltraadte i Nov. Professoratet, der er forbundet med Stillingen som Forstander for Forsøgs-laboratoriets fysiologiske Afdeling. Denne Afdeling, der var af ret smaa Dimensioner ved M.s Tiltræden, er under hans Styre vokset til et anseligt Institut, der frekventeres af inden- og udenlandske Videnskabsmænd. M., der er en fremragende Kirurg, arbejdede i de følgende Aar med særlig Interesse med Lungekirurgien og udgav 1915 Bogen »Fysiologisk Lungekirurgi«, der væsentlig behandler Principperne for Lungekirurgi's Teknik; bl. a. beskrives det af M. konstruerede Overtryksapparat, der muliggør Operationer i Brysthulen. 1914—15 konstruerede M. et Respirationskammer efter Pettenkofers Princip og dannede derved Grundlaget for Foretagelse af Stofskifteforsøg hos større Husdyr. Respirationskammeret benyttes nu Verden over, og Resultaterne af sine meget omfattende

Stofskifteforsøg har M. offentliggjort i Forsøgslaboratoriets Meddelelser Nr. 133 samt i en paa Tysk 1929 fremkommen Bog, »Fütterungslehre des Milchviehs«. — Under og efter Verdenskrigen benyttedes M.s store Arbejdskraft direkte i Nationens Tjeneste, idet han 1917—19 var Sekretær i Ernæringsraadet og 1919—22 Formand for Statens Brødkornsadministration, hvormed naturligt fulgte, at han 1920 var dansk Ernæringskommissær ved den internationale Kommission for Slesvig. — Fra omkring 1920 gik hans Interesser i Retning af den eksperimentelle Patologi og Kemo-terapi, hvor han særlig arbejdede paa at finde et virksomt Middel mod Tuberkulose. Resultaterne af de heraf opstaaede store eksperimentelle Arbejder er udgivet sammen med syv Tuberkuloselægers kliniske Erfaringer i »Chemotherapy of Tuberculosis« (1924). Det var Guldaltet Sanocrysin, som man mente havde særlig helbredende Virkning over for Tuberkulose. Midlet maatte skuffe efter de højsttemte Forventninger, der var stillet til det, men benyttes dog til Stadighed over hele Verden, selv om dets Virkeomraade nu angives at være et andet end oprindeligt tænkt, f. Eks. mod kroniske Ledlidelser. I de senere Aar er M. med samme Energi som altid i fuldt Arbejde med Studier over Stofskiftets Fysiologi hos Dyrene, specielt Mineralstofskiftet og Vitaminernes Betydning. Resultaterne af disse Undersøgelser kan vel endnu ikke helt overses, men man kan dog allerede nu fastslaa store og interessante Iagttagelser, saaledes Konstateringen af de tidligere ikke erkendte Læsioner af Nervesystemet ved Mangel af A-Vitamin. M.s Interesse for Vitaminforskningen har givet sig Udslag i en skarp Kritik af de benyttede Metoder til Standardisering af Vitaminer, ligesom han stiller sig tvivlende over for Eksistensen af Vitamin D. — M.s Betydning som Fysiolog og Ernæringsforsker kan endnu ikke fuldt ud bedømmes, men hans Standpunkter maa altid betragtes med Interesse; han selv kæmper for sine Ideer med stor Energi, en hurtig Hjerne og en usædvanlig oratorisk Fremstillingsevne. — Sortkridtstegning af E. Saltoft. Tegning af Gerda Ploug Sarp.

N. Plum.

Møllgaard (skrev sig Mølgaard), **Johannes**, 1854—1927, Billedhugger. F. 5. Maj 1854 i Tønder, d. 9. Okt. 1927 paa Frbg., Urne paa Solbjerg Kgd. Forældre: Gæstgiver Jens Andersen M. (1810—71) og Ida Ingeborg Petersen (1815—72). Gift 2. Juli 1901 i Søllerød med Maren Marie Nielsine Christensen, f. 4. Maj 1874 i Gimlinge, D. af Gaardejer Niels C. (1841—1910) og Kristine Marie Rasmussen (1852—1919).

M. var oprindelig Fotograf, men fik Lyst til at blive Billedhugger. Efter at have afsluttet tre Aars Studier 1876—79 ved Berlins Kunstakademi, hvor han ved sin Afgang modtog Diplom for Flid og Fremgang, kom han til Kbh. og søgte Optagelse paa Kunstakademiet. Hans Læretid ved Akademiets Skoler strakte sig fra Okt. 1879 til April 1881. 1885 var han en Tur i Sverige, og 1891 rejste han til Chicago, hvor han af Udstillingsdirektionen fik Bestilling paa to store Figurer, som han udførte i de seksten Maaneder, Opholdet varede derovre. M. debuterede paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg 1882 og udstillede jævnligt her 1901—22. Paa Charlottenborgudstillingen 1928 var ogsaa hans sidste Arbejde udstillet efter hans Død. M. gjorde sig især bemærket som Portrætskulptør. I sin Læretid i Berlin var han kommet i Forbindelse med Sønderjydernes Repræsentant i den tyske Rigsdag H. A. Krüger, hvis Buste han modelerede. Af andre kendte Danske har han bl. a. portrætteret Genealogen H. R. Hiort-Lorenzen, Etatsraad C. Ferslew, hvis Buste bl. a. ejes af Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg; en Buste forestillende Postmester Joseph Michaelsen tilhører Fr.borg-Museet, der tillige ejer Originalmodellerne til hans Buster af H. A. Krüger og af Præsten Johannes C. E. Clausen. Til det nu nedrevne Dagmarteater udførte han syv Medaillonportrætter af danske Forfattere (nu i Teatermuseet), deraf fire efter Naturen. Af større Arbejder har han foruden de to Figurer til Chicagoudstillingen gjort Kristusstatuer til tre svenske Kirker. 1898 udførte han en fem Alen høj Atlas-Figur til Frihavnen. Efter en Konkurrence med 32 tyske Billedhuggere fik M. Bestilling paa et Monument for Borgmester Richtsen til Tønder 1881. — M. var en solid Billedhugger af den gamle Skole, der forbandt djærv Naturalisme med haandværksmæssig Dygtighed. — Maleri af Juul-Møller i Familieeje.

Nationaltidende 23. Juli 1909. Berl. Tid. 24. Juli 1909 og 11. Okt. 1927. Erindringer i Ill. Tid. 15. Dec. 1918.

Else Kai Sass.

Møllmann, Bernhard, 1702—78, Historiker, Biblioteksmand. F. 12. Sept. 1702 i Flensborg, d. 25. Juli 1778 i Kbh. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Købmand Carsten M. (1650—1716) og Gesine (Gesche) Paulsen (1677—1756). Ugift.

Efter et fleraarigt Studieophold i Tyskland kom M. 1731 til Kbh. og tog 1742 Magistergraden, s. A. den juridiske Doktorgrad. 1748 blev han sin Velynder Grams Efterfølger som Bibliotekar for Det kgl. Bibliotek, 1754 tillige Professor i Historie efter Holberg, for hvem han havde vikarieret, og 1755 kgl. Historiograf; 1756—57

og 1764—65 var han Universitetets Rektor. M. havde mange Kundskaber, men de Forventninger, han vakte i sin Ungdom, opfyldtes ikke i det lange Løb. Som Biblioteksmand viste han aktiv Forstaaelse af et Annuums Nødvendighed uden i øvrigt at have Autoritet over for Bevillingsmyndighederne; i den første Tid gjorde han vigtige Erhvervelser, senere forsømte han endog betydningsfulde Auktioner, og Bogbestanden, som han højst ugerne gav andre Adgang til, kom i hans sidste Aar, da han var halvblind, i ikke ringe Uorden. Litterært ydede han lidet ud over Disputatser og enkelte meget specielle historiske Afhandlinger; 1755 udgav han F. L. Nordens Rejse, men var seks Aar om at faa Værket fra Haanden. Mod fattige Studenter var han en godgørende Mand, med Aarene en Original, der teede sig underligt, og ved hvis Eksaminationer det gik saare uregelmæssigt til; han havde Ord for at være Hovedstadens stærkeste Tobaksryger. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1743. — Justitsraad 1755. Etatsraad 1768. — Miniature paa Gisselfeld. — Gravmæle af J. Wiedewelt 1780.

E. C. Werlauff: Hist. Efterretninger om det kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 153—97. — P. F. Suhm: Saml. Skrifter, X, 1793, S. 43—44, XV, 1798, S. 237, 255. G. L. Baden: Jacob Badens Levnet, 1800, S. 11—13. Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 110. Norsk hist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1884, S. 329. En kjøbenhavnsk Embedsmand. Jacob Gudes Optegnelser (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918, S. 37. Kirkehist. Saml., 6. Rk., II, 1936—38, S. 119 f.

Carl S. Petersen.

Mølsted, Christian Ferdinand Andreas, 1862—1930, Marinemaler. F. 15. Okt. 1862 i Dragør, d. 10. Maj 1930 sst., begr. sst. Forældre: Fhv. Skibstømrer, Fisker Andreas Adolf Nikolaj M. (1839—93) og Ane Hans-Nielsdatter (1830—1905). Gift 20. Okt. 1891 i Maarup med Inge Dorothea (Thea) Svendsen, f. 28. Febr. 1862 i Lønstrup, D. af Gaardejer Johan Frederik S. (1830—1920) og Ane Kirstine Christensen (1834—98).

M. kom som sekstenaarig i Huset hos en Slægtning i Kbh., der satte ham i Stand til at besøge Teknisk Skole. Efter at have taget Afgang derfra 1879 dimitteredes han til Kunstakademiet, hvor han begyndte Undervisningen i Okt. 1880 og var Elev af Vermehren, Roed, Exner, Niels Simonsen og Carl Bloch, indtil han Jan. 1885 fik Afgang. Allerede inden han kom ind paa Akademiet, havde han i Sommeren 1880 ved en Velynders Hjælp været paa en stor Sørejse til England, Madeira og Rusland med Fregatten »Jylland«. 1882 var han med en københavnsk Rigmand, Etatsraad A. Næser, der i det hele taget støttede ham paa enhver Maade, i Paris og London og fik derved Anledning til at studere den samtidige Kunst.

M. debuterede paa Decemberudstillingen 1884, og næste Foraar dukkede han op paa Charlottenborgudstillingen, hvor han siden da hørte til de trofaste Udstillere. Endvidere deltog han i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904, 1905, 1907—08, 1910 og i Grosse nordische Kunstausstellung in der Katharinenkirche, Lübeck, 1895. Endelig havde han en retrospektiv Udstilling af sine Billeder i Foreningen for national Kunst 1903. Sst. udstilledes i Jan. 1935 en Række af hans Værker. 1889 vandt han en Ekstrapræmie ved den Neuhausenske Konkurs for »Skibe i Havnen ved Larsens Plads« og 1899 det samme for »Stille Vejr i Sundet. Fregatten Jylland«. Han har desuden haft en Del Stipendier fra Akademiet, som han hovedsagelig har benyttet til Rejser i Indlandet. — Fra sin tidligste Ungdom har M. fortrinsvis malet Marine- og Strandbilleder, ofte med genreagtig Staffage, især fra Dragør og Vesterhavet ved Lønstrup, men i sine senere Aar malede han ogsaa gerne stilfærdige Kanalpartier fra Kbh. Størst Popularitet har han dog vundet ved sine Bataillemalerier. Det var hans Interesse for gamle Skibsmodeller og for den danske Flaades Historie, der førte ham ind paa at gengive berømmelige Søslag, helst saadanne, som var ærefulde for den danske Nation. Disse Billeder vandt stor Yndest, dels paa Grund af deres dramatiske Indhold, dels paa Grund af den letfattelige Fremstilling. Nogle af de bedst kendte er: »En engelsk Brig erobres af danske Kanonbaade« (1887), »Peder Bredals Skibe ises ud af Nyborg Fjord« (1891), »Ombord i Fregatten »Niels Juel« under Kampen ved Helgoland 9. Maj 1864« (1898), »Slaget paa Reden; Willemoes ombord i det Gernerske Flaadebatteri« (1901), »1807 — Flaaden forlader Havnen for sidste Gang« (1919). — Som naturligt er for en Kunstner, i hvis Værker Billedemnet spiller en saa fremtrædende Rolle, maa det maleriske Moment komme i anden Række. Dog maa man beundre M.s Evner som Kompositør af kæmpemæssige figurrige Lærreder. Arbejder af ham findes paa Fr.borg og i Aalborg Museum og paa Raadhusene i Dragør og Assens. — Malet Selvportræt ca. 1880 i Familieejje; fire tegnede Selvportrætter 1880, 1882, 1887 og 1901 ligesaa.

C. F. Bauditz i Ill. Tid. 11. Okt. 1903. Politiken 11. Maj 1930. Berl. Tid. 10. og 11. Maj s. A. Ekstrabladet 10. Maj s. A. Rikard Magnussen: Chr. Mølsted, 1935.

Else Kai Sass.

Mønsted, Rasmus Otto, 1838—1916, Købmand, Industridrivende. F. 23. Nov. 1838 paa Lyngsbæksgaard ved Æbeltoft, d. 4. Sept. 1916 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Proprietær, cand. pharm. Niels Secher M. (1803—91) og Charlotte Amalie Dorothea Marie Møller

(1805—82). Gift 7. Maj 1870 i Aarhus med Anna Sophie Broge, f. 5. Juli 1850 i Aarhus, d. 4. Dec. 1933 i Kbh., D. af Købmand Hans B. (s. d.) og Hustru.

Efter at være undervist i Hjemmet kom M. 1853 i Handelslære i Grenaa, var derefter Kommis i Roskilde og Kbh. og etablerede sig 1865 i Aarhus med en gros Forretning i Smør, Korn og Foderstoffer. Sammen med sin senere Svigerfader Hans Broge var M. en af de Købmænd, der stærkt bidrog til at føre Aarhus frem i den Vækstperiode, som Byen kom ind i efter Afslutningen af de slesvigske Krige. Navnlig arbejdede han metodisk paa en Forbedring af det danske Smørs Kvalitet. Han opkøbte Styk-Smørret hos Bønderne, sorterede og pakkede det for Eksport og agiterede ivrigt for Forbedring af Mejeriproduktionen, saaledes i en lille Pjece fra 1875 om Tilvirkningen af sødt Smør. En Specialitet i hans Smørforretning blev Eksport af Smør i hermetisk Pakning, og et af ham 1876 stiftet Firma The Danish Preserved Butter Company naaede hurtigt et stort Omfang.

I Efteraaret 1883 begyndte M. i Aarhus som den første her i Landet at fabrikere det saakaldte »Kunstmør« fremstillet af Oleo og lagde herved Grunden til den danske Margarinefabrikation. Hans Tanke var, at Margarinen ikke alene skulde blive en Produktion for Hjemmemarkedet, men ogsaa en Eksportvare. Da dette Haab strandede paa Farvnings-Bestemmelserne i den danske Margarinelovgivning, oprettede M. 1888 en Margarinefabrik i Godley ved Manchester, der 1894 efterfulgtes af en anden og større Margarinefabrik i Southhall ved London. De engelske Fabrikker, der lededes af dygtige Danske (E. V. Schou, G. A. Horneman og Vald. Graae), voksede op til betydelige Virksomheder og var i høj Grad medvirkende til at skabe M.s Formue. Først under Krigen medførte Forholdenes Udvikling i England, at Virksomhederne her overgik paa engelske Hænder. Hvad M.s Margarinefabrik i Aarhus angaar, saa forøgede denne uanfægtet af Margarinelovgivningen og de mange Angreb paa det nye Produkt støt Produktionen Aar for Aar. Med den Villiestyrke og sejge Udholdenhed, som karakteriserede M. i alle Livets Forhold, havde han i Starten sat alt ind paa at levere et første Klasses Produkt, saaledes at intet kom paa Markedet, før det tekniske Apparat var fuldkommen i Orden. Det kostede i første Omgang hele hans opsparede Kapital; men da hans Venner foreholdt ham, at han spildte sin Arbejdskraft og sine Penge paa en haabløs Sag, skal M. have svaret: »Om 30—40 Aar vil hele Danmark spise Margarine, medens vort Smør vil strømme ud af Landet som en indtægtsgivende Eksport«. Da Mar-

garineindustrien havde overvundet Startvanskelighederne, og Konkurrenterne meldte sig, forstod M. stadig at holde sin Virksomhed i Spidsen, idet han ikke alene rent teknisk, men ogsaa i Salgsorganisationen anviste nye Veje. Eksempelvis kan nævnes, at Otto M.s Margarinefabrik allerede i de første Aar benyttede Halvkilopakker i Rulleform, ligesom han gennem en landsomfattende Reklame af en Intensitet, som oversteg, hvad man dengang var vant til, fik fastslaaet sit Firmanavn. M.s Fremsyn viste sig maaske ikke mindst ved Overgangen fra animalske til vegetabiliske Raastoffer i Margarineproduktionen. 1892 blev han Interessent i Aarhus Oliefabrik, der paa hans Tilskyndelse tog fat paa ved Presning af Sesamfrø at fremstille Olie til Margarineindustrien, hvilket i Forbindelse med Spiseolieindustriens rivende Udvikling ogsaa gjorde denne Virksomhed til et stort Foretagende og i det hele betød en stor nationaløkonomisk Vinding. 1899 flyttede M. til Kbh., men vedblev at lede sin store Virksomhed, der 1909 omdannedes til et Aktieselskab med M. som Formand. M.s Korn- og Foderstofforretning gik 1896 op i den store Sammenslutning Korn- og Foderstoffkompagniet, for hvilket Selskab han ligeledes var Formand til sin Død.

En lykkelig Forening af købmandsmæssigt og industrielt Klarsyn parret med Initiativ, Vovemod og Handlekraft gjorde M. til en Erhvervsmand af usædvanligt Format. Han prægede Tiden mere ved sine Gerninger end ved sin Fremtræden, idet han saa vidt muligt afslog alle offentlige Hverv. I kortere Perioder var han dog Medlem af Aarhus Byraad (1885—91) og Formand for Aarhus Handelsforening (1889—93); men Arbejdet her interesserede ham næppe synderligt. Nævnes kan ogsaa, at han var den første Formand for Aarhus Telefonselskab og sad i Bestyrelsen for det jysk-engelske Dampskibsselskab. Inden sin Død havde han ved testamenterisk Beslutning sammen med sin Hustru bestemt, at Hovedparten af deres efter danske Forhold overordentlig store Formue skulde overgaa til et Fond med det Formaal at bidrage til Udviklingen af Danmarks Handel og Industri. Otto M.s Fond, som oprettedes ved Fundats af 18. Juni 1934, fik — efter at Staten havde faaet 6 650 000 Kr. i Arveafgift — en Formue paa ca. 23 Mill. Kr., hvoraf ca. 8 Mill. Kr. repræsenterede Aktier i Akts. Otto M.s Margarinefabrik. Ult. 1937 var Formuen vokset til 26,4 Mill. Kr., og der uddeltes dette Aar 1,2 Mill. Kr.

Under den følgende Ledelse, G. A. Horneman til 1927 og derefter Aug. Holm (s. d.), har det teknisk og økonomisk veludrustede Selskab hævdet sin førende Stilling over for saavel danske som

udenlandske Konkurrenter. I en Periode, hvor udenlandske Konkurner erobrede den afgørende Indflydelse i de fleste margarineforbrugende Lande i Europa, bevarede Danmark derfor en selvstændig Margarineindustri, som leverede langt den overvejende Del af det indenlandske Forbrug. 1919 flyttedes Selskabets Hovedkontor til Kbh., og efter at Landets to næstældste Margarinefabrikker, Kbh.s Margarinefabrik og Odense Margarinefabrik, var overtaget, optoges 1921 ligeledes Fabrikation her.

R. 1900. DM. 1913. — Maleri af N. V. Dorph 1915 (Fr.borg). Bronzerelief af Hans Syberg 1939 i Studenterhuset i Paris.

V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher, 1885, S. 188. Povl Drachmann i Tidsskrift for Industri September 1916. Einar Cohn og H. N. Skade: Margarineindustrien i Danmark 1883—1933, 1933. P. Koch Jensen, Emanuel Sejr og Helge Søgaard: Aarhus Handelsforening 1862—1937, 1937, S. 74 ff.

P. Koch Jensen.

Mønsted, Peder Mørk, f. 1859, Landskabsmaler. F. 10. Dec. 1859 i Balle Mølle ved Grenaa. Forældre: Skibsbygger, Fotograf, Klasselotterikollektør Otto Christian M. (1834—1912) og Thora Johanne Petrea Jørgensen (1835—1917). Gift 14. Marts 1889 paa Frbg. med Elna Mathilde Marie Sommer, f. 9. Juni 1869 i Kbh. (Holmens), D. af Grosserer Laurits Carl Amondin S. (1835—1914) og Caroline Thomasine Amalie Meyer (1844—1905).

Efter at have faaet den første Undervisning af sin Tegnælærer, Landskabsmaleren A. Fritz i Aarhus, kom M. ind paa Arveprins Ferdinands Haandværks- og Tegneskole sst., hvor Malermester Kruse og E. L. Høegh-Guldberg blev hans Lærere. 1875 rejste han til Kbh. og besøgte Okt. 1876—Jan. 1879 Kunstakademiet under Vermehren, Exner og Niels Simonsen, dog uden at tage Afgang. En Tid gik han ogsaa paa P. S. Krøyers Malerskole. Somrene tilbragte han hos sine Forældre i Aarhus, optaget af at male Studier efter Naturen, til Dels under A. Fritz' Vejledning. 1882 rejste han ud første Gang for egne Midler. Rejsen gik over Dresden, München, Nürnberg og Verona til Rom og derfra til Capri, hvor han blev syg. Salget af et Par Billeder, til en Tysker, satte ham, efter at han havde genvundet sit Helbred, i Stand til at rejse til Schweiz, hvor han blev det Efteraar. Under et paafølgende Ophold i Paris samme Vinter arbejdede han i fire Maaneder hos Bouguereau. — Siden hen i sit Liv kom han tre Gange i Sommerferien til Capri, besøgte ogsaa Sicilien og Tunis og hentede i disse sydlige Egne Motiver til nogle af sine mest yndede Malerier. 1889

opholdt han sig for anden Gang i Schweiz, nemlig paa sin Bryllupsrejse, der ogsaa førte ham til Algier. Som Kong Georg af Grækenlands Gæst var han 1892 fire Maaneder i Athen, inden han begav sig til Ægypten, hvor han særlig i Omegnen af Kairo gjorde Studier til større Billeder. — M. debuterede ved en Decemberudstilling 1874, udstillede derefter 1879 første Gang paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg og har siden været en trofast Gæst her. Desuden har han deltaget i Grosse nordische Kunstaustellung in der Katharinenkirche, Lübeck 1895, Verdensudstillingen i Paris 1889 og flere Gange paa Salonen sst., den nordiske Udstilling i Kbh. 1888, Raadhusudstillingen 1901, samt en Aarrække inden Krigen i Udstillinger i Glaspalast i München. Endelig har han haft en Række Separatudstillinger, bl. a. paa Charlottenborg 1895, i Aarhus Kunstforening 1928 og 1935. — Naar undtages enkelte Portrætter, saaledes af Kong Georg af Grækenland og Skuespiller Olaf Poulsen, har M. udelukkende dyrket Landskabet. Med Forkærlighed har han søgt sig venlige solbeskinnede Motiver og har i Aarenes Løb erhvervet en blændende Virtuositet i Gengivelsen af spillende Sollys over glitrende Sne med blaa Skygger, og Skovbække, der risler over Smaasten. Dette illusionistiske Naturmaleri har skaffet ham en enorm Popularitet, ikke blot her hjemme saavel paa allerhøjeste Sted som blandt Menigmand, men ogsaa i Udlandet, f. Eks. ved det tidligere russiske Kejserhof og i Førkrigstidens Tyskland. M. er fyldigt repræsenteret i Kongens private Malerisamling paa Amalienborg. Endvidere ejer Museerne i Aalborg, Aarhus, Randers og Odense Malerier af ham. M. har ogsaa forsøgt sig som Raderer. — Selvportrætter 1904, 1911 og 1914. Maleri af C. O. I. Lund 1883 og af Sigvard Hansen 1895. Buste af Henny Didrichsen 1890. Medaillon af Carl Heydorn 1877.

O. Jørgensen: Slægten Jørgensen fra Følle, 1918, S. 56. Erik Schiødte i Ill. Tid. 18. Juni 1894. Chr. Houmark i B.T. 12. Okt. 1926 og 17. Okt. 1929. Rikard Magnussen i Dagens Nyheder 16. Okt. 1927 og 10. Dec. 1929.

Else Kai Sass.

Mønster, Hans, se Spithof.

Mønster, Peter Hans, 1773—1830, Biskop. F. 12. Juni (efter egen Opgivelse Juli) 1773 i Bogense, d. 31. Juli 1830 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Told- og Konsumtionskontrollør, senere Toldinspektør i Stubbekøbing Carl Christian M. (1732—94) og Christine Sophie Rosenquist (1749—1830). Gift 10. Jan. 1806 i Kbh. (Garn.) med Friderike Sophie Fleischer, f. 27. Juni 1789 i Kbh. (Trin.), d. 24. Dec. 1848 sst. (Holmens), D. af Fuldmægtig hos

Kammeradvokaten Søren F. (d. 1798) og Mariane Molt (ca. 1771—1813).

M. voksede op i smaa Kaar, men fandt Støtte hos en Morbroder, der fik ham anbragt som Discipel i Fr.borg Skole, hvorfra han blev Student 1790. Særlig Betydning havde Skolens Rektor, Mag. Bendt Bendtsen (s. d.) for ham, og Paavirkningen fra ham kan paa flere Maader spores i M.s senere Liv, bl. a. i stilistisk Henseende. I Kbh. valgte M. det teologiske Studium, var knyttet baade til Cl. F. Hornemann, D. G. Moldenhawer og Fr. Münter, og 1795 tog han Attestats. Som før sin Eksamen maatte han ogsaa efter denne slide haardt for Brødet ved Informationer og som Manuduktør. Med sin levende pædagogiske Interesse følte han sig dog lidet tilfredsstillet ved den overfladiske Maade, hvorpaa de fleste benyttede hans Undervisning, og kun som Lærer ved Efterslægtsselskabets moderne Skole kunde han føle Glæde ved sin Gerning. Desuden fortsatte han med stor Iver sine Studier baade af Teologi og Humaniora. Som Teolog blev M. en udpræget Tilhænger af den liberale Neologi. Han optraadte som Medarbejder ved M. C. Bruuns »Tria juncta in uno« (1797) med Angreb paa Balle og F. L. Bang, og i en Afhandling »Sammenligning mellem Grækernes og vores nuværende Opdragelses- og Underviisnings-Væsen« (1797) vendte han sig skarpt mod den overleverede Religionsundervisning i Tilknytning til Luthers, Pontoppidans og Balles Katekismer med deres »augustinisk-dogmatiske Sprog« og forældede Moral. — 1800 fulgte M. som Huslærer den senere Generalkrigskommissær C. Ewald til Cette i Sydfrankrig, hvor denne var blevet Konsul. En kort Tid maatte han ogsaa under Ewalds Bortrejse bestyre Konsulatsforretningerne. 1801 kom han tilbage og blev igen ansat ved Efterslægtens Skole, fra 1803 som Inspektør. Her fandt han en passende Virkeplads for sine moderne pædagogiske Ideer, og hans frugtbare Indsats blev stærkt paaskønnet af Skolens Bestyrelse. Allerede 1805 blev han dog kaldet til Sognepræst i Gyrstinge og Flinterup, 1807 blev han tillige Amtsprovst over Sorø Amt, og 1813 forflyttedes han til Ringsted og Benløse. Ikke mindst som Landsbypræst optraadte han med stor Myndighed, som en Slags Sognepave, der ikke udelukkende stode paa sin aandelige Overlegenhed, i lige Grad frygtet og elsket af sine Bønder. Som Amtsprovst virkede han i Forening med Amtmanden, den senere Kancellipræsident P. C. Stemann, med usædvanlig Energi. Navnlig laa Skolevæsen og Folkeoplysning ham varmt paa Sinde, og det blev af ikke ringe Betydning, at han snart viste sig som en erklæret Tilhænger af den indbyrdes Undervisning. 1819 blev han Medlem af Kommissionen

for Indførelsen af denne Undervisningsform paa Landet og i Købstæderne, og i en Række Aar stod han troligt Side om Side med Metodens ypperste Forkæmper her til Lands Joseph Abrahamson. I Forening med denne udgav han ogsaa det store Værk »Om den indbyrdes Underviisnings Væsen og Værd« (I—III, 1821—28), og selv udarbejdede han 1822 de »Tabeller«, der skulde bruges ved den daglige Undervisning. For sin pædagogiske og praktiske Virksomhed tabte M. dog ikke de strengere Studier af Syne. Jævnligt offentliggjorde han Afhandlinger og Indlæg, og da han 1826 efter Indbydelse disputerede for den teologiske Doktorgrad, kunde han møde frem med en Afhandling »De Dionysii Alexandrini circa Apocalypsin Johanneam sententia, huiusque vi in serio-rem libri æstimationem«, der ikke blot godtgjorde, at han kunde skrive letflydende Latin, men som ogsaa udmærkede sig ved grundig Kundskabsfyldte og Klarhed. 1829 blev M. Biskop over Aarhus Stift, men kun et halvt Aar kom han til at beklæde denne Stilling. Selv om der var adskillige — deriblandt J. P. Mynster —, der just ikke sværmede for M.s noget plumpt tilhuggede, ikke umiddelbart vindende Personlighed, maatte dog alle bøje sig for hans Selvstændighed, betydelige Dygtighed og Handlekraft. — R. 1812. DM. 1824. — Maleri, formentlig af Balsgaard eller J. Roed (Aarhus Domkirke). Malerier af J. Roed 1828 (Kunstmuseet) og 1829. Maleri i Familieeje.

Selvbiografier i Universitetets Program til Festen til Minde om Kristendommens 1000-aarige Bestaaen, 1826, S. 22—27, og ved Fr. Münster: Effata et Oracula Montanistarum, 1829. Nyt theol. Bibl., udg. af Jens Møller, XVII, 1830, S. 175—83; XVIII, 1830, S. 357—72. Dagen 1831, Nr. 264. A. F. Elmquist: Læsefrugter, LI, 1831, S. 117 f., 121—31, 142 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882—84, S. 658; 4. Rk., IV, 1895—97, S. 474, 484; 5. Rk., VI, 1911—13, S. 739. C. L. N. Mynster: Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875, S. 84 f., 391. Fr. Rønning: Rationalismens Tidsalder, III, 2, 1899, S. 376 f.

Bjørn Kornerup.

Mønster, Peder Christian, 1797—1870, Baptistforstander. F. 30. Okt. 1797 i Randers, d. 4. Aug. 1870 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Musikant, senere Skatteopkræver i Randers Jens Nielsen M. (ca. 1767—1814) og Charlotte Lovise Nissen. Gift 15. Maj 1824 i Slagelse med Margrethe Kirstine Hellesen, f. 13. Marts 1802 i Slagelse, d. tidligst 1870, D. af Guldsmed Halvor H. (ca. 1769—1830) og Mathilde Johanne Toxen (ca. 1774—1856).

M. blev uddannet som Gravør og tog Bolig i Slagelse, hvor han under Paavirkning af Præsten Johan Peter Østrup oplevede en

Vækkelse, der ogsaa fik Betydning for hans Livsførelse. 1835 flyttede han til Kbh., hvor han færdedes i Grundtvigs og Lindbergs Kreds. Men M. følte sig i Længden ikke hjemme her; der var i hans Natur baade noget søgende og oppositionelt, og hans Tvivl om Barnedaabens bibelske Ret blev yderligere bestyrket ved hans Møde med Baptisten Købner, der vandt ham for Baptismens Daabs-syn. 1839 blev M. gendøbt sammen med en lille Kreds, som kaldte sig Daabsmenigheden i Kbh., og af denne Kreds blev M. valgt til Forstander. Da der paa dette Tidspunkt ikke eksisterede almindelig Religionsfrihed, blev der rejst en Politisag mod Baptistmenighedens Ledere, og i de følgende Aar blev M. Gang paa Gang fængslet, da han ikke vilde afgive noget Løfte om at afholde sig fra baptistisk Propaganda. Arrestationerne vakte Opsigt i Udlandet; engelsk-amerikanske Baptister og Kvækere søgte gennem Kongen at intervenere til Gunst for M. og hans Broder, cand. phil. Adolf Frederik M. (d. 1862), og 1842 fik Stiftsprovst E. C. Tryde ved kgl. Resolution Bemyndigelse til at forhandle med den fængslede Gravør M. om Muligheden for at fremlægge en baptistisk Trosbekendelse. Tryde gennemgik den augsburgske Konfession med M., og denne redegjorde for de Punkter, hvori Baptisterne var uenige med Konfessionen. Men allerede da og yderligere under M.s Fængselsophold 1843 splittedes Menigheden paa M.s Person, idet hans Modstandere gjorde gældende, at han ikke kunde taale den Ære, der vistest ham for hans Martyrium, og at han hverken havde taget det saa nøje med at tale Sandhed eller med at holde Orden i Regnskaberne. 1853 fratraadte M. Ledelsen af Resten af den Fraktion, der havde sluttet sig til ham, idet Mormonerne fra omkring 1850 havde gjort en rig Høst i de baptistiske Kredse.

Udvalg af danske og udenlandske Criminelsager ved F. M. Lange, Hæfte 7, 1841, S. 30 f. Nordisk Kirketidende, 1833, S. 41 f. Fra Holbæk Amt. Hist. Aarbøger, III, 1909, S. 56 ff. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 272 f. Samme: Blandede Skrifter, V, 1856, S. 335—70. L. Koch: Den danske Kirkes Historie 1817—54, 1883, S. 235 f. Menigheds-Budskabet, Festnummer i Anledning af de danske Baptisters 50-Aars Jubilæum, 1889. S. Hansen og P. Olsen: De danske Baptisters Historie, 1896. Christen Brun: Baptismens historie, 1902, S. 170—80. Michael Neiiendam: Frikirker og Sekter, 1927, S. 27 ff., 31—40, 50.

Michael Neiiendam.

Mønster, Hans Peter Valdemar, 1822—66, Officer, Skyttesagsmand. F. 24. Jan. 1822 i Kbh. (Trin.), d. 13. Dec. 1866 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Pakhusforvalter Hans Rosenqvist M. (ca. 1779—1842) og Jacobine Martine Colding (ca. 1791—1846). Gift 7. Jan. 1853 i Kbh. (Garn.) med Hansine Martine Spang,

f. 4. Okt. 1828 i Roslev, d. 25. Nov. 1911 i Kbh., D. af Sognepræst, sidst ved Helliggejst Kirke, Peder Johansen S. (1796—1846) og Christiane Philippine Dormeyer (1797—1865).

M. blev Student 1839 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1846 Elev i Højskolen og Sekondløjtnant à la suite i Artilleriet, deltog i Krigen og fik 1849 Anciennitet fra 1846, blev 1850 kar. Premierløjtnant med senere bestemt Anciennitet fra 1849, blev 1853 ved Afgangen fra Højskolen virkelig Premierløjtnant, 1858 Kaptajn II, 1866 Kaptajn I. Med Afbrydelse ved Deltagelse i Krigen 1864 var han 1859—66 Skoleofficer ved Højskolen og derefter en kort Tid Batterichef. — M. er med Rette blevet kaldt den danske Skyttesags Fader. Paavirket af Officerskorpsets Arbejde mellem de to Krige for at skabe et mere effektivt Landsforsvar og med Kendskab til den frivillige Skyttebevægelse i England opfordrede han ved en Artikel i »Fædrelandet« 19. Jan. 1861 til Opretelse af Foreninger til Skydeøvelser med Militæriffler. Han fraadede Dannelse af frivillige militært organiserede Korps som en Slags Supplement til Hæren, dels fordi han ansaa saadant for urimeligt i et Land med almindelig Værnepligt, dels fordi han var skeptisk over for Folkets Karakteregenskaber: Vi er, skrev han, ikke udviklet nok til at mande os op, saa længe Faren ikke truer umiddelbart. Der dannedes hurtigt en Centralkomité, der i »Berlingske Tidende« 12. Febr. s. A. udstedte et Manifest om at føre Sagen ud i Livet, og M. blev Forretningsfører i Komiteen. Allerede i April s. A. oprettedes bl. a. Akademisk Skytteforening af M. sammen med en Universitetslærer. I Aarene indtil 1864 fortsatte M., med Krigsministeriets virksomme Støtte, paa forskellige Maader teoretisk og praktisk sin Virksomhed, men skuffet af Krigens Gang trak han sig tilbage fra Centralledelsen og hele Bevægelsen. — R. 1857. DM. 1864. — Litografi af H. Jensen 1867 efter Fotografii.

Dansk Folketidende 4. Jan. 1867. Skyttesagen i Danmark gennem 50 Aar 1861—1911, ved L. F. C. Krogh, 1911, Indledning og S. 9—13. V. Pürschel: Akademisk Skytteforening 1861—1911, 1911, S. 14, 16 ff. Milit. Tidsskr. XL, 1911, Sp. 361 ff., 377—81, 392—95, 411—14, 433—36, 453—57.

Rockstroh.

Mønter, Jørgen, se Kock.

Mørch, Johan Christian, 1768—1830, Købmand i Grønland. F. 15. Okt. 1768 i Frederikshald, d. 27. Aug. 1830 i Bergen, begr. sst. Herkomst ukendt. Gift 1° 4. Dec. 1791 i Frederikshaab med Sophia Magdalena Kleist, f. 9. April 1770 i Frederikshaab, d. 23. Nov. 1803 i Julianehaab, D. af Bødker Christian Larsen K. (d. 1787)

og Else (d. 1791). 2° 13. Okt. 1805 i Julianehaab med Erica Kleist, f. 26. Okt. 1785 i Frederikshaab, d. 27. Dec. 1846 i Bergen, D. af Bødker og Udstedsbestyrer David Lars Emanuel K. (Søn af ovenn. C. L. K.) og Helene.

Fra tidligste Ungdom ansat paa Advokat Kyhns Kontor i Drammen med dansk juridisk Eksamen for Øje maatte M., da hans Principal døde, afbryde sin Bane og fik 1785 Ansættelse i Grønlandsk Handels Tjeneste som Assistent i Frederikshaab. Velbegavet og tjenstivrig gjorde han sig snart gældende som en betydelig Kraft i Koloniadministrationen og vandt ved sit djærve Væsen og hurtige Sprogmemme Befolkningens Venskab. 1789 forfremmedes han til »Oberassistent« ved Logen Fiskeræset, men blev allerede n. A. Købmand (o: Kolonibestyrer) ved Frederikshaab, hvis Produktion tiltog stærkt under hans Bestyrelse. 1794 forflyttedes han til Sydgrønlands største Koloni Julianehaab, i hvis Distrikt en Udhavn efter ham hedder »Mørchshavn«. — M. var meget interesseret for Undersøgelse af Distriktets mange Nordboruiner ligesom ogsaa i Landets Naturfrembringelser. Allerede 1799 nævnes han i Handelsdirektionens Aarsberetning som den, der »beredvillig har ydet Bidrag til en ny Samling af Natursjeldenheder, især af Mineralriget«, ligesom han bistod Mineralogen Giesecke ved dennes Undersøgelser. — Efter i de strenge Aar under Krigen med England at have koncentreret al sin Energi og Virkekraft i frugtesløse Anstrengelser for at holde sit Kolonidistrikt oven Vandet tog M. 1813 Afsked fra Grønland og drog til Bergen, hvor han 1814 blev Kasserer ved Maleværket og Landværtsskonsumtionen og 1820, da denne ophørte, Toldkasserer for indgaaende. — Paa Grønlandsk har M. skrevet »Hans Egedes Aftensamtaler med sine Disciple« og oversat Wielands »Oberon«. Begge cirkulerede mange Aar i Afskrifter hele Landet over, indtil den første tryktes med baade grønlandsk og dansk Tekst 1837 (genoptrykt i Godthaab 1917 med grønlandsk Tekst alene); den sidste er aldrig trykt. Paa Dansk foreligger fra hans Haand i Manuskript »En Skierv til Grønlands Held« (1800) og »Joh. Chr. Mørchs Frietimer« (1801), der omhandler samme Emne som »Tanker om Grønlands Østerbygd« (1799). 1815—16 var han Redaktør af Ugebladet »Björgvin«. — Akvarel i Familieej.

Skizzer af Bergenske Forhold fra ældre og yngre Tid. Af en Bergenser (J. Gran), II, 1875, S. 10—15. Eug. Warming: Morten Wormskiold, 1889.

H. Ostermann.

Mørch, Jens Wilcken, 1841—1917, Overpostmester, Samler. F. 5. Sept. 1841 i Kbh. (Garn.), d. 14. Febr. 1917 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Universitetsgartner O. J. N. M. (s. d.) og Hustru. Gift 6. Nov. 1872 i Vordingborg med Johanne Frederikke Sophie Fich, f. 4. Aug. 1850 i Stege, d. 26. Maj 1881 i Kbh. (Frels.), D. af Købmand, senere Forvalter paa Oringe Christoffer Rudolph F. (1822—94) og Kirstine Lovise Sachmann (1815—96).

M. indtraadte i Postvæsenets Tjeneste i Kbh. 1856 og blev 1860 Assistent i Generaldirektoratet. Efter aftjent Værnepligt udnævntes han 1862 til Reserveløjtnant i Hæren og deltog som saadan i Feltoget 1864. Han udnævntes 1866 til Postskriver i Kbh. og 1875 til Ekspedient hos Postinspektørerne. Da H. G. Petersen (s. d.) 1876 udnævntes til Overpostmester i Kbh., stillede han som Betingelse for at overtage Embedet, at M. blev Overpostkontrollør og Chef for Brevpostkontoret i Kbh. 1905 blev M. Overpostmester, afgik 1912. — Ved den store personlige Elskværdighed og ved den gammeldags patriarkalske Maade, hvorpaa M. i ca. 30 Aar ledede Brevpostkontoret, erhvervede han sig en næsten enestaaende Popularitet saavel blandt Publikum som inden for det gennem Aarene stærkt voksende Personale, en Popularitet, der ikke mindskedes i de forholdsvis faa Aar, han som Overpostmester ledede hele det københavnske Postvæsen, til Trods for, at han, der var en meget konservativ Mand, ikke ret vel formaaede at forlige sig med det stærkt stigende Tempo og dettes Hjælpemidler, Telefon, Cykler o. a. m., ligesom den gamle Gaard paa Købmagergade for ham var og blev det danske Postvæsens Centrum. — M. var en passioneret Samler. Længe førend nogen anden tænkte paa at samle, hvad der endnu kunde reddes fra det danske Postvæsens Fortid, havde M. med stor Dygtighed tilvejebragt den smukke Samling, der nu danner Grundstammen i Dansk Post- og Telegrafmuseum. Ogsaa paa andre Felter arbejdede han som Samler og efterlod sig ved sin Død en stor og smuk Samling Kobbermønter og en næsten komplet Samling københavnske Vejvisere, der overgik til Kbh.s Raadhusbibliotek. — Konferensraad 1912. — R. 1888. DM. 1906.

Aar bog for det danske Postvæsen, 1918, 1917, S. 251—54.

H. Hjorth-Nielsen.

Mørch, Otto Andreas Lowson, 1828—78, Zoolog. F. 17. Maj 1828 i Lund, d. 25. Jan. 1878 i Nizza, begr. sst. Broder til J. W. M. (s. d.). Ugift.

M. kom allerede som etaarig til Kbh., hvor han senere kom i forskellige Skoler. Efter Faderens Død blev han dog 1843 taget ud af Skolen, dels paa Grund af Familiens daarlige Økonomi, dels paa Grund af en Øjensygdom, og fik saaledes ikke nogen akademisk Uddannelse eller Eksamen. Han havde allerede som Dreng stærke naturhistoriske Interesser, som han havde faaet ved at høre Naturhistorisk Forenings populære Foredrag, og efter at han var kommet ud af Skolen, blev han 1844 knyttet som Medhjælper til Zoologen Henrik Beck, der dels var ansat ved det kgl. naturhistoriske Museum, dels bestyrede Christian VIII.s private Samlinger. Som Konkylolog er M. saaledes i første Linie Elev af Beck. Hans personlige Forhold til denne var dog mindre godt, og 1847 modtog han et Tilbud fra Jap. Steenstrup om Ansættelse ved Universitetets zoologiske Museum, hvor han fik en meget slet lønnet Stilling, som han bevarede til sin Død. Hans Opgave i denne Stilling blev at sammenarbejde de store Konkyliesamlinger, som paa dette Tidspunkt fandtes i Kbh. (O. F. Müllers, Spenglers, Galathea-Samlingerne o. fl.), et Arbejde, som det netop lykkedes M. at gennemføre i de 30 Aar, han virkede ved Zoologisk Museum. I Tilslutning til dette meget omfattende og fortjenstfulde Arbejde skrev han en lang Række Afhandlinger, dels systematiske Bearbejdelser af bestemte Bløddyrfamilier, dels Afhandlinger om Vestindiens, Nicobarernes, Islands, Grønlands o. fl. a. Egenes Molluskfauna. Han har ogsaa skrevet mere almindelige Arbejder om Mollusk-systematik, hvoriblandt særlig kan fremhæves det betydelige »On the systematic value of the organs which have been employed as fundamental characters in the classification of mollusca« (Ann. and Mag. Nat. Hist., 3. Ser., 3, XVI, 1865). Et meget stort anlagt Værk »Genera et species molluscorum« fik han aldrig afsluttet. Ved Siden af en betydelig Produktion vedrørende recente Mollusker har M. beskæftiget sig med fossile, idet han bl. a. har skrevet om den islandske Crag-Formation samt om danske Tertiære og Kridtforsteninger. Et stort Arbejde udførte han ved at udfærdige Kataloger over de endnu dengang talrige Privatsamlinger af Konkylier. Helt uden for Konkylologien har han skrevet et Par Smaaafhandlinger om rørbyggende Annelider. M. var en af sin Tids betydeligste Systematikere inden for Malakologien; igennem Rejser og Brevveksling stod han i livlig Forbindelse med alle Tidens førende Forskere paa dette Omraade, ligesom han nød en betydelig Anseelse, der stod i skarp Modsætning til hans ubetydelige og slet lønnede Stilling ved Museet. Han var svagelig og døde paa en Rejse, hvor han søgte Helbredelse for en stærkt fremskreden Lunge-

tuberkulose. Naar han ikke gjorde mere »Karriere«, skyldes det vel — foruden hans manglende akademiske Uddannelse — nok tillige i høj Grad hans meget sære, indesluttede Væsen; han skildres af samtidige som en ejendommelig og ganske overordentlig indesluttet Fantast, der ikke stod nogen anden nær, men tillige som en overmaade imødekommende og tjenstvillig Mand i alle faglige Anliggender. — Æresdoktor i Göttingen 1868. — Litografi af I. W. Tegner 1878 efter Fotografi.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur, II, 2, 1875, S. 451; III, 1878, S. 483. J. Collin: Konchyliologen Otto Andreas Lowson Mørch, 1878 (heri fuldstændig Bibliografi).

R. Spärck.

Mørch, Otto Josias Nicolai, 1799—1842, Gartner. F. 17. Juli 1799 i Aalborg, d. 25. Juli 1842 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass., 1880 flyttet til Garn.). Forældre: Kapellan pro loco i Aalborg, senere Sognepræst i Dronninglund Andreas Lowson M. (1761—1826) og Else Dorothea Lorentzen (1764—1832). Gift 26. Maj 1826 med Dorothea Juliane Sjöbeck, f. 4. April 1805 i Lund, d. 8. Okt. 1880 i Kbh. (Garn.), D. af Bogbindermester Johannes S. (1780—1839) og Anna Elisabeth Bergman (f. 1785).

Efter Oplæring i Gartnerfaget bl. a. i Rosenborg Have tog M. 1820 Gartnereksamen og 1822 Eksamen i Botanik og botanisk Havebrug. Han rejste derpaa til Holland, hvor han opholdt sig i tre Aar i J. V. Schoemachers Gartneri, og 1826 blev han Gartner ved den botaniske Have i Lund, hvorefter han 1829 overtog Stillingen som Gartner i vort Universitets botaniske Have i Kbh. 1831 foretog han en Rejse til England og 1839 til Tyskland. Paa forskellig Maade deltog han ivrigt i Datidens Liv og Virke og beklædte forskellige Tillidshverv. Han var saaledes Medlem af Gartnereksaminationskommissionen, han var Medstifter af Selskabet til Hauge-dyrkningens Fremme, hvis Haves Anlæggelse han forestod sammen med Rudolph Rothe, og 1837—39 var han Medlem af den Kommission, som udarbejdede Planer til Forstbotanisk Have ved Charlottenlund. M. var Medstifter af den kortlevende Gartner-Foreningen i Kjøbenhavn, og 1835 oprettede han et Kursus for vorde-nde Kunstgartnere. Han var litterært interesseret, saaledes var han Medredaktør af »Have-Tidende« 1834—42 og flittig Bidragyder til Bladet; han skrev 1837 »Stedsegieldende Fortegnelse over Blomsterfrø«, 1838 »Anviisning til paa en letfattelig Maade at ordne Træer, Buske og urteagtige Planter efter Havekunstens Regler«, 1839 »Catalogus plantarum horti botanici Hafniensis« med Supplement (1840) og 1841 »Om Mistbænke og Mistbedes Anlæg«.

Efter hans Død oprettede hans Enke en Blomsterhandel i Kbh., en af de første i sit Slags her i Landet. — Maleri af en engelsk Kunstner.

Gartner-Tidende, XXIV, 1908, S. 142 f.

Axel Lange.

Mørch, Severin Christian **Tobias**, 1840—1916, indfødt Grønlandspræst. F. 15. Sept. 1840 i Úmánaq, d. 6. Sept. 1916 i Upernavik, begr. sst. Forældre: Kateketformand Hans Peter M. (1808—76) og Johanne Birgithe Charlotte Møller (1811—72), begge Børn af Danske i blandet Ægteskab. Gift 2. Dec. 1866 i Upernavik med Marie Regine Lyng, f. 30. Marts 1850 i Upernavik, d. 20. April 1917 sst., D. af Sælfanger Jakob Georg L. og Sophie Mathilde Cortzen, begge af dansk Afstamning.

M. blev som Skoledreng »opdaget« af Missionær Bernhard Haase (1819—1903) og efter Forberedelse af ham 1855 Elev paa Jakobs-havns Seminarium. Tre Aar senere tog Seminarieførstander Wolf (1816—87) ham med til Danmark for — som et første Forsøg — at lade ham faa videre Uddannelse med eventuel Præstevielse for Øje. 1859 vendte han tilbage til Grønland, hvor han derefter virkede tretten Aar som Overkateket i Upernavik, var de skiftende danske Præster til stor Hjælp og et Aar, da der var Vakance, ene bestyrende det vidtløftige Distrikt. — 1872 kaldtes han efter varme anbefalinger af alle sine foresatte til Kbh. og modtog i to Aar teologisk Undervisning, hvorefter han 1874 ordineredes af Biskop Martensen. Derefter virkede han, med seks Aars Afbrydelse, da han efter eget Ønske havde Ansættelse i Diskobugten for at være nærmere ved Embedsbrødre, i Upernavik, til han 1908 tog sin Afsked paa Grund af Alder og Svagelighed. — Det var ikke nogen let Embedsgering, M. fik ved Upernavik blandt de første Slægtled af Hedningekristne paa et af de mest isolerede Steder i Verden og afskaaret fra Omgang og næsten ogsaa fra Raadførelse med Embedsbrødre, men han viste sig i det hele og store Opgaven voksen og røgtede sit Hverv med baade Fasthed og Myndighed og i stor Trofasthed, hvorved han gjorde sig meget afholdt af Befolkningen. Hans Jordefærd formede sig som en overordentlig smuk og stilfuld Højtidelighed, hvorved Menigheden paa en værdig Maade tog Afsked med sin mangeaarige Sjælesørger. — M. udgav 1903 en Samling Prædikener til hele Aaret, den første originale grønlandske. — DM. 1895.

H. Ostermann.

Mørck, Frederik Adolph, 1815—73, Portrætsamler. F. 25. Juni 1815 i Kbh. (Frue), d. 19. Aug. 1873 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.).

Forældre: Skræddermester Hans Christian M. og Anne Jacobine Engelstadt. Gift 1. Okt. 1870 i Kbh. (Frue) med Emilie Lovise Bergeskov, f. 2. Jan. 1809 i Roskilde, d. 3. Juli 1898 i Kbh., D. af Konsumptionsbetjent Lauritz Nicolai B. (1762—1816) og Elison Gordon (1774—1849).

M. kom fjorten Aar gammel paa Kronborg Amtstue; 1834 blev han Skriver i Danske Kancelli og var derefter Haandskriver hos P. C. Stemann indtil dennes Død 1855. 1846 udnævntes han til Kancellist i Ordenskapitlet, 1860 til Fuldmægtig og 1863 til Kasserer og Bogholder. Hos Stemann skal han have truffet Gehejmearkivar Wegener, der fik ham til at samle paa Portrætter, baade gamle og samtidige. I Aarenes Løb kom denne Samling til at omfatte henved 4600 grafiske Blade og ca. 600 Fotografier, altsammen Portrætter af Danske, Norske og Holstenere, til Tider ret sjældne Blade. Det var M.s Hensigt at skænke disse Portrætter til Den kgl. Kobberstiksamling, men da han døde pludselig, blev de solgt ved Auktion 1874. Auktionskataloget var, indtil Westergaards Portrætkatalog forelaa færdigt 1933, et værdifuldt Supplement til Strunks Katalog fra 1865. — Assessor 1851. Kancelliraad 1863. Justitsraad 1872. — R. 1869. — Maleri af F. C. Lund 1866 (Fr.borg). Stik af Magnus Petersen 1874.

Jørgen Sthyr.

Mørk, Johannes Magnus, 1827—89, Købmand, Politiker, Redaktør. F. 20. Marts 1827 i Aarhus, d. 17. Juni 1889 i Kbh., begr. i Aarhus. Forældre: Købmand Peter M. (ca. 1791—1868, gift 2° 1832 med Marie Rasmussen, ca. 1805—53) og Severine Gjærn (1799—1831). Gift 7. Juli 1853 i Aarhus med Rosalie Søgaard, f. 2. Sept. 1825 i Aarhus, d. 20. Febr. 1902 sst., D. af Købmand, Raadmand Søren S. (1779—1843) og Mariane Bærntz (1786—1857).

Efter at have gennemgaaet den videnskabelige Realskole i sin Fødeby kom M. i Handelslære hos Købmand F. W. Kiørboe i Aarhus, senere hos Pontoppidan i Hamburg og i Westenholz' Handelshus i London. 1852 vendte han, fortrinligt uddannet, tilbage til Aarhus, hvor han løste Borgerskab. I Kompagni med Kiørboe oparbejdede han en betydelig en gros-Forretning i Korn og Smør, som Pengekrisen 1857 imidlertid standsede. M. opgav derefter selvstændig Handelsvirksomhed, men var dog stadig Deltager i forskellige merkantile Foretagender, en Aarrække saaledes Formand for De danske Cichoriefabrikers Repræsentantskab. — Allerede 1856 indvalgte M. i Aarhus Borgerrepræsentation og var dens Formand fra 1858, til Kommunalloven af 1868 vedtoges. Han fortsatte som Medlem af Byraadet til sin Død og var gennem

alle disse Aar en Forgrundsfigur i Byens kommunale Liv, fik især Indflydelse paa Skolevæsenet, men var i øvrigt overordentlig virksom paa de fleste Omraader, ofte skarp, men næsten altid saglig i Debatten og i det hele taget Realitetspolitiker. I Anledning af hans 25 Aars Jubilæum som Medlem af Kommunalbestyrelsen oprettede daværende og tidligere Kolleger 1881 Redaktør J. M. Mørks Jubilæumslegat. Som Aarhuskredsens Repræsentant i Folketinget 1861—73 gjorde han sig ikke stærkt gældende i teoretiske eller principielle Diskussioner, men var ogsaa her Realitetspolitiker og varetog med gode Resultater sin Kreds' Interesser. Det skyldtes saaledes væsentlig M.s Arbejde, at den jyske Længdebane ikke, som oprindeligt planlagt, førtes uden om Aarhus med Stikbane fra Brabrand. — 1873 overtog M. Redaktionen af »Aarhus Stiftstidende«, som han ledede indtil April 1889. Uden at være Bladmand i egentlig Forstand skrev han klart og sagligt om politiske og kommunale Spørgsmaal. Hans Interesser var i øvrigt meget omfattende, ogsaa de litterære, som satte sig Spor i det anselige Bibliotek, han i Aarenes Løb samlede. Han var tillige en habil Lejlighedsdigter (Kantate ved Aabningen af den jyske Industriudstilling i Aarhus 1876). M. sad i Bestyrelsen bl. a. for Aarhus Handelsforening, hvis første Formand han var, for Teknisk Skole og for det historisk-antikvariske Selskab (Aarhus Museum). Indtil 1864 var han preussisk Konsul. — R. 1864. DM. 1888. — Maleri af A. Fritz 1890 (Raadhuset i Aarhus).

Erik Bøgh i Danmark. Ill. Kalender for 1890, S. 42—45. Aarhus Stiftstidende 1. April og 18. Juni 1889. Aarhus Handelsforening 1862—1937, 1937, S. 43 f.

Emanuel Sejv.

Mørk-Hansen, Kristian Erhardt, f. 1861, Forstmand. F. 1. April 1861 i Felsted ved Aabenraa. Forældre: Sognepræst, senere Stiftsprovst M. M. H. (s. d.) og Hustru. Navnet forbeholdt med Bindestrøg 15. Juni 1905. Gift 12. Juli 1892 i Herfølge med Inge Mathilde Margrethe Wedel, f. 28. Dec. 1873 paa Skovlyst ved Ravnholt, D. af Skovrider paa Ravnholt, senere Overførster paa Vallø Johan Frederik W. (1842—1919) og Emma Nora Høegh-Guldberg (1848—1910).

M.-H. blev Forstkandidat 1883 og efter nogle Aars Assistentvirksomhed paa Vallø ansat 1887 som Skovrider paa Ravnholt og Villestrup, i hvilken Stilling han forblev i 50 Aar til 1938. Gennem Anvendelse og videre Udformning af de oprindeligt af Forstraad C. H. Schrøder paa Wedellsborg udformede Principper for Tynningshugst, navnlig i Bøg, har M.-H. ydet et værdifuldt Bidrag til

dansk Skovbrugs tekniske Udvikling. Gennem en lang Aarrække var Ravnholt Skovdistrikt stærkt søgt som Læredistrikt for forstuderende, hvorved et betydeligt Antal af de i Nutiden i Danmark virksomme Forstmænd er blevet paavirket af M.-H. Hans Distrikt har ogsaa været hyppigt benyttet som Demonstrationsobjekt over for Udlændinge som et typisk Eksempel for Anvendelse af den saakaldte »danske Udhugning«. — M.-H. har bidraget til Faglitteraturen med Afhandlinger navnlig om Udhugningsspørgsmaal og Planlægningspørgsmaal. 1911—23 var M.-H. Censor ved Skovbrugseksamens 3. Del, 1913—18 Medlem af Dansk Skovforenings Fællesbestyrelse og 1919—33 af Foreningens Repræsentantskab. — R. 1927. DM. 1937.

A. Howard Grøn.

Mørk Hansen, Mouritz, 1815—95, Præst. F. 28. Sept. 1815 i Todbjerg ved Aarhus, d. 18. Aug. 1895 i Vonsild, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Ønslev, Christian Erhard Hansen (1777—1853) og Anna Maria Mørch (1780—1863). Gift 12. Nov. 1846 i Ønslev med Charlotte Dorothea Frederikke Gotholdine Levinson, f. 7. Jan. 1825 i Ringkøbing, d. 13. Marts 1882 i Vonsild, D. af Amtsforvalter, Justitsraad Levin L. (1784—1833) og Inger Dorothea Tvede (1795—1872).

M. H. blev 1835 Student fra Nykøbing F. og 1840 cand. theol. Indtil 1844 forblev han i Hovedstaden sysselsat væsentlig med historisk Studium og Undervisning. Han var en ivrig Deltager i Tidens bevægede Studenterliv, var bl. a. Medlem af Academicums Bestyrelse og blandt Lederne af Studentertoget til Uppsala 1843. Han prægedes for Livet af 40'ernes liberale og nationale Idéverden. 1844 blev han personel Kapellan i Nykøbing F. og 1846 Kateket sst. 1848 valgtes han til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag for Maribo Amts 5. Kreds; men til den ordinære Rigsdag søgte han ikke Valg. 1850 udnævntes han til Sognepræst i Felsted mellem Aabenraa og Flensborg, og fra den Tid fik Sønderjylland Førstepladsen i al hans udadvendte Gerning. Han knyttedes stærkt til Regensburg. Sprogreskripterne fik i ham en nidkær Forsvarer baade i disse Aar og senere i 80'erne, da Diskussionen om dem blussede op ved Udgivelsen af Biskop Martensens Erindringer. Hans Interesse for offentlige Forhold førte ham 1859 ind i den slesvigske Stænderforsamling valgt af Gejstligheden i 1. Distrikt. Her blev han hyppigt brugt af det danske Mindretal som Ordfører. Under Krigen blev han Genstand for en temmelig ublid Behandling fra Tyskernes Side, han var saaledes flere Gange arresteret, og 23. Juli 1864 blev han afskediget fra sit Embede. Det blev i de gamle

sønderjyske Sogne Syd for Kolding, som ved Fredslutningen forblev ved Danmark, han nu fik sin Virksomhed, det var disse Sogne, der 1865 valgte ham til deres Repræsentant i Rigsraadets Folkeeting, og 1866 blev han Sognepræst i Vonsild og Dalby Sogne. Nære personlige Forbindelser i Sønderjylland gjorde ham det muligt at følge nøje med i den nationale Udvikling; han var igenem en lang Aarrække Hovedmeddeleren af Oplysninger om sønderjyske Forhold til førende Hovedstadsblade, 1866—81 til »Fædrelandet« og derefter til »Dagbladet«. Sønderjyske Førere som Junggreen og Gustav Johannsen stod han personlig nær, og de drog Nytte af hans historiske Viden. Da de sønderjyske Foreninger dannedes, blev han en ofte brugt Ordfører ved deres Sammenkomster. 1892 blev han optaget som Æresmedlem af De samvirkende sønderjyske Foreningers Overbestyrelse. Som Formand for disse Foreningers Skoleudvalg var han især virksom for Indsamling til en ny Skolebygning paa Efterskolen i Hejls (1891). — M. H.s Forfatterskab, der indlededes 1848 med en Skildring af Kirkens Historie og fortsattes med Lærebøger i Kirkehistorie og Verdenshistorie, viedes efterhaanden helt sønderjyske Forhold. Han udgav 1863—64 sammen med Pastor C. L. Nielsen »Kirkelig Statistik over Slesvig Stift«, 1865 en Biografi af Laurids Skau, 1868 »Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet«, 1885 »Den danske Sag i Sønderjylland, forhandlet i Berlin« og 1890 »Om det tyske Skolesprog i det dansk-talende Sønderjylland«. — Tit. Stiftsprovst 1894. — R. 1860. DM. 1887. — Monument paa Skamlingsbanken med Bronzerelief af Anne Marie Carl Nielsen 1899. — Portrætteret paa Const. Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg). Træsnit 1871 og af H. P. Hansen 1885.

H. Kau: Stiftsprovst M. Mørk Hansen og den danske Sag i Sønderjylland, 1899. Erindringer i Museum, 1893, I, S. 344—80. Nordslesvigsk Søndagsblad, 1894, Nr. 14. Holger Hjelholt i Hist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1925 (se Registeret).

Hans Lund.

Mørk-Hansen, Volmer Johannes, 1856—1929, Arkitekt. F. 23. Juli 1856 i Felsted ved Aabenraa, d. 29. Jan. 1929 i Kbh., begr. i Vonsild. Broder til K. M.-H. (s. d.). Navnet forbeholdt med Binstreg 15. Juni 1905. Ugift.

M.-H. gjorde Svendestykke som Murer og besøgte Kunstakademiet fra 1874 med Afgangseksamen 1883. 1891 vandt han den lille Guldmedaille. Han stod nærmest ved Herholdts nationale dansk-italienske Retning (se Joh. Dan. Herholdt). Som denne Skole hyldede han en fri personlig Anvendelse af historiske Motiver; det

stemningsbetonede var det endelige Formaal. Hans tidligere Arbejder er ikke af særlig Betydning; til dem hører Løveapoteket i Frederikshavn, den ombyggede Façade til Domapoteket i Roskilde samt Schmeltz' Stiftelse og det med Tindekrans forsynede Vandværkstaarn, Jernbanegade 62 (Tilbygning til et ældre af Herholdt) sst. Dog er det let gotiserede Springvand paa Raadhustorvet i Roskilde (1895) i hvert Fald for sin Tid et smukt Monument. Det bedste, M.-H. har bygget, en Række Arbejder i Vendsyssel, væsentlig for Sagfører Olesen i Nørre Sundby, stammer imidlertid fra hans senere Aar (efter 1906), saaledes Skovgaard i Hammer Bakker ved Vodskov, der sikkert tør regnes for et Hovedværk, Vodskov Skole, Stiftelsen Ane Maries Hus i Vrensted m. m. Det er jævne Huse med en smuk Holdning og en hyggelig, praktisk Indretning; det udvendig-romantiske Element indtager kun en ringe Plads ved dem. I disse Vendsyssel-Arbejder er han sandsynligvis tillige under Indflydelse af den Strømning mod Enkelhed, Naturlighed og Helhed, der udgik fra England og den — engelsk inspirede — tyske Arkitekt Schultze-Naumburg («Kulturarbeiten»). 1921—22 foretog M.-H. den store Udvidelse af Aars Kirke i Aalborg Amt til et korsformet Anlæg, hvori den ældre Kirke danner Tværskibet. Hans Evne for Tegning og Akvarel laa over det gennemsnitlige, og han har udført flere Opmaalinger. 1887—93 var han Medredaktør af »Ældre nordisk Architektur«. Foruden dette og andre Tillidshverv var han 1899—1911 Assistent ved Arkitekturskolen og fra 1917 Medlem af Akademiets Plenarforsamling. Han har skrevet Artikler af Værdi i »Architekten« og »Berlingske Tidende«. Personlig var M.-H. en fin og tilbageholdende, noget ubeslutsom Natur; han var som sin Fader i Besiddelse af en varm Følelse for alt dansk, særlig for den sønderjyske Sag. — R. 1919. — Maleri af S. Frisch i Familieej.

Architekten, I, 1894—95, S. 500 f. Architekten, II, 1899—1900 og flgd. Aarg. (se Registre), navnlig XIII, 1910—11, S. 69—72, og XXXI, 1929, Ugeh., S. 29 f. Berl. Tid. 30. Jan. 1929.

Knud Millech.

Mørkeberg, Adam Wilhelm, 1863—1933, Veterinær. F. 25. Sept. 1863 i Spjellerup, d. 11. Sept. 1933 i Kbh., begr. i Ordrup. Forældre: Forvalter, senere Forpagter Carl Wilhelm M. (1823—90) og Caroline Christiane Seidenfaden (1833—1914). Gift 4. Maj 1895 paa Frbg. med Johanne Louise Mørkeberg, f. 2. Sept. 1864 i Braaby, Alsted Herred, d. 3. Okt. 1933 paa Frbg., D. af Lærer Sophus Ludvig M. (1828—96) og Anna Zufriede Schmidt (1840—77).

En alsidig Uddannelse med Veterinæreksamen 1884, Vikarpraksis

1884—85, Reservedyrlægestilling i Hæren 1886—90, Artium 1888, Lægeeksamen 1895 og en afsluttende længere Udenlandsrejse til Europas førende Veterinærhøjskoler kvalificerede M. til Lektoratet i Veterinær-Lægevidenskab. 1896 blev han ansat som Forstander for Veterinær- og Landbohøjskolens kirurgiske Klinik. Som ung Mand fik han derved Lejlighed til at tage en Gerning op, som han gennem henvend 40 Aar fik Lejlighed til at udvikle til en høj Standard, der yderligere fæstnede det europæiske Ry, dansk Veterinærkirurgi havde gennem Navne som P. C. Abildgaard, E. Viborg, V. Stockfleth, B. Bang og G. Sand. 1903 udnævntes M. til Professor. M.s lægevidenskabelige Uddannelse under Bloch, Plum og Saxtorph supplerede paa en heldig Maade hans praktiske Veterinæruddannelse, saaledes at han videreførte Veterinærkirurgien paa de af Bang og Sand anlagte Baner efter Antiseptikkens Principper, men stadig havde han Landdyrlægens Operationsmuligheder for Øje. Med praktisk Haandelag opererede han hurtigt, elegant og med naturlig Sans for Opnaaelsen af et sikkert og smukt Resultat; han var desuden en fremragende Pædagog. I »Maanedsskrift for Dyrlæger« har han i en lang Række »Meddelelser fra kirurgisk Klinik« offentliggjort sine Erfaringer. Allerede faa Aar efter sin Ansættelse føjede han Slutbindet til Stockfleths »Haandbog i Veterinærkirurgien«, idet han 1900 udgav Supplementbind II, »Lamheder i Lemmernes Nerver og Fodens Sygdomme«. Som sit Livs Hovedværk havde han planlagt en moderne dansk Haandbog i Veterinærkirurgi. Det lykkedes at faa publiceret tre store Bind: I Hovedets, II Halsens og Brystets, III Bugens Sygdomme (1922—29), tilsammen et Monumentalværk, der har vundet almen Anerkendelse. M. havde Sæde i Det veterinære Sundhedsraad 1921—33 og i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad. Som Bestyrelsesmedlem i Dansk Mælkekompagni fik han Indflydelse paa Udviklingen af Kbh.s Mælkeforsyning. Han stod i nær Kontakt med Landets Dyrlæger og var Formand for Den danske Dyrlægeforening 1908—12 og 1915—17, var Æresmedlem af denne og de øvrige nordiske Dyrlægeforeninger samt af The Royal Veterinary College og The American Veterinary Medical Association. Direktør for Veterinær- og Landbohøjskolen fra 1928 til sin Død. — R. 1912. DM. 1923. K.² 1932. — Bronzebuste paa Veterinær- og Landbohøjskolen og Relief i Familieeje, begge udført af Windfeld-Schmidt.

St. Friis i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 273—76. Maanedsskrift for Dyrlæger, XLV, 1933—34, S. 305—08. A. Møller Sørensen i Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening, XVI, 1933, S. 373—78; XIX, 1936, S. 237—45.

Hj. Friis.

Mørkeberg, Peter August, 1861—1927, Dyrslæge, Statskonsulent. F. 21. April 1861 paa Christiansminde ved Præstø, d. 15. Sept. 1927 i Store Hedinge, begr. i Kbh. (Vestre). Broder til A. W. M. (s. d.). Gift 4. Aug. 1889 i Herlufsholm med Gunilla Henriette Adolphine Malmquist, f. 31. Marts 1859 i Skelskør, d. 26. Marts 1934 i Kbh., D. af Skræddermester Thomas M. (1830—72) og Thora Johanne Nielsine Caroline Schiøtt (1838—ca. 98).

M. begyndte Veterinærstudiet 1877 og tog Dyrslægeeksamen 1881. Et Par Aar praktiserede han i Køge og var derefter 1883—86 Assistent hos Professor B. Bang ved Veterinær- og Landbohøjskolens ambulatoriske Klinik. Ved en Konkurrence 1886 udpegedes han sammen med Axel Appel til at videreføre den Virksomhed, som P. Jessen havde varetaget som Landhusholdningsselskabets Konsulent i Husdyrbrug, og efter nogle Aars yderligere Uddannelse ved Rejser i Ind- og Udland, særlig i England, blev han 1889 ansat som Statskonsulent med den Opgave at virke for Udviklingen af det røde danske Malkekvgæg og Svineavl. Paa begge Omraader udrettede han et Arbejde, der blev højt vurderet, og som i væsentlig Grad kom til at præge Avlens Udvikling. 1891 begyndte han paa Ourupgaard Tilrettelægning af Familiestambogsføring for Malkekvgæg i en efter engelsk Mønster forbedret Form, som blev grundlæggende for den private Stambogsføring, og inden for den offentlige Stambogsføring var han med til at gennemføre Forandringen fra den provinsielle Form til landsomfattende Stambøger for de enkelte Racer. Selv udarbejdede han med overordentlig Flid og Kyndighed 31 Bind af »Stambog over Tyre af rød dansk Malke-race«, 1896—1927, og fra 1923 ledede han desuden den faa Aar tidligere paabegyndte Registerstambogsføring over det røde Kvgæg, særlig til Støtte for Afsætningen af Avlskvæg. I Dyrskuevirksomheden indtog han en fremtrædende Plads ved sin Indflydelse paa Organiseringen og Udformningen af Bedømmelsesreglerne, ved sit utrættelige Arbejde med Bedømmelsen af Dyrene og ved sin Vejledning, der ligesom hans øvrige store Foredragsvirksomhed var præget af megen Grundighed og Saglighed. Inden for Svineavl fik M.s Arbejde en endnu mere grundlæggende Betydning, idet det blev ham, der fremfor nogen tilrettelagde Retningslinierne for Avlsarbejdet ved sin Plan til Dannelsen af en dansk Landrace gennem Oprettelsen af Avlscentre, samtidig med at Slattesvinene indtil videre fremskaffedes ved Krydsning med Orner af Yorkshirerace. Efter nogle Aars Forarbejde fremlagde M. 1896 sin Plan ved et Foredrag i Landhusholdningsselskabet, og i hans senere Virksomhed var det navnlig gennem Overledelsen af Avlscentrene,

at han øvede den afgørende Indflydelse paa, at Ideerne i det væsentlige blev virkeliggjort. Han grundlagde Stambogsføringen over Svin og udgav 1906—07 fjorten Bind af Svinestambogen. I sin Virksomhed som Konsulent kom M. ogsaa uden for de nævnte Hovedopgaver til at øve Indflydelse paa Husdyrbrugets Udvikling. Han var ikke Agitatoren, men ved sin indtrængende Grundighed og redebonne Hjælpsomhed vandt han tidligt Landmændenes Tillid, og hans Kyndighed skabte ham en sikker Førerstilling. I sine yngre Aar skrev han foruden Konkurrenceafhandlingen, som han udgav sammen med Axel Appel i »Meddelelser om Kvægbrugets Udvikling i Danmark« (1889), »Tuberkulosen hos Husdyrene« (1894) og »Om Svineavlens Ledelse« (1901). Hans senere Forfatterskab ud over Stambøgerne omfatter fortrinsvis Artikler i de landøkonomiske Tidsskrifter. — R. 1899. DM. 1923.

Lars Frederiksen i Ugeskrift for Landmænd, LXXII, 1927, S. 593 ff. N. Bredkjer i Tidsskrift for Landøkonomi, 1927, S. 487—93. Fyns Stifts Landbrugstidende, XXI, 1927, S. 517 f. Maanedsskrift for Dyrslæger, XXXIX, 1927—28, S. 321 ff. Vort Landbrug, XLVI, 1927, S. 520 f.

Aksel Milthers.

v. Mørner, Bernhard Joachim, d. 1741, Officer. D. 22. Dec. 1741 i Rendsborg. Forældre: Formentlig Bernhard (Berend) Joachim v. M., der som brandenburgsk Oberst faldt 1675 ved Fehrbellin, gift 1° med Anna Catharina v. Schaplow, d. 1652, 2° med Anna Sophia v. d. Markwitz, 3° med Catharina Elisabeth v. Sacken. Gift 1° med N. N. 2° 2. Jan. 1718 i Rendsborg med Christine Elisabeth v. Tritzschler, D. af Generalløjtnant Hans Ernst v. T. (1647—1718, gift 1° 1684 med Margrethe Huitfeldt, 1669—83) og Anna Cathrine Toller (1666—1720, gift 2° med Oberst Johann Henrik Garmann, 1665—1748).

B. J. v. M. blev 1701 kar. Oberstløjtnant i det danske Hjelpekorps i Flandern, 1706 virkelig Oberstløjtnant, 1708 kar. Oberst, n. A. Oberstløjtnant ved og Kommandør for Livgarden til Hest, som han med største Udmærkelse førte ved Helsingborg 1710, hvor han blev saaret; s. A. blev han Brigader. Som Generalmajor fra 1712 udmærkede han sig atter ved Gadebusch, blev saaret og fanget. 1718 blev han beordret til Norge og fik Overkommandoen i et Afsnit, skønt han mente, at han ikke var fuldt egnet dertil. Ligesom Flertallet af de norske Generaler tilraadede han at se Tiden an, ikke vove, ikke risikere noget, og da han over for Kongen fremhævede, at der holdtes for meget Rytter i Norge, blev han ved Slutningen af 1718 kaldt tilbage fra den norske Hær. Han havde været Overgeneralen, Lützwow, en loyal Støtte under de meget

vanskelige Kommandoforhold. Efter Rytterchefens, v. Dewitz' Død blev B. J. v. M. Generalinspektør for Rytteriet og blev 1734, da han fik Kommandoen over det til kejserlig Tjeneste afgivne Korps, General af Kavaleriet. Hverken for Korpsen eller for ham blev der Lejlighed til betydelige Bedrifter, men baade han — egentlig nærmest hans Hustru — og nogle af hans Underførere udsugede Befolkningen i de Egne, hvor de kom frem, saa at Kongen maatte kalde ham hjem. 1738 tog han sin Afsked. Han besad betydelige Godser i Tyskland og var en flersidig dannet Mand med Interesser ved Siden af det militære, men han havde allerede som Generalinspektør paadraget sig Kongens Mishag ved paa uretmæssig Vis at skaffe sig ekstra Indtægter fra Officerskorpset. — Hv. R. 1719.

J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, II, 1841. Bidrag til den store nord. Krigs Hist., udg. af Generalstaben, I—X, 1899—1934 (Hovedregister i X). Museum, 1895, II.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Mørup, Jørgen Erik Frederik, 1838—1913, Landinspektør, Kontorchef. F. 6. Sept. 1838 paa Hjermitzlevgaard, Tolstrup Sogn, d. 17. Marts 1913 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Godsforvalter, Forpagter Christian M. (1802—73) og Frederikke Sophie Helene Martine Hartmann (1809—77). Gift 2. Dec. 1864 paa Frbg. med Emma Marie Caroline Rüdinger, f. 5. Febr. 1841 paa Vodroffsgaard, d. 17. Maj 1925 i Kbh., D. af Musiker Fritz R. (1802—64) og Barbara Nicoline Harss (1811—93).

Efter at have gaaet i Aalborg Latinskole tog M. 1855 Præliminærskolen og begyndte s. A. Landinspektørstudiet, der fuldendtes 1859. Han fik Bestalling som Landinspektør 1860 og tog Tillægs-eksamen i Ingeniørfag 1861. 1859 ansattes han som Assistent i Landmaaling ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole hos Lektor Freuchen (s. d.), hvor han foruden i Landmaaling selvstændigt underviste i Udskiftnings- og Udstykningslære samt Jordbonitering. Da Freuchen, der foruden at være Lektor ved Landbohøjskolen tillige var Docent ved Polyteknisk Lærestanstalt, frsagde sig dette Docentur, udnævntes M. 1882 til Docent og beklædte denne Stilling til 1901. M. var en meget samvittighedsfuld og afholdt Lærer. Efter sin Afgang og indtil sin Død var han Censor i Landmaaling ved Lærestalten. — Til Trods for det store Undervisningsarbejde, der var lagt paa M.s Skuldre, var hans Hovedvirksomhed dog knyttet til Matrikulsvæsenet. 1864 ansattes han som Assistent i Matrikulkontoret, blev Overrevisor 1867, Fuldmægtig 1890 og var Kontorchef 1896—1907. I denne Aarrække udførte han et nidkært og dygtigt Arbejde, og det lykkedes ham

efterhaanden at vække Forstaaelse for Matrikulens Betydning i mange af det praktiske Livs Forhold. Paa Matrikulsvæsenets Omraade var han en betydelig Kapacitet og har udgivet en meget benyttet »Samling af collegiale og ministerielle Cirkulairer og Skrivelser m. m.« (2 Bd. 1880 og 1893) samt en Række mindre Pjecer og Artikler i Fagtidsskrifter. 1907 tog han sin Afsked. 1888 udnævnte Den danske Landinspektørforening ham til Æresmedlem. — R. 1894. DM. 1904.

Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvæsen, IV, 1905—07, S. 381 ff.; V, 1908—10, S. 310 ff.; VI, 1911—13, S. 321. Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 341 ff. Landinspektørforeningen gennem 50 Aar, 1925.

A. Schneider (H. V. Nyholm).

v. Møsting, Christian Georg, 1668—1720, Officer. Døbt 30. Marts 1668 i Trygstad i Smaalenene, d. 31. Juli 1720 paa Vrejlev Kloster, begr. i Vrejlev K. Forældre: Kaptajn Nicolaus Abraham v. M. til Høfdestad m. m. (1622—83, gift 2° 1678 med Kirstine (Kirsten) Lunov) og Juli(a)ne Cathrine Lange (1646—76). Gift 1700 med Catharine Marie Juell, døbt 1. Maj 1669 i Vrejlev K., d. Dec. 1712 paa Rønnowsholm, D. af Major, senere Oberst Peder J. til Vrejlev Kloster (ca. 1633(35)—76) og Helvig Krabbe (1647—97).

v. M. blev 1688 Premierløjtnant i Fodfolket, men har antagelig forud været i udenlandsk Krigstjeneste, var fra 1691 i Korpset i kejserlig Tjeneste i Ungarn, blev Kaptajn 1693, 1698 Major i Korpset i polsk Tjeneste, var dernæst en kort Tid ved et norsk Regiment, blev 1700 Oberstløjtnant og deltog med Hæder ved Korpset i kejserlig Tjeneste i Italien og var bl. a. Korpsets Tillidsmand hos Myndighederne i Wien. 1703 blev han Oberst og Regimentschef, men hjemkaldtes n. A. for at overtage Aarhus Stifts nationale Infanteriregiment, som han beholdt til sin Død. 1710 blev han Brigadér og anvendtes ved Sydgrænsen, n. A. Generalmajor og deltog i Felttoget i Stift Bremen, blev 1712 saaret og fanget ved Gadebusch, deltog 1713 i Belejringen af Tønning og Forhandlingerne om Stenbocks Kapitulation, samtidig med at han var Kommandant i Glückstadt. 1718 beordredes han til at deltage i Felttoget i Norge med fem nationale Batailloner, og n. A. fulgte han i Kongens Hovedkvarter som særlig Tillidsmand under det kortvarige Felttog fra Norge. — Han blev efterhaanden Ejer af tre store Hovedgaarde i Vrejlev Sogn og Omegn, og ved Krongodsets Bortsalg 1716 afrundede han yderligere sine Besiddelser ved betydelige Køb, bl. a. samtlige »Strandhuse« i Løkken.

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 42. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, IX, 1922, S. 419 f. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, Hovedregister i X, 1934. Personalthist. Tidsskr., I, 1880, S. 77; III, 1882, S. 200. Museum, 1895, II. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie 1701—1709, 1895, S. 86 f., 194.

Rockstroh (H. W. Harbou).

v. Møsting, Johan Sigismund, 1759—1843, Gehejmestatsminister. F. 2. Nov. 1759 paa Nygaard, Damsholte Sogn, d. 16. Sept. 1843 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Gehejmeraad Frederik Christian v. M. (1717—73) og Elisabeth Cathrine Schack (1713—82). Gift 22. Juli 1785, antagelig i Kbh. (Nic.) med Cecilie Christina v. Krogh, f. 12. Okt. 1767 i Trondhjem, d. 30. April 1850 i Kbh. (Frbg.), D. af Oberst, senere General G. F. v. K. (s. d.) og 2. Hustru.

Ved Familieforbindelser og indflydelsesrige Bekendtskaber var Vejen tidligt banet for v. M. til en betydningsfuld Stilling enten ved Hoffet eller inden for Administrationen. 1781 blev han juridisk Kandidat, n. A. Auskultant i Rentekammeret og 1789 Amtmand over Haderslev østre Amt med Bolig i Haderslev. Om hans Virksomhed her ved man ikke meget, men af hans talrige Breve til Johan Bülow synes at fremgaa, at han i Begyndelsen betragtede denne Udnævnelse som en Forvisning. Senere faldt han til Ro og fik megen Interesse for sit Embede, hvis mange Opgaver han røgtede med stor Nidkærhed, især Vevæsenet. Under de truende udenrigspolitiske Forhold i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede samledes en betydelig Del af den danske Hær i Hertugdømmerne, og v. M. maatte fremskaffe de nødvendige Forsyninger. Han kom herved i personlig Kontakt med Kronprinsen, og 1804 gjorde han Springet fra det afsides liggende Haderslev til Posten som Præsident i Tyske Kancelli, hvilken Stilling han beklædte til Jan. 1813. Som Præsident inddroges han 1806 i Forhandlingerne om Hertugdømmet Holstens fremtidige statsretlige Stilling, og da han ligesom Kronprinsen ønskede en fuldstændig Indlemmelse, vandt han for Livet dennes fulde Bevaagenhed. Med Begivenhederne 1806 som Udgangspunkt var det utvivlsomt v. M.s Politik at skabe ensartet Lovgivning overalt i Monarkiet, fra Skagens Rev til Elben. En nedsat Kommission med v. M. til Formand var ivrigt optaget af Udarbejdelsen af en moderniseret Udgave af Christian V.s danske Lov til Brug for Hertugdømmerne, men Krigen standsede det videre Arbejde. Ikke meget bedre gik det med Bestræbelserne for at udvide det danske Sprog som Embedssprog. Embedsmændenes Sabotage af de udstedte Reskripter var her tilstrækkelig til at lamme disse Forsøg.

Paa forskellige andre Omraader lykkedes det v. M. som Kancellipræsident at gennemføre vigtige Reforme. Saaledes adskiltes paa de adelige Godser i Holsten Justitsvæsenet fra den almindelige Forvaltning, og det blev for Fremtiden Kongen, der udnævnte Justitiarerne. v. M. interesserede sig endvidere stærkt for Byernes Administration, navnlig for et forbedret Politivæsen. Ved Selvsyn satte han sig ind i de lokale Forhold, og han virkede for Indsættelse af særlige Politimestre og for Forøgelse af Amtmændenes Indflydelse paa Stædernes Styrelse. Ligesom i sin Amtmandstid beskæftigede han sig fortsat med Vejenes Udvikling, en Opgave, der havde stor Betydning under den stadig herskende Krigstilstand. 1808 modtog v. M. Udnævnelse til 1. Medlem af Feltkommissariatet, og 1809—10 fungerede han under Kaas' Fraværelse i Norge som Præsident for Danske Kancelli.

Ved Udnævnelsen til Overdirektør ved Rigsbanken Jan. 1813 begyndte et nyt og betydningsfuldt Afsnit i v. M.s lange Embedskarriere, idet det faktisk blev lagt paa hans Skuldre at drage Staten op af det finansielle Kaos, som ulykkelige ydre Forhold og tidligere Tidens Misgreb havde styrtet Landet ud i. Allerede ved Aarets Slutning ombyttede han Overdirektørstillingen med Posten som Finansminister og Stillingen som Chef for Rentekammeret, og i April 1814 indtraadte han som Medlem af det nyoprettede Gehejmestatsraad. En uhyre Magt var herved samlet hos v. M., og Aarene frem til 1819 bør med Rette karakteriseres som den møstingske Magtperiode. Et kraftigt Initiativ, en levende Skaberlyst og en stejl Selvstændighed var karakteristisk for hans Virksomhed i disse Aar. Han var i Ordets egentligste Forstand Minister og lod ved adskillige Lejligheder haant om den sædvanlige kollegiale Forretningsførelse. Ogsaa i Gehejmestatsraadet tog han mangan haard Dyst, men den urokkelige Tillid, Kongen stedse bevarede til ham og hans finansielle Indsigt, bar ham frelst gennem enhver Brænding. Som sædvanlig var det først og fremmest rent administrative Reforme, der optog ham, og 1816 gennemførtes paa hans Forslag en Nyordning af Statens Finansvæsen. Denne Ordning samlede ikke Statens Indtægts- og Udgiftsvæsen paa eet Sted, saaledes som J. Collin ønskede det, men den medførte en betydelig Forenkling og større Enhed derved, at de samme Embedsmænd fik Sæde i de forskellige Institutioner. Herefter kastede v. M. sig med friske Kræfter over Nyordningen af Bankvæsenet. Som Rettesnor for Arbejdet havde man Bestemmelserne i det aabne Brev af 30. Juli 1813, og det maa siges til v. M.s Ære, at i hans Ministertid tillodes ingen Omgaaelse af Bankens Seddelmonopol. Under For-

handlingerne forud for Nationalbankens Oprettelse 1818 gjorde forskellige Opfattelser sig gældende, men v. M. førte sin Mening til Sejr trods megen Modstand i Gehejmestatsraadet og Uvillie fra Finansdeputationens Side. Det var navnlig Spørgsmaalet om det fremtidige Betalingsmiddel, der vakte den bitreste Strid. En indflydelsesrig Fløj kæmpede for Sølv som det eneste Betalingsmiddel, men v. M. hævdede, at dette foreløbig vilde overstige Statens Kræfter. Man maatte ved Siden af Sølvets have Sedler med Sølvværdi, og Kursen paa disse skulde sættes fire Gange om Aaret. v. M. haabede at kunne holde en nogenlunde fast Kurs trods den store cirkulerende Seddelmasse, men Haabet slog fejl. 1819 maatte han gaa til en ekstraordinær Seddelinddragelse ved Hjælp af Obligationer, et Forslag, som hans Modstandere under Nationalbanksagen ivrigt havde støttet, og hvis Rigtighed nu blev fastslaaet. Kursen bedredes herefter langsomt, og det blev ham forundt før sin Død at se Rigsbankdaleren naa ind i Stabilitetens sikre Havn. Samtidig med Nationalbankens Nyordning lykkedes det v. M. at gennemføre en haardt tiltrængt Skattereform, idet man samlede de forskellige gamle Hartkornsskatter i en enkelt saakaldt Landsskat. Denne Simplificering muliggjorde for Fremtiden en sikrere Budgetlægning.

Under Gennemførelsen af disse store administrative og økonomiske Reformlove havde v. M. optraadt i høj Grad selvraadigt og affejende over for sine nærmeste Medarbejdere, og kun modvilligt lod han dem udtale sig om de Forslag, han havde udarbejdet, inden han personlig forelagde dem for Kongen. Dette kunde han gøre, fordi Kongen stedse nærrede den mest absolutte Tillid til Gavnligheden af hans Raad, og fordi han lidt efter lidt havde skabt sig en Position, der var ganske enestaaende inden for den paa Kollegieprincippet opbyggede Centraladministration. Det lykkedes ham endvidere med Aarene at unddrage Kollegiet en lang Række Sager, som han afgjorde alene efter Forhandling med Kongen, nemlig »Naadessagerne«, og han var faktisk mere Finansminister end Kollegiechef. Selv uden for sine egne Departementer formaaede han at udøve en ikke ringe Indflydelse. Han udnævntes 1816 til Formand for den holstenske Forfatningskommission og deltog med stor Iver i dens Forhandlinger. Med Smidighed og Styrke forsvarede han den bureaukratiske danske Enevældes Sag over for det holstenske Ridderskab, og han var en fanatisk Modstander af, at der indrømmedes dette en selvstændig Stilling inden for den fremtidige Stænderforfatning. Uden større Sorg saa han hele det store Arbejde løbe ud i Sandet.

Perioden 1819—31 blev ikke slet saa betydningsfuld som den foregaaende. v. M. bevarede ganske vist sit faste Greb om Finansministerens særlige Forretninger, men det var tydeligt, at Alder og Sygdom havde svækket ham, og han var nu mere afhængig af sine Omgivelser. Problemerne var dog stadig talrige. 20'ernes langvarige Landbrugskrise stillede Krav til Regeringen om en omfattende Kriselovgivning, og denne gennemførtes i Form af betydelige Skattnedsættelser og Tilladelse til at betale Skatterne med Kornleverancer. v. M. var Sjælen i hele denne Lovgivning, der stillede betydelige Krav til Administrationens Duelighed. De svigtende Skatteindtægter bragte dernæst Statsregnskabet i Fare, og for at mindske Underskuddet gik v. M. ind for en kraftig Sparepolitik. Midlet var det saakaldte Normalbudget, hvorefter alle Statens Udgifter maatte afpasses. Kun inden for sine egne Departementer lykkedes det v. M. at gennemføre større Besparelser, og det fortsatte Underskud maatte dækkes med Statslaan, en Politik, v. M. tidligere paa det bestemteste havde afvist. Man begyndte med Bankolaanet af 1819 og fortsatte i Tyverne med store Laan i engelske Bankhuse. Selv om v. M. ikke direkte førte Forhandlingerne, fulgte han dem paa nærmeste Hold og greb stadig ind. 1828 tog han Initiativet til Ophævelsen af Kvæg- og Hestetolden ved Kongeaargrænsen. Han øvede herved et værdifuldt Bidrag til Opfyldelsen af sin politiske Kongstanke, Oprettelsen af en ogsaa i økonomisk Henseende stærk Enhedsstat.

Samtidig bevarede v. M. Stillingen som Kongens første politiske Raadgiver. Under den politiske Uro i Efteraaret 1830 holdt han sammen med Otto Moltke Kongen tilbage fra overilede Handlinger, og han udnyttede sine Forbindelser inden for Ridderskabet i samme Retning. Paa Forfatningspolitikens Tilrettelæggelse havde han stor Indflydelse. Naar Holsten i Henhold til Forbundsforfatningen fik en Stænderforfatning, maatte Monarkiets øvrige Dele følge Trop, for at Ligevægten ikke skulde forrykkes, og han anbefalede en Forfatning efter preussisk Mønster, der vilde kunne bestaa ved Siden af Kongeloven. Ved Stænderreskripterne af Jan. 1831 fulgte Kongen sin gamle Vens Raad. Ernst Schimmelmans Død kort efter gav Anledning til en almindelig Omplacering af de højeste Embeder, og v. M. afskedigedes Marts 1831 fra sin Stilling som Finansminister og Leder af Rentekammeret og Statsgældsdirektionen, medens han bevarede Direktørposten i Enkekassen og i Fonden ad usus publicos.

Hans politiske Indflydelse var dog fortsat meget stor, saa længe Frederik VI. levede, og med Iver fulgte han med i Forhandlingerne

om Stænderforfatningen. Hans politiske Forum var Gehejmestatsraadet, og her førte han sin Mening om Gaardfæsteres Valgret til Sej. Ligesom tidligere tog han kraftigt Standpunkt mod Ridderkabets politiske Ønsker om særlig Repræsentation. Han støttede Forslaget om at give Jøderne Valgret i Kongeriget, men modarbejdede A. S. Ørsteds Bestræbelser for at skaffe Beneficiarerne Valgbarhed. Da Trykkefrihedssagen blev aktuel omkring Midten af 30'erne, advarede han dristigt Kongen mod at gaa uden om Stænderne i dette vigtige Spørgsmaal. Ved Kongens Død 1839 gled v. M. mere i Baggrunden, og 1842 nedlagde han samtlige sine Embeder, ogsaa Stillingen som Statsminister. Han havde da i 60 Aar været i Statens Tjeneste. — Foruden de allerede nævnte Embeder beklædte v. M. Posten som Direktør for Stutterivæsenet og Veterinærskolen 1813—31, og 1814—31 var han tillige Medlem af den afrikanske Konsulatsdirektion. 1828 udnævntes han til Ordenskansler, og 1838—43 var han Chef for Det kgl. Bibliotek og nyordnede dets økonomiske Forfatning. Han modtog gerne Videnskabsmænd i sit Palæ i Smallegade og var Æresmedlem af Videnskabernes Selskab og Præsident i Det kgl. nordiske Oldskriftselskab. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Kammerherre 1789. Overkammerherre 1840. — Hv. R. 1803. R. E. 1815. — Maleri af F. C. Gröger (Kopi i Nationalbanken), litograferet af N. Simonsen 1827 og af C. Henckel. Maleri paa Fr.borg. Maleri af C. A. Jensen 1843 brændte paa Fr.borg 1859. Portrætteret paa J. V. Gertners Maleri af Christian VIII.s Kroning (Rosenborg) og paa E. Lehmanns Litografi af samme efter Westphals Skitse. Litografi af Em. Bærentzen 1837.

M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. E. Holm: Danmark-Norges indre Historie, VI, 2, 1909; VII, 1—2, 1912. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie, I—II, 1931—34. Sønderjyllands Historie, red. af Vilh. la Cour, K. Fabricius, H. Hjelholt og Hans Lund, IV, 1936—37, S. 41—53. J. Møller: Mnemosyne, II, 1836, S. 359—65. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I, 1895, IV—IX, 1900—22 (se Registeret i X). J. G. Rist: Lebeserinnerungen, III, 1888. Axel Rubow: Nationalbankens Historie 1818—78, 1918, S. 44—120. Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1905—06, S. 1—107. Dsk. Mag., 5. Rk., VI, 1909, S. 1—84; 7. Rk., II, 1936, S. 102—08.

Harald Jørgensen.

Naamensen, Lütke, ca. 1498—1574, Franciskanermunk, Skolestifter. F. ca. 1498 i Padeleck ved Husum, d. 31. Dec. 1574 i Flensborg, begr. sst. (Graabrødre Kgd.). Forældre: Købmand Naamen Jansen (d. 1549) og Phalech N. N. (d. 1549).

L. N.s Forældre, et Par velhavende Købmandsfolk, var meget fromme Mennesker, der bestemte Sønnen for den gejstlige Stand. Da de havde taget Ophold i Flensborg, blev Faderen det der-værende Graabrødreklosters verdslige Tillidsmand, hvorfor det var naturligt, at L. N. besluttede sig til at indtræde i Franciskanerordenen. Efter at have studeret i Paris vendte han hjem ca. 1528, men da Klosteret i Flensborg vistnok allerede da var ophævet, søgte han i den følgende Tid Tilhold i Ordenens Klostre i Tønder, Ribe, Nysted og Schwerin. Sidstnævnte Sted havde han en betroet Stilling som Ordenens Kommissær for Danmark, men da han aabenbart længtes hjem, fik han 1544 Kongens Tilladelse til at vende tilbage til Flensborg, hvis han vilde love at aflægge sin Ordensdragt og forholde sig rolig. Dette gik han ind paa, og efter en Rejse til Rhinegnene kom han 1545 til Flensborg, hvor han til sin Død levede et stille Liv, optaget af lærde Studier og katolske Fromhedsøvelser. Da hans Forældre døde, arvede han en betydelig Formue. For Størstedelen af denne stiftede han 1566 en latinsk Skole i Flensborg paa det tidligere Graabrødreklosters Grund. Ved at fundere denne ønskede han dels at stifte et »Gymnasium trilingve« for at fremme filosofiske og filologiske Studier, dels ogsaa at fastholde de unges teologiske Uddannelse i traditionel katolsk Form. Det sidste Formaal kunde der efter Tidsforholdenes Udvikling ikke være Udsigt til at faa virkeliggjort, og L. N. følte senere Bitterhed over, at han halvt mod sin Villie var kommet til at spille Rollen som Stifter af en protestantisk Latinskole. — I Flensborg, hvor L. N.s høje, knoklede Skikkelse og gravitetiske Væsen var kendt af alle og enhver, var man tilbøjelig til at trække paa Smilebaandet ad denne Fortidslevning, der til det sidste med sejt

Troskab holdt fast ved sin Ungdoms katolske Tro og bevægede sig i en svunden Tids Tankeverden. Han haabede stadig paa en katolsk Reaktion, og i private Optegnelser udgød han sine bitre Følelser mod Luther og hans Tilhængere. Disse Optegnelser indeholder ogsaa mange Udbrud i bunden Stil, ofte baaret af en fin, vemodsfyldt Stemning. De har tillige Betydning til Belysning af det nedertyske Sprogs Udvikling. L. N. var en Mand af grundig Lærdom og besad en stor, skønsomt udvalgt Bogsamling. At dømme efter Indholdet af denne synes han at have været en bibelinteresseret Humanist i Lighed med Erasmus af Rotterdam. Som han i Livet vedblivende havde haft til Huse i det gamle Graabrødrekloster, saaledes fandt han efter Døden sit sidste Hvilested Side om Side med en tidligere Ordensbroder.

O. H. Møller: Erneueres Andenken der milden Stiftung Ludolphi Naamani, 1774. Samme: Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche . . . . Ludolphum Naamani und dessen Eltern . . . . betreffen, 1775. O. M. Brasch: Flensborg Latin- og Realskoles Historie, 1861, S. 3—20. Karl Flebbe: L. N., der Gründer des Flensburger Gymnasiums, 1885. A. Wolff i Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte, XXIII, 1893, S. 209—24. Johs. Lindbæk: De danske Franciskanerklostre, 1914, S. 89—93, 117, 120. Johs. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 454 ff. *Bjørn Kornerup.*

Nachtegall, Vivat Victorius Franciscus (**Franz**), 1777—1847, Gymnastikpædagog. F. 3. Okt. 1777 i Kbh. (Garn.), d. 12. Maj 1847 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skræddermester Conrad N. (ca. 1742—96) og Mette Cathrine Castler (1746—1822). Gift 1° 7. Sept. 1803 i Kbh. (Trin.) med Sophie Winkel Horn, f. 15. Marts 1787 i Kbh. (Nic.), d. 14. Jan. 1832 sst. (Trin.), D. af Justitssekretær, senere Højesteretsadvokat, Justitsraad Frederik H., fra 1812 Winkel Horn (1756—1837) og Mariane Winkel (1754—1817). 2° 24. April 1840 i Kbh. (Trin.) med Petrea Susanne Resch, f. 7. Marts 1810 paa Petersgaard, d. 5. Juni 1881 i Kbh. (Holmens), D. af Godsejer Jacob Bentzen R. til Petersgaard og Nordfeld, senere Kongsdal (1767—1848) og Anne Laurentze Neergaard (1787—1843).

N. tilhørte en Slægt af indvandrede Soldater og Smaa-handværkere. Hans Fader kom hertil fra Tyskland, hvorfra ogsaa Moderen stammede. Barndomshjemmet var præget af smaa Kaar og smaa borgerlig Jævnhed. Forældrene boede i det nuværende Store Kongensgade; denne Bydel var dengang et kun delvis bebygget Ny-Kbh., et Sømands- og Soldaterkvarter med store aabne Pladser, hvor der var rigelig Plads til at tumle sig, og N. har selv aflagt Vidnesbyrd om, at han i Drengæarene fik den Interesse for

Legemsøvelser udviklet, som blev afgørende for hans senere Løbebane. Det var Forældrenes Ønske, at han ved Studeringer skulde naa frem til en social Stilling, der laa over deres egen, og han blev (1794) den første Student fra det nyoprettede Schouboeske Institut, hvis Indehaver C. F. Schouboe efter hans Faders Død 1796 blev hans Formynder. Han begyndte at studere Teologi, men maatte samtidig skaffe sig Indtægter ved Undervisning paa Schouboes Institut, der paa det Tidspunkt laa i Gothersgade, lige over for Kongens Have. I denne offentlige Park begyndte N. paa eget Initiativ og uden Betaling at undervise sine Elever i Legemsøvelser; Filantropisten Gutsmuths' 1793 udkomne »Gymnastik für die Jugend« tjente ham som Vejledning, og hans Erfaringer fra Drengesaarene hjalp ham over de praktiske Vanskeligheder. Under denne Undervisning i Kongens Have blev han en Dag, vistnok i Slutningen af 1797, overrasket af Kronprins Frederik, og dette Møde blev afgørende for ham. Kronprinsen blev begejstret for det, han uanmeldt var blevet Vidne til, og han besluttede straks at gøre Brug af denne unge Mand, der havde et saa fortræffeligt Greb paa at realisere en Tanke, som Datiden var stærkt optaget af, men som den stod ganske ubehjælpsom overfor. Gennem godt 40 Aar bevarede Frederik VI. en usvækket Interesse for N.s Arbejde og støttede det paa enhver Maade, og den Opmuntring, N. modtog ved sit første Møde med den daværende Kronprins, bevirkede, at han 1798 afbrød sine Studier og gav sig til at være Lærer i Gymnastik. Han blev den selvskrævnede Leder af et s. A. oprettet Gymnastisk Selskab, fik n. A. faste Timer ved Hovedstadens fornemste Skole, Hofpræst Christianis Filantropin paa Vesterbro, og senere ved flere andre Skoler, og 1799 oprettede han selv et gymnastisk Institut, det første af sin Art i Europa. Fra 1800 overtog han efterhaanden Undervisningen i Gymnastik ved forskellige af Hærens og Flaadens Skoler, og 1804 fik han overdraget den Opgave at uddanne militære Gymnastiklærere paa sit private Institut. Til Brug ved denne Undervisning skrev han 1805 en Lærebog i Gymnastik, der senere blev efterfulgt af tre mere udførlige Reglementer, det sidste 1837. Undervisningen fik dermed fast Fod inden for Hær og Flaade, og som Leder af denne Undervisning fik N. en ret enestaaende Karriere. Af det oprindelig private Kursus for militære Gymnastiklærere udviklede sig det kgl. militære gymnastiske Institut, hvis Forstander han blev; 1821 blev han Direktør for Gymnastikken, i hvilken Egenskab han førte Tilsyn med Gymnastikundervisningen ved alle Hærafdelinger; og skønt han jo oprindelig var kommet ind i hele dette Arbejde som civil Mand,

fik han tillagt militær Rang og steg i Aarenes Løb til General-krigskommissær. — Samtidig fortsatte han sine Bestræbelser for at faa Gymnastikken gjort til et Fag i Skolen. 1804 var han blevet udnævnt til Professor i Gymnastik, og det blev et Par Aar efter overdraget ham at uddanne Gymnastiklærere til Seminarier og Skoler. Det skyldtes ham, at Skoleloven af 1814 indeholder et, om end vagt, Paabud om Indførelse af Gymnastik i Folkeskolen. 1828 skærpedes dette Paabud ved en kgl. Anordning, og samtidig autoriseredes en af N. udarbejdet Lærebog i Gymnastik for Skoler. Gennem Kancelliet udvirkede han en Række Paabud angaaende Gymnastikundervisningen ogsaa for de lærde Skolers Vedkommende, og ved Slutningen af Frederik VI.s Regering begyndte han at arbejde for Indførelsen af Gymnastik for Pigebørn. Men ved Kongens Død ophørte hans Indflydelse; han vedblev at være Gymnastikdirektør til sin Død, men det Arbejde, han havde ledet, gik over paa andre Hænder eller hørte op.

N. var en første Rangs Organisator og en fremragende Lærer. Hans Evne til at sætte et praktisk pædagogisk Arbejde i Gang tegner sig især frisk og tiltalende paa Baggrund af den Stagnation, som skolemæssigt kendetegner Tiden nærmest efter 1814, og der foreligger talrige Vidnesbyrd om, at han hos sine Elever forstod at fremkalde den samme Iver og Interesse for Gymnastikken, som han selv var besjælet af. Under hans Ledelse naaede Faget her til Lands en Anseelse og Udbredelse som i intet andet Land paa den Tid. Naar denne fortrinlige Begyndelse i det hele ikke direkte førte til Resultater af blivende Art, skyldtes det, at N. ikke var nogen original Begavelse, og at han ganske manglede litterære Evner: han har udarbejdet mangfoldige Vejledninger og Redegørelser, men næppe skrevet een Linie, som nu til Dags kan læses med nævneværdigt Udbytte, fraset det rent historiske. Noget egentligt Bidrag til Gymnastikkens Udvikling har han saaledes ikke evnet at give; men man maa anerkende hans energiske og dygtige Arbejde for Gymnastikkens Indførelse og Udbredelse som et fremragende praktisk Pionerarbejde, der indirekte har haft sin store Betydning ved paa et tidligt Tidspunkt at borttrydde Fordomme og overvinde vanemæssig Modstand. Det fortjener at fremhæves, at hans Øvelsesforraad og hans pædagogiske Principper var præget af en sund Sans og et Maadehold, som Foregangsmænd ikke altid udviser. Det er endelig hans store Fortjeneste at have skaffet Legemsøvelserne en fast Plads i den danske Skole, længe før noget tilsvarende skete i andre Lande. — Tre Malerier i Familieeje.

J. Vahl: Slægtetog over Christjern Nielsens Afkom, XI, 1893, S. 20. Vor Ungdom, 1895, S. 465 ff. H. P. Langkilde: Legemsøvelsernes Historie 1500—1800, 1932. En kjøbenhavnsk Grosserers Ungdomserindringer 1787—1816 (Julius Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XII), 1910 (se Registeret).

H. P. Langkilde.

Nagel, Wilhelm Adolf Ferdinand, 1856—1937, Obstetriker og Gynækolog. F. 10. Jan. 1856 i Højer, d. 22. Febr. 1937 i Dresden, begr. i Højer. Forældre: Apoteker, svensk-norsk Vicekonsul Herman Peter Eduard N. (1816—92) og Johanne Marie Theodora Wulff (1822—72). Gift 14. Sept. 1883 i Slagelse med Inez Theodora Nathalie Kierulff, f. 18. Nov. 1861 i Slagelse, d. 27. Juni 1932 i Gentoft, D. af Købmand og Proprietær Carl Gottfred K. (1818—81) og Inez Frederikke Amalie Nagel (1827—67).

N. blev Student 1873 fra Sorø. Efter et Aar i Kbh. begyndte han at studere Medicin ved tyske Universiteter; i Marburg forsvarede han 1878 sin Inaugural-Dissertation »Die Entwicklung der Extremitäten der Säugetiere«, et lille embryologisk Arbejde; Lægeeksamen tog han i Strasbourg 1879. S. A. nedsatte han sig i Højer, fik dansk jus practicandi 1883, men flyttede 1885 til Berlin for at uddanne sig i Gynækologi og Obstetrik hos nogle af sin Tids bedste Fagmænd som Gusserow og navnlig A. Martin, dels som Assistent ved dennes Privatlinik, dels ved Universitetsklinikken paa det kgl. Charité Hospital. 1889 habiliterede N. sig i Obstetrik og Gynækologi, 1892—93 studerede han i England og Frankrig, 1893 ansattes han som første Assistent ved Charité'ens Fødeklinik og blev samtidig Medlem af den medicinske Eksamenkommission som Eksaminator i Obstetrik og Gynækologi. Som Privatdocent virkede han fra 1892, og 1896 blev han ekstraordinær Professor i Obstetrik og Gynækologi ved Universitetet i Berlin. Han stod i Berlin i første Række blandt sin Samtids mange fremragende Læger og udfoldede stor Virksomhed baade som Fødselshjælper og Operatør samt som Lærer for Læger fra alle Verdensdele; tillige var han en frugtbar videnskabelig Forfatter baade paa det anatomiske og det praktiske Omraade af sit Fag. N.s mindre Arbejder er trykt i det tyske Videnskabernes Akademis Skrifter og i tyske medicinske Tidsskrifter; af hans større skal, foruden Medarbejderskabet ved Bardelebens Haandbog i Anatomi og »Archiv für Gynäkologie«, nævnes hans Afsnit i Veits Haandbog i Kvindesygdomme om »Entwicklung und Entwicklungsfehler der weiblichen Genitalien«. 1902 udgav han grundet paa sine egne Erfaringer en »Operative Geburtshülfe« og 1904 en »Gynäkologie für Aerzte und Studierende«. 1918 søgte N. efter Leopold Meyers Død Professoratet i Obstetrik og Gy-

nækologi ved Kbh.s Universitet, og naar han ikke kom i Betragtning, var det alene paa Grund af Alderen. Familietraditionerne tro bevarerede N. alle Dage sit danske Sind og slap aldrig Forbindelsen med Danmark; han udrettede meget for sine Landsmænd i Berlin og var Medlem af Bestyrelsen for det danske Hospitalsfond i Hamburg fra 1925 og af Repræsentantskabet for den danske Menighed i Berlin fra 1928. N. var kendt og agtet rundt om i Verden og Æresmedlem af amerikanske og engelske Fagselskaber. — R. 1924.

H. R. Hiort-Lorenzen: Lars Muus' samlede Descendens, 1878, S. 7 f. W. Nagel: Barndomserindringer fra Sønderjylland, i Sønderjydske Aarbøger, 1924, S. 137—57. Soransk Tidsskrift, IV, 1901—05, S. 170 f. C. Klitgaard: Kjørulfske Studier, 1914—18, S. 272. Nordisk med. Tidsskr., XIV, 1937, II, S. 1066. Ugeskrift for Læger, XCIX, s. A., S. 250. Archiv für klinische Chirurgie, CXCI, 1938, S. 4.

Otto C. Aagaard.

Nakskov, se Naskov.

Nalbandiàn, Inga Henriette Lucinde, 1879—1929, Forfatterinde. F. 26. Juli 1879 i Vedbæk, d. 22. Marts 1929 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Zoologen Jonas Collin (s. d.) og Hustru. Gift 2. Juni 1904 i Kbh. (Holmens) med Dr. phil., Lektor Paul Mardiros N., f. 14. Maj 1872 i Sivas i Armenien, d. 15. Aug. 1916 i Konstantinopel, Søn af Toros N. og Henisande.

I. N. var 1895 paa Testrup Højskole og rejste senere til Schweiz, hvor hun traf sin tilkommende Mand, en Armenier, der i sin Egenkab af Direktør for et Institut, der tog sig af unge Armenieres Opdragelse, gjorde et stort Arbejde for sine nødstedte Landsmænd; 1909 fulgte hun ham til Konstantinopel, hvor han havde faaet Ansættelse som Lektor ved det armeniske Nationalgymnasium; med Verdenskrigen brød Ulykken for Alvor ind over Armenierne, og det blev efterhaanden saa utaaeligt i Konstantinopel, at I. N. 1916 maatte sende to af sine Børn alene gennem det krigsramte Europa hjem til Danmark; og da Manden kort efter døde, fulgte hun selv efter. Hun debuterede 1905 med en Samling ikke synderligt særprægede Digte »Bølgesang«, der fremkom under Pseudonymet Nils Ellinger; men selv om den 1919 efterfølgende Samling »Dønninger« er af en langt større Modenhed, er det dog ikke som Lyriker, I. N. hævder sig. 1913 udsendte hun sit første Prosaarbejde »Børn, danske Mødre tilegnet«, der fulgtes af »Barndom, en Bog om Børn« (1915) — det er to novellistisk formede, pædagogiske Vejledninger, der røber en ikke ringe Indsigt i Barnets Psykologi og giver Mødrene kloge Raad om, hvordan de skal sige Børnene Sandheden om deres Oprindelse etc. Virkelig kendt blev I. N.

først, da hun 1917 udsendte »Den store Jammer«, der s. A. blev fortsat med »De hjem søgte« og n. A. med »Den hvide Mark« — i disse tre Bøger, der fremtræder som en Række Noveller og Skitser, giver I. N. et saa rystende Indtryk af Tyrkernes Forfølgelse af Armenierne, at man forstaar, hun taler med Smertens Ret, som hun selv siger et Sted. 1918 fulgte nogle »Balkan-Noveller«, der skildrer en Række tyrkiske Typer med mere menneskelige Træk end dem, man finder i Armeniernovellerne, men Forfatterinden understreger rigtignok, at den Sympati, hvormed disse Typer er tegnet, ikke skyldes Tyrkerne som Folkeenhed og endnu mindre som magthavende brutalt kulturfjendtligt Element. Efter disse Bøger, der ved deres Fremkomst gjorde et meget stærkt Indtryk, kom Nutidsromanerne »Marie« (1925) og »Den gyldne Bro« (1926) samt otte Historier »Uden I blive som Børn« (1927); saa forskellige fra Armenierbøgerne disse Fortællinger end er, afgiver de dog et nyt Vidnesbyrd om deres Ophavsmands flammende Retfærdssans.

Georg Brandes i Politiken 22. Maj 1917. Lilly Gad i Gads dsk. Mag., XII, 1917—18, S. 104 f. Ellen Key i Forordet til den svenske Udg. af »Børn«.

Peder Hesselaa.

Nannestad, Nicolai Engelhardt, 1730—82, Præst. F. 13. Okt. 1730 i Nordmør, Trondhjems Stift, d. 14. April 1782 i Odense, begr. sst. (St. Knuds K.). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Lars N. (ca. 1692—1766) og Elisabeth Engelhart (f. 1704). Gift 1755 med Mette Elisabeth Delgast, f. ca. 1726, d. 26. April 1800 i Odense, D. af Urmager i Kolding Hans Jochum D. (d. 1752) og Cathrine Teilmann (f. 1694).

N. blev Student 1744 fra Trondhjem og tog teologisk Attestats 1746. Derefter drog han 1747 paa sin Farbroder, Biskop Fr. Nannestads Bekostning ud paa en længere Studierejse til Tyskland. Først opholdt han sig i Halle, derpaa i Rostock og siden igen i Halle. Af særlig Betydning var det, at han i Halle vandt en Vellynder i den strenge Wolffianer, Professor S. J. Baumgarten, af hvis Metode han senere viste sig paavirket. Efter sin Hjemkomst til Danmark blev N. 1751 Informator for Landkadetterne, 1754 Provst ved Kommunitetet og Regensen, men allerede 1755 Sognepræst ved Herlufsholm, hvorfra han 1758 forflyttedes til Odense som Professor i Hebraisk og Lektor i Teologien ved Gymnasiet. Med dette Embede forenede han fra 1766 Stillingen som residerende Kapellan ved St. Knuds Kirke. 1760 blev han Dr. theol. 1773 ff. var han indblandet i den pinlige Sag mod sin Sognepræst, Professor J. C. Pingel, der blev afsat for Hor, og i hans private Liv skaffede

hans herskesyge Kone ham adskillige Genvordigheder. — Som Teolog nød N. Anseelse som en lærd og arbejdsom Mand. Særlig fremhæves hans Trang til kritisk Efterprøvelse af overleverede Læresætninger og hans Evne til at føre sine Disciple til selvstændig Tankevirksomhed. Selv tilhørte han den ældre supranaturalistiske Skole, og han har jævnlgt deltaget i Tidens apologetiske Arbejde ud fra de wolffiske Principper. Denne Tendens præger baade hans omfattende Forfatterskab af strengere teologisk Art og forskellige udgivne Prædikener, der mere gør Indtryk af at være grundige, men meget tørre, dogmatiske Afhandlinger end levende Forkyndelse. Blandt hans Skrifter fortjener navnlig at fremhæves »Nødtørftig Oplysning over de Forvantskabs-Leed, i hvilke Ægteskab efter Guds Lov er forbudet« (1771) og »Fuldstændig og tydelig Tabelle paa de Beslægtede og Besvogrede« (1776), fordi N. paa dette Omraade i Lighed med J. D. Michaëlis bygger paa Mose Lov som Grundlag i Stedet for den kanoniske Ret. N. interesserede sig ogsaa stærkt for pædagogiske Reforme. 1771 indgav han til Struensee en Plan om en Reform af Universitetet, og i mangfoldige Aar var han optaget af at skabe bedre Hjælpemidler for Religionsundervisningen, idet han fandt de foreliggende Lærebøger — deriblandt Erik Pontoppidans Forklaring — utilfredsstillende. I den Anledning udgav han selv »Veiledning til en forbedret Christendoms-Undervisning for Børn og Ungdom« (1772) og »Christendoms-Lære for Børn og Ungdom« (1775).

Orationes inaugurales, 1760, S. 33—36. Lorentz Ancher: Liigprædiken over N. N., 1782. J. C. Bloch: Den Fyenske Geistligheds Historie, I, 1787, S. 324—28, 732—35. R. Nyerup: Hist.-stat. Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge, III, 2, 1805, S. 377—79. Samme: Levnetsløb, 1829, S. 7. H. P. Mumme: St. Knuds Kirke i Odense, 1844, S. 266. Saml. til Fyens Hist. og Top., III, 1865, S. 326 f., 331. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 208 f. Julius Clausen: Den danske Tartuffe, 1916, passim. Fr. Nannestad: Stamtavle over Slægten Nannestad, 1904, S. 9 f. Norsk slektshist. tidsskr., IV, 1934, S. 223 f.

Bjørn Kornerup.

Nannestad, Werner Ludvig, 1839—99, Præst. F. 9. Okt. 1839 i Øster Velling, d. 22. Okt. 1899 i Stillinge, begr. sst. Forældre: Sognepræst, siden i Vestenskov og Kappel, Provst Nicolai Conrad N. (1791—1871, gift 1° 1821 med Bolette Cathrine Stephensen, 1799—1824) og Margrethe Dorph (1807—48). Gift 24. Maj 1882 i Roskilde med Thora Rittmer Jacobsen, f. 1. Jan. 1864 i Skovlunde, Ballerup Sogn, D. af Lærer, sidst i Herringløse Emil Bartholin Rittmer J. (1835—74) og Anna Marie Brock (1842—83).

N. blev Student 1859 fra Nykøbing F. og cand. theol. 1866.

Han var dernæst Huslærer paa Clausholm, indtil han 1869 blev Adjunkt i Roskilde (fast ansat 1871). Som saadan foretog han 1872—73 af Helbredshensyn en Rejse til Frankrig og Italien. 1882 udnævntes han til Sognepræst i Herringe-Gestelev, hvorfra han 1892 forflyttedes til Ubby og 1897 til Stillinge. Som Præst tilhørte N. den højkirkelige Retning. Han forstod i en sjælden Grad at vinde sine Menigheders Hengivenhed, og ligesom J. H. Paulli, af hvem han var en Discipel, havde han sin Styrke i Sjælesorgen over for syge Mennesker. For videre Kredse blev han bekendt ved sit flittige Forfatterskab. Han begyndte som Historiker, idet han i »Hist. Tidsskrift« (5. Rk., IV, 1883—84, S. 189—264) offentliggjorde en Afhandling, til Dels bygget paa Arkivstudier, om Hertugen af Gottorps Indflydelse paa Fredsforhandlingerne i Nimwegen, Fontainebleau og Lund. Senere bevægede han sig væsentlig inden for den teologiske Fagkreds. I »Theol. Tidsskrift for den danske Folkekirke« skrev han i Aarene 1885—94 en Række, delvis omfangsrige, Afhandlinger, saaledes om Begrebet sund Lære, om Forsoningen og Forløsningen, om Udødelighedsproblemet og om Forholdet mellem Forkyndelsen og Bekendelsesskrifterne. Disse Arbejder vidner om en human og kundskabsrig Personlighed, der forstod at lægge sine Tanker frem i en klar, akademisk præget Form. Om end han overvejende fulgte traditionelle Baner, var han dog ikke uden Selvstændighed i Opfattelse og Tilegnelse. Mest bekendt er N. blevet ved sine »Portraiter fra Kirken« (I—III, 1895—99), der — som Undertitlen »Bidrag til en Karakteristik af dansk Prædiken i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel« angiver — tilstræber at belyse en Række danske Kirkemænds homiletiske Indsats set paa en ret bred aandshistorisk Baggrund. Han har heri behandlet D. G. Monrad, C. Hostrup, R. Frimodt, senere H. L. Martensen, J. H. Paulli og N. G. Blædel, og kunde Karakteristikkerne undertiden have været noget mere dybtgaaende, saa har N. dog ofte fundet Lejlighed til at fremlægge gode Iagttagelser. N.s mest typiske Arbejde er maaske hans »Grev Leo Tolstoy som religiøs Forfatter« (1894), hvori han trods al Kritik i en smukt afrundet Fremstilling giver en sympatisk forstaaende Skildring af den store Profetskikkelse.

Fr. Nannestad: Stamtavle over Slægten Nannestad, 1904, S. 13 f.

Bjørn Kornerup.

Nansen. Patronymet N. er af sønderjysk Oprindelse, og den kendte københavnske Borgerslægt N. stammer da ogsaa fra Sønderjylland, idet Stamfaderen Evert N. (d. 1613) var Købmand i Flensborg. Han var Fader til nedenn. Borgmester i Kbh. Hans

N. (1598—1667), af hvis Børn skal nævnes islandsk Købmand Mikkel N. (ca. 1630—59), Dorthe N. (1633—75), der først var gift med Borgmester i Kbh. Find Nielsen Trellund (1594—1663, s. d.), derefter med Direktør i Vestindisk Handelskomp. Peder Pedersen Lerche (1613—83, s. d.) til Rygaard og Matstrup, endvidere til Maren N. (d. 1677), gift med Raadmand i Kbh. Ditmar Bøfke (1612—81), og til Etatsraad, Præsident i Kbh. Hans N. (1635—1713); denne var Fader til Sophia N. (1676—1729, gift 1° med Justitsraad, Borgmester Sigfred Friis Dverig (d. 1710), 2° med Etatsraad, Præsident i Kbh. Johan Schrader (1663—1736)), og til Kancelliraad, Landsdommer paa Bornholm Mikkel N. (1687—1747), der var Fader til Oberst, Kommandant paa Bornholm Hans N. (1723—87) — af hvis Døtre Christiane Antoinette N. (ca. 1758—96) var gift med Komponisten, Vicelandsdommer Ditlev Ludvig Rogert (1742—1813) og Sophie Birgitte N. (1763—82) med Generalløjtnant, Kommandant i Kbh. Johan Frederik Leth (1737—1817) — og til Sorenskriver i Ytre Sogn Ancher Anthoni N. (ca. 1730—65), Stamfader til den norske Slægt; hans Søn den norske Politiker Sorenskriver Hans Leierdahl N. (1764—1821) var Bedstefader til Polarforskeren Fridtjof N. (1861—1930). — Ovenn. isl. Købmand Mikkel N. var Fader til Cathrine N. (1656—72), gift med Rigskansler Peder Schumacher Greve af Griffenfeld (1635—99, s. d.), og til Sophia N. (1657—1704), der var gift med Rentemester Christian Gersdorff (1644—1725). — Paastanden om, at Slægten har erhvervet dansk Adelskab, beror paa en Misforstaaelse af Rangforordningerne.

Louis Bobé i Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 9—17. Haagen Krog Steffens: Norske Slægter, 1912, S. 208.

Albert Fabritius.

Nansen, jødisk Slægt, se Nathanson.

Nansen, Betty Anna Marie, f. Müller, f. 1873, Skuespillerinde, Teaterdirektrice. F. 19. Marts 1873 i Kbh. (Frue). Forældre: Skuespiller, Teaterdirektør, senere Regissør ved Dagmar-teatret Frederik Carl Christian Oscar Müller (1845—95) og Skuespillerinde Maria Petrine Petersen (1855—1929, gift 2° 1896 med Skuespiller Johannes Ring, s. d.). Gift 1° 14. Marts 1896 i Kbh. (b. v.) med Forfatteren Peter N. (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 28. Juni 1927 i Taarbæk med Skuespiller, cand. phil. Henrik Bentzon, f. 5. Maj 1895 i Bergen, Søn af Skibsfører Heinrich Thomsen B. (1846—1905) og Dina Cathinka Norstrand (1858—1930). Ægteskabet opløst.

B. N. stammer i flere Generationer fra Provinsteatrenes faren

Folk, og den Uro, der har præget hendes Kunstnerliv, er uden Tvivl en Familiearv. Som Barn rejste hun med Forældrene fra By til By, og først, da de 1884 opnaaede Engagement i Hovedstaden, fik hun regelmæssig Undervisning. 1892 prøvede hun til Optagelse i Det kgl. Teaters Elevskole, men blev ikke antaget. N. A., 27. Aug. 1893, debuterede hun i Titelrollen i Sardous Folkeskuespil »Dora« paa Casino, hvor Gustav Esmann var Direktør; ogsaa Magda i »Hjemmet« og Opvartningspigen Lene i »Capriciosa« spillede hun, men næste Sæson tilbragte hun af Helbredshensyn i Syden, og da hun kom tilbage, viste hun sig bl. a. som Cyprienne i »Lad os skilles« og Kameliadamen, instrueret af H. Bang. Sjæleligt kunde hun endnu ikke fylde disse Opgaver, men hun interesserede ved sin Intelligens og sit Temperament. Der var Rejsning over den unge Pige med det uregelmæssige Ansigt, Villie og trodsig Selvbevidsthed; hendes sceniske Evne koncentrerede sig i et meget talende Blik. 1896—99 fortsatte hun sin Udvikling i et højere Repertoire paa Det kgl. Teater, hvor den stille, resignerende Frk. Bernick i »Samfundets Støtter« og den lidenskabelige Bødvild i »Vølund Smed« viste Sider af hendes Talent, som blev rigere udfoldet i hendes Gennembrudsperiode 1899—1903 paa Dagmar-teatret. Her vandt hun Myndigheden og den sikre Beherskelse af sine tekniske Virkemidler. Titelrollerne i »Zaza« og »Agnes Jordan«, Helene Bording i »Under Loven« og Lydia i »Laboremus« var prægnante Kvindetyper fra Samtiden; Kulminationen blev Tora i Bjørnsons Drama »Paul Lange og Tora Parsberg« (1901), der virkede som et Vaarbrud af inderlig Lykkefølelse. Paa Baggrund af disse Skikkelser stod B. N. som en af Tidens ypperste Skuespillerinder, afvekslende kold og brændende, sejrssikker og selvopgivende, frastødende og dragende, ydmygt underkastende sig og haanligt overlegen, et følsomt Spejl for den moderne Kvindesjæl. 1903—05 var hun Medlem af Direktionen for Folketeatret, hvis borgerlige Manes kolliderede med hendes Repertoire (f. Eks. med Hertz' »Ninon« og Sv. Langes »Fru Iris«), men hvor hun ogsaa udfoldede det nydeligste Skælmeri som Markgrevinden i »Livets Dal« og meget virkningsfuldt udtrykte Agnetes haabløse Fornedrelse i Amalie Skrams Skuespil. I de følgende Aar gæstede hun nordiske Scener og blev igen (til 1910) ansat ved Det kgl. Teater (Bertha i »En Digtters Kærlighed«; Marna i »Naar den ny Vin blomstrer«); siden optraadte hun paa ny i de skandinaviske Lande og paa Dagmar-teatret (Titelrollen i »Fru Majas Hævn«) og forsøgte sig som Filmskuespillerinde hjemme og i Amerika; 1917 erhvervede hun, støttet af Direktør Max Ballin, Alexandrateatret, det tidligere Morskabs-

teater paa Frbg., som hun efter franske Forbilleder gav sit eget Navn, og hvor hun siden hovedsagelig har virket. Ofte med sig selv som Midtpunkt har hun opført interessante Forestillinger, f. Eks. »Faderen«, »Daglannet«, »Komedien«, »Hamlet« (med Schanche og Moissi); som Hedda Gabler, der her i Landet først gennem hende fik det rette Tidselgemyt, skabte hun sin betydeligste Ibsen-Skikkelse, og blandt Strindberg'ske Kvindetyper fandt hun nyt Stof (den kyniske Frue i »Faderen«; den emanciperede Mandfolkvinde i »Kammerater«). Hendes Teater har været et Vindue ud mod andre Landes Dramatik, og hun var lydhør for, hvad der bevægede Øjeblikket, f. Eks. E. Tollers kommunistiske »Hopla, vi lever!«, Negerdramaet »Guds grønne Enge« og Ronald Fangens Oxfordskuespil. 1924 indførte hun Amerikaneren O'Neill med »Anna Christie« og har senere spillet andre af hans Arbejder, og hun har løst Opgaver, som Det kgl. Teater lod ligge, f. Eks. Opførelsen af Kaj Munks »Ordet« og »I Brændingen« og E. Howalts »Hvis jeg havde Penge«. Hertil kan ogsaa regnes Jossets »Elisabeth« (1938), hvori hendes Fremstilling af den aldrende Dronning navnlig i sidste Akt var psykologisk interessant. Undertiden brød hun af og lejede sit Teater ud, medens hun selv drog paa Turné til Sverige eller (April 1925) spillede Fru Alving i »Gengangere« paa L'Oeuvre i Paris. Lunefuldhed og pludselige Indfald har kendetegnet B. N.s Ledelse; hun har offentlig sagt Publikum sin Mening og følt dets Kulde, og hun har optraadt som Revyskuespillerinde sammen med R. Storm Petersen (1936). Men gennem alle Storme og Bølgedale vedblev B. N.-Teatret at være en kunstnerisk indstillet Scene, der ogsaa høstede Gavn af Direktricens Evne for traditionsfri Sceneinstruktion, og det var derfor fuldt berettiget, at Frbg. Kommune fra 1937 understøttede hendes Indsats med 7000 Kr. om Aaret. Skønt selv Bevillingshaver kæmper hun for den frie Teaternæring mod Myndighederne og Dansk Skuespillerforbund; siden 1935 er hun Teaterdirektørforeningens Formand.

B. N. har skabt skønne Skikkelser i dansk Teater: Agnes Jordans smaanynnende Lykke og Tora Parsbergs tindrende Jubel hører ligesom Agnetes storladne Ensomhed til Mesterværkerne i nyere dansk Skuespilkunst. Hendes Spil kunde have den samme tyste sjæfulde Tone som Farven hos Vilhelm Hammershøj. Hun er blandt dem, der kan optage en Digtning i sig. Rollens Liv strømmer gennem hende, den farver hendes Mollstemme, hendes Mine-spil og Bevægelser med sin Individualitet. Hendes Virtuositet har ægte Udtryk i de diskrete Smaanuancer, baade komiske og alvorlige, mere end i de voldsomme Udbrud. Om hendes Kunst anvendte

Samtidens Skribenter alle vort Sprogs Superlativer, ogsaa de konstruerede. — Ingenio et arti 1907. F.M.G. 1938. — Maleri og Tegning af Aug. Jerndorff 1897. Radering af C. F. Holmgren 1907.

Teatret, I, 1901—02, S. 33—39; XII, 1912—13, S. 17—23. Sv. Lange i Ill. Tid. 28. Dec. 1902. Herman Bang: Masker og Mennesker, 1910, S. 185—208. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Vilh. Andersen: Kritik. Teater, 1914, S. 123—30.

Robert Neiiendam.

Nansen, Hans, 1598—1667, Borgmester, Præsident. F. 23. Nov. 1598 i Flensborg, d. 12. Nov. 1667 i Kbh., begr. sst. (Helligg. K.). Forældre: Borger i Flensborg Evert N. (d. 1613) og Maren Pedersdatter. Gift 5. Nov. 1626 i Kbh. med Sophie Hansdatter, f. 28. Jan. 1602, d. 12. Jan. 1674 i Kbh., begr. sst. (Helligg. K.), D. af Borgmester i Slangstrup Hans Pedersen (d. senest 1614) og Maren Surbæk (d. 1655, gift 2° med Købmand i Kbh. Henrik Berner, d. 1632, gift 1° med Alhed Hansdatter, d. 1612).

H. N., hvis Fader skildres som »ikke af sær høj Vilkaar og Stamme«, blev syv Aar gammel sat »udi den tyske Skole, der at lære læse, skrive og regne«. Ved Faderens Død blev Farbroderen Hans N. den fjortenaarige Drengs Værg og tog ham 1614 med paa sit Skib paa et Handelstogt til Kola. Her saa H. N. første Gang Polarnaturen og stiftede Bekendtskab med det russiske Sprog, hvori han siden blev saa færdig, at den danske Regering anvendte ham som Tolk i Russisk. Paa Hjemvejen besøgte han flere russiske Byer og kom Sept. 1615 til Kbh., hvor han n. A. tog Hyre som Tolk paa et Skib til Rusland. 1618—19 førte han Skib til Rusland og Danzig for Borgmester Peder Svendsen i Helsingør. 1619—20 ledede han derpaa i Regeringens Opdrag en Ekspedition, som skulde søge at faa en Pelshandel i Gang i Petsjoraegnen; paa ny overvintrede han i Kola og berejste den følgende Sommer Hvidehavets Kyster til Lands over Cholmogorij til Archangelsk. At man ansaa Færden for en Bedrift, tør sluttes deraf, at Kbh.s mest ansete Købmand, Borgmester Mikkel Vibe, straks efter Hjemkomsten tilbød H. N. Plads paa sit Kontor og inden længe gjorde ham til sin højre Haand. Den dygtige unge Flensborger knyttede fra nu af sin Fremtid til Hovedstaden, hvis Handelsliv Kong Christian IV. netop i disse Aar paa alle Maader søgte at fremme, til Dels paa Flensborgs Bekostning.

Mikkel Vibe var en af de førende »Brødre« i det 1620 stiftede »islandske, færøiske og nordlandske Kompagni«, og 1621 indtraadte H. N. i Kompagniets Tjeneste. 1621—39 besejlede han hver Som-

mer med Kompagniets Skibe de islandske Havne og førte Tilsyn med Handelen der; 1627—39 havde han tillige det vigtige Hverv om Vinteren at forestaa Salget af de hjemførte Varer i Glückstadt. Snart blev han ogsaa Aktionær i Kompagniet; 1636 opgives hans Aktieandel til 2200 Rdl. (af en nominel Aktiekapital paa 66 000 Rdl.), senere er den sikkert steget betydeligt. At han ogsaa paa andre Felter har udnyttet den i Islandshandelen vundne kommercielle Erfaring, er sandsynligt; 1653 blev han Participant i det afrikanske Kompagni. Hans stigende Velstand, hans fremragende Evner som Købmand og Søfarer og den Tilknytning, som han ved sit Ægteskab fik til den øverste Del af Kbh.s Borgerskab, hvis Medlemmer havde Hævd paa at beklæde Magistratsemederne, gjorde ham efterhaanden til en af Borgerskabets Spidser. 11. Marts 1639 valgtes han til Raadmand i Kbh.; 6. Marts 1644 indsattes han af Rigshofmester Corfitz Ulfeldt, efter Kongens Ønske og med Magistratsflertallets Stemmer, til Byens 4. Borgmester i sin Kones afdøde Morbroder Simon Surbæks Sted. Dec. 1639—Febr. 1649 var han det islandske Kompagnis »Forvalter« (Overdirektør); fra Dec. 1639 tillige Lavsbroder i Det danske Kompagni (Forgænger for Det kgl. Skydeselskab). Den barkedede Nordhavsfarer sagde nu Søen og Handelsrejserne Farvel og viede sin Hovedkraft til Kbh.s Administration og Politik. Men forinden havde han gjort sin nautiske og geografiske Viden nyttig for danske søfarende og Købmænd i den Haandbog i Geografi, Astronomi og Nautik, som han udgav 1633 under Titelen »Compendium cosmographicum«. Bogen, som var gennemset af Professor Chr. Longomontanus, bygger paa Tyge Brahes geocentriske Verdensbillede, og en Række af dens Forklaringer af Naturfænomener (Nordlys, Lyn og Torden o.s.v.) stemmer ikke med Nutidens. Men den er i det hele skrevet paa et klart Dansk og viser i den nautiske Del et udmærket praktisk Greb paa Fremstillingen af Søfartsvidenskabens Elementer. Uden nogen Forgænger i dansk Litteratur og gennem mere end et Aarhundrede uden nogen brugelig Afløser vandt den med Rette stor Udbredelse; den kom 1635, 1638 og 1646 i (bl. a. med »en liden Chronologia«, en historisk Tidstavle) øgede og forbedrede Udgaver og oversattes ogsaa til Islandsk.

Kompendiet viser H. N. som en Mand af et iagttagende, rationelt Aandspræg, stærkt draget til de eksakte Naturvidenskaber. Det stemmer med den Karakteristik, som Christian IV., der havde lært ham at kende i Glückstadt, 1644 giver af ham som »indgetogen og stille«. Hans hidtidige Løbebane havde dog samtidig vist, at der var Fremdrift og Førerevne i ham, og at han ejede et

stort Fond af Vovemod. Da han 1654, i en Alder af 56 Aar, i Kraft af Ancienniteten rykkede op i Stillingen som den første af Kbh.s fire Borgmestre, stod han ubestridt som de danske Borgeres Førstemand. Og det skulde vise sig, at deres Flertal sluttede op om ham og fulgte ham i nogle af vor Histories mest afgørende Øjeblikke. Om han og de fuldt ud var i Stand til at forstaa, hvad Afgørelserne indebar, er en Sag for sig.

Om H. N.s Virksomhed inden for Kbh.s Magistrat og om hans politiske Stade er vor positive Viden for Tiden indtil 1658 nærmest lig Nul. Det Modsætningsforhold mellem Adel og Borgerstand, som traadte frem i Christian IV.s sidste Aar og under Frederik III., havde han som Dreng oplevet noget tilsvarende til i sin Fødeby, og der er næppe Tvivl om, at han var fyldt af borgerlig Selvfølelse og i sin Købmandsvirksomhed havde følt det hemmende i Adelen økonomiske Privilegier. Han har sikkert ogsaa, som Hovedstadens Borgerskab i Almindelighed, omfattet den af den gamle Christian IV. repræsenterede Kongemagt med baade Veneration og Varme. Som særlig Talsmand for borgerlige Krav og Standpunkter møder vi ham dog ikke paa Stændermøderne 1648 og 1650, hvor han var med som en af Kbh.s befuldmægtigede, og da han Nov. 1650 som 2. Borgmester sammen med 1. Borgmester Hans Nikkelsen forebragte Rigsraadet 144 københavnske Borgeres Klager over Adelen, Gejstlighedens og »de kgl. Tjeneres« Privilegier i Anledning af den nye Accise og derfor fik en Næse af Konge og Raad, skød de to Borgmestre Skylden paa Borgerskabet. Paa den anden Side fastholdt de Klagernes Berettigelse, og vi kan da konstatere et begyndende Samarbejde mellem Byens Magistrat og Borgerskab med Front mod den bestaaende Privilegiestat. Det ser dog nærmest ud til, at Initiativet har ligget hos Borgerskabet, maaske ikke mindst den Del af dette, som var af fremmed (tysk og hollandsk) Herkomst, og som stod uden for den ret eksklusive danske Magistratsgruppe. Et tilsvarende Billede møder vi ved den Bevægelse, som 1658—59, under Indflydelse af Karl Gustafs Fredsbrud og i Henhold til Frederik III.s Løfte af Febr. 1658, skaffede Hovedstaden de Privilegier, der hævdede den til Lighed med Adelen. Magistraten stillede sig nemlig her til at begynde med konservativere end Borgerne, idet den i Skrivelse til Kongen og Raadet udelod disses Krav om større finansielt Selvstyre for Byen og om Ret for Repræsentanter for Magistrat og Borgerskab til at deltage i Raadets Forhandlinger og for den første til at søge Kongen direkte. Imidlertid støttede Magistraten Kravet om en Borgerrepræsentation, og naar vi ser baade H. N.s Søn Mikkel N. og hans

Svigersøn Ditmer Bökke som Underskrivere af de radikalere Borgerindlæg, kan det fremkalde den Formodning, at hans og den øvrige Magistrats Tilbageholdenhed er dikteret af Følelsen af, hvad der i Øjeblikket var politisk opnaaeligt. Efter at Krigens og Belejringens Tryk havde hjulpet Borgernes Krav til Sejr paa Papiret i Privilegierne af Marts 1659, stod H. N.s Navn paa Førstepladsen under de Skrivelser fra Magistrat og Borgerrepræsentation i Forening, som Jan.—Juli 1660 krævede Tilsagnene fuldt gennemført og samme Myndighed for Kbh.s Magistrat som hos den »i Danzig og andre frie Rigsstæder«.

Er det tvivlsomt, i hvilken Grad H. N. skal opfattes som ledende i den københavnske Friheds- og Lighedsbevægelse, saa er der ikke Tvivl om, at han formaaede at bevare og befæste sin Stilling som Borgerskabets Førstemand. Det var ogsaa ham, som havde den formelle Overledelse af alle de borgerlige Foranstaltninger til Byens Forsvar, og som var dens første Repræsentant over for Konge og Raad. Paa det Møde, som 9. Aug. 1658 holdtes paa Slottet, efter at Budskabet om Svenskekongens Fredsbrud var kommet til Byen, førte han Ordet paa Borgerskabets Vegne. I øvrigt ejer vi ikke fra Belejringstiden noget Vidnesbyrd om en nærmere Forbindelse mellem ham og Kongeparret, og naar det fortælles, at Frederik III. efter Freden med Sverige indviede først Hannibal Sehested, dernæst Biskop Hans Svane og endelig H. N., som kaldtes op paa Kbh.s Slot, i sine Planer om at berøve Adelen Eneretten til Lenene, er det eneste Grundlag Niels Slanges saare løse Autoritet. Hvad vi ved med Sikkerhed, er, at Kbh.s Magistrat og Borgerskab efter Freden med Styrke krævede en Stænderforsamling indkaldt, og at det paa denne maatte være et Hovedpunkt for Byen at faa sine Privilegier ført ud i Livet samt gennemført en Reorganisation af Finansvæsenet, som fordelte de nødvendige Skattebyrder ligeligt og gav de velhavende Borgere, som havde ydet Laan til Kronen — dette gjaldt i stort Omfang H. N. — Sikkerhed for Tilbagebetaling. Naar det 10. Sept. 1660 aabnede Stændermøde endte med at overdrage Kongen Arveretten til Riget og kassere Haandfæstningen, giver en samtidig Overlevering, som støttes af senere københavnsk Tradition, en politisk Samvirken mellem Trekanten Sehested, Svane og H. N. med den første som »director omnium consiliorum« Hovedæren for det skete. Den intime Forbindelse mellem Sehested og Svane er sikker, og Svane synes at have været den ledende ved den Forening af Gejstlighed og Borgerstand »under Kbh.s Frihed«, som skabte en gejstlig-borgerlig Fællesfront mod de adelige Skatteprivilegier. Derimod møder Tanken om Lenenes

Inddragelse os første Gang i et stort Reformudkast af i hvert Fald delvis borgerlig-københavnsk Oprindelse, og det var H. N. i Spidsen for et Borgerudvalg, som 26. Sept. bragte Forslag herom til Kongen. I de nærmest følgende Dage fandt med Chr. Gabel som Mellemmand Forhandlinger Sted mellem Kongen og hans Omgivelser og Underståendernes Førere, og i Begyndelsen af Okt. møder vi det første Forslag om Arveriget uden med Sikkerhed at kunne sige, fra hvem det stammer. Den endelige Skrivelse til Raadet om Overdragelsen blev 8. Okt. forelagt af Svane og H. N. samtidig for henholdsvis Gejstligheden og Borgernes Forsamling, efter at H. N. s. D. havde faaet det vedtaget af Magistraten. I hans Forelæggelsestale, som er meget summarisk overleveret, betones Ønskeligheden af som et Modtræk mod de store Skattebevillinger, hvorpaa en Del af Adelen var gaaet ind, at vinde Kongen mod Adelen og øge hans Magt som Middel til at faa de borgerlige Ønsker gennemført. H. N. var da nu blevet Arverigets Talsmand og blev under den paafølgende Kamp med Raadet sammen med Svane dets Hovedforkæmper, bl. a. over for Rigsraad Otte Krag, med hvem han havde et i noget forskellig Form overleveret Sammenstød. Ved det Møde paa Slottet 13. Okt., hvor Raadet ved Sehesteds Bistand bragtes til at bøje sig, udtalte han Haabet om, at »herefter (Mænd) af gejstlig og verdslig Stand burde have en Stemme med i Raadet«. Dette var i god Overensstemmelse med de københavnske Privilegiekrav. Om det samme gælder Beslutningen af et af Kongen udnævnt Tyvemandsudvalg, hvori H. N. havde Sæde, om, at Haandfæstningen skulde overleveres Kongen, og at det skulde overdrages denne at udarbejde Rigets fremtidige Regeringsform (14. Okt.), er mere tvivlsomt. Givet er det i alt Fald, at den Enevælde, som Frederik III. paa dette Grundlag byggede op, stod i Modstrid med det saa kraftigt udtalte københavnske Ønske om Byens Indflydelse paa fremtidige Stændermøder.

Under Arvehyldingsgildet paa Slottet 18. Okt. trak Kongen Sehested og H. N. hen i en Niche og drak saa længe og muntert med dem, at den gamle Borgmester til Slut maatte lempes ned i sin Vogn og køres hjem. Fra da af var hans politiske Rolle endt, thi den havde til Grundlag haft det københavnske Borgerskabs politiske Indflydelse i Riget, og for denne satte Enevælden snart efter et Punktum. Han blev vel 28. Okt. udnævnt til Assessor i Statskollegiet og Præsident i Kbh., 26. Febr. 1661 til Medlem af Højesteret og 1. Okt. 1664 til Medlem af den store Lovkommission, men han gjorde sig baade i Kollegiet og i Retten i Almindelighed lidet gældende, og »den fri Rigsstads« Selvstyre blev stedse

mere indskrænket. Med hvilke Følelser han har fulgt den nye Udvikling, er skjult for os; det spores dog, at han har følt sig krænket over det kgl. Militærs Magt i Kbh. og dets Til sidesættelse af den borgerlige Øvrighed. Stærkest var hans Indflydelse i merkantile Spørgsmaal. Nov. 1661 blev han øverste Inspector for Kbh.s Handel og Stabel, og 1661—62 bekæmpede han i Spidsen for Byens Købmænd og Skippere et af Hoffet støttet Forsøg paa at omgaa det islandske Kompagnis Monopol; Resultatet blev Islands Deling i fire Fjerdinger, hvoraf han, hans Søn Hans N. og hans Svigersøn Borgmester Find Nielsen overtog den ene. For de betydelige Laan, han havde ydet Regeringen paa sine egne og sin 1659 afdøde Søn Mikkel N.s Vegne (mindst 60 000 Rdl.), fik han udlagt en stor Mængde Krongods, 1666 anslaaet til 1225 Tdr. Htk., i Kbh.s, Fr.borg og Antvorskov Amter. Sin Fritid synes han nu som før at have anvendt til Studier, og han efterlod i sin Gaard i Snaregade et stort og værdifuldt Bibliotek, som gik i Arv til Sønnen Hans, men brændte 1679 sammen med dennes Svigersøn Griffenfelds. — Malerier paa Fr.borg (gengivet i Litografi fra Tegner & Kitten-dorff 1858) og i Kbh.s Bymuseum. Paa Kbh.s Raadhus en Kopi af Lunding. Portrætteret paa Heinrich Hansens Maleri af Arvehyldingen 1660 (1879, Fr.borg) og af Mødet mellem H. N. og Otte Krag (sst.) samt paa F. C. Lunds: Stormen paa Kbh. 1659 (1887, sst.). Buster af Carl Smidt (sst.) og af L. Brandstrup 1902 (Raadhuset). Stik af A. Haelwegh, af J. Haas 1753 efter Tegning af F. C. Cramer. Portrætteret paa O. H. de Lodes Stik 1756 (efter Tegning af P. Cramer) af Suverænitets Indførelse og paa J. G. Friedrichs 1797. — Epitafium i Helligg. K. Mindesmærke af J. Wiedewelt ved Jægerspris 1778. Akvarelskitse derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

Universitetsprogram 1667. E. Fleischer: Ligprædiken over H. N., 1668. F. Hammerich i Hist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1858—59, S. 131—260. O. Nielsen: Kbh.s Historie og Beskrivelse, III—V, 1881—89. Samme: Kbh.s Diplomatium, I—VI, 1872—84. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, V—VI, 1883—91. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 135 f., 502 ff. o. fl. St. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Historie 1660—1676, I, 1903. Jón J. Aðils: Den danske Monopolhandel på Island 1602—1787, 1926—27. F. Barfod og L. F. la Cour: De borgerlige Rigsdagsmænd 1660, 1925. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936.

C. O. Bøggild Andersen.

Nansen, Peter, 1861—1918, Forfatter, Forlagsdirektør. F. 20. Jan. 1861 i Kbh. (Garn.), d. 31. Juli 1918 i Mariager, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kateket ved Garnisons K., senere Sogne-

præst, sidst i Højelse og Lellinge, Ferdinand Peter Nicolai N. (1825—99) og Johanne (Hanne) Henriette Buchheister (1826—70). Gift 1° 23. Aug. 1887 i Lellinge med Skuespillerinde Louise Brock, f. 26. Marts 1864 i Kbh. (Fødsst.), d. 6. Dec. 1900 sst., D. af Kaptajn, senere Oberst Frederik Christian Kaas (1825—76) og adopteret af Bødkermester Martin Møller B. (1824—94) og Signe Cathrine Funch (1837—1912). Ægteskabet opløst. 2° 14. Marts 1896 i Kbh. (b. v.) med Skuespillerinde Betty Müller (se Nansen, Betty). Ægteskabet opløst.

N. levede i sin Barndom i Aalborg og paa Herlufsholm, blev Student 1879, privat dimitteret, og gav sig, efter et kortvarigt Studium af Statsvidenskab, Litteraturen og Journalistikken i Vold. Han var Sønneson af M. L. Nathanson og kom derfor til at begynde sin Journalistvirksomhed ved »Berlingske Tidende«, men gik 1883 over til »Nationaltidende«. Hans Virksomhed der blev dog kortvarig, idet han allerede n. A. engageredes til det nystiftede »Politiken«, hvor han blev en meget læst Medarbejder gennem elleve Aar, lige til han modtog Jacob Hegels Tilbud om fra Nytaar 1896 at overtage den litterære Ledelse af Gyldendalske Forlag (jfr. IX, S. 527). Da Forlaget 1903 blev sammensluttet med Nordisk Forlag, blev han og Ernst Bojesen sidestillede Direktører; 1916 trak han sig tilbage, ikke af egen Drift, og sin Vrede mod Familien Hegel gav han Luft i et lille Privattryk, der er blevet en stor bibliofil Sjældenhed. I sine første Journalistaar redigerede han i Fællesskab med Skuespiller Poul Nielsen et Teaterblad, 1889—90 redigerede han Maanedsskriftet »Af Dagens Krønike«.

N. indledede sit Forfatterskab med Novellerne »Unge Mennesker« (1883), en Enakter »Kammerater« (1884) og Samlingen »Korte Veje« (1890), som bl. a. indeholder Enakteren »En Bryllupsaften«. Senere fulgte Fortællingen »Et Hjem« (1891) og Brevsamlingen »Fra Rusaaret« (1892), der giver et levende Billede af Datidens brændende Problemer, som de afspejledes i en konservativt opdraget, men hurtigt »befriet« Students Bevidsthed. 1893—95 udgav han de tre Bøger om Kærlighed, der skulde gøre ham til en af Datidens mest læste og mest omstridte Forfattere, »Julies Dagbog«, »Maria« og »Guds Fred«. 1898 kom Problem-Skuespillet »Judiths Ægteskab«. Der fulgte nu en Pause paa sytten Aar, der først blev brudt 1915 med Romanen »Brødrene Menthe«, som N. selv betragtede som sit Hovedværk, men som hos Majoriteten af hans Læsere vakte mere Ubehag, endog Forargelse, end Beundring. Fra Tiden efter hans Bortgang fra Forlaget til hans Død udkom »Livets Lyst« (1917), »Æventyr om

smaa og store« (s. A.), »Portrætter« (1918) og »Hendes Elskede« (s. A.).

N.s litterære Produktion, baade hans Bøger og hans Dagbladsartikler, giver kun et ufyldstgørende Indtryk af hans Væsen. Personlig udøvede han en overordentlig Charme, større maaske end nogen som helst anden litterær Personlighed i Samtiden. I Selskabslivet flokkedes baade Kvinder og Mænd om ham, og paa Tomandshaand holdt han En uafbrudt i Aande ved sin Aandrighed, sine Bemærkninger, der pludselig kunde kaste et paafaldende skarpt Lys over et Menneske, en Bog, en Sag, sine Sarkasmer, hvor Pointerne var saa fint tilspidsede, og mest af alt ved sin uforstyrrelige Uimponerthed, der langt snarere var en baade medfødt og opkultiveret bon sens end flegmatisk Følelseløshed. Han var i sit sande Væsen ikke ligegyldig, han var tværtimod grumme interesseret i Mennesker, og langt mere end for Ideer interesserede han sig for Individuer; hvert af dem, han havde kastet sin Sympati eller sin Kærlighed paa, levede sit selvstændige, sit helt uombyttelige Liv i hans Indre, og selv om Rivninger af forskellig Art kunde fjerne ham fra visse af dem en Tid lang, saa søgte han dog altid, naar han mente, det rette Tidspunkt var inde, tilbage til dem, og dem, der var døde, bevarede han i kærlig og pietetsfuld Erindring. N., der var saa fuld af naturlig bon sens, var dog ogsaa en Elsker af Paradokser, og han følte en vis diabolisk Lyst ved at forbløffe og forfærde de unge Forfattere, der søgte ham paa Forlaget, ved amoralske Ytringer, der gik paa tværs af alt, hvad de unge Mænd havde lært var Dyd og gode Sæder — men snart kom det uforlignelige Smil og glattede alting ud, og den unge forstod, at det hasarderede Paradoks kun rummede et lille Gran af Sandhed.

Baade i N.s Bøger og Avisartikler genfinder man denne Trang til at forarge Borgerskabet. Der var imidlertid for megen Godhed i hans Natur til, at hans Malice nogen Sinde kunde blive veritabel Ondskab. Men hans *raison d'être* i de Aar, han var »Politiken« Causeur, var netop kaadt at vende op og ned paa en Række af Læsernes vante Forestillinger. Disse Artikler var ikke beregnet paa at tages helt alvorligt, deres Opgave var at kaste et grelt Lys over Synspunkter, der var de stik modsatte af de gængse. Denne Journalistik er nu glemt, men har gjort sit til at gøre det københavnske Borgerskab mere fordomsfrit, mindre dømmesygt.

N.s Fortællinger vakte i sin Tid Furore ved den Frimodighed, hvormed han behandlede erotiske Spørgsmaal. De blev især slugt af Skoledrenge og Skolepiger, men de vil næppe mere være i Stand

til at forarge selv de dydsirede; den forløbne Menneskealder har vænnet Publikum til en langt mere krydret Kost. Naar man undtager »Guds Fred«, der vistnok var helt oprigtigt følt, men virker som en alt for sentimental Almanakhistorie, har N.s smaa Bøger bevaret en egen frivol erotisk Ynde. Sproget er elegant afsløbet, Sætningsrytmen behagelig og tilpas melodios, Psykologien inden for det strengt begrænsede Omraade vidner om Menneskekundskab og en egen baade Sansernes og Hjertets Kultur. N. fik et stort Publikum i Tyskland og Østrig, og i Frankrig udkom en Oversættelse af »Maria« med Tegninger af selve Mesteren Pierre Bonnard.

Som Forlagsdirektør udrettede N. et stort og nyttigt Arbejde. Han forstod at vurdere, om end langt fra goutere, de mest forskelligartede Ting, og han havde den for en Direktør uvurderlige Egenskab, at han forstod at give hver enkelt det oplivende og styrkende Indtryk, at *hans* Ve og Vel just laa ham særligt paa Sinde; det var ikke lutter Opportunisme, thi hans Interesse for Mennesker var ægte og haardnakket.

Samlede Skrifter, I—III, 1908—09, 3. Udg. 1920. — Breve til N. i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af Vald. Andersen. Tegninger af K. Gamborg 1886, A. Schmidt 1887 og R. Blix 1904.

Jos. Fischer: Simon Lazarus og hans Efterkommere, 1911, S. 16. Erindringer i Politiken Jan.—Aug. 1917, Tyve Aar i den gamle Gaard, 1916, og Portrætter, 1918. C. E. Jensen: Vore Dages Digtere, 1898, S. 55—65. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, III, 2. Udg., 1906, S. 242 ff.; IV, 1919, S. 265. Peter Nansen. Forlæggeren. Hyldest og Hilsen fra Digtere og Videnskabsmænd, 1916. Politiken 1.—8. Aug. 1918. Berl. Tid. 1.—3. Aug. s. A. Georg Brandes: Saml. Skr., 2. Udg., III, 1919, S. 277—87. Poul Levin i Aar bog for Bogvenner, II, 1918, S. 47—59. A. G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie, 1937.

Chr. Rimestad.

Naskov, Peder Zachariæsen, ca. 1632—95, Præst. F. ca. 1632 i Naskov, d. 7. Juni 1695. Gift 1° med Anne Sørensdatter. 2° (senest 1695) med Karen Pedersdatter.

P. Z. N. blev vistnok Student 1653 fra Slagelse og rejste siden udenlands som Hovmester for nogle unge Mennesker af Slægten Rosenkrantz. 1670 blev han af Erik Rosenkrantz til Rosenholm kaldet til Sognepræst i Skødstrup og Elsted, 1682 tog han Magistergraden, og 1685 blev han Provst i Øster Lisbjerg Herred. Hans Navn er bevaret for Eftertiden ved en svær Kvart »Den reene Evangeliske Religions Artickler«, som udkom posthumt 1697. Bogen indeholder 40 (tematiske) Prædikener, der gennemgaar de vigtigste Punkter i den overleverede Troslære med nøje Tilknytning til

Skriften og stor Troskab over for traditionel luthersk Tankegang. Hans Arbejde er uden polemisk Tendens, dets Formaal er det rent opbyggelige at give læge Læsere en Udlæggelse af Trosindholdet, og selv om den skolemæssige Dogmatiks Kunststudtryk nu og da stikker Hovedet frem, har Forfatteren som oftest en egen Evne til jævnt og enfoldigt at meddele Læserne Forklaringer af vanskelige Spørgsmaal. Hans Stil er præget af et ejendommeligt Fynd, og han udtrykker sig gerne i knappe, kraftfulde Sætninger. Nye Udgaver kom 1735 og 1759; 1754 desuden et Udtog paa Engelsk, trykt i New York.

P. Poulson: *Catalogus Aarhusiensis*, 1727, S. 74 f. Kirkehist. Saml., 2. Rk., IV, 1867—68, S. 443. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1921, S. 204; 8. Rk., V, 1926, S. 191; 9. Rk., II, 1929, S. 144.

Bjørn Kornerup.

v. der Nath, se v. Dernath.

Nathansen, Henri, f. 1868, Forfatter. F. 17. Juli 1868 i Hjørring. Forældre: Grosserer Herman N. (1836—1921) og Henriette Mendel (1844—1924). Gift 10. Maj 1899 i Kbh. (b. v.) med Johanne Henrika Kirstine Jørgensen, f. 19. Febr. 1871 i Kbh. (Helligg.), D. af Viktualiehandler Henrik J. (1834—98) og Marie Jacobsen (1842—1902).

N. blev Student 1886 fra Efterslægtsselskabets Skole, cand. jur. 1892, derefter først Dommerfuldmægtig paa Frbg. og saa Overretssagfører i Kbh. (1897—1902). Han havde allerede i sin pure Ungdom følt sig stærkt draget mod Litteraturen og Teatret og tænkte endog paa at blive Skuespiller. 1909—11 var han Sceneinstruktør ved Det kgl. Teater. Allerede inden han definitivt forlod Juraen, havde han udgivet Fortællingerne »Sommernat« (1899), »Den forbudne Frugt« (1901) og »Floden« (1902). Han forlod saa foreløbig Romanen for Teatret, og i en Aarrække fik han sine Stykker opført paa københavnske Teatre, især Det kgl. Efter Debut'en »Mor har Ret« (1905, Kgl. Teater) fulgte »Den gode Borger« (1907, Kgl. Teater), »Daniel Hertz« (1909, Kgl. Teater), »Danas Have« (1910, Dagmar-teatret), »Drømmen« (1911, Kgl. Teater), »Inden for Murene« (1912, Kgl. Teater), »Affæren« (1913, Kgl. Teater), »Dr. Wahl« (1915, Kgl. Teater). Sin Ungdoms Romanproduktion genoptog han først, da han Slag i Slag udgav Bindene i Romanserien »Af Hugo Davids Liv« I—IV (1917). Foruden Romanerne og Skuespillene har N. udgivet en Række kritiske Arbejder om Teater og Litteratur: »Johannes Poulsen og Poul Reumert« (1918), »Karl Mantzius« (1926), »William Bloch« (1928),

»Georg Brandes« (1929) og »Portrætstudier« (1930), desuden en eneste Digtsamling »Jord og Stjerne« (1928) under det Mærke, Frater Taciturnus, hvorunder de først var fremkommet ved deres Offentliggørelse i »Politiken«. Sit Forfatterskab har N. foreløbig afsluttet med Romanen »Mendel Philipsen og Søn« (1932).

Omkring Aarhundredskiftet havde N. faaet en Stilling som en af Samtidens fineste psykologiske Romanforfattere. Hans Karakter-skildringer var Mosaikker sammensat af smaa materielle og sjælelige Fakta, og i det betydeligste af hans Arbejder fra hin Tid, »Floden«, havde han tillige formaaet at give en Helhedsstemning, en bitter fatalistisk Følelse af alt menneskeligts Gliden bort mod Glemselen, mod Undergangen. Hans og Harald Kiddes varme mangeaarige Venskab havde en af sine oprindelige Kilder i den Beundring, Kidde følte for dette Værk. N.s Romanproduktion kulminerede i Serien »Af Hugo Davids Liv«, der er et af vor Tids betydelige Værker. Den vidtstrakte Form, han havde givet det, bidrager i høj Grad til at give det Perspektiv og Resonnans — man oplever i dette Værk, baade gennem sin Tanke, sin Følelse og sin Sansning, Tidens Gang, man lærer at kende ikke blot Kulminationspunkterne i en menneskelig Tilværelse, men ogsaa de lange, de træge, de usikre Tidsrum, hvor Skæbnen famler, forbereder sig, tager Tilløb, som den atter opgiver — alt det, N. slet ikke kunde faa Brug for i sine Teaterstykker: sin anende Medleven i Tidens lønlige Gang, fandt han rig Anvendelse for i denne Roman, der er af den Art, som Albert Thibaudet har defineret som le roman-fleuve. Det særlig jødiske Problem, som N. behandler i denne Bog, har faaet en særegen Spændkraft, en særligt smertelig og vedholdende Undertone, fordi det danske og det jødiske har indgaaet en prekær Blanding i hans Gemyt. Han er i visse Retninger udpræget jødisk betonet, har endda i en Grad, som yderst faa danske Jøder har haft det, en bevidst Erkendelse af det jødiske som en Raceforskel, men paa den anden Side er der i hans Væsen noget i den Grad dansk, at man for at finde Sammenligninger maa gaa til de mest afgjort dansk følende og dansk sansende Skribenter, og fremfor alle til Johs. Jørgensen: Hugo Davids Stemningsliv, hans lyrisk ømfindtlige Gemyt, hans Længselsvemod og Erindringstungsind kan paafaldende erindre om Johs. Jørgensens, uden at der bliver Tale om nogen direkte litterær Paavirkning. Det jødiske og det danske havde det ikke altid godt sammen i Hugo Davids Sind, og om Sammenstødene, Rivningerne, Dissonanserne mellem de to Karakterelementer handler for en Del Romanen.

I det af N.s Skuespil, der er blevet hans længstvarende Succes og stadig spilles, »Indenfor Murene«, er det jødiske saa at sige eneraadende. Dette Stykke viser, hvor intimt fortrolig N. var med Emnet, med Sikkerhed har han gjort hver eneste af de helt konkrete Individuer til en Type, og ikke mindst ved dette uafbrudte og frugtbare Vekselspil mellem Individ og Type er det blevet det mest klassiske af hans Teaterstykker. Blandt de andre maa fremhæves »Daniel Hertz« og »Dr. Wahl« for deres stærke Komposition og Karakterskildrings Skyld. I N.s kritiske Studier arbejder Digteren og Intelligensmennesket sammen. Hovedværket er Bogen om Georg Brandes, hvor han ud fra et for Modellen stærkt indtaget Sympatistandpunkt giver et lige saa malende som gemytfuldt Billede, og intet andet Arbejde vil give Efterverdenen saa intenst og saa varieret et Indtryk af Brandes' Person og hele Væremaaede. N.s Skuespilportrætter udmærker sig ved en lignende Sammensmeltning af det malende og det intellektuelt betonedede — og saa her har han leveret noget i sin Art enestaaende, og bedre end nogen som helst andre Skrifter vil disse Karakterportrætter give den kommende Tid ikke blot et aandeligt Begreb, men et lyslevende sanseligt Billede af disse Scenekunstneres baade sjælelige og legemlige Virkemaader. Af Karakteristikkerne i hans Digte »Jord og Stjerne« er nogle skarpt sarkastiske, andre dybt samfølede, og blandt de sidste hæver Digtet om Harald Kidde sig til høj og ren Poesi. — Malerier af Vald. Andersen ca. 1907 og 09. Buste af Siegfr. Wagner ca. 1930.

Slægt, se Slægtartiklen Nathanson. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. Politiken 1. Juni 1917 og 15. Juli 1938. Jødisk Familieblad Aug. s. A. Vilh. Andersen: Kritik, 1914. Sven Lange: Meninger om Teater, 1929.

Chr. Rimestad.

Nathansen, Johan Ludvig, 1870—1922, Idrætsfører. F. 5. April 1870 i Kbh. (Mos.), d. 24. April 1922 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Redaktionssekretær, senere Redaktør ved »Berlingske Tidende« Moritz N. (1841—1902) og Augusta Salmonsens (1841—1916). Gift 1° 11. Maj 1899 i Kbh. (Mos.) med Ingeborg Heine, f. 26. Febr. 1874 i Kbh. (Mos.), d. 24. Aug. 1937 i Zürich, D. af Overretssagfører Nathan H. (1835—1914) og Mathilde Henriette Trier (1843—1912). Ægteskabet opløst. 2° 20. Dec. 1909 i Kbh. (Helligg.) med Ebba Elna Christine Bollé, f. 16. Febr. 1873 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1894 med Grosserer, Forfatter Axel Schwanenflügel, 1857—1904).

N. blev Student 1887 fra Metropolitanskolen, tog juridisk Embedseksamen 1892 og blev 1897 Overretssagfører; han drev derefter en omfattende Sagførervirksomhed til sin Død. Om end hans daglige Gerning saaledes kom til at ligge inden for Juraen, er der dog ingen Tvivl om, at hans væsentligste Interesse var og blev Idrætten, ligesom det ogsaa er hans Indsats paa dette Felt, der bevarer hans Navn for Eftertiden. Han var personlig en ivrig Idrætsmand, og da han i nogle Aar var Medarbejder ved »Berlingske Tidende«, beskæftigede han sig bl. a. med Idrætsjournalistik. Senere virkede han navnlig som Organisator og Leder af forskellige Idrætsvirksomheder og Foreninger, inden for hvilke han Tid efter anden overtog utallige Tillidshverv; saaledes var han 1901—07 Bestyrelsesmedlem i Dansk Gymnastik-Forbund, 1903—05 Formand for Dansk Athletik-Forbund, 1902—08 for Amatør- og Ordensudvalget. 1907 oprettede han Dansk Svømme- og Livredningsforbund og var s. A. Medstifter af Dansk Fægteforbund; 1909—22 var han Formand for Dansk Idræts-Forbund, 1911—22 for Kbh.s Idrætspark, 1921 Medstifter af Idrætsmærket. Hans Virksomhed var saaledes overordentlig omfattende, og naar det erindres, at dansk Idræt og navnlig dens Organisation i Begyndelsen af Aarhundredet var i sin Vorden, hvorfor de fleste stod vaklende og usikre over for betydelige Spørgsmaal vedrørende Idrættens Organisation og Kurs, træder N.s Betydning saa meget des tydeligere frem. Han havde ualmindelige organisatoriske Evner, betydelig økonomisk Indsigt, et klart Overblik over og en glødende Interesse for Idrætssagen i Troen paa dens Betydning for Ungdommens legemlige og sjælelige Udvikling. Væsentligst ved hans Indsats blev de Retningslinier fastsat, der blev gældende for Ordens- og Amatørvæsenet i de kommende Aar. Ogsaa ved Indførelsen af et lægeligt Tilsyn med Idrætsmænd var hans Indsats betydelig, og Oprettelsen af den for Hovedstadens Idræt saa betydningsfulde Kbh.s Idrætspark, herunder Bygningen af Idrætshuset, alt med en Anlægskapital paa mere end en halv Mill. Kr., skyldes for en væsentlig Del hans Initiativ. Som Formand for Dansk Idræts-Forbund — hans betydeligste idrætslige Hverv — stod han som det samlende Mærke i en Tid, hvor mange Meninger brødes. Han forstod at udskille Politik af Idrætssagen samt andre Interesser, der vilde skade Sammenholdet og modvirke Formaålet: gennem Idrætten at bygge Bro mellem Samfundsklasserne til Gavn for det hele Samfund. Under hans Ledelse voksede Forbundet i Omfang og Styrke, og dets Økonomi sikredes, saaledes at saa at sige al

dansk Idræt, med Undtagelse af Skytte- og Gymnastikforeningerne, ved hans Død var tilsluttet Dansk Idræts-Forbund. — R. 1912. DM. 1921.

Josef Fischer: Slægten Salomonsen, 1927, S. 41. Politiken og Berl. Tid. 25. April 1922. Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning for 1922. *Otto Olsen.*

Nathanson (Nansen), oprindelig jødisk Slægt, som nedstammer fra nedenn. Mendel Levin Nathanson, der som tolvaa­rig 1793 fra Altona var kommet til Kbh. for hos sin Morfader Amsel Jacob Meyer (ca. 1728—98) at blive oplært i Handelen. Hans Børn fik 1828 ved deres Daab i Frbg. Kirke deres Faders Slægt­navn ombyttet med Navnet Nansen. Blandt Sønnerne var Sogne­præst i Taps Johan Jacob Herman N. (1813—84) og Sognepræst i Højelse og Lellinge Ferdinand Peter Nicolai N. (1825—99), hvis Datter Ester Henriette (1854—1935) blev gift med Sognepræst i Tjæreby Poul Egede Glahn (1848—1927), og hvis Sønner var ovennn. Forfatter Peter N. og Afdelingschef ved Statsbanerne Immanuel Johannes N. (1867—1934). Blandt Mendel Levin Nathansons Døtre var Bella Johanne Marie (1801—78), der i sit Ægteskab med Tømmerhandler Jacob Salomon (Steffen) Trier (1799—1886) fik Datteren Marie Rosa Caroline (1827—97), gift med Sognepræst i Skamstrup Julius Theodor Borup (1814—1904), som blev Moder til Højskoleforstander Johan Jacob Nansen B. (s. d.) og kgl. Kapelmusikus Julius Theodor B. (f. 1865), og Søn­nen Højskoleforstander i Vallekilde Ernst Salomon Johannes T. (s. d.). En anden Datter var Hanne Sophie (1803—91), som blev gift med Galanterihandler Andreas Christian Abraham Jacobsen (1794—1848) og fik Sønnen Otto Johannes J. (1836—94), der var Sognepræst i Børglum og Furreby. En tredje Datter, Sara (1805—53), blev i sit Ægteskab med Grosserer Andreas (Amsel) Levin v. Halle (1800—45) Moder til Louise Josephine (1830—1912), der blev gift med Digteren Henrik Hertz (s. d.). Søstre­ne Emma Marie Ane (1806—31) og Lovise Caroline Sophie (1810—98) blev gift med deres Fætter Skolemanden Rudolph Johannes Frederik Henrichsen (s. d.), hvis Sønnesøn var den politisk-historiske For­fatter Erik H. (s. d.). Datteren Julie Vilhelmine Marie (1811—81), gift med Galanterihandler Vilhelm Carl Jacobsen (1795—1869), blev Moder til Anna Sophie Mathilde (1833—1919), der blev gift med Sognepræst i Nyborg, Provst Bernth Christopher Wilkens Lind Hjort (1830—1911), hvis Søn var Skolemanden Niels H. (s. d.), og hvis Datter Karen blev gift med Direktør for Krigs-

ministeriet, Generalmajor Niels Brock Ulrich (1860—1926), hvis Søn er Amtmand i Fr.borg Kay U. (f. 1890).

Josef Fischer: Simon Lazarus og hans Efterkommere, 1911, S. 9—16. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 11. Juli 1834.

Josef Fischer.

Nathanson, Mendel Levin, 1780—1868, Købmand, nationaløkonomisk Forfatter, Bladredaktør. F. 20. Nov. 1780 i Altona, d. 6. Okt. 1868 i Kbh. (Mos.), begr. sst. (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Købmand i Altona Levin Nathan og Hirzl (Hizla) Meyer. Gift 28. Okt. 1799 i Kbh. (Mos.) med Esther Herfort, f. 18. Dec. 1777 i Kbh. (Mos.), d. 1. Jan. 1849 sst. (Mos.), D. af Handelsmand Jacob Levin H. (d. 1792) og Lea (Rose) Hertz (1741—1826).

N.s Fader drev en lille beskeden Forretning i Altona, og som andre jødiske Børn fik Sønnen næsten ingen Uddannelse. Han lærte lidt Hebraisk, saa godt som intet Tysk og var ude af Stand til at komme i Forbindelse med Mennesker uden for det snævre jødiske Smaa-borgmilieu. Da kom hans Mormoder til Altona, og ved Bortreisen tog hun ham med til Kbh. Fra den Dag begyndte et helt nyt Liv for den videbegærlige og begavede Dreng. Han lærte Dansk og Fransk, fuldstændiggjorde sine Færdigheder i Tysk og kunde i en Alder af femten Aar overtage Bogholderpladsen i Morfaderens Forretning A. J. Meyer og Søn. Under sin Onkel D. A. Meyers direkte Opsyn lærte han praktisk Købmandskab, og 1798 etablerede han sig som selvstændig Manufakturhandler en gros i Kbh. Som Købmand brød han nye Baner ved at gaa uden om alle Mellemlhandlere og søge direkte til Vareproducenterne. Uden at kunne et Ord Engelsk tog han 1799 til England og traadte i direkte Forbindelse med engelske Klædefabrikanter. I mange Henseender blev hans Englandsophold af Betydning for ham. Ikke alene fik han et dybere Indblik i det friere engelske økonomiske Liv end mange andre Danske, men han paavirkedes stærkt af engelsk økonomisk Tænkning og blev en svoren Beundrer af Englands konstitutionelle Liv. Ogsaa i engelsk Aandsliv fik han med Aarene stor Indsigt, og han traadte i personligt Forhold til engelske Forfattere og Kunstnere.

Kun ganske kort Tid virkede N. som selvstændig Købmand. Allerede 1799 dannedes Firmaet Meyer og N., og fra 1806 var han Associé i det store Handelshus Meyer og Trier. En Række gunstige Aar bragte ham store Indtægter, hans Fortjeneste blev 1809 opgjort til 12 000 Rdl., men de gode Tider varede ikke ved. Sammen med sin Onkel D. A. Meyer, hvem han stedse saa op til

med sønlig Ærbødighed og Taknemmelighed, drev han udstrakte og meget problematiske Pengeforretninger for Statens Regning, og selv da Krigen hørte op, fortsatte han disse. Jo vanskeligere Tiderne blev, desto mere ansporede han til disse Papirspekulationer, og til sidst gik det galt. Som Følge af de voldsomme Kursvingninger i 1819—20 maatte Huset 28. Juli 1820 standse sine Betalinger. Passiverne opgjordes til fem Mill. Kr., og der var kun Dækning for ca. 30 pCt. Baade Statskassen og Nationalbanken havde Penge til gode, men det største Tab led Kommerceraad Rée i Hamburg og andre Handelshuse i Altona og Hamburg. Fallitten rystede den almindelige danske Kredit i Udlandet. N. forsøgte at føre Huset videre, men 1831 gik Forretningen for anden Gang i Stykker og ophørte derefter for steds.

Den sørgelige Afslutning paa N.s engang saa straalende Købmandskarriere formaaede ikke at nedslaa den travle og virksomme Mands Indsats paa forskellige andre Omraader af Samfundslivet. Da han selv stod i Lære, havde den jyske Hosekræmmer M. P. Kierkegaard ofte formanet ham med et: »De maa sørge for at lære noget«. Selv havde han altid holdt sig dette kloge Raad efterretteligt, og han var ivrig efter at skabe Muligheder for, at jødiske Børn kunde faa en god Skolegang. Da N. kom til Danmark, nød jødiske Børn saa godt som ingen Undervisning, deres Omgangssprog var en sørgelig Blanding af Hebraisk og Tysk, og de var faktisk dømt til at leve i fuldstændig Afsondring fra deres Omgivelser. 1805 stiftede N. den mosaiske Friskole for Drengene, og 1810 deltog han i Oprettelsen af Carolineskolen for Piger. I sine Velmagtsdage støttede han gavmildt disse Stiftelser, og med rørende Opmærksomhed fulgte han sine Drenges og Pigers Vej gennem Livet. Han var ligeledes ivrig efter at skaffe dem Plads ved Haandværk og lignende, og langsomt brødes de Skranker ned, der hidtil som en uoverstigelig Mur havde adskilt det jødiske Element fra det københavnske Smaaborgerskab. Ogsaa den mosaiske Gudstjeneste reformeredes ved N.s direkte Indgriben, og han havde Indflydelse paa den Lovgivning, der 1814 omdannede Jødernes borgerlige Stilling i Danmark. Han opfordrede ivrigt alle Jøder, der ikke beherskede det danske Sprog, til at lære sig dette, og ingen Enkeltmand fra det 19. Aarh. har bidraget mere end N. til at befordre den jødiske Assimilation. Selv følte han sig med Aarene mere og mere som Dansk, og han nærede dybtbundende Interesser for dansk Litteratur og Kunst. I hans gæstfrie Hjem samledes flere betydelige Forfattere og Kunstnere. Baggesen støttede han ivrigt og gennem mange Aar, og Henrik Hertz havde i N. en faderlig

Ven. I hans Hus kom endvidere Skuespilleren P. Foersom, hvem han kraftigt og aktivt opfordrede til at oversætte Shakespeares Værker paa Dansk. Ogsaa Malerne Lorentzen og Eckersberg samt Komponisten Kuhlau hørte til hans nære Venner.

N.s Udtrædelse af det praktiske Forretningstilv gav ham Stunder til et stort og alsidigt økonomisk Forfatterskab. Til dette medbragte han en lys og klar Forstand, nyttig Indsigt i praktisk Købmandskab og gode Forbindelser paa højere Sted, saaledes at han kunde skaffe sig de nødvendige positive Oplysninger. Meget af hvad N. har skrevet har derfor bevaret sin Værdi, og hans Bøger er Kildeskrifter til hin Tids økonomiske Historie. Efter at have udgivet forskellige mindre Skrifter, bl. a. en lille Bog om D. A. Meyer, begyndte han at skrive Indledninger til handelsstatistiske Tabeller, og han udgav derpaa et Værk i tre Bind »Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finantsvæsen fra 1730 til 1830« (1832—34). 1836 udsendte han sit Hovedværk »Historisk statistisk Fremstilling af Danmarks National og Stats-Huusholdning fra Frederik den Fjerdes Tid indtil Nutiden«, der 1844 udkom i 2. Udg. Bøgerne blev vel modtaget af den almindelige Læser, men Professor David rettede i »Maanedsskrift for Litteratur« en skarp Kritik mod dem og protesterede mod det optimistiske Syn, som Forfatteren havde anlagt paa Forhold i Frederik VI.s Tid. Senere kritiserede A. S. Ørsted i sine Memoirer de Angreb, som N. havde rettet mod Ernst Schimmelmann og andre Embedsmænd fra Aarhundredets Begyndelse, men N. tog kraftigt til Orde herimod i et Stridsskrift fra 1857 »Børs-Operationerne og Coursens Gang«. Selv om N. havde gode Kundskaber i sin Tids økonomiske Teori, han havde bl. a. oversat Karl Murhards »Handelens Theorie og Politik« I—II (1834—35), led hans Fremstilling under Mangel paa Systematik og tilstrækkelig Orden, og heller ikke hans Sprog var helt tilfredsstillende. Hvad der derimod udmærker hans Værker og giver dem Værdi selv for Nutidens Forskere, er hans Skildring af Forhandlinger og Begivenheder, som han selv har haft Andel i, og de mange, nu vanskeligt tilgængelige statistiske Oplysninger, som hvert eneste Kapitel indeholder.

N.s Forfatterskab medførte, at man 1838 tilbød ham Stillingen som Redaktør af »Berlingske Tidende«, et Hverv, han bestred i tyve Aar. Rent politisk maatte han sejle den Kurs, som blev afstukket ham i Regeringens Kontorer, men alligevel lykkedes det ham af det meget forsømte og ikke videre udbredte Blad at skabe et stort og læseværdigt Dagblad. Nye Emner optoges til Behandling, og ved hans Afgang udkom Bladet med to Numre daglig.

Naturligvis indtog Behandlingen af økonomiske Spørgsmaal en betydelig Plads i Bladets Spalter, og han blev ikke træt af at fremhæve det danske Smør og de danske Fedevarer som Landets naturlige Rigdomskilder. 1858 forlod han Redaktørstolen, men i April 1865 fik han atter Opfordring til at overtage sin gamle Post. Han var dog nu en gammel Mand, paa hvem de daglige Redaktionspligter hvilede tungt, og allerede Januar 1866 trak han sig definitivt tilbage. Han levede endnu et Par Aar og begravedes under meget stor Deltagelse fra sin kære Dreng-*Friskole*. — *Etatsraad* 1860. — R. 1855. DM. 1859. — Malerier af Jens Juel, af Northcote (1803), af C. W. Eckersberg 1818 (Gruppebilledet, Kunstmuseet) og 1819 (Fr.borg), af A. Kùchler, af D. Monies (lito-graferet af G. Salomon (1841) og et udstillet 1861, af C. A. Jensen (1843: *Ordrupgaard*) og af W. N. Marstrand (litograferet af A. Kaufmann). Buste af Stramboe (1862). Stik af A. Flint, efter Tegning af samme. Litografi af C. Simonsen 1860 efter Fotografi. Træsnit af W. Obermann 1861 efter Tegning af H. Olrik.

Jos. Fischer: Simon Lazarus og hans Efterkommere, 1911, S. 9. G. Siesby: M. L. Nathanson. En biographisk Skizze, 1845. Ill. Tid. 15. Sept. 1861. Danmark, udg. af Journalistforeningen, 1887, S. 76—90. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. Udvalg af Breve til P. Hjort, Ny Samling, 1869, S. 416—17. Breve fra og til Henrik Hertz, 1895, S. 213—17. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, I—IV, 1851—57. Jul. Salomon og Jos. Fischer: *Mindeskraft i Anledning af Hundredeaarsdagen for Anordningen af 29. Marts 1814, 1914*. Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur, I, 1917—19. Axel Linvald: Den danske Regering og Jøderne omkring det 19. Aarhundredes Begyndelse, 1925.

Harald Jørgensen.

Naumann, Johann Gottlieb, 1741—1801, Komponist og Kapelmester. F. 17. April 1741 i Blasewitz ved Dresden, d. 23. Okt. 1801 i Dresden, begr. sst. Forældre: Husmand Johann George N. (d. 1768) og Anna Rosina Ebert (1722—84). Gift 16. Juni 1792 i Pretsch ved Wittenberg med Catharina Magdalena Grodtschilling, døbt 14. Juni 1764 i Kbh. (Holmens), d. 9. Dec. 1838 i Freiberg i. Sa., D. af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral Frederik G. (1731—92, gift 2° 1772 med Frederikke Louise Lütken, 1747—1814) og Suzanna Marie Prescher (1744—68).

N. rejste 1757 som den svenske Musiker Westrøms Ledsager over Hamburg til Italien. I Padova fattede Tartini Interesse for ham og underviste ham gratis i tre Aar. 1761 drog han til Napoli, Paasken 1762 var han i Rom. Med Anbefalingsskrivelse fra Padre Martini drog han til Venezia, hvor han 1763 debuterede som Operakomponist («Il tesore insidiato»). 1764 ansattes han som

sachsisk Hofkirkekomponist. Han havde Orlov 1765—68 og tilbragte den i Italien for yderligere at uddanne sig som Operakomponist. 1776 blev han kgl. sachsisk Kapelmester, og 1786 udnævntes han til Overkapelmester. — Paa Opfordring af Gustaf III. opholdt han sig 1777—78 i Stockholm for at reorganisere Hofkapellet ved den svenske Opera. Dette lykkedes til alles Tilfredshed. Til Stockholm skrev han Operaen »Amphion« (1778), og samtidig fik han overdraget at komponere »Cora och Alonzo«, hvortil Kongen havde udpeget Sujettet. Den kom frem 1782 — efter forskellige Koncertopførelser i Tyskland — som Indvielsesforestilling til det nye Operahus under hans andet Ophold i Stockholm 1782—83. Endelig 1786 kom Nationaloperaen »Gustav Vasa«, hvortil Gustaf III. havde skitseret Handlingen.

Forholdene ved Det kgl. Teater i Kbh. trængte paa samme Tidspunkt stærkt til en ordnende Haand. Kapellet var i en ynkelig Forfatning, og man omgikkes desuden med Tanken om at faa indført stor Opera paa Teatret som en tredie selvstændig Kunststart ved Siden af Skuespil og Ballet. En nedsat Kommission fik sluttet Kontrakt med N. om, at han skulde komme til Kbh. Sommeren 1785 og tilbringe fire—seks Maaneder der for at ordne Kapellet og give en stor Opera. Som en af sin Tids mest skattede Komponister var N. ikke ukendt for det danske Publikum. Allerede 1777 fremførtes Passionsmusik af ham. Senere — efter at han havde været her — blev hans Værker meget ofte spillet, navnlig omkring 1800. Hans »Pilgrimssang« opførtes sidste Gang i Musikforeningen 1878. — N. kom og tog kraftigt fat. Han udskød flere uduelige og affældige Musikere og fik indforskrevet adskillige, der senere kom til at spille en stor Rolle i det københavnske Musikliv (bl. a. C. S. Barth). Det bestaaende Kapel, som var paa 22—23 Personer, fik han udvidet til 29, og samtidig fik han oprettet et Orkester, der skulde bruges ved Hofballerne, hvorved Kapellet blev skaanet. Saa godtgjorde han, at da disse Orkestre skulde supplere hinanden, var de i Virkeligheden kun eet Orkester, hvorpaa han slog dem sammen til et Kapel paa 45—46. — Hvad Spørgsmaalet om stor Opera angik, benyttede man her en Omarbejdelse, som Charlotte Dorothea Biehl havde foretaget af den tyske Hofraad v. Lindemanns Gendigtning af Orfeus-Sagnet. 31. Jan. 1786 gik Operaen »Orpheus og Euridice« over Scenen paa Kongens Nytorv. Man havde spillet Opera før — tyske og italienske — og man havde ogsaa uden for Teatret forsøgt med stor Opera paa Dansk (»Armida« af Salieri), men her forelaa for første Gang et originalt Værk, skrevet til dansk Tekst til Det kgl. Teater.

Man forsøgte at bevæge N. til at blive, men trods lovende Udsigter lod det sig ikke gøre. — I sin Stil er N. den italieniserede Tysker. Hans fornemme Satsbehandling og hans logiske og klare Stemmeføring karakteriserer ham som en selv for sin Samtid ualmindelig dygtig Musiker. Hans stærkeste Operaer er dem, han skrev til Stockholm og Kbh., og her maa navnlig Cora fremhæves. I disse Værker staar han paa ren nyklassicistisk Grund, medens han i sine andre Operaer ofte kan forfalde til italiensk Tradition. — Hans Samtid satte ham meget højt som Kirkemusiker. Foruden 23 Operaer skrev han bl. a. ti Oratorier, adskillige Salmer, Messer, Klopstocks »Vater unser«, der regnes for hans Mesterværk, et Te-deum, atten Sinfonier, Klaversonater, Kammermusik og Frimurersange. — Malerier af A. Graff (Rudolphinum i Prag) og J. C. Seydelmann, stukne af G. W. Hüllmann, Rosmaester (1821), G. Scheffner, J. F. Bolt, G. G. Endner og Hanfstaengl. Malerier af F. G. Naumann (Stadtmuseum, Dresden). Tegninger af A. Graff i Kobberstikkabinetterne i Dresden og Berlin. Relief i Blasewitzer Rathaus i Dresden.

A. G. Meissner: Bruchstücke zu J. G. Naumann's Biographie, I—II, 1803—04. R. Engländer: J. G. Naumann als Opernkomponist, 1915, omarbejdet Udg. 1922. Cramers Magazin der Musik, II, 1786, S. 937—50. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III, 1860. Ad. Lindgren: Svenska Hofkapellmästare 1782—1882, 1882. Allg. deutsche Biographie, XXIII, 1886, S. 306—14. V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid, 1886. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. Hj. Thuren i Fra Arkiv og Museum, IV, 1909—11, S. 101—32. T. Norlind: Svensk musikhistoria, 2. upl., 1918, S. 169 ff.

Sven Lunn.

Naur, Albert Emil August Schleppegrell, f. 1889, Maler. F. 13. Okt. 1889 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Ligtorneoperatør, senere Garderobeforpagter Albert Thorvald Schleppegrell N. (1851—1913) og Auguste Vilhelmine Maria Büll (1854—1916). Gift 1° 5. Nov. 1914 i Hobro med Karen Sofie Ludvigsen, f. 28. Juni 1886 paa Stenigaard, Nørre Kongerslev Sogn (gift 2° 1924 med Ingeniør Erik Strangen, 1890—1929), D. af Proprietær Knud Christian L. (1859—1919) og Anna Henriette Winde (f. 1860). Ægteskabet opløst. 2° 5. Okt. 1918 paa Frbg. (Solbjerg) med Skuespillerinde Ella Ungermann (s. d.). 3° 3. Marts 1923 paa Frbg. (b. v.) med Susanne Margrethe Strøyberg, f. 27. Nov. 1899 i Aalborg, D. af Grosserer, senere Vicekonsul, Godsejer Niels Kai S. (1868—1922) og Caroline Mathilde (Kamma) Andersen (1871—1936).

N. blev Student 1908 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1909

og studerede Jura. Personligt Bekendtskab med Kunstnere, især Billedhuggeren Kai Nielsen, førte ham ind paa Kunsten. Han begyndte at male 1911, udstillede allerede 1912—15 paa Kunstnernes Efteraarsudstilling og opholdt sig Vintrene 1912—13 og 1913—14 i Paris, hvor han en kort Tid søgte en Kubist-Skole under le Fauconnier. Uden hemmende Forudsætninger som han var, kastede han sig ud i et Maleri, der egentlig er vel karakteriseret ved hans egen Bemærkning om Ekspressionismens »præcise Farveflader, men ofte løse og ubeslutsomme Linjer«, selv om Kubismens Krav til Form og Rum i stigende Grad gjorde sig gældende hos ham. Den kunstneriske Gæring dengang, hvis æstetiske Søgen han forklarede meget smukt i »Klingen«, I, Jan. 1918, bragte ham frem i Kamplinien. Han faldt naturligt ind i Tidens mest fremskredne Tendenser med sine Landskaber og Figurkompositioner (»Jupiter og Danaë« 1914, »Ved Havet« 1916, »Drømmebilleder« 1917), der først og fremmest var Kolorit, stærke Farver i løs og fri Behandling, og med sine Billeder af Enkeltpersoner (Selvportræt 1914, Dameportrætter), hvor han søgte en forenklet Virkning af Form og Rum gennem store, rolige Flader. En ydre Anledning kom derved, at Den frie Udstillings ældre Kunstnere modsatte sig hans og to andre yngre Kunstners Optagelse i Udstillingen. Det førte til Stiftelse af Grønningen, hvor N. har udstillet siden 1915. Den abstrakte Kunst fik imidlertid aldrig ret Fodfæste over for hans frodige Naturel. Da Omslaget fra den modernistiske Teoretiseren indtraf, greb han som en af de første her hjemme tilbage til en harmonisk Naturalisme, der skiftede Sol og Vind lige mellem Naturfølelse og Dyrkelse af Farve og Form. »Sovende Model« (1919) viste Kursændringen. Samme Efteraar tog han igen til Paris, hvor han tegnede Modelcroquis. Efter den Tid har han energisk arbejdet sig frem til stadig større Færdighed i Form og Udførelse, dels i Enkeltpersoner (Portrætter af Ella Ungermann 1918 og 1920; Portrætter paa Grønningen 1922 og senere), dels i Landskaber og Blomsterbilleder (»Grøftebuket«, Aalborg Museum; Landskaber fra Dronninglund og Høstbilleder paa Grønningen 1925), og ligesom andre af sin Generation søgt hen i Skildringen af det sommerlige Danmark med den sorgløse Tilværelse, der blev et herskende Træk i dansk Malerkunst fra 20'erne og 30'erne. I sine Portrætter og Figurbilleder af unge Kvinder naaede N. en sober Elegance og en utvungen Naturlighed, der undertiden kan blive det bundne Udtryk for en robust Livsglæde. Den lyse Farveholdning og de vindende Egenskaber er den fremtrædende Karakter ved hans Kunst. — N. har for øvrigt rejst i Tyskland, Polen, Schweiz, England, Norge, Sve-

rige, *Rusland* (1930), haft Særudstillinger i Kunstforeningen Dec. 1914 (sammen med Arne Lofthus), Dansk Kunsthandel Foraar 1918 og Den frie Udstilling 1920 (begge sammen med Kai Nielsen), hos Winkel & Magnussen Febr. 1922 og Febr. 1924, i Den frie Udstilling Sept. 1928 (sammen med Yanna Kai Nielsen), hos Arnbak Okt. 1935 og deltaget i de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919 og Oslo 1931, Udstillingen i Göteborg 1923, Kunststævnet i Forum 1929 og Rundskue-Udstillingen 1935. 1937 udgav han en Bog om Kai Nielsen (i Serien »Dansk Kunst«), væsentlig bygget paa Erindringerne om deres mangeaarige Ven-skab. Arbejder af N. i Kunstmuseet, Kobberstiksamlingen (Tegninger), Museerne i Aalborg, Aarhus og Maribo. — Selvportrætter (bl. a. to Malerier fra 1914, Tegning 1920), Malerier af Harald Giersing (to ca. 1915; Skitse 1916), Buster af Kai Nielsen (1917) og Mogens Bøggild.

C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: Metropolitanskolen gennem 700 Aar, 1916. Ernst Goldschmidt i Politiken 30. Dec. 1914. Poul Henningsen i Vor Tid, II, 1918, S. 210—21. Vore Herrer 28. Okt. 1920. Chr. Houmark i B.T. 17. Febr. 1922. Th. Oppermann i Berl. Tid. 3. Marts 1924. Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Naur, Elias Eskildsen, 1650—1728, Skolemand, Digter. F. 17. (27.?) Febr. 1650 i Naur ved Holstebro, d. 6. Maj 1728 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst Eskild Eliæsen (Nepsager) (d. 1667) og Sidsel Christensdatter Kiær. Gift 1° 25. Jan. 1682 med Margrethe Eriksdatter, f. 17. Juli 1634, d. 11. Sept. 1693 (gift 1° med Købmand i Odense Mogens Mule, 1610—80), D. af Raadmand og Købmand i Odense Erik Jørgensen (d. 1659) og Anna Bertelsdatter Wichmann (f. ca. 1613). 2° 25. Okt. 1694 med Barbara Landorph, f. 7. Jan. 1653 i Odense, d. 1697 sst. (gift 1° 1674 med Professor ved Odense Gymnasium Lorents Edinger, 1631—91), D. af Stiftsskriver i Fyn Hans Brodersen L. (d. 1658) og Mette Willumsdatter (d. 1667). 3° 1699 med Pernille Mule, f. 1680, d. 1756, D. af Raadmand i Odense Niels M. (1647—1712) og Gunder Focksdatter Witt (1640—90, gift 1° 1663 med Købmand i Odense Christen Lauridsen Lee, 1615—76).

E. N.s versificerede Selvbiografi i Dedikationen (til Frelseren!) af hans poetiske Hovedværk, »Golgotha paa Parnasso« (1689) understreger hans Rod i en gammel gejstlig Slægt. Forberedt ved Hjemmeundervisning kom han maaske allerede 1658 i Holstebro Skole; af hans ti—elleve Aar her synes Tiden nærmest efter Faderens Død at være henlevet i Nød, indtil gode Mennesker tog sig af ham;

disse sine Velgørere har han nævnet i »Ære- og Takke-Digt til sin gamle Skole-By, Holszbroe i Jydland . . .« (1687?, senere bl. a. udg. af Jeppe Aakjær, 1928), hvis Glanspunkt i øvrigt er en kulinarisk præget Skildring af Storaæns Fiskerigdom. Vistnok 1669 fik hans Morbroder, Vissenbjerg-Præsten Hans N., ham flyttet til Odense Skole og Gymnasium, hvorfra han deponerede 1672, og hvortil han 1674 vendte tilbage som Hører. 1675 tog han teologisk Attestats. Omtrent samtidig med at han 1680 promoveredes til Magister, blev han Konrektor og 1684 yderligere forfremmet til en i Odense hidtil ukendt Stilling som Vice- eller Prorektor, med særlig Myndighed i den økonomiske Administration; dette Avancement var ikke uden Brod mod den lidet regnskabsinteresserede Rektor, Niels Andersen Haals, der vistnok aldrig havde været sin tidligere Discipel god, og som navnlig fra 1682, da et pekuniært fordelagtigt Giftermaal havde forbundet E. N. med nogle af Stadens Patricierfamilier, utilsløret luftede sin Despekt for hans Person og Lærdom. Ved Vicerectoratets Oprettelse tilspidsedes Situationen i den Grad, at det 1685 kom til en Provsteretssag (med flere Peblinge som Vidner) mellem den koleriske Skoleleder og hans beherskede, men næppe helt aabne underordnede; det afsluttende Forlig var til Gunst for E. N., som da ogsaa 1687 — med Biskop Kingos Støtte — blev sin Fjendes Efterfølger. Rektor var han af Navn til 1694, af Gavn til 1691, da hans elleveaarige Tilknytning (som Lærer i Filosofi) til Odense Skoles særlige Overbygning, »Gymnasiet«, befæstedes ved hans Udnævnelse til Professor i Græsk; 1711 fik han Professuren i Hebraisk og desuden et Lektorat i Teologi. Hans Lovprisning af det »lidet Canans Land« Fyn, hvor »Axen tyckest laae«, og hvor han stedse blev »fra got til bedre flyt«, turde røbe en Sans for timeligt Vel, som en vag Tradition om hans verdensfjerne Himmelsind ikke troværdigt modsiger. For Resten brydes hans æstetisk modtagelige Natur med en tilegnet Mistæksomhed over for det skønne og over for al ydre Glans; mulige Rester af social Mindreværdsfølelse fra de bundfattede Ungdomsaar kommer her i Betragtning. — Hverken som Pædagog eller som lærd har E. N. sat sig blivende Spor. Af hans lille halve Snes prosaiske Opbyggelsesskrifter, hvis Stil snarere er paavirket af den højkrøstede Heinrich Müller end af den inderlige Arndt, kom de fleste i to til fire Oplag, saaledes »En aandelig Jule-Stue . . .« (1696), »Tive aandelige Paaske-Lilier . . .« (1698), »Tii aandelige Pindse-May . . .« og »Langfredags Speyl . . .« (begge 1699); til et af dem, Oversættelsen »Christendoms Gienvey . . .«, er i 2. Udg. (1700) føjet en Række gudelige Professionsvers o. l. under Titlen »Aandelige Tids-Fordrif . . .«, et

snurrigt Udtryk for luthersk Kaldsfromhed. I »Zions Sange og Sucke i Verdens Babylon . . .« (1688) finder man typiske Prøver paa hans Salmer, der ikke har været uden Betydning for Brorson og overhovedet i visse Henseender peger frem mod Pietismens digteriske Stil; medens ni af dem optoges i Kingos »Vinterparten« (1689), er kun een sluppet ind i »Psalmebog for Kirke og Hjem« (Nr. 639). Et Par Aar efter det førnævnte bibelske Passions-Epos, »Golgotha paa Parnasso«, udsendte E. N. Begyndelsen af en metrisk Oversættelse af Davids Psalmer, »Ny Streng paa Davids Harpe« (1692, komplet Udg. 1699). — E. N.s brændende religiøse Følelse er utvivlsomt ægte, men uden Finhed og Dybde. Som Digter er han en udpræget Repræsentant for dansk Højbarok med kendelige Forbilleder i den anden schlesiske Skole og i Kingo, noget mere outreret end denne og langt mindre talentfuld, men uhistorisk undervurderet af Eftertiden. Skønt der i hans skolemesteragtige Vækkelsesteknik indgaar en Stræben hen mod det konkrete, er hans Fantasi mere verbalt end reelt bestemt. At han, Elias, døde paa en Kristi Himmelfartsdag, vilde ret have været et poetisk Motiv for hans Pen. — Maleri (Fr.borg). Stik af Joh. Friedlein 1702. — Epitafium i St. Knuds K. i Odense.

C. Giessing: Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 117—25. J. Bloch: Den fyenske Geistligheds Hist., I, 2, 1788, S. 313—19. Samlinger til Fyens Hist. og Topographie, V, 1871, S. 272—88. Tilskueren, LIII, 1936, I, S. 40—55. Fortalen til N.s Oratio valedictoria (1699; her en Liste over hans utrykte Arbejder).

Ejnar Thomsen.

Naylor, John William, 1812—59, Filefabrikant. F. 26. Sept. 1812 i Raavad, d. 9. Nov. 1859 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Filefabrikant Thomas N. (ca. 1767—1850) og Sophie Magdalene Raasløff (ca. 1791—1849). Ugift.

N.s Fader var kommet hertil fra England og grundlagde 1810 en Filefabrik i Raavad og faa Aar efter en i Kbh. N. havde Talent for Tegning, men blev mod sit Ønske sat i Filehuggerlære. Efter Læretidens Udløb sendtes han 1837—40 til England for at uddannes yderligere. Trods stærk Modstand fra Fagets Udøveres Side fik han Arbejde i Sheffield, hvor han efterhaanden overvandt sine Fagfællers Modstand. Han vakte endog deres Beundring ved den sjældne Dygtighed, han lagde for Dagen, og vandt deres Ven-skab ved den bramfri, hjælpsomme og joviale Maade, han omgikkes dem paa. Sheffield's Filehugger-Union gav et Festmaaltid for ham, da han havde præsteret et særlig vanskeligt Arbejde, som blev rosende omtalt i den engelske Presse. Det var nogle Dekora-

tionsfile, af hvilke der findes en Prøve i Det danske Kunstindustrimuseum. 1847 overtog N. sammen med Broderen *John N.* (18 — 1906) Faderens Forretning. Inden for den danske Industri fik den kundskabsrige og dygtige Filefabrikant en anset Stilling. I Industriforeningen var han lige fra Stiftelsen 1838 en af de ledende. 1855 fik han Sæde i Borgerrepræsentationen. — Træsnit 1860.

Ill. Tid. 29. Jan. 1860. C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—1888, 1888. Samme i Aftenposten 3. Jan. 1898.

Georg Nygaard (C. Nyrop).

Nebelong, Johan Henrik, 1817—71, Arkitekt. F. 20. Juli 1817 i Kbh. (Petri), d. 1. Marts 1871 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomagermester Johan Hendrik N. og Anna Christine Schreyber. Gift 11. Nov. 1843 i Kristiania med Christiane Palmine Wunderlich, f. 7. April 1816 i Kbh. (Trin.), d. 31. Jan. 1918 sst., D. af Snedkermester Christoffer W. (1772—1826) og Christiane Dorothea Knudsen (1784—1868).

N. kom allerede som Dreng ind paa G. F. Hetschs Tegneskole og Kunstakademiet. 1839 vandt han Neuhausens Præmie og s. A. den store Sølvmedaille. 1840 rejste han til Kristiania for at bistaa Linstow ved Slottets indre Udsmykning. Han fik ogsaa selv Praksis i Norge og blev Lærer ved Tegne- og Kunstsolen i Kristiania. 1853 vendte han tilbage til Kbh. S. A. blev han agreeret af Kunstakademiet; 1855 blev han Medlem (Receptionsarbejde paa Akademiet). 1853—55 var han Assistent ved Arkitekturskolen, 1856—68 Bygningsinspektør for Kbh.s 1. Distrikt. — N. fulgte de forskellige Strømninger inden for Tidens Arkitektur: Senklassicisme, Gotik, italiensk og nordisk Renæssance, italiensk Villastil eller Enkeltighed uden bestemt Stilpræg. Han var en af Bærerne af Nygotik i Norge og opførte i denne Stil sit Hovedværk: Oskarshal paa Ladegaardssøen ved Oslo (1847—52), der blev meget beundret af Samtiden. Han var noget af en Modearkitekt. Men det bedste af hans Produktion staar dog paa Højde med det bedste i Almindelighed fra den Tid. Dette gælder bl. a. Toldpakhuset i Oslo, »som har rolige enkle linjer og en rytmisk façadebehandling i spækket murverk«, det første Lungegaardshospital for spedalske i Bergen, af Træ, nedbrændt 1853, Museet sst. (udvidet 1898), Ombygningen af Kommuneskolen Prinsessegade 54, Kbh., og de nye Bygninger paa Oringe 1868—71 (N. fuldendte ogsaa Bindsbølls Del 1857). I disse Bygninger er en Rest af klassisk Sæmpelhed og Fasthed forbundet med en naturlig og saglig Holdning. N. har tegnet en Del dekorativt Arbejde, f. Eks. (sandsynligvis) sirlige Empire Ovne til Bærum Værk i Norge. Men ogsaa hans dekorative Arbejde er af

blandet Værdi. — Tit. Professor 1860. — Tuscheret Blyantstegning af J. V. Gertner 1840 paa Fr.borg. Maleri af G. F. Clement hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Træsnit 1876 efter Fotografi.

Chr. M. Tegner: Architectonisk Album, II, 1854, Nr. 4, 10. III. Tid. 17. Nov. 1861, 27. Aug. 1865, 5. Nov. s. A., 4. Okt. 1868. Chr. Hetsch: Industrielle Tegninger, 1873—80, II, Afd. C. Nr. 6; III, Afd. A 2 Nr. 7, Afd. A. 4 (Dør); III, Afd. A. 4, Nr. 1 (Stol). F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademi, 1904, S. 238, 297, 368—71. Bergen 1814—1914, utg. af Bergens kommune, I, 1914, S. 331, 516, 550 f.; II, 1915, S. 672—96. Norsk Kunsthistorie, II, 1927 (se Registeret). Heinr. Hansen: Hist. Medd. om Kbh.s Bygningsvæsen, 1931, S. 83. Victor Madsen: Den danske store Landsloge 1858—1933, 1933, S. 132 f.

Knud Millech.

Nebelong, Johan Henrik, 1847—1931, Organist, Sanginspektør. F. 9. Nov. 1847 i Kbh. (Frue), d. 14. Sept. 1931 sst., Urne paa Bispebjerg Kgd. Forældre: Arkitekt N. S. N. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 5. Jan. 1868 i Kbh. (Frels.) med Hermine Sophie Petronelle Lewy, f. 19. Sept. 1848 i New York, d. 16. Jan. 1881 paa Frbg. 2° 3. Jan. 1882 i Kbh. (Johs.) med Augusta Christine Mathilde Frisenette, f. 18. Jan. 1852 i Melse, Horbelev Sogn, d. 3. Marts 1931 paa Frbg., D. af Møllejejer Julius Cæsar F. (1819—1910) og Christine Marie Andersen (1811—77). Ægteskabet opløst. 3° 28. April 1908 i Kbh. (Johs.) med Anna Maria Martha Nielsen, f. 3. April 1883 i Aarhus (døbt i Kolind), D. af Postbud Rasmus N. og Jensine Rasmussen.

N. var et musikalsk Barn og fik tidligt Musikundervisning. Paa Violin var han Elev af Vilh. Holm, paa Klaver af Thielemann, i Teori af W. H. Barth. Selv lærte han sig at spille Orgel og skylder saaledes sin egen Energi det Navn, han hurtigt opnaaede som Orgelspiller. Allerede som syttenaarig fik han Stillingen som Organist ved Christianshavns Fængsel, men maatte til Gengæld nøjes med denne beskedne Stilling til 1881 til Trods for, at han som Orgelspiller snart havde gjort sig fortjent til et større Embede. Hans Debut i Lund 1867, der efterfulgtes af Optræden i Kbh., slog hans Navn fast som betydelig Kunstner. Med Iver søgte han i de følgende Aar at bringe saa mange som muligt i Kontakt med Orgelmusikken. Gennem Folkekoncerter til lav Pris og Gratiskoncerter fik han baade i Hovedstad og Provins et stort Publikum. 1881 fik han det større Embede ved Johannes Kirken, som han fra 1891 til sin Afgang 1921 forenede med Kantorstillingen. For Organiststanden nærede N. varm Interesse. 1885 stiftede han Pensions-

fond for danske Organisters Enker og var s. A. med til at stifte Dansk Organistforening, som han hele sit Liv kom til at staa meget nær, først som mangeaarig Formand, senere som Æresmedlem. Fra 1896 ledede han med P. Rasmussen Kbh.s Organistskole. Som Komponist udgav N. nogle Hæfter religiøse Sange, nogle Fædrelandssange og Klaverstykker og en Haandbog i den belgisk-finske »Sangformel Metode«. Som Sangpædagog fik N. sin maaske største Betydning. Fra sin Ungdom havde han virket som Sanglærer ved københavnske Skoler, og 1896 udnævntes han til Sanginspektør efter Sanne og overtog tillige Ledelsen af Statens Lærerhøjskoles Sangkursus, der under hans Virke fik en forøget Tilgang. Han udbyggede denne Side af Lærernes Uddannelse med Kursus i Tonedannelse og oprettede supplerende Kursus i Orgelspil og Musikteori. — Tit. Professor 1896. — R. 1905. DM. 1921.

Søndagsposten 2. April 1876. H. Olrik: Danmarks Lærerhøjskole 1856—1906, 1906. Medlemsblad for Dansk Organist- og Kantorforening Okt. 1914. Lærerne og Samfundet, IV, 1914, S. 295 f. J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, Hæfte 12, 1894, S. 18.

Nils Schiørring.

Nebelong, Niels Sigfred (ved Daaben Sigfrid), 1806—71, Arkitekt. F. 14. Okt. 1806 i Kbh. (Trin.), d. 9. Okt. 1871 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til Arkitekt J. H. N. (s. d.). Gift 1° 9. Maj 1832 i Kbh. (Frels.) med Anna Marie Kirstine Erichsen, f. 9. April 1805 i Kbh. (Frue), d. 8. Sept. 1832 sst. (Holmens), D. af Frimurermester Philip E. (ca. 1758—1829) og Anne Sørensen (ca. 1772—1850). 2° 6. Okt. 1843 i Skive med Constance Horn, f. 18. Marts 1825 i Kbh. (Frue), d. 25. Febr. 1901 sst., D. af Assistent hos Kongens Foged, senere Byskriver i Svendborg Carl Tobias H. (1790—1863) og Sophie Caroline Wilhjelm (1801—51).

N. besøgte Kunstakademiet allerede fra 1819; han var her navnlig Elev af G. F. Hetsch. 1828 vandt han den store Sølvmedaille, 1833 den lille Guldmedaille, 1835 C. F. Hansen Medaillen og 1837 den store Guldmedaille. Paa Stipendierejsen 1839—42 studerede han først i Paris under Henri Labrouste, den førende Kunstner og Konstruktør, derefter i Italien og Grækenland. — N. arbejdede i de forskellige Retninger, der var fremme i Tiden. I Senklassicisme opførte han Kolding Gymnasium 1846 (senere fuldstændig ombygget) og forskellige Villaer samt ombyggede og udvidede Odense Toldkammer ved Havnen 1847. Uden bestemt Stilpræg af Helheden opførte han bl. a. Skagens Fyr paa Grenen 1858, Arbejderboligerne Overgaden o. Vandet 66—70 og 84—88 1851, Kvinde-

fængslet paa Christianshavn 1861—64 (nu nedrevet), Raadhuset i Nykøbing S. 1868, Kommuneskolen Nansensgade 44—46 1870, samt Fabriksbygninger paa Gl. Carlsberg efter J. C. Jacobsens Udkast og Tegninger. I Gotik opførte han Slagelse nye Kloster 1857. Han ombyggede Det kgl. Teater 1857, fuldførte Vridsløselille Strafanstalt 1859 (senere udvidet og N.s Kirkesal forandret) og paabegyndte Viborg Domkirkes Restaurering i en efter Datidens Opfattelse ren romansk Stil; for denne Kirkes nuværende Ydre har N. og Tholle Ansvar. N.s Produktion har en udpræget borgerlig Karakter, men med en redelig arkitektonisk Holdning. Desuden var han en praktisk Dygtighed. Han var Medlem af den 1852 nedsatte Kommission ang. en Bygningslov til Kbh. og dets Forstæder (Loven af 1856), blev ogsaa Medlem af den første Bygningskommission og Stadsbygmester fra 1863 til sin Død. Som Stadsbygmester var han med til at forberede den nye Byggelov af 1871, der dog kun afveg lidt fra den første. Først ved Kunstakademiets arkitektoniske Forberedelsesskole, derefter ved dets Arkitekturskole var han Assistent 1831—38, 1842—44 og 1847—54. Han blev agreeret 1850 og Medlem af Akademiet 1855 (Receptionsarbejde paa Akademiet). N. beklædte forskellige Hverv inden for Skydeselskabet og sad i Bestyrelsen for Arbejderforeningen af 1860. — Justitsraad 1864. — R. 1856. — Maleri af Const. Hansen ca. 1829 (Familieej), af J. Roed 1870 og af Chr. Jensen 1871 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Træsnit 1868 og 1871.

J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, Hæfte 12, 1894, S. 18. Chr. M. Tegner: Architectonisk Album, 1853—56, I, Nr. 6, 8, 10; II, Nr. 6, 7; III, Nr. 3; IV, Nr. 1—4, 17 f., 21 ff. Folkekalender for Danmark, VII, 1858, S. 119—23. Ill. Tid. 23. Okt. 1859 og 7. Juli 1861. Fængsel for Quindefanger paa Christianshavn, Atlas, u. A. Chr. Hetsch: Industrielle Tegninger, 1873—80, I, Afd. 6 Nr. 1; II, Afd. B. Nr. 10, Afd. C 2 (Dør). E. Hornemann: Danske Arbejderboliger, 1876, S. 3, 10 ff. Architekten, VIII, 1905—06, S. 246 ff.; XXXI, 1929, Maanedsh., S. 139—53, 155. Heinr. Hansen: Historiske Meddelelser om Kbh.s Bygningsvæsen, 1931, S. 62 ff. P. Severinsen: Viborg Domkirke, 1932, S. 502—09, 512 f. Even Marstrand: Arbejderorganisation og Arbejderkaar, 1934, S. 39. Danske i Paris gennem Tiderne, red. af Franz v. Jessen, II, 1, 1938, S. 226 f.

Knud Millech.

Nebler, Sophus Martinus Frederik, 1858—1931, Redaktør og Bladudgiver. F. 15. Dec. 1858 i Stubbekøbing, d. 9. Jan. 1931 i Omaha, Nebraska, begr. sst. Forældre: Skræddermester Martin Hans Jørgen N. (1826—64) og Karen Poulsen (1832—1907). Gift 1° 24. April 1883 i Omaha, Nebraska, med Kirsten Larsen, f. 8. Febr. 1862 i Byskov, Ønslev Sogn, d. 1900, D. af Gaardejer Lars Mortensen

(1836—tidligst 1901) og Ane Eriksen (1838—90) 2° 5. Dec. 1901 i Omaha med Olivia Hansen, f. 17. Dec. 1876, D. af Driftsbestyrer i Porcelænsfirma i Chicago Alfred William H. (1854—1909) og Dorothea Mathilde Giessing.

Efter Skolegang i Stubbekøbing kom N. i Lære som Typograf paa »Stubbekøbing Avis« Bogtrykkeri og deltog i et Aars Tid i redaktionelt Arbejde ved Bladet. En kort Tid var han Typograf i Rigsdagens Trykkeri, men paa Opfordring af sin Forlovede gik han fra Faget for at uddanne sig som Mejerist paa lollandske Mejerier. Det var imidlertid N.s typografiske Uddannelse, der skulde bringe ham Succes i Amerika, hvortil han udvandrede 1883. I et Aars Tid arbejdede han paa dansk-amerikanske Farme, men allerede n. A. fik han Ansættelse som Typograf ved »Den danske Pioneer«, det af hans Landsmand Mark Hansen 1872 oprettede danske Ugeblad i Omaha. Bladet arbejdede under meget beskedne Forhold og med en usikker Økonomi, og N. blev hurtigt ikke alene Faktor, men ogsaa Medhjælper i det redaktionelle Arbejde. Alleerede 1885 fik han overdraget Redaktørstillingen, og to Aar efter overtog han hele Foretagendet som Udgiver og startede »Sophus Nebler Publishing Co.« Det var midt under den store Udvandring, hvor Antallet af Dansk-Amerikanere aarlig forøgedes med ca. 10 000 Indvandrere. N. saa det som en Opgave at skabe et Bindeled mellem alle disse danske Udvandrere og en Chance for at oparbejde et levedygtigt Bladforetagende. Han gav den amerikanske Farmer det Blad, han ønskede, og naaede paa et vist Tidspunkt over 30 000 Abonnenter. Foretagendet blev — i Modsætning til alle andre dansk-amerikanske Blade — en stor økonomisk Succes. N. blev noget af en Høvdingeskikkelse blandt de dansk-amerikanske Farmere, og han vandt Indflydelse ogsaa inden for det politiske Parti, han sluttede sig til, Demokraterne. I sit Blad hævdede han udprægede Meninger, han brugte haarde Ord om Estrups Provisoriepolitik i Danmark, og hans Forhold til de dansk-amerikanske Præster var ikke altid lige hjerteligt. — N.s Stilling inden for det dansk-amerikanske Samfund og i amerikansk Politik førte ham ind i en Del offentlige Hverv: Elector for Nebraskas 2. Kongres-Distrikt ved Præsidentvalgene 1908, 1912 og 1916, Oberst ved Guvernøren for Nebraskas Stab 1908, 1913 og 1915—19, Medlem af det offentlige Velfærdsraad, af Douglas Countys Kommunalraad, Formand for Kommunens Børne- og Tvangsanstalt og Meddirektør i Nebraska National Bank. — R. 1925.

Journalisten Sept.—Okt. 1905, Maj 1906, 15. Jan. 1914, 15. Jan. 1931.

A. Kamp.

Neckelmann, Elisabeth, f. 1884, Malerinde. F. 6. Nov. 1884 paa Frbg. Forældre: Ingeniør Ludvig Conrad N. (1852—1922, gift 2° 1899 med Carla Rosalie Petersen, 1877—1912, Ægteskabet opløst) og Elisa Nikoline Schoubye (f. 1862, gift 2° 1898 med Maleren Peter Marius Hansen, s. d.). Ugift.

E. N. blev optaget i Maleren Peter Hansens Hjem i Faaborg 1900 og fik en Vinter Undervisning i Skyggetegning af Fritz Syberg paa Teknisk Skole her. I øvrigt uddannede hun sig paa egen Haand i at tegne og male, kun vejledet af Stiffaderen og Indtrykkene fra dennes Omgangskreds, der talte adskillige af Tidens mest fremtrædende Kunstnere. 1905 flyttede hun med Stiffaderen til Kbh. og havde i to Aar Ansættelse i Arnbaks Kunsthandel. E. N. har foretaget Rejser til Nordtyskland 1903, Sverige og Norge 1905, Holland 1912, München 1921, udstillet paa Kunstnerens Efteraarsudstilling 1912—14, 1916, 1924, paa Charlottenborg Foraaarsudstilling aarlig siden 1920, Charlottenborg Efteraarsudstilling 1928, Kvindelige Kunstneres Udstilling 1920 og holdt egne Udstillinger i Chr. Larsens Kunsthandel Okt. 1915 og Nov. 1918 og i Bachs Kunsthandel Okt. 1934. Hendes Produktion omfatter Blomsterbilleder, Landskaber, Portrætter (Peter Hansen) og nogle større Figurbilleder med Portrætter (»Min Moder og mine Søstre«, 1926; »Fra et Bestyrelsesmøde i Kvindelige Kunstneres Samfund«, 1928). I fremtrædende Grad har hun taget Del i det officielle Kunstnerliv som sit Køns energiske og utrættelige Talsmand paa adskillige Tillidsposter, saaledes som Formand for Kvindelige Kunstneres Samfund siden 1924, Medlem af Charlottenborg Udstillingens Komité fra April 1930, Medlem af Akademiraadet April 1931—Marts 1937, af Censurkomiteen i Selskabet til Haandarbejdets Fremme siden 1928 og af Bestyrelsen for Dansk Kunst og Husflid fra dette Selskabs Stiftelse. — Portrætteret paa Malerier af Peter Hansen 1889 (»Dobbeltportræt« af to Børn, Ordrupgaard-Samlingen) og 1903 (»Ung Pige sliber Rammer«, Vejle Museum; »De tre Aldre«, Privateje). Maleri af S. Danneskiold-Samsøe ca. 1909.

Edv. Neckelmann og Hector Boeck: Familien Neckelmanns Slægtsbog, 1936, S. 130—33. Kendte danske Kvinder 1934. Under Red. af Olga Eggers, 1934, S. 102.

Sigurd Schultz.

Neckelmann, Ludvig Conrad, 1784—1865, Borgmester, historisk Forfatter. F. 28. Maj 1784 i Æbeltoft, d. 17. Maj 1865 i Randers, begr. sst. Forældre: Major, senere Generalmajor Johan N. (1731—1810, gift 2° 1791 med Anna Catharina Thamsen, 1751—1820) og Frederikke Gabrielle v. Wedderkop (1747—89). Gift 1° 1. Febr.

1811 i Nykøbing F. med Karen Helene Hincheldey, f. 13. Juni 1790 i Nykøbing F., d. 14. Dec. 1826 i Randers, D. af Kaptajn, senere Major Edvard H. (1763—1819, gift 2° 1804 med Edle Margrethe Bentzen, 1781—1851) og Anna Helene Hincheldey (1762—1804). 2° 3. Nov. 1830 i Randers med Helene Laurentzia Marquardt, f. 9. Dec. 1788 i Nykøbing F., d. 14. April 1866 i Viborg, D. af Distriktskirurg Johan August M. (1744—1808) og Karen Rebecca Elisabeth Hincheldey (1761—1831).

N. blev Student 1800 fra Fredericia, juridisk Kandidat 1804 og studerede derefter i Kiel. 1805 blev han Auditør ved det slesvigske Infanteriregiment. 1810 udnævntes han til Byfoged i Randers samt Herredsfoged i de dermed forenede Jurisdiktioner, hvilket indtil 1814 var Hovlbjerg og Galten Herreder og 1814—19 Nørhald og Støvring Herreder. 1819 blev han tillige Borgmester i Randers. Med stor Iver kastede han sig over sit Embedes mange Forretninger, og hans Embedsvirksomhed og Duellighed blev ofte hædrende omtalt saavel af Kongen som af Kancelliet. 1833 rettedes der fra en næringsdrivende i Randers Beskyldninger mod N.s Embedsførelse. En Kommissionsdomstol blev nedsat og dens Dom stadfæstet af Højesteret 1838. Det fremgik af Præmisserne, at N. havde benyttet sin Stilling som første Medlem af Magistraten til at skaffe sig økonomisk Fordel, naar en næringsdrivende søgte Borgerkab eller en Haandværker gjorde Mesterstykke. Ved Siden af de anordningsmæssige Gebyrer modtog N. som oftest en privat Dusør. Retten idømte N. en Bøde paa 1000 Rdl., og Kancelliet indstillede ham til Afsked, men karakteristisk for Frederik VI.s milde Styre afskedigedes han baade i Naade og med Pension. Sit Otium benyttede N. til at fortsætte et allerede paabegyndt historisk Forfatterskab. 1830 skrev han en »Kortfattet Udsigt over Randers Kjøbstad«, og 1833 udsendte han en »Randers Kjøbstæds hist.-topogr. Beskrivelse«, hvoraf der kun udkom et enkelt Hæfte paa 86 Sider og en kort Afhandling om Fiskeriet i Randers Fjord. Aaret forud havde han for at op hjælpe Byens Næringsliv udsendt et noget fantastisk Forslag om »Pramfarten mellem Limfjorden og Gudena«, og 1836 kom »Om Kommunevæsenet i Danmark«. Paa sine ældre Dage beskæftigede han sig med det skandinaviske Stamfolks Urtid og Oldtid og studerede navnlig Folkesprog og Stednavne, men heller ikke her fik han mere end et enkelt Bind frem, der 1861 udkom under Titlen »Skandinaviske Blade«. Han var da godt paa Vej til de 80 Aar. — Kancelliraad 1816. Justitsraad 1831. — Maleri 1824 paa Randers Raadhus. Maleri af Just Holm 1854 i Familieeje.

Edvard Neckelmann og Hector Boeck: Familien Neckelmanns Slægtsbog, 1936, S. 88—92.

Harald Jørgensen (Chr. Villads Christensen).

Neergaard. Navnet N. føres af flere Landmandsslægter, af hvilke den mest kendte, vidt forgrenede Slægt føres tilbage til Thomas Madsen N., der var født paa Nedergaard, Tyrsting Herred, hvoraf Navnet, og Forpagter af Svenstrup; han var Fader til Johan Thomsen N. (1673—1737) til Fuglebjerggaard og Grevensvænge og til Ejer af Mogenstrup Mølle Sivert Thomsen N., af hvis Børn skal nævnes Forpagter Thomas Sivertsen N. (1708—69) — der formentlig var Oldefader til Marie Elisabeth N. (1846—1914), gift med Borgmester Jacob Nicolai Marstrand (1848—1935, s. d.) — og Forpagter af Billesborg Peder Sivertsen N. (1714—53); hans Søn Forpagter af Juellinge Sigvard Thomas Pedersen N. (1748—1804) var Fader til Peter Sigvard N. (1784—1858) til Vedbygaard — hvis Sønnedatter Julie Sophie N. (1856—1910) var gift med Generalløjtnant Maurits Leschly (1841—1930) — til Anne Johanne N. (1779—1863), der først var gift med Havnekontrollør Niels Frederik Læssøe (1775—1831), derefter med Generalmajor, Kammerherre Carl Rømeling (1769—1839) — og til nedenn. Veterinær, Generalkrigskommissær Jens Veibel N. (1776—1864), hvis Sønnesøn er nedenn. Arkæolog Carl Peter N. (f. 1869). — Ovenn. Johan Thomsen N. (1673—1737) var Fader til Sognepræst i Snesere Johan N. (1697—1729) — hvis Sønnesøns Søn var nedenn. Krigsminister, General Johan Waldemar N. (1810—79) — og til Godsejer Peter Johansen N. (1702—72) til Kærup, Svenstrup, Merløsegaard og Basnæs m. m., af hvis Børn skal nævnes Johanne N. (1746—1804) — der ægtede Kammerherre Niels Jørgensen de Svanenskiold (1729—98) til Svanholm og Overberg — og de 1780 adlede Brødre Etatsraad, Vicelandsdommer Jens Bruun N. (1742—88) til Svenstrup og Kancelliraad Johan Thomas N. (1745—1806) til Ringsted Kloster og Merløsegaard m. m.; af disse var den ældste Fader til den naturvidenskabelige Forfatter Tønnes Christian Bruun N. (1776—1824) til Bonderup, til Kammerherre Jens Peter Bruun N. (1764—1848) til Eckhof og Bülk m. m. — hvis Søn var den slesvigholstenske Politiker Lucius Carl Josef Andreas Bruun N. (1797—1881) til Oevelgönne og Eckhof — og til Kammerherre Johan Andreas Bruun N. (1770—1846), der erigerede Skjoldenæsholm og Svenstrup Fideikommissgodser; af hans Børn skal nævnes Anna Joachimine Henriette N. (1800—31), gift med Stiftamtmand, Kammerherre Christian Ludvig Stemmann (1791—1857) til Store Restrup, og nedenn. Gehejmekonferensraad Peter

Christian Joachim Bruun N. (1806—93) til Svenstrup, der var Fader til Kammerherre Vilhelm Peter Christian Bruun N. (1846—1912) — hans Søn var nedenn. Komponist Joachim Bruun N. (1877—1920) — og til Louise Elise Henriette Bruun N. (1837—64), hvis Søn med Kammerherre Baron Gustav Joachim Wedell-Wedellsborg (1829—1903), Kammerherre Baron Joachim Wedell-Neergaard (1862—1926) overtog Familiegodset Svenstrup. — Ovenn. Kancelliraad Johan Thomas N. (1745—1806) havde elleve Børn, bl. hvilke Marie Christine Jacobæa Elisabeth N. (1790—1859) — gift med Etatsraad, Raadmand i Kbh. Michael Skibsted (1785—1847) —, Johanne Birgitte Mette Dorthea N. (1792—1824) — i Ægteskab med Generalløjtnant, Kammerherre Peter Frederik Steinmann (1782—1854) — og nedenn. Etatsraad Peter Johansen N. (1769—1835) til Ringsted Kloster m. m.; denne var Fader til nedenn. Etatsraad Carl N. (1800—50) til Gunderslevholm, til Skovrider Johan Thomas N. (1818—65) — hvis Søn var nedenn. Skovrider Vilhelm N. (1858—1912) — og til Etatsraad Peter Johansen N. (1803—72), af hvis Børn skal nævnes Thora Alvilde N. (1844—1906), gift med Juristen Andreas Aagesen (1826—79, s. d.) og Peter Poul Ferdinand N. (1836—78) til Faarevejle, der var Fader til de nedenn. Politikeren Wenzel Carl Peter Frederik Flach N. (1864—1919) og Ingeniøren Holger Flach N. (f. 1868). — Flere Medlemmer af Slægten skriver sig de N.

En anden Landmandsslægt N. føres tilbage til Christen Madsen N. (Nedergaard) (1708—61), hvis Sønnen Ejer af Mumtoft Christen Christensen N. (1768—1833) var Bedstefader til nedenn. Politiker, Historikeren Niels Thomasius N. (1854—1936).

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 336—76; XL, 1923, S. 557. — Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 127. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 26. Febr. 1932.

Albert Fabritius.

Neergaard, Carl (de), 1800—50, Godsejer og Politiker. F. 2. Marts 1800 paa Ringsted Kloster, d. 2. Aug. 1850 i Ems, begr. i Gunderslev. Forældre: Godsejer Peter (de) N. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 26. Okt. 1832 paa Hindema med Elisabeth Arnoldine de Fine Mourier, f. 17. Dec. 1811 paa Hindema, d. 11. Sept. 1883 paa Frbg., D. af Godsejer Charles Adolph Denys M. (1776—1859) og Johanne Susanne Skibsted (1780—1864).

N. blev Student 1819 fra Roskilde, gik af Helbredshensyn over til Landvæsenet, blev Forpagter af Fuglsang og Priorskov paa Lol-land under Vejledning af J. D. Friderichsen (s. d.) og 1826—30 Ejer af Nørlund og Torstedlund i Aalborg Amt, men overtog der-

efter, da Faderens Godser deltes mellem Sønnerne, Gunderslevholm og Kastrup med Antvorskovs og Gyldenholms Skove, i alt over 1200 Tdr. Htk. og næsten 4000 Tdr. Land Skov. N. ophjalp med stor Dygtighed disse Godser, var som Landbruger og Skovbruger en udpræget Fremskridtsmand, som Godsejer i sit Forhold til Fæsterne human og hensyntagende (indkaldte driftige Langelændere til at overtage Gaarde); han foreskrev i sit Testamente en Plan om Salg af Fæstegodset, og Halvdelen deraf blev derefter købt af Bønderne. Som Forvalter hos ham grundlagde J. B. H. Andersen (s. d.) den gunderslevholmske Kvægstamme. N. deltog meget i det landøkonomiske Organisationsarbejde, saaledes inden for Landhusholdningsselskabet, var 1833 Medstifter af Sorø Amts landøkonomiske Selskab og blev dets Næstformand, fra 1845 Formand. — 1834—48 var N. som Godsejerrepræsentant Medlem af Østifternes Stænderforsamling i Roskilde, fra 1842 af Sorø Amtsraad, 1848 (for Slagelsekredsen) af den grundlovgivende Rigsforsamling, var Medlem af Landbokommissionen af 1849 og valgtes til det første Landsting i 2. Kreds (Nordsjælland). I Stænderne havde N. Betydning som fremtrædende Godsejerrepræsentant af maadeholden Konservatisme. Han arbejdede for flere praktiske Fremskridt, men gik 1838 skarpt imod Sognebaandets Løsning (skrev et Modskrift mod V. Birkedal om denne Sag). Landbopolitisk bestemtes hans Stilling ikke blot af hans Interesse som Godsejer, men ogsaa af en vis Skepsis og Kritik over for Gaardmandsklassen; han var absolut mod Drewsen og Balth. Christensen under den store Landbodebat 1844. I den grundlovgivende Rigsforsamling var han Formand for Finansudvalget og Medlem af Grundlovsudvalget, hørte afgjort til højre Fløj og var en af dem, der protesterede skriftlig mod Grundloven. — Etatsraad 1841. — R. 1848. — Posthumt Maleri af H. Olrik 1872 paa Gunderslevholm efter Litografi af I. W. Tegner 1851.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 367. P. F. Koch: C. de Neergaard, 1894. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—1848, I—II, 1931—34.

Hans Jensen.

Neergaard, Carl Peter, f. 1869, nordisk Arkæolog, Museumsmand. F. 5. Juli 1869 i Kbh. (Cit.). Forældre: Kaptajn, senere Oberst Emil N. (1830—97) og Olivia Dichmann (1841—1901). Ugift.

N.s tidligste Interesse var dansk Klosterhistorie. Allerede som Skoleelev skrev han i »Berlingske Tidende« 1885 en Artikel om Karmeliterklostret i Helsingør. 1889—93 kom i »Kirkehist. Saml.», 4. Rk., I—II, en Række Bidrag, der samledes som »Bidrag til

Danmarks Klosterhistorie», I—III, 1890 (i »Aarb. f. nord. Oldkyndighed«) »Grundlæggelsen af Maribo Kloster« og 1915 (i Festskriftet ved 350-Aaret for Herlufsholms Stiftelse) »Næstved St. Peters Kloster og Skovkloster«. — Allerede 1887, Aaret efter sin Studentereksamen (fra Fr.borg), blev N. knyttet som Medhjælper til Det oldnordiske Museum, som omfattede saavel den forhistoriske som den historiske Arkæologi. N. A. kom hans første forhistoriske Afhandling »Ravsmykkerne i Stenalderen« i »Aarb. f. nord. Oldkyndighed«, i hvilket Tidsskrift hans følgende Produktion er fremkommet, hvis ikke andet anføres. Museumsarbejdet greb ham, og han opgav at afslutte sine historiske Studier med en Eksamen. Det var en bevæget Tid inden for Museerne; 1892 sammensluttedes Det oldnordiske Museum, Det etnografiske Museum, Antikkabinettet og Møntkabinettet under Fællesnavnet Nationalmuseet, men under to Direktører, saaledes at Det oldnordiske Museums historiske Del skiltes ud fra den forhistoriske, for hvilken Sophus Müller blev Leder. Han fik s. A. N. ansat som Assistent ved sin Afdeling, hvor han 1897 blev Inspektør og ved Müllers Afgang dens Leder, dog ikke som Direktør, idet Direktoratet for hele Museet samledes paa een Haand. Fra da er N. som Skribent Forhistoriker; Artiklen »En gammel Gaard i Nyborg« er en bekræftende Undtagelse; en Del af sin betydelige baade historiske og forhistoriske Viden har han dog gjort frugtbringende som Medarbejder ved Trap: »Danmark« (3. og 4. Udg.), ved »Danske Herregaarde ved 1920« og ved Salmonsens Konversationsleksikon. I øvrigt levnedes der ikke megen Tid til litterær Virksomhed; Sophus Müller satte med fuld Kraft ind paa Arbejdet, baade i Museet, hvor N. kom til at forestaa en fuldstændig Nyordning og Etikettering, og i Marken, hvor nye Undersøgelser sikrede en større Nøjagtighed. Det var N., der forberedte de større Undersøgelser og personlig deltog i dem. Saaledes havde han en Hovedandel i dem, der 1900 resulterede i Værket: »Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark«. I dette, som skyldtes Samarbejde mellem Arkæologer og Naturvidenskabsmænd, hidrører henvend en Trediedel fra N.s Pen. Et Par Aar senere udkom, som Led i »Nordiske Fortidsminder«, I, »Danevirke« ved Sophus Müller og N. som Frugt af omfattende Undersøgelser paa Stedet. I samme Bind havde N. forud skrevet »Nogle Depotfund fra Bronzealderen«. — En arkæologisk Undersøgers Produktion vil altid være afhængig af, hvad Fundene bringer for Dagen; N.s samlede sig dog væsentligst om Jernalderen, saaledes: »Meddelelser fra Nationalmuseets danske Samling; Jernalderen« (1892), »Jydske Gravpladser fra den før-

romerske Jernalder« (1894, i Samarbejde med A. P. Madsen), »Guldfundene fra den efterromerske Jernalder« (1915) og »Sønderjyllands Jernalder«, I (1916). Den yngre Bronzealder behandles i »Haag-Fundet«, det interessante Fund fra en Bronzestøbers Hytte (1908). Af mere almindelig Karakter er »Høie med mange Grave« (1910) og to Bidrag til Arkæologiens Historie: »Thinghøie og Thingdysser« (1902) og »Thomas Bartholin og Oldforskningen i Danmark i 17. Aarh.« (Ugeskrift for Læger 1916). Det vilde dog være urigtigt at bedømme N. alene ud fra hans trykte Arbejder, der alle indeholder nye Iagttagelser og Synspunkter. Han var i første Række Undersøgeren; Sophus Müller siger 1919 i »Bopladsfund fra Bronzealderen«, som for Størstedelen hviler paa N.s Undersøgelser, at han »virkede med en Erfaring i Undersøgelsens Kunst, hvorover der sjælden raades, med en Iagttagelsesevne og en Villie til videnskabelig konsekvent Gennemførelse af Arbejdet, som faa besidde«. Det var selve Iagttagelsen, som for N. havde Tiltrækningen, som i det hele hans kæreste Tid var den, han tilbragte blandt Landbefolkningen. Et stort og værdifuldt Stof foreligger i utrykte Udgravningsberetninger, saaledes hele det omfangsrige Materiale vedrørende den romerske Jernalders Gravpladser, der var paatænkt som Festskrift i Anledning af Det kgl. nordiske Oldskriftselskabs 100-aarige Bestaaen 1925. For dette Selskab har N. gjort en betydelig Indsats som dets Sekretær og Redaktør af »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed« 1921—32. En tiltagende Øjensygdом hemmede i en Aarrække hans Arbejde og standsede for tidligt hans Produktion; 1932 nødte den ham til at trække sig tilbage saavel fra Museumsvirksomheden som fra sit Arbejde i Oldskriftselskabet. N. var som Embedsmand den, der ydede meget og derfor ogsaa fordrede det samme af andre; han sluttede sig personlig til faa og var over for al Offentlighed stærkt tilbageholdende. — R. 1907. DM. 1925.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 348.

Th. Thomsen.

Neergaard, Edvard, 1821—74, Landmand og Politiker. F. 7. Juni 1821 i Thisted, d. 17. Febr. 1874 paa Dovergaard, begr. i Ydby. Forældre: Købmand, senere Godsejer Niels Bjerregaard N. til Ulstrup (1792—1851) og Nicoline Høyer (1796—1882). Gift 15. Dec. 1848 i Thisted med Kirstine Nordentoft, f. 27. Juli 1824 i Klitmøller, d. 11. Jan. 1890 i Kbh. (Johs.), D. af Købmand, Skipper, Proprietær Peder Christensen N. (1799—1874) og Ane Jensdatter Broe (1802—49).

Efter i et Par Aar at have lært Landvæsenet blev N. 1840 Ejer

af Dovergaard i Refs Herred, 1866 tillige af Pedersrolighed ved Thisted, hver paa ca. tolv Tdr. Hartk., og udviklede sig til en dygtig Landmand. Han var Medlem af Bestyrelsen for Thisted Amts landøkonomiske Selskab 1846—59 og 1869—74; var endvidere 1852—54 Medlem af Sogneforstanderskabet og 1856—71 af Amtsraadet, i hvis Forhandlinger han tog fremragende Del; blev Tiendekommissær 1854, Landvæsenskommissær 1856 og var 1857 Medstifter af Brandforsikringsforeningen for Landbygninger i Thisted Amt samt derefter Medlem af Bestyrelsen indtil faa Maaneder før sin Død. Han havde særlig Del i at fremkalde direkte Udførsel af Hornkvæg til England 1865, der i en lang Aarrække var meget indbringende. — 1848 søgte han forgæves Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling, men valgtes 1858 til Folketinget i Vestervig og genvalgtes til 1866, 1864—66 tillige til Rigsraadets Folketing. Han tog jævnlige Del i Forhandlingerne om praktiske Spørgsmaal, særlig om Hesteavl (var afgjort Modstander af baade Land- og Stamstutteriet) og havde Sæde i flere vigtige Lønningsudvalg. Ligesom flere andre nørrejske Proprietærer («Kammerraadsbænken») indtog han en Mellemstilling mellem de Nationalliberale og Venstre. — Kammerraad 1862. — R. 1866.

Emil Elberling (Poul Engelstoft*).

Neergaard, Holger Flach (de), f. 1868, Ingeniør, Politiker. F. 20. Jan. 1868 i Göteborg. Forældre: Godsejer, Kammerjunker Peter Poul Ferdinand (de) N. til Faarevejle (1836—78) og Hillevid Christiana Wendela Sophie Augusta Flach (1843—1924, gift 2° 1891 med Ritmester, senere Kammerherre Johannes Conrad Edgar Moe, 1848—99). Gift 10. Okt. 1891 i Kbh. (Holmens) med Louise Hedemann, f. 16. Sept. 1865 i Dessau, d. 23. Dec. 1937 i Kbh., D. af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral, Kammerherre Anton Rudolph H. (1816—97) og Johanne (Jenny) Thecla Oda Eugenie v. Berenhorst (1836—90).

N. blev Student 1885 fra Roskilde, cand. phil. n. A. og begyndte at studere Jura, men skiftede Studium og blev 1891 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Marts s. A. blev han ansat ved Havnearbejderne i Sæne Bugt paa Bornholm, den saakaldte Hammerhavn. 1893 kom han til Kbh.s Havnevæsen, hvor han bl. a. var beskæftiget ved Frihavnsanlægget. 1894 blev han Medindehaver af Firmaet Ludvigsen & Hermann i Kbh., der drev Maskinfabrik og Jernstøberi, en Virksomhed, N. sammen med sin jævnaldrende Ven og Kollega, Axel Møller, drev til 1931. Firmaet specialiserede sig bl. a. i Levering af sanitære Anlæg, Vand- og Varmeværker, og har i denne

Henseende moderniseret mange Herregaarde. 1898—1903 drev han tillige sammen med A. Møller Firmaet Sanitas. 1899 var han Medstifter af Akts. Marstal Gasværk, af hvis Bestyrelse han var Medlem til 1916. 1900 var han Medstifter af Akts. Badeanstalten København, af hvis Bestyrelse han blev Medlem 1903. 1926 blev han dennes Formand og har i denne Egenskab lagt et stort Arbejde ind i at fremme Almenhedens Interesse for Folkebadenes sanitære og kulturelle Betydning. I forskellige Industrisammenslutninger har N.s Arbejdskraft tillige været benyttet. 1898—1903 var han Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Kbh. og 1901—02 Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og af dennes Forretningsudvalg. N. har selv sagt, at han følte sig for ung og umoden til dette Hverv, men at han paa den anden Side lærte overmaade meget ved at komme i nærmere Berøring med Arbejdsgiverforeningens indflydelsesrige Formand, Etatsraad Niels Andersen, hvis overlegne Klogskab bl. a. prægede Septemberforliget, der afsluttede den store Lockout 1899. 1907—16 var N. Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse og udførte her et stort Arbejde. Særlig interesserede de tekniske Voldgifter og Samarbejdet med Arkitekter ham, og han udførte et stort Arbejde for Foreningens Byggesag. I Udarbejdelsen af de 1915 udgivne »Almindelige Betingelser for Arbejder og Leverancer« lagde N. et stort Arbejde. 1910—13 var N. Medlem af Folketinget, valgt i Slagelse som Fælleskandidat for Højre og Venstre. N. var teknisk industrielt præget, og hans politiske Opfattelse var helt igennem Resultatet af selvstændige Overvejelser, som havde optaget ham lige fra Ungdommen. Han var en bestemt Modstander af de Estrup'ske Provisorier og stod den borgerlige Bevægelse i Kbh. omkring Aarhundredskiftet ret nær. 1900 var han medvirkende ved Starten af Dagbladet »Samfundet«. I Folketinget sluttede han sig ligesom Broderen Wenzel N. til den moderate Højregruppe og stod visse andre af Højres Folk, f. Eks. Schovelin, fjernt. Han gav adskillige vægtige Bidrag til Tingets Forhandlinger og var f. Eks. Ordfører ved Behandling af Loven om Valg af Byraadsformænd (1910—11) og ved Behandling af Loven om Arbejdstid s. A. I tekniske Spørgsmaal var N. altid levende interesseret; det var saaledes ham, der foranledigede, at der 1911 nedsattes en Kommission til Undersøgelse af Spørgsmaalet om elektrisk Drift af Kbh.s Boulevardbane og af den københavnske Nærtrafik, hvis Betænkning af 1915 danner Udgangspunktet for den nuværende Ordning. 1912 kæmpede han for at

gennemføre en hel Lukning af Hvide Sande i Stedet for at forsøge paa at sikre Gennemløbet efter Etatsraad Monbergs Forslag. Molernes Bortførelse af Strømmen i Dec. 1913 viste, at N. havde Ret. 1913 førte N.s Stilling til Klaus Berntsens Forfatningsudkast til, at Venstre gik imod ham og opstillede en Kandidat, og i Forvejen stod han ret skarpt over for den gamle Højrefløj, der havde hindret hans Valg til Landstinget ved et Suppleringsvalg 1903. Resultatet var da, at Socialdemokraten, senere Finansminister H. P. Hansen valgtes i hans Sted. Interessen for Politik mistede N. ikke, selv om andre Arbejder tog hans Tid, det var bl. a. ham, der var virksom for at faa Alex. Foss valgt til Folketinget i Kbh.s 6. Kreds 1915 som H. Hammerichs Afløser. 1918 blev N. Medlem af Gudenaa-kommissionen og 1921 Formand for det i Henhold til Stærkstrømslovens § 3 nedsatte Nævn. 1922 blev han Medlem af Carlsbergfondets Bryggeriraad og 1925 Medlem af Kommissionen for Afvanding af den 9000 ha store Tønder Marsk. Ikke mindst i dette sidste Hverv har der været lagt stærkt Beslag paa N.s store tekniske Erfaring og indgaaende Kendskab til Jordbundsforhold. 1927—30 var han Formand for Dansk Ingeniørforening og indlagde sig i denne Stilling, hvori hans fornemme og indtagende Personlighed gjorde god Fyldest, særlig Fortjeneste ved en Reorganisation af Foreningens Voldgiftskommissioner og ved Tilvejebringelse af et nært Samarbejde med de andre nordiske Landes Ingeniørorganisationer, et Samarbejde, der understregedes glansfuldt af det 1929 i Kbh. i Anledning af Polyteknisk Lærestalts 100 Aars Jubilæum afholdte store nordiske Ingeniørmøde, der med N. som Præsident gennemførtes paa den smukkeste Maade. 1928 blev N. Oversynskommissær i Kbh., og 1937 tog han Initiativet til Stiftelsen af Dansk Forening for Folkebade, for hvilken han er Næstformand. — R. 1921. DM. 1929. K.² 1938. — Maleri af N. V. Dorph ca. 1901 i Familieeje. Malerier af Herman Vedel 1928 tilhørende Badeanstalten København og 1930 i Dansk Ingeniørforening.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 368. De danske Byerhverv, Øerne, 1904—11. Studenterne fra 1885, 1910, S. 81. Sorø Amtstidende 28. April og 18. Maj 1910. Slagelseposten 15. og 30. April 1913. Elektroteknikeren 1929, S. 391. Teknisk Ukeblad 1929, S. 365. Poul Larsen, Hugo Malmi, Geir G. Zoëga, Frimann Dahl, Sig. Nauckhoff, V. Haarløv, H. Linnemann, Fr. Johannsen, P. O. Pedersen, J. P. Stensballe, Lauritz Pedersen, P. Bentzon, I. C. Spange og Povl Vinding i Ingeniøren, XXXIX, 1930, S. 130—40. Berl. Tid. 2. Aug. 1935. Ingeniøren, XLIV, 1935, Afd. VI, S. 216—20.

Povl Vinding.

Neergaard, Jens Veibel, 1776—1864, Veterinær. F. 3. Juli 1776 i Haarlev, Bjæverskov Herred, d. 23. Jan. 1864 i Roskilde, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Kromand i Haarlev og Møller, senere Forpagter paa Juellinge Sigvard Thomas Pedersen N. (1748—1804) og Petrea Sophie Staal (1752—1830). Gift 1° 4. Juli 1814 i Gunderslev med Marie Louise Etienne Justine Fumars, f. 2. Sept. 1780 i Kiel, d. 20. Juli 1859 i Kbh. (Fr. Ref.), D. af Professor Etienne F. (1743—1806) og Marie Henriette Eyraud (1754—1816). Ægteskabet opløst 1817. 2° 25. Juni 1817 i Gladsakse med Petrea Lorentze Lassen, f. 7. Marts 1794 paa Kongsdal, d. 12. Febr. 1838 paa St. Hans Hospital, D. af Kammerraad Niels L. (1757—1826) og Lovise Friderike Wiimh (1773—1832).

Ved sin mærkelige Livsskæbne og vidtspændende, omskiftende Livsgerning er N. blevet en af dansk Veterinærvidenskabs interessanteste Personligheder. Hos Biskop Balle, der var N.s Slægtning, blev han skoleundervist. 1794 dimitteredes han privat til Universitetet og begyndte derefter paa det juridiske Studium, men ved et tilfældigt Besøg paa Veterinærskolen paa Christianshavn lærte han Skolens Stifter P. C. Abildgaard at kende, og det vakte hos N., der var lidenskabelig Hesteelsker, en brændende Lyst til at ombytte Juraen med Veterinærvidenskaben. Efter Faderens Ønske tog han 1797 den dansk-juridiske Eksamen, inden han kastede sig over Veterinærstudiet. Inden for dette Fag var det især den sammenlignende Anatomi og Hestens Eksteriør, der interesserede ham. Han betragtede Abildgaard som sin aandelige Fader og blev Hjælpelærer paa Skolen. Efter Abildgaards Død blev han April 1801 udnævnt til Andenlærer, men allerede Juli 1803 maatte han forlade Stillingen paa Grund af det yderst spændte Forhold, der udviklede sig mellem ham og Skolens Forstander Erik Viborg. I sin Autobiografi giver N. en detailleret Fremstilling af sit Brud med Viborg, som han Livet igennem hadede lige saa stærkt, som han elskede Abildgaard. Det er vanskeligt nu at oplyse Sagen fuldt ud; meget tyder paa, at Hovedskylden var Viborgs, men N.s yderst heftige Temperament har utvivlsomt ogsaa spillet en Rolle. Viborg klagede til Skolens Direktion, men en Undersøgelseskommission frifandt N.; man entledigede ham fra Embedet, samtidig med at der blev tilstaaet ham en treaarig Studierejse. Okt. 1803 drog han til Göttingen, hvor han studerede under Blumenbach, tog Lægeeksamen og blev Dr. med. 1804 paa et komparativt anatomisk Arbejde, »Commentatio anatomico-physiologica sistens disquisitionem, an verum organorum digestionis inservientium discrimen inter animalia herbivora, carnivora et omnivora reperitur«.

Samtidig holdt han Forelæsninger paa Universitetet og vandt saa megen Anerkendelse, at man tilbød ham et Veterinærprofessorat, hvilket han dog afslog. 1806 blev han korresponderende Medlem af Videnskabernes Selskab i Göttingen. Et Studieaar tilbragte han i Berlin og udgav her 1806 et meget anerkendt Værk, »Vergleichende Anatomie und Physiologie der Verdauungswerkzeuge der Säugthiere und Vögel«. Ogsaa et Tilbud om en Lærerpost ved Veterinærskolen i Berlin gav han Afkald paa og rejste om Efteraaret tilbage til Kbh. for at søge Stipendie-Forlængelse. Han anmeldte Universitets-Forelæsninger over komparativ Anatomi og Fysiologi, men kort før disse skulde begynde, fik han pludselig Rejseordre. Han mente heri at spore Viborgs Indflydelse og erklærede, at han nu for stedse vilde vende Fædrelandet Ryggen. En Anvisning paa 500 Rdl. sendte han tilbage og rejste Dagen efter til Hamburg. Her tog han Undervisning i Fægtekunst og Fransk, idet han vilde gaa i fransk Militærtjeneste, udmærke sig, blive fransk Borger og studere sammenlignende Anatomi hos den berømte Zoolog George Cuvier. Imidlertid slap hans Penge snart op, han blev alvorligt syg og led megen Nød. I Maj 1807 drog han til Kassel, hvor han søgte Optagelse i det franske Kavaleri, det mislykkedes, og han blev arresteret som Spion. Vennerne i Göttingen udvirkede hans Løsladelse, og gennem Bøhmen og Østrig drog han til Frankrig. Under et Ophold paa et Gods blev han syg, men knyttedes saa nøje til sin Vært, at han blev hos ham efter Helbredelsen, deltog i Godsets Styrelse og blev forlovet med Datteren. Hans Forlovede døde snart, efter faa Dages Sygdom. En forsmaaet Bejler udfordrede ham, kun ved et Tilfælde blev Duellen afbrudt, og N. lod sig overtale til at rejse bort. Da han kom tilbage til Danmark, var Krigen med England brudt ud, han tilbød sin Tjeneste, blev Kornet à la suite ved Sjællandske Dragonregiment og gennemgik Kavaleriskolen, samtidig holdt han Forelæsninger for Officererne over Veterinæremner. 1809 udnævntes N. til Overkrigskommissær og Medlem af Remontekommissionen. Fra sin fordums Rival modtog han en ny Udfordring, og Duellen, der fandt Sted i Nordtyskland, skaffede ham alvorlige Saar. 1811 afskedigedes han med Vartpenge fra Remontekommissionen, fordi han havde rejst en, uden Tvivl berettiget, Kritik af en ny Formands Uduelighed og urigtige Embedsførelse. 1814 fik han tilbudt Stillingen som Eskadronchef i Lansenererne, men uden for Krigen ønskede N. ikke at være Militær. 1822 udnævntes han til Generalkrigskommissær.

Efter sin Afskedigelse kastede N. sig over Landvæsenet og drev med Dygtighed i halvandet Aar Kastrupgaard og senere en Parcel

af Store Antvorskov. I Vinteren 1812—13 forelæste han i Kbh. over Fysiologi og udgav 1823 et større Arbejde, »Naturbeschreibung der Zähne des Pferdes« med otte Kobbretavler. Han udfoldede efterhaanden paa mange Omraader en betydelig Forfattervirksomhed. 1827—42 udgav han talrige Skrifter om Danmarks Hestavl, og — som Prosch siger — grundlagde han derved sin store Anseelse. Som særdeles kyndig Hippolog kritiserede han skaanselsløst Ledelsen af Hesteavlen og Stutteriet, bl. a. forfægtede han Avlsprincipper, som senere hævdedes af Prosch, idet N. ønskede Forbedring af de hjemlige Racer ved Udvalg og forbedret Opdræt. 1828 fik N. Opfordring af Hertugen af Augustenborg om at skrive om Fuldblod og dens Betydning for Avlen; da N. imidlertid ikke var ubetinget Tilhænger af Tanken om Fuldblod og Væddeløb som eneste avlsforbedrende Midler, kunde Forholdet i Længden ikke holde. N.s Kampskrifter vakte megen Opsigt og skaffede ham mange Bryderier og er blevet meget forskelligt bedømt af Eftertiden (se J. Jensens nedenn. Bog). 1827 købte N. Ejendommen Frederiksholm ved Kbh. og foretog her med en fortrinlig Stamme jysk Kvæg et praktisk Forsøg paa Avlsforbedring. Trods alvorlige økonomiske Vanskeligheder og Uheld synes Forsøget at være lykkedes. 1834 maatte N. sælge Ejendommen; det medførte, at han maatte frasige sig det Valg som Stænderdeputeret, der 1834 var faldet paa ham. 1835 købte han en lille frederiksbergsk Ejendom og levede her mange Aar sysselsat med forskelligt litterært Arbejde. Hans psykologiske Interesser og Studier over Frenologi førte ham ind paa kriminalistiske Studier, og 1837—38 udgav han Skrifter om Idioter og kendte Forbrydere (Worm, Ole Kollerød m. fl.), 1839 foreslog han i et Skrift at omdanne Straffeanstalterne efter amerikansk Mønster. I Traad med disse psykologiske Studier er hans to Binds Skildring af Napoleon »som Feltherre, Statsmand, Regent og Menneske« (1848) og hans store Skrift: »Forsøg til en pragmatisk Fremstilling af Læren om Menneskets Temperamenter« (1850). Selv i sin høje Alderdom udgav N. kritiske Smaaskrifter og var stedse rede til at gribe Pennen — ligesom i sin Ungdom Klingen —, naar nogen kom ham for nær. N. var velbegavet, men meget temperamentsfuld og havde mange Fjender; trofaste Venner havde han dog ogsaa, og han nød i det hele almindelig Agtelse for sin Redelighed og Uegennyttighed. Hans Livsløb blev præget af den Strid med Erik Viborg, der fjernede ham fra den Løbebane som Lærer ved Veterinærskolen, i hvilken han uden Tvivl vilde have gjort udmærket Fyldest. Hans Selvbiografi, »Mit Livs vigtigere Tildragelser, historisk-psykologisk fremstillede« (I—II, 1844) er et men-

neskeligt dybt tragisk Vidnesbyrd om en i mange Maader forfejlet Livsskæbne, og man forstaar hans sygelige Følsomhed. Han glemte ikke Veterinærskolen og fulgte dens stadige Udvikling med aldrig svigtende Interesse; i Erindring om sin Ungdomskærlighed til Veterinærvidenskabens skænkede han 1858 hele sin ved uhyre Flid og Nøjsomhed sammensparede Kapital — 11 750 Rdl. — til et Legat med det Formaal »at sætte dygtige Mænd i Stand til efter min Død at fortsætte hine mine redelige Bestræbelser, der ene sigtede til at hævde det danske Veterinærfags fordums Berømthed, der alene skyldtes dets uforglemmelige Stifter, Musernes sande Ven, Peter Christian Abildgaard«. — Miniature af Chr. Horneman.

Selvbiografiske Meddelelser i Mit tiaarige Forhold til det kgl. Landhuusholdningsselskab, 1835; Aarsagen til min Udtrædelse af Stænderforsamlingen, s. A.; Mit Livs vigtigere Tildragelser, I—II, 1844, og Lønnen for min næsten 60aarige gavnlige Virken i Statens Interesse, 1852. Tidsskr. for Veterinærer, XII, 1864. B. Bang i Maanedsskr. for Dyr læger, XXXVII, 1925—26, S. 178—84. L. Bahr sst., XIV, 1902—03, S. 79—88. B. Bang i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 48, 54 f. Medlemsblad for d. danske Dyr lægeforening, VI, 1923, S. 51—58. J. Jensen: Hestens Historie i Danmark, 1925, S. 50—54. Hjalmar Friis i Maanedsskr. for Dyr læger, XLIX, 1937—38, S. 286—92.

B. Bang (Hj. Friis*).

Neergaard, Peter Christian Joachim Bruun (de), 1806—93, Godsejer, Politiker. F. 24. Marts 1806 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 28. Jan. 1893 sst., begr. i Borup. Forældre: Kammerherre, Major Johan Andreas Bruun (de) N. til Skjoldenæsholm, Svenstrup og Merløsegaard (1770—1846) og Elisabeth Hendrine Cramer (1779—1836). Gift 1° 28. Febr. 1835 i Kbh. (Slotsk.) med Christiane Louise Stemmann, f. 16. April 1807 i Sorø, d. 26. Juni 1837 paa Svenstrup, D. af Gehejmestatsminister P. C. S. (s. d.) og Hustru. 2° 18. Nov. 1838 paa Valbygaard med Petronella Stemmann, f. 30. Marts 1804 i Sorø, d. 30. Sept. 1839 i Kbh. (Helligg.), Søster til 1. Hustru. 3° 30. April 1844 i Kbh. (Holmens) med Christiane Johanne Zeuthen, f. 5. Juni 1816 i Kbh. (Garn.), d. 3. Okt. 1850 paa Svenstrup, D. af Højesteretsassessor Vilhelm Peter Z. til Tølløse m. m. (1785—1827) og Bolette Marie Bartholin (1786—1873).

N. blev Student 1822, privat dimitteret, og cand. jur. 1827. Han var derefter i en Aarrække Auskultant i Rentekammeret. Ved Faderens Død 1846 overtog han Fideikommisgodset Svenstrup, hvis Ledelse han med Iver og Interesse gik op i, samtidig med at han dyrkede landøkonomiske og kommunalpolitiske Interesser. Han var 1836—86 Medlem af Bestyrelsen for Sorø Amts landøkonomiske Selskab og 1845—71 Medlem af Roskilde Amts-

raad. Ved de sidste Valg til Stænderne 1847 fik han Sæde i Roskilde Stænderforsamling. Han hævdede her de godsejerlige og helstatlige Synspunkter, der ogsaa siden, Dec. 1850, fik ham til at træde ind som en af de ledende i Blixen Fineckes Grundejerforening. 1875 modtog han Udnævnelse som kongevalgt Landstingsmand, hvilket Hverv han bevarede til sin Død. Han repræsenterede i denne politiske Kamptid de mest yderliggaaende Højrestandpunkter, saa at selv Meningsfæller paa visse Punkter fandt ham »for konservativ og for lidt føjelig ligeoverfor Nutidens Krav«. I Salen tog han sjældent Ordet; men i Partiet skal han fra Tid til anden have haft en ikke ringe Indflydelse. — Kammerjunker 1828. Kammerherre 1847. Gehejmekonferensraad 1892. — R. 1854. K.² 1878. DM. 1883. K.¹ 1889. — Maleri af D. Monies 1853 (Svenstrup) og af H. C. Jensen 1880 og 1893. Litografi fra E. Fortling.

Danmarks Adels Aarvog, XXXII, 1915, S. 363. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 445f. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892, S. 640. J. Wedell-Neergaard: Svenstrup, 1921 (se Registeret).

M. P. Friis (P. Stavnstrup*).

Neergaard, Joachim Bruun (de), 1877—1920, Komponist og Pianist. F. 27. April 1877 paa Stubberup, d. 31. Okt. 1920 i Sorø, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kammerherre, Hofjægermester Vilhelm Peter Christian Bruun (de) N. (1846—1912) og Sophie Louise Bardenfleth (f. 1855). Ugift.

Som Barn fik N. Klaverundervisning hos Tekla Gähler. 1895 blev han Student fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade, 1901 cand. jur., 1895—1908 studerede han Klaver hos Ove Christensen, Teori hos Orla Rosenhoff og Instrumentation hos Joh. Svendsen. 1906 debuterede han som Komponist med nogle Variationer for Orkester (Op. 4), der opførtes i Tivolis Koncertsal, s. A. gav han en Klaveraften, hvor han bl. a. sammen med Ludv. Holm spillede sin Violinsonate i B-Dur. 1908 fremkom hans Koncertouverture i A-Mol, hvormed han havde sejret i den af Asger Hamerik udskrevne Konkurrence. 1910 traadte han frem som Dirigent, idet han gav en selvstændig Orkesterkoncert, hvor han bl. a. fremførte Dele af sin H-Mol Symfoni Op. 8, der hørtes i sin Helhed ved hans næste Orkesterkoncert 1912. 1914 dirigerede han i Berlin. Sine sidste Aar henlevede han i Sorø, hvor han førte en ret tilbagetrukken Tilværelse. — Foruden de nævnte omfatter hans Værker Variationer for Orkester over en svensk Folkemelodi Op. 12, Capriccio for Fløjte m. v. Alle de nævnte Værker er utrykte. Trykte

er Strygekvarteret Op. 6, Klaverkvintet Op. 10, Romance for Basun og Orkester Op. 13, Vals-Intermezzo for Klaver og seks smaa Klaverstykker. — N. skrev en sober, velklingende Sats. Hans Instrumentation vidner om et klart Blik for Orkestrets Virkemidler. Nyere Strømninger i Musikken stod han fjernt. Hans nærmeste stilistiske Forbilleder synes at have været Tschaikevsky og Joh. Svendsen.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 364. G. Lyng: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 2. Udg., 1917, S. 57 ff. Berl. Tid. 1. Nov. 1920.

Sven Lunn.

Neergaard, Johan Waldemar, 1810—79, Officer, Krigsminister. F. 18. April 1810 paa Gisselfeld, d. 9. Juli 1879 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Godsforvalter, Proprietær Johan Henrik N. (1771—1817) og Juliane Frederikke Christiane Buch (1785—1823). Gift 27. Dec. 1849 med Anna (Anne) Hermandine Maria Spethmann, f. 30. Marts 1823 i Eckernförde, d. 1. April 1917 i Kbh., D. af Købmand Franz Daniel S. (ca. 1786—1851) og Lucia Dorothea Henriette Krus (ca. 1784—1871).

Efter et Aar som skolesøgende ved Landkadetkorpset blev N. Kadet 1826 og 1830 Sekondløjtnant. I Modsætning til sine Jævnninge og Kammerater Caroc, Andræ og Læssøe, der straks søgte over i Højskolen, forblev N. ved sin Afdeling, blev 1835 Premierløjtnant, fik 1841 reserveret Kaptajns Anciennitet og var 1842—48 Brigadeadjutant. I Trearskrigen var han først Adjutant og Stabschef hos Schleppegrell, senere Bataillonskommandør, fra 1851 Stabschef ved Holstenske Forbundskontingent, fik 1848 Kaptajns Karakter, blev Kaptajn II og I, 1849 kar., n. A. virkelig Major, 1851 kar. Oberstløjtnant. Hans fortrinlige Uddannelse af Bataillon, hans af Dristighed og Held prægede Føring i Felten, hans Intelligens og militærvidenskabelige Dannelse blev højt vurderet, og han skønnedes særlig egnet til Forfremmelse og Ansættelse i Generalstaben. Under Manøvrerne i Slesvig 1862 førte han Brigade, ved Manøvrerne n. A. var han til Raadighed for 2. Generalkommando, og ved Mobiliseringen s. A. blev han Brigadekommandør. 1864 kommanderede han to Gange Division og viste fuldt moderne Opfattelse af Sikrings- og Kampforhold og af Befalingsteknik samt Mod til at tage et Ansvar. Foraar 1865 fik han reserveret Generalmajors Anciennitet, i Nov., ved Ministeriet Bluhmes Afgang, afløste han C. F. Hansen som Krigsminister og blev kar. Generalmajor. Hansen havde allerede administrativt gennemført en Del af den nødvendige Reduktion i Hæren og i Samarbejde med Direktør i Krigs-

ministeriet C. A. F. Thomsen udarbejdet et Hærlovsforslag, der i Hovedsagen blev Grundlag for det, som N. forelagde for en særlig Forsvarskommission. N., der var Soldat helt igennem, maatte imidlertid kæmpe mod den af Krigens ulykkelige Gang fremkaldte almindelige Pessimisme, og navnlig hans Forslag om et ret talstærkt Infanteri stødte paa Modstand baade i Folketinget og hos nogle af hans Ministerkolleger, medens Forslag om Garderne og Generaladjutantstillingen paadrog ham Kongens Mishag, hvortil kom, at N. var blottet for Forhandlingsevne og politisk Træning og jævnlgt vaklede i sine Standpunkter. Træt af Kampen afgik han da Efteraaret 1866 som Minister og sattes à la suite med Pension. N. A. udnævntes han til General og havde en Brigade, til han ved Slutningen af 1877 gik uden for Nummer med Pension. 1863 udgav han Pjecen »Mit Forpostsystem«. Ved General Jonquières' Død overtog han Formandskabet for Skytteforeningerne. — R. 1847. DM. 1848. K. 1862. S.K. 1877. — Træsnit af H. P. Hansen 1866. Portrætteret paa Litografiet af Krigsraadet i Vejlbj 4. Juli 1849 efter K. Gamborgs Tegning.

Danmarks Adels Aarvog, XXXII, 1915, S. 339. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87 (navnlig III, S. 726—30). Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. 4. Division i Nørrejyland 1864, udg. af Generalstaben, 1936, S. 53—57, 64—72, 76 ff., 84 ff., 229 ff. og passim. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben, 1938, S. 88, 316, 329 f., Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—79, 1936. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III—IV, 1921. Dansk militair Tidsskrift, 1865, S. 209—26. N. P. Jensen: Oberst Frederik Læssøe, 1912. J. T. Ræder: Krigserindringer fra 1848—50, 1911. C. St. A. Bille: Tyve Aars Journalistik, III, 1877. Quellen und Forschungen zur Gesch. Schlesw.-Holsteins, III, 1915 (H. H. v. Allers Erinn.), S. 139.

Rockstroh.

Neergaard, Niels Thomasius, 1854—1936, Politiker, Historiker. F. 27. Juni 1854 i Ugilt, d. 2. Sept. 1936 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Peder N. (1801—63) og Julie Erasmie Christiane Eibe (1814—80). Gift 1° 1. Aug. 1883 i Roskilde med Dagmar Jensine Cecilie Lind (gift 2° 1898 med Godsejer J. A. Lemming, s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 2. Sept. 1903 i Nørre Alslev med Bartholomine (Betty) Johanne Monrad, f. 11. Sept. 1872 i Vejle, D. af Bogbinder Ingard Mathæus M. (1834—98) og Christiane Bergmann (1841—1901).

N.s Fader var en Præst af rationalistisk Type, en af dem, der langt op i det 19. Aarhundrede fortsatte den gejstlige Tradition fra Oplysningstiden ved at være ivrig Landmand, faderligt Forsyn for sine Sognebørn og interesseret Deltager i det offentlige Liv.

1849—52 var han Folketingsmand. Han døde, forinden han har kunnet øve nogen større Paavirkning paa Sønnen. 1862 maatte han paa Grund af Sygdom bryde op fra det jyske Sogn og tage til Kbh., hvor N. kom i Skole. — N. var født med en glubende Læse- og Lærelyst, der holdt sig hos ham gennem Livet og ifølge hans egen Beretning forbavsende tidligt er kommet til Udfoldelse. Hans egentlige Felt fra Barndommen blev Humaniora, men han havde et Overskud af Interesse at ofre paa Naturhistorien, og han vedblev hele Livet at sysle med Botanik. Efter 1872 at være blevet Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn begyndte han med Teologi, men under Paavirkning af Søren Kierkegaard opgav han hurtigt Tanken om Præstekald og efter at være kommet ind paa Læsning af Bibelkritik og religionshistorisk Litteratur Tanken om at tage den teologiske Embedseksamen. Han kom, som han selv siger, bort fra Kirkelæren uden dog at berøve sig det religiøse Grundlag for sin Livsanskuelse eller Agtelsen for troende Kristnes Overbevisning. Den religionshistoriske Interesse førte ham, da han havde opgivet det teologiske Studium, til Studier i orientalske Sprog; han tænkte en Tid paa at tage en Magisterkonferens i denne Retning, hvad han dog af praktiske Hensyn opgav. I Stedet kom han ind paa Studiet til den historiske Magisterkonferens, hvor hans Speciale var gammel-jødisk Historie. Denne Eksamen bestod han 1879.

Allerede som Student kom N. i Forbindelse med det politiske Liv og dets Mænd, og han grebes, modsat de fleste af hans akademiske samtidige, af Sympati for Det forenede Venstre og samledes med ligesindede Kammerater i en Slags politisk Klub, »Oppositionen«. Først efter Magisterkonferensen fik hans politiske Interesse det afgørende Stød fremad gennem et syv Ugers Studieophold i Berlin i April—Maj 1879, paa den Tid, da Bismarck fremkom med sine epokegørende finanspolitiske Forslag, der betød et Brud med den økonomiske Liberalisme. N. gik med største Interesse op i denne Sag, som blev hans Hovedstudium under Opholdet og skelsættende for hans Interesser og Livsplan. I sine »Erindringer« har han skildret, hvorledes hans Liv herigennem fik en ny kraftig Impuls, som skulde blive bestemmende for hans Fremtid. Han havde lært at forstaa, hvor umaadelig komplicerede disse økonomisk-politiske Spørgsmaal var, og det stod ham fra nu af klart, at hans eget fremtidige Felt maatte blive Stats- og Samfundsspørgsmaal og da særlig de økonomiske og sociale. En praktisk Konsekvens heraf drog han ved 1881 at tage den statsvidenskabelige Eksamen, og derefter drog han ud paa en ny politisk Studierejse, denne Gang til Frankrig og England.

I ni Maaneder — Juli 1881—April 1882 — studerede N. franske og engelske offentlige Forhold. Han holdt sig ikke alene til Parlamentsforhandlingerne og de almindelige politiske Spørgsmaal, men det karakteriserer ham, at han med Iver søgte at sætte sig ind i Arbejderforholdene og granske de Forsøg, der blev gjort for at vinde Fremgang for den arbejdende Klasse gennem kooperative Selvhjælpsbestræbelser. Fremfor alt har denne vesteuropæiske Rejse for den vordende danske Politiker betydet en kraftig Befæstelse i den demokratiske og liberale Grundanskuelse, som han fastholdt under hele sin senere Løbebane. I Paris hørte han Gambetta, i London Gladstone, og det var navnlig den sidste, der blev hans store Ideal. »For mig var og blev Gladstone Helten i det politiske Drama«, skrev han i sine »Erindringer«. Det første litterære Arbejde, han offentliggjorde, var en større Afhandling om engelsk Parlamentarisme (trykt i »Nyt norsk Tidsskrift« 1883); den vidner om hans dybtgaaende Forskning i engelske politiske Forhold og om den Begejstring, hvormed han omfattede Forfatning og Styrelse i »det parlamentariske Mønsterland«. Det var ogsaa den engelske Frihandel, ikke den tyske Protektionisme, han tog til Forbillede som Finanspolitiker, og til hans yngre Aars Forfatterskab hører saavel et Skrift om R. Cobden (1889) som et om W. Gladstone (1886).

Fra 1882 havde N. en beskeden Stilling som Assistent i Statsanstalten for Livsforsikring, men opgav den fra Slutningen af 1884 for at faa frie Hænder til offentlig Virksomhed. 1884 grundlagde han Maanedsskriftet »Tilskueren«, der blev en Art Organ for det litterære Venstre, skønt N. med stor Liberalitet søgte at faa Bidrag fra flere Sider. I det 1882 oprettede Studentsamfund var N. fra først af blandt de ledende, og særlig gik han op i Aftenundervisningen for Arbejdere, som han var med til at grundlægge, og Udgivelsen af billige oplysende Smaaskrifter, som han redigerede. Det var ogsaa N., der først her hjemme slog til Lyd for moderne Folkebiblioteker. Det var Højnelse af Arbejderklassens Vilkaar, det sociale Spørgsmaal i vid Forstand, der paa en særlig Maade havde N.s Interesse; han var ikke blot liberal, men i høj Grad socialliberal. Ved personlig Deltagelse i Arbejdet inden for Kbh.s Understøttelsesforening opnaaede han et stort praktisk Kendskab til den københavnske Arbejderbefolknings Kaar paa en Tid, da der hverken fandtes Alderdomsunderstøttelse eller de andre moderne sociale Foranstaltninger. Det var dog ikke Arbejderpolitiker, han skulde blive, men Landborepræsentant. Som Deltager i Venstres Agitation mod Estrup og hans 1885 indledede Provisoriepolitik førtes N. ud i Landbefolkningen, som han oprindelig, trods Afstamning fra Bøn-

derslægter paa baade fædrene og mødrene Side, stod personligt fjern og egentlig aldrig kom helt nær. Hans Sans for Samfundsforbedring skabte dog et Fællesskab i Interesser mellem ham og det Slægtled af Bønder, der omlagde Landbrugets Drift og grundede Andelsbevægelsen.

1887 valgtes N. første Gang til Folketinget i Nakskov, opnaaede ikke Genvalg 1890, men blev 1892—98 Folketingsmand for den østjyske Kreds Hørning (Hornslet), for Æbeltoft 1898—1920 og endelig for Randers Amtskreds (stadig opstillet i Æbeltoft) 1920—32. Over i alt ikke mindre end 43 Aar strakte sig N.s Rigsdagsarbejde, og hans Livs Hovedgerning blev Parlamentarikerens og Politikerens. Af Livsstilling var han i øvrigt, efter at have opgivet »Tilskueren« og anden københavnsk Virksomhed, 1892—97 Redaktør af »Aarhus Amtstidende«, men vendte derefter tilbage til Kbh., hvor han 1897—1901 var Direktør i Nordisk Livsforsikrings Aktieselskab, 1898—1901 i Nordisk Ulykkesforsikrings Aktieselskab, Foretagender, han selv havde været med til at stifte. Senere var han fra 1919 Bestyrelsesmedlem i Store Nordiske Telegrafelskab. Fra Juli til Okt. 1908 var han Finansminister i Ministeriet J. C. Christensen, derpaa selv Statsminister og desuden Forsvarsminister indtil Aug. 1909, endelig til Okt. 1909 Finansminister i Ministeriet Holstein-Ledreborg. 1910—13 var han paa ny Finansminister, denne Gang i Ministeriet Klaus Berntsen, 1920—24 Stats- og Finansminister, til sidst 1926—29 Finansminister i Ministeriet Madsen-Mygdal.

Allerede i sin første Rigsdagsperiode 1887—90 virkede N. med Iver for Gennemførelse af en social Lovgivning og dermed paa et Omraade, der hidtil har været forsømt inden for dansk Venstrepolitik. Han kom til at tage Standpunkt blandt dem inden for Venstre, der ønskede en Afslutning paa den storpolitiske Kamp ved Forlig med Regeringen, idet en Fortsættelse ikke syntes forenelig med praktiske Reformbestræbelser. N. arbejdede i sit Parti for et systematisk socialpolitisk Program, omfattende Alderdoms- og Invalideforsørgelse for ubemidlede, tvungen Ulykkesforsikring for Arbejdere, frivillig, men statsunderstøttet Forsikring mod Sygdom og Arbejdsløshed. Paa de jyske Landboforeningers Delegeretmøde 1890 holdt han et stort Foredrag om Alderdomsforsørgelse, hvor han bestemt tog Afstand fra Tanken om Forsikring paa dette Omraade. Han var ikke Folketingsmand paa den Tid, da de epokegørende Socialreformer, særlig Loven om Alderdomsunderstøttelse af 1891 og Sygekasseloven af 1892, blev vedtaget af Rigsdagen. Han var dog indviet og yderst interesseret i Forhandlingerne om dem, og i sine »Erindringer« mindedes han den

Dag, 7. Marts 1891, da Estrup gav sin Tilslutning til Alderdoms-understøttelsen, som »en af de mest stemningsbevægede«, han havde oplevet.

Efter at være indtraadt i Folketinget paa ny 1892 valgtes han til Finansudvalget, hvoraf han forblev Medlem lige til sin Udtræden af Rigsdagen bortset fra de Aar, da han var Minister. Han havde Føling med Agrarbevægelsen og stod som Frede Bojsens Kampfælle i det moderate »forhandlende Venstre«. Han hjalp ham ved Gennemførelsen af Forliget 1894; der førte til Provisoriernes Ophør og Ministeriet Estrups Afgang, men dog kunde opfattes som et Nederlag for Forligsmændene af Venstre, fordi de ikke fik Del i den nye Regering. N. manglede sikkert ikke personlig Ærgerrighed, men nok Hensynsløshed til at trænge sig selv frem. Det gik haardt ud over »Moderationen« ved Folketingsvalget 1895, og den største Magt paa Rigsdagen blev herefter det nye Venstrereformparti med J. C. Christensen som Fører. N. kom til at træde noget tilbage i Betydning og Indflydelse; det var en Selvfølge, at han og de andre »Moderate« holdtes uden for Systemskiftets Regeringsdannelse, men efter Venstrereformpartiets Deling 1905 ved Udskillelsen af det nye radikale Parti blev der Brug for dem og da særlig for N., der ubestridt var sin Gruppes fremmeste Mand efter Bojsens Udtræden af Rigsdagen 1901.

N. deltog paa betydningsfuld Maade i Forberedelsen af den Toldlov, der vedtoges i Maj 1908, som skønt et Kompromis dog fik Præg af frihandelsvenlige Grundsætninger ved væsentlig Nedsættelse af Toldbeskyttelsen. Efter i Juli 1908 at være udnævnt til Finansminister syntes han endelig at have fundet en for hans Forudsætninger passende Stilling som den vel trænede og kundskabsrige Medhjælper for den kraftige Bondeminister J. C. Christensen. Da kom i Sept. s. A. Alberti-Katastrofen, der gjorde Christensens Stilling umulig. N.s Forhold ved Ministeriets Afgang er ikke fuldt oplyst, men pludselig blev han skudt frem til Posten som Regeringschef, en Stilling, hvori han ikke blev alt for heldig. Han havde næppe nogen Sinde ønsket en fuldstændig Afrustning, men dog troet paa Muligheden af Militærudgifternes Nedsættelse. Nu forelagde han som Forsvarsminister i Febr. 1909, under Henvi-
sing til den truende europæiske Situation, et Forslag om betydelig Udvidelse af Forsvarsvæsenet. Mod J. C. Christensens Modstand kunde han dog ikke gennemføre en Fornyelse af Landbefæstningen omkring Kbh. (»de fremskudte Forter«), og Forsvarssagen blev først løst, efter at N. var fratraadt som baade Stats- og Forsvarsminister og i den sidstnævnte Egenskab afløst af J. C. Christensen.

Som Minister i Perioden 1910—13, efter den fulde Sammen- smeltning af de Moderate og Venstrereformpartiet, medvirkede N. paa vistnok meget afgørende Maade ved Udarbejdelsen af det Grundlovsforslag, der blev forelagt Rigsdagen 23. Okt. 1912, men atter her viste J. C. Christensen sig, skønt staaende uden for Regeringen, som den meget stærkere Mand, der fik gennemført Aldersvalg ved Landstinget i Stedet for Valg gennem Kommuneraadene saaledes som foreslaaet af Regeringen. Under og lige efter Verdenskrigen var J. C. Christensen ubestridt Venstres Fører, og naar N. dog, efter Venstres store Valgsejr 1920, blev Statsminister, skyldtes det kun, at J. C. Christensen ikke vilde være det. Som Regeringschef kom N. til at fuldføre Genforeningen med Sønderjylland og var Taler ved den store Genforeningsfest paa Dybbøl 11. Juli 1920, hvor han gav de Danske i Sydslesvig Løftet: »I skal ikke blive glemte«. I Grænsespørgsmaalet havde han fra først af sat ind med sin Autoritet for en national Løsning, og han var Medlem af den danske Delegation til Fredskonferencen i Paris. Efterhaanden bar hans Holdning over for Flensborgbevægelsen Præg af en vis Vigen og Uklarhed, der foranledigede stærke Angreb paa ham; 10. Marts 1920 (men altsaa før Afstemningen i 2. Zone) udtalte han offentligt Ønsket om, at Flensborg maatte blive dansk. Det andet Ministerium N. gennemførte i sin Funktionsperiode 1920—24 vigtige sociale Reformer i god Overensstemmelse med, hvad der havde været ledende Ideer hos N. fra hans Ungdom (en Aldersrente efter faste Takster havde han allerede ønsket under de første Forhandlinger om Alderdomsunderstøttelse). At Ministeriet stift stillede sig paa Frihandelsstandpunktet over for Industrikrisen, stemte for saa vidt ogsaa med N.s gamle Frihandelsideal; derimod kunde det næppe siges at være i hans Aand, naar der i Partiets yngre Rækker blev en Tendens til overhovedet at skyde socialpolitiske Synspunkter noget til Side for den rendyrkede økonomiske Liberalisme. Som Finansminister blev N. ikke populær, naar han i disse Efterkrigsaar saa sig nødsaget baade til »Nedskæring« og Skattepaalæg; en psykologisk ikke vel beregnet Restaurationsskat blev særlig opfattet og omtalt som en »Skat til N.«. N.s Finanspolitik var sikkert noget præget af de tilfældige Muligheder, men i øvrigt blev hans Administration altid, ogsaa af hans Modstandere, opfattet som meget dygtig, om end kendetegnet ved en vis Utilbøjelighed til at opgive overleverede Former. At J. C. Christensen frattraadte som Minister (1922) og Rigsdagsmand (1924), førte ikke til, at Førerskabet i Venstre samlede sig hos N. Partiets nye »Høvding« blev Th. Madsen-Mygdal og ikke N., og

det følte naturligt, at han kun overtog Finansministerposten ved Venstres senere Regeringsdannelse 1926.

N. bevarede omtrent til det sidste Arbejdskraften og Lysten til at dyrke de mange Interesser, der udsprang af hans usædvanlig omfattende Almendannelse. 1935 udgav han sine omhyggeligt udarbejdede »Erindringer«, der naaede til 1894, og som han ikke levede længe nok til at føre videre. Dermed afsluttedes et Forfatter-skab, hvis Midtpunkt var det store Værk om Danmarks politiske Historie fra 1848 til 1866: »Under Junigrundloven«.

Udarbejdelsen af »Under Junigrundloven« begyndte allerede 1887 og var først afsluttet 1916. Bogen var først planlagt som en mere populær Skildring, men efterhaanden som Arbejdet skred frem, fordybde N. sig med videnskabelig Grundighed stadig mere i det omfattende Stof og drog mange vigtige utrykte Kilder ind i sine Under-søgelse. Værket, der blev paa ca. 2800 Sider, vandt stor Anseelse, blev banebrydende og skaffede N. Ry som en fremragende Historiker. Til »Danmarks Riges Historie« (VI, 1903–07) udarbejdede han efter A. D. Jørgensens Død Afsnittet om Tiden 1852–64. N.s Styrke som Historiker er den sikre, nøgterne Fremstilling af Sager og Situationer, Udredningen af saavel diplomatiske som parlamentariske For-handlinger, derimod ikke megen Sans for nuanceret Opfattelse eller Karakteristik af de enkelte Personligheder. I øvrigt er det iøjne-faldende ved den Plan, hvorefter »Under Junigrundloven« er ud-arbejdet, at Værket var inspireret ikke af N.s socialpolitiske Interes-ser, men af hans Deltagelse i Provisorietidens Grundlovskamp, hvorved han dreves til at ville skaffe sig selv og andre grundig Besked om denne Kamps første Forudsætninger, som de forelaa ved Grundlovens Tilblivelse og den nærmest følgende Tids rent politiske Udvikling; de socialøkonomiske Forudsætninger er ikke medtaget i Fremstillingen saa lidt som det almindelige Kulturliv.

Som Skribent raadede N. over en klar, sober Stil uden Farver; men meget betydeligere var hans Kunst som Taler. Med sit sikre, akademisk beherskede, udpræget »parlamentariske« Foredrag, hvor Ordene var vel afvejede og Argumentationen fast opbygget, hvor den hele Form øgede Indtrykket af hans noble personlige Frem-træden, var han maaske mere end nogen samtidig en Pryd for det danske Folketings Talerstol. N.s Styrke var overhovedet, at han formelt og sagligt var saa overordentlig vel udrustet til at deltage i Rigsdagens Arbejde, hans Svaghed de Egenskaber, der gjorde ham mindre skikket til at være »Fører«. Ude i Folket som inde paa Rigsdagen kom han til kort over for en villiekraftig, naturgroet Skikkelse som J. C. Christensen. Beslutsomhed prægede ikke N.s

Optræden; mere end de hurtige Handlingers var han de grundige Studerings Mand, og desuden syntes han i sit Forhold til Mennesker at lide under visse Hemninger i Sindet, fremtrædende i det ydre som en Reservation, der ikke byggede Bro mellem ham og jævnere Mænd, som kunde skænke ham deres Agtelse, men vanskeligt Fortrolighed. Det kan ikke siges, at Held og Lykke altid fulgte N. paa hans lange politiske Bane; men dog blev det ham givet at udrette og betyde overordentlig meget, ikke mindst gennem sin socialpolitiske Indsats. Ved sin Personlighed og sine Idealer repræsenterede han sin Tidsalder og dens Kultur.

Papirer i Rigsarkivet. — Medlem af Danske Selskab 1918. — Dr. phil. h. c. ved Universitetets 450 Aars Jubilæum 1929. — K.² 1912. S.K. 1920. DM. 1923. — Malerier af Viggo Johansen 1916 (Familieje), Herman Vedel 1936 (Rigsdagen) og Arne Loftus 1926 (Fr.borg). Portrætteret paa H. Vedels Grundlovsbillede 1918, paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (begge i Rigsdagen) samt paa H. N. Hansens Maleri af Kongens Ridt over Grænsen (Fr.borg). Buste af Jens Lund i Nordisk Livsforsikrings Aktieselskab 1934.

Ovenn. Erindringer. E. Henrichsen: Mændene fra Forfatningskampen, II, 1914, S. 276—310. Aage Friis i Hist. Tidsskr., 9. Rk., I, 1918—20, S. 89—128. Johannes Lehmann: Niels Neergaard, 1929. Hans Jensen i Nord. tidskr., XIII, 1937, S. 1—17. Venstres Historie, red. af Fred. Nørgaard og Hans Jensen, I—II, 1937—39. Berl. Tid. 3. og 5. Sept. 1936. Politiken 4. Sept. s. A. Tilskueren, LIII, II, s. A., S. 245—54.

Hans Jensen.

Neergaard, Peter Johansen (de), 1769—1835, Godsejer. F. 24. Juli 1769 paa Tølløse, d. 9. Jan. 1835 paa Gunderslevholm, begr. i Gunderslev K. Forældre: Kancelliraad Johan Thomas N. til Tølløse (1745—1806) og Anna Joachimine Qvistgaard (1750—1829). Gift 1° 25. Marts 1794 i Roskilde(?) med Elisabeth Jacobine Vilhelmine Mourier, f. 8. Sept. 1778 paa Macao, d. 14. Marts 1813 paa Gunderslevholm, D. af Superkargo, senere Godsejer Pierre Paul Ferdinand M. (1746—1836, gift 2° 1786 med Frederikke Christine Herbst, 1772—1831) og Elisabeth Cornelia Courtonne (1744—83). 2° 14. Maj 1814 med Henriette Elisabeth Schow, f. 14. Juni 1781 i Kbh. (?), d. 25. Febr. 1859 paa Gunderslevholm (gift 1° 1799 med Kaptajn, Kammerraad Peter Christoffer Qvistgaard til Gerdrup og Lyngbygaard, 1775—1807), D. af Etatsraad, senere Konferensraad, Kancellideputeret Christen S. (1738—1806) og Caroline Marie Suhr (1754—1824).

Efter at være blevet Student 1786, privat dimitteret, og cand.

jur. 1790 helligede N. sig ganske Administrationen af sine vidtstrakte Godser, og sjældent er der paa een Haand blevet samlet et saa betydeligt Antal store Gaarde. Dels ved Arv, dels ved Køb erhvervede han følgende Godser: Ringsted Kloster, Kærup, Merløsegaard, Gyldenholm (1800), Førslev, Gunderslevholm, Kastrup, Fuglebjerg og Fodbygaard, 3: det Plessen'ske Fideikommis (1803), Gerdrup, Lyngbygaard, Fuglsang, Priorskov, Nørlund, Torstedlund og Albæk. Det lykkedes ham under de vanskelige Forhold i 20'erne at ride Stormen af og bevare de fleste af dem. 1830 delte han Godserne mellem sine Sønner. N. var Landvæsenskommissær i Sorø Amt. — Kammerraad 1793. Justitsraad 1803. Etatsraad 1819. — Litografi fra Tegner & Kittendorff.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 366.

Harald Jørgensen (G. L. Wad).

Neergaard, Wenzel Carl Peter Frederik Flach (de), 1864—1919, Godsejer, Politiker. F. 6. Jan. 1864 paa Sophienborg, d. 10. April 1919 paa Seinhus, begr. i Førslev ved Fuglebjerg. Broder til Holger N. (s. d.). Gift 1° 30. Aug. 1887 i Kbh. (Garn.) med Jacobine Adamine Jeanina Estrup, f. 31. Juli 1862 paa Skaføgaard, d. 24. Marts 1937 i Kbh., D. af Godsejer, senere Konsejlspræsident J. B. S. E. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 23. Dec. 1916 i Køge med Julie Viveke (Vigga) Kiær, f. 27. April 1879 i Svendborg (gift 1° 1901 med Tandlæge i Svendborg Johan Conrad Holberg Møhl, f. 1874 (gift 2° 1916 med Ebbe Inger Louise Mogensen, f. 1889)), D. af Tandlæge Marinus K. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1883, privat dimitteret, og cand. phil. 1884. Han gjorde derefter Tjeneste i Hæren og blev Løjtnant 1888. Efter i nogle Aar at have haft Skovsbo paa Fyn i Forpagtning overtog han 1892 Fædrenegaarden Faarevejle paa Langeland. Han var en indsigtfuld og foretagsom Landmand; bl. a. ved omfattende Tørlægningsarbejder drev han Ejendommen op. 1911 købte han Seinhus ved Store Hedinge, hvortil han flyttede, da han 1916 afhændede Faarevejle. 1902—18 var han Medlem af Svendborg Amtsraad. Sin politiske Løbebane begyndte han som udpræget Højremand i Tilslutning til Svigerfaderen Estrup. Efter at han 1901 og 1903 forgæves havde søgt Valg til Folketinget, stillede han sig 1906 i Svendborgkredsen og blev valgt med elleve Stemmers Majoritet. Hans senere Forhold til Kredsen forblev lige saa stormfuldt og usikkert; Svendborgkredsen var saaledes 1915 en af de faa Kredse, hvor der ikke var Fredsvalg. Men det lykkedes ham at holde Kredsen paa »trekantet Valg« med diminutive Flertal, til

han 1918 trak sig tilbage. — Allerede før han kom ind i Tinget, var han slaaet ind paa den mere maadeholdne højrepolitisk Linie, som han siden fulgte. Ved Valget 1906 udtalte han sig om det da brændende Spørgsmaal, den kommunale Valgretsreform, nærmest i Samklang med den frikonservative Landstingsgruppes Politik. 1909 stemte han for Fæstningens Nedlæggelse, og efter Valget 1910 skilte han sig sammen med Dinesen, Parkov og tre andre ud i en særlig Højregruppe, Det moderate Højre. Under Grundlovsforhandlingerne gjorde han den frikonservative Politik med i dens forskellige Faser, og han sluttede med 1915 at stemme for Grundloven. Han gik derefter med til Dannelsen af Det konservative Folkeparti; men under Stridighederne om Salget af de vestindiske Øer kom det atter til et Brud. Han stemte som den eneste Konservative i Folketinget for Salget, og efter Rottbølls Eksklusion tog han samme Stilling som de Frikonservative i Landstinget og meldte sig ud af Partiet. — Han var en fortrinlig Begavelse, i sine bedste Aar yppigt vital og fængslende af Fremtræden. Men hans overraskende Kurs, der undertiden var dybt realpolitisk, undertiden springsk, saavel som hans lunefulde, afvekslende arrogante og vennesele Væsen forspildte ham de Resultater, han kunde have naaet. — Kammerjunker 1888. Hofjægermester 1893. — R. 1900. — Malerier af Jul. Paulsen ca. 1904 og Niels Hansen 1917.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 368. Asger Karstensen i Svendborg Amtstidende 16. April 1919. Johan Knudsen i Berl. Tid. 12. April s. A. Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 187, 218.

P. Stavnstrup.

Neergaard, Vilhelm (de), 1858—1912, Forstmand. F. 12. April 1858 paa Petersværft ved Kallehave, d. 29. Dec. 1912 paa Vemmetofte, begr. sst. Forældre: Statsskovrider Johan Thomas (de) N. (1818—65) og Vilhelmine Margrethe Ulrich (1825—1900). Gift 24. Marts 1891 i Vordingborg med Ida Sophie Jacobine Biørn, f. 2. Dec. 1868 i Vordingborg, d. 8. Jan. 1939 paa Glorup, D. af Købmand Hans Peter Viktor Amandus B. (1841—1914, gift 2° 1879 med Agathe Marie Hansine Laurentze Staal, 1848—1927) og Ida Anna Katherine Lassen (1850—78).

Efter at være blevet Forstkandidat 1880 var N. Assistent paa Vallø 1882—83, assisterede ved Planlægning af Sorø Akademis Skove og blev Skovrider paa Boller Distrikt under Frijsenborg 1884. Fra 1888 til sin Død var han Skovrider ved Vemmetofte Klosters Skove og 1896—1909 førte han tillige Statstilsynet med de private Skove i Præstø og Sorø Amter. Endvidere bestyrede eller tilsaa

han til forskellig Tid Skovene paa Marienlyst, Rosendal, Iselingen, Høvdingsgaard, Marienborg og Førslev. Med særlig Interesse omfattede N. Uddannelsen af Skovfogeder, og fra Oprettelsen af Kommissionen for Skovfogedelevs Uddannelse 1905 var han den forreste i Arbejdet for denne Sag. Allerede ti Aar tidligere havde han udgivet »Skovbruget fremstillet med særligt Hensyn til Skovfogeder« til Støtte for Uddannelsen, og senere skrev han om »Opmaaling og Regnskab« i den af Skovfogedkommissionen udgivne Lærebog.

Danmarks Adels Aarbog, XXXII, 1915, S. 372. Østsjællands Folkeblad 30. Dec. 1912. Tidsskr. f. Skovvæsen, XXV, 1913, S. 81—86. Stamtavle over Efterkommerne af G. F. Ulrich og A. M. Herbst, 1928, S. 19.

C. Syrach Larsen.

Neiiendam. Slægten N. har Navn efter den lille By Nieuwendam tæt uden for Amsterdam; den først kendte Mand i Danmark var Bagermester i Faaborg Waldemar Neyendam (levede 1779), hvis Søn Vejassistent i Slagelse Johannes Neuendam (1750—1816) havde seks Sønner; af disse var Stenhugger i Odense, senere Melhandler og Rugbrødsbager i Kbh. Johan Andreas Neuendam (1787—1871) Fader til Møller og Melhandler Johannes Neuendam (1818—90) — hvis Søn var nedenn. Hotelejer Carl Johan Ludvig N. (1858—1930) — og til Grosserer Johan Adolph N. (1836—1902), hvis Hjem (Sukkerhuset i Adelgade) var Samlingssted for en Række Venstremænd med Frede Bojsen i Spidsen. Johannes Neuendams yngre Søn Kvæghandler Otto Boe (Both) Neuendam (1796—1855) var Fader til Slagtermester Nicolaj Anton Adolph N. (1835—1901), af hvis Børn nedennævnes Maleren Valdemar Carl N. (f. 1870), Teaterhistorikeren, Museumsleder Robert Johannes N. (f. 1880) — gift med nedenn. Skuespillerinde Sigrid Marie Elisabeth N., f. Andersen (f. 1868) — og Sceneinstruktøren, Skuespilleren Nicolai Anders N. (f. 1865); denne er Fader til nedenn. kgl. Konfessionarius, Provst Michael Nicolai N. (f. 1895) og var gift med nedenn. Skuespillerinde Ebba Kaja Jonna N., f. Collin (1872—1938).

Albert Fabritius.

Neiiendam, Carl Johan Ludvig, 1858—1930, Hotelejer. F. 23. Marts 1858 i Kbh. (Trin.), d. 16. Juli 1930 i Charlottenlund, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Møller og Melhandler Johannes Neuendam (1818—90) og Julie Augusta Aminde (1828—1913). Gift 2. Marts 1880 i Kbh. (Jac.) med Vilhelmine Andreasine Gjødesen, f. 6. Juni 1854 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Dec. 1911

sst., D. af Viktualiehandler Anders Arnkiel G. (1820—95) og Christiane Henriette Jensen (1832—1907).

N. kom fjorten Aar gammel i Lære hos Alexandre Vincent paa Gammelholm, og da denne 1875 overtog det nye d'Angleterre, fik han Ansættelse her til 1879. Forinden havde han et halvt Aar gjort Tjeneste i det kgl. Køkken, og da han forlod d'Angleterre, var han et halvt Aar i Hotel St. Petersborg i Berlin. 1880 overtog han Signe Christensens Restaurant Østergade 26 og 1882 Restaurant Français, Lille Kongensgade 1 over à Porta. 1888 overtog han Bazaren i Tivoli, som han var Indehaver af til 1905, og en Tid havde han endvidere Restaurationen ved Eremitage-Løbene. Især er N.s Navn dog knyttet til Hotel Phoenix, som han 1891 købte af Grosserer og Brændevinsbrænder Christopher Emil Sødring og ejede til 1917. Han ombyggede det gamle Landadel-Hotel og indrettede det med en Elegance, der paa det Tidspunkt var ret ukendt her hjemme. I mere end en Menneskealder var N. — der i Ledelsen af Hotellet og Restaurationen havde en udmærket Støtte i sin Hustru — sit Fags Foregangsmand og var ikke mindst kendt for sin Evne til at sammensætte en Menu. Ved flere Lejligheder — saaledes under Christian IX.s og Dronning Louises Guldbryllup 1892 — husede Hotel Phoenix et stort Antal fyrstelige Gæster, og i Nov. 1905 foregik her — hvor den norske Deputation havde faaet anvist Værelser — Forhandlingerne angaaende Valget af Prins Carl til Norges Konge. N., der 1902 fik tildelt Prædikat af kgl. Hof-Hotel-ejer, var ogsaa i Organisationsarbejdet en meget interesseret Mand og virkede i 25 Aar som Kasserer for Hotelvært- og Restauratørforeningen i Kbh., der udnævnte ham til Æresformand. Uden for sit Fag interesserede han sig for Brevdue- og Fjerkræsagen og var ved sin Død Æresmedlem af forskellige herhenhørende Foreninger. — R. 1912. DM. 1924.

Knud Bokkenheuser: Hotel Phoenix og dets Historie igennem 80 Aar, 1926. Berl. Tid. 16. Juli 1930.

P. Koch Jensen.

Neiiendam, Ebba Kaja Jonna, f. Collin, 1872—1938, Skuespillerinde. F. 6. Juni 1872 i Kbh. (Holmens), d. 7. Dec. 1938 paa Frbg., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Teaterhistorikeren Edgar Collin (s. d.) og Hustru. Gift 17. April 1897 i Søllerød med Skuespilleren Nicolai N. (s. d.).

Som Datter af Teaterhistorikeren Edgar Collin fik J. N. Interes- sen for Scenens Kunst vakt allerede i de tidligste Ungdomsaar. Hele hendes Anlæg og Naturel var saa udpræget artistisk betonet, at det maatte finde sin naturlige Udløsning i Rampelyset. Hun

var tillige meget musikalsk, en Arv fra Morfaderen Kammersanger Chr. Hansen. Efter at have gennemgaaet Det kgl. Teaters Elevskole blev hun engageret til Dagmartheatret, hvor hun debuterede 8. Sept. 1892 som Helene i Amalie og Erik Skrams Lystspil »Fjældmennesker«. Efter en mere kortvarig Virksomhed ved Folketeatret (1899—1900) og Casino (1900—02), hvor hun med Succes udførte Hovedpartier i Operetter, bl. a. i »Bagermadammen«, vendte hun tilbage til det Teater, der havde fostret hende, og som hun ifølge hele sin Kunstnerevnes vidtfavnende Rækkevidde maatte tilhøre, Det kgl. Teater. J. N.s frodige og mangesidede sceniske Evner voksede frem og udviklede sig i en afgjort Vækstperiode for dansk Skuespil-kunst; den kendetegnes ved en stigende, fornemt behersket Ensemblekunst, skabt af William Bloch gennem hans lige saa omhyggelige som psykologisk sanddru Instruktion. Det blev i et Ensemble, der talte Kræfter som Olaf Poulsen, Karl Mantzius, Peter Jerndorff, Betty Hennings og Anna Bloch, hun kom til at vinde sine første Sejre. Som scenisk Kunstnerinde var hun rustet med mange Vaaben, et virkningsfuldt Sceneydre, en udpræget Autoritetsfølelse, støttet af den mørke altagtige Stemme og en usvigelig Sans for en bred, rolig Gestus, en skarpt udviklet Karakteriseringsevne, der med en sjælden Spændkraft strakte sig fra det dæmoniske, det romantiske Dramas mørkladne, stolte Kvinder over den borgerlige Komedies hverdagsagtige snart hyggelige, snart pudsige gamle Koner til den Holberg'ske Barokkunst's løsslupne og djærve Komik, kort sagt fra Karen i »Elverhøj« over Mad. Smidt i »Genboerne« til de Holberg'ske Pernille- og Matronefigurer, som f. Eks. Marthe i »Jean de France« og Gedske i »Den politiske Kandestøber«. Desuden havde J. N. en udpræget Sans for Plastik — en uforlignelig balletagtig Parodifigur gav hun saaledes som Mad. Voltisubito i »Recensenten og Dyret« —, medens hendes ikke mindre udprægede musikalske og sanglige Anlæg gjorde hende til en paa et vist Felt fremtrædende Operakraft. Ganske vist var hendes Evner paa Operaomraadet saa store, at hun med Held anvendtes inden for det ikke mindst her hjemme den Gang epokegørende Wagner'ske Musikdrama, hvor hun med Held optraadte dels som Erda i »Rhinguldet«, dels som Waldtraute i »Valkyrien« og »Ragnarok«, men det blev dog ogsaa paa dette Omraade især som komisk Karakterfremstillerinde, hun gjorde sin betydelige Indsats; man behøver blot at nævne saa mesterligt gennearbejdede Skikkelser som Marcelina'erne i »Figaros Bryllup« og »Barbereren i Sevilla«, Martha i »Faust« og Magdalone i Carl Niensens »Mascarade«, hvor hun skabte en Skikkelse, der i sin Frodighed, sin Blanding af Gammel-

konekoketteri, Stupiditet og kuert Livslyst blev bestemmende for hele Opfattelsen af denne herlige Figur. J. N. gjorde ganske naturligt Overgangen med fra det klassiske Repertoire, i hvilket hun var vokset op, til det moderne, hvor hun ikke mindst i Lystspillet udfoldede hele sin sceniske Virtuositet, bl. a. i Skikkelser som Elgive i »Munken gaar i Enge« og Mrs. Miller i »Du skønne Ungdom«. J. N., der efter en længere Sygdomsperiode optraadte sidste Gang 3. Dec. 1937 som Magdelone i »Erasmus Montanus«, fik sin Afsked fra 1. Juli 1938. — Ingenio et arti 1922. — Malerier af Will. Steglich ca. 1888, Harald Hansen 1929 og H. Vedel 1936, Buste af Max Meden 1924, Tegninger bl. a. af Berta Dorph, alle i Familieje.

P. Levin i Teatret Sept. 1916. Vore Damer 25. Maj s. A. R. Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Berl. Tid. 21. Maj 1922.

Torben Krogh.

Neiiendam, Michael Nicolai, f. 1895, Præst, Kirkehistoriker. F. 30. Maj 1895 i Frederikssund. Forældre: Skuespiller Nicolai N. (s. d.) og Christine Catrine Thomassen (1856—1934). Gift 6. Juli 1923 i Frederikshavn med Elisa Sophia Marie Andersen, f. 16. Aug. 1894 i Hvidbjerg, Thyholm, D. af cand. pharm., Konsul Richard Peter Ingemann A. (1858—1926) og Inger Marie Clausen (1866—1931).

N. blev Student 1913, privat dimitteret. Under Paavirkning af O. Ricard og den kristne Gymnasiast- og Studenterbevægelse stod Præstegerningen som hans Fremtidsmaal; men det teologiske Studium vakte ogsaa i høj Grad hans Forstaaelse for videnskabelige Studiers Værdi (jfr. hans Indlæg 1918 for »Moderne Præsteuddannelse«). Efter at have taget teologisk Embedseksamen 1919 begyndte han paa Borchs Kollegium kirkehistoriske Studier, som samlede sig om den paa dette Felt uklart bedømte danske Oplysningstid. 1920—21 uddybede han paa Studierejser i Tyskland og Frankrig sine Synspunkter, og allerede 1922 blev han Dr. theol. paa Skriftet »Christian Bastholm. Studier over Oplysningens Teologi og Kirke«. 1921—22 viste han som Religionslærer ved Metropolitanskolen fremtrædende pædagogiske Evner; men Trangen til egentligt kirkeligt Arbejde var dog stærkest. 1923 blev han residerende Kapellan i Tikøb med Egebæksvang som særligt Distrikt og 1928 ved Distriktets Udskillelse dets Sognepræst. 1930 forflyttedes han til Kbh. som residerende Kapellan i Garnisons Sogn og fandt hurtigt stor Tilslutning til sin Forkyndelse. 1934 udnævnte Kongen ham til Konfessionarius, og snart efter blev han Holmens Provst og endnu s. A. Lærer i Kateketik ved Pastorseminariet og fast Censor

ved teologisk Embedseksamen. 1927 havde han været blandt den danske Kirkes Repræsentanter ved det økumeniske Møde i Lausanne (For Faith and Order); 1932 blev han Formand for De forenede Kirkeskolers Kuratel, 1934 for Dansk-islandsk Kirkesag, og siden 1925 er han Medlem af Styret for Selskabet for Danmarks Kirkehistorie og fra 1933 for Selskabet for kirkelig Kunst. — Trods de store Krav, Præstegerningen og de forskellige Tillidshverv har stillet til N., har han med sin fremragende Arbejdskraft samtidig udfoldet en frugtbar Forfattervirksomhed, baade videnskabelig og praktisk-kirkelig. 1924 udgav han de interessante »Bastholm'ske Familiepapirer« og »Kritik og Tro«; 1926—29 deltog han som Medredaktør i Afslutningen af »Kirkeleksikon for Norden«; 1927 kom hans værdifulde »Frikirker og Sekter« og 1930 »Bibelhistorie for den højere Skole«. Om N.s udvidede kirkehistoriske Forskningsomraade vidner særlig Biografien »Erik Pontoppidan«, I—II (1930 og 1933). Endnu kan nævnes: »Fadervor« (1932), »Den danske Reformations Historie« (1936) og »Lær os at leve — Den danske Kirkes Konfirmation og Forberedelsen dertil« (1937, 2. Udg. 1939). — R. 1935. — Maleri af Vald. Neiiendam 1922.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1922, S. 138 f.

J. Oskar Andersen.

Neiiendam, Nicolai Anders, f. 1865, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 21. Marts 1865 i Kbh. (Johs.). Forældre: Slagtermester Nicolaj Anton Adolph N. (1835—1901) og Dorthea Marie Andersen (1843—1920). Gift 17. April 1897 i Søllerød med Jonna Collin (se Neiiendam, Jonna).

N. gennemgik Det kgl. Teaters Elevskole og debuterede 19. Nov. 1893 som Prinsen af Godthaab i »Kærlighed ved Hoffet«. Med sin udprægede Sans for det litterære Drama drog han 1895 til Dagmarteatret, hvor han brød igennem som Niels Lykke i »Fru Inger til Østraat« og blev til 1899 for derefter at vende tilbage til en lang Livsgerning paa Det kgl. Teater. N.s Skuespillerevne var fra første Færd baaret af en ualmindelig stærk Passion, der ofte kunde stige til Fanatisme, en umaadelig nidkær Indfølelse og en urokkelig Tro paa Skuespilkunstens ophøjede Kald. Som den Blanding af Sværmer og Grubler, den søgende Natur, han allerede fra de unge Dage var, følte han sig stærkt tiltrukket af det store klassiske Drama, først og fremmest Shakespeare, Schiller og Oehlenschläger. Inden for dette Felt kom han til at løse mange store Opgaver som f. Eks. Don Carlos, Mikel Angelo, Sortebroder Knud, Nureddin, Macbeth, Shylock, Brutus, Richard

III. og endelig den Rolle, der ligesom udløste hele hans eget Kunstnersind med dets Blanding af umiddelbar Hengivelse og næsten tung Refleksion: Hamlet (1910). Paavirkningen fra tysk Side, navnlig fra Mesterskuespilleren Josef Kainz, var umiskendelig; men i hele sin kunstneriske Ærlighed var N.s Shakespeare'ske Prins i langt højere Grad i Pagt med nordisk Karakter. Det var en af de store Skikkelser inden for nyere dansk Skuespilkunst. Fra Romantiker blev N. paa Det kgl. Teater Karakterskuespiller af den realistiske Skole i Ibsensk Forstand, et Felt, inden for hvilket han efter Emil Poulsen gentog en menneskelig saa interessant Skikkelse som Hjalmar Ekdal i »Vildanden«. Naar hans Evner som Karakterskuespiller fik en Udvikling, der i træfsikker Udformning strakte sig helt over i det patologisk bestemte, skyldtes det ikke mindst den stærke Paavirkning, der udgik fra den Tids betydningsfuldeste sceniske Pædagog, Det kgl. Teaters mangeaarige Instruktør William Bloch. Netop paa et af de Omraader, der stod Bloch nær, den klassiske Komædie, først og fremmest Molière og Holberg, kom N. til at udfolde et særegent Lune, langt fra de patetiske Roller, der ellers havde dannet Grundlaget for hans Skuespillervirksomhed. Højest naaede han som klassisk Komædiefremstiller i Skikkelser som Erasmus Montanus 1900 (en Rolle, der i hans Fremstilling for første Gang blev gennemført i Bondedialekt) og Arnolphe i »Fruentimmerskolen«. Han tog sin Afsked 1930 og optraadte sidste Gang 28. Maj som Christian IV. i »Elverhøj«. — Hele det Syn paa Instruktion, Kærligheden til den omhyggeligt udførte Detaille, der havde præget William Bloch, søgte N. ogsaa som Sceneinstruktør at føre videre, og typisk nok kom hans bedste Indsats paa dette Omraade til at ligge op ad Læremesterens, nemlig en Række Holbergiscenesættelser, navnlig »Jean de France«, Sheridan's »Bagtalelsens Skole«, Sven Langes »En Dag paa Hirschholm Slot« og Gandrups »Spotterens Hus«, i hvilke sidste han viste en udpræget Sans for en historisk Kolorit. N. fik ogsaa paa anden Maade Betydning for Teatret, bl. a. som Lærer ved Elevskolen. — R. 1913. DM. 1927. — Maleri af H. Vedel 1935, Buste af V. Herold, begge tilhørende Det kgl. Teater; Busten ogsaa i Teatermuseet. Tegninger bl. a. af Niels Hansen og af Vald. Andersen (Teatermuseet).

Hver 8. Dag 1. Maj 1910. Vilh. Saxtorph i Dansk Aand, I, 1912, S. 351—56. Masken 19. Okt. 1913. Berl. Tid. 31. Aug. 1918 og 7. Maj 1922. Politiken 1. Sept. 1918. Nationaltidende 1. Maj 1922. Sven Lange i Politiken 3. Okt. 1922. Gerda Christophersen: Memoirer, 1919.

Torben Krogh.

Neiiendam, Robert Johannes, f. 1880, Teaterhistoriker. F. 24. Marts 1880 i Kbh. (Matth.). Broder til Nicolai N. (s. d.). Gift 5. Juli 1907 paa Frbg. (Markusk.) med Sigrid Andersen (se Neiiendam, Sigrid).

Efter endt Skolegang i Frbg. Gymnasium blev N. uddannet som Boghandler, hvorved hans tidligt vakte litterære Interesse fik rig Næring. Hans Lyst gik dog ud over Bøgerne til Scenens Verden. Paa dette Felt fik han sin første Udvikling gennem Paavirkningen fra den som scenisk Pædagog saa højt begavede Herman Bang, der paa dette Tidspunkt virkede som Instruktør ved Folketeatret. 28. Nov. 1899 stod N. første Gang paa Folketeatrets Scene som Arbejderen Hans Olsen i »Over Evne« II. Hans Livsbane var her for mange Aar bestemt. Han var en reflekterende Natur, og hans Felt som Skuespiller blev derfor i første Række Karakterfaget, hvor han viste betydelige Evner i en Række Roller, dels ved Casino 1900—05, dels ved Folketeatret 1905—11, endvidere ved Det ny Teater 1911—14, ved en Række Gæstespil i Aarhus og Odense og endelig ved Betty Nansen-Teatret 1917—19. Det er en anselig Række Roller, N. inden for dette Spand af Aar har udført. Blandt de vigtigste maa nævnes Frisøren i »Kean«, Violinisten i »Trilby«, den kronisk arbejdsløse Edvard med Anarkisttilbøjelighederne i »Lynggaard og Co.«, en dengang ny Figur, der vakte Opmærksomhed, Adjunkten i »Den mystiske Arv«, Musikeren i »Jægermesterinden«, Pabst i »Dønvig Præstegaard«, Politinspektøren i »Lovens Arm«, Hjalmar Ekdal i »Vildanden«, Professor Higgins i »Pygmalion«, Tartuffe og Steensgaard i »De unges Forbund«. Sin Skuespillervirksomhed sluttede han definitivt 1926 paa en Landsturné med »Vildanden«.

Sin betydningsfuldste Indsats kom N. dog til at gøre paa et andet Omraade, hvor hans litterære Talent, historiske Interesse og praktiske Skuespillerindsigt paa en lykkelig Maade kunde forenes, nemlig som Teaterhistoriker. Allerede fra Drengesaarene havde han følt sig draget mod den siden Th. Overskou saa lidet dyrkede danske Teaterhistorie. Den stærke nationale Følelse for dansk Teater og dets baade folkelige og kulturelle Mission blev i Virkeligheden den bærende Grundtone i hele N.s teaterhistoriske Forfatterskab. Det er ganske karakteristisk, at han allerede som elleveaarig var begyndt at studere Overskous »Danske Skueplads«, og noget af Aanden og Tonen i det trods al Angribelighed saa vigtige og fængslende Værk gik ham i Blodet, ihvorvel han i artistisk Fremstillingsevne og ren videnskabelig Skelneevne skulde naa adskilligt videre senere hen. Paa det sidste Punkt fik han en betyde-

ningsfuld Vejleder i Louis Bobé, der ofte var ham behjælpelig under de yngre Aars Studier paa Rigsarkivet. Sin Debut som Teaterhistoriker havde han allerede 1910 i »Historisk Tidsskrift« med en Afhandling om Christian VII. som Skuespiller; 1911—12 fulgte »Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder«, I—II, et omfattende Værk, der var Frugten af den Gennemgang af Det kgl. Teaters Arkiv, som han havde paabegyndt saa tidligt som 1908. Det var et fortjenstfuldt Arbejde, da dette righoldige Arkivmateriale faktisk havde ligget ubenyttet hen siden Overskous Tid. I »Sønderjydske Aarbøger« (1910) havde N. skrevet en Afhandling om det danske Teater i Nordslesvig, en Skildring (der 1914 udkom i Bogform) af den Behandling, vor sceniske Kultur under forskellige Former havde været udsat for under Fremmedherredømmet; Emnet var politisk set fængslende, og Forfatteren kunde ydermere behandle det ud fra rent personlige Erfaringer, idet han af nationale Grunde var blevet udvist fra Landomraadet 1907, skønt Mænd som H. P. Hanssen og H. V. Clausen havde sagt god for det Repertoire, der blev foredraget. 1915—16 fulgte Udgivelsen af et af de Værker, der siden Barndomstiden havde staaet hans Hjerte nærmest: Overskous »Af mit Liv og min Tid«; Udgaven blev ikke alene forsynet med righoldige Noter, men ogsaa med en Efterskrift, der behandler Overskous Liv i Aarene 1830—73.

En vigtig Side af N.s Forfatterskab er betinget af hans Evne til at levendegøre en Epoke, give et Tidsbillede eller skildre en Kunstnerpersonlighed. Dette Træk har i høj Grad præget Værker som »Scenen drager« (1915), hvor han blandt andet giver et væsentlig nyt Billede af Grevinde Danner, »En Danserinde« (1918), en Skildring af Augusta Nielsen (svensk Udg. 1919), »Omkring Teatret« (1919), »Michael Wiehe og Fr. Høedt« (1920), »Ungdom og Galskab« (1923, svensk Udg. 1924), en fængslende Beskrivelse af Kærlighedsforholdet mellem Du Puy og Prinsesse Charlotte Frederikke, der blev Grundlaget for Carl Gandrups Komædie »Kongelig Elskov«, »Skuespiller og Patriot« (1925), en Skildring af H. C. Knudsen, »Mennesker bag Masker« (1931), hvori bl. a. en uomstødelig Redegørelse for den Paavirkning, den unge Henrik Ibsen modtog i Kbh., og »Johanne Luise Heiberg« (1917, ny omarbejdet Udg. 1937), en Analyse, i hvilken det paa en sjælden Maade er lykkedes Forfatteren at finde netop Mennesket bag Masken, det ægte sanddrubag den ofte stærkt affekterede og ikke altid helt sympatiske Overflade. Med sin fyldige, baade personalhistoriske og arkivmæssige Viden skabte endvidere N. nogle for dansk Teaterhistorie højst

værdifulde Oversigtsværker i »Folketeatrets Historie 1857—1908« (1919), »Det kgl. Hof-Theater og Theatermuseet ved Christiansborg« (1922, ny Udg. 1929) og »Casinos Oprindelse og Historie i Omrids« (1923). Den Tanke, der sikkert allerede fra den tidligste Ungdom foresvævede N., at fortsætte Overskous Teaterhistorie, søgte han at virkeliggøre med Udgivelsen af »Det kgl. Teaters Historie 1874—1922«, af hvilken der hidtil er udkommet fem Bind (1921—30). Værket, der altsaa begynder med den nuværende Teaterbygning Indvielsessæson, er for saa vidt i sin annalistiske Form direkte inspireret af Overskou, og det vil med sin levende Portrætteringskunst, sin omhyggelige Opregning af Aarenes Begivenheder staa som en vigtig Kilde for fremtidig Forskning.

Paa endnu et Omraade kom N. til at yde en betydningsfuld og særpræget Indsats, som Leder af Theatermuseet. Dette Museum, der under smaa Forhold var startet 1912, havde først til Huse i et lille Vagthus i Rigsarkivets Gaard, men allerede tidligt havde N. haft den Idé, at Museet burde flyttes fra de fugtige og lidet egnede Stuer til det gamle Hofteater paa Christiansborg, der dengang var i en højst forfalden Tilstand. Under en ikke ringe Modstand blev denne Tanke realiseret 1922, et stort og omfattende Restaureringsarbejde begyndte, og Samlingerne udvidedes meget betydeligt. N. har i de forløbne Aar med en brændende Ildhu skabt og ledet Theatermuseet paa Christiansborg, der nu staa som et smukt Minde om svundne Tiders dansk Teaterkultur; det omfatter i Øjeblikket ca. 30 000 Billeder og Genstande og indtager en smuk Plads blandt de store europæiske Theatermuseer. N.s Virkestrang har i øvrigt givet sig Udslag paa de forskelligste Omraader. 1927—36 indtog han Formandsposten i Skuespillerforeningen, hvis Formue paa hans Initiativ blev forøget meget betydeligt, og fra 1930 har han fungeret som en energisk Leder af Det kgl. Teaters Elevskole, hvis Historie han har skrevet. Et litterært Arbejde af særlig Karakter udførte han ved at sætte Klaus Berntsens Erindringer (1921—25) i Stil. — R. 1922. DM. 1934. — Maleri af Valdemar Neiiendam 1903.

Om Skuespilleren: Sv. Lange i Politiken 1. Okt. 1905. Sv. Gundel i Jyllandsposten 11. Dec. 1914. — Om Teaterhistorikeren: Carl S. Petersen og E. Nystrøm i Hist. Tidsskr., 8. Rk., III, 1910—12, S. 282—90. Knud Fabricius i Riget 25. Marts 1912. Fr. Bull i Norsk hist. Tidsskr., 5. Rk., I, 1912, S. 473 ff. Sv. Lange i Politiken 30. Juni 1915. Georg Brandes: Saml. Skrifter, 2. Udg., I, 1919, S. 448—61. Otto Borchsenius i Nationaltidende 15. Nov. 1921. Fr. Schyberg i Politiken 12. Sept. 1937. — Om Theatermuseet: Carl Gandrup i Social-Demokraten 20. Maj 1926, 16. Maj 1930. R. Gilder & G. Freedley: Theatre Collections, 1936. Johs. Lehmann i Uge Journalen 1937, Nr. 8. Vilh. Saxtorph i Sorø Amtstidende 22. Febr. s. A.

Torben Krogh.

Neiiendam, Sigrid Marie Elisabeth, f. Andersen, f. 1868, Skuespillerinde. F. 31. Maj 1868 i Gedved ved Horsens. Forældre: Højskoleforstander Johan Henrik Andersen (1840—1909) og Sophie Frederikke Rasmussen (1838—1912). Gift 5. Juli 1907 paa Frbg. (Markusk.) med Teaterhistorikeren, Museumsleder Robert N. (s. d.).

S. N. henlevede sin Barndom og Ungdom i sunde og jævne landlige Forhold og i stærkt grundtvigsk prægede Højskolekredse. Faderen havde 1873 faaet Rødkilde Højskole paa Møen overdraget af Frede Bojsen; hun besøgte ogsaa Askov. I sine første Teateraar i Kbh. gik hun ud og ind hos C. Berg, Frede Bojsen og Hostrup. Disse Forhold har haft Betydning for Udviklingen af det sunde, glade og dybt menneskelige i hendes Kunst. Lysten til at spille Komædie synes at stamme fra en munter, humorfyldt Morfader. Thi i hendes Ungdoms Højskolekredse var der ingen Sans for Kunst; de danske Guldalderdigtere læstes ligesom Bjørnson og Ibsen mest for deres »moralske Værdier«, og Teatret og Livet der var ilde anskrevet. Da S. N. blev optaget paa Det kgl. Teaters Elevskole, mærkedes det paa Elevtallet i Rødkilde. Tidligt morede hun sig med at kopiere Egnens mest udprægede Typer, Mænd som Kvinder; da hun engang havde udklædt sig som Husmandskone, talte Naboen, den alvorsfulde Frede Bojsen, længe med hende uden at genkende hende.

1888 fik hun med Besvær Lov til at aflægge Prøve ved Det kgl. Teaters dramatiske Elevskole. Hendes Lærere i tre Læreaar, med strenge Krav til det tekniske, var Olaf Poulsen og William Bloch, som i disse Aar iscenesatte Tidens moderne danske og norske Forfatters Værker. Størst Betydning fik Bloch ved sin Kamp mod det traditionelle, rutinerede, mod Publikum vendte; for Naturlighed og for det, der »kommer inde fra Menneskesjælen præget af beaandet Følelse«. »Mester Olaf«s store Pensel kunde synes hende at synde herimod; men af ham lærte hun »Bredde og Fasthed i Replikken og Respekt for, at intet Ord i Holbergs Replikker gik til Spilde«. Og hendes Ønske var netop at komme til at spille Holberg.

1891 blev hun ministerielt ansat, men hendes Debut 1. Sept. som Ane Kandestøbers var uheldig; hun manglede endnu Bredde. Der var heller ikke synderlig Anvendelse for hende, da der ved Det kgl. Teater var for mange ældre komiske Skuespillerinder, der skulde have Roller. I den lille Rolle som Ane Hønsepige i »Den Stundesløse« morede det hende dog at vise, »hvor meget af Øjeblikkets Liv Holberg kræver og taaler«. 1895 tog hun da sin

Afsked og tilbragte nogle Aar ved Højskolearbejde, ogsaa ved Oplæsning hele Landet over, ikke mindst af Holberg, blev en fortræffelig Oplæser bl. a. ved sin, ikke almindelige, Forstaaelse af Forskellen mellem Scenens stærke og Katederets mere diskrete Virkemidler. Hendes Beskytter W. Bloch fik hende imidlertid atter til Scenen; 1896 fik hun en stor Succes ved en Gæsteoptræden paa Dagmar-teatret som en vestjysk Pige i Leth Hansens »Ungdomsleg«. 1900 fik Bloch hende ansat ved Folketeatret, hvor Dorph-Petersen samlede en Række yngre, betydelige Talenter og lagde Repertoiret om i mere moderne Retning (Wulfdine i »Thummelumsen«, Trine i »Tvillinger«). 1911 forlod hun Folke-teatret og har siden været knyttet til Det kgl. Teater, hvor W. Bloch i Aarene forud ved nye Iscenesættelser havde skabt Holberg en Renæssance. Fra 1933 er hun Lærerinde ved Elevskolen.

S. N.s Persongalleri er stort. Hun har spillet 191 Roller. Hendes Hovedforfatter er Holberg, og hun har spillet 24 af hans Kvinde-roller: Magdeloner, Niller, Gunild, Geske Klokkers, Else David Skolemesters o.s.v.

Med rigtig Selverkendelse saa S. N. straks, hvor hendes »Fag« laa. »Højere Skuespil og Tragedie laa uden for — eller oven for — min Begrænsning«; »mit Fag maatte blive Morlillerne, de gamle Piger og Koner fra Land og By, helst i komisk Belysning«. Hendes Humor er her trods al Stilfærdighed af en saftig Bredde, ofte hjulpet af hendes Kendskab til flere af Landets Dialekter. Men hendes Omraade er meget større; en skøn Skikkelse fra det københavnsk-jødiske Bourgeoisi har hun saaledes givet i den gamle Fru Levin i »Indenfor Murene«, og i Andersen Nexø's »Folkene paa Dangaarden« har hun i den stoute Enke, hvis Hjem og Slægt styrter sammen, skabt en tragisk Skikkelse i store Dimensioner (ogsaa i Radioen gjorde den sig stærkt gældende).

Ud fra sit i Blochs Skole udviklede Krav til »Naturlighed« er det ofte lykkedes S. N. at gøre Figurer, der har været spillet som traditionelle Masker, til levende Mennesker, som vi kender dem fra vor egen Tid; en tilsyneladende saa fantastisk Skikkelse som Else David Skolemesters har hun i Erindring om selvsikre, gravalvorlige jyske Højskolekvinder gjort menneskelig forstaaelig; et morsomt Københavnsk fører hendes Magdelone i »Kilderejsen« ned til Nutiden. Et Eksempel paa hendes Evne til — gennem en Mængde for Personen karakteristiske Smaatræk — at individualisere sine Personer, er det, at hun 1931 samme Aften i »Barselstuen« gav fremragende Fremstillinger af den bredttalende fordrukne Ane

Kandestøbers, den festlige Else David Skolemesters og Geske Klokkers lille rørende Morlille.

Højdepunktet i S. N.s Kunst er vel den stilfærdig-komiske Fremstilling af enfoldige, ydmyge og hjertensgode Mennesker, et gammelt trofast Tyende, men især »Moderen«: Aase i »Per Gynt«, Morgiane i »Aladdin«, Nille i »Erasmus«. Man lærer her ikke blot at forstaa Mennesker, men at holde af dem. Poul Levin har smukt fortalt, hvorledes S. N.s Fremstilling af Erasmus' Moder ligesom i nyt Lys viste ham Rigdommen i hans egen Moder, der modtog ham, da han vendte hjem fra Teatret.

Ingenio et arti 1922. — Maleri af Vilh. Henriques 1923 (Privateje). Buste af Helen Schou 1939. Statuetter som Magdelone, Geske og Morgiane af Axel Locher (Teatermuseet).

Erindringer i Politiken 30. Aug. 1931. Poul Levin i Berl. Tid. 10. Dec. 1921. Holberg-Aarbog, I—VI, 1920—25 (se Registrene). Sv. Leopold i Verden og vi 21. Marts 1919.

Th. A. Müller.

Neiiendam, Valdemar Carl, f. 1870, Maler. F. 23. Aug. 1870 i Kbh. (Frbg.). Broder til Nicolai og Robert N. (s. d.). Ugift.

N. stod i Malerlære hos Firmaet Witt & Ott i Zürich, dimitteredes fra Det tekniske Selskabs Skole i Kbh. til Kunstakademiet og gik her Okt. 1891—Jan. 1895. Derefter blev han Zahrtmanns Elev, et Forhold, der senere udviklede sig til et varigt Venskab med Zahrtmann, hvem han besøgte i Cività d'Antino i Italien Juni—Juli 1910. For et Akademistipendium foretog N. 1907 en Rejse til Berlin og Paris, over Antwerpen til Fods gennem Holland og hjem over Friesland og Ditmarsken. Han har udstillet paa Charlottenborg Foraarsudstilling siden 1907 og i øvrigt deltaget i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907—08, 1911—12 og den baltiske Udstilling i Malmø 1914. Akademiet tildelte ham Serdin Hansens Præmie for Genremaleri 1910 for »Venner ved Johannes Ewalds Grav« (Horsens Museum) og 1920 for »Marie Grubbe og Holberg i Borrehuset paa Falster«, Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1915 for »Landsforvisning« (Scene af P. A. Heibergs Liv) og 2. Gang 1922 for »Judas forraader Jesus«. Tillige vandt han Neuhausens Konkurs 1911 med »H. C. Andersen tager Afsked med sin Moder« (Kunstmuseet) og atter 1915 med »Johan Herman Wessel i Snak med Torvefolkene paa Ulfeldts Plads«. — N. tilhører i udpræget Grad den i vort Aarhundrede saa sjældne Type af Historiemalere, og hans Produktion bliver vistnok enestaaende derved, at den udelukkende beskæftiger sig med Historiemaleri. I denne Henseende ligger hans Virksomhed i nøje Forlængelse af

Zahrtmanns historiske Skildringer. Som Maler nedstammer han fra 90'ernes og Symbolismens stilsøgende Forenkling og Trang til Aandeliggørelse af Billedkunsten (jfr. hans Illustrationer til L. Mylius Erichsens »Den jydsk Hede før og nu«, 1903). N. har kun behandlet Personligheder fra Aandshistorien, først og fremmest Johs. Ewald, endvidere P. A. Heiberg, Sønnen J. L. Heiberg, K. L. Rahbek og deres Kredse, Holberg, Blicher og H. C. Andersen. De almindelig kendte historiske Episoder interesserer ham egentlig ikke. Han tager sit Udgangspunkt i sine Personers indre sjælelige Liv og vælger Øjeblikke, der for dem har betydet følelsesbetonede Spændingspunkter og peger indad mod deres Psyke (H. C. Andersen tager Afsked med sin Moder 1819; Thorvaldsen ved Zoëgas Dødsleje), eller ogsaa søger han at give en Stemning, der karakteriserer Tiden og Hovedpersonens Indstilling til sine Omgivelser (Ole Vind prædiker for Christian IV.; Holberg og Winsløw overværer en Disputats i Paris). Hans Fremstilling beror paa Evne til at opleve Episoder i Fantasiens og til at danne Skikkelser og Optrin, en Evne, der er nært beslægtet med Skuespiller-Begavelsen hos hans Brødre. — Fra N.s Haand foreligger tillige forskellige litterære Bidrag, bl. a. om Zahrtmann (Politiken 19. Aug. 1917, 8. Juli 1921), om Edv. og Ludv. Lehmann (Samleren, I, 1924, S. 163 ff.). Han har tilrettelagt og besørget Udgivelsen af tre Bøger, Baronesse Ursula Dahlerup: »Fra gammel Tid« (1927), L. Tuxen: »En Malers Arbejde gennem tredsindstve Aar« (1928) og Jens Pedersen: »Maleren P. A. Schou« (1929). Billeder af ham findes i Kunstmuseet, Bakkehusmuseet (seks Malerier behandlede Ewald, Joh. Herm. Wessel, P. A. Heiberg, H. C. Andersen, Blicher, Søren Kierkegaard), Teatermuseet (Olaf Poulsen som Per Degn i Kulissen), Medicinsk-historisk Museum, hos Charlottenborg Udstillingens Komité, alle i Kbh.; i Museerne i Aalborg, Horsens, Haderslev, Ribe og Maribo, paa Nørre Nissum Seminarium (fire Malerier med Motiver fra Renæssancetiden), hos Holberg Selskabet i Oslo, i Bergens Billedgalleri, Stadsbiblioteket i Stockholm og Museet i Tammerfors. — Selvportræt 1910 (Maleri, forhen hos Johan Hansen). Maleri af P. A. Schou 1914.

Kristian Zahrtmann. Mindebog udg. af F. Hendriksen, 1919. Poul Wiene i Gads dsk. Mag., XVIII, 1924, S. 659—64. Valdemar Neiiendam og P. C. Gjelstrup i Nissumske Aarbøger, 1933.

Sigurd Schultz.

Nellemann, Johannes Magnus Valdemar, 1831—1906, Retslærd og Politiker. F. 1. Nov. 1831 i Kbh. (Frue), d. 26. Aug. 1906 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Fuldmægtig ved Sjællands Stifts verds-

lige Kontor, senere Hospitalsforstander i Slagelse, Kancelliraad Mogens Georg N. (1794—1847) og Pouline Louise Poulsen (1798—1852). Gift 15. Nov. 1861 i Kbh. (Holmens) med Louise Pouline Poulsen, f. 10. Febr. 1843 i Kbh. (Trin.), d. 17. Okt. 1918 sst., D. af Waterschout og Koffardikaptajn Ludvig Christian P. (1807—68) og Petrine Martine Møller (1813—69).

N. blev Student 1849 fra Slagelse og cand. jur. 1855. 1856—58 foretog han en Studierejse til Udlandet, hvor han, navnlig i München, Paris og London, studerede Retshistorie og Civilret. Ved sin Hjemkomst blev han Lektor ved Universitetet og 1859 Professor i Proces og Retshistorie. 1865 blev han Medlem af Konsistorium og Referendarius Consistorii, og i Universitetsaaret 1874—75 beklædte han Rektoratet. 1871—75 var han Regensprovst.

Ved et Suppleringsvalg i Sept. 1870 efter Orla Lehmanns Død valgtes N. ind i Landstinget. Udgaet fra det nationalliberale Milieu sluttede han sig til Mellempartiet, der samlede Højreelementerne uden for Godsejerguppen. De første Aar viede han sig rent saglige Ordførerskaber; men efter at Det forenede Venstre havde rejst det folketingsparlamentariske Krav, kom N. ogsaa »storpolitisk« frem i første Række, idet han væsentligt bidrog til Samlingen af de konservative Grupper i et fælles Højre. Da Folketinget i Marts 1873 vedtog en Adresse til Kongen, hvori der krævedes en Regering i »Overensstemmelse med det af den almindelige Valgret udgaaede Ting«, var N. Højres Ordfører i Debatten om den Modadresse, som Landstinget straks derefter indgav. — Juni 1875 indtrædte han som Justitsminister i Ministeriet Estrup. Han forbeholdt sig ved Udnævnelsen at kunne træde tilbage i sin Universitetsstilling inden for et Aars Frist. Han har saaledes delt den almindelige Opfattelse, at hans Ministertid ikke vilde blive lang. Den kom til at strække sig over 21 Aar. — N. nævntes fra første Færd som Ministeriets virksomste og mest fremtrædende Medlem næst Estrup selv. Han havde en Haand med i alle de betydeligere uden- og indenrigspolitiske Spørgsmaal, Ministeriet kom til at beskæftige sig med. Over for de pinlige Problemer, der opstod som Følge af det Cumberland'ske Ægteskab og Bismarcks Opbævelse af Pragfredens Art. 5, regnedes N. endog for »den ledende« i Ministeriet, »medens Estrup mere farer op og holder Taler«. Hans »Ledelse« bestod dog nok — i det mindste paa Forhandlingernes senere Stadier — i at støtte Udenrigsminister Rosenørns Bestræbelser for at skaffe P. Vedels Synspunkter anerkendt af Regeringen. — I den indenrigske Politik gik N.s Tilbøjelighed og Evner i udpræget Grad i Retning af et sagligt Reformarbejde paa det

juridiske og sociale Omraade. Det var Udsigten til at kunne gøre noget for en Retsplejereform, der oprindelig lokkede ham ind i Politik. Alle hans Forsøg i saa Henseende glippede imidlertid. Det blev i Stedet hans Skæbne, at han for den almindelige Bevidsthed kom til at staa som juridisk Garant for en langvarig, gold Kamppolitik, der ikke bragte ham nogen Tilfredsstillelse, endsiges Sejr. Det var hans Uvillie mod Folketingsparlamentarismen, der anviste ham denne Stilling: han fandt det urimeligt, at »Bønder og Degne og Folke- og Friskolelærere og andre inkompetente Personer« vovede »paa Veje og Stræder at prædike den provisoriske Finanslovs Grundlovsstridighed«. Den nationalliberale Aandsaristokrat tog Standpunkt mod Bondestandens magtpolitiske Op-march. Paa det saglige Omraade ønskede han derimod intet hellere end at komme i Forhandling med Venstre og opnaa Resultater. Men til en Partifører og Regeringschef med en saadan selvstændig politisk Linie var der ikke Stof i N. Hans lidet paagaende, nærmest beskedne Fremtræden skabte ham personlig Sympati ogsaa i Modstandernes Lejr, og han havde en fortrinlig Evne til i private Samtaler at orientere sig om Stemninger og Strømninger, klare Modsætninger og bortvejre Misforstaaelser. Men et Førstehaands-ansvar veg han tilbage for. Krieger, hvis Dom dog maaske er ensidigt nationalliberal, skriver om ham, at han »kun var Sekretær og Ordfører for de viljestærkere« — nemlig Estrup og Matzen. — Det første Provisorium (1877) havde — i den mindre vidtgaaende Form, det fik — sikkert hans fulde Billigelse. Han udfærdigede den Forestilling til Kongen, i hvilken Provisoriet forfatningspolitisk begrundedes. Det er derimod mere tvivlsomt, om han fandt den egentlige Provisoriepolitik 1885—94 betimelig. Men da denne Politik først var indledet, tog han paa sit Fagministeriums Omraade Konsekvensen af den. I Maj 1885 udstedte han Riffelprovisoriet, rettet mod Venstres Riffelforeninger. Samme Sommer gav han Landets Politimestre den Ordre til at overvaage offentlige politiske Møder, der førte til Retssagen mod C. Berg. Efter Attentatet paa Estrup (Okt. 1885) udstedte han de provisoriske Love om Oprettelse af et Gendarmerikorps, om Udvidelse af Politiet og om Straffebestemmelser mod at udbrede »opdigtede eller forvanskede Kendsgerninger for derved at gøre Statens Indretninger eller Regeringens Foranstaltninger forhadte eller foragede«. For den berømte eller, om man vil, berygtede Fortolkning af Grundlovens § 25 fralægges N. sig det særlige personlige Ansvar, som man i Agitationen belastede ham med. Han henholder sig paa dette Punkt til Regeringens kollektive Ansvar. Han kunde vistnok

kun gaa med til Finanslovprovisorerne og deres justitsministerielle Udløbere, fordi han vedblivende beholdt sin principielle forfatningspolitiske Opfattelse af Kongens Ret til frit at vælge sine Ministre. — Under alt dette var han dog oftest at finde paa den Fløj af Ministeriet og Partiet, der søgte en Udvej af Uføret. De Forhandlinger, der i Vinteren 1881—82 ved A. D. Jørgensens Mellemkomst førtes for at undgaa en Sprængning paa Finansloven og bringe Visnepolitikken til Ophør, mentes at have hans Sympati. Under »Smørkrigen« 1887—88, der, som Hørup sagde, mere drejede sig om Finansloven end om Smørret, var han ligeledes blandt de Ministre, der havde Føling med Partiets forligsvenlige Fløj. Fra 1890 traadte han ret aabenlyst ind for en Forligspolitik. Han støttede den Ingerslev-Bojsen'ske sociale Reformpolitik og var paa dette Omraade endog Talsmand for endnu videre gaaende Planer — nærmest saadanne, som laa paa Linie med, hvad den senere Indenrigsminister Ludvig Bramsen tilstræbte. N. indsaa den saglige Nødvendighed af socialpolitiske Reformer, og han mente desuden, at skulde Klassemodsætningerne mildnes og Brodden tages af den socialdemokratiske Agitation, maatte Højre selv tage Initiativet. Med dette Formaal for Øje traadte han sidst i 80'erne i Samarbejde med en yngre Socialpolitiker af Højre og fik udarbejdet et Program, med hvilket det imidlertid ikke lykkedes ham at trænge igennem inden for Ministeriet og Partiet. Under de Forhandlinger, der førte til Forliget 1894, var han en af dem, der virksomst bidrog til at bryde Estrups Modstand. Det hed sig endog, at det var ham, der havde »styrtet Estrup«. Han gav Rigsdagsbeslutningen om Forliget dens »juridiske Afspudning«, og sit hele Medansvar for Forliget og den Politik, som deraf fulgte, vedstod han derigennem, at han Aug. 1894 gik med over i Ministeriet Reedtz-Thott. — N. gennemførte i sin Ministertid — trods de ugunstige Kaar for sagligt Reformarbejde — en Række mere eller mindre betydelige Love, saaledes Lovene om Tvangsauktioner (1891) og Erstatning for uforskyldt Varetægt (1888), Helligdagslove (1876 og 1891), Lovene om Sindssygeudgifternes Overgang til Staten (1884), om Undersøgelse af Levnedsmidler (1891 og 1894), om Ligbrænding (1892), om smitsomme Sygdomme (1888 og 1892), om Apotekervæsenet (1894 og 1895), om gift Kvindes Formuesraadighed (1880) og om Underholdsbidrag til uægte Børn (1888 og 1892); endvidere Vekselloven (1880), Fimaloven (1889), Søløven, Registreringsloven og Søretsloven (1892) samt en Række Bygningslove. — Ministeriet Reedtz-Thott blev ham personlig, og vel til Dels ogsaa politisk, en Skuffelse.

Ved en Rekonstruktion af Ministeriet benyttede han, Juni 1896, Lejligheden til at træde tilbage, og kort efter udnævntes han, der siden 1873 havde været Formand for Handelsbankens Bestyrelsesraad, til Nationalbankdirektør. Sit Sæde i Landstinget bevarede han til sin Død. Han tog som Medlem af Højres Gruppe Del i de saglige Lovgivningsarbejder, der havde hans Interesse. Men nogen politisk Indflydelse tilstræbte han i denne Periode ikke.

Breve fra N. i Universitetsbiblioteket i Oslo. — Dr. juris h. c. i Uppsala 1877. Ekstraordinær Assessor i Højesteret 1870. Medlem af Videnskabernes Selskab 1883. Direktør i Det Classenske Fideikommis 1884. — R. 1869. DM. 1872. K.² 1876. K.¹ 1877. S.K. 1878. R.E. 1893. — Maleri af Otto Bache 1897 (Fr.borg) og 1898 (Handelsbanken); Skitse paa Fr.borg. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1897 af Møde i Videnskabernes Selskab (Videnskabernes Selskab). Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Litografiske Tegninger af K. Gamborg 1885—90 (Fr.borg). Træsnit 1877 og af G. Pauli 1878.

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 678. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 446 ff. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 631—36. Franz v. Jessen i Ill. Tid. 29. Sept. 1895. Erik Henrichsen: Mændene fra Forfatningskampen, I, 1913. Niels Lassen: Erindringer, I, 1918, S. 223—28. Hans Kaarsberg: Memoirer, 1921, S. 258 f. Frantz Dahl i Ill. Tid. 2. Sept. 1906. Joh. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1907—08, S. 85 f. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, VI, 1925, S. 175, 250; VII, s. A., S. 74, 97, 111, 168. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—1879, 1936, S. 388. N. Neergaard: Erindringer, 1935, S. 208 ff., 249, 274 ff. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, II, 1874—1901, 1925, S. 202, 287. Alfred Bindeslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, I, 1936, S. 301 f., 436 f. A. D. Jørgensens Breve, 1939, S. 435.

P. Stavnstrup.

— Af Tilbøjelighed og ifølge sine oprindelige Anlæg var N. sikkert mere Videnskabsmand end Politiker. En Menneskealder efter hans Død, da den politiske Kamp, i hvilken han kom til at spille en saa fremtrædende Rolle, er ved at synke i Glemsel, har hans Indsats i dansk *Retsvidenskab* bevaret ikke blot historisk, men paa flere Punkter endnu aktuel Betydning.

N.s litterære Arbejder ligger hovedsagelig inden for Retshistorien og den civile Proces. Paa det førstnævnte Omraade er hans Produktion dog ikke omfattende, men indskrænker sig i det væsentlige til et Par, af retshistoriske Fagmænd meget værdsatte, Afhandlinger om Vielse og Skilsmisse (Retshistoriske Bemærkninger om kirkelig Vielse som Betingelse for lovligt Ægteskab i Danmark, Historisk Tidsskrift, 1879. Yderligere Bemærkninger om kirkelig Vielse, sst.,

1881—82. Ægteskabsskilmisse ved kongelig Bevilling. En retshistorisk Undersøgelse, 1882). Historisk præget er ogsaa en fortrinlig Betænkning »Om Valløe Stifts og Wemmetofte Klosters Retsforhold til Staten« (1872). Den meget instruktive Redegørelse for »Anders Sandøe Ørsteds Betydning for den danske og norske Retsvidenskabs Udvikling« (I, 1885), hvori N. klart og kyndigt analyserer Ørsteds Indflydelse paa Procesvidenskaben i Danmark og Norge uden at henfalde til de Overdrivelser, som undertiden har plettet Litteraturen om Ørsted, staar paa Overgangen mellem de retshistoriske Skrifter og de processuelle Værker, der udgør Kernen i N.s Forfatterskab.

Forud for N. forelaa allerede omfattende litterære Bearbejdelser af den danske Civilproces. Ørsted havde gennem en Række indgaaende Afhandlinger skabt et frugtbart Grundlag for en kommende systematisk Behandling af hele Disciplinen, og med Værker af J. O. Hansen, P. G. Bang og J. E. Larsen var dette Arbejde i god Gang. Men var saaledes det Værk, N. tog op med Fremstillingen af den gældende Civilproces, vel grundigt forberedt, lykkedes det ham dog at gøre en selvstændig Indsats, der i Forbindelse med hans Arbejde for en Procesreform vistnok berettiger til at karakterisere ham som den betydeligste Processualist i dansk Litteratur.

N.s dogmatiske Processkrifter omfatter dels en systematisk Fremstilling af Civilprocessens almindelige Del (1868, 3. Udg. 1887) og den ordinære civile Procesmaade (1864, 4. Udg. 1892), dels Læren om Eksekution og Auktion (1871, 2. Udg. 1884; Læren om Eksekution i 3. Udg. 1896, Læren om Auktion i omarbejdet Fremstilling 1894), dels endelig Bidrag til Fortolkningen af Konkurslovens fjerde Kapitel (Univ. Progr. 1874 og 1875, samlet til een Bog 1879). Nogen sammenhængende Fremstilling af den ekstraordinære Civilproces og af Skifteretten naaede N. derimod ikke at skrive, og ogsaa Straffeprocessen maatte han lade ligge.

Som Lærebogsforfatter er N. præget af de bedste juridiske Egen-skaber: fuldkommen Klarhed i Tankegang og Udtryksmaade, Grundighed og sundt Judicium. Den Opgave, der stilledes Processualisten med Henblik paa Bestemmelsen af gældende Ret, var paa N.s Tid langt vanskeligere end efter Retsplejeloven, da den bestandig krævede en Undersøgelse af ældre Retskilder og en Fortolkning af disse, der tog Hensyn til ændrede Livsforhold og en langvarig Udvikling i Retspraksis. Men N. var med sin historiske Sans og praktiske Indstilling særlig rustet til at løse denne Opgave. Mange af hans Undersøgelser har endnu Betydning ved Fortolkningen af gældende Ret, idet Retsplejeloven i ikke ringe Omfang opretholder

en ældre Retstilstand, ligesom Konkurslovens Afkræftelsesregler endnu i det væsentlige er gældende som, da N. skrev sine Bidrag til deres Fortolkning.

Sin betydeligste juridiske Indsats har N. dog sikkert øvet »de lege ferenda«. Det er ejendommeligt, at han, der som Politiker kom til at staa for Samtiden som Udtryk for Provisorieaarenes Reaktion, i sine Ideer inden for Retsplejen vedblev at hylde de mest reformvenlige Anskuelser. Han var ikke blot en overbevist Tilhænger af Offentlighed, Mundtlighed og Umiddelbarhed i Retsplejen, men ogsaa af Lægmænds Deltagelse i denne. Denne Overbevisning støttede han paa et meget omfattende og dybtgaaende Kendskab til Udlandets Proceslovgivninger og deres Funktion i Praxis. Hans Anskuelser paa disse Punkter var endvidere i Overensstemmelse med de herskende Procesteorier i fremmed Ret. Ved stadige Henvisninger hertil søgte han at give Procesreformen en videnskabelig Begrundelse. Denne Begrundelse har ikke kunnet fastholde sin Vægt i en Tid, da man er tilbøjelig til at forme Procesreglerne efter praktiske Erfaringer og ikke efter »Videnskaben«, der for øvrigt heller ikke har bevaret samme unisone Opfattelse som paa N.s Tid. Men netop de Erfaringer, man har indvundet efter Gennemførelsen af de af N. forfægtede Reforme, har bekræftet, at der ved disse er sket en radikal Forbedring af den civile Retspleje. Det Arbejde, N. satte ind paa at faa de bestaaende Regler ændret, gav sig Udslag i det stadig læseværdige Skrift: »Om mundtlig Rettergang i civile Sager« (1874), der særlig henvender sig til praktiske Jurister, hvis Modstand over for Retsplejereformen Forfatteren energisk søgte at overvinde. I samme Retning gik N.s Virksomhed paa de første nordiske Juristmøder, paa hvilke han spillede en førende Rolle. Men af endnu langt større praktisk Betydning blev dog hans direkte Arbejde for den nye Retstilstand gennem hans Virksomhed som Medlem af Proceskommissionen af 1868, i hvilken Egenskab han udarbejdede det Civilprocesudkast og det Udkast til Retsorganisationen, der kom til at danne Grundstammen i den nye Retsplejelov, samt senere hans aktive Arbejde som Justitsminister for Fremme af Procesreformen, bl. a. gennem Nedsættelse af den sidste store Proceskommission 1892. I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes, at N. var Hovedforfatteren til den 1872 gennemførte Konkurslov. Det Samvirke mellem N.s teoretiske Virksomhed og den praktiske Udformning og til Dels Gennemførelse af hans Synspunkter, som muliggjordes ved hans politiske Virksomhed, har utvivlsomt været en for Udviklingen af dansk Retspleje heldig Kombination. N.

gaar her ind i Rækken af de fremragende Jurister — Ørsted, P. G. Bang, J. E. Larsen, A. F. Krieger, Goos, Matzen, Deuntzer —, der har bygget Bro fra Videnskabsmandens til Lovgiverens undertiden beslægtede Virksomhed.

Stephan Hurwitz.

Nellemann, Rasmus Schmidt, 1830—64, Korporal. F. 8. Marts 1830 i Aarhus, d. 18. April 1864 i Skanse II ved Dybbøl, formentlig begr. sst. Forældre: Exam. jur., Landvæsenskommissær, senere Justitsraad og Ejer af Allingskovgaard Laurits N. (1803—87) og Anna Lorentze Hyphoff (1805—69). Gift 14. Okt. 1859 i Grønbæk med Julie Catharine Genillard, f. ca. 1833 i Schweiz, d. tidligst 1888 (gift 2° med en fransk Finansebedsmand Liebhaber).

N. var uddannet ved Landvæsen og havde været Forvalter paa Frijsenborg og Allingskovgaard. Dec. 1863 mødte han som Forstærkningsmand ved 22. Infanteriregiments 3. Kompagni, udnævntes April n. A. til midlertidig Korporal og oversattes til Regimentets 5. Kompagni, der 18. April forsvarede Skanse II. En fjendtlig Stormkolonne trængte frem fra Løbegravnen mellem Skanse II og I og angreb Skanse II, hvis Besætning værgede sig tappert og afslog det første Stormangreb, hvorunder N. sprang op paa Brystværnet og rev den der oplantede fjendtlige Fane (Flag) til sig; men faa Minutter efter stormede Angriberen atter frem og plantede en Fane paa Brystværnet, og da N. søgte at bemægtige sig ogsaa denne, blev han dødeligt truffet af flere Kugler og sank tilbage i Skansen. — En Mindesten for ham blev 1934 rejst i Skansen. — Posthum Tegning af Poul Steffensen. Træsnit 1878 og af H. P. Hansen 1888.

Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, II, 1891. Vort Forsvar 13. Maj, 8. og 22. Juli, 5. og 19. Aug. 1888, 24. April og 5. Juni 1892.

Rockstroh.

Nellemann, Sophus Scavenius, 1833—1915, Højesteretsadvokat. F. 18. Dec. 1833 i Aarhus, d. 16. Marts 1915 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Broder til Rasmus N. (s. d.). Gift 25. Okt. 1865 i Grønbæk med Laura Augusta Boye, f. 12. Jan. 1839 i Viborg, d. 28. Sept. 1903 paa Allingskovgaard, D. af fhv. Raadmand i Viborg, Ejer af Østre Teglgaard Jens Georg B. (1813—1904) og Vilhelmine Petra Wilcken (1813—52).

N. blev Student 1853 fra Randers og cand. jur. 1859. Han virkede derefter i halvandet Aar som juridisk Manuduktør, samtidig med at han tog ivrig Del i Livet i Studenterforeningen, af hvis Seniorat han blev Medlem allerede 1855, og hvis ledende

Senior han var 1859—62. I Maj 1860 fik han Tilladelse til at arbejde som Volontør i Justitsministeriet, men faa Maaneder senere blev han Fuldmægtig hos den ansete Overretsprokurator Chr. M. Winther og fra 1. Jan. 1861 hos Højesteretsadvokat C. Liebe (s. d.). 1864 blev han Prøveprokurator ved Landover- samt Hof- og Stadsretten, 1866 Prokurator ved samtlige Over- og Underretter i Danmark og 1869 Højesteretsadvokat. — N. besad næppe større oratoriske Evner — saaledes som f. Eks. Højesteretsadvokaterne Brock og Liebe —, men ved sit skarpe Judicium og sin store Viden og ved den Omhu og Grundighed, hvormed han altid varetog sine Klienters Interesser, blev han hurtigt anerkendt som en af Landets mest fremragende Advokater. Egentlig populær blev han aldrig, dertil var hans Karakter for stejl og selvstændig; hans Væsen var afmaalt og køligt, men i Kraft af sin ubestridelige Dygtighed, sin Pligtopfyldelse og sin retlinede Karakter blev han en af Landets mest søgte Sagførere, og mange og ansvarsfulde Hverv blev betroet ham. 1868 blev han Medlem af Bestyrelserne for Frederik VII.s Stiftelse for fattige Fruentimmere af Arbejdsklassen og Frederik VII.s Stiftelse for hjælpeløse og forladte Pigebørn, især af Almuen, hvis Fundatser væsentligst skyldes ham, der var Medeksekutor i Lensgrevinde Danners Bo, og fra 1874 og til sin Død var han Bestyrelsernes Formand. 1872—78 var han Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse og 1881—87 af Kbh.s Borgerrepræsentation, hvor han bl. a. var Ordfører for Budgetudvalget og i mange Forhold øvede en betydelig Indflydelse. Fra 1896 til sin Død var han Formand for Bestyrelsesraadet i Det gjensidige Forsikringselskab Danmark, 1911 Eksekutor i Prins Hans' Bo. — For den danske Sagførerstand, som N. omfattede med en levende Interesse, har han udført et meget stort og fortjenstfuldt Arbejde. 1869 stiftedes Den københavnske Sagførerforening, der kun omfattede københavnske Sagførere ved de overordnede Retter, og 1871 Den almindelige Sagførerforening, der omfattede alle Landets Sagførere; begge Foreninger forfulgte i det store og hele samme Formaal, og i begge Foreningers Bestyrelse havde N. Sæde, saa længe Foreningerne bestod, i den sidstnævnte tillige som Formand. N., der imidlertid indsaa, at et kollegialt Samarbejde og Sammenhold var nødvendigt for udadtil at kunne hævde Standens Interesser og højne dens Anseelse, arbejdede gennem flere Aar utrætteligt paa en Sammenlutning af de to Foreninger, og 1886 lykkedes det ham at faa stiftet Den danske Sagførerforening — der bestod, indtil Retsplejeloven traadte i Kraft (1919) —, i hvilken de to ældre Foreninger gik op som en Enhed, og hvis Formaal var at værne Standens Hæderlig-

hed, hævde dens lovlige Rettigheder og understøtte Sagførere, disses Enker og uforsørgede Børn. N. blev ganske naturligt den nye Forenings første Formand og virkede som saadan, indtil han 1890 traadte tilbage. Det skyldes væsentligst N.s ukuelige Virke, at der i disse Aar tilvejebragtes et Sammenhold mellem Landets Sagførere, der ikke tidligere kendtes, og som bidrog ikke blot til at styrke og højne Standen, men ogsaa til at bane Vejen for Retsplejelovens Lovfæstelse af Sagførersamfund og Sagførerraad 1919. N. var endvidere i en Aarrække Formand for Understøttelsesforeningen Prokuratorforeningen. — N. var besjælet af en dyb Kærlighed til sit Land og sit Folk. 1864 meldte han sig som frivillig, naaede dog ikke at blive indkaldt; den sønderjyske Sag laa ham stedse stærkt paa Sinde, og han har virksomt støttet Sønderjyderne i deres nationale og kulturelle Kamp efter 1864, bl. a. gennem Foreningen To Løver, hvis Formand han var fra Foreningens Stiftelse 1888 til sin Død. For Landvæsen og særlig for Hedesagen interesserede N. sig meget; paa Fædrengaarden Allingskovgaard og paa sine andre Ejendomme, Allinggaard og Alling Mølle, anlagde han betydelige Plantninger, og 1895 valgtes han til Medlem af Hedeselskabets Repræsentantskab, hvis Formand han var fra 1901, indtil han 1907 af Helbredshensyn traadte tilbage. — R. 1875. DM. 1886. K.² 1900. K.¹ 1908. — Maleri af J. Aabye 1914. Relief paa Forsikringselskabet Danmarks Bygning i Kbh.

H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660—1869, 1935, S. 248. Samme: Af den danske Sagførerstands Historie 1736—1936 i Festskrift i Anledning af Tohundrede Aars Dagen for Indførelsen af juridisk Eksamen ved Kbh.s Universitet, 1936, S. 390, 392 f. Knud Petersen i Ugeskrift for Retsvæsen, 1915, B, S. 145—49. F. Asmussen i Berl. Tid. 16. Marts s. A. Sst. 17. Marts s. A. Politiken, Dagens Nyheder og København s. D. Chr. Dalgas i Hedeselskabets Tidsskrift, 1915, S. 73 f. Einar Salomonsen i Assurandøren, XX, s. A., S. 53. Svend Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, II, 1919, S. 186 f.

E. Reitzel-Nielsen.

Nellemose, Karin, f. 1905, Skuespillerinde. F. 3. Aug. 1905 i Kbh. (Jac.). Forældre: Assistent ved Kbh.s Telefonselskab, senere Inspektør, Intendant Sophus Vilhelm Aage N. (1877—1919) og Anna Marie Hultgreen (f. 1877). Gift 9. Juni 1928 i Kbh. (Jac.) med kgl. Kapelmusikus Torben Anton Svendsen, f. 17. Sept. 1904 i Kbh., Søn af kgl. Koncertmester, Professor Anton S. (s. d.) og Hustru.

Efter at have modtaget Instruktion af Holger Gabrielsen gennemgik K. N. fra 1924 Elevskolen paa Det kgl. Teater, hvor hun 5. Marts 1926 debuterede som Thilde i »Haardt mod Haardt« og

fra Juli s. A. blev ansat. Hun viste straks som den lille Stik-i-Rend-Pige sit naturlige Talent, en indtagende Overensstemmelse mellem Blik, Bevægelse og Ord. Spæd, som hun var, næsten et Barn, og dertil charmerende af Ydre og Væsen egnede hun sig ypperligt til de purunge Frøkener hos Molière, Mariane i »Den Gerrige« og Agnès i »Fruentimmerskolen« (1932); især var den sidste Rolle en Prøvesten for hendes Situationsfølelse og skolede Replikteknik, og hun vandt da ogsaa megen Anerkendelse, bl. a. af Rollens navnkundige Fremstillende, Fru Betty Hennings. K. N.'s Stilling var sikker fra hendes Start: Hun har af klassiske Roller bl. a. spillet Leonore i »Henrik og Pernille« og i »Den Stundesløse«, Barselkonen og med meget Humør Lisbeth i »Erasmus Montanus«; hun har været Rikke i »Genboerne«, Grethe i »Kærlighed uden Strømper«, Hermia i »En Skærsommernatsdrøm«, Prinsessen i »Der var engang —« og Trine i »Aprilsnarrene«; til hendes nyere Repertoire hører bl. a. Lydia i »En, to, tre«, Maja i »Cirkus juris« og Louise i »Derfor skilles vi«. Hun kan løfte Uskyld til Poesi (Kvinden med Barnet i »En Idealist«; Isabella i »Diktatorinden«) og ejer baade Lune og Karakteriseringsevne; overfladiske, forkælede Naturer er hendes Specialitet, navnlig naar de bevæger sig paa Grænsen mellem Lystspil og Karikatur, hvorimod en Figur af Format som Celimène i »Misanthropen« (1938) stiller større Krav, end hun kan dække. Hendes charmerende Egenskaber har ogsaa været anvendt i Filmen, f. Eks. som de unge Piger i »Kirke og Orgel«, »Præsten i Vejlbj« og »Livet paa Hegnsgaard«.

Robert Neiiendam.

Nerger, Christian, d. 1708, Billedhugger. Begr. 20. Dec. 1708 i Kbh. (Petri). Gift 1° med N. N., begr. 2. Nov. 1680 i Kbh. (Petri). 2° med N. N., begr. 1. Marts 1709 i Kbh. (Petri).

C. N. var indvandret fra Sachsen og kan fra tidligt i 1670'erne følges her i Landet. Han havde Bestalling paa at være kgl. Sten- og Billedhugger, men synes dog ikke at have faaet fast Løn af Kongens Kasse; først 1693 tog han Borgerskab i Kbh. som Billedhugger. N.s Hovedvirksomhed er som Dekorationsbilledhugger, idet han til Hoffet og Adelen leverede Stole, Borde, Senge, Rammer, Vogne, Slæder o. desl. Egentlige Billedhuggerarbejder synes han først at have udført i sine senere Aar, f. Eks. Figurer til Rosenborg Have. Gentagne Gange træffer man C. N. arbejdende ved Generalbygmester Lambert von Havens Bygninger, f. Eks. i Audienssalen paa Fr.borg og i Frelsers Kirke paa Christianshavn. Hans betydeligste bevarede Arbejde er den store i Træ udskaarne Orgelfaçade i Frelsers Kirke, udført i den svære Akanthus-Barokstil.

Ogsaa Stukkaturerne i den nævnte Kirke skyldes C. N. og er ligesom Orgelfaçaden udført i 1690'erne.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880, S. 188. Samme: Frederiksberg Slot, 1896, S. 130 ff. Fr. Beckett: Frederiksborg, II, 1914, S. 185 f. Kunstmuseets Aarskrift, 1916, S. 149 f. (O. Andrup). E. Marquard: Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s Tid, 1918.

V. Thorlacius-Ussing.

Neruda, Franz Xaver Victor, 1843—1915, Musiker. F. 23. Dec. 1843 i Brünn, d. 20. Marts 1915 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Domorganist Joseph N. (1807—75) og Francisca Märta (1818—75). Gift 1° 3. Dec. 1869 i Kbh. (Slotsk.) med Balletdanserinde Ludovica Camilla Cetti, f. 4. Maj 1848 i Svendborg, d. 28. Jan. 1935 i Kbh., D. af Operasanger Giovanni C. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 3. Nov. 1892 i Kbh. med Dagmar Holm, f. 8. April 1863 i Kbh. (Frue), D. af Grosserer, senere Etatsraad Andreas Peter Christian H. (1835—1920) og Emilie Severine Nathalie Zöylner (1839—1915).

N. opdroges fra ganske lille til at følge det Kald til at blive udøvende Musiker, der gav sig Udtryk i hele hans Slægt. Hans Fader underviste ham fra hans 5. til hans 11. Aar i Violin, men da en ældre Broder, der var Cellist, døde, maatte han, for at erstatte ham i Familiens Ensemblespil, gaa over til Violoncellen. Alle Familiens Medlemmer — Fader og syv Børn — var nemlig Musikere, og allerede fra sit 13. Aar deltog N. i Familiens Koncertrejser, der mest foregik i Rusland og Polen. 1859 traf han i Warszawa sammen med den berømte Violoncellist Servais, fulgte med ham i et halvt Aar og fik derigennem den afgørende Afslibning i Behandlingen af sit Instrument. Ellers var han, der blev en af Europas mest kultiverede og fremragende Cellister, Autodidakt. 1861 startede han sammen med sine to Søstre Wilhelmine og Marie en skandinavisk Turné, som 1862 og 1863 ogsaa førte dem til Kbh. Begge Søstre blev imidlertid gift i Sverige, og da der 1864 blev en Plads ledig i det kgl. Kapel, søgte N. den og blev paa denne Maade knyttet til Danmark, for hvis Musikliv han i mere end en Menneskealder skulde faa den største Betydning. Først gav hans stærke Interesse for Kammermusikken sig Udslag. Han begyndte en Række Soireer med de betydeligste af vore hjemlige Kunstnere — Aug. Winding, Tofte, Schiørring og Holm — og fandt den faste Form for disse Koncerter ved Stiftelsen af Kammermusikforeningen 1868 (Formand 1892—1906). Men N.s Interesse for Solospillet holdt sig stadig levende. Han komponerede en Række

fortræffelige Arbejder for sit Instrument, der i Slutningen af forrige Aarhundrede hørte til de stadig spillede Koncertnumre, og han havde jævnlig udenlandske Engagementer som Solocellist. Under disse Forhold maatte Teatertjenesten virke som et Baand paa hans Udvikling, og da han i Foraaret 1874 modtog et to Maaneders Engagement i London, der n. A. blev fornyet, og 1876 i Tilslutning hertil fik Engagement for syv Maaneder om Aaret i Manchester, tog han sin Afsked fra Kapellet og forlod Danmark. Men nu viste det sig alligevel, at han havde slaaet saa stærkt Rod i Danmark, at han ikke mere kunde trives uden for dets Grænser. Det Kulturliv, han, baade som Koncertspiller, som søgt og skattet Lærer — ogsaa i Klaver — og som Personlighed var blevet knyttet saa afgørende til, bandt ham stærkere, end han havde regnet med. Han vendte tilbage og dannede 1879 sin faste Strygekvarter (Anton Svendsen, Nicolai Hansen — senere Holger Møller —, Chr. Pedersen og N.), der blev sin Tids førende danske Strygekvarter, og udøvede gennem Kammermusikforeningen en betydelig Indflydelse paa Smagen og Udviklingen i dansk Musikliv. Endelig 1892 fik han ved Valget til Dirigent for Musikforeningen den Stilling, der helt svarede til hans Evners Format og Rækkevidde. I 23 Aar ledede han her de for dansk Musikliv betydningsfuldeste Koncerter. Bag hans fornemme akademiske Form som Orkesterleder mærkede man stedse paa afgørende Maade hans slaviske Naturs Ildfuldhed, og man beundrer, hvor ligeligt han forstod at dele sit Program mellem de værdifuldeste danske Nyheder og Hovedværker inden for samtidig europæisk Musik — i den Periode fortrinsvis slaviske Komponister — og en fast Vedligeholdelse af den klassiske Tradition.

N. var en frugtbar Komponist, bedst i de Værker, hvor den slaviske Folkemusiks Rytme og Melodi danner Grundlaget, og her sluttede han sig nær til Dvoraks og Brahms' Benyttelse af dette Stof. For Violoncel og Orkester har han skrevet en Koncert Op. 59 foruden en lang Række Solonumre i nobel Salonstil. Af lignende Karakter er hans Arbejder for Violin og Klaver, hvoraf »Berceuse slave«, »Sérénade slave« og »Rêverie russe« naaede stor Popularitet. I syv Hæfter for firehændigt Klaver har han givet megen god og taknemlig Musik for denne i sin Tid saa populære Besætning, medens hans Arbejder for Soloklaver er knapt saa interessante, men indeholder brugbart Etudestof. Endvidere skrev han fire Strygekvarter og anden Kammermusik, en enkelt Orkestersuite »Fra Bøhmerwald« Op. 42, Thema med Variationer for Orgel Op. 62 og mange Sange. — Tit. Professor 1893. — R. 1878. DM.

1911. F.M.G. 1913. — Maleri af F. Rüdinger 1867. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri: Musik i Atelieret (1886, Nationalgaleriet i Oslo; 1887, Hirschsprungs Saml.) og; Nerudakvartetten (s. A.; Oslo); Skitser 1886 i Familieeje og paa Skagens Museum. Kultegning af Brita Barnekow 1915. Marmorbuste af H. C. Caspersen 1917 (Fr.borg). Buste af Th. Lundberg 1914. Træsnit af C. Poulsen 1887 og af H. C. Olsen 1908.

Tilskueren, 1904, S. 54—61. Ord och Bild, XXIV, 1915, S. 431—37. Musik, II, 1918, S. 159—62.

Richard Hove.

Nervø, Alfred Christian, 1879—1921, Journalist, Motorsportsmand. F. 10. Okt. 1879 i Kbh. (Holmens), d. 11. Aug. 1921 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Restauratør Anders Carl Nielsen (1840—1911) og Johanne Marie Nielsen (1843—1915). Navneforandring 8. Juli 1903. Gift 11. Aug. 1911 i Kbh. (Frihavnsk.) med Jenny Sofie Flemine Ruff, f. 6. April 1881 i Lundeborg, Fyn, D. af Fabrikant Georg Flemming Frederik R. (1845—1919) og Hansine Annemine Camilla Coops (1855—89).

Efter at have taget Præliminæreksamen fik N. først Ansættelse paa et Kontor. Hans egentlige Livsgerning skulde dog blive Journalistens. I kort Tid virkede han ved »Verdensspejlet« for derefter 1905 at blive ansat som Journalist ved »Politiken«, hvor han forblev til sin Død. Mest virkede han som Motorsportsmedarbejder, men ogsaa ved anden Journalistvirksomhed; saaledes var han udsendt som »Politiken«s Korrespondent i Lissabon 1910 og n. A. i Paris. Med Navnet N. forbinder det danske Publikum dog navnlig en væsentlig Del af de ofte forvovne og eventyrlystne Bedrifter, der blev udført paa Flyvningens Omraade omkring Aar 1909. N. overværede Ellehammers første Flyveforsøg 12. Sept. 1905. Dermed var Flyvelysten vakt, men endnu skulde dog gaa nogle Aar, inden han selv kom paa Vingerne. 1909 overværede han sammen med Robert Svendsen (s. d.) det store Flyvestævne i Reims. De blev derefter begge uddannede paa Flyveskolen ved Mourmelon. Vendt tilbage til Kbh. begyndte de i Ugen 27. Dec. 1909 til 3. Jan. 1910 de første Flyvninger ved Kbh. 2. Juni 1910 opnaaede N. det dengang saa eftertragtede internationale Flyvercertifikat, og Dagen efter foretog han den første Rundflyvning over Kbh. og var derved den første danske Flyver, der naaede væsentligt uden for Flyvepladsens Grænser. I den i Pressen meget omtalte og af Publikum med stor Spænding imødesete Øresundsflyvning maatte han dog se sig slaet af Robert Svendsen. — Om end N.s Navn mest kendes fra Flyvesporten, har hans største

Indsats dog ligget inden for Motorsporten, i hvilken han i lang Tid var en af de førende Personligheder. Han var selv en ivrig Udøver, satte saaledes 1906 dansk Rekord paa Strækningen Kbh.—Frederikshavn med 38 Timer. Han arrangerede talrige Løb, f. Eks. de store Skagensløb 1913, 1914 og 1915. Ved sin Bog »Ti Aar bag Rattet« (I—II, 1917—18) har han ydet et betydeligt Bidrag til dansk Motorsports Historie. Han har desuden skrevet »Krigen i Luften« (1915). — Statuette af G. Ulmer 1911.

Politiken 4. og 10. Juni 1910, 10. Dec. 1917, 12. Aug. 1921. Journalisten 24. Aug. s. A. Den danske Idræts Bog, I, 1935, S. 499, 510; II, S. 1174. Dansk Flyvnings Historie, 1936, S. 63 ff. Politikens Magasin 2. Juni 1935. *Otto Olsen.*

v. Neuberg, Adolph, 1686—1749, Officer. F. 1686 i Westphalen, hvor Faderen var Major, d. 27. Nov. 1749, begr. i Nørre Broby K. Gift med Anna (Anne, Anneche) Petersen, d. Aug. 1752 i Hamburg, D. af Kommerceraad Lorents P. (d. 1723) og Elise (Else) Cathrine Smidt (ca. 1670—1740).

v. N. deltog som ganske ung ved det danske Korps i den spanske Arvefølgekrig og blev 1706 Kornet i Rytteriet, n. A. Løjtnant, 1709 Kaptajnløjtnant, n. A. kar., 1712 virkelig Ritmester og, da han var en anselig og smuk Mand, efter Korpsets Hjemkomst 1714 ansat i Livgarden til Hest, hvor han 1717 blev kar., 1723 virkelig Major, 1727 kar., 1731 virkelig Oberst og fik Regiment paa Fyn. 1739 blev han kar. Generalmajor, og n. A. udnævntes han til Kommandør for Rytteriet i det Korps, der indtil 1742 dækkede Hannover mod Franskmændene; 1747 blev han kar. Generalløjtnant. — Da Finansledelsen 1748 overvejede yderligere Bortsalg af Ryttergodset, fraraadede v. N. indtrængende dette, da det vilde skade Rytteriet og medføre, at Rytterbønderne, der en Aarrække havde levet under gunstige Vilkaar, atter vilde blive tvunget ind under den »daglige Hovtjeneste« under private Godsejere, samt endelig fordi Landbruget vilde miste de Reserver for Uaar, som havdes i Rytterdistrikternes store Korn- og Hømagasiner. — Med sin Hustru havde han faaet Herregaardene Lundegaard og Vejlevgaard, som hun havde arvet efter Morbroderen Peder Nielsen Smidt (ca. 1673—1711) med den Betingelse, at hvis hun døde uden Livsarvinger, skulde der af Lundegaard oprettes en velgørende Stiftelse, Den Lundegaardske Stiftelse. Denne bestaar endnu og har været til Gavn for Tusinder. — v. N., der var Reformert (»dog af de gelindeste Reformerte«), var en anset og duelig Officer og roses baade som Chef og som Godsejer for Humanitet, Gavnildhed og Retsindighed. — Hv. R. 1741. — Maleri i Privateje.

Kallske Saml., 4°, Nr. 377. Personalhist. Tidsskr., II, 1881; 3. Rk., I, 1892. Dsk. Saml., 2. Rk., IV, 1874—76. Hoffmanns Fundationer, VI, 1760, S. 162—68. Hans Knudsen: Lundegaards Stiftelse 1754—1929, 1929, S. 17—21.

Rockstroh.

Neubert, Carl Friedrich August, 1825—94, Fabrikant. F. 21. Jan. 1825 i Sebnitz, Sachsen, d. 3. Juli 1894 i Meran, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Kvæghandler og Slagtermester Carl Traugott Friederich N. (1799—1824) og Christina Wilhelmina Belz (f. 1804). Gift 9. Juni 1846 med Marie Margrethe Bornhöft, f. 8. Febr. 1825 i Neumünster, d. 10. Maj 1900 i Kbh., D. af Købmand Joachim B. og Anna Butenschön.

Efter at have lært Bomuldsvæveriet i sin Fødeby samt flere andre Steder i Tyskland oprettede N. 1846 i Neumünster et mekanisk Væveri, som efterhaanden oparbejdedes til et ret stort Bomuldsvæveri forenet med Farveri og Trykkeri. Virksomhedens Kundekreds laa hovedsagelig nordpaa i Danmark, og efter Krigen 1864 flyttede N. til Kbh., hvor han 1867 paabegyndte en Fabrik med 30 mekaniske Væve, Farveri, Appreturanstalt og Trykkeri. Hertil føjedes senere en Shirtingfabrik paa Finsensvej, som han overtog efter Firmaet Jacob & Ruben. Firmaet fortsattes af tre Sønner: *Carl Theodor N.* (1853—1924), *Gustav Theodor N.* (1855—1911) og *Ernst Richard N.* (1859—1916) og blev efter Carl N.s Død videreført af dennes to Sønner, *Fritz N.* (f. 1883) og *Poul N.* (f. 1884), som 1928 delte Virksomheden ved Oprettelsen af Akts. De danske Bomuldsvæverier, der samledes i Fabrikken i Viborggade, hvor Poul N. blev Direktør, medens Fritz N. videreførte Konfektionsvirksomheden paa Finsensvej under Firmanavnet Fritz N. — Af August N. Maleri i Familieejje. *P. Koch Jensen (C. Nyrop).*

Neuhaus, Jens Siegfred, f. 1879, Maler. F. 8. Marts 1879 i Vejle. Forældre: Rebslagermester Søren Peter N. (1853—92) og Eriksine Marie Margrethe Eriksen (1856—1928). Gift 4. Sept. 1908 i Vørslev ved Kalundborg med Christine Louise Bechmann, f. 25. Marts 1881 i Vindeby, Lolland, D. af Sognepræst, sidst i Vørslev, Doron Julius Axel B. (1841—1924) og Marie Louise Mathiassen (1848—1937).

N. tog Præliminæreksamen 1894 fra Vejle Latinskole, var nogle Aar Kontorist paa Nørvang-Tørrild Herreders Kontor og flyttede Nov. 1898 til Kbh. sammen med sin Skolekammerat og Ungdomsven Harald Kidde (s. d.), hvem han bistod paa forskellig Maade.

Af Maleren S. Clod Svensson dimitteredes han Nov. 1899 til Kunstakademiet, hvis Skoler han søgte Febr. 1900—April 1904 under Frants Henningsen og Aug. Jerndorff. Her gjorde han Sigurd Swanes og Harald Giersings Bekendtskab. Han sluttede sig især til Giersing og tilbragte bl. a. Somrene 1914—16 paa Studieophold i Mogenstrup og Sorø sammen med ham. Vintrene 1906—07 og 1907—08 gik han paa Zahrtmanns Skole, hvor han traf Olaf Rude, William Scharff og Jais Nielsen. I Selskab med Swane, Giersing og Ernst Goldschmidt var N. i Paris Marts—Juli 1907. Senere foretog han Rejser til Tyskland (Berlin, Cassel) og Paris Juni 1910, til Tyskland Aug. 1912 (Berlin, Dresden, Prag), England Juni 1913 (for Dronning Alexandras Legat), til Italien (Sorrento, Napoli, Sicilien, fem Maaneder i Rom, Assisi) og Tunis Aug. 1921—Juli 1922, til Paris 1931 og til Rom Dec. 1936—Febr. 1937. — N. har udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904, 1912—17 og siden 1908 indsendt aarlig til Charlottenborg Foraarsudstilling. Desuden deltog han i de Afvistes Udstilling 1905, Ung dansk Kunst Dec. 1910, den baltiske Udstilling i Malmø 1914, den danske i Helsingfors 1928, Kunststævnet i Forum 1928 og havde egne Udstillinger hos Winkel & Magnussen 1913, i Kunstforeningen Marts—April 1934 og hos Kunsthandler Bach Nov. 1937. Akademiet tildelte ham Sødrings Præmie for Landskabsmalere 1925 for »Novemberdag ved Flommen« og Eckersbergs Medaille 1933 for »Dame med florentinsk Straahat« (malet 1911). Portrætter (Harald Kidde, 1902; Leo Swane, 1908; Pastor D. J. A. Bechmann, 1912, Randers Museum; Lektor Holten-Bechtolsheim, 1927; Dr. phil. Henrik Ussing, 1932) og Landskaber danner Hovedlinierne i N.s Produktion. Hans Portrætter søger ud over det blot portrætlige. Side om Side med Bestræbelsen for at skabe en Portrætstemning gaar Forsøg paa at bygge en Figurstil med store Linier, store Flader og Helhed i Formen. Ligesom i Portrætterne arbejdede han i sine Landskaber en Overgang med en kraftig Kolorit, med virkningsfuld Modsætning af stærke Farver. Senere har han vendt sig mere mod Studiet af Lyset og sat Skyggemasser mod Lysmasser, Plastik i Træstammer og Løvhang mod Kraft i Solskinnet. Men der er altid Ro og diskret Nænsomhed, et idyllisk Sind i hans Opfattelse af Mennesker og hans Valg af Motiver, og Resultatet af hans Kamp med Stoffet samler sig i en Holdning. Ikke for intet er Sorø blevet hans Hjemsted. — N. underviste i Tegning ved Randers tekniske Skole 1908—14 og ansattes Febr. 1915 som Tegnælærer ved Sorø Akademi (kgl. Udnævnelse Febr. 1916). Arbejder af ham findes i Museerne i Aarhus, Randers, Ribe, Tønder og Maribo. — Hans Hustru,

Louise N., udgav 1926 en Digtsamling »Stilheden«, 1930 »Den lange Vej«. — Maleri 1903—04, Tegning 1914 og Karikatur-Tegninger af Harald Giersing; Selvportræt (Maleri) 1925.

Erindringer om Harald Giersing i Kunstbladet, 1927, S. 40 ff. Carl V. Petersen i Tilskueren, XXX, 1913, S. 509 ff. Aarskrift for Sorø Akademis Skole for Skoleaaret 1921—22, 1922, S. 93 f. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 9. April 1934. Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Neuhausen (Neuhaus), **Jens**, 1774—1816, Legatstifter. Døbt 22. Juli 1774 i Kbh. (Frels.), d. 20. Jan. 1816 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Slagter Jens Neuhaus (ca. 1733—82) og Sidse Marie Pedersdatter (ca. 1738—75). Ugift.

N., der tidligt blev forældreløs og opdroges i Vajsenhuset, kom i Malerlære, gjorde Mesterstykke 1801 og besøgte samtidig Kunstakademiet, hvor han i Modelskolen vandt et Par Medailler (1803). Ved Testamente af 10. Juni 1812 overdrog han Akademiet sin Formue, sit Bibliotek og sine betydelige Kunstsamlinger til Opretelse af et Legat. Dette, der beløb sig til godt 30 000 Rdl., blev 1819 udbetalt til Akademiet af N.s Bo, men traadte først i Kraft 1836. Siden da er det blevet benyttet til Prisbelønninger ved Afholdelse hvert andet Aar af de N.ske Konkurer i Arkitektur og Billedkunst. — Medaillon af Albert Jacobson 1829.

F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademi for de skønne Kunster 1700—1904, 1904, S. 184 f., 237. R. Berg: Malerlavet, 1902, S. 66 ff. Samme i For Industri og Haandværk, 1915.

Christian Elling.

Neumann, **Johan Carl**, 1833—91, Marinemaler. F. 14. Aug. 1833 i Kbh. (Garn.), d. 16. Dec. 1891 sst. (Jac.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Regnskabsfører ved Ingeniørkorpset, senere Krigsraad Johan Christian N. (1801—57) og Sophie Frederikke Lund (1804—44). Ugift.

N. begyndte i Akademiets laveste Klasse Okt. 1847 og blev desuden sat i Lære hos en Malermester, hos hvem han gjorde Svendestykke. Dec. 1849 avancerede han op i Modelskolen paa Akademiet, Marts 1852 vandt han den mindre Sølvmedaille her. Som Marinemaler uddannede N. sig væsentligt paa egen Haand. Han nød tidligt Fremgang. Kun seksten Aar gammel debuterede han 1850 med »Et Søstykke« og »En Stranding« paa Charlottenborg Udstillingen, hvor han udstillede næsten hvert Aar til 1891; 1859 vandt han Neuhausens Præmie for »Dansk Linieskib til Ankers ved den engelske Kyst«, og n. A. tildrog han sig Opmærksomhed med et stort Billede »Moment af Slaget ved Øland den 1. Juni

1676«, der ifølge Samtidens Dom udmærkede sig »ved sin interessante Komposition, ved den dygtige Formgjennemførelse og den prægtige maleriske Virkning« (Sigurd Müller) og blev købt af Kunstforeningen. Sit Gennembrud fik N. 1867 med »Skibe under Land efter en Byge«. Dette hans »Mesterstykke« belønnede Akademiet med baade Neuhausens Konkurs-Præmie og Thorvaldsens Medaille, og det erhvervedes til Den kgl. Malerisamling. Det »gjorde ham med et Slag til den fjerde i Rækken af vore udmærkede Sømalerer« efter C. W. Eckersberg, Anton Melbye og C. F. Sørensen, fordi det viste en »glimrende Bevægelse i Hav og Luft og navnlig nogle udmærkede Bølger i Forgrunden med brydende Skumkam over den grønlig klare Bølgehulhed« — »noget saadant var hidtil ikke set her hjemme« (M. Galschiøt). »Enorm Opsigt« vakte n. A. »Europa-Fyret paa Gibraltar«, og 1870 kom »hans tredje store Hovedarbejde« »Paa Skagens Nordstrand. Fiskerne trækker Vaad«, som Den kgl. Malerisamling sikrede sig. Det sidste var en Forløber for det senere Skagensmaleri og hævdede kun sin Rang, indtil Michael Ancher og Krøyer satte ind. — N. havde foretaget Studierejser til Englands Kyst 1857 og med Akademistipendium 1862—63 over Dresden, Prag, Wien til Trieste, Venezia og Genova, videre til den franske Kyst, Paris og Normandiet. 1867 tog han paa ny til Frankrig, bl. a. for at se Verdensudstillingen i Paris, hvor hans Billeder hørte til de faa danske Malerier, der undtagelsesvis fandt Naade hos den franske Kritik, til Spanien og Marokko. Anckers Legat benyttede han til en længere Rejse 1873—74 til Tyrkiet, Ægypten og Syrien. Paa denne hentede han Studier til en Række større Billeder fra Ægypten og Konstantinopel, som besad en virkningsfuld »Glans og Kraft i Farven«, men næppe naaede ud over en Publikums-Succes selv hos Samtiden. — I 60'erne og 70'erne stod N. som en af Landets mest ansete Malere, udnævnt til Medlem af Akademiet Febr. 1869 og begunstiget med officielle Bestillinger. Ogsaa Historiemaleri gav han sig af med. Paa Fr.borg findes fire Billeder af ham, »Peter Bredal iser sine ved Nyborg indefrosne Skibe ud i Bæltet Febr. 1658«, »Den hollandske Flaades Ankomst paa Kbh.s Rhed 1658«, »Slaget i Køge Bugt 1677«, »Linieskibet Dannebrog's Brand i Slaget ved Køge Bugt 1710«, og til Panoramabygningen i Kbh. udførte han et i sin Tid meget yndet Kolossal-maleri af Slaget paa Reden 2. April 1801. Hans Betydning beror paa hans sobre Naturstudium og formelle Dygtighed, men han var en Overgangsskikkelse mellem Anton Melbyes romantiske Tilløb og den frembrydende Naturalisme, som hurtigt overfløjede ham og indtil videre stillede hans

Indsats i Baggrunden. Foreningen for national Kunst foranstaltede en Udstilling af hans Arbejder paa Charlottenborg 1911. — R. 1876. — Maleri af Bernh. Middelboe 1891 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Blyantstegning af Otto Bache 1857 (Fr.borg). Træsnit 1877 og hos C. Poulsen 1894.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. M. Galschiøt i Ill. Tid. 27. Dec. 1891. Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Neumann, Sophus Elias, 1846—1912, Skuespiller. F. 18. Juni 1846 i Kbh. (Trin.), d. 4. Marts 1912 i Hellerup, begr. paa Frbg. Forældre: Lærer, senere Bogholder og Kasserer Jacob Theodor N. (1818—76) og Marie Elisabeth Olsen (1815—92). Gift 1° 19. Dec. 1874 i Kbh. (Helligg.) med Hansine Sophie Alvide Petersen, f. 24. Aug. 1848 i Kbh. (Hellig.), d. 21. Febr. 1899 paa Frbg., D. af Høker Hans P. (1816—93) og Karen Marie Hansen (Øghauge) (1818—58). 2° 6. Sept. 1900 i Odder med Marry Sigfride Petersen, f. 24. Febr. 1864 i Hornsyld, D. af Distriktslæge Jens Christian Snitker-Petersen (1827—1911) og Jørgine Madsine Thomsen (1834—1926).

N. var teaterinteresseret fra Barn og havde altid villet være Skuespiller. Da han havde faaet Sangundervisning hos Joseph Glæser og Syngemester Gerlach, blev han sytten Aar gammel Korist ved Casino, hvor han under Christian Schmidts pludselige Sygdom debuterede uden tilstrækkelig Forberedelse 26. Dec. 1863 som Coquillet i »Det gode Sindelag« og Aftenen efter spillede Peter Ravn i »En Spurv i Tranedans«. Han brød ikke straks igennem, men udviklede sig langsomt gennem Provinsteateraar og Engagementer ved Alhambra, Folketeatret og Casino, og her slog han 1882 sit store Slag som det gamle Vrøvlehovede Fyrst Auran i »Lykkebarnet«, hvis stundesløse Forvirring han gengav fantastisk med overdaadigt Lune og genial Mimik. Anna Judic, som nogle Aftener udførte Titelrollen, der var skrevet for hende, mente, at N.s Auran vilde blive verdensberømt, hvis han vilde tage med til Paris. Men N. blev i Kbh. og udførte sin Rolle 168 Gange. Skønt hans frodige Begavelse gik i Retning af Holbergs Jeronimus og Vielgeschrey, hindrede Olaf Poulsen hans Ansættelse ved Nationalscenen efter A. Rosenkildes Død. N. maatte virke i Privatteatrenes Døgnrepertoire, hvor han udførte ca. 700 Roller og ofte blev fristet til at chargere i sin Komik. Alligevel lykkedes det ham at hæve sig fra Farcen og Operetten til den klassiske Komædie, især paa Dagmarteatret (1889—1905). Nogle af de Skikkelser, han her

skabte, maa regnes med blandt Mesterværkerne i dansk Skuespil-kunst: Grøn i »Grøns Fødselsdag« (1890), et elskeligt Menneske fra Voldenes Kbh., naiv og rørende som Tonen i et H. C. Andersen'sk Eventyr; Argan i »Den indbildt Syge« (1892), klassisk i Stilen og med langt større komisk Kraft, end Figurens samtidige Fremstiller paa Théâtre Français, Leloir, raadede over, samt Isidor i »Césare Girodotes Testamente« (1895), hvis tragikomiske Gerrighed Maleren P. Breughel ikke skildrede mere anskueligt. I Roller som Peter Ravn i »En Spurv i Tranedans« og Hans Styx i »Orfeus i Underverdenen« videreførte N. Fr. Madsens Fremstillinger, og som Conradsen i »De Fattiges Dyrehave«, Justitsraaden i »Besøget i København«, Vagtel i »Pak« og Iversen i »Abekatten« mindede han om Rosenkilderne, Fader og Søn, medens Gaardejer Spag i »Erotik«, Ligkistesnedkeren i »Familien Jensen« og Grosserer Selby i »Et Sølvbryllup« var Typer fra hans egen Samtid. Ved sin pludselige, ofte improviserede Replik evnede N. som faa at skabe Fest i Tilskuernes Sind, og der kunde samtidig i hans Kunst være en hjertelig Følsomhed og Naivitet, som ogsaa udmærkede hans i sjælden Grad tydelige Foredrag af Viser og Sange. N. var flere Gange Gæst paa norske og svenske Scener, hvor hans Oplæsnings-kunst, særlig af H. C. Andersen, ogsaa skaffede ham mange Beundrere; sine sidste Aar virkede han dels ved Casino, dels ved Dagmar-teatret, og her optraadte han sidste Gang 26. Nov. 1911 som Grosserer Max i »Syvsoverdag«. Personlig var han et barnligt Menneske, godlidende, smaaborgerlig og flittig, let vekslende i sine Stemninger, Komiker af Guds Naade, men med religiøs Alvor i Sindet. Han ejede ogsaa en lille poetisk-sentimental Aare, der gav sig Udslag i Digte eller Smaastykker, som opførtes paa de Scener, hvor han virkede, f. Eks. »Fejl Hat« og »En Guldbryllupsaften«, men hans humoristiske Fortællinger, der samledes i tre Hæfter »Glade Aftener« og i »En Skovtur til Vands«, skulde for ret at virke helst forgyldes af hans eget Lune. — Broderen, *Victor Adolf N.* (1852—1924), var ogsaa Skuespiller og virkede fra 1874 hovedsagelig ved Casino. Med tørt Lune skabte han pudsigte Figurer, navnlig i Operetterne (Markien i »Gadeskriveren«; Ko-Ko i »Mikadoen«); det komisk-fortrykte kunde han levendegøre (Kummerfeldt i »Landsoldaten«), men han stod i Skygge af Broderen, hvis kunstneriske Midler uden Sammenligning var frodigere. Fra 1900 virkede Victor N. som Oplæser over hele Landet.

I Teatermuseet findes Maleri af Sophus N. udført af A. Kjellberg-Juel, Buste af Wildhardt, Statuette af samme, forestillende den indbildt Syge, Relief af R. Bjelke, Rolletegninger. Tegning

af Alfr. Schmidt 1886 (Fr.borg). Træsnit 1871, 1877 og af H. C. Olsen 1907. Radering af Henrik Lund 1907. — Tegning af Victor N. udført af K. Søeborg.

Sophus E. Neumann: Min Entré i Teaterverdenen; Dannebrog 24. Sept. 1892, jfr. 27. Okt. s. A. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Samme: Casinos Historie i Omrids, 1923. Samme: Det kgl. Teaters Historie, IV, 1927. Viggo Lindstrøm: Teatererindringer og Oplevelser, 1925, S. 109 ff.

Robert Neiiendam.

Neupert, Carl Frederik Edmund, 1842—88, Pianist. F. 1. April 1842 i Kristiania, d. 26. Juni 1888 i New York, begr. sst. Forældre: Musikhandler, Musiklærer, tidligere Skuespiller Herman Wilhelm N. (ca. 1806—78) og Caroline Friderike Wiedmayer (d. 1878). Gift 21. Maj 1870 i Kristiania med Hilda Elisabeth Bergh, f. 2. Aug. 1848 i Kristiania, d. 14. Jan. 1934 i Kbh., D. af Kaptajn, senere Major, Vejdirektør Christian Vilhelm B. (1814—73) og Caroline Marie Graah (1814—79).

N.s Slægt var dansk, Faderen født i Slesvig, men Forældrene bosatte sig i Kristiania, og N. selv følte sig hele sit Liv som Norsk. Sin første Klaverundervisning fik han af Faderen, som fuldt ud var klar over Sønnens musikalske Evner. Han sendtes derfor til Berlin for at studere hos Kullak og Fr. Kiel, og nogle arbejdsfyldte Aar modnede ham til Kunstner. Han koncerterede i Tyskland og kom 1868 til Kbh. paa en Koncertrejse, der ogsaa skulde have ført ham andre Steder hen. Han vakte imidlertid en saadan Begejstring, at N. W. Gade straks gjorde Skridt til at vinde ham helt for det hjemlige Musikliv ved at knytte ham til Konservatoriet som Klaverlærer efter Anton Rée. N. skulde i de tolv Aar, han var bosiddende i Kbh., faa stor Betydning for dansk Musikliv. Han var fremragende som udøvende Kunstner, hans Spil var mandigt klangfuldt og hans Evne til at forme plastisk klart saa overbevisende, at man næsten glemte, at han ikke var i Stand til at give det mildt dæmpede og poetiske samme overbevisende Udtryk. Som Pædagog fik han en begejstret Tilhængerskare, der i den »N.ske Metode« saa den eneste sande Spillemaade. Hertil kom, at han overførte sin egen smittende Energi og Glæde ved Arbejdet til sine Elever, hvorimellem der var senere saa udmærkede Pianister som Albert Orth, Ove Christensen, Siegfried Langgaard o. fl. — Selv om N. i den Tid, han var bosat i Kbh., kun sjældent optraadte uden for Landets Grænser, var hans Navn dog kendt vidt omkring, og man havde Bud efter ham ogsaa fra andre Lande. 1871 opfordredes han til at overtage en Lærerpost ved Musikaliska Akade-

mien i Stockholm, men afslog Tilbudet. En Kaldelse fra Nicolaj Rubinstein til Konservatoriet i Moskva vilde han dog ikke sidde overhørig, men drog 1880 til Rusland, hvor han trods en glimrende Modtagelse kun blev et Par Aar. Han var nu besluttet paa at slaa sig ned i Norge, men Forholdene var ham for smaa, og 1882 drog han til Amerika, hvor han vakte stor Begejstring paa en Turné gennem Staterne. Foraaret 1883 modtog han Stillingen som Klaverlærer ved Konservatoriet i New York. Han opnaaede en grundfæstet Position, men paa Grund af det Hjerteonde, der 1888 førte til hans Død, opgav han næsten ganske offentlig Optræden. — N. var ogsaa Komponist, dog kun for sit Instrument og kun i den mindre Form. Klavergiganten foretrak Miniaturen som personlig kompositorisk Udtryksform oprindelig med Schumanns og Mendelssohns lyriske Smaastrykker til Forbilleder som f. Eks. i »Flygtige Skizzer«, »Albumblade« o. fl. Stærkest personligt Præg bærer »Variationer over et originalt Tema« Op. 14 og Karakterstykkerne Op. 21. I Kbh. kom endnu en lang Række Klaverstykker til Verden paa-virkede af Chopins Klaverstil eller med eksotisk melodisk Præg, endelig ogsaa med stærkt norskpræget Kolorit »Norsk Ballade« Op. 58, seks Improvisationer over norske Temaer m. m. For Eleverne skrev han talrige Etuder, en glimrende Indføring i den nyere Klavermusik. Der er mange rent musikalsk fortræffelige Ting imellem; ogsaa Studierne Op. 26 har foruden deres pædagogiske Side en fin musikalsk Stemning, ikke mindst »Resignation«, som Edv. Grieg instrumenterede, og hvorunder Bjørnstjerne Bjørnson lagde den bekendte Tekst »Syng mig hjem«.

Nordisk Musik Tidende, I, 1880, S. 160; II, 1881, S. 145; IX, 1888, S. 87; XI, 1890, S. 73. Angul Hammerich: Kjøbenhavns Musikkonservatorium 1867—92, 1892, S. 31 ff. Musik, III, 1919, S. 15. Ny ill. Tidende, VIII, 1881, S. 61. G. Hauch: Breve fra Grieg, 1922, S. 72 f. G. Hetsch: Det kgl. danske Musikkonservatorium 1867—1917, 1917, S. 19 f. Jens Arbo i Norges Musikhistorie, II, 1921, S. 20—28.

Nils Schiørring.

Neve, Johan, ca. 1648—1718, Kollegiedeputeret. F. ca. 1648 i Rendsborg(?), d. 23. Dec. 1718 i Kbh., begr. sst. (Nic. K.). Forældre: Borgmester og Postmester i Rendsborg Rotger N. (1613—85, gift 2° 1659 med Sophie Elisabeth Kulemann) og Cecilia Jönsen (d. 1658). Gift 1° med Dorothea Hedevig Wilhelm. 2° med Maria Holm, D. af Lector theol. i Kristiania, Assessor Consistorii, Mag. Peder Jacobsen H. (1625—98) og Martha Schumacher (gift 1° med Børge Jansen Roerkark, d. 1671). 3° med Magdalene Berg (gift 1° med Niels Madsen Norup), begr. 3. April 1734 i Nic. K., D. af Niels Nielsen B.

De økonomiske Forhold i Hjemmet var ikke gode, og som den ældste af fjorten Søskende begyndte J. N. sin Løbebane som Lakaj hos Griffenfeld. Senere blev han Skriver hos den danske Ambassadør Just Høg og fulgte 1676 med ham til Nijmwegen. Derpaa tjente han som Privatsekretær hos Rentemester Stöcken indtil 1681 og blev s. A. udnævnt til Renteskriver. 1683 overtog han Opgørelsen af Regnskabet mellem Staten og dens Sendebud hos fremmede Magter og blev 1685 Chef for Tyske Assignationskontor. 1694 blev han Bogholder ved det norske Nationalregiment til Hest og udnævntes 1699 til tysk Sekretær og Assessor i Rentekammeret. Inden for Rentekammeret avancerede han 1700 til Kommitteret og n. A. til Kommercesekretær ved de tyske og norske Forretninger. 1712 overgik han som Deputeret til Generalkommissariatet, og endelig blev han 1716 Deputeret for Finanserne. Den store nordiske Krigs Udbrud bevirkede, at han, der allerede tidligere havde været anvendt i Udenrigstjenesten, blev taget i Brug til vigtige diplomatiske Sendelser. 1709 forhandlede han med de gottorpske Udsendinge om Fællesregeringens Forhold, og det lykkedes ham at tilvejebringe den saakaldte Rendsborg-Reces. I Vinteren 1709—10 under Skaanes Besættelse var han Chef for Forplejningsvæsenet, og Sommeren efter sendtes han til Hannover for hos Kurfyrsten at opnaa et Laan paa 700 000 Rdl. J. N. var en duelig og meget anvendelig Embedsmand og samtidig en varmtfølende og patriotisk Natur. — Kammerraad 1701. Justitsraad 1707. Etatsraad 1709.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—III, 1899—1906. Danmark-Norges Traktater 1523—1750, udg. af L. Laursen, IX, 1933.

Harald Jørgensen.

Neye, Johannes Edvard, 1857—1926, Fabrikant. F. 9. April 1857 paa Frbg., d. 5. Jan. 1926 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Snedkermester Lauritz Edvard N. (1818—74) og Else Margrethe Nielsen Høedt (1815—72). Gift 1° 24. Juli 1884 i Rudkøbing med Marie Susanne Bendixen, f. 11. Sept. 1860 i Rudkøbing, d. 24. Jan. 1891 i Kbh., D. af Købmand Hans Christian B. (1824—1911) og Louise Margrethe Nielsen (1834—69). 2° 24. Okt. 1894 paa Frbg. med Christiane Bendixen, f. 13. Marts 1863 i Rudkøbing, Søster til 1. Hustru.

N. begyndte 1881 i Kbh. med en mindre Galanteriforretning, som han hurtigt drev frem til et anseligt Omfang, idet han efterhaanden specialiserede sig i Lædervarer og Rejseartikler. 1891 foretog han det endelige Skridt over til en Specialvirksomhed paa

dette Omraade og oprettede samtidig en Fabrik for disse Artikler. Under N.s Ledelse blev Virksomheden paa sit Felt førende her hjemme, og ved Siden af store Forretningslokaler i Firmaets Ejendom i Vimmelskafet, som toges i Brug 1912, etableredes en Række Filial-Udsalg saavel i Kbh. som i alle større Provinsbyer. Krigsaarene bragte Forretningen et yderligere stærkt Opsving, og N., som aldrig havde deltaget i det offentlige Liv, men med stor Energi og Dygtighed havde helliget sig Forretningen, trak sig 1924 tilbage, hvorefter Firmaet er videreført af Sønnen *Knud N.* (f. 1885), som havde været ansat i Firmaet siden 1902 og var blevet Medindehaver 1920. — Posthumt Maleri af Kai Lange 1927. Buste af H. Salomon 1931.

Berl. Tid. 9. April 1917. Børsen 6. Jan. 1926. C. A. Clemmensen: Johannes Neye 1881—Femte Oktober—1931, 1931.

P. Koch Jensen.

Nickolin, Agathon Stenersen, 1826—1910, Officer. F. 27. Nov. 1826 i Store Hedinge, d. 22. Jan. 1910 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Afskediget kar. Major Herman N. (1774—1852, gift 1° 1805 med Catharina Amalia Smidt, 1782—1807) og Karen Sophie Hauberg (1795—1877). Gift 7. Febr. 1867 i Kbh. (Garn.) med Ellena Harriet Schiødte Philipsen, f. 29. Nov. 1838 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Juli 1906 sst., D. af Grosserer Christian Arnold P. (1808—60) og Belle Hanne Sara Emma Schiødte (1814—54).

N. blev Landkadet 1839, efter bestaaet Officerseksamen Sekondløjtnant i Infanteriet 1844 (Ancienn. 1843), men forblev ved Akademiet et Aar som Repetent. 1846 indstillede han sig til Adgangs-eksamen til Højskolen uden at blive optaget. Han deltog i næsten alle Kampene i Treaarskrigen, blev Premierløjtnant 1849 og førte Kompagni ved Frederiksstad 1850, var 1855—60 Skoleofficer ved Landkadetkorpset, blev 1860 Kaptajn II, 1862 Kaptajn I og deltog i Krigen 1864. 1870—73 var han Stabschef ved en Brigade, blev 1873 Departementschef i Krigsministeriet og Oberst uden for Nummer og afgik 1879 fra Ministeriet, da Krigsministeren, W. Kauffmann, af Hensyn til Kbh.s Befæstning ønskede nye Kræfter i Ministeriet (Bahnsen), hvorefter N. blev Chef for Livgardens Liniebataillon. 1883 blev han Regimentschef, 1885 Generalmajor og Brigadechef, 1891 Generalinspektør for Fodfolket, 1895 Generalløjtnant og Chef for 2. Generalkommando, n. A. afskediget paa Grund af Alder. 1871 var han udsendt til den tyske Hær foran Paris. Han var Medlem af flere betydelige Kommissioner, bl. a. 1878 under Finansministeriet til Revision af Lønningslovene, 1884 til Udarbejdelse af ændret Tjenestereglement for Hæren. Han

virkede overalt ved sit grundige Kendskab til Tjenesten, sikre Omdømme og kølige Værdighed. — Kammerherre 1879. — R. 1849. DM. 1875. K.² 1879. K.¹ 1886. S.K. 1894. — Træsnit af H. P. Hansen 1889 og 1910.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 1887, S. 1023—26 og passim. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, VII, 1925, S. 174. Militær Tidende 1893, S. 298 f. F. Bajers Livserindringer, 1909. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. Ill. Tid. 29. Okt. 1899. Jul. Bidstrups Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe, 1911, S. 24 f.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Niclasen, Poul, f. 1889, Redaktør, Politiker. F. 3. Jan. 1889 i Thorshavn. Forældre: Skibsfører Niclas Frederik N. (1863—1903) og Anna Elisabeth Poulsen (1856—1909). Gift 1. Dec. 1911 i Thorshavn med Simone Sophie Johannessen, f. 5. Maj 1887 i Husevig paa Sandø, D. af Odelsbonde Ole J. (f. 1853) og Maren Clementsdatter (1854—95).

N., som efter endt Skoleuddannelse 1903 kom i Lære paa »Dimmalætting«s Trykkeri, havde allerede som Dreng haft Tilknytning til Bladet ved Inkassation af Regninger for Abonnement og Annoncer. For at skaffe sig videre Uddannelse var han 1913—14 i Danmark, og 1918 blev han nævnte Blads Redaktør, hvilken Post han beklædte, indtil han efter Landstingsvalget 1936 rejste til Danmark. Desuden var han fra 1919 Trykkeribestyrer og 1921—36 Forretnings- og Regnskabsfører for »Dimmalætting«. Samtidig hermed lod han sig i Perioder indvælge i Byraad (1929—36) og Lagting (1916—23 og fra 1936). Desuden har han haft og har fremdeles en Række offentlige Tillidshverv; han blev saaledes 1931 Medlem af Fiskerinævnet for Færøerne, 1932 Medlem af Bestyrelsen for Skipafelagið Føroyar (valgt af Lagtinget), var April—Juli 1933 Færøernes Rederiforenings og Eksportørsammenslutnings Udsending til Spanien og Portugal og 1934—37 Forligsmand for Færøerne. Som Sambandsmand har N. foran Valgene til Lagting og Rigsdag udført et stort personligt Agitationsarbejde og derfor ikke undgaaet voldsomme Angreb fra Modstandernes Side, men han har altid vidst at klare for sig. Skønt han ikke har deltaget i dansk Partipolitik, sluttede han sig til det socialdemokratiske Parti i Danmark, da dette Spørgsmaal blev aktuelt ved Landstingsvalget 1936. Efter sit Genvalg til Landstinget 1939 staar han uden for Partierne. N. har udgivet »Fortællinger fra Færøerne« (1916) og »Færøernes Adressebog« og er fra 1939 Redaktør og Udgiver af Tidsskriftet »Samvirki«.

Anton Degn.

Nicolaisen, Karl Kristian, f. 1883, Forfatter. F. 29. Marts 1883 i Raasted ved Holstebro. Forældre: Gaardejer Jens Bjerg N. (1836—98) og Christiane Christensen (1842—1901). Gift 30. Okt. 1915 i Aalborg med Sigmor Valborg Elna Margrethe Jensen, f. 18. (Kbg. 17.) Dec. 1886 i Aalborg, D. af Murermester Valdemar Andreas J. (1864—1936) og Anna Caroline Petersen (f. 1863).

N. tog Lærereksamen 1906 fra Ranum og blev n. A. ansat ved Aalborg kommunale Skolevæsen, hvor han virkede, særlig som en stærkt paaskønnet Lærer i Dansk, i 22 Aar; fra 1920 er han Censor i skriftlig Dansk ved Real- og Pigeskoleeksamen. 1929 forlod han Skolevæsenet for at blive Forstander for Aalborg Stiftshospital. N. har i en lang Aarrække udfoldet en betydelig Virksomhed som Foredragsholder og Oplæser, men ganske særlig som Medarbejder ved en Række af Provinsens Dagblade og ved Tidsskrifter som »Illustreret Tidende«, »Tilskueren«, »Ord och Bild«, »Bogens Verden« m. fl. Ogsaa til det ungarske Tidsskrift »Nyugat« har han været fast Bidragyder. Hans Emner er hentet fra dansk Litteratur, især de betydeligste Forfattere af hans eget og det foregaaende Slægtled; om flere af disse har han desuden skrevet oplysende og vejledende Skrifter og dermed indledet den i vore Dage saa stærkt dyrkede Type af Forfattermonografier, Blandingen af Biografi og Karakteristik. Særlig værdifulde er hans Skildringer af Jeppe Aakjær (1913) og Johan Skjoldborg (1918), som han begge har staaet personlig nær, men han har tillige behandlet Johs. V. Jensen (1914), Andersen Nexø (1919) og Harry Søiberg (1926). Gennem disse Bøger og sin udstrakte Anmeldervirksomhed har han vist Evne til i en lettilgængelig Form at yde en omhyggelig og skønsom litterær Vejledning og udbredt Interessen for skønlitterær Læsning i videre Kredse. Ogsaa som den drivende Kraft i Aalborgs »litterære Aftener« og Folkefester har han været blandt de virksomste for Udviklingen af den Type af folkelig Kultur, som Skjoldborg og Aakjær var Talsmænd for. — Malerier af Chr. Aigens 1913 og Vald. Secher 1924, Tegning af sidstnævnte 1913, alle i Privateje.

Tilskueren Dec. 1913. Sydsvenska Dagbladet 27. Jan. 1914. Politiken 25. Jan. 1915, 6. Juni 1916, 29. Marts 1933. Lolland-Falsters Venstreblad 28. Marts s. A. Aalborg-Posten 29. Marts s. A. Vendsyssel Tidende 25. Marts s. A.

Svend Dahl.

Nicolaus (Claus), d. 1397, Greve af Holsten. D. Juni 1397 i Itzehoe, begr. sst. Forældre: Gerhard (III.), holstensk Greve (s. d.) og Hustru. Gift med Elisabeth af Braunschweig-Lüneburg, d. 17.

April 1384 (gift 1° 1339 med Hertug Otto af Sachsen-Wittenberg, d. 1350), D. af Hertug Vilhelm af B.-L. (d. 1369) og Hedevig af Ravensberg (d. 1394).

Baade N. og hans ældre Broder Henrik var ved Faderens Drab i Randers lige blevet mandvoksne. De slap nogenlunde heldigt ud af deres vanskelige Situation; de maatte finde sig i, at Valdemar (Atterdag) besteg Danmarks Trone og ægtede Hertug Valdemars Søster (ikke, som oprindelig aftalt, de unge Grevers Søster), men de beholdt indtil videre Magten i Sønderjylland, som Hertug Valdemar pantsatte til dem mod at overtage deres Pant i Nørrejylland, samt deres Pantelen paa Fyn. De fik ogsaa Hævn over deres Faders Drabsmand, og Hertug Valdemar, hvem de mistænkte for Del i Gerningen, tog de 1341 til Fange og slap ham først ud n. A. paa haarde Vilkaar. Begge de unge Grever var kraftige Personligheder, men medens Henrik, af Samtiden kaldet »Jern-Henrik«, ofte færdedes i udenlandsk Krigstjeneste for at vinde Hæder og Ære, holdt N. sig stadig hjemme, og selv om han ogsaa var en djærv Krieger, der nær var blevet taget til Fange i Slaget ved Brobjerg (1357), hvor han mistede sit ene Øje, var han dog fremfor alt en klog og husholderisk Landestyrer og en snild Politiker. I de to Brødre fandt Valdemar Atterdag haarde Modstandere i sin Kamp for det danske Riges Genoprettelse; dog lykkedes det ham at fravriste dem den ene Halvdel af Fyn 1348, den anden midt i 1360'erne. Derimod opnaaede Hertug Valdemar og hans Søn Henrik aldrig at indløse den sydlige Halvdel af Sønderjylland fra de holstenske Grever. Ved Hertugslægtens Uddøen 1375 aabnede der sig Ud-sigt for den danske Krone til Sønderjyllands Genvinding, men faa Maaneder efter døde Kong Valdemar, og Holstenerne vandt Magten i Sønderjylland, uden at Dronning Margrete formaaede at hindre det. Da Dronningens Magt i 1380'erne var i stærk Stigen, fandt den nu aldrende N. det dog hensigtsmæssigt at søge Udsoning med hende; 1385 var hans Broder Henrik død, og N., der selv var sønneløs, ønskede at sikre sine Brodersønners Stilling. Han var rede til at godkende Hertugdømmet som Len af den danske Krone, naar Margrete vilde forlene hans Æt dermed. Saaledes ordnedes Forholdet ogsaa, fordi Margrete maatte have Fred med Holstenerne for at kunne fremme sine svenske Planer, og N.s Brodersøn Gerhard (VI., som sønderjysk Hertug II. (s. d.)) forlenedes 1386 med Hertugdømmet. Margrete stod i venskabeligt Forhold til N., og det hedder sig, at hun altid kaldte ham sin Fader. 1397 døde N. i en høj Alder. Han berømmedes blandt sine Landsmænd som en retsindig og from Mand, der havde et aabent

Øre for Bøndernes Klager og var en varm Ven af Kirken. Hans Datter Elisabeth afstod efter N.s Død alle sine Krav paa Her-tugdømmet til sin Fætter Gerhard, men forblev dog i Besiddelse af Aabenraa og Omegn, som hun 1411 pantsatte til Dronning Margrete.

Kr. Erslev (Jørgen Otrik*).

Nicolaus de Dacia, astronomisk-astrologisk Forfatter fra 15. Aar-hundredes 2. Halvdel.

N. har skrevet et ret omfattende astronomisk-astrologisk Arbejde: »Libri tres anaglypharum«, der er bevaret i Kopi fra 1476 i British Museum (Sloane Ms. 1680) og ellers i større eller mindre Uddrag i Haandskrifter i Bibliothèque Nationale, Krakow, München, Berlin. Af Teksten fremgaar, at Værket er udarbejdet ca. 1456—60, og at N. hørte hjemme i Lund, var Dominikaner og Magister i Teologi. Han omtales i øvrigt af Franskmanden Simon de Phares, der sidst i 15. Aarh. gav en Udsigt over de navnkundigste Astrologer og lærde Mænd helt op til Samtiden. — Forfatteren af »Libri tres anaglypharum« er vistnok identisk med Broder Nicolaus Johannis fra Dominikanerklostret i Lund, der 1477 blev indskrevet i Universitetsmatriklen i Greifswald som en anset lærd og 1480 overrakte Rektor Doktorinsignierne.

Recueil des plus celebres astrologues et quelques hommes doctes fait par Symon de Phares, publié par Ernest Wickersheimer, 1929, S. 259. Hist. Tidsskr., 8. Rk., III, 1910—12, S. 248—53. Nordisk tidskr. för bok- och biblioteksväsen, XX, 1933, S. 196 ff.

Ellen Jørgensen.

Niebuhr, Barthold Georg, 1776—1831, Historiker, preussisk Statsmand. F. 27. Aug. 1776 i Kbh. (Garn.), d. 2. Jan. 1831 i Bonn, begr. sst. Forældre: Kaptajn Carsten N. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 22. Maj 1800 med Amalie (Male) Behrens, f. 21. Juli 1773 i Marne, d. 20. Juni 1815, D. af Sognefoged i Marne, senere Landfoged i Heide Nicolaus B. (1732—96) og Amalie Dorothea Hudemann (d. 1805). 2° 24. Juni 1816 i Berlin med Margarete (Gretchen) Lucia Philippine Hensler, f. 7. Juli 1787 i Kiel, d. 10. Jan. 1831 i Bonn, D. af Professor theol. Christian Gotthilf H. (1760—1812) og Anna Catharina Elisabeth Wulff (1763—89).

Den første Undervisning modtog N. i Hjemmet af sin Fader, der bibragte ham ganske betydelige Kundskaber i Geografi, Historie, Statistik og Politik, ligesom han lagde Grundvolden for Sønnens senere saa vidtstrakte Kendskab til mange døde og levende Sprog. En umættelig Kundskabstørst og en Trang til at trænge til Bunds

i Videnskabens forskelligste Discipliner var karakteristisk for den unge N., da han 1794 holdt sit Indtog ved Kiels Universitet og i de to Aar, han opholdt sig der. Men samtidig var han en yderst indadvendt Natur, der i Begyndelsen havde Vanskelighed ved at komme i Forbindelse med Omverdenen. 1796 tog han mod en Stilling som Sekretær hos Ernst Schimmelmänn, men han ombyttede den hurtigt med en Sekretærpost ved Det kgl. Bibliotek. Heller ikke her forblev han længe. Formaaende Venner skaffede ham Penge til en stor Rejse til England og Skotland, der varede i henvend halvandet Aar. Da Vandre- og Læreaarene var forbi, udnævntes han 1800 til Assessor i Økonomi- og Kommercekollegiet samt Kontorchef i den afrikanske Konsulatsdirektion. Fra 1804 var han Kommitteret i samme Kollegium og blev 1803 Medlem af Direktionen for Bank- og Vekselkontoret i Kbh. Han var Medlem af Det skandinaviske Litteraturselskab og udsendte i dets Skrifter »Nogle Efterretninger om Wilhelm Leyel og den danske ostindiske Handel under hans Bestyrelse«, et Arbejde, der byggede paa Akter fra Kommercekollegiets Arkiv. Med overlegen Dygtighed varetog han sine Embedsforretninger, men 1806 afbrød han selv sin Bane inden for dansk Centraladministration. Under Henvisning til sine svækkede Nerver og idet han pegede paa Nødvendigheden af at tage Ophold i et mildere Klima, søgte og fik han sin Afsked 1806. Samtidig modtog han en Kaldelse fra Friherre v. Stein om at træde i preussisk Tjeneste. Sandsynligvis har ogsaa andre Bevæggrunde end Sygdom været afgørende for hans Beslutning om at forlade Danmark. Det smigrende Tilbud om en Gerning inden for en større Virkekreds har utvivlsomt virket dragende, ligesom det ikke kan afvises, at N. har næret en vis Frygt for, at personlige og ikke rent saglige Hensyn skulde blive bestemmende for hans fremtidige Karriere. Af den preussiske Regering udnævntes han 1806 til Meddirektør for Søhandelsselskabet, 1809 blev han Gehejmestatsraad og Sektionschef for Statsgælden, men afskedigedes efter en Uoverensstemmelse med Minister Hardenberg. Han blev derefter kgl. Historiograf. Med Iver tog han Del i Preussens Genrejsning, og 1816—23 var han preussisk Gesandt i Rom. Sine sidste Aar tilbragte han i Bonn.

Fra sine tidligste Ungdomsaar havde N. studeret Roms Historie, og han fortsatte dermed hele Livet igennem. N. blev herved Grundlæggeren af det moderne Studium af den klassiske Oldtid og Banebryderen for den historiske Kildekritik. Hans første Studier koncentreredes om Gracchernes Jordreformer, og han naaede paa dette Omraade til helt nye Resultater. Med stor Sindrigheid adskilte

han sekundært fra primært Materiale, inddrog tidligere ubenyttede Kilder som de daarligt overleverede Skrifter om Landmaaling og naaede paa den Maade ind til den sikre historiske Kerne. Senere paaviste han, hvorledes der til Grund for Livius' Skildring af Roms ældste Historie maatte ligge en romersk Balladepoesi, en Opfattelse, som senere er blevet forkastet, uden at det dog har været muligt at sætte noget bedre i Stedet. Sine Studier over Roms Historie forelagde han først ved sine berømte Forelæsninger paa Universitetet i Berlin, senere samlede han dem i »Römische Geschichte«, hvoraf Bind I—II udkom 1811—12. I en ny Udgave omarbejdedes Værket, og 1832 udsendtes et tredje Bind. En dansk Historiker (W. Norvin) har karakteriseret dette Arbejde som »et kunstværk af historiografi, takket være forfatterens syntetiske evne, hans skabende fantasi«. Ved sit kritiske Rydningsarbejde over for Kilderne til den antikke Historie blev N. vejledende for Forskere som Ranke og Mommsen. — N. holdt stadig Forbindelsen med Danmark i Live. 1827 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, og han dedicerede dette sin Udgave af Constantinus Porphyrogenitus (1829). 1828 besøgte han for sidste Gang Kbh. — Tegning af J. Schnorr v. Carolsfeld 1823 (Göttingen). Marmorbuste af E. Wolf i Hohenzollernmuseet i Berlin og i Statsbiblioteket sst. Kalkstenstatue af H. Bach ved Universitetet i Strasbourg. Stik af F. Ruscheweyh 1831 efter Tegning af J. Schnorr v. Carolsfeld 1821. Litografi af J. Neusser efter samme. Stik af W. Sachse. Medaille af F. Helfricht 1842.

Ahnentafeln berühmter Deutscher, 1929—32, S. 78—87. Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr, I—III, 1838—39. Die Briefe Barthold Georg Niebuhrs, udg. af D. Gerhard og W. Norvin, I—II, 1926—29. Hist. Tidsskr., 10. Rk., V. 1939, S. 27 f. Hist. Zeitschrift, 3. F., II, 1907, S. 126—34; 3. F., XXXIII, 1924, S. 86—93. Scandia, IV, 1931, S. 155—70. Hist. Vierteljahrschrift, XXVII, 1932, S. 610—19. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 1909; VII, 1, 1912.

Harald Jørgensen.

Niebuhr, Carsten, 1733—1815, Opdagelsesrejsende. F. 17. Marts 1733 i Lüdingworth, Hadeln, Hannover, d. 26. April 1815 i Meldorf, begr. sst. Forældre: Marskbonde Berthold N. (1704—49, gift 1° med N. N., d. 1729) og Cecilia v. Duhn (1706—33). Gift 15. Sept. 1773 i Kbh. (Petri) med Christiane Sophie Blumenberg, f. 29. Marts 1742 i Kbh. (Slotsk.), d. 14. Dec. 1807 i Meldorf, D. af Livmedicus, Justitsraad, Dr. med. Henning Georg B. (1699—1745) og Christiane Dorothee Schmidt (1716—73).

N.s Forældre døde tidligt, og han maatte i fire Aar arbejde paa

en Slægtnings Gaard. Da han fik Raadighed over sin Formue, studerede han 1755—57 ved et Gymnasium i Hamburg og drog derefter til Göttingen for ved Universitetet at uddanne sig som Landmaaler. Under Opholdet der modtog han 1758 gennem Orientalisten J. D. Michaëlis Opfordring til som Astronom og Naturhistoriker at deltage i en Ekspedition til Sydarabien, som Michaëlis havde foreslaaet Statsminister J. H. E. Bernstorff at udsende. Den danske Filolog F. Chr. v. Haven (s. d.), der studerede hos Michaëlis i Göttingen, udsaaes til Ekspeditionens Leder. De øvrige Deltagere var Svenskeren Pehr Forsskål (s. d.), Lægen Chr. C. Cramer og Maleren Georg W. Baurenfeind.

N. modtog nu dansk Statsunderstøttelse og forberedte sig til Rejsen ved ivrige Studier, navnlig i Astronomi. Med stor Flid studerede han Tobias Mayers astronomiske System, især dennes Metode til Bestemmelse af geografisk Længde ved Hjælp af Maanedistancer. 1760 kom han til Kbh. og udnævntes til Løjtnant i Ingeniørkorpset. Bernstorff fik stor Tillid til N. og overdrog ham Ekspeditionens Regnskabsvæsen. Den danske »Arabiske Ekspedition« afrejste 7. Jan. 1761 paa Orlogsskibet »Grønland« til Dardanellerne, besøgte Konstantinopel og tog derfra med et Handelskib til Alexandria. Efter at have foretaget vigtige arkæologiske, geografiske, fysiske og botaniske Undersøgelser i Nedreægypten og paa Sinaihalvøen forlod Ekspeditionen Ægypten Sept. 1762, indskibede sig i Suez, ankom efter et Ophold i Djidda 29. Dec. til Loheia i Sydarabien og rejste straks videre over Land til Mokka. Deltagernes Sundhed var allerede da nedbrudt af Rejsebesværlighederne og det uvante Klima. Maj 1763 døde v. Haven, og Forsskål, der med største Energi og Dygtighed havde indsamlet et stort, hidtil ukendt botanisk Materiale, døde i Juni paa Vej til Jemens Hovedstad San'â.

N. blev derefter Ekspeditionens Leder, og det lykkedes ham at bevare sit Helbred ved et strengt gennemført orientalsk Levesæt. I de følgende otte Maaneder gennemforskede han store Strækninger af det for Europa hidtil ukendte Jemen og havde flere Gange Foretræde hos Imamen af San'â. Højst ugerne forlod han Mokka 23. Aug. 1763 for at sejle til Bombay. Undervejs døde Baurenfeind og kort efter Ankomsten til Bombay ogsaa Cramer 17. Febr. 1764. N. var nu ene tilbage og saa svækket, at han næsten opgav Haabet om at naa hjem. Ved Bombay undersøgte han de vældige Huletempler paa Elefanta-Øen og rejste efter fjorten Maaneders Ophold over Maskat i Oman, Bender Busjir og Sjiras til Ruinbyen Persépolis, hvor han under store fysiske Anstrengelser

aftegnede de vigtigste Mindesmærker og Indskrifter. Under Arbejdet svækkedes hans Syn i det blændende Sollys. Tilbage over Busjir og Basra gik Rejsen Nov. 1765 til Baghdad, Mosul, Aleppo og Kypern, derfra igen over Jaffa, Jerusalem til Damaskus. Gennem Lilleasien, over Konstantinopel og til Lands gennem Europa naaede N. Kbh. i Nov. 1767. Han modtoges her med stor Udmærkelse, udnævntes til Ingeniørkaptajn og hædredes fra alle Sider baade i den fornemme og den lærde Verden.

Om sin Rejse udgav N. »Beschreibung von Arabien« (1772, hollandsk og fransk Overs. 1773—74) samt »Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern« (2 Bd., 1774—78, senere hollandsk, fransk, dansk og engelsk Overs.). Det 3. Bind hertil om Rejserne i Palæstina og Syrien blev først udgivet 1837 i Hamburg af Joh. Nic. Gloyer og Justus Olshausen. Endvidere udgav han Forsskåls efterladte botaniske og naturvidenskabelige Arbejder: »Descriptiones animalium, avium etc.«, 1775; »Flora Ægyptiaco-Arabica« (1775) og Tavlerne dertil »Icones rerum naturalium« (1776). — Paa Grund af v. Havens og Forsskåls tidlige Død naaedes ikke Ekspeditionens filologiske Øjemed, derimod var N.s astronomiske Længdebestemmelser beundringsværdig nøjagtige og bidrog til at berigtige Kortet over Middelhavet og Levanten. Desværre dristede han sig, uheldigt paavirket af Astronomen Pater Hell, først til at offentliggøre dem efter 1801 i Astronomen F. v. Zach's »Monatliche Correspondenz« (IV—VI) og vandt stor videnskabelig Anerkendelse, særlig fra fransk Side.

N. var en fremragende videnskabelig Rejseforsker, i Besiddelse af et skarpt Blik for, hvad der af det nye og ukendte, han mødte, havde størst videnskabelig Betydning. I sit Fag var han blandt de første i Tiden, og da han selv maatte tage Ledelsen for Togtet, udfoldede han en Samlerflid, en Troskab og Mangesidethed i Iagttagelsen og Nøjagtighed i Beskrivelsen, der altid vil sikre hans Skrifter en høj Rang i den geografiske Rejselitteratur. Harris (»Yemen«, S. 61) udtaler, at »der er aldrig givet en klarere eller mere interessant og værdifuld Beskrivelse af Jemen«, og at »ingen kan overvurdere Værdien af N.s Arbejde«. Hans Iagttagelser og Kort har endnu deres store Betydning, og Englænderen Palgrave, der 1862—63 gennemrejste Centralarabien, dedicerede sit Værk til Erindringen om N. som den, »der først aabnede Arabien for Europa«. N.s Afskrifter af Kileindskrifterne i Persepolis var uovertruffet nøjagtige, og han gjorde det derved muligt for Grotefend og Rask at give Grundlaget for deres Tydning og derigennem for Afsløringen af den gamle babyloniske og assyriske Kultur.

1773 paatænkte N. en ny Rejse over Tripolis til Sudan, men

giftede sig og opgav alle Rejseplaner. Træt af sin militære Stilling søgte og fik han 1778 Embedet som Landskriver i Süderditmarsken og levede Resten af sin Tid i Meldorf, hovedsagelig optaget af Embedsforretninger, Have- og Landbrug. I flere Aar opgav han al litterær Syssel, men begyndte saa igen at offentliggøre Afhandlinger om orientalske Forhold, hovedsagelig i »Deutsches Museum« (1781—91) og i v. Zachs ovennævnte Maanedsskrift (1800—04). Af disse Afhandlinger kan nævnes »Det Tyrkiske Riges politiske og militaire Forfatning« (1790, Overs. fra »Deutsches Museum«, 1788). — Justitsraad 1778. Etatsraad 1808. — R. 1809. — Breve i Berlins Statsbibliotek og Rostock Universitetsbibliotek. — Stik af J. F. Clemens 1774 og af C. C. Glassbach. Litografi efter Tegning af Paalzow 1808 af A. Kneisel. Paa Fr.borg et Maleri af H. Hansen formentlig efter Clemens' Stik.

Ahnentafeln berühmter Deutscher, 1929—32. B. G. Niebuhr: C. Niebuhrs Leben, i Kieler Blätter, III, 1816, S. 1—86 (dansk Overs. i Athene, VIII, 1817, S. 1—37, 117—66; eng. Overs. 1838 i Lives of Eminent Men). Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr, 1838—39. Die Briefe Barthold Georg Niebuhrs I—II, 1926—29. Neues Staatsbürgerl. Mag., IX, 1840, S. 303 f. Carl Ritter: Die Erdkunde, VIII, 1, 1847, S. 6 ff., 711—28, 743 f. Sir Rob. L. Playfair: History of Arabia Felix or Yemen, 1859. Fr. Buhl i Hist. Arkiv, Ny Rk., XI, 1884, S. 423 ff. W. B. Harris: A Journey through the Yemen, 1893. D. G. Hogarth: The Penetration of Arabia, 1905, passim. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904. Ditlef Nielsen: Studier over oldarabiske Indskrifter, 1906, S. 1—4. Otto Weber: Forschungsreisen in Südarabien, 1907, S. 4 f. (Der alte Orient, VIII, Hft. 4). Politiken 22. Nov. 1911 (af M. Davidsen). Ed. Glaser: Reise nach Marib, 1913, S. 129 f. Carl Christensen: Naturforskeren Pehr Forsskål, 1918. E. A. W. Budge: The Rise and Progress of Assyriology, 1925, S. 21 f., 62. Ditlef Nielsen: Handbuch der altarabischen Altertumskunde, I, 1927, S. 1—4.

P. Lauridsen (Fr. de Fontenay)*.

Niebuhr (Nybuhr), **Georg Carstensen**, 1654—1713, Søofficer. F. 1654 i Frederiksstad i Norge, d. 16. Maj 1713 i Kristianssand, begr. sst. Fader: Skipper Carsten Thiesen N. (d. tidligst 1694). Gift.

G. C. N. sejlede fra sin Ungdom til Koffardis fra England, hvor han blev naturaliseret. 1672 var han i engelsk Orlogstjeneste og deltog i Søslaget i Sole Bay, og de to følgende Aar var han i hollandsk Orlogstjeneste. 1675—77 førte han et i London hjemmehørende Skib, der 1677 blev opbragt paa Gotland og ført til Stockholm, hvor han blev antaget i svensk Orlogstjeneste. 1678 var han Overstyrmand i »Aborren« og n. A. Overskipper og Løjtnant med Orlogsskibet »Carolus« og derefter s. A. med »Nyckelen«, der sprang i Luften ved Indløbet til Kalmar Sund 20. Juli. 1681—85 var han hvert Aar Chef for en svensk Fregat, men er derefter afgaaet fra svensk Tjeneste. 1686 kom han til Kbh., hvor man, paa Grund af hans særlige Kendskab til den svenske Flaade og svenske Havne,

var meget ivrig for at antage ham i dansk Orlogstjeneste. S. A. udnævntes han til Kaptajn, var i de følgende Aar Chef for forskellige Skibe og skal i Sept. 1688 have opdaget et svensk Anslag om at spærre Adgangen til Kbh. ved Sænkning af otte med Sten ladede Skibe i Indløbet. 1691—94 havde han Orlov for at føre et Koffardiskib »Dorothea« paa Rejser til Spanien og sendtes derefter 1694 til Norge for at hjemføre en der bygget Fregat, men han havde det Uheld at strande med denne i haardt Vejr ved Graberne i Bohuslen. Han blev i den Anledning stillet for en Krigsret, der i Febr. 1696 dømte ham til Embedsfortabelse. Dommen blev stadfæstet af Kongen, men paa Niels Juels Forbøn senere forandret til en Irettesættelse, saaledes at han fik sin Charge igen. N. A. forfremmedes han til Kommandørkaptajn, 1703 til Kommandør og 1710 til Schoutbynacht. I Begyndelsen af 1700 hvervede han Søfolk i Norge og i Bohuslen og benyttede Lejligheden til i Marts s. A. at spionere i Göteborg. Ved Krigsudbrudet s. A. blev han Chef for Orlogsskibet »Dronning Louise« og fra Maj s. A. for »Dannebrog«. 1704 ansattes G. C. N. som Indrulleringschef i Stavanger Distrikt, 1707 forflyttedes han til Kristianssand, hvor han tillige blev Chef for Galejværftet. 1709 blev han beordret til at udruste alle i Kristianssand oplagte Skibe og Fartøjer og med disse begive sig til Frederiksstad. N. A. udnævntes han til Chef for Norges Sødefension og forblev i denne Stilling til sin Død. Han betegnes af Niels Juel som »en god søfarende Mand, flittig og gild Officer og en ædru Mand«.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—V, X, 1900—34 (se Registeret). *Th. Topsøe-Jensen (C. L. With-Seidelin).*

Niedt, Friedrich Erhardt, d. 1708, Musikforfatter. Begr. 13. April 1708 i Kbh. (Petri). Gift med Anna Dorothea, ca. 1676—1733.

F. E. N. skal være født i Jena, i hvilken By han rimeligvis har været Notar, før han i de første Aar af 1700-Tallet slog sig ned i Kbh. Af Eftertiden er F. E. N. først og fremmest kendt som Forfatter til det tre Binds musikteoretiske Skrift »Musikalische Handleitung«, der især er interessant derved, at han i højere Grad, end det var almindeligt i Samtiden, søgte at lade Teorien holde Trit med den levende Kunst. F. E. N.s Værker bragte hverken sin Forfatter Guld eller Berømmelse, kun den berømte hamburgske Komponist og musikerlærde Johan Mattheson, der hyldede de samme Synspunkter som han, ses at have taget sig af hans Sag uden derfor dog blindt at underskrive hans Lære eller omtale ham nogetsteds i sine Værker. »Musikalische Handleitung« omhandler i sine tre Dele Generalbas (1700; endnu en Udg. skal være kommet 1710), Komposition af

Instrumentalmusik (1706, 2. fuldstændig omarbejdede Udg. ved Mattheson 1717) og Sangkomposition (udg. 1721 af Mattheson). Som en Art Indledning til dette Trebindsværk, der vel endda har været beregnet paa endnu at skulle suppleres med et Par Bind, er hans 1708 udgivne »Musikalisches A.B.C.« at anse. — Skæbnen har ikke været F. E. N. god. Han synes at have kæmpet mod ublide Kaar og at have været Genstand for Uvillie og Forfølgelse for sine Skrifers Skyld. 1704 søgte han forgæves Stillingen som Organist ved Nicolaj Kirke i Kbh. Medens han var i Danmark, udgav han foruden 2. Del af »Musikalische Handleitung« nogle Suiten — seks i Tallet — under Titlen »Deutscher Franzos« (1708) for 3 Oboer eller Violiner og Fagot eller Strygebas. De ses ikke mere at eksistere. Litterært var han beskæftiget med Kantatedigtning, hvortil han rimeligvis selv ogsaa har komponeret Musikken. Bevaret er »Der vergnügteste Stand« (1708) skrevet til Hoffet med en Forherligelse af Bondestanden og en Begravelseskantate »Heldengedicht bey Beerdigung des Hrn. Ad. Fr. v. Trampen« (1704) til Musik af »Hautbois og Herpucker«. Desuden indledes de to første Bind af »Musikalische Handleitung« i Originaludgaverne af længere fortællende Digte.

V. C. Ravn: Koncerter og musikalske Selskaber i ældre Tid (Musikforeningens Festskrift, I), 1886, S. 30. Allg. Musikalische Zeitschrift, XII, 1877, S. 554 ff.

Nils Schiørring.

Niels, d. 1134, Konge. D. 25. Juni 1134 i Slesvig. Forældre: Kong Svend (II.) Estridsen (s. d.) og ukendt Frille. Gift 1° med Margrete Fredkulla (s. d.). 2° med Ulvhild (s. d.).

N. nævnes første Gang, da han efter sin Broders, Oluf Hungers Valg til Konge 1086 sendtes som Gidsel til Flandern for at udløse denne af hans Fængsel. Da Budskabet om Erik (I.) Ejegods Død naaede til Danmark, valgtes N. til Konge (1104); af hans ældre Brødre døde nemlig Svend inden Kongevalget, og Ubbe traadte tilbage; Eriks ældste Søn Harald Kesja havde gjort sig forhadet ved sin Røverfærd og blev derfor forbigaaet. N. skildres som en jævn og fredeligssindet Mand, der af Ulyst til at føre stort Hof indskrænkede sin daglige Hird af Hærmænd til seks—syv Skjolde. Som Følge af denne hans Svaghed skortede det paa Mandstugt i Kongens Gaard, flere Overfald fandt Sted, og paa Grund af Gerningsmændenes høje Byrd sonedes disse Brud paa Gaardsretten (Vederloven) for første Gang siden Knud den Stores Tid med Bøder. Ogsaa N.s Udenrigspolitik var præget af Svaghed. Med sin Søstersøn Venderfyrsten Henrik laa han i Fejde, bl. a. fordi han forholdt ham hans Mødrenearv; vendiske Vikinger gjorde

Farvandene usikre og hærgede Grænseegnene i Sydslesvig, og N. turde ikke overnatte i Slesvig By, uden at Friserne blev tilsagt til at holde Vagt. Da N. gjorde et Ledingstog til Vagriens for at angribe Henrik i hans eget Land, led han som Følge af Grænsejarlen Elivs Forræderi et betydeligt Nederlag ved Ljutka (1113). Forholdene ved Sydgrænsen bedredes først, efter at N. 1115 havde gjort Erik Ejegods unge Søn Knud (Lavard) til Grænsejarl eller Hertug i Sønderjylland.

N. var kirkeligt sindet; hans Hovedraadgiver var Ærkebisp Asser af Lund, og han skænkede Kirkerne i Odense og Roskilde Jordegods og Privilegier. Det var rimeligvis ogsaa efter Assers Raad, at N. 1123 aftalte et Korstog til Småland sammen med Kong Sigurd Jorsalfarer af Norge; da den norske Konge omsider kom, havde N. dog givet den utaalmodige Ledingshær Hjemlov. Under hans lange og fredelige Regering havde den danske Kirke stor Fremgang og gode Kaar; men hverken N. eller Asser synes at have sympatiseret med de nye Krav om Præsternes Cølibat, der indskærpedes i et Pavebrev af 1117. Paa Sjælland organiserede den ansete Stormand Peder Bodilsen en Forfølgelse af de gifte Præster 1123 — en Bevægelse, der dog efterhaanden atter faldt til Ro.

Med sin første Dronning havde N. to Sønner: Inge, der døde som Barn, og Magnus (s. d.); den sidste fik N. valgt til Konge i Västergötland. Da N. i Knud Lavard maatte se en farlig Medbejler for Magnus til Tronen, kølnedes efterhaanden Forholdet til ham. Knud skal paa et Vendertog have forhindret, at N. troløst tog Fyrst Vratislav af Pommern til Fange, og da Knud efter Henriks og hans Sønners Død havde vundet Fyrstendømmet over Venderne, skal han paa et Møde i Slesvig By have optraadt som Venderkonge og N.s jævnbyrdige. Saa længe Dronning Margrete levede, skal hun dog ved sin fredsæle Optræden have hindret Striden i at bryde ud; men efter hendes Død æggedes N. af Henrik Skadelaar (s. d.) og af sin nye Dronning Ulvhild og førte endog Klagemaal paa Tinge over Knuds Optræden — en Klage, som Knud ifølge Helgenlevnederne med Kraft og Fynd afviste. Der blev nu indgaaet en formelig Sømmensværgelse mod Knuds Liv, og uden ligefrem at deltage i denne støttede N. dog de sammensvornes Planer. Da Magnus havde myrdet Knud 7. Jan. 1131, truede de sjællandske Tingskarer i Ringsted N. paa Livet; Ærkebisp Asser fik dog mæglet Forlig paa det Vilkaar, at Magnus gik i Landflygtighed. N. kaldte ham dog snart tilbage, og nu rejste Knuds yngre Broder Erik Emune Oprør mod N. og Magnus. Saaledes var det nu voldsommere og mere yderliggaaende Villier, der tog Styret, og N.s fredsæle Regering endte i en blodig Borgerkrig. I denne havde N. og

Magnus, der nu var Faderens Medkonge, i det hele Overhaand, støttet af den jyske Hærmagt, og Erik maatte i 1133 flygte til Norge. Men samtidig havde N. og Magnus maattet godkende den tyske Konge Lothars Overhøjhed, og dette blev Aarsagen til den afgørende Vending i Borgerkrigen. Ærkebisp Asser saa nemlig sit nordiske Primat truet af Ærkebisp Adalbert af Bremen, der med Støtte fra Lothar atter havde rejst Bremersædets gamle Krav paa kirkelig Overhøjhed over Norden og faaet dem godkendt af Pavestolen, og da Erik i Slutningen af 1133 var vendt tilbage til Danmark, svigtede Asser N. og sluttede sig til Erik. I det afgørende Slag ved Fotevig 4. Juni 1134 vandt Erik en stor Sejr; Magnus faldt, og N. flygtede. Det var rimeligvis hans Agt at ty til Lothar; undervejs tog han paa Urnehoved Ting Harald Kesja til Medkonge. Da N. kom til Slesvig, drog han trods Advarsler fra sine Mænd ind i Byen, efter Sigende med de Ord: »Skulde vi frygte for Skindere og Skomagere?» Klerkene tog højtideligt imod ham, medens Borgerne, for hvis Gilde Knud havde været Oldermænd, stimlede sammen og slog den gamle Konge ihjel paa hans Flugt til Kongsgaarden.

J. G. F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871. A. D. Jørgensen: Den nord. Kirkes Grundlæggelse, 1874—78. H. Olrik: Knud Lavard, 1888. Samme: Konge og Præstestand, I, 1892. Erik Arup: Danmarks Historie, I, 1925.

Jørgen Olrik.

Niels (Hellig Niels), d. 1180, Kongesøn. D. 1180, begr. i Aarhus. Forældre: Kong Knud Magnussen (s. d.) og ukendt Frille.

N.s Moder døde straks ved hans Fødsel, og snart efter omkom hans Fader ved Blodgildet i Roskilde 1157, hvorfor han opfostredes hos sin Mormoder. Drengen skal være blevet sværmerisk religiøs ved at erfare, at hans Fødsel havde kostet hans Moder Livet. Som ung Mand kom N. til Valdemar I.s Hof — han nævnes i Kongens Følge i et Brev udstedt paa Skanderborg 1176; men under Hofdragten bar han Bodsskjorten. En Tid synes han at have været Hovedsmand paa Kongsgaarden Viby ved Aarhus, hvor en Kilde paa Strandkanten bar hans Navn; men i øvrigt synes han at have ført et tilbagetrukket Liv paa sin Gaard i Skiby Vest for Aarhus. Her byggede han en Kirke og vandt Ry for Fromhed. N. døde ung og jordedes efter eget Ønske i det uanselige St. Clemens' Trækapel ved Aarhus Strand; men snart vandt han Helgenry, og der bragtes rige Gaver til hans Grav. Derved kom N. efter sin Død til at bidrage væsentligt til Aarhuskirkens Opsving; Trækapellet veg for en stor og smuk Stenkirke, der endog blev Domkirke. Trods Aarhusklerkenes Bestræbelser opnaede N. aldrig

pavelig Kanonisation; men ved Domkirken udarbejdede man 1254 et latinsk Skrift om hans Jærtegn, hvoraf Ekscerpter er bevarede, ligesom et tilsvarende dansk Skrift, der fandtes i Skiby Kirke, er benyttet af en senere Ekscerptor.

M. Cl. Gertz: Vitæ Sanctorum Danorum, 1908—12. H. Olrik: Danske Helgeners Levned, 1893—94.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Niels, d. 1218, Greve af Nørrehalland. D. 1218. Forældre: Kong Valdemar (II.) Sejv og ukendt Frille. Gift 1217 med Oda, D. af Grev Gunzelin af Schwerin.

N. betegnes i et Brev af 1. Maj 1216 som Junker (domicellus); han forlenedes s. A. med Grevs-kabet Halland. Hans Hustru bragte N. som Pant for Medgiften den halve Del af Amtet Schwerin. N. og hans Hustru døde begge unge og efterlod sig en lille Søn, nedenn. Grev Niels.

Johannes Steenstrup (Jørgen Olrik*).

Niels, ca. 1218—51, Greve af Nørrehalland. D. 1251. Forældre: Grev Niels Valdemarsen af Halland (s. d.) og Hustru. Gift med Cæcilie (gift 2° med Mundskænken Anders Olufsen), D. af Jakob Sunesens Søn Jens.

N. var ganske spæd, da hans Forældre døde; hans Morfader Grev Gunzelin af Schwerin døde 1220, og da hans Broder Grev Henrik ved denne Tid var paa Pilgrimsfærd, lagde Kong Valdemar (II.) som Værge for Sønnesønnen N. Beslag paa det halve Schwerin Amt, der var sat i Pant for Moderens Medgift. Da Grev Henrik kom hjem 1222 og erfarede dette, blev han meget harmfuld og hævnede sig paa Kongen ved Overfaldet paa Lyø 1223. Et af Vilkaarene for Kongens Frigivelse var, at han paa N.s Vegne frasagde sig ethvert Krav paa Schwerin. Til Erstatning overdrog Valdemar ham 1241 de fire nordligste Herreder af Halland. N. havde med sin Hustru Sønnerne Niels (d. 1271), Anders, Atlet, Jakob (s. d.), og Datteren Cecilia, gift med Tyge Torstensen.

R. Usinger: Deutsch-dänische Geschichte 1189—1227, 1863. Vidensk. Selsk. Skr., 5. Rk., hist. og filos. Afd., IV, 1874, S. 93—133. P. v. Möller: Bidrag till Hallands Hist., I, 1874.

Johannes Steenstrup (Jørgen Olrik*).

Niels, d. 1191, Biskop i Viborg.

N. blev Biskop i Begyndelsen af 1154. Muligt er det, at han modtog Vielse af Ærkebiskop Eskil, da denne med sine Bisper var til Stede i Viborg, og Tronkræverne Knud og Valdemar blev hyldet som Konger paa Landstinget (N.s Brev af 17. Jan. 1176, Rep. 31). Gennem en Menneskealder styrede N. Stiftet med Kraft. Forholdet mellem Bisp og Kanniker, der ikke havde været uden

Brydninger, blev ordnet, Domkapitlets Stilling fæstnet forfatningsmæssigt og økonomisk. N. overlod Domprovsten og Brødrene, der fulgte Augustins Regel, St. Margretes Kirke i Asmild, St. Morten paa Fur og St. Vincens i Lime med Ret til Indtægterne og Pligt til at betjene Kirkerne. Inkorporationen af Asmild har utvivlsomt Sammenhæng med Oprettelsen af et Kloster for Augustinernonner, knyttet til Kirken. Et mandligt Augustinerkloster grundede N. ved St. Peders Kirke i Grinderslev; det var ikke blot forbundet med Domkirken ved Broderskab, men stod i et vist Afhængighedsforhold til den ældre Stiftelse. — Man har ikke nøje kunnet tidfæste Viborg Domkirkes Opførelse, men efter alt at dømme fuldførtes den, mens N. var Biskop. 1189 blev St. Keld kanoniseret og skrinlagt, Viborg fik sin Helgen — næppe uden Viborgbispens Initiativ. — N. var 1187 til Stede paa Synoden i Lund, som Absalon havde sammenkaldt for at skaffe liturgisk Uniformitet i den danske Kirkeprovins; det er sidste Gang, N. omtales i Tidens Akter. Ifølge en Notits hos Peder Olsen, der har Efterretninger om Viborgbisper i denne Periode, døde han 1191.

Ellen Jørgensen.

Niels, d. 1233 el. 34, Biskop af Slesvig.

N., der havde været Kannik i Lund, blev Biskop Valdemars Efterfølger i Slesvig, men først 1209, sytten Aar efter at Valdemar var blevet sat i Fangetaarn i Søborg, fik han den i dette Tilfælde nødvendige pavelige Dispensation. Domkapitlet havde valgt ham, og Kongen lod mange Gange gaa Bud til Rom om Sagen, men Innocens III. hævdede Kirkens Lov, at ingen gejstlig maatte overtage et Embede, hvis Indehaver var i Live, forudsat at denne ikke var fjernet fra Embedet ved kirkelig Dom. — Ved denne Tid gjorde en stærk Centralisationsstræben sig gældende i Rom med Forsøg paa at føre den danske Kirke, der var blevet tilbage i Udvikling, ind under almenkirkelig Skik, og fremskredne Kirkemænd i Danmark maatte drages ind i disse Bestræbelser. Ærkebiskop Anders Sunesøn saavel som Biskop N. lagde oftere Tvivlsmaal frem for Innocens III. og Honorius III. — N. var efter Peder Sunesøns Død i mange Aar Valdemar (II.) Sejrs Kansler; som saadan nævnes han mellem 1215 og 1230 i den fattige Rest af Diplomstof, vi har tilbage. Han var med Kongen paa Øsel 1206 og fulgte med Anders Sunesøn fra Øsel over til Riga. 1219 var han med paa det store Tog til Estland.

L. Weibull: *Necrologium Lundense*, 1923, S. 114. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920, S. 106, 108, 109. A. Krarup: *Bullarium Danicum*, 1932, Nr. 54, 65, 86, 142, 143. *Monumenta Germaniæ historica*. *Scriptores*, XXIII, 1874, S. 256, 302.

Ellen Jørgensen.

Niels, d. 1265, Biskop i Slesvig. D. 1265 i Vordingborg, begr. sst. N. blev bispeviet af Jakob Erlandsen. Som Biskop i Slesvig havde han ligesom sin Forgænger Eskil (d. 1255) og Efterfølgeren Bonde en saare vanskelig Stilling under Striden mellem Konge og Ærkebisp og under Kampene mellem Kongeslægten og de sønderjyske Hertuger, og han kom til at døje meget ondt i den lovløse Tid. Aaret efter at han havde tiltraadt sit Embede, blev han om Natten overfaldet og fanget af en Skare væbnede Folk, ført af Tyge Lille, der hørte hjemme i Slesvig Stift, og først løsladt, da han lovede at betale 1000 Mark Sølv. Under Striden mellem Christoffer I. og Jakob Erlandsen sluttede N. sig til Kongen, men denne lønnede ham ilde, da han i hans Fravær bortførte Liget af Erik (IV.) Plovpenning, der havde faaet Helgenry, fra Slesvig Domkirke til Ringsted. Efter Christoffers Død 1259 var N. blandt de Bisper, der kronede hans Søn i Viborg, og den unge Konge stadfæstede tidligere Kongers Breve til Slesvig Bispestol, gav Aabenraa By i Pant for de Kirke-tiender, Christoffer havde taget, og skænkede forskelligt Gods til Gengæld for tro Støtte — maaske ogsaa for at holde Slesvigbispen fast. Da den kongelige Hær 1261 rykkede ind i Sønderjylland for at bekæmpe Hertug Erik, var N. ved Enkedronningens og den unge Konges Side og blev sammen med dem fanget paa Lohede. Jakob Erlandsen begav sig — saaledes lød Rygtet i Rom — til det Sted, hvor de var i Forvaring, og fik udvirket, at Bispen blev lagt i Lænker. N. var dog i hvert Fald April 1263 atter ved sin Domkirke; det er sandsynligt, at han er gaaet paa Forlig med Hertugen, der allerede havde vundet Domkapitlet og umiddelbart før Slaget paa Lohede taget det under sit Værn. Ifølge nogle mangelfuldt overleverede Aarbogsoptegnelser skal N. have givet Hertugen Troskabsed, men pludselig have brudt den, hvorefter han flygtede til Kongeriget.

Ellen Jørgensen.

Niels, d. 1267, Biskop i Viborg.

Efter at Biskop Gunner var død 1251, blev N. hans Efterfølger som Biskop af Viborg. Om hans Styrelse af Stiftet ved vi saa godt som intet. I Overleveringen fremtræder han fortrinsvis som Kongens Kansler. Han nævnes første Gang 1253 som saadan, kan ganske vist allerede da have fungeret en Tid, næppe dog under Abels Regering. I Diplomer fra 1250—52 forekommer stadig en afgrænset Kreds af Personer, der var Kong Abels nærmeste, men N. er ikke blandt dem. Gennem en lang Aarrække lige til sin Død tjener han Christoffer I. og Erik (V.) Klipping og staar ved deres Side under Striden med Ærkebiskop Jakob Erlandsen. I Procesakterne forlyder det, at N. med Grev Ernst af Gleichen, Gælkeren

Niels Erlandsen og Drostens Peder Finsen er Kongens Raadgivere (jfr. Vidnerne ved Kongens Breve), og Pave Alexander IV. sigter i en Skrivelse 1259 til den Indflydelse, han har, og bebrejder ham, at han ikke har virket for at faa Kongen til at løslade Ærkebispem. Men hvor stærk politisk Indflydelse N. i øvrigt har øvet, hvad han har betydet for Lovgivning og Forvaltning, hvad Indhold hans Embede har haft, derom kan ifølge Overleveringens Art, ifølge selve Sagens Natur intet sikkert siges.

Erik Arup: Danmarks Historie, I, 1925, S. 296—317. Poul Johs. Jørgensen i Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26, S. 330—34.

Ellen Jørgensen.

Niels Hallandsfar, —1286—, Stormand.

N. var en af de ni Mænd, der paa Danehof i Nyborg 1287 udlagdes som skyldige i Drabet paa Kong Erik (V.) Klipping og 1286 erklæredes fredløse. Han tog som de fleste andre sin Tilflugt til Kong Erik af Norge og nævnes med i det Værnebrev, som denne 1287 udstedte for de fordrevne, samt i det Forlig af 1295, hvorved der tilstodes de fredløse Ret til at vende tilbage. Ikke længe efter er han rimeligvis død. Man har paa ret løst Grundlag gættet paa, at han var en uægte Søn af en af de hallandske Grever af Navnet Niels.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik*).

Niels, ca. 1480, Broder i Sorø, i Indledningsdigtet til den plattyske Oversættelse af den gammeldanske Rimkrønike nævnt som dennes Forfatter («Broder Nigels to Sore»). Hermed stemmer de Oplysninger, som Langebek (1749) giver i sin Jubeltale over Christian I., hvor han efter et Haandskrift af Historikeren Claus Lyskanders »De Scriptoribus Danicis« nævner »N. af Cisterciensernes Orden, Munk i Sorø« som en i gudelige og verdslige Skrifter kyndig Mand, sit Aarhundredes berømteste danske Digter og Historiker, en utrættelig Efterforsker af gamle Sager, Forfatter af et paa det fædrene Maal skrevet elegant og fint Digt om Rækken af danske Konger fra Dan til Kong Hans (hvortil dog er at bemærke, at Lyskander selv har tillagt denne Sorø munk Navnet Olaus; saaledes i alle til Nutiden bevarede Afskrifter af hans Litteraturleksikon saavel som i Forfatterlisten i hans »Danske Kongers Slectebog« 1622: Olaus Sorensis).

De Linier i den plattyske Oversættelses Indledningsdigt, hvor Broder N. i Sorø nævnes, modsvares i den danske Rimkrønikes Indledningsdigt (kun opbevaret i nogle Optegnelser af Franciskanermunken Petrus Olai) af det ubestemte Udtryk: En Broder i Soer. Sandsynligvis senere tilføjede er Digtets Slutningslinier, der henfører Rimkrøniken (og Broder N.) til den Tid, da Oluf

Mortensen (Baden) var Biskop i Roskilde (d. 1485) og Peder (Benedictsen) Abbed i Sorø (1467—76).

Efter Sprogformen kan Rimkrønikens Forfatter henføres til Sjælland; forskellige følelsesbestemte Udtryk vidner om, at han hører til i Sorø Kloster.

Sproglige og metriske Forhold tyder paa, at Rimkrøniken i sin Tid har været afsluttet med Linierne om Kong Christian I.s Besøg hos Paven 1474 (senere gøres Tildigtninger om Prins Hans' Trolovelse 1477 og derefter om hans Bryllup 1478 og Kongens Død 1481). Med et tilføjet Indledningsdigt er dette Værk tilegnet Kong Christian I. 1495 blev det — »vel overset og rettet« — trykt paa Gotfred af Ghemens Presse, efter den almindelige Antagelse som den ældste danske, i Danmark trykte Bog.

Naar Traditionen har knyttet Rimkrøniken til Broder N. i Sorø, maa man sandsynligvis have opfattet ham som Forfatter af Værket som Helhed. Imidlertid kan det ikke omtvistes, at Krøniken rummer betydelig Uensartethed; men det er tvivlsomt, om denne skal tydes som fremkaldt af Skiften i Stoffets Art og Rimerens Oplagthed eller som Vidnesbyrd om Tilstedeværelsen af en Række Forfattere (Sorømunke fra Tiden ca. 1450—75).

Det fra forskellige Kilder (især »Thomas Gheysmers Saxo-Udtog« og »Sjællandske Krønike«) hentede Stof er fremlagt i monologisk Jeg-Form, idet hver Konge fortæller om sin Regeringstid. Genemgaaende er Versene velformede, til Dels i ægte poetisk Form. Stilistisk afviger Krøniken fra de mere fremmedprægede Middelalderdigtninge som de oversatte rimede Ridderromaner (»Eufemiasererne«) og staar med et mere hjemligt og folkeligt Præg, med nogen Tilslutning til Folkevisen og den mundtlige Eventyrfortælling. I trykt Form blev den en yndet Folkebog, »Folkets aldrig afløste, mindre erstattede, Liv-Bog i Fædrenelandets Krønike« (Grundtvig).

N. F. S. Grundtvig: Danne-Virke, I, 1816. Samme i Nyt Aftenblad, 1826. C. Molbechs Fortale til Udgaven af Den Danske Rimkrønike, 1825. C. Rosenberg: Nordboernes Aandsliv, II, 1880, S. 383 ff. J. Paludan: Danmarks Litteratur i Middelalderen, 1896, S. 110 ff. H. F. Rørdam: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, 1868, S. 291. Johs. Brøndum-Nielsen: Om Rimkrønikens Sprogform og Tilblivelse, 1930. Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1880, 1931, S. 56—59. Hans Brix: Analyser og Problemer, III, 1936, S. 132 ff.

Johs. Brøndum-Nielsen.

Niels Jyde, se Jyde.

Rettelser og Tilføjelser.

II. Bind:

- S. 220: L. 19 f. n.: f. ca. 1692, læs: døbt 18. Jan. 1696 i Kbh. (Nic.).
- 224: - 3 f. o.: tilføjes: Olaf Carlsen: Realistiske Strømninger i den højere Skoles Undervisning, I, 1930.
- 293: - 10 f. o.: tilføjes: Soraner-Bladet, V, Maj 1920, S. 12 f.

III. Bind:

- S. 203: L. 11 f. o.: efter: L. tilføjes: (ved Daaben Larsen).
- 221: - 22 f. n.: 1749, læs: 1748.
- 221: - 13-14 f. n.: Skønt Faderen var indvandret fra Tyskland, fik B., læs: B. fik.
- 293: - 2 f. n.: Würnfelddt, læs: Wirenfelddt.
- 346: - 6 f. n.: v. udgaar.
- 348: - 5 f. o.: tilføjes: Buste af C. T. Wegener ca. 1900 i Familieeje.
- 386: - 3 f. o.: d. 1704 før 24. April, læs: d. 31. Jan. 1704.
- 445: - 17 f. o.: 1755, læs: 1735.

IV. Bind:

- S. 125: L. 3 f. n.: tidligst 1678, læs: 1705.
- 125: - 2 f. n.: Schmidt, læs: Smidt.
- 479: - 4 f. o.: Aug., læs: 9. Aug.
- 479: - 7 f. o.: Grev P., læs: korsikansk Kaptajn, Greve Pietro P. (d. 1790).
- 493: - 21 f. n.: Charlottenborg, læs: Christiansborg.
- 507: - 13 f. n.: foran: Marie tilføjes: Karen.
- 507: - 12 f. n.: 1853, læs: 1852.
- 508: - 1 f. n.: tilføjes: [S. Otto Brenner:] Slægten Carl, 1932.
- 530: - 4 f. o.: 1823, læs: 1822.

V. Bind:

- S. 274: L. 19 f. o.: 95, læs: 90.
- 302: - 1 f. n.: ca. udgaar.
- 313: - 15 f. n.: tilføjes: Th. Fritzsck: Woldemar Götze, 1933. (jfr. Olaf Carlsen: Theodor Fritzsck, 1939, S. 76 ff.).
- 350: - 6 f. o.: efter: Clod-Hansen tilføjes: (ved Daaben Clod Hansen).

- S. 386: L. 12 f. o.: (f. 1879), læs: (1879—1929).
 - 421: - 11 f. o.: Faderen . . . Oldenbustel, læs: Forældre: Styrmand Thomas C. og Dorthea Elisabeth Smith.
 - 457: - 9 f. n.: tilføjes: Adlet 1635.
 - 489: - 14 f. n.: William, læs: Wilhelm.
 - 587: - 13 f. n.: ca. 1804, læs: 1800.

VI. Bind:

- S. 349: L. 3 f. n.: 1860, læs: 1859.
 - 396: - 1 f. n.: efter: Susanne tilføjes: Harchesdatter.
 - 397: - 3 f. o.: efter: 1724 tilføjes: paa Ørbækklunde.
 - 457: - 11 f. o.: efter: 8—9 tilføjes: ; 1929, Nr. 3, 4 og 9.
 - 557: - 17 f. n.: efter: **Falbe-Hansen** tilføjes: (ved Daaben Hansen).
 - 558: - 4 f. n.: efter: Andreas tilføjes: (ved Daaben Hansen, Vigant Andreas Falbe).

VII. Bind:

- S. 5: L. 5 f. n.: efter: Dagens Nyheder tilføjes: , i Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg og paa De forenede Papirfabrikkers Kontor, Frbg.

VIII. Bind:

- S. 39: L. 8 f. n.: efter: Baccalaur tilføjes: fra Sorø Akademi.

IX. Bind:

- S. 287: L. 9 f. n.: efter: opløst tilføjes: , han gift 2° 1899 med Carla Rosalie Petersen, 1877—1912, Ægteskabet opløst).
 - 293: - 1 f. o.: Linien skal lyde: Ellen Margrethe Duurloo, f. 1. Nov. 1888 i Kbh. (Frbg.) (gift 1° 1909 med Journalist Aage Schmidt, f. 1885 (gift 2° 1916 med Nina Bertha Sommerfelt, f. 1896 (gift 2° 1920 med Politimester Einar Hoeck, f. 1891), 3° 1922 med Jytte Skeel, f. 1895 (gift 2° 1933 med Bogholder Søren Willy Stegener, f. 1883), 4° 1926 med Karen Margrethe Rasmussen, f. 1891)).
 - 578: - 4 f. o.: efter: 1826 tilføjes: , gift 2° 1782 med Købmand Hans Peter Steffens, ca. 1738—1821.

X. Bind:

- S. 247: L. 16 f. o.: tilføjes: Soransk Tidsskr., VI, 1912, S. 22—26. Soraner-Bladet, II, 1917, S. 28 f.; X, 1925, S. 41 ff.
 - 332: - 14-15 f. o.: Formand, læs: Medlem af Bestyrelsen. Hermed bortfalder Rettelsen til denne Artikel i XI. Bind.
 - 365: - 15 f. o.: skænkedes ca. 1828 til Sorø af Familien, læs: købtes 1818 af Sorø fra Familien.
 - 379: - 9 f. o.: Paaskønnelse, læs: Paadømmelse.

XI. Bind:

S. 279: L. 12-19 f. o. og S. 281, L. 3-5 f. o. Fremstillingen suppleres og korrigeres af følgende:

I Jan. 1880 blev der for at gøre en Ende paa de hidtil bestaaende Divergenser mellem J. og Faderen sluttet en Lejekontrakt imellem dem, hvorefter J. lejede Anneksbryggeriet paa bestemte Vilkaar, herunder, at han skulde overholde den af Faderen satte Grænse for dettes Produktion; samtidig fik han Samtykke til at bygge et nyt Bryggeri og drive det i Fællesskab med det lejede; de to Bryggeriers Produktion skulde sælges samlet under Navnet Bryggeriet Valby; Anneksbryggeriet, der nu alm. kaldes Mellembryggeriet, var hidtil kaldt Ny Carlsberg, men dette Navn maatte J. efter Kontrakten ikke benytte. J.s nye Bryggeri, det senere Ny Carlsberg, blev indviet i Aug. 1881. Inden det var færdigt, var Faderen naaet til Erkendelse af, at det for Carlsberg, som han allerede tidligere med Sønnens Samtykke havde bestemt at testamenterer til Carlsbergfondet, var tvingende nødvendigt at udvide Produktionen ved Inddragelse af Anneksbryggeriet, og han opsagde i Juli 1881 Lejekontrakten til Ophør 30. Sept. 1882; Striden mellem J. og Faderen blussede saa op og bilagdes først 1886. Imidlertid blev der i Jan. 1882 tilvejebragt en Overenskomst mellem J. og Faderen, hvorefter J. gav sit Samtykke til Faderens Testamente, ved hvilket Carlsberg og Anneksbryggeriet skænkedes til Carlsbergfondet, medens J. samtidig opnaaede at faa sin Fædrearv, ca. 1 Mill. Kr., udbetalt. Faderen anerkendte, at J. kaldte sit nye Bryggeri Ny Carlsberg, og kaldte derefter sit eget Gamle Carlsberg.

- 280: - 10 f. n. ff. og S. 283, L. 4 f. n. ff.: Fremstillingen suppleres og korrigeres af følgende:

J. og hans Hustru skænkede 20. Jan. 1902 Bryggeriet Ny Carlsberg til Carlsbergfondet paa det Vilkaar, at Ny Carlsbergs Indtægt skulde tilfalde et nyt Fond, Ny Carlsbergfondet, til Fremme af Kunst; for Tiden indtil 1951 forbeholdt J. sig og sin Descendens en Trediedel af Indtægten. Baade Carlsbergfondets Direktion og J. havde ønsket en Forening af de to Bryggeriers Drift, men en Ændring af Carlsbergfondets Fundats, der forbød at forene Driften af Gl. Carlsberg med et andet Bryggeri, kunde ikke opnaas, og de dreves da foreløbig hver for sig, dog med en Fællesbestyrelse med J. som Formand for fælles Anliggender (herunder den af begge Bryggerier i Fællesskab byggede Aftapningsanstalt, af J. kaldet »Tap«). Da S. A. van der Aa Kühle var død i Foraaret 1906, var det givet, at det var nødvendigt at koncentrere Driften af Bryggerierne for at opnaa et tilfredsstillende Udbytte, og Carlsbergfondets Direktion overdrog da J. Overledelsen af begge Bryggerierne. Et juridisk Respon-

sum udtalte, at Fundatsens Forbud ikke kunde gælde Sammenslutning med et andet Bryggeri under samme Ejer, en Tanke, som J. allerede før 1902 havde fremsat, og Sammenslutningen har ikke mødt nogen Indsigelse fra kompetent Side.

XII. Bind:

- S. 30: L. 5 f. o.: 1832, læs: 1833.
- 41: - 5 f. n.: St. Hans, læs: Hertug Hans.
- 50: - 18 f. n.: efter 1883 tilføjes: , 3° 1933 med Maleren Hans Kruise, f. 1893.
- 219: - 20 f. n.: 1900, læs: 1902.
- 226: - 8 f. o.: tilføjes: Soraner-Bladet, IV, 1919, S. 36 f.; XII, 1927, S. 33 f.
- 411: - 13 f. n.: 78, læs: 81.
- 411: - 12 f. n.: Johanne Louise, læs: Johanne Birgitte Christiane Oline.
- 411: - 12 f. n.: 74, læs: 75.
- 413: - 16 f. n.: Wassow, læs: Wassner.
- 457: - 7 f. n.: efter: af tilføjes: C. Woumans 1677, H. Schaten 1684 og.
- 508: - 3 f. o.: 1811, læs: 1784.
- 597: - 18 f. o.: Rudolph, læs: Rudolf.

XIII. Bind:

- S. 280: L. 3 f. o.: Sekondløjtnant, læs: Premierløjtnant.
- 511: - 18 f. o.: 1646, læs: 1649.
- 613: - 14 f. o.: ca. 1925, læs: 1908.

XIV. Bind:

- S. 81: L. 17 f. n.: efter: 1908 tilføjes: DM. 1920.
- 84: - 13 f. n.: Underberg, læs: Underbjerg.
- 84: - 10 f. n.: Underberg, læs: Underbjerg.
- 84: - 5 f. n.: Realeksamen, læs: Præliminæreksamen.
- 84: - 1 f. n.: paa eget Forlag, læs: i Kommission hos jyske Boghandlere.
- 85: - 4 f. o.: Efter »Kværnen« udgav T. L. Digtsamlingerne »Vejr og Vinger« (1923), »Limfjords Sange« (1925) og »Søndengalm« (1926), en Samling Fortællinger og Digte: »Trækfuglevej« (1927) og Romanen »Frejas Rok« (1928) og oversatte to Sagaer til det store Sagaværk.
- 85: - 8 f. o.: Tider, læs: Tid.
- 325: - 13 f. n.: **Lichtenberg**, læs: **Lichtenstein**.
- 370: - 1 f. n.: efter: 1913 tilføjes: øvede.
- 417: - 14 f. o.: Stadt-, læs: Stad-.
- 451: - 15 f. o.: 1742, læs: 1741.
- 456: - 2 f. o.: V.s, læs: IV.s.
- 610: - 1 f. n.: Adelsbrev, læs: Vaabenbrev.

XV. Bind:

- S. 45: L. 4 f. n.: tilføjes: Olaf Carlsen: Chr. Molbech og Sorø, III, 1937. Samme: Realistiske Strømninger i den højere Skoles Undervisning, I, 1930.
- 78: - 9 f. n.: efter: 1831 tilføjes: , gift 1° 1798 med Anna Johanne Neergaard, 1779—1863, gift 2° 1807 med Generalmajor, Kammerherre Carl Rømeling, 1769—1839.
- 83: - 22 f. o.: Emy, læs: Emmy.
- 87: - 4 f. o.: tilføjes: Danmarks gamle Landskabslove, VI, 1937, S. XXII—XLII.
- 106: - 9 f. n.: (s. d.) udgaar.
- 106: - 9 f. n.: Hustru, læs: Sophie Brockenhuus (1587—1656).
- 113: - 15 f. n.: det, læs: der.
- 198: - 4 f. n.: Folkemusik, læs: Folkesang.
- 213: - 18 f. n.: efter: M. tilføjes: (1843—1925).
- 213: - 17 f. n.: efter: Kofoed tilføjes: (1842—1927).
- 213: - 14 f. n.: efter: J. tilføjes: (1846—1926).
- 213: - 14 f. n.: efter: Espersen tilføjes: (1847—1919).
- 216: - 6 f. n.: J. udgaar.
- 217: - 4 f. o.: Magens blev Professor i Bygningskunst 1791.
- 234: - 6 f. o.: tilføjes: Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen, I—II, 1937—38.
- 265: - 2 f. o.: Maleri af Hans Henningsen i Frimurerlogen udgaar.
- 269: - 5 f. o.: sst., læs: i Kbh.
- 282: - 16 f. n.: efter: 1852 tilføjes: i Hoptrup.
- 322: - 14 f. n.: 1782, læs: 1781.
- 331: - 14 f. o.: tilføjes: G. Bruun: To Portrætter fra Koldinghus, 1931. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1935, S. 39—47. Fra Ribe Amt, 1925, S. 269—74.
- 339: - 11 f. n.: Høg, læs: Høgsted.
- 352: - 1 f. n.: ca. 1837, læs: 1845.
- 373: - 9-10 f. o.: med det samme vilde indføre dansk Kirkesprog overalt, hvor Folkesproget var Dansk, læs: indførte afvekslende dansk og tysk Gudstjeneste i de Egne i Mellemslesvig, hvor Folkesproget overvejende var Dansk, men hvor der tidligere var prædikeret Tysk.
- 377: - 1 f. n.: tilføjes: Hist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1929, S. 364—413.
- 382: - 14 f. n.: Maks, læs: Mads.
- 395: - 6 f. n.: **Aage Henrik**, læs: **Aage**.
- 413: - 5 f. o.: Sine, læs: Jensine.
- 413: - 5 f. o.: (ca. 1825—71), læs: (1825—76, gift 1° 1850 med Snedkermester Peter Christensen, 1813—71).
- 418: - 22 f. n.: 27., læs: 28.
- 418: - 19 f. n.: efter: Nicolaj M. tilføjes: (1806—68).
- 418: - 19 f. n.: efter: Hansen tilføjes: (1798—1881).
- 423: - 4 f. o.: foran: gift tilføjes: 1798—1881, .
- 423: - 5 f. o.: efter: Nicolaj M. tilføjes: , 1806—68.
- 438: - 20 f. o.: M. M. studerede 1640 i Hamburg, 1644 i Königsberg.

S. 465: L. 4 f. n.: foran: **Melchior, Carl H.** indskydes følgende Artikel:

Melchior. En Slægt M., hvis Navn utvivlsomt oprindelig er et Patronymikon, føres tilbage til Klokker i Fredericia Hans M., hvis Søn Sognepræst i Grenaa Johan Henrik M. (1724—84) var Fader til nedenn. Skolemand Hans Bøchmann M. (1773—1831) og til Distriktslæge i Kbh. Claus Peter M. (1777—1810), hvis Søn Kancelliraad Henrik Emil M. (1806—83) 1839 stiftede M.s Borger-skole; han var Fader til Skolebestyrer Jørgen Conradt M. (1845—1925), hvis Søn er nedenn. Operasanger Lauritz Lebrecht Hommel M. (f. 1890). *Albert Fabritius.*

- 478: - 5 f. n.: senere, læs: 1879—80.
- 485: - 15 f. o.: ca. 1717, læs: 1716.
- 485: - 16 f. o.: F. ca. 1717, læs: Døbt 23. Okt. 1716.
- 485: - 17 f. o.: efter: (Nic. Kgd.) tilføjes: Forældre: Skrædder Christian Friedrich M. og Hustru, f. Reinert.

- 487: - 1 f. o.: 1688, læs: 1668.
- 489: - 9 f. n.: 1931, læs: 1925.
- 492: - 15 f. o.: Handelsagent Charles E. og Caroline Petersen, læs: Handelsagent, senere Vejerassistent Charles E. (ca. 1814—98) og Sophie Caroline Mathilde Petersen (ca. 1823—1908).

- 496: - 6 f. n.: **Christopher**, læs: **Christian**.
- 502: - 5 f. o.: Brandinspektør, læs: Brandchef.
- 502: - 8 f. o.: Sextus M. Miskow, læs: Sextus Miskow.
- 519: - 17 f. n.: efter: Ehrhardt tilføjes: f. 6. Febr. 1775, d. 24. Jan. 1853 i Kbh. (Frue) (gift 2° 1810 med Sognepræst i Dragstrup, senere i Torslev og Lendum Poul Mathias Schar, 1771—1835).

- 520: - 5 f. n.: efter: ham tilføjes: selvtredie.
- 532: - 22 f. o.: N. N., læs: Johanne Friderica Elisabeth.
- 536: - 1 f. o.: efter: 1924 læs: , gift 2° 1921 med Astrid Marie Hansen, f. 1898.

- 562: - 5 f. n.: Døbt 11., læs: F. 8.
- 563: - 12 f. n.: 1803—05, læs: 1785—87.
- 563: - 10 f. n.: 1786, 1800, læs: 1803—05.
- 570: - 14 f. n.: tilføjes: En forkortet, kommenteret Udgave af »Rosenkransen« (med moderniseret Retskrivning) findes i P. D. Steidl: »Vor Frues Psalterbog« (1924); jfr. samme: »Vor Frues Sange«, 1918, S. 67—80, 207.

- 573: - 9 f. n.: efter: Levin tilføjes: , f. ca. 1887, gift 1° med Lucie Korb, d. 1911.

- 573: - 6 f. n.: Lohse, læs: Lotze.
- 581: - 11 f. o.: tilføjes: Zeitschr. für Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch., 1932, S. 26—51.

- 618: - 6 f. n.: efter: B. tilføjes: (1750—1805, gift 2° 1787 med Sophia Elisabeth Winther, ca. 1761—1802, 3° 1802 med Cecilie Catharina Winkel (ca. 1758—1811, gift 1° med N. N. Bagger, 2° 1786 med Høker, senere Pakhusforvalter Hans Frydendahl, ca. 1750—1802)).

- 618: - 5 f. n.: efter: Braad tilføjes: (ca. 1752—86).

- S. 621: L. 15 f. o.: tilføjes: Aug. F. Schmidt: Skanderup Sogn, I—II,
1926—28.
- 621: - 19 f. o.: Malling, læs: Halling.
- 627: - 16 f. n.: tilføjes: J. H. Schogt i Mat. Tidsskr., 1938 A, S. 34 ff.

XVI. Bind:

- S. 13: L. 8 f. n.: 1766, læs: 1767 i Itzehoe.
- 13: - 7-8 f. n.: Kammerassessor . . . Burgwardt, læs: Raadmand Friede-
rich Johann E. og Ida Christina Burgwardt (ca. 1746
—1814).
- 80: - 7 f. o.: 1785, læs: 1783.
- 80: - 8 f. o.: 1785, læs: 1783.
- 145: nederst tilføjes: Maj 1939.
-

FORKORTELSER

Andr.	= Andreas Kirke.
Ass.	= Assistens Kirkegaard.
Bl. R.	= Blaa Ridder (Ridder af Elefanten).
b. v.	= borgerlig viet.
Chr.	= Christians Kirke.
Cit.	= Citadelskirken.
Class.	= Classenske Boligers Kirke.
F. M. G. (Kr.)	= Fortjenstmedaillen i Guld (med Krone).
F. M. S.	= Fortjenstmedaillen i Sølv.
Frbg.	= Frederiksberg.
Fr.borg	= Frederiksborg.
Fred. ty.	= Frederiks tyske Kirke.
Frels.	= Frelser Kirke.
Fr. Ref.	= Fransk reformert Kirke.
Fødsst.	= Fødselsstiftelsen.
Garn.	= Garnisons Kirke eller Kirkegaard.
Helligg.	= Helliggeist (Helligaands) Kirke.
Hellig K.	= Hellig Kors Kirke.
Hv. R.	= Hvid Ridder (indtil 1808 Betegnelse for Storkors af Dannebrog).
Jac.	= Jacobs Kirke.
Johs.	= Johannes Kirke.
K.	= Kirke.
Kat.	= Katolsk.
Kbh.	= København.
Kgd.	= Kirkegaard.
Matth.	= Matthæus Kirke.
Mos.	= Mosaisk Trossamfund.
n. A.	= næste Aar.
Naz.	= Nazarets Kirke.
n. D.	= næste Dag.
Nic.	= Nicolai Kirke.
n. M.	= næste Maaned.
s. A.	= samme Aar.
s. d.	= se denne.
s. D.	= samme Dag.
Slotsk.	= Christiansborg Slotskirke.
s. M.	= samme Maaned.
sst.	= sammesteds.
Trin.	= Trinitatis Kirke.
Tysk Ref.	= Tysk reformert Kirke.

